GAII
INSTITVTIONVM
COMMENTARII QVATTVOR

EX MEMBRANIS DELETICIIS
VERONENSIS BIBLIOTHECAE CAPITVLARIS
ERVIT
IO. FRID. LVD. GOESCHEN

ACCEDIT
VETERIS IVRISCONSVLTI DE IVRE FISCI
FRAGMENTVM
EX ALIIS EIVSDEM BIBLIOTHECAE MEMBRANIS
TRANSCRIPTVM

CAROLVS LACHMANNVS
AD SCHEDAS GOESCHENII HOLLWEGII BLVMII
RECOGNOVIT

GOESCHENIANA EDITIO TERTIA
CVM TABVLIS AERI INCISIS

BEROLINI
IN AEDIBVS GEORGII ANDREAE REIMERI
MDCCCXLII.

VIRIS SVMME REVERENDIS

IISDEMQVE ILLVSTRISSIMIS ATQVE OMNIBVS

HVMANITATIS DOTIBVS CVMVLATIS

CAPITVLI ECCLESIAE EPISCOPALIS VERONENSIS PRAESIDI ET SACERDOTIBVS

REGIA SCIENTIARVM ACADEMIA BORVSSICA

S. P. D.

En Vobis Vestrum, Viri Summi, Gajum, quem nostrorum curae et fidei commisistis, reddimus: et talem quidem reddimus, qualem sperabamus Vobis gratissimum fore. Nam cum Dei providentia et majorum merito domini et dispensatores facti sitis supellectilis litterariae cum copia conspicuae tum praestantia paene incomparabilis, Vos tanto thesauro non incubatis, res ad erudiendum genus humanum utilissimas non premitis neque eas orbi litterato quam primum impertiendi laudem cuiquam, modo digno et ad id negotium apto, invidetis: sed illud potius e re Vestra, illam Vestram maximam laudem putatis, si Vestrae tantae opes ho-

die potius quam cras ita publicentur, ut ad Dei immortalis gloriam, ad verae scientiae amplificationem, ad bonorum ingeniorum alimentum, quam plurimus inde fructus redundet.

Quare cum Augustissimi Regis nostri ad Summum Pontificem orator, collega noster, ***B. G. Nieburus,*** vir ad excolenda et adjuvanda optima studia natus, urbem Vestram ante hos quattuor annos transiret celeberrimamque illam bibliothecam invisere cuperet; Vos tanquam Vestro eam aperuistis et permisistis ut, quae vellet, diligentius ille inspiceret et transcriberet. Ita factum est ut codicis illius pretiosissimi, cujus particulam jam vir ille doctissimus, quem suum olim fuisse Vestra Verona merito sibi gratulatur, ***Scipio Maffeius,*** veluti augurans quanti thesauri primitias orbi litterato offerret, publici juris fecerat, ejus inquam codicis ceterae quoque partes absconditae hucusque et alius operis characteribus obrutae, studio et sagacitate viri optimi detegerentur. Neque hic substitit Vester erga bonas artes favor; neque Vos thesaurum hunc, quod alii fecissent, nunc aut multo magis anxie secludebatis, aut vana Vos patriamque celeriori quam solidiori honore mactandi cupiditate abrepti, minus exercitatis manibus adornandum tradebatis: sed cum audissetis esse apud nos viros aliquos, qui hoc potissimum jurium antiquitatis studium,

quod saeculo proximo per universam Europam marcescebat, strenue instaurarent; non dubitastis, quae Vestra est animi magnitudo, viris extraneis, quos nos Vobis commendaveramus, copiam facere scrinia Vestra adeundi, codicem in orbe terrarum sui generis unicum manibus tractandi, et eousque illi insudandi, donec omnia quae temporis injuria non plane evanuerint, in chartas suas inde conferrent. Qua in re officia atque indefessum studium benevolentiamque Vestri Bibliothecarii, Viri reverendissimi et illustrissimi, Bartholomaei Comitis *Guarienti,* qui nos omnes eo munere sibi devinxit, gratissima memoria recolere solent. Postremo humanissime eos dimisistis animoque aequissimo et benignissimo concessistis, ut apographum illud auro gemmisque aequiparandum domum asportarent uberiori hic otio perpoliendum et, quod jam peractum videtis, cum orbe erudito communicandum.

Itaque Vobis, Viri Summi, id acceptum debetur, quod Gaji opus illud, ex quo jam olim, vigente Romano imperio, a doctoribus elementa Iuris Romani tradebantur, postquam per tot saecula e rerum natura deletum creditum est, nunc denuo eidem gravissimae scientiae tradendae in nostris etiam scholis inservit. Vestro merito debetur inventum, quod in maximis inde ab instauratione litterarum est nume-

randum. Vestrum est quod nova lux his litteris affulsit, quodque velut nova aetas jurisprudentiae Romanae nunc surgit. Quas igitur tota Vobis respublica litteraria gratias debet, eas patimini ut nos potissimum Vobis agamus, quos in meriti illius consortium quadamtenus recipere dignati estis, cum viros a nobis ad Vos missos tanta et humanitate et liberalitate ad honorificentissimum illud munus admitteretis.

Cujus meriti quam vellemus ut re quoque par Vobis referre contingeret! Interim quae nobis relicta est, publicam hanc sensuum nostrorum testificationem, et, doni instar, illud ipsum quod Vos nobis donastis, benigne ut accipiatis rogamus enixe.

Dabamus, Berolini mense Novembri Anni MDCCCXX.

PAVLVS ERMAN

FRIDERICVS DANIEL ERNESTVS SCHLEIERMACHER

IOANNES GEORGIVS TRALLES

PHILIPPVS BVTTMANN

PRAEFATIO I. F. L. GÖSCHENII
PRIMAE EDITIONI PRAEMISSA. *

Bibliotheca Capitularis Veronensis, librorum manuscriptorum copia atque praestantia celebris, maxime membranis, quae juridici argumenti sunt, excellit. Inter quas primum fere locum eae obtinent, quas, Reverendissimo Capitulo consentiente, hoc volumine typis exscribendas curavit Academia Scientiarum Regia Borussica. Sunt autem hae:

1. Codex membranaceus rescriptus, olim XV., nunc XIII., quo sub quibusdam S. Hieronymi scriptis genuinae Gaji Institutiones continentur.
2. Folium singulare membranaceum, in quo de praescriptionum et interdictorum jure exponitur, ipsum quoque ad genuinas Gaji Institutiones pertinens.

* (Quae annotationibus nunc addenda visa sunt, uncis inclusi. Reliqua, leviora tamen illa, quae emendatione indigebant, tacitus correxi.) [Ita Göschenius editione secunda. Quae ego Carolus Lachmannus addidi, per totum volumen diverso uncorum genere circum duxi.]

3. Folia membranacea duo, quae tamen inter se cohaerent; incerti auctoris fragmentum, quod in jure fisci declarando versatur.

Folia, quae sub numeris 2. et 3. recensui, parvulo insunt volumini, varii argumenti fragmenta complexo, cui titulus inscriptus legitur hic: „Vetera Paralipomena Mss. Codicum Capituli Veronensis, a Ioh. Iacobo de Dionisiis Veronensi canonico in unum collecta. 1758."

Iam, quo pacto in publicum emerserit harum membranarum notitia, exponendum est[1].

Vtriusque, de quo dixi, fragmenti, tam ejus, quod de praescriptionum et interdictorum, quam ejus, quod de fisci jure agit, primus meminit, magnum illud Italiae decus, Scipio Maffei. Hunc enim in codicum Capitularium manu exaratorum indice, quem suae Veronensis civitatis descriptioni inseruit, cum scriberet: „Più carte lacere e sciolte d'antico majus-

[1] Conf. Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft, herausgegeben von F. C. v. Savigny, C. F. Eichhorn und I. F. L. Goeschen. Dritter Band. Berlin 1817. pag. 129. sq. — Abhandlungen der historisch-philologischen Klasse der Königlich-Preussischen Akademie der Wissenschaften aus den Jahren 1816—1817. Berlin 1819. pag. 307. sq. — Göttingische gelehrte Anzeigen. 1816. pag. 2009. sq.; 1817. pag. 601. sq. et pag. 1056.; 1818. pag. 17. sq. et pag. 1849. sq. — Leipziger Literatur-Zeitung. 1816. pag. 2529. sq.; 1817. pag. 2641. sq. — (Ignazio Conte Bevilacqua Lazise) Notizia d'alcuni Frammenti di antica Giurisprudenza Romana scoperti nell' anno MDCCCXVII fra i Codici della Biblioteca del Capitolo Canonicale in Verona. Vicenza. 1817. 8. — Thémis ou Bibliothèque du Jurisconsulte. Tome premier. Troisième Livraison. Paris. 1820. pag. 288. sq.

colo, una della quali par fosse d'un codice delle Pandette, ed altra d'un'opera d'antico Giurisconsulto; quai codici se si fossero conservati, niente si ha in tal genere, che lor si potesse paragonare"[2], ad nostra fragmenta respexisse constat. Neque tamen in eo substitit Maffeius. Nam in Opusculis suis ecclesiasticis[3], ubi codicum Capitularium thesaurum diligentius recenset, primum quidem, pag. 61., brevi hac annotatione fragmenta nostra significat: „Carte lacere da un codice delle Pandette, o d'antico Giurisconsulto"; deinde vero, p. 90., plenius ea persequitur ita: „Legum mentio chartarum frusta quaedam mihi in memoriam revocat a vetustissimo codice olim decisa, in quo antiqui Iurisconsulti interpretatio habebatur, aut compendium quoddam Iustiniani Institutionum. Haec verba, velut ex horreo incenso grana, aucupatus sum. Libri quarti XV titulum statim agnosces." Quae sequuntur, fragmenti de praescriptionum et interdictorum jure satis amplam partem, a verbis ***Superest, ut de interdictis dispiciamus,*** quae pag. 1. vers. 19. leguntur, usque ad verba ***quorum bonorum,*** quae pag. 2. vers. 22. continentur, exhibent. Post quae ita pergit Maffeius: „In pagella altera: ***an-***

[2] Verona illustrata. Parte terza. Verona. 1732. 8. cap. 7. pag. 464.

[3] Istoria Teologica delle dottrine e delle opinioni corse ne' cinque primi secoli della Chiesa in proposito della divina Grazia, del libero arbitrio, e della Predestinazione. Si aggiungono alcuni Opuscoli Ecclesiastici dell'Autor medesimo con importanti Anecdoti in membrane antichissime rinvenuti. Trento. 1742. fol.

cilla Caesaris, quae liberos habuit". Haec verba ex altero illo fragmento de jure fisci deprompta sunt, ubi in folii posterioris columna prima vers. 23. et 24. leguntur. Quae vero adjicit Maffeius: „et in alia: *secundum naturalem significationem verum esse debet*" etc., ea iterum ad fragmentum de praescriptionum et interdictorum jure referenda sunt; hujus enim prima pagina, a fine vers. 3. usque ad verbum *solet* in vers. 13. principio positum, ea, quae hoc loco in medium profert Maffeius, comprehenduntur. Eodem denique pertinet scripturae specimen, quod in secunda tabula, quae Opusculis ecclesiasticis jungitur, sub numero X. aeri incisum conspicitur, repraesentans illud paginae 2. versus 5—9. a verbis *unde omnia interdicta* usque ad verba *editis formulis.* Cujus speciminis postea partem aliquam (pag. 2. vers. 5—7.) iterum aeri incisam, atque etiam typis, licet minus accurate, exscriptam Novi tractatus de re diplomatica auctores exhibuerunt[4].

Quod ad codicem XIII. attinet, multo tardius evenit, ut juridicum ejus argumentum innotesceret; quippe quod occultum manserit ad novissima usque tempora. Quamquam codicem ex palimpsestorum numero esse, Maffeium minime fugerat: cujus rei testis est librorum manuscriptorum catalogus, qui in Bibliotheca Capitulari asservatur, manu exaratus, a Maffeio compositus, post huius autem obitum a do-

[4] Nouveau Traité de diplomatique. Tome troisième. Paris. 1757. pag. 208. Tab. 46.

ctissimo Antonio Masotti recognitus[5]; in eo enim de codice nostro inter alia leguntur haec: „Multae ex chartis codicem alium constituerant: dilutis siquidem anterioribus literis ac deletis, quae nunc cernuntur superinductae sunt, quod et in aliis codicibus animadverti pluries, primae scripturae satis se prodente vestigio, ac si antiquitus adeo infrequentes occurrerent ovinae pelles, ut nisi alterius interitu novus liber oriri non posset"[6]. Itaque, codicem XIII. rescriptum esse, neque Maffeius ignoravit, neque Masottius, quamquam hanc notitiam typis vulgare supersederunt ambo; quale autem esset deletae scripturae argumentum, id vel ipsos latuit.

Nulla igitur de singularibus codicis XIII. dotibus apud viros doctos erat suspicio. Quae vero de reliquis illis, quarum mentionem habuimus, membranis publici juris fecerat Maffeius, ea, in Germania saltem, oblivio fere deleverat; ita ut Celeberrimus Hauboldus, cujus ingentem eruditionem nihil fere solet fugere, memoriam eorum peculiari programmate[7] renovandi optimo jure consilium caperet. In quo libello elaborando cum adhuc occupatus esset, nova atque inopinata accessione aucta est Veronen-

5 Constat duobus voluminibus in fol. Titulus sic habet: Scipionis Maffei Biblioth. Manuscripta Capitularis recognita digesta suppleta sub auspiciis Amplissimi Capituli ab Ant. Masotti Bibl. Veronae MDCCLXXXVIII.

6 Locum hunc exhibet Vol. I. pag. 62.

7 Notitia Fragmenti Veronensis de Interdictis. Auctore Christiano Gottlieb Hauboldo. Lipsiae. 1816.

sium membranarum cognitio. Quam Illustrissimi Niebuhrii, in quo splendidum ingenium, an incomparabilem doctrinam magis admireris, nescias, immortali debemus merito. Is enim anno 1816. ab Augustissimo Borussorum Rege Romam missus, ut ibi Regii ad Sedem Apostolicam Legati locum occuparet, in transitu Bibliothecam Capitularem Veronensem lustravit: cumque in codicem XIII. incidisset, non modo, antiquissima scriptura veteris alicujus Iurisconsulti opus contineri, statim animadvertit; sed, gallae infuso adhibito, in folio XCVII. deletae scripturae ductus tam prospero successu restituit, ut ejus transcribendi facultatem nancisceretur. Praeterea fragmenti de praescriptionum et interdictorum jure, quod genuinis Gaji Institutionibus adjudicare non dubitavit, plenius atque accuratius exemplum composuit, quam quod olim typis vulgaverat Maffeius. Tandem ejus quoque fragmenti, quod ad tractatum de jure fisci pertinet, transcribendi fecit periculum: et licet temporis angustiis impediretur, quominus harum membranarum, quarum pessima est condicio, accuratum exemplum absolveret, magni tamen aestimandum erat vel minus absolutum earum apographum; omni enim antea destituebamur certa atque definita hujus fragmenti notitia. Quae omnia biduo, eoque ne integro quidem, Niebuhrium perfecisse, ei, qui difficultatum in ejusmodi rebus superandarum gnarus est, incredibile videri possit. Operae fructum Niebuhrius cum Illustrissimo Savinio communicavit. Qui, ut typis mandarentur, quae Niebuhrius

transcripserat, sedulo curavit[8]. Propria praeterea eaque, ut solet, doctissima atque acutissima adjunxit commentaria, in quibus, ut alia multa, ita hanc quoque conjecturam in medium protulit, antiquum codicis XIII. contextum ex genuinis Gaji Institutionibus repetitum esse, fragmentumque de praescriptionum et interdictorum jure hujus codicis aliquando fuisse partem[9]. Quae cum mox per universam Germaniam vulgarentur, tanta exorta est doctorum virorum de codicibus Veronensibus expectatio, tantumque imprimis codicem XIII. penitius cognoscendi desiderium, ut Academia Scientiarum Regia Borussica viros duos Veronam mittere constitueret, qui, quod incepisset Niebuhrius, quantum fieri posset, perficerent. Idque negotium Celeberrimo Bekkero, philologo primario, Academiae socio, mihique datum est. Itaque mense Majo anni 1817. Berolino profecti sub mensis finem Veronam venimus. Cum tamen ea sit Bibliothecae Capitularis legibus instituta ratio, primum ut codicis alicujus domum auferendi nemini umquam venia detur; deinde ut Bibliothecae scrinia publicis usibus unam tantum singulis diebus horam patere soleant: illud nobis ante omnia curandum erat, ut diutius in Bibliotheca commorandi facultatem nancisceremur. Praeterea eam esse codicis XIII. condicionem statim intelligebamus, ut in eo enucleando, nisi chemi-

[8] Vid. Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft. Tom. III. pag. 140—146. 150—158. 165—168.

[9] Vid. Zeitschr. f. geschichtl. Rechtswissensch. Tom. III. p. 172.

cis remediis adhibitis, frustra operam consumpturi essemus. Igitur ut gallae infuso, quod nobis quidem omnium remediorum unum se probavit, uti liceret, a Reverendissimo Capitulo venia petenda erat. Qua re effectum est, ut a medio demum Iunio ex voto nobis procederet suscepti mandati executio, quae, cum aliqua tamen intermissione, ad medium fere Octobrem occupatos nos tenuit. Bekkerus quidem, ut alia eaque gravissima litterata negotia ab Academia Regia sibi commissa expediret, jam exeunte mense Iulio Mediolanum se contulerat; neque tamen solum me reliquerat. Clarissimus enim Hollwegius, Vniversitatis litterariae Berolinensis, ubi jam egregie Professoris partes sustinet, eo tempore alumnus, cum difficultatum, quas haberet codicis XIII. explicatio, fama ad eum perlata esset, litterarum amore ductus, sua sponte operam suam oblaturus ad nòs venerat: cujus industriae atque sollertiae quantum debeam, dicere vix possum. Iam vero ut, quae praestiterimus, breviter demonstrem, primum ea, quae Niebuhrius confecerat, exempla diligenter et recognovimus et supplevimus: deinde ea, quibus juridicum codicis XIII. argumentum comprehenditur, quaeque prorsus incognita erant antea, pleraque omnia transcripsimus; ut, quae inexplicata nobis relinquenda fuerint, vix nonam totius codicis partem efficiant: denique illam, quam supra significavi, Savinii conjecturam verissimam invenimus; cujus rei postea evidentissima afferam documenta. Neque vero, cum prosperum hunc cogito

eventum, temperare mihi possum, quin grata mente nominem Viros Amplissimos atque Generosissimos, Comitem de Goes, Supremum totius Venetae provinciae Praesidem, Liberumque Baronem de Lederer, Veronensi regioni Praefectum, qui summo studio nos adjuverunt. Multum porro amicitiae debemus tum celeberrimi Iosephi Zamboni, physici insignis, tum Illustrissimi Comitis Ignatii Bevilacqua Lazise, litterarum non fautoris modo, sed etiam cultoris. Hic vel postquam Verona abieramus, incepti nostri studiosissimum se praestitit; quippe qui ejus notitiam eleganti libello cum popularibus suis communicaverit [10], et tam fragmenti de praescriptionum et interdictorum jure, quam loci alicujus ex S. Hieronymi epistolis, qui extat in codice XIII., sua manu exaraverit imaginem nostro usui destinatam, qua singuli quique archetypi ductus accuratissime exprimuntur. Cum autem a Reverendissimi Capituli decretis potissimum penderet suscepti operis eventus, illud nobis omnium maxime exoptatum contigit, quod Reverendissimi Domini Marchionis Dionysii Caroli Dionisi, Sedis Episcopalis Vicarii Generalis, et Reverendissimi Domini Comitis Bartholomaei Guarienti, Bibliothecae Capitularis Antistitis, Virorum omnibus humanitatis dotibus insignium, benivolentiam nobis conciliavimus. Tanta imprimis excellentissimi Comitis Guarienti erga nos fuit comitas, tantaque

10 Vid. supra not. 1.

liberalitas, ut nulla, qua consilia nostra promotum iri sentiebat, molestia gravari videretur.

Bekkerus illis, quae supra tetigi, Academiae Regiae mandatis diutius in Italia detinebatur; mihi vero cum Hollwegio reverso, postquam in Academiae consessu de itinere rettuli, Gaji Institutiones Fragmentumque de Iure Fisci edendi munus injunctum est. Videbat sane Academia, rem ipsam impedimento esse, quominus haec Gaji editio omnibus numeris absolveretur. Perfecta enim editio repetitam requirit codicis XIII. collationem: de cujus fructu ideo potissimum optima spes concipienda est, quia illius infusi, quo ad instaurandos antiquae scripturae ductus codicem imbuimus, effectus temporis diuturnitate mirifice augetur; unde probabile est, multa, quae nobis oculis percipere nondum licuerit, nunc facili negotio legi posse. Vt tamen ex iterata tali codicis lectione plenissima capi possit utilitas, ea, quae parta jam tenemus, probe ante pertractentur necesse est: igitur vulganda erant. Denique si inventi thesauri commodis diutius privarentur antiquae jurisprudentiae cultores, vix ulla esse videbatur excusatio. Sapienter itaque Academia Regia, ut perfectior editio praepararetur, hanc curari jussit. Quam quodammodo duplicem dicere possis, cum, quae nitidiore charta expressa sunt, exemplaria adjunctas habeant tabulas aeri incisas tres: hae praeter illas, quas Comitis Bevilacqua Lazise industriae deberi dixi, Veronensium membranarum imagines, litterarum praecipuarumque

siglarum, quibus Gaji Institutiones scriptae sunt, effigiem, nec non Fragmenti de Iure Fisci bina specimina exhibent

Iam vero et ipsarum membranarum, quae materiam praebuerunt huic editioni, et consilii, quod in adornanda ea secutus sum, ratio diligentius demonstranda est. Ac prius de Gaji Institutionibus exponam; tum ad Fragmentum de Iure Fisci pergam.

Componitur itaque codex XIII. foliis 127, formae quadratae mediae. Inter folium primum et ultimum, quae neque inter se cohaerent, neque cum alio folio ullo, intermedii sunt foliorum fasciculi sedecim, quorum plerique, utpote constantes foliis duplicibus quaternis, quaterniones efficiunt[11]. Praesens codicis contextum, litteris uncialibus a manu satis antiqua

[11] Singulos foliorum fasciculos sequens demonstrat tabula: in qua foliorum inter se cohaerentium numeri interposita curva lineola copulantur.

1) II.‿IX. III.‿VIII. IV.‿VII. V.‿VI. 2) X.‿XVII. XI.‿XVI. XII.‿XV. XIII.‿XIV. 3) XVIII.‿XXV. XIX.‿XXIV. XX.‿XXIII. XXI.‿XXII. 4) XXVI.‿XXXIII. XXVII.‿XXXII. XXVIII.‿XXXI. XXIX.‿XXX. 5) XXXIV.‿XLI. XXXV.‿XL. XXXVI.‿XXXIX. XXXVII.‿XXXVIII. 6) XLII.‿XLIX. XLIII.‿XLVIII. XLIV.‿XLVII. XLV.‿XLVI. 7) L.‿LVII. LI.‿LVI. LII.‿LV. LIII.‿LIV. 8) LVIII.‿LXV. LIX. LX.‿LXIV. LXI. LXII.‿LXIII. 9) LXVI.‿LXXIII. LXVII.‿LXXII. LXVIII.‿LXXI. LXIX.‿LXX. 10) LXXIV.‿LXXXI. LXXV.‿LXXX. LXXVI.‿LXXIX. LXXVII.‿LXXVIII. 11) LXXXII.‿LXXXIX. LXXXIII.‿LXXXVIII. LXXXIV.‿LXXXVII. LXXXV.‿LXXXVI. 12) XC.‿XCV. XCI.‿XCIV. XCII.‿XCIII. XCVI. 13) XCVII.‿CIV. XCVIII.‿CIII. XCIX.‿CII. C.‿CI. 14) CV.‿CXII. CVI.‿CXI. CVII.‿CX. CVIII.‿CIX. 15) CXIII.‿CXX. CXIV.‿CXIX. CXV.‿CXVIII. CXVI.‿CXVII. 16) CXXI.‿CXXVI. CXXII.‿CXXV. CXXIII.‿CXXIV.

exaratum, ex S. Hieronymi scriptis, imprimis ex ipsius epistolis desumptum est [12]. Primo tamen ultimoque folio nec non foliis aversis XXXIX. et XLII. exceptis, cetera ubique antiquiorem praeterea produnt scripturam: quin in majore folii II. ejusque recti parte nulla plane recentior manus conspicitur, sed sola ibi inveniuntur antiquioris scripturae vestigia. Est igitur, ut supra monui, rescriptus codex. In quo illud magnopere dolendum est, eos, qui membranas ad rescribendum praepararint, non eo se continuisse, ut veterem scripturam abluendo delerent, sed in altera fere cujusque folii pagina cultro, ut videtur, litteras erasisse [13]: quod ubi factum est, ad veterem scripturam revocandam vel chemica auxilia saepe frustra adhibeas. Antiqua autem illa scriptura duplicis ge-

12 In Bibliotheca Manuscripta Capitulari, quam not. 5. laudavi, ita describitur: „Membranas Divo Hieronymo sacratas ingredimur, quae Veronensi editioni ansam praebuerunt. Hic quoque liber literis decoratur majoribus, quamvis non affabre depictis: spatium inter dictiones interlucet nullum: Graeca verba graecis pariterque majusculis characteribus effinguntur. — — — — Sex et viginti habentur hic Hieronymi epistolae aliaque insuper admixta. Elenchus eadem manu praeit. *Adfecere, adflaverit, adsertor, adsequor, exsuperantius, quadragensimo* perpetuo scribitur. Tertio loco incipit ejusdem adversus Helvidium. Ipso initio editi *assertione*, Ms. *adsumptione*. In fine editi *maritatas*, Ms. *maritas*; deinde *tua fore*, elegantius. Post *mater* haec adduntur verba in Ms.: *Recognovi Hieronymus Bethleem meum tractatum*; cum aliis fidem omnem elevantibus. In titulo epistolae nunc decimae *ad Paulum senem* Ms. non habet *Concordiae*." etc.

13 (Cujus rei ratio sine dubio haec fuit, quod antiqua scriptura in ea membranarum parte, quae pilosa olim fuerat, sola ablutione aboleri non poterat.)

neris est. Altera, litterarum uncialium, quibus constat, et antiquitate et elegantia insignis, per universum codicem, quoad rescriptus est, extenditur: altera, supra antiquissimam, quam modo dixi, at infra novissimam codicis scripturam collocata, ipsa quoque uncialibus exarata litteris, talibus tamen, quae formae et antiquitate et elegantia minus conspicuae sint, sed ad novissimae scripturae similitudinem accedant, quartam fere implet codicis partem; sexaginta enim paginae[14] integrae, duae[15] ex parte, bis rescriptae sunt. Illud triplicis hujus scripturae commune est, quod eodem diriguntur unius cujusque versus; unde saepissime alter alterum tegit: quin non raro ita in unum incidunt tres diversi versus, ut vanus fere sit labor, quem in vetustissima scriptura extricanda impendas. Quod autem ad res scriptura comprehensas attinet, antiquissima quidem scriptura juridici, media vero similis atque novissima argumenti est; nam ipsa quoque ex S. Hieronymi operibus manavit: velut folio CXIV. recto pars epistolae ad Heliodorum de laude

[14] (Sic; non una et sexaginta, ut in Ed. 1. dixeram: nam folium rectum CXVIII., quod ibi inter folia bis rescripta numeraveram, Bluhmio teste simplici vice rescriptum est. Praeterea in catalogum foliorum triplicem scripturam exhibentium, quam huic Praefationis loco in Ed. 1. subjeceram, alia quaedam menda irrepserant. Iam castigatum propono indicem. Sunt igitur bis rescripta fol. LX. LXII.—LXVIII. LXXI. LXXIII.—LXXX. CXIII.—CXVII. CXIX. CXX. CXXII.—CXXV. item folia recta LXIX. LXXXI. CXXVI. et folium aversum LXXII.)

[15] Folia aversa LXXXI. et CXVIII.

vitae solitariae[16]; foliis rectis LXXXI. et LXV. pars epistolae ad Pammachium et Oceanum de erroribus Origenis[17]; et folio LXXV. initium libri adversus Helvidium continetur. Quod mirum sane videtur; rem tamen ita explicari posse puto: Membranae codice XIII. comprehensae, praeter primum et ultimum folium, antiquitus juridici argumenti volumine continebantur. Procedente vero tempore librarius aliquis, qui transcribendi quaedam S. Hieronymi scripta consilium ceperat, novarum atque integrarum membranarum copia destitutus, vetere illo libro potitus, membranas, quae nunc codicem XIII. efficiunt, ita tractavit, ut eas ad rescribendum idoneas redderet; deinde, nonnullis rescriptis, novum, quod molitus erat, opus imperfectum reliquit. Postea tamen de exarando S. Hieronymi exemplo iterum cogitatum est; adhibitaeque sunt praeter eas, quae ante vacuae relictae erant, codicis plagulas, rescriptae quoque, nunc recentiore, ut olim antiquiore, scriptura deleta: nam quae jam placebat novi libri ratio, ab ea fortasse, quae ante placuerat, differebat; denique prius illud, quod imperfectum manserat, exemplum alia manu scriptum erat. Quibus rebus omnibus primitivam foliorum seriem turbatam esse, ita, ut v. c. ex primo folio factum sit quinquagesimum, ex ultimo vero quadragesimum secundum, nemo erit, qui miretur. Quo etiam pertinet quorundam foliorum inversio: ea enim,

16 Conf. Oper. ed. Io. Martianay. Tom. IV. Part. II. pag. 7.
17 Conf. cit. Oper. ed. Tom. IV. Part. II. pag. 343. 345. 346.

praeterquam quod inversi ejusmodi folii posteriorem paginam in priorem translatam videmus, illud quoque interdum effectum est, ut ex cohaerentibus inter se foliis in praecedentis locum succederet sequens[18].

18 Subjecta tabula eum, qui nunc est, foliorum ordinem cum primitiva paginarum serie componit: ille numeris Romanis, haec Arabicis significatur; quam, ut obiter moneam, numerorum distinctionem per totum hunc librum servavi. Folia inversa asterisco notata sunt.

II. 39. 40. III. 113. 114. IV. 17. 18. V*. 107. 108. VI*. 97. 98. VII. 31. 32. VIII. 123. 124. IX. 41. 42. X. 161. 162. XI. 33. 34. XII. 99. 100. XIII. 115. 116. XIV. 121. 122. XV. 105. 106. XVI. 47. 48. XVII. 167. 168. XVIII. 171. 172. XIX. 95. 96. XX. 149. 150. XXI. 103. 104. XXII. 101. 102. XXIII. 147. 148. XXIV. 109. 110. XXV. 157. 158. XXVI. 165. 166. XXVII*. 3. 4. XXVIII. 61. 62. XXIX. 21. 22. XXX. 27. 28. XXXI. 51. 52. XXXII*. 13. 14. XXXIII. 163. 164. XXXIV. 177. 178. XXXV. 65. 66. XXXVI. 173. 174. XXXVII. 83. 84. XXXVIII. 89. 90. XXXIX. 187. 188. XL. 79. 80. XLI. 183. 184. XLII. 251. 252. XLIII*. 175. 176. XLIV. 207. 208. XLV*. 179. 180. XLVI*. 181. 182. XLVII. 213. 214. XLVIII*. 185. 186. XLIX. 237. 238. L. 1. 2. LI. 203. 204. LII. 189. 190. LIII. 9. 10. LIV. 7. 8. LV. 201. 202. LVI. 217. 218. LVII. 15. 16. LVIII*. 29. 30. LIX*. 93. 94. LX. 153. 154. LXI*. 139. 140. LXII. 57. 58. LXIII. 55. 56. LXIV. 143. 144. LXV*. 19. 20. LXVI. 205. 206. LXVII. 43. 44. LXVIII. 211. 212. LXIX. 81. 82. LXX. 91. 92. LXXI. 209. 210. LXXII. 37. 38. LXXIII. 215. 216. LXXIV. 245. 246. LXXV. 5. 6. LXXVI. 127. 128. LXXVII*. 199. 200. LXXVIII*. 191. 192. LXXIX. 137. 138. LXXX. 11. 12. LXXXI. 243. 244. LXXXII. 231. 232. LXXXIII. 227. 228. LXXXIV. 49. 50. LXXXV. 69. 70. LXXXVI. 75. 76. LXXXVII. 63. 64. LXXXVIII. 225. 226. LXXXIX. 221. 222. XC. 73. 74. XCI. 141. 142. XCII. 239. 240. XCIII. 249. 250. XCIV. 155. 156. XCV. 71. 72. XCVI*. 195. 196. XCVII. 145. 146. XCVIII. 119. 120. XCIX. 77. 78. C. 111. 112. CI. 125. 126. CII. 67. 68. CIII. 117. 118. CIV. 151. 152. CV. 223. 224. CVI. 129. 130. CVII. 193. 194. CVIII. 25. 26. CIX. 23. 24. CX. 197. 198. CXI. 135. 136. CXII. 229. 230. CXIII. 247. 248. CXIV. 45. 46. CXV. 159. 160. CXVI*. 59. 60. CXVII*. 53. 54. CXVIII. 169. 170. CXIX. 35. 36. CXX. 241. 242. CXXI. 131.

Primitivi operis titulus in codice XIII. non reperitur: quin singulorum quoque librorum inscriptiones desiderantur, quamquam opus in libros divisum esse constat. In ipso enim opere talia occurrunt: *sequenti commentario referemus, superiore commentario tradidimus, primo commentario rettulimus.* Praeterea folia CXVII. (pag. 53. 54.) XXXIX. (pag. 187. 188.) et XLII. (pag. 251. 252.) ita comparata sunt, ut in unoquoque commentarii alicujus exitum contineri evidenter appareat; quinimo in folio XXXIX. recto (pag. 187.) haec leguntur: *l̄ib ııı explic* (liber tertius explicit.). Vlteriorem etiam librorum in suos cuiusque titulos partitionem rubricae indicant sparsim appositae, quae plerumque numeros adjunctos habent. Illud tamen longe frequentissimum est, quod, ubi nova incipit materia, vacua linea praecedit: quales quidem lineas eo consilio vacuas reliquisse videtur librarius, ut eas, opere aliquando cetera absoluto, rubricis diligentiore manu exarandis impleret. Proximus vero quisque post rubricam aliquam, sive jam insertam, sive adhuc inserendam, versus prominente in marginem initiali littera insignitur; quod tamen horum versuum non ita proprium est, quin etiam in aliis quibusdam observatum sit. Quidam denique articuli intervallis separantur, quae ejusdem versus finibus circumscribuntur. In totius autem alicujus articuli exitu unum, aliquando duo puncta posita in-

132. CXXII. 233. 234. CXXIII. 87. 88. CXXIV. 85. 86. CXXV. 219. 220. CXXVI. 133. 134.

veniuntur: praeter hoc nullo omnino interpungendi genere usus est librarius; qui ne singula quidem verba intervallis distinxit, sed, ex antiquissimorum librariorum more, omnia uno tenore perscripsit. Litterarum quoque in versuum exitu ex syllabarum ratione recte dispescendarum ita non fuit sollicitus, ut non uno loco in binos versus distribuerit unius ejusdemque syllabae litteras[19]. Singulae autem paginae versibus circino, ut videtur, ordinatis constant vicenis quaternis, praeter folium rectum XVII. (pag. 167.), in quo non nisi viginti tres apparent versus, nec non folia recta CXVII. (pag. 54.) XXXIX. (pag. 187.) et XLII. (pag. 251.): haec enim cum singulorum, ad quos pertinent, librorum extremas exhibeant paginas, eo effectum est, ut ex dimidia fere parte vacua remanserint. Non aeque perpetuus est litterarum unius versus numerus: sunt versus, qui paucas ultra triginta, sunt, qui ad quadraginta quinque litteras complectantur; medius tamen numerus est litterarum triginta novem. Iam quod ad litterarum magnitudinem attinet, admonendum est, primam quamque cujusque paginae litteram, licet in medio aliquo verbo collocatam, nec non unius cujusque articuli initialem litteram reliquis esse majorem. Vltimae contra versuum litterae ceteris plerumque sunt minores. Rubricae

19 Velut in averso folio XI. (pag. 34.) inter versus 16. et 17. ita partitum est verbum *iuris*, ut in versu 16. sola posita sit littera *i*. Similis est haec verbi *ancilla* divisio: *anc-illa*, quam versibus 19. et 20. exhibet folium aversum CXIV. (pag. 46.)

autem modo solitae magnitudinis litteris, modo grandioribus, modo minoribus scriptae deprehenduntur[20]. Denique litterarum forma ei similis est, quae tum in Mediolanensi Frontonis, tum in Florentino Digestorum codice conspicitur; ita tamen, ut nostri codicis scriptura Florentinam venustate praestare videatur. Magna praeterea Veronensis et Florentini codicis differentia haec est, quod in illo frequentissimus, in hoc rarissimus est siglarum usus.

Haec de codice XIII. Fragmentum autem de praescriptionum et interdictorum jure membrana continetur ejusdem plane, quae in illo codice observatur, formae atque figurae; idem porro versuum unius paginae numerus; idem scripturae genus. Quae sola sufficere possint, ut quis Savinii de hoc fragmento conjecturam probabilem arbitretur. Sed jam non opus, ut conjectura utamur: certa res est atque expedita. Nam extrema fragmenti verba, quibus de interdicto Quorum bonorum agitur, haec sunt: „eiusque uis et potestas haec est, ut quod quisque ex his bonis, quorum possessio alicui data est, pro herede aut pro possessore". Ad eandem autem materiam pertinet codicis XIII. folium XLIX. (pag. 237.), in cujus principio leguntur haec: „possideret, id ei, cui bonorum possessio data est, restituatur. pro herede autem possi-

[20] Velut rubricae, quam folii XC. recti (pag. 73.) versus 7. exhibet, litterae a ceteris nihil differunt. At in folii C. aversi (pag. 112.) versu 2. grandioribus litteris usus est librarius. Qui tamen rubricas, quas in folio XXVII. (pag. 3. 4.) posuit, minutissimis litteris expressit.

dere uidetur" etc. Vnde evidenter apparet, fragmentum de praescriptionum et interdictorum jure iis membranis, quae codice XIII. continentur, olim ita junctum fuisse, ut praecederet folium XLIX.

Sed jam in medium proferenda sunt argumenta, quibus evincatur, his, quas modo descripsi, membranis genuinas Gaji Institutiones contineri. Quo loco primum commemorandus est membranarum harum et Iustinianearum Institutionum, quas ex Gaji potissimum Institutionibus haustas esse scimus, consensus insignis quidem, neque tamen tantus, ut in ipsarum Iustinianearum Institutionum exemplum nos incidisse putandum sit: imo membranae antiqui juris praeceptis, a Iustinianeo jure alienis, eamque ob causam in Iustiniani Institutionibus omissis refertissimae sunt. Alterum prolatae sententiae praesidium epitome praebet, in quam Gaji Institutiones a Breviarii Alariciani concinnatoribus coactae sunt: quam qui cum codice XIII. contulerit, fontem se repperisse, e quo illa manaverit, non dubitabit. Tertium vero idque omnium longe gravissimum argumentum eorum locorum, quos ex ipsis genuinis Gaji Institutionibus in Digestis et Mosaicarum et Romanarum Legum Collatione, nec non apud Boethium et Priscianum reliquos habemus, cum codice XIII. comparatione absolvitur. Nam omnes fere hos locos etiam in codice XIII. extare deprehendimus. Quod ut apertius cognoscatur, singuli loci recensendi sunt.

I. Loci ex primo libro.

A. Mancipationis descriptionem, quam Commentariorum in Topica Ciceronis Lib. III. servavit Boethius, exhibet codicis fol. VII. rect. (pag. 31.)

B. Eodem codicis loco comprehenduntur verba haec: „qui libram aeneam teneat" etc., quae a Prisciano in fine Lib. VI. allegantur. Sed et altera illa apud Priscianum verba: „adhibitis non minus" etc. codex exhibet. Vid. fol. LVIII. avers. (pag. 29.)

C. Denique in codice reperiuntur Digestorum loci hi:

L. 9. de justitia et jure. Vid. cod. fol. L. rect. (pag. 1.)

L. 1. de statu hominum. Vid. cod. folia aversa L. et XXVII. (pag. 2. 3.)

L. 3. eod. Vid. cod. fol. XXVII. avers. (pag. 3.)

L. 6. eod. Vid. cod. fol. cit.

L. 1. de his, qui sui, vel alieni juris sunt. Vid. cod. fol. XXXII. (pag. 13. 14.)

L. 3. eod. Vid. cod. fol. XXXII. rect. (pag. 14.)

L. 2. de adoptionibus. Vid. cod. fol. CVIII. avers. et fol. XXX. rect. (pag. 26. 27.)

L. 7. de legitimis tutoribus. Vid. cod. fol. IX. avers. et fol. LXVII. rect. (pag. 42. 43.)

II. Loci ex secundo libro.

A. Articulus de in jure cessione, qui apud Boethium loc. cit. legitur, extat in codicis fol. CXVI. avers. (pag. 59.)

B. Continentur praeterea codice:

L. 37. de usurpationibus. Vid. cod. fol. XXXV. avers. (pag. 66.)

L. 10. de acquirendo rerum dominio. Vid. cod. fol. XC. avers. et fol. LXXXVI. (pag. 74—76.)

L. 4. qui testamenta facere possunt. Vid. cod. fol. LXIX. avers. (pag. 82.)

III. Loci ex tertio libro.

A. Capitis de legitimis successionibus, quod extat in Mosaicarum et Romanarum Legum Collatione, Tit. XVI., §. 2., partem posteriorem eamque majorem exhibent codicis fol. LXXVI. et CVI. (pag. 127—130.)

B. L. 2. de obligationibus et actionibus in codice fol. XXXIII. (pag. 163. 164.) legitur.

Reliqui loci, quos in hoc indice ex industria praetermisi, quia de iis singularia quaedam admonenda habeo, sunt hi:

I. ex primo libro L. 28. de adoptionibus. Hunc locum codicis fol. CXIX. avers. (pag. 36.) contineri, eorum, quae praecedunt, quaeque sequuntur, ratione perpensa, pro certo affirmare ausim: in extricandis tamen hujus folii ductibus operam perdidimus.

II. ex secundo libro

A. L. 1. de divisione rerum. Hujus loci vestigia reperiuntur in codicis fol. LXIII. et fol. LXII. rect. (pag. 55—57.): integrum legeremus, nisi pessima esset praesens horum foliorum condicio.

B. L. 13. de injusto, rupto, irrito facto testamento. Huc trahendum est codicis fol. CXXIII. (pag. 87. 88.) nunc ita sane comparatum, ut, quae in eo

scripta fuerint, magnam partem legi non possint: quod olim tamen locum nostrum exhibuisse, ex rerum nexu intelligitur, singulisque quibusdam litteris, quas in primo aversi folii versu agnoscere licuit, comprobatur.

III. ex tertio libro ejus articuli, quem in Mosaicarum et Romanarum Legum Collatione extare dixi, pars prior eaque minor. Hanc a codice abesse constat; unde eam in deperdito aliquo folio collocatam fuisse necesse est.

Quae cum ita sint, nulla relinquitur dubitatio, quin membranae nostrae genuinas Gaji Institutiones offerant; neque tamen illas integras, ut ex eo, quod proxime monui, apparet. Vnde nunc diligenter inquirendum est, quanta primitivi codicis pars deperdita habenda sit.

In quo illud ante omnia considerandum erit, num initium operis habeamus et finem. Primum autem earum, quae nunc sunt, plagularum locum olim obtinuit folium L. rectum. In hujus principio, praemisso numero I., rubrica posita est, quam ita interpretor: De iure gentium et ciuili. Vnde, licet rubricas, quae in codice XIII. inveniuntur, a Gajo ipso profectas esse valde dubitem, illud tamen colligo, librarium in eo exemplo, quod transcribendum sibi sumpserat, nihil quicquam repperisse, quod anterioris alicujus rubricae ansam dare posset. Itaque titulum quidem desiderari, ipsius tamen operis principium folio L. comprehendi mihi persuadeo. Nam si quis forte inde petat dubitandi causam, quod in Iustiniani Institutionibus titulo

de jure gentium et civili praemittitur titulus de justitia et jure, hoc habeo, quod reponam: in primo hoc titulo non Gajum, sed Vlpianum secutos esse Iustinianearum Institutionum auctores [21]. Quod autem ad finem operis attinet, omnium, quae codex XIII. complectitur, foliorum ultimum olim fuit folium XLII.: idque ita comparatum est, ut in sola superiore prioris paginae parte scriptura aliqua appareat; nam quae in inferiore parte pinxit librarius, non litterae sunt, sed id ductuum genus, quod librarii in extremo aliquo opere ponere solent. Accedit, quod materia quoque indicat, iis, quae in hoc folio scripta sunt, opus absolvi. Vnde non principium modo, sed etiam finem operis codici XIII. inesse certum habeo. Nunc autem nova quaestio oritur haec, quantum eorum, quae intermedia olim fuerint, reliquum esse dicendum sit. Quam, accurate perpensis tum argumentorum et verborum nexu, tum plagularum inter se cohaerentia, tum numerorum in quibusdam foliis conspicuorum, primitivos quaterniones indicantium, ratione, Hollwegius ut ingeniosissima, ita verissima sententia expedivit. Primitivum enim codicem aeque atque eum, qui nunc est, sedecim geminorum foliorum fasciculis compositum fuisse statuit; ita tamen, ut quindecim priores quaterniones essent, ultimus vero comprehenderet gemina folia quinque. Postero autem tempore, cum codex male haberi coepisset, gemina quaedam folia altera

[21] Conf. pr. et §.§. 1. 3. 4. I. de justitia et jure cum L. 10. et L. 1. §. 2. eod.

sua parte truncata sunt: unde evenit, ut jam sexti nec non noni quaternionis primum, decimi tertii autem quartum folium desideretur. Abest praeterea decimi sexti fasciculi folium decimum, quod tamen non est cur doleamus: cum enim in praecedente folio, nunc XLII, opus absolutum esse appareat, deperditum illud folium a scriptura vacuum fuisse recte colligitur. Itaque ad integrum Gaji Institutionum codicem non ultra tria folia desiderari dicendum est. Quae omnia subjecta illustrabit fasciculorum tabula; de qua tamen praemonenda habeo haec: cruce (†) eos notari plagularum fasciculos, quorum numerum in primo cujusque folio adhuc extare animadvertimus; cohaerentia inter se folia hac lineola ⁓, deperdita signo 0 indicari; numeri Romani ad eum foliorum ordinem, qui nunc est, Arabici ad primitivam paginarum, quae supersunt, seriem referendi sunt. (Conf. not. 11. et 18.)

1.	L.	⁓	LVII.	2.	IV.	⁓	VII.
	1. 2.		15. 16.		17. 18.		31. 32.
	XXVII.	⁓	XXXII.		LXV.	⁓	LVIII.
	3. 4.		13. 14.		19. 20.		29. 30.
	LXXV.	⁓	LXXX.		XXIX.	⁓	XXX.
	5. 6.		11. 12.		21. 22.		27. 28.
	LIV.	⁓	LIII.		CIX.	⁓	CVIII.
	7. 8.		9. 10.		23. 24.		25. 26.

3.	XI.	⁓	XVI.	†4.	LXXXIV.	⁓	LXXXVII.
	33. 34.		47. 48.		49. 50.		63. 64.
	CXIX.	⁓	CXIV.		XXXI.	⁓	XXVIII.
	35. 36.		45. 46.		51. 52.		61. 62.
	LXXII.	⁓	LXVII.		CXVII.	⁓	CXVI.
	37. 38.		43. 44.		53. 54.		59. 60.
	II.	⁓	IX.		LXIII.	⁓	LXII.
	39. 40.		41. 42.		55. 56.		57. 58.

†5.	XXXV.	~	XL.	6.	0		LIX.
	65. 66.		79. 80.				93. 94.
	CII.	~	XCIX.		LXIX.	~	LXX.
	67. 68.		77. 78.		81. 82.		91. 92.
	LXXXV.	~	LXXXVI.		XXXVII.	~	XXXVIII.
	69. 70.		75. 76.		83. 84.		89. 90.
	XCV.	~	XC.		CXXIV.	~	CXXIII.
	71. 72.		73. 74.		85. 86.		87. 88.
†7.	XIX.	~	XXIV.	†8.	C.	~	CI.
	95. 96.		109. 110.		111. 112.		125. 126.
	VI.	~	V.		III.	~	VIII.
	97. 98.		107. 108.		113. 114.		123. 124.
	XII.	~	XV.		XIII.	~	XIV.
	99. 100.		105. 106.		115. 116.		121. 122.
	XXII.	~	XXI.		CIII.	~	XCVIII.
	101. 102.		103. 104.		117. 118.		119. 120.
9.	0		LXI.	10.	XCI.	~	XCIV.
			139. 140.		141. 142.		155. 156.
	LXXVI.	~	LXXIX.		LXIV.	~	LX.
	127. 128.		137. 138.		143. 144.		153. 154.
	CVI.	~	CXI.		XCVII.	~	CIV.
	129. 130.		135. 136.		145. 146.		151. 152.
	CXXI.	~	CXXVI.		XXIII.	~	XX.
	131. 132.		133. 134.		147. 148.		149. 150.
11.	XXV.	~	XVIII.	12.	XXXVI.	~	XXXIX.
	157. 158.		171. 172.		173. 174.		187. 188.
	CXV.	~	CXVIII.		XLIII.	~	XLVIII.
	159. 160.		169. 170.		175. 176.		185. 186.
	X.	~	XVII.		XXXIV.	~	XLI.
	161. 162.		167. 168.		177. 178.		183. 184.
	XXXIII.	~	XXVI.		XLV.	~	XLVI.
	163. 164.		165. 166.		179. 180.		181. 182.
13.	LII.	~	LV.	14.	LI.	~	LVI.
	189. 190.		201. 202.		203. 204.		217. 218.
	LXXVIII	~	LXXVII.		LXVI.	~	LXXIII.
	191. 192.		199. 200.		205. 206.		215. 216.
	CVII.	~	CX.		XLIV.	~	XLVII.
	193. 194.		197. 198.		207. 208.		213. 214.
	0		XCVI.		LXXI.	~	LXVIII.
			195. 196.		209. 210.		211. 212.

15. CXXV.	⁓	CXXII.	†16. Fragm. de praescr. et interd.[22]		0
219. 220.		233. 234.	235. 236.		
LXXXIX.	⁓	LXXXII.	XLIX.	⁓	XLII.
221. 222.		231. 232.	237. 238.		251. 252.
CV.	⁓	CXII.	XCII.	⁓	XCIII.
223. 224.		229. 230.	239. 240.		249. 250.
LXXXVIII.	⁓	LXXXIII.	CXX.	⁓	CXIII.
225. 226.		227. 228.	241. 242.		247. 248.
			LXXXI.	⁓	LXXIV.
			243. 244.		245. 246.

Restat, ut de aetate primitivi codicis verbo dicam. Niebuhrius jam significaverat, se Iustiniani temporibus eum antiquiorem arbitrari. Quod cum a quibusdam in dubium vocari viderem, a Celeberrimo Koppio, qui nostro aevo inter rei diplomaticae peritos principem locum occupat, quae sua hac de re sententia esset, percontatus sum. Atque is Niebuhrio assensus est, motus primum litterarum forma et siglarum indole atque frequentia: deinde eo, quod, ut supra monui, initialis cujusque paginae littera, licet in medio aliquo verbo collocata, reliquis major esse deprehenditur: denique ipso codicis contexto; nam etiam post latas Iustinianeas leges quemquam de novo Gaji Institutionum exemplo comparando cogitasse, minus probabile judicat. Quae omnia cum diligentius peculiari commentario persecutus sit ipse doctissimus Koppius[23], rem hoc loco summo digito tetigisse sufficiat.

[22] Conf. Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft. Tom. III. pag. 181. (Bevilacqua Lazise) Notizia d'alcuni Frammenti. pag. 11. Ibi huic folio tribuitur numerus *xIII*; accuratior tamen inspectio numerum talem esse docuit *xvi*

[23] Vid. Zeitschr. für geschichtl. Rechtswiss. Tom. IV. p. 473. sq.

Dixi de ipso Gaji codice. Editionis autem propositum in universum hoc fuit, ut liber non tantum doctorum virorum expectationi satisfaceret iisque instrueretur subsidiis, quae critica ratio postulare videretur, sed adolescentium quoque studiosorum et scholarum usui accommodaretur. Vt tamen singula quaeque accuratius exponam, partitionum, quas adhibui, imprimis quod universum opus in quattuor libros sive commentarios, sic enim ipse Gajus loquitur, disposui, ante omnia ratio reddenda est. Itaque illius commentarii, quem pag. 113. vers. 6. 7. pag. 129. vers. 24. et pag. 130. vers. 1. *primum* vocat Gajus, ultimam paginam esse quinquagesimam quartam, tum ex eo, quod a scriptura vacat posterior ejus pars, tum vero inde apparet, quod in ea absolvitur tractatus de personis. Nam in pagina 55. de rebus disputat Gajus, hujusque paginae exordium illius, quod Alaricianae epitomes liber secundus exhibet, simillimum est: unde hanc paginam earum, quae secundum commentarium efficiunt, primam esse constat. Hujus autem commentarii, qui pag. 135. vers. 1. *superior* dicitur, finem continet pag. 126., qua locus de legatis et fideicommissis absolvitur. Quae enim sequuntur, ad tractatum de hereditatibus, quae ab intestato deferuntur, pertinent, quem a Gajo in tertio commentario collocatum fuisse testis est Mosaicarum et Romanarum Legum Collatio. Hactenus igitur eadem in Gaji Institutionibus apparet librorum dispositio, quam in Iustinianeis Institutionibus deprehendimus. At extremum tertii

commentarii caput non est, ut in Iustinianeis Institutionibus, de modis tollendae obligationis, sed de injuriis; ita ut tota illa disputatio de obligationibus ex delicto, quam Iustinianearum Institutionum concinnatores in quarti libri principio posuerunt, apud Gajum tertii commentarii finibus comprehendatur: cujus rei fidem facit pagina 187., ubi post absolutum articulum de injuriis haec adjecit librarius: *līb ııı explic* (Conf. supra pag. XXII.). Claudit igitur tertium commentarium pagina 187. Sequens autem pagina vacua est. Ergo a pagina 189. quartus commentarius incipiat, necesse est: in quo de eo jure agitur, quod ad actiones pertinet; quemque pag. 176. vers. 1. *sequentis* vocabulo Gajus demonstrat. Tantum de libris. Sed singulorum quoque articulorum distinctiones, quae in codice inveniuntur, rubricas puta et quae sunt id genus alia, suis quaeque locis significavi: in quo illud admonendum est, prominentes codicis versus in interiore margine repetitis litteris initialibus, vacua autem spatiola, quibus aliquando inter se separari dixi unius ejusdemque versus articulos, in annotationibus me indicasse. Quae tamen distinctiones nulla solida ratione niti videntur. Velut pag. 3. vers. 16., ubi obiter peregrinos dediticios tangit Gajus, peculiaris praemittitur rubrica: „De peregrinis dediticiis." In universum autem in primis paginis ultra modum cumulatas cernimus rubricas; cum in aliis operis partibus, ubi vel maxime necessaria erat articulorum distinctio, nulla omnino reperiatur adhibita. Cujus

rei exempla habes pag. 151. vers. 6., ubi de obligationibus re contractis, pag. 151. vers. 24., ubi de verborum obligationibus, pag. 163. vers. 21., ubi de obligationibus, quae consensu fiunt, et pag. 172. vers. 14., ubi de modis tollendae obligationis incipit disputatio. Itaque, quod jam supra significavi, vereor, ut rubricae, quas in codice deprehendimus, Gajo ipsi tribuendae sint. Vt autem insigne aliquod perversae distinctionis exemplum afferam: in singulari illo folio de praescriptionibus et interdictis paginae prioris (235.) versum 6. claudit vox *subiectae* in media lineae parte posita; at a verbo *sunt*, quod cum voce *subiectae* conjungi debet, novus versus incipit, in marginem prominente littera *s*, quae prae reliquis magnitudine quoque conspicua est. Omnes igitur istas distinctiones accurate quidem indicandas, novae tamen partitioni, quae sibi magis constaret, atque faciliorem ad intelligendum redderet argumentorum inter se nexum, postponendas duxi. Cum autem nova titulorum descriptio magnam haberet et difficultatem et dubitationem, in eo substiti, primum ut argumentorum summas in suprema paginarum parte adscriberem[24]; deinde ut singulos commentarios suis distinguerem paragraphis, hasque si similis essent argumenti, continua, sin diversi, interrupta serie exhiberem[25]. Quo pacto etiam

[24] In his inscriptionibus, ne qua forte ex minus usitato scripturae compendio oriretur dubitatio, singulos commentarios non hoc compendio: *Comm.*, sed solito illo: *Lib.* significavi.

[25] In iis locis, qui lacunis laborant, hanc regulam observandam duxi, ut novae paragraphi signum posteriore, quam priore loco

allegandi commoditatem adjuvari arbitror. Si cui vero in allegandis Gaji Institutionibus minus conveniat, editi libri laudare paragraphos, cupiatque ipsius codicis significare paginas versusque, hujus quoque rei habebit potestatem. Exterior enim libri margo Arabicis numeris primitivam paginarum, quae adhuc extant, seriem, Romanis eum, qui nunc est, foliorum ordinem indicat, additaque ad numeros Romanos nunc littera *a*, nunc littera *b*, quae sit recta quaeque aversa cujusque folii pars demonstrat[26]. Singularum porro paginarum versus in ipso contexto perpendiculatis lineolis separantur, numero praeterea ad quartum quemque versum in interiore margine apposito: paginae autem cujusque principium binis perpendiculatis lineolis praemissis insignitur.

Sequitur, ut de grammatica ratione dicam. In quo genere me per omnia fere ad codicis exemplum conformavi[27]; nisi quod in scribendis quibusdam ver-

ponerem; quo effectum est, ut quaedam paragraphi a media aliqua periodo incipiant. Conf. v. c. Commentarii I. §.§. 33. 34. Majorum autem lacunarum quaedam ita comparatae sunt, ut iis novi alicujus articuli principium, cujus proprius locus definiri nequeat, comprehendi manifestum sit. In his locis ab ipso lacunae initio novum versum inchoavi, nullo tamen, praeterquam post paginam 194., a margine spatio interjecto. Conf. pag. 5. 53. 57. 81. 92. 246. et ad pag. 194. not. ult.

26 Folia bis rescripta adjectis praeterea litteris *b.r.* a reliquis discernuntur.

27 Velut verbi *veneo* et passivam et activam formam, quae utraque in codice reperitur, servavi. — De voce *proinde* in transcursu moneo, librarium ea saepissime pro *per*inde usum esse: cujus usus multa quidem exempla apud veteres auctores extant; ubi tamen

bis a codice recedendum putavi. Cujus quidem instituti causas diligentius exponere longum est, neque, quantum video, necessarium: singula quaeque, in quibus codicis scripturam vel retinui, vel deserui, indicasse sufficiet.[27a] Itaque ad codicis fidem scripsi: praegn*as* et praegn*ans*, utramque enim formam librarius exhibuit, quem in aliis quoque vocabulis varium fuisse, ex sequentibus apparebit; *co*tt*i*dianus; con*dicio*; conui*cium*; cessi*cius*, dediti*cius*, gentili*cius*, transcripti*cius*; re*dd*ucere; *e*is et *ii*s; c*e*na[28]; *e*rciscere et *h*erciscere; pr*ehen*dere et pr*en*dere; d*i*minutus, d*i*minutio et d*e*minuere, d*e*minutus, d*e*minutio[29]; colon*i*arius; ciuitat*ium*, parent*ium* et parent*um*; que-

dubia fuit codicis lectio, quod internosci non posset, utrum *pinde* (proinde), an *pinde* (perinde) scripsisset librarius, constanter posui *per*inde. (Ab hac regula in Ed. I. uno loco, Commentar. III. §. 14., deflexeram; nunc vero ibi quoque scripsi *per*inde.)

[[27a] Linguae Latinae emendatoribus grammaticis prudentior Göschenius non tam quid veteres dicere aut scribere oporteret quam quid et dixissent et scripsissent quaesivit; in hoc uno peccans, quod oris aut calami inconstantiae vix quicquam concedendum putavit. Mihi cum veterum librariorum consuetudinem quam Gaii de singulis judicium cognoscere utilius videretur, ea quae Göschenius constantiae studio rejecerat pleraque omnia restitui: cetera, quae aut falsa aut nimis rustica essent, quaeve minus peritos morari possent, curavi ut singula vel in hac praefatione vel in commentariis indicarentur.]

[28] Pag. 179. vers. 10. 11. *cen|dam* exhibet, pro *cen|am*.

[29] Posteriorem scripturam praetuli, quoties haec verba a librario sigla *d* expressa esse intelligerem; exceptis tamen pag. 47. vers. 3. et pag. 168. vers. 21., ubi propter verborum diminutus et diminutione in codice cum littera *i* scriptorum vicinitatem, siglas *k d* et *k̄. d* ita explicavi: capite diminuto; capitis diminutio.

re*ll*a[29a]; nu*mm*us; quicu*m*que; tantu*m*dem; u*m*quam, nu*m*quam; qua*n*dam, quaru*n*dam[30]; a*n*ulus; co*n*ubium; n*anc*tus et n*ac*tus; quotie*ns*, totie*ns*; u*o*lgo et u*u*lgo; ex*se*qui et ex*e*qui; e*xt*are, e*xt*inguere; cap*i*o et cap*ti*o; coa*rt*are; nun*t*iare, denun*t*iare, pronun*t*iare, renun*t*iare, denun*t*iatio, internun*t*ius; re*tt*uli; apu*t* et apu*d*; se*d* et se*t*[31]; -*u*mus, -*u*me et -*i*mus, -*i*me in superlativorum terminationibus;[32] o*ps*titit; o*p*tinere, o*p*tuli; su*m*mouere; su*p*ponere; su*b*ripere et su*r*ripere; a*c*cedere, a*c*cessio, a*c*cidere, a*c*cipere, a*c*ceptilatio, a*c*commodare, a*d*crescere et a*c*crescere; a*d*fectus et a*f*fectus, a*d*ferre, a*d*finitas, a*d*firmare; a*d*quirere; a*d*rogare, a*d*rogatio; a*d*sectari, a*d*sequi, a*d*sertor, a*d*simulare; a*t*tinere; i*n*merito, i*n*miscere; i*n*pedimentum et i*m*pedimentum, i*n*pedire, i*n*pendere et i*m*pendere, i*n*pensa et i*m*pensa, i*n*peritia, i*n*plere et i*m*plere, i*n*ponere et i*m*ponere, i*n*possibilis, i*n*primis, i*n*probare, i*n*pubes et i*m*pubes, i*n*pune; i*n*ritum, i*n*rogare. E contrario constanter scripsi: qui*d*quid[33];

[29a Sic semper veteres, quere*ll*a loque*ll*a nite*ll*a. Diversam regulam sequuntur tute*l*a mandate*l*a, custode*l*a, cande*l*a. Grammatici rationem nequiquam crepant.]

30 Verbum du*m*taxat sive du*n*taxat integris litteris scriptum in codice non invenitur, sed ubique significatur sigla *dt*., pro qua posui du*n*taxat. (Bluhmius pag. 203. vers. 3. repperit *dumtaxant*; similisque scripturae vestigia deprehendere sibi visus et pag. 205. vers. 12. Vid. Comment. IV. §. 43. not. 17. et §. 51. not. 11.) [*eor'dem* 213, 18.]

31 In codice frequentiora sunt apu*t* et se*d*: hanc itaque scripturam in siglis interpretandis secutus sum.

32 (Adde: d*u*pondius et d*i*pondius. Vid. Commentar. I. §. 122.)

33 (et qui*d*quam). [Ita codex p. 114, 19, *quidq*]

intell*e*gere; epist*u*la; li*tt*erae et obli*tt*eratus; ta*m*quam; ex*t*iti (ab *existo*); i*m*perium; auctor, auc*t*oritas: licet in codice diversae scripturae exempla extent haec: pag. 118. vers. 10. qui*c*quid[34]; pag. 3. vers. 22. intell*i*gemus; pag. 161. vers. 2. epist*o*la[35]; pag. 28. vers. 16. obli*t*eratum; pag. 27. vers. 28. ta*n*quam[36]; pag. 175. vers. 1. ex*st*iterit[36a]; pag. 26. vers. 10. i*n*perio[37]; quo etiam illud trahendum est, quod librarius pag. 51. vers. 1. et 20. sigla *aut* (non au*c*t) expressit verba *auctoritatem* et *auctorem*. Simili ratione ubique posui: fid*ei*commissum; fid*e*iussor, fid*e*promissor; *h*abeo, *h*ac, *h*aec, *h*is, *h*eres, ex*h*eredatus, *h*omicida, *h*onoratus, sc*h*ola, Stic*h*us, *th*eatrum; *a*ditus, *a*uctoritas, [*e*cce,] *e*sto, *i*s, *ii*, *ii*s, *i*isdem, ex*i*tus; mi*le*[37a]; so*ll*emnis; qua*tt*uor; quamquam ista verba in codice aliquoties ita scripta sunt: fid*e*commissum;

[34] (Item pag. 96. vers. 13. et pag. 112. vers. 4. librarius per compendia scripsit quicquam.) [Item p. 241, 5 *quicquam*, et fortasse saepius. Ego singulis locis scripturam schedarum expressi: sed qui curiose scripserunt librarii, semper fecerunt *quidquid* et *quicquam*.]

[35] Neque tamen pro certo affirmare ausim, librarium locis allegatis scripsisse: quicquid, intell*i*gemus, epistola; quamquam schedae nostrae, quo nomine exemplum, quod e codice transcripsimus, significo, istas scripturas exhibent: nam delendo atque superscribendo fieri potuit, ut litterae *d*, *e*, *u* mutarentur in speciem litterarum *c*, *i*, *o*. (Bluhmius in codice sic scriptum esse testatur: pag. 3. vers. 22. intellegemus; pag. 161. vers. 2. epistula. Itaque librarius in hisce vocibus scribendis sibi constitisse dicendus est.)

[36] Schedae: *tanqua* (Bluhmius: *anqua'*)

[[36a] Error Göschenii. Schedae habent *extiterit*]

[37] Schedae: *inperi*.

[[37a] Errat Gösch. Codex habet *mille millenos milia milium milibus miliarium*, semel *millium* p. 112, 14.]

fide*i*iussor, fide*i*promissor; *a*beo [170,20. 173,2], *ac* [187,2. 213,18], *aec* [222,15], *is* [138,14. 143,23; *iis* 50,1. 233,17], *e*res [62,22. 122,9; *e*red. 93,24], ex*e*redatus [142,17; ex*er*. 145,23], *o*micida [179,1], *o*noratus [139,19], s*c*ola, sti*cu*s, *t*eatrum [4,21]; *had*itus [95, 22], *h*auctoritas [67, 20], [*hu*ecce 51, 19,] *h*esto [101,19], *h*is, *h*ii, *h*iis, *h*isdem[38], ex*hi*tus [241, 17]; mi*ll*e[37a]; so*l*emnis[38a]; qua*t*uor[38b]. De iis autem verbis, quae componuntur cum praepositione *ad*, praeter ea, quae supra significavi, annotanda sunt haec: Pag. 70. vers. 16. 17. 21. a*ll*uuionem scripsi, licet vers. 21. in codice scriptum sit a*d*luuionem. Neque eo, quod in codice aliquoties occurrunt a*dg*natus et a*dg*natio, quodque a*d*prehendere et a*d*probare, item semel a*d*pellare (pag. 158. vers. 17.) et a*d*parere (pag. 145. vers. 21. [item 69, 13]) scripsit librarius, motus sum, ut a solita codicis scriptura recederem: quam secutus constanter scripsi a*g*natus et a*g*natio, item a*pp*. pro a*dp*. Similiter in verbis cum voce *con* compositis illud magis observasse videtur librarius, ut sequenti litterae assimilaret litteram *n*, quod imprimis fecit

38 Extat *his* pro *is* pag. 7. vers. 8. 12. [91, 14.] pag. 109. vers. 22. pag. 111. vers. 15. [134, 3.] pag. 224. vers. 22.; *hii* pro *ii* pag. 17. vers. 12. pag. 39. vers. 5.; *hiis* pro *iis* pag. 13. vers. 16. pag. 20. vers. 20. [49, 21.]; [*his* pro *iis* 91, 20.] *hisdem* pro *iisdem* pag. 23. vers. 16. (In exemplis aspirationis perperam adhibitae nunc illud quoque ponendum est, quod Bluhmio teste exhibet pag. 11. vers. 8., ubi pro *aut* scriptum est *haut*.) [*heae* p. 131, 21; alibi *ac* vel *en* (vide II, 125 n. 20 et §. 254 n. 42); nusquam *eae*, nisi me fallit memoria.]

38a [Ita nusquam scriptum.]

38b [Vid. Index siglarum in *t* = tt.]

sequentibus litteris *m* vel *r*, nam pro co*nm*. et co*nr*. ubique scripsit co*mm*. et co*rr*.[38c]: igitur in hac quoque specie frequentiorem codicis scripturam amplexus sum. Neque quod in codice saepissime confunduntur *ae* et *e*[39],

38c [Sed *conlocauerit* p. 115, 6, et bis per notam ˀ*l* 10, 3. 186, 16, et quinquiens ˀ*m* 132, 9. 168, 1. 172, 2. 175, 9. 176, 1. Haec igitur in locum suum restitui; item *comp*, quod frequentissimum est, et p. 29, 2 *comfarreatio*. Sed *corr* constanter scriptum esse, non *conr* aut ˀ*r*, verum est.]

39 Velut pro qu*ae*rere codex frequenter exhibet qu*e*rere; v. c. pag. 47. vers. 9. pag. 50. vers. 1. pag. 72. vers. 13. [75, 17. 76, 9. 23. 82, 9. 89, 12. 105, 14. 108, 9. 114, 2. 116, 2. 145, 11. 15. 146, 3. 150, 18. 154, 1. 155, 19. 161, 9. 165, 3. 166, 5. 7. 16. 167, 3. 169, 17. 177, 17. 178, 8. 11. 195, 14.] Occurrunt etiam: pag. 51. vers. 1. et pag. 168. vers. 1. *s*e*pe* pro *saepe*; pag. 98. vers. 24 *e*quis pro *ae*quis; et pag. 167. vers. 21. *e*c' pro *ae*quum. Scripsit porro saepenumero librarius: *es* (pro *aes*) [78, 1. 6. 9. 79, 3. 95, 22. 151, 10; *e*re 31, 14. 79, 2. 112, 14]; *e*stimar*e*, *e*stimatio [52, 23. 106, 3. 107, 1. 122, 4. 164, 20. 183, 15. 186, 22; *e*dibus 194, 24; *e*butiam 198, 15]; gr*e*cus [17, 15. 152, 7. 9. 16. 165, 7] etc. [pr*e*dium 68, 20; pr*e*tor 119, 1. 214, 9; pr*e*ter 135, 4. 147, 13; pr*e*stat 139, 8; pr*e*gnatem 25, 15; h*e*c 82, 23. 98, 21. 112, 13; s*e*uire 14, 2; c*o*h*e*rentes 176, 11; qu*e*stus 214, 12; m*e*uius 98, 22. 220, 12. 221, 7; ann*e*o 118, 20; p*e*dagogum 10, 3.] Inprimis in nominum atque pronominum terminationibus pro *ae* subinde posuit *e*; velut: pag. 16. vers. 6. [139, 23] fili*e* pro fili*ae*; pag. 31. vers. 16. liber*e* pro liber*ae*; pag. 68. vers. 10. nostr*e* pro nostr*ae*. [ali*e* 13, 15 bis; pecuni*e* 205, 5; su*e* 91, 11; -end*e* 96, 19. 120, 21. 130, 21; erciscund*e* 202, 21; ill*e* 118, 24; scol*e* 63, 11. 117, 1; sol*e* 38, 15. 104, 5; pessim*e* 147, 8; femin*e* 27, 12. 43, 10. 51, 18; peregrin*e* 34, 9; person*e* 86, 3. 115, 16; poen*e* 114, 14. 126, 17. 178, 12; sacr*e* 55, 7; natur*e* 151, 13; arr*e* 164, 17; ceter*e* 51, 23. 173, 3; diuers*e* 63, 11. 150, 19. 154, 17; express*e* 168, 5; testat*e* 83, 22; inrit*e* 91, 19; uendit*e* 120, 20; perfect*e* 50, 13. 23; deduct*e* 175, 24; subrept*e* 177, 3; empt*e* 120, 19; cert*e* 190, 10; ist*e* 84, 24. 203, 5; nou*e* 174, 3.] In nullo alio autem verbo tam frequenter insuper habuit litteram *a*, quam in relativo *quae*: exempla exhibent pag. 13. vers. 14. 16. et pag. 42. vers. 10. [20, 14. 26, 11. 50, 20. 23. 55, 7. 59, 18. 63, 22. 65, 8. 68, 7. 69, 13. 18. 21. 70,

b et *u*[40], *d* et *t*[41], et aliquoties etiam *b* et *p*[42], *c* et

7. 84,1. 101,8. 106,19. 118,22. 124,1. 125,19. 131,21. 134,5. 139, 1.4. 141,8.10. 147,15. 155,10. 158,9. 165,12. 184,9. 197,15. qu*e*dam 69,15. 157,23.] Pag. 90. vers. 17. celibatum scripsit, cum pag. 80. vers. 22. scripsisset c*ae*libes; item pag. 154. vers. 13. celum, [p. 145, 4. 165, 15 celius] et pag. 97. vers. 4. penitentia [p. 119, 4 pene]. Ego posui: c*ae*libatum, c*ae*lum, et ex Manutii auctoritate p*ae*nitentia. Conf. Manutii Orthographia, in voce *paenitet*. — E diverso librarius non raro scripsit *ae*, ubi scriptum oportebat *e*; velut: pag. 183. vers. 17. *ae*quorum pro *e*quorum; pag. 179. vers. 12. *aec*. pro *e*quum; [p. 2, 13. 119, 3 *ae*dicto;] pag. 41. vers. 4. neptibusqu*ae* pro neptibusqu*e* [qu*ae* 40,19. 51, 11. 85, 9. 167, 4; atqu*ae* 231, 9] etc. [speci*ae* 23,7; capit*ae* 44,17; nomin*ae* 186,3; greg*ae* 194, 17; mill*ae* 112, 11; equestr*ae* 197, 18; saep*ae* 228,2; fer*ae* 58, 8.] Qua ratione maxime usus est tum in adverbiorum terminationibus, scribens v. c. pag. 63. vers. 8. proxim*ae* pro proxim*e* [propri*ae* 116, 3. 151, 7; cert*ae* 131, 18. 209, 13; rect*ae* 208, 21; iniqu*ae* 231, 7], tum in voce *proprietas*, quam plerumque sic exhibuit: propri*ae*tas [61, 17. 19. 20. 21. 62, 13. 15. 17. 75, 9. 21. 23; soci*ae*tas 160, 13. 168, 10; pr*ae*tium 72, 4]. Pro f*ae*neratores, pag. 196. vers. 13., posui feneratores. [Sed de hoc ne Varroni quidem constabat, de ling. Lat. VII p. 373 Sp. h*ae*redes 94, 13. 108, 8.]

40) Codex saepissime exhibet: de*u*ere [15, 19. 96, 6. 106, 23. 24. 110, 4. 148, 19. 149, 6. 150, 13. 155, 23. 200, 6. 206, 3. 209, 12. 212, 15. 17 (*titio deuet*). 213, 8 (*die deuetur*). 221, 20. 223, 17. 226, 24. 228, 12. 241, 10], de*u*itor [63, 2. 68, 15. 74, 13. 125, 15. 207, 2. 250, 10]; ha*u*ere [11, 9. 39, 6. 55, 4. 76, 10. 109, 23. 112, 1. 7. 116, 22. 185, 2. 200, 16. 216, 17. 226, 17]; pro*u*are [10, 1. 19. 18, 8. 19, 8. 11. 16. 19. 22. 20, 6. 8. 9. 71, 24. 79, 19. 89, 20. 90, 3. 116, 13. 222, 13]; li*u*eri, li*u*ertus [13, 7. 35, 10. 102, 2. 122, 8. 21. 123, 17. 126, 23. 130, 7. 9. 135, 8. 12. 16. 139, 22. 140, 10. 143, 4. 146, 5. 173, 16. 203, 24. 204, 2]; si*u*i [26, 14. 39, 17. 107, 22. 109, 4. 114, 13. 208, 2. 3. 209, 11. 212, 16; ti*u*i 46, 17. 162, 3. 217, 18]; uer*u*um [110, 6. 114, 12. 152, 13. 159, 4. 164, 4. 238, 17]; *u*ona [96, 24. 134, 13. 135, 3. 17. 147, 19. 164, 4. 185, 18. 237, 13] etc. [*u*estia 58, 8. 69, 22. 184, 10; *u*enignior 157, 2; *u*eneficium 134, 2; quam *u*is 42, 15; *u*iennium 68, 20. 114, 13; conu*u*ium 15, 22; du*u*ium 221, 21; tri*u*utoria 214, 19; iu*u*et 51, 20. 63, 20. 148, 2; pu*u*erem 43, 13. 50, 11; la*u*eo 209, 2; sa*u*inus 218, 18; scri*u*atur 111, 10;

q [43], *o* et *u* [44], *oe* et *e* [45], *r* et *f* [46], id mihi imitandum

caeli*u*es 125,24; tre*u*ellio 118,19. 120,2; no*u*is 101,13. 102,22. 195, 12; mo*u*ilis 65,18. 106,18. 238,3; al*u*o 204,10; ar*u*iter 236,13.16; -*e*uit -*e*uitur -*e*uimur -*e*uimus -a*u*itur 27,6. 40,2. 63,14. 84,3. 111, 2. 158,16. 169,7. 176,13. 181,7; -*e*uatur 135,11; -a*u*antur 193,13; -a*u*ile 97,11. 204,9.] — Sed nec contraria desunt exempla. Frequentia enim sunt ser*b*us [4,12. 76,1. 93,5. 214,15. 217,12.19.22] et adiu*b*are [231,8. 232,1.5.8]. Occurrunt etiam: *b*idere [147,8. 168,22. 186,19]; *b*iuus [41,15. 148,6; *b*inum 161,24]; oli*b*etum [176, 15.16; oli*b*arum 176,15]; sal*b*us [23,11. 48,18]; si*b*e [93,20. 159, 11]; *b*adimonium [251,7]; *b*itium [236,4] etc. [*b*ero 141,20; *b*eneunt 147,23; *b*estitum 178,10; *b*erbi 170,23; *b*erberatus 177,19; a*b*ocare 91,24; fa*b*or 191,24; cre*b*erit 134,10; bre*b*iter 193,9; furti*b*a 177, 11; sol*b*i 74,1; con*b*enerit 164,15; o*b*es 181,3; summo*b*ere 143,16. 145,22; no*b*atio 175,2; no*b*i 139,7; super*b*acum 89,12; ser*b*atur 178,3; obser*b*anda 162,1; u*b*is 72,12; -a*b*erunt 47,12. 50,1; -a*b*erit 71,7.] Pag. 181. vers. 4 pro *b*oues extat *u*o*b*es [*u*oues 31,18].

[41] Librarius littera *t* loco litterae *d* ita frequenter usus est, ut aliu*t* et illu*t* saepius scripsisse videatur, quam aliu*d* et illu*d*. Saepenumero quoque pro a*d* posuit a*t* [18,9.15. 51,8. 55,14. 62,20. 66,2. 83,9. 129,3. 201,18. 214,11. 221,21 (*a*, *te*)], idque imprimis fecit in vocibus *adhibere* et *adhuc*. Rarius occurrunt i*t* et qui*t* pro i*d* et qui*d*. — E diverso codex saepe exhibet a*d*, ubi scribendum erat a*t* [11,3. 26,22. 37,17. 51,4. 75,1. 74,12. 85,6. 97,6. 122,18. 125,14. 152,13. 159,12. 204,16. 208,8. 216,19. 235,2]. Praeterea pag. 173. vers. 14. scriptum est e*d* pro e*t*, et pag. 50. vers. 2. et 10. [item 28,13] quo*d* pro quo*t*.

[42] Pag. 95. vers. 13. a*p*stinendi exhibet. — Versa vice in codice pro scri*p*tus non raro invenitur scri*b*tus; v. c. pag. 96. vers. 6. pag. 98. vers. 15. pag. 100. vers. 12.: et pag. 49. vers. 14. vocem *plebis* hoc compendio: *bl.* expressit librarius.

[43] Pertinent huc: pag. 121. vers. 21. ali*q*ui pro alicui; pag. 23. vers. 6. *q*uius; et pag. 225. vers. 7. superva*q*ua. — E contrario pag. 170. vers. 9. *c*ui pro *q*ui legitur. Aliquoties etiam inicum, relincuntur, secuntur scripsit librarius: item pro ae*q*uum pag. 50. vers. 21. et pag. 127. vers. 9. a*e*cum, nec non pag. 167. vers. 21. ec' posuit. Occurrit quoque pag. 179. vers. 12. aec. pro e*q*uum. Conf. supra not. 39.

duxi; sed receptam scribendi formam, plerumque ab ipso quoque librario magis frequentatam, usurpavi. In quibusdam autem codicis scripturam omnino deserui. Nam vocabula ex praepositionibus ***ad, in, ob, sub*** et verbo *jacere* composita, a librario more antiquo semper sic scripta: ad*i*cere, in*i*cere, ob*i*cere, sub*i*cere, ne ambiguitati locus daretur, ubique adjecta consonante *i* exhibui: ad*ii*cere, in*ii*cere etc. Praeterea pag. 183. vers. 22. cl*au*dum posui pro cl*o*dum; pag. 71. vers. 18. et 20. *ch*artulis pro *c*artulis; pag. 58. vers. 8. ele*ph*antes pro ele*f*antes[47]; pag. 163. vers. 18. chirogra*ph*is et syngra*ph*is pro chirogra*f*is et syngra*f*is; denique pag. 183. vers. 14. sym*ph*oniacis pro sym*p*oniacis[48]. Litteram *k,* qua ipse librarius non nisi in compendiis usus est, nusquam adhibui. Reliquum est, ut moneam, codicem syllabas *ii* et *iis* tum in hunc ipsum modum scriptas, tum vero ita exhibere: *i, is:* velut pag. 31. vers. 15. *preti* scriptum est et pag. 2. vers. 14. prouinc*is*. Quod tamen non tam ad orthographicam rationem, quam ad compendiorum usum pertinere videtur. Quo et illud refero, quod saepenumero unam tantum *u* duplicis loco librarius

[44] Pag. 32, vers. 11. pro dip*o*ndii habet dip*u*ndi. — At pag. 51. vers. 16. loc*o*ples, pag. 132. vers. 7. intestat*o*s, pag. 183. vers. 11. occis*o*s, pag. 94. vers. 8. su*o*s legitur, pro loc*u*ples, intestat*us* etc.

[45] Codex pag. 186. vers. 20. pro po*e*nae habet p*e*nae. [De hoc dixi II, 67 n. 4.]

[46] Pag. 13. vers. 3. fu*f*ia pro fu*r*ia legitur. Idem vocabulum pag. 39. vers. 11. hoc compendio: *fuf.* significavit librarius.

[47] Schedae: *elefante.*

[48] Schedae: *syponiacis*

posuit, velut pag. 24. vers. 13. ubi pro distingu*uu*nt scripsit disting*u*nt. Similia sunt: pag. 170. vers. 13. atfe*r*et pro adfe*rr*et; pag. 152. vers. 3. fidepromi*t*is pro fidepromi*tt*is etc.[48a] Quin ad eandem fortasse rationem redigendae sunt earum, quas supra recensui, scribendi formarum hae: obli*t*eratus; so*l*emnis; qua*t*uor; ad*i*cere, in*i*cere, ob*i*cere, sub*i*cere.

Iam vero cum in scribendi compendia inciderit oratio, commodum videtur, ut hoc ipso loco exponam, qualem in his verbis, quae per compendia scripsit librarius, observarim regulam. Equidem integris ea ubique expressi litteris, exceptis numerorum notis, quas ubi inveni, retinui. Ipsas autem siglas ne in annotationibus quidem, nisi singulari aliqua causa postulante, exhibui. Quodsi scribendi compendia, quae in codice reperiuntur, suis quaeque locis voluissem subjicere, numerorum lectorem ad annotationes ablegantium quasi flumine inundatum esset libri contextum, annotationes autem in immodicam molem increvissent. Itaque consultius mihi visum est, peculiarem indicem in hujus praefationis exitu ponere[49], qui varias siglarum formas ad exempli nostri fidem exhiberet, singulosque, ubi reperirentur, locos accurate commonstraret. Quod autem dico, indicem varias siglarum formas ad exempli nostri fidem repraesen-

[48a Haec enumerata sunt in siglarum indice, *i* = ii, *r* = rr, *t* = tt, *u* = uu. Ex contrario genere est *promisserit* 235, 8, non mirabilius illud quam quod vulgo scribitur *cèsserit*.]

49 (Nunc in extremo libro collocatus est.) [a me quantum potui emendatus.]

tare, id eo potissimum pertinet, quod in codice modo integra et perfecta, modo propter deletam antiquam et superimpositam novam scripturam minus perfecta nobis apparuit compendiorum forma: quam diversitatem in indice exprimendam esse judicavi. Denique operae pretium futurum arbitratus, si insigniorum libellorum, qui de siglis veterum tractant, rationem haberem, Valerii Probi de Notis Romanorum Libellum, Notas juris a Magnone collectas, Petri Diaconi de Notis Litterarum more Romano Librum, Notarum veterum Explanationem ex Papiae Glossario, anonymi alicujus Notarum juridicarum Explanationem, nec non alius incerti auctoris Notarum et Litterarum singularium Explicationem contuli[50]; quo-

50 Quos hic indicavi libellos, ut alii, ita ediderunt etiam Dionysius Gothofredus et Helias Putschius, ille inter Auctores Latinae Linguae, hic inter Auctores Grammaticae Latinae. Est tamen ea utriusque collectionis diversitas, quod apud Putschium omnes hi inveniuntur notarum indices, ultimo tantum excepto; cum Gothofredus, qui ultimum hunc exhibuit, Notarum ex Papiae Glossario et Notarum juridicarum Explanationem omiserit: differt praeterea hic illic in communibus quoque utriusque collectionis libellis a Gothofrediana lectione Putschiana. Ego, ubi dubium me tenuit lectio, plerumque eam editionem secutus sum, quae Friderici Tiliobrogae curis anno 1599. Lugduni Batavorum prodiit, quaeque ita inscripta est: „Marci Valerii Probi - - de Notis Romanorum interpretandis Libellus. Magnonis, Diaconi, aliorumque Notarum veterum explicationes." Hic liber eosdem, quos Putschii collectio, siglarum indices complectitur. Adhibui tamen etiam Soranam-Valerii Probi editionem, quam anno 1647. curavit Henricus Ernstius, quamque in primo Thesauri sui Tomo iterum exhibuit Meermanus. Ceterum in conferendis antiquioribus his opusculis acquiescendum putavi, ne collationis labor infini-

tiesque in his indicibus easdem vel similes siglas atque in codice nostro invenirem, in meo indice rem annotavi[51].

Hoc itaque instituto in scribendi compendiis usus sum. Vbi autem in recensendo contexto a codicis lectione recedendum putavi, vel sicubi dubia videri debuit codicis lectio, illud mihi curae fuit, ut in annotationibus suo loco codicis scripturam accurate significarem: quod si quando factum non est, quae in annotationibus omisi, in praetermissorum indicem rettuli. In ipso etiam contexto quae vel aliena sunt a codice, vel incerta, vel certa quidem, sed ita comparata, ut jam non integra in codice appareant, currentibus litteris distinxi: quas tamen non usurpavi, ubi vel sola

tus evaderet. Qui sane haud magnus fuisset, si ipsorum fontium vicem adire voluissem Ioannis Gerrard Siglarium Romanum (Londini. 1792. 4.), librum per Germaniam non adeo vulgatum, cujus copiam mihi fecit Celeberrimi Thibaltii humanitas: nam in eo id egit auctor, ut omnes notas ac litteras in marmoribus, lapidibus, nummis, auctoribus aliisque Romanorum veterum reliquiis repertas, ordine alphabetico distributas explicaret. Quod tamen institutum cum mihi parum diligenter executus esse videretur Gerrardus, neque ad inquirendum in singula quaeque tempus suppeditaret, hujus libri collatione abstinere satius censui. Waltheri autem opus praestantissimum (Lexicon diplomaticum. Ulmae 1756.) cum in indaganda earum potissimum aetatum scriptura versetur, quibus antiquiorem esse codicem nostrum nemo dubitabit, a meo proposito alienum erat.

51 In allegandis singulis libellis ita versatus sum, ut auctorum tantum nomina apponerem; quod cum in binis illis opusculis, quorum ignorantur auctores, fieri non posset, alterum Putschii, alterum Gothofredi pagina allegata significavi. Vsus autem sum, quod ad Gothofredum attinet, editione anni 1595.

orthographiae ratione codicis scripturam deserui, vel verbum aliquod imperfecto compendio expressum plene scripsi, vel denique litteram aliquam, cujus indubitata esset geminatio, bis exhibui[52]. At ubi tale quid, quod a codice omnino abesse constaret, in contextum nihilominus recepi, id quod plerumque cum necessarium videretur, aliquoties tamen, quamvis perraro, ob eam solam causam feci, ut sententia magis pateret; verba ita inserta non modo currentibus litteris expressi, sed etiam semicirculis inclusi[53]. Praeterea lacunarum, quas exemplum nostrum habet, supplementa, ubi non litterae, sed verba integra desiderantur, binis asteriscis, altero in principio, altero in fine posito, notavi[54]. Eas autem, quas sine supplementis reliqui, hic stellulis (*) singulas litteras significantibus, illic lineolis impletas exhibui. Quarum quidem lineolarum duplex genus est: breviorum (—), trium fere litterarum spatium indicantium, alterum; alterum longiorum (———,

52 Velut pag. 17. vers. 6. et pag. 64. vers. 12. ita habet editionis contextum: „nuptiae esse" „usucapias semel", non: nuptiae *esse*, usucapias *semel*; quamquam in codice, una tantum *e* et una *s* adhibita, sic scriptum est: „nuptiaesse" „usucapiasemel". [Scilicet neglegentia librarii, non consilio. Itaque alteram litteram obliquari jussi.] Haec tamen et quae sunt alia ejusdem generis in praetermissorum indice notavi. (Quae hic in praetermissorum indice posita esse dicuntur, ea nunc suis quaeque locis in annotationibus exhibui.) [Satis multa neglecta erant; quae addidi.]

53 Conf. v. c. pag. 3. vers. 6.

54 Exemplum exhibet prima statim pagina. Nam principii, quod tale est: „I. *De iure gentium et*" vestigia in codice agnovimus: quae autem sequuntur usque ad extremum versum 3. legi non potuerunt, sed e Digestis suppleta eamque ob causam asteriscis inclusa sunt.

——————), quarum quaternis singulos versus, vel etiam plures, numero tamen in interiore paginae margine apposito, significavi. Eodem modo in contexto eas lineas commonstravi, quas ipsum librarium vacuas reliquisse, in annotationibus suo loco monui[55]. In numero autem singularum litterarum, quae passim desiderantur, definiendo, ubicumque aliquid hac de re in schedis distincte notassem, id secutus sum; ubi vero hoc subsidio non adjuvarer, calculo usus sum, quem ex eo subduxi, quod plerique codicis versus complectuntur litteras undequadragenas[56]. Quem calculum si quis minus accuratum dixerit, me ipsum habebit facile assentientem. Verum enim vero ne illae quidem de deficiente litterarum numero notationes schedis passim insertae ita certae sunt, ut nullum dubitationi locum relinquant. Res enim ipsa vetat, ne de litterarum aliqua lacuna comprehensarum numero certi quid statuere possis, cum aliae aliis latius pateant. Igitur in conjecturis, quas de explendis lacunis proposui, ad eum numerum, quem desiderari vel schedae significant, vel calculus ille meus, non ita stricte me conformavi, ut numquam eum una alterave littera sive augere, sive minuere ausus sim. Quod ubi feci, simul tamen eum litterarum numerum indicavi, qui, solius spatii ratione habita, deesse videretur[57]. Sicubi vero

[55] Omnis generis exempla habes paginis 5. 8. 9.

[56] Hic ille numerus est, quem in notis aliquoties appellavi *legitimum*, (vel *solitum*). Conf. ad Commentar. I. §. 108. not. 1. ad Commentar. II. §. 270. not. 11. (nunc 12.)

[57] Velut pag. 43. vers. 15.

talem protuli conjecturam, quae compendiorum usum requireret, de eo quoque lectorem admonere haud facile neglexi [58]. Vtrumque tamen annotationis genus, cum integri vel paene integri versus explendi essent, minus necessarium judicavi, ideoque ut plurimum omisi [59]. Similiter si cui lacunae non ex ingenio subveni, sed e Digestis, vel e Iustinianeis Institutionibus, vel ex aliis libris explementum petivi, plerumque supervacaneum existimavi, in scripturae formam, quam librarius abhibuisse putandus esset, inquirere meamque hac de re conjecturam subjicere [60]. Iam vero de contexto nihil reliquum est, quod moneam, nisi quod formulas, a librario eodem quo cetera litterarum genere expressas, majoribus litteris distinxi.

Annotationes alias superiore, alias inferiore loco collocavi. In superioribus annotationibus primum id egi, ut, ubi opus videretur, quae codicis esset condicio quaeque scriptura diligentius indicarem, ejusque lectionis, quam in contexto exhibuissem, causas redderem; deinde, ut in iis tales conjecturas proponerem, quae vel ad sententiam tantum demonstrandam comparatae essent, vel, quamvis ipsis verbis sive supplendis, sive emendandis inservirent, non ita certae viderentur, quas in contextum recipere aude-

58 Exempla habes pag. 6. vers. 17. pag. 21. vers. 4. pag. 48. vers. 7.

59 Velut pag. 15. vers. 6. pag. 46. vers. 21. pag. 58. vers. 19. pag. 85. vers. 1.

60 Conf. e. c. pag. 1. vers. 1 — 3. et vers. 6. item pag. 65. vers. 19. Interdum tamen aliud suasit peculiaris quaedam rei ratio, velut pag. 102. vers. 12.

rem;[60a] denique, ut contextum conferrem cum Alariciana Gaji epitome et cum iis Gaji nostri locis, qui in Iustiniani Digestis et Institutionibus, aliisque libris extant. Illud tamen per se quisque intelliget, me in significanda scriptura non tam ipsius codicis rationem habuisse, quam exempli, quod inde transcripsimus; in quo multa vel minus definita vel lacunis interrupta sunt, quae quis fortasse, iterum atque iterum inspecto codice, emendare aut explere poterit. Quam ob rem quoties codicis scripturam non sic exploratam habui, ut nulla de hoc vel illo ductu superesset dubitatio, non codicem, sed exemplum nostrum, quod ubique schedas appellavi[61], testem attuli: cujus apographi lacunas in annotationibus iisdem atque in contexto signis descripsi. Cum vero non pauca sint in annotationibus, quae non ipse conjecerim, sed amicorum debeam sollertiae atque humanitati, horum nomina suis quaeque locis apposui.[61a] Denique in instituenda illa, quam supra dixi, contexti cum aliis quibusdam libris colla-

[60a Tenui regulam olim mihi a Göschenio traditam, ut verba vel minus certa, ubi de sententia constaret, admitterentur, rerum autem novarum aut incertarum nihil tam gravi auctori adfingeretur, nisi quod aut clare scriptum aut aliorum scriptorum certis testimoniis confirmatum esset.]

61 Hoc adhibito compendio: Sched. Conf. supra not. 35.

[61a In hoc ut in ceteris plerisque Göschenium secutus sum. Itaque siquid forte ab alio prius dictum mihi adscripsero, inscientia me vel neglegentia peccasse confitebor, non voluntate. Sed quid quisque ab alio inventum probasset, raro indicavi, veritus ne magnae auctoritates judicii officerent sinceritati. Ea in quibus nullam veri partem inesse judicavi, tacui: neque in hoc genere me numquam errasse credo, sed per malitiam aut invidiam errasse nego.]

tione sic versatus sum. Alaricianae epitomes auctores de retinendis Gaji verbis adeo non cogitarunt, ut si orationis formam spectes, vix unus vel alter locus occurrat, quem conferre operae pretium sit[62]. Major fructus ex argumentis, quae in Epitome[63] tractantur, colligitur. Omnes itaque Epitomes locos, qui materiam ad implendas lacunas suppeditant, annotationibus inserui, novissimam Hauboldi recensionem ut plurimum secutus[64]: sed nec illud abs re visum est, eos Epitomes locos in annotationibus exhibere, qui, cum hactenus ex Gaji Institutionibus manasse existimarentur, nunc aliunde repetiti esse intelliguntur. In Iustinianeis Digestis autem et Institutionibus cum contexto nostro componendis, ne ad alios locos respicerem, quam qui verborum comparationem admitterent, res ipsa ferebat. In quorum tamen locorum numero non ii tantum collocandi erant, quos ex Gaji Institutionibus depromptos esse jam ante sciebamus: sed alii praeterea multi, quos ex illis in Iustinianeas Institutiones translatos esse nunc demum apparuit[65]. Sed ut in perficienda hac comparatione mihi ipse consta-

62 Conf. Commentar. II. §.§. 272. 273. 277.

63 Hoc uno verbo in annotationibus ubique Alaricianam Gaji epitomen designavi.

64 Ad pag. 9. apponere oblitus sum locum hunc: *Nam Latini patronorum beneficio* etc. Vid. Epitome, I, 1, §. 4. in fine. (Nunc eum adscripsi. Vid. Commentar. I. §. 35. not. 41.)

65 Velut pr. et §.§. 1. 5. I. quibus modis jus potestatis solvitur; §.§. 3. 4. I. de tutelis; pr. I. de legitima agnatorum tutela; §.§. 6. 7. de Atiliano tutore. Conf. Gajus, Commentar. I. §.§. 124. 126—129. 144. 146. 147. 155. 189. 191.

rem, certos, quos non egrederer, fines mihi constitui. Nam praeter Haloandrinam et Florentinam Digestorum, item Haloandrinam, Cujacianam, et Bienerianam Institutionum lectionem, nullius neque editi, neque scripti libri varietatem respexi, nisi quam in Digestis a Gebauero, in Institutionibus a Bienero annotatam viderem. Neque aliter aberrantes lectiones allegavi, quam si vel nusquam, vel in sola Bieneriana Institutionum editione, nullo laudato auctore, contexti nostri lectionem exhiberi intelligerem. Quoties autem eundem Gaji locum et in Digestis et in Iustinianeis Institutionibus reperirem, harum tum demum rationem habui, cum in aliquam inter Digesta et contextum nostrum lectionis diversitatem inciderem. Quod ad reliquos illos libros attinet, quibus etiam aliqui Gaji loci continentur; in Mosaicarum et Romanarum Legum Collatione praeter vulgatam, Scaligerani maxime apographi et Heidelbergensis editionis (a. 1656.) lectionem consului: Boethii autem in Topica Ciceronis Commentarios secundum Basileensem Operum editionem (a. 1570.) contuli; ita tamen, ut Lugdunensis Commentariorum editionis, quae a. 1536. prodiit, librorum manuscriptorum a Meermano collatorum[66], et celebratissimi illius apud Cynum loci[67] variantes lectiones non negligerem: in Prisciano denique Putschii

[66] Vid. Gerardi Meerman Diatriba de rebus mancipi. Lugd. Bat. 1741. §. 8.

[67] Extat in Cyni commentario ad L. un. C. de usucapione transformanda. Vid. Oper. ed. Francof. (a. 1578.) pag. 439.

editionem secutus sum[68]. Vno alteroque loco Vlpiani quoque Fragmenta, quorum cum Gaji Institutionibus in universum magnus consensus est, comparationis praebuerunt materiam: quibus locis ad eam maxime lectionem, quam codex Vaticanus habet, respexi. Tandem sicubi ab iis Gaji speciminibus, quae a Maffeio et ex Niebuhrii apographis jam ante edita fuerant, nostra deflecteret editio, ne quid in eo genere desideraretur, hoc quoque ut annotarem faciendum duxi.

Alterum annotationum genus, quod extrema eaque secta exhibet pagina, eo consilio subjeci, ut locos in superioribus annotationibus cum contexto collatos accuratius indicarem, aliosque praeterea, qui similis essent argumenti, allegarem. Hos tamen locos ab iis, quorum non argumenta modo, sed etiam verba cum contexto conspirant, praeposita voce *conferatur*, vel *conferantur* (Conf.) diligenter distinxi. Ne vero in laudandis similibus locis nimius essem, modus adhibendus fuit. Itaque qui loci in Epitome, in Iustinianeis Institutionibus et in Vlpiani Fragmentis extant,

68 Novissima Prisciani editio, quam curavit doctissimus Augustus Krehl (prodiit Lipsiae a. 1819. 20. duobus Voluminibus 8.), cujus inspiciendae facultatem nunc demum nactus sum, ea Gaji verba, quae posteriore loco allegat Priscianus, pleniora exhibet, quam apud Putschium leguntur. Nam cum ita habeat Putschius (pag. 726.): „In eodē: *Qui libram aeneam teneat, qui appellatur libripens.*"; apud Krehlium (Vol. I. pag. 287. 88.) priori *qui* praemissa sunt verba: „*Praeterea alio ejusdem conditionis*". Haec tamen verba ab omnibus suis codicibus abesse ipse Krehlius testatur; unde ea ab anterioribus Prisciani editoribus ex Boethio in Prisciani contextum translata esse suspicor. — Conf. Gajus Commentar. I. §. 119.

indicavi omnes; neque minus in eos intentus fui, qui ex Gaji Rebus quotidianis in Digesta migrarunt: praeter hoc autem in eo fere me continui, ut, ubi de rebus ad juris antiquitates pertinentibus loquitur Gajus, insigniores ejusdem argumenti locos vel in Corpore Iuris, vel apud alios antiquos auctores obvios indicarem.[68a] Illud vix est ut moneam, me similium quoque, qui in ipsis Gaji Institutionibus occurrunt, locorum designandorum curam habuisse.

Ac de Gaji codice et de consilio, quo in eo edendo usus sum, haec quidem dicenda esse existimavi. Nunc ad Fragmentum de Iure Fisci transeo.

Duo illa folia, quibus inest hoc fragmentum, lacera sunt atque corrugata admodum: forma est quadrata major: paginae in binas dividuntur columnas vicenis quaternis versibus compositas: singuli versus ternas [immo quaternas] denas ad vicenas litteras complectuntur, ita tamen, ut plerumque constent litteris septenis denis[69]: litterarum forma uncialis est. Duo-

[68a In his augendis quam difficile sit sibi satis facere, expertus didici. Eorum quae addidi pars Rudorffio debetur, cujus nomen non adjeci nisi quibusdam exquisitioribus.]

69 Inter versus 13 litteris constantes referendus est etiam versus 22. in folii prioris columna quarta positus, quamquam ex eo 12 tantum litteras eruimus; evanuisse enim videtur initialis littera. (Conf. §. 9. not. 4.) [Immo si hanc addiderimus, erunt litterae quindecim, *in emptorem ūdi:* nam *m* litteram hic librarius tam spatiosam pingere solet ut pro binis numeranda sit. Hac numerandi ratione admissa bis II, 2, 17 et 4, 19 litteras quaternas denas invenimus, quinas denas autem non admodum raro.] Viginti litterae non nisi in prominentibus quibusdam versibus reperiuntur. [I, 1, 24. II, 4, 16; item I, 2, 19, si ibi scriptum est *ȷ̄haN*]

bus locis versum omisit librarius[70], ob eandem, opinor, rationem, quam supra indicavi, cum idem in codice XIII. saepius a librario factum esse monerem. Praeterea horum foliorum cum codice XIII. haec est convenientia, quod quidam versus prae ceteris prominent, et in quibusdam aliis vacua deprehenduntur spatiola, quibus antecedentis articuli exitus a sequentis principio separatur: accedit, quod in his quoque membranis nulla reperitur neque interpunctio, neque verborum distinctio, quodque frequenter siglis librarius usus est. Illud autem diversum est, quod hujus fragmenti litterae illis, quibus Gaji Institutiones scriptae sunt, aliquanto grandiores sunt: quin quaedam in ipsa litterarum figura animadvertitur varietas, quae maxime apparet in litteris *A* et *R*; quo etiam illud referendum est, quod litterae *F*, *P*, *R* plerumque totae supra lineam positae sunt, cum in Gaji codice infra lineam decurrant. Neque quod dixi, in Gaji codice paginarum initiales litteras reliquis majores esse, idem de hoc fragmento dicendum est: in posteriore enim folio initiales primae quartaeque columnae litterae, quamvis in verbi alicujus principio positae sint, ejusdem atque reliquae litterae magnitudinis nobis visae sunt; ceterarum columnarum initia deperdita sunt. At prominentis cujusque versus prima littera paulo grandior esse solet. Ceterum in his membranis, quamvis non rescriptis, vetustate tamen ita evanidam factam repperimus scripturam, ut in iis quoque gallae infusum

70 Vid. fol. prior. col. 4. lin. 4. et 17.

adhibendum fuerit. Quod autem earum contextum singulari numero fragmentum dixi, id si quis reprehendat, lubens concedo, duo proprie esse fragmenta: nam quae in extremo priore folio leguntur, cum posterioris folii principio minime cohaerent[70a]; ita ut folia quaedam intermedia deperdita esse evidenter appareat. De auctore nihil habeo, quod asseverare possim, praeterquam quod eum e classicorum Iurisconsultorum numero fuisse ipsa fragmentorum materia docet, quippe quae magnam partem sit e jure antiquo[71]. Ex qua materia illud quoque colligit Niebuhrius, membranas nostras ante occidentalis imperii exitium exaratas esse; neque enim verisimile videri, ut quis posterioribus temporibus talis argumenti librum transcribi curaverit: Koppius ex lit-

[70a Non magis quam si eorum ordinem inverterimus; quod cur fieri non possit, causam nullam video.]

71 (Ne nunc quidem quicquam affirmo: probabilis tamen videtur eorum sententia, qui haec fragmenta Paulo tribuenda esse opinantur, Quam sententiam primus protulit Celeberrimus Gottschalkius, qui eam cum Savinio communicavit. Posthac ipse a doctissimo Caplickio admonitus sum, ea, quae fragmentorum §. 19. contineantur, iisdem fere verbis exprimi loco quodam Digestorum e Pauli Libro V. Sententiarum desumpto, videlicet L. 45. §. 3. de jure fisci: id quod in Addendis ad Ed. 1. notavi.) [Pauli de Iure fisci libris alii adscripserunt, ejusdem Regularum libro singulari Dirksenius (vermischte Schriften, 1841, I p. 48); contra quem pro Sententiis quae potui argumenta nuper dixi (Zeitschrift für geschichtl. Rechtsw. XI, p. 110). A ceteris longe dissentiens C. Gu. Walchius „de aetate fragmenti veteris jurisconsulti de jure fisci" Ienae anno 1838 ita disputavit, ut librum a nescio quo juris consulto Diocletiani vel Constantini tempore scriptum doceret, parum, ut mihi quidem videtur, probabiliter.]

terarum forma de aetate membranarum nihil statuere ausus est[72].

In edendis his reliquiis in universum quidem idem, quod in Gaji Institutionibus, consilium secutus sum; quaedam tamen aliter institui. Nam in exteriore margine non paginas notavi, sed columnas: deinde ad designandas lacunas integros versus complexas pro quaternis binas adhibui lineas majores (——— ———); in brevioribus autem lacunis praeter minores illas lineas (—), quibus indicatur trium litterarum spatium, aliis quoque usus sum minutissimis lineis (-), ut duarum litterarum spatium significarem[72a]. Siglas peculiaris exhibet index post eum, qui ad Gaji Institutiones pertinet, collocatus.

Multa, quae de Gaji Institutionibus adjicere in animo habebam, spatii huic praefationi constituti et temporis angustiis, quominus nunc proponam impedior. In quibus illud quidem levissime fero, quod negatam mihi video opportunitatem fusius disputandi de commodis ex invento hoc thesauro ad juris doctrinam redundantibus[73]. Nam si quis, cujus non sit praeoccupatus animus, vel festinanter inspexerit Gaji In-

72 Vid. Zeitschrift für geschichtl. Rechtsw. Tom. III. pag. 132. Tom. IV. pag. 481.

[72a Quaedam minuta neque magni momenti tacite correxi, ne adjecto quidem Sic illo de quo dicam pag. LXVIII: nam addebant mihi fiduciam apographa duo, alterum Göschenii alterum Hollwegii manu factum, quibus nihil fieri potest accuratius.]

73 (De hac re nuper docte exposuit Celeberrimus Schraderus. Vid. libellus sic inscriptus: Was gewinnt die Römische Rechtsgeschichte durch Cajus Institutionen? Untersucht von Ed. Schra-

stitutiones, novam nunc ejus studii, quod in vetere jure Romano enucleando positum est, aetatem incipere intelliget. Vnde eos, qui fructum ex hac editione percipiendum consideraverint, si simul difficultates, quae superandae mihi fuerunt, probe perpenderint, imperfectae meae operae aequos judices me nacturum esse spero. Eorum vero, quae fortasse probabuntur, laus non mihi soli tribuenda erit. Nam sicut in describendo Codice meae operae suam adjunxerunt Bekkerus et Hollwegius, ita in adornanda quoque hac editione amicorum, imprimis Buttmanni, Hollwegii et Savinii ope consilioque me adjutum esse grata mente profiteor.

His ita de iis, quae ad hujus voluminis causam pertinent, expositis, non abs re videtur, ut aliarum quarundam notabilium membranarum, juridica argumenta exhibentium, quae in Bibliotheca Capitulari Veronensi asservantur, brevem notitiam subjungam[74].

Est autem in harum numero Sulpicii Severi codex membranaceus[75], formae quadratae, insignitus olim numero XXXVIII., nunc XXXVI., quo, ut jam Maffeius monuit[76], alicujus exempli Iustinianearum Insti-

der. Aus den Heidelberger Jahrbüchern der Literatur besonders abgedruckt. Heidelberg. 1823. 8.)

74 Haec ea, quam ante aliquot annos vulgavi (vid. Leipziger Literatur-Zeitung. 1817. pag. 2645. 46.) et plenior est, et accuratior.

75 (Conf. Prodromus Corporis juris civilis a Schradero, Clossio, Tafelio edendi. Berol. 1823. pag. 57. 58.)

76 Vid. Opuscoli ecclesiastici, pag. 90.; ubi sic ait Maffeius: „In Sulpitii Severi codice, de quo alias, tres chartae sunt ad hiatum supplendum posterius additae. In iis ut denuo scribi posset,

tutionum continentur folia tria. Horum foliorum, a manu ei, quae in Fragmento de Iure Fisci deprehenditur, simili, litteris tamen paulo minoribus exaratorum ultimum rescriptum est; in prioribus autem, licet et ipsa ad rescribendum praeparata videantur, antiquae scripturae vestigiis nulla nova superinducta est. Primum folium a prooemii extrema §. 5. incipit et ad finem fere tituli de justitia et jure extenditur: alterum folium indicem exhibet, qui primi et secundi libri titulos omnes, tertii titulos quinque priores complectitur: in tertio denique folio titulus de jure naturali, gentium et civili a media §. 4. legitur. Haec tamen Iustinianearum Institutionum fragmenta, quamvis notatu digna, non tanti sunt momenti, ut comparari possint codici LX.[77]. Is nunc foliis membranaceis 107, formae, quam dicunt in folio, angustioris, Synodalium Canonum epitomas continet: at folia IV. — LXXXI. olim alterius libri, qui Iustiniani Codicem repetitae praelectionis cum adjunctis scholiis Graecis exhibebat, partem constituerunt: id quod primus animadvertit Bekkerus. In primitivo hoc libro bina eorum, quae

scriptura anterior sive abluta est, sive abrasa: verumtamen tenuissima vestigia rimari non destiti, atque ut translucida fierent lumini usque adeo obiicere, donec majoribus et elegantibus literis Institutiones ibi olim perscriptas intellexi.' Versus aliquot ex titulo de Justitia et jure integros excepi: in iis: *est constans et perpetua voluntas jus suum cuique tribuens*; quae proculdubio probatior est lectio, quam *tribuendi*. Ita legisse videtur D. Augustinus, cum scripsit virtutem esse, *quae sua cuique distribuit*."

77 (Conf. Bluhmii Iter Italicum. Erster Band. Berlin und Stettin. 1824. 8. pag. 262. 263.)

nunc sunt, singula folia effecerunt: unde antiqua scriptura a nova, quae superimposita est, secatur. Illa binis columnis Iustinianei Codicis contextum exhibet; scholia autem non in margine tantum, sed in ipso quoque intercolumnio apposita sunt. Litterae tam Graecae, quam Latinae unciales sunt: Latinae, venustate insignes, earum, quibus Gaji codex scriptus est, similes quidem sunt, grandiores tamen atque rotundiores: quod autem ad scholia attinet, sicut ipse sermo Latina verba admixta habet, ita etiam cum litteris Graecis Latinae scripturae ductus sociati sunt: accentus in verbis Graecis reperiuntur nulli: siglis librarius non nisi in constitutionum inscriptionibus et subscriptionibus usus esse videtur: verba intervallis nusquam separantur. Quibusdam locis rubricae conspiciuntur; plerumque autem pro rubrica vacuum spatium invenitur. Titulis singulisque constitutionibus Graeci numeri sunt praepositi. Inter constitutiones Bekkerus non nisi unam Graecam repperit[78]. Hujus legi potuit tantummodo pars posterior: data est „*$\overline{III}$ $\overline{ID}$. febr. leone $\bar{a}$ $\bar{u}$ 28s*"; locusque ei assignari debet in titulo de monopoliis et conventu negotiatorum illicito: etenim sine dubio ipsa illa est, quam ibi desiderari monent Contius[79] et Pi-

78 (Bluhmius quattuor constitutiones Graecas in hoc volumine deprehendit.)

79 Is in editione Parisiensi a. 1562. post rubricam tituli de monopoliis etc. haec adjicit: „**Constitutio Graeca hic deesse notatur.*" Non accurate loquitur Spangenbergius, cum in Gottingensi editione tit. cit. not 3. sic scribit: „Ceterum in libris veteribus notari hoc titulo Graecam deesse Constitutionem, Cont. Russ. Char. mo-

thoei[80]; quippe, praemisso numero β', ea sequitur Zenoniana constitutio, quae sub titulo de monopoliis in editionibus sola legitur. Constitutionum inscriptiones, quas codex exhibet, iis, quas editi libri habent, interdum videntur esse emendatiores. Imprimis vero subscriptionibus codex praestat; multas enim offert, quae in editis libris desiderantur: exempla praebent tituli de periculo et commodo rei venditae, et de actionibus empti et venditi; omnes enim constitutiones sub his titulis collocatae in nostro libro manuscripto subscriptionibus praeditae sunt. Ceterum paucos illos titulos, quos ut percurreremus temporis angustiae passae sunt, partim ad quartum, partim ad quintum, partim ad octavum librum pertinere intelleximus. Porriguntur enim folia XLVI. et XLIX. a Legis 2. de periculo et commodo rei venditae (IV, 48.) verbis *pertinet*. *Haec* ad Legis ult. de actionibus empti et venditi (IV, 49.) verba *experiendum esse per-;* folia XXIX. et XXXIV. a Lege 6. si mancipium ita fuerit alienatum (IV, 57.) ad Legis un. de nundinis (IV, 60.)

nent." Russardus enim et Charondas non deesse constitutionem aliquam, sed Zenonis constitutionem, quae in editis libris Latine extat, Graece emissam esse significant.

80 Pithoeos in Observationibus suis ad Codicem Iustinianeum hujus rei mentionem injicere, ab Hauboldo edoctus sum. Scribunt autem illi pag. 373.: „Sub hoc tit. de Monopoliis in veteri quodam libro constitutio Graeca deesse dicitur, quae forte extat *lib. VI. Harmenop. tit. XIIII.*" Conf. Reizius ad Harmenopulum, Lib. VI. Tit. 14. §. 12. not. 19., in Io. L. B. de Meerman Supplemento Novi Thesauri Iuris civilis et canonici, pag. 353. Nostra tamen constitutio ab iis, quae apud Harmenopulum leguntur, aliena esse videtur.

verba *exactione sectentur;* folia LXVII. LX. LIII. et LVIII. a Legis 2. de praediis et aliis rebus minorum (V, 71.) verbis *consilio emptoris* ad Legem 1. de magistratibus conveniendis (V, 75.); folia denique VIII. et VII. a Legis 27. de evictionibus (VIII, 45.) verbis *rationem. Nam* ad Legis 3. de adoptionibus (VIII, 48.) verba *non habeas: intell-*. Quae sufficient, opinor, ut perspiciatur, quantum ad Iustinianei Codicis crisin momentum afferre possit hujus libri manuscripti accurata collatio: quam propediem institutum iri opto speroque. Quae speciminis causa ex eo transcripsit Bekkerus, sequentes exhibebunt plagulae[81].

Scribebam Berolini, mense Novembri Anni MDCCCXX.*

81 (Haec specimina nunc eam ob causam omisi, quod Bluhmius et Maierus, qui codicem LX. nuper post Bekkerum tractaverunt, quaecumque notatu digna viderentur, ea omnia accurate descripserunt. Conf. Bluhmii Iter Italicum loc. not. 77. alleg.)

* Praefatione jam typis expressa unius rei, quae ad intellectum annotationum huic editioni annexarum pertinet, indicandae me oblitum esse animadverto: de qua verbo monendum est. In annotationibus, igitur saepenumero schedarum scripturam ita expressi, ut interrogationis signa inseruerim. Quae ubi uncis inclusa sunt, praecedentem litteram dubiam esse significant: quoties autem interrogationis signum in extremo aliquo versu adjectum uncis inclusum non est, illam dubitationem indicat, utrum littera in schedis ultimo loco posita in codice ipso versum claudat, necne. Posterioris generis exempla suppeditant Commentar. I. §. 27. not. 5. §. 114. not. 20. (nunc 26.) §. 135. not. 66. (nunc 73.)

PRAEFATIO
SECVNDAE EDITIONIS.

Tanta cognoscendarum Gaji Institutionum apud homines doctos cupido fuit, ut mox, cum liber in lucem prolatus esset, bibliopola certiorem me faceret, omnia exempla divendita esse novamque editionem desiderari. Cui desiderio ne statim satisfacerem, grata atque exoptata causa fuit haec, quod Fridericus Bluhmius, tum Italiam profecturus, codicis Veronensis locos dubios vel omnino non explicatos denuo accurate inspiciendi consilium cepit. Etenim expectandus erat novae hujus operae in Gaji codicem conferendae fructus. Qui si ubertate vota non aequavit — haud paucae enim supersunt paginae integrae, e quibus etiam nunc vel nihil exsculptum habemus, vel singula tantum verba[1a] — non Bluhmius culpandus est, Vir doctrina, sagacitate, industria insignis, in legendis veteribus membranis exercitatus, qui separatis temporibus codicem nostrum iterum atque iterum tractavit; sed accusanda ipsa codicis condicio. De qua jam sic sta-

[1a Restant paginae ferme xxxvi, in quibus docti Itali industriam et ingenium cum magno litterarum commodo exerceant.]

tuendum videtur, sperari vix posse, ut quae Bluhmio e tenebris in lucem protrahere non contigerit, ea reiterata lectione a quoquam eruantur, nisi nova excogitentur remedia chemica his, quae hodie in usu sunt, efficaciora [1]. Vnde commodum, quod Bluhmii curis nobis obvenit, licet tantum non sit, quantum desiderabatur, quantovis tamen pretio aestimandum est. Itaque cum primum Bluhmii schedulas nactus sum, simul et manum ad librum denuo edendum admovi, et intellexi, hoc totius instituti caput esse debere, ut Bluhmii annotationes quam diligentissime in utilitatem novae editionis converterentur. Quod unum saltem perfecisse videbor:[1a] nam in reliquis, quominus ipse mihi satisfacerem eo impeditus sum, quod tempus operi impendendum ex aliis occupationibus per singula momenta eripere coactus fui. Ceterum praeter primarium hoc, de quo dixi, novae editionis subsidium Bluhmio etiam Collationis variantes lectiones debeo e duobus codicibus nuper ab oblivione vindicatis excerptas: dico codicem Vercellensem, quem Bluhmius ipse [2], et codicem Vindobonensem, quem Lancizollius detexit. Ampla denique annotationum ab aliis Viris doctis partim publici juris factarum, partim privatim mecum communicatarum seges mihi suppetiit.

[1] Conf. Bluhmii Iter Italicum. Tom. I. pag. 261. 262.

[[1a] Vix quicquam mihi quod aut adderem aut corrigerem relictum vidi, quamvis chartulas Blumii, tam eas quas ad Göschenium miserat, quam alias complures quas mihi petenti facile concessit, sedulo excusserim.]

[2] Conf. Bluhmii Iter Italicum. Tom. I. pag. 98.

Quibus omnibus adhibitis effectum est, ut a principe editione altera haec multum differat. Iam singula diligentius persequar.

In *Contexto* operis alia emendata, alia, quae dubia erant, stabilita, multa denique suppleta reperies. Quamquam autem novae hae accessiones necessitatem mihi imposuerunt paragraphorum rationem hic illic mutandi: rem tamen ita expedivi, ut allegationum, quae ad primam editionem conformatae sint, usus non tollatur. Quod, si locos ipsos, ubi aliquid id genus innovandum fuit, adieris, evidentius apparebit. Vide sis in Commentar. I. ad §. 114. not. 27. ad §. 118[a]. not. 9. ad §. 123. not. 45. ad §. 137. not. 85.; in Commentar. II. ad §. 194. not. 7.; in Commentar. III. ad §. 96. not. 14.; in Commentar. IV. ad §. 32. not. 11. ad §. 52. not. 16. ad §. 81. not. 12. ad §. 165. not. 42. ad §. 172. not. 6.

In *Annotationibus superioribus* ea, quae ab hujus editionis instituto aliena videbantur, omisi. Longe plura addidi. Primum enim ubi in contexto aliqua inter utramque editionem est diversitas, indicavi eam, praeterquam si talis sit, quae ex singulis litteris dubiis olim eamque ob causam in prima editione cursivo charactere expressis, nunc vero certis atque exploratis oriatur. Deinde qualem codicis scripturam Bluhmii schedae exhibeant, suo quodque loco significavi, adjunctis etiam conjecturis Bluhmii; quas ubi ipsis codicis ductibus ab eo notatis interposui, auctoris nomen commemorare supervacaneum existi-

mavi[3]. Ductus a Bluhmio e codice transcriptos ne tum quidem neglexi, cum sensus nullus inde elici posse videretur: quod neminem vituperaturum spero, quem, sicut me, usus docuerit, quantam conjectanti vel ejusmodi annotationes utilitatem afferre possint. Mearum vero schedarum scripturam cum Bluhmiana ubique composui. In quo ita versatus sum, ut quoties utramque in unum convenire deprehenderem, vel apertis verbis consensum demonstrarem, quod plerumque faciendum putavi[4], vel mearum schedarum loco, quas in editione prima testes attulissem, nunc ipsum codicem nominarem, quod rarius feci[5]. Sicubi vero utriusque scripturae talem animadverterem differentiam, ut e Bluhmii schedulis nova lectio prodiret, in disponendis ductibus ex meis schedis allegandis eam rationem secutus sum, quae novae lectioni esset accommodatissima[6]. Tantum de Bluhmii schedulis

[3] Velut ad Commentar. IV. §. 51. not. 10. sic scripsi: "Bl.: **ll****** **rmulae* (formulae) | *(vel *t*)*t*(vel ***)*a* (ita) $\overline{c\sim}$***(vel *r* — concipiuntur?) An: ***nam illic ima pars formulae ita concipitur?*** Conf. vers. 6." Hic, quae uncis inclusi, Bluhmii, verba autem ***An*** etc. mea sunt.

[4] Exemplum offert Commentar. II. §. 177. Ibi in contexto legitur CRE*V*ERIS. At schedae meae *crerit* exhibent: quam scripturam habent etiam Bluhmii schedulae. Itaque not. 9. sic scripsi: "Sched. item Bl. *crerit*"

[5] Verbi causa in Commentar. II. §. 112. in contexto posui: de*berent*; cum in schedis meis sit ***debent***. Dubitavi tamen olim, num recte codicis lectionem annotassem; igitur in prima editione not. 11. non dixi, codicem habere ***debent***, sed sic scripsi: "Sched. ***debent***". Nunc vero postquam hoc ***debent*** in Bluhmii quoque schedulis inveni, not. 11. scripsi: "Cod. ***debent***".

[6] Velut in Commentar. I. §. 115b. nunc sic legitur: "|nihilomi-

et quae ad earum causam pertinent. Accesserunt autem aliae praeterea observationes criticae tam meae, quam aliorum. Peculiare incrementum ex notabilioribus lectionibus, quas Collationis codex Vercellensis offert, ceperunt annotationes in principio Commentarii III. positae.

In *inferioribus Annotationibus* ut alios locos complures in prima editione praetermissos, laudavi etiam Servii locum ad Georg. Lib. III. vers. 306.[7], de quo in transcursu verbo dicendum est. Servius sic scribit: ***nam apud majores omne mercimonium in permutatione constabat: quod et Cajus Homerico confirmat exemplo.*** Haec cum ad Gajum nostrum rettulisset Cujacius[8], notatus est a Bertrando, qui Servium de C. Cassio Longino loqui arbitrabatur[9]. At hodie profecto nemo erit, qui Cujacio assentiri dubitet.

nus filiae loco incipit esse. nam si omni|no qualibet ex causa". Haec verba Bluhmio debentur, qui ea ex pag. 30. vers. 12. et 13. eruit. In editione prima ductus tantum, quos ipse ex his versibus in schedas meas rettuleram, indicare potui, quod feci not. 30. et 31.: sed cum sensum divinando non assequerer, continua serie eos exhibui. Nunc vero not. 44. ad Bluhmianae lectionis rationem sic eos disposui: "***//**/*u***///*s*(?) *p*(vel *r*)***** *cc*o*(vel c) ///*c*/*r*(vel *q* pro /*r*)// css*c* nam //(vel *n*) *om*//|*ne* *q*//*//(vel *o* pro //)*bc*/ *(?)/*s* *ca*(?)//*s*(vel *a*)" [His in fine addi debuit *, quod tacite addidi pagina 53, versu 22. Ascripsissem Sic, nisi ex prima editione intellegi posset in secunda erratum esse. Alias illo Sic ita usus sum, ut indicarem non meum typographum peccare, sed priores. Velut ipsa prima pagina, ubi in schedis non est *at*, quomodo scriptum est editione prima et secunda, sed *a*/, hoc exhibui adjecto Sic.]

7 Vid. Commentar. III. §. 141.

8 Observationum Lib. XI. cap. 38.

9 Vid. Bertrandi *Βίοι Νομικῶν*. Lib. I. cap. 5. et cap. 20.

Dixi de Annotationibus tam superioribus, quam inferioribus singillatim. Illud utrisque commune est, quod, quae in fine primae editionis a pag. 354. leguntur, nunc sub ipso contexto suis quaeque locis collocavi, omissis iis, quae minus probabilia mihi viderentur.

Sicut autem in Contexto et in Annotationibus mutavi plurima, ita *Siglarum* quoque *Indicem*, adhibitis imprimis Bluhmii schedulis, sexcentis locis emendavi.

Ceterum *Addendorum* et *Corrigendorum* materia nec in hac editione defuit. Quo pertinent variantes lectiones e Vindobonensi Collationis codice excerptae tardius ad me perlatae, quam ut contexto subjici potuerint; item Fragmentorum Vaticanorum post coeptam novam hanc editionem vulgatorum loci cum Gajo conferendi; et quae sunt id genus alia. Praeterea plagulas, quae e prelo prodierant, perlegenti mihi non pauca se obtulerunt sive typothetae, sive mea culpa minus recte posita. Quare lecturos enixe rogo, ut, antequam ad ipsam libri lectionem accedant, Addenda et Corrigenda in extremo opere collocata adeant. Multa sane ibi, quae leviora videantur, at nonnulla graviora quoque reperient. Vnum folium, pag. 387. 388., tale mihi visum est, ut non sufficeret indicare, quae in eo emendanda essent; hujus igitur novum exemplum faciendum curavi. Quod num recte inseruerit bibliopegus ex eo lectores cognoscent: formula pag. 388. proposita ita comparata esse debet:

QVAE ADVERSVS EDICTVM PRAETORIS INTERDICENTIS NOBIS FACTA ESSENT INVICEM SI NON RESTITVANTVR.

Haec de peculiari novae editionis instituto disserui. Iam quaedam ad utramque editionem spectantia admonenda habeo. Ac primum quidem quod in praefatione primae editionis dixi, in codice initialem cujusque paginae litteram reliquis esse majorem, id ibi significasse satis habui. Itaque sicubi in annotationibus exordium paginae alicujus exhibendum fuit, primam litteram a reliquis plerumque magnitudine non distinxi. Deinde siglis, quae tum in annotationibus, tum in indice siglarum inveniuntur, frequenter in ima litterarum parte puncta adjuncta sunt. Quod codicis scripturae non utique convenit: librarius enim puncta illa fere non in ima, sed in media litterarum parte posuit. Porro numerorum siglas, cum in vulgus notae sint, in indicem siglarum recipere inutile visum. Est tamen de iis quoque dicendum aliquid. In codice enim super plerisque transversa lineola conspicitur. Vnde putet aliquis, numerum, quem ejusmodi sigla ipsa per se significet, propter superadditam lineolam ita multiplicari debere, ut verbi causa, ubi librarius scripserit $\bar{c}$. non *centum* legamus, sed *centum milia*, vel *centies mile*[10]. At hanc interpretationem, quam in aliis membranis adhiberi nihil moror, nostrae recusant: nam omnes fere loci, ubi numeri alicujus nota superimpositam lineolam habere depre-

10 Conf. Putschii Grammaticae Latinae Auctores antiqui. pag. 1686.

henditur, ita comparati sunt, ut sententia numerum milies augeri non sinat. Velut librarius pag. 10. vers. 12. sic scripsit: *q̄ XIIII annos aetatis expleuerit.* Adde ejusd. pag. vers. 14. 15.: *si adhuc minor sit annor' XX*; pag. 95. vers. 17.: *si minor sit ann. XXV*; ejusd. pag. vers. 21.: *majori XXV ann.*; pag. 124. vers. 8.: *minorem annis XXX*. Quae exempla sufficient. Denique in annotationibus ad locos eos, quos, cum in codice ipso plene legi non potuissent, in contexto conjectura fretus integros exhibui, plerumque quidem primum ductus, quos schedae offerrent, indicavi, deinde quae mea de primitiva codicis scriptura opinio esset, subjeci; sed aliquoties ordinem hunc inverti [11]. Quod, quamvis eum, qui attente annotationes inspexerit, fallere non possit, tamen admonendum visum est, ut omnis erroris causa praecidatur.

Vnum illud reliquum est, ut Viros doctos, quorum observationes criticas meis annotationibus intermiscui, omnes nominatim enumerem. Sunt autem hi: b. Andreae, Baumbachius, Bluhmius, Brinkmannus [12], Buttmannus, Caplickius, Cramerus [13], Dirksenius [14], Eulerus, b. Hauboldus [15],

11 Velut in not. 13. 14. 18. 19. ad Commentar. I. §. 22.

12 Conf. Notae subitaneae ad Gaji Institutionum Commentarios. Auctore H. R. Brinkmanno. Slesvici. 1821.

13 Conf. Ed. 1. pag. 367. 368. item Brinkmanni Notae subitaneae.

14 Conf. Dirksenii liber: Versuche zur Kritik und Auslegung der Quellen des Römischen Rechts. Leipz. 1823. pag. 104. sq.

15 Conf. Ed. 1. pag. 368. item: Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft. Tom. III. pag. 358. sq.

Heisius[16], Hollwegius, Hugo[17], Huschkius, Kellerus, Niebuhrius[18], Sanderus, Savinius[19], Schraderus, Vnterholznerus[20].

Scribebam Gottingae, mense Decembri Anni MDCCCXXIV.

Io. Frid. Lud. Goeschen.

16 Conf. Zeitschrift für geschichtl. Rechtswissensch. Tom. III. pag. 297. sq.

17 Conf. Ed. I. pag. 368—370. item: Zeitschrift für geschichtl. Rechtswissensch. Tom. III. pag. 289. sq.

18 Conf. Zeitschrift für geschichtl. Rechtswissensch. Tom. III. pag. 129. sq.

19 Conf. Zeitschrift für geschichtl. Rechtswissensch. Tom. III. pag. 129. sq. et pag. 305. sq.

20 Conf. C. A. D. Vnterholzneri Conjecturae de supplendis lacunis, quae in Gaji Institutionum Commentario quarto occurrunt. Wratislav. 1823. item: Zeitschrift für geschichtl. Rechtswissensch. Tom. V. pag. 26. sq.

PRAEFATIO
CAROLI LACHMANNI.

Cum operam a Göschenio in minoribus Gaii institutionum exemplaribus ornandis poni coeptam absolvendam amicis hortantibus susciperem, cum officio meo conjunctum esse existimavi ut quae tironibus et cursim lecturis suppeditaremus, doctis viris ac studiosis eadem fruenda proponerentur et cumulatiora: quod nisi fieret, ne librarii quidem ejus commodo, qui in hunc librum majores quam alius ullus sumptus impendisset, recte prospici intellegebam; quandoquidem libros eo exemplo factos quod Göschenius anno MDCCCXXIV composuerat, jandudum nullos in tabernis esse compereram. Itaque hac nova editione instituenda nihil aliud egi, nisi ut quidquid boni exemplaria cum brevioribus commentariis edita haberent, in haec majora transferendum curarem, et quaecumque apographis ab amicis nostris in Germaniam perlatis continerentur, eorum nihil quod memoria dignum esset praetermitterem. Nam nisi cum hominibus laboriosissimis in aliquam laboris societatem et quasi concertationem venissem, non satis digne mihi videbar perficiendi eorum studii tueri susceptionem. Ingenio autem cum nullo contendere volui, sed ingeniosorum sollertia sapienter uti; prae-

sertim cum me juris peritia, nisi Rudorffius percontantem comiter, ut solet, docuisset, non satis valere intellegerem. Göscheniana paucissimis exceptis servavi omnia, nec facile quicquam nisi ipso jubente inmutavi. Mea, hoc est quae minoris formae exemplaribus adscripseram, partim reformavi, alia, quae pro non scriptis haberi volo, praeterii. Sunt etiam quae, quia nimis incerta vel audacia viderentur, tacuerim. Ejus modi est quod aliquando suspicatus sum comment. I §. 198 in Veronensi codice non esse, ut Göschenio et Hollwegio visum est, *dari uoluit*, sed *dari solent;* quo admisso magnas difficultates tollemus, praesertim cum Gaium institutiones vel totas vel majore ex parte anno post Christum natum 161 scripsisse constet. Pariter incertum quidem putabam, sed veri simile, comm. II, 11 scribendum esse *uniuersitatis esse intelleguntur*. Sed hoc quidem non facit momentum. Nec commemoratione dignum II, 47 n. 9 scribi posse *ed ilu,* ad similitudinem paragraphi 42; aut III, 141 n. 19 fortasse scribendum esse $\bar{n}$ (non) *recte eam;* item §. 143 *permissu*, ubi in schedis est *pmissu;* denique IV, 128 n. 19 *rursus ea adiectione*. Cognitu utilius est, quod mihi primus observasse videor, Veronensis libri scriptorem ex eo exemplari quod ante oculos habuerit non pauca suscepisse manu parum eleganti, ut videtur, emendatoris non doctissimi adscripta. Hic quae bene et apte correxit, nobis apparere non possunt, nisi cum a librario, imperitissimo homine, perperam intellecta sunt: quod factum

est I, 43 n. 11. 13, ubi perturbata orationis membra in ordinem redigere temptavit; item II, 157 n. 35, ubi addidit quae librarius aliquot vocabulis et syllabis truncata rettulit; item II, 125 n. 22. IV, 43 n. 17. 19, ubi recte adscripsit *testamento heredibus* et *x milia*, quae deinde in alienum locum tralata sunt; III, 221 n. 13, ubi non *Titiae* sed *filiae* scribendum esse monuit. Sed idem corrector aliquotiens vera scriptura interpolanda turpiter peccavit, velut II, 35 n. 14 et III, 85 n. 4 *a* praepositione adicienda, et IV, 167 n. 11 *uel mancipando:* in quo genere gravissima notavi II, 218 n. 10 et IV, 44 n. 26. Sed non magis sincera iudico I, 19 n. 3 *aut paedagogum*, quae delenda esse ex §. 39 intellegi potest: et I, 118 n. 8 deliberandum puto de his verbis, *est nec ob id filiae loco:* neque II, 94 n. 44, ubi est *id nobis adquiritur,* imperiales institutiones probare dubito. Nam cetera, quae observavi, leviora sunt et eis quae proxime commemoravi similia, neque ea rem pervertunt, sed orationem tantum: cujus modi est illud *regula*, de quo dixi I, 43 n. 16; item *id est* I, 39 n. 8, *id est mancipato* II, 160 n. 40, *id est legis actionem facere* IV, 31 n. 3; item II, 163 n. 55 *permissum est,* III, 146 n. 14 *quaeritur,* III, 198 n. 19 *et probatum,* eodem loco n. 29 *q e,* quo mihi videtur notari *quaesitum est:* nam Papias p. 1660 habet *q. e. quaerendum est,* et mensores solent scribere *s̄ q̄,* cum significant *sic quaeramus.*

Scribebam Berolini, d. xxv m. Iunii, a. 1842.

CORRIGENDA.

PAGINA 33, VERSV 8, SCRIBE *redigi*|*tur*
40, 13 IN MARGINE 23, NON 32
50, 9 IN MARGINE DELEATVR 8
76, 9 SCRIBE |§.
136, 17 (*ciuili*) [1]
222, 9 ri*sue*
226, 8 *co*ntra
252, 5 DELEATVR [292]
257, 2 SCR. consecutus
376, 15 mancipio |de*derim*:
426, 2 |meruit, tempore |reatus quocum*que*

IN COMMENTARIIS.

PAG. 29, VERSV 2, SCRIBE *at*. 32, 9 *qsi*) 146, 7 solam
167, 4 ADDE II, 254. 290, 13 pro *ap* 316, 4 hominis
339, 8 *e* (est) *q* (quae). 398, 1 *ou*/*np*(vel *r*)*e*
PAGINA 50, VERSV PAENVLTIMO, SCRIBE pag. 726.

GAII

INSTITVTIONVM

COMMENTARII QVATTVOR.

ARGVMENTORVM SERIES.

COMMENTARIVS I.

COMMENTARIVS II.

COMMENTARIVS III.

COMMENTARIVS IV.

GAII INSTITVTIONVM COMMENTARIVS PRIMVS.

I. **D***e iure gentium et *ciuili.*[1] §. 1. ***Omnes*** I. L.a.

populi, qui legibus et moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure utuntur. nam quod quis**|que[2] populus ipse sibi ius constituit, id ipsius |proprium[3] est uocaturque ius ciuile, quasi ius pro|prium ip*sius ciuitatis. quod uero naturalis**[4] ratio inter omnes |homines constituit, id aput omnes populos[5] per|aeque custoditur uocaturque ius gentium, |quasi quo iure omnes[6] gentes utuntur. Populus[7] ita|que Romanus partim suo proprio, partim com|muni omnium hominum iure utitur. quae sin|gula qualia sint, suis locis proponemus.

§. 1. [1] Ductus, quos in paginae principio Sched. exhibent, incerti quidem sunt admodum, videntur tamen hujus rubricae vestigia prodere; sic enim est in Sched.: *I dc* (de) / (iure) o(vel *d*)*tm//(?)c//′* (gentium) *a/* (et) — — [Sic.] [2] Supplevi e Dig. [3] In Dig. additur *civitatis*, quam vocem agnoscunt etiam Inst. [4] E Dig. [5] In Dig. loco *populos* vulgo *homines* legitur: sed Flor. Cod. et Hal. ed. solam vocem *omnes*, sine substantivo, exhibent. In Inst. alii legunt *omnes homines*; alii, ut Cuj. et Hal., *omnes*; alii, ut Bien., *omnes populos*. [6] Ed. 1.: quo omnes; voce *iure* contra Cod. fidem omissa. [7] Inst.: *Et populus.*

§. 1. *Omnes — — — gentes utuntur.* L. 9. de just. et jur. inscripta: Gajus Libro I. Institutionum. §. 1. I. de jur. natur. gent. et civ. *Populus itaque* etc. cit. §. 1. I.

|§. 2. Constant autem iura ex legibus, plebiscitis, C
se|natusconsultis, constitutionibus Princi|pum, edictis
eorum qui ius edicendi habent, res|ponsis prudentium. 16
|§. 3. Lex est, quod populus iubet atque constituit: L
plebis|citum est, quod plebs iubet atque constituit. plebs
autem |a populo eo distat, quod populi appellatione [1]
uni|uersi ciues significantur, connumeratis |*etiam* [2] pa- 20
triciis [3]; plebis autem appellatione sine patri|ciis [4] ce-
teri ciues significantur. Vnde olim pa|tricii dicebant,
plebiscitis se non teneri, quia |sine auctoritate [5] eorum 24
2. L. b. facta essent. sed postea ||lex Hortensia lata est, qua
cautum est, ut plebiscita uniuer|sum populum tenerent.
itaque eo modo legibus exae|quata sunt. §. 4. Sena-
tusconsultum est, quod senatus iubet atque |constituit. 4
idque legis uicem optinet; quam|uis fu*erit* [5a] quaesi-
tum. |§. 5. Constitutio [6] Principis est, quod Imperator C
decreto, |uel edicto, uel epistula constituit. nec um-

§. §. 2—7. [1] Inst.: eo *differt, quo species a genere, nam appellatione* populi. [2] *et.* i. e. etiam; et sic in Inst. legitur. Sched. *et* [3] Inst.: patriciis *et senatoribus.* [4] In Inst. iterum adjicitur *et senatoribus.* [5] Cod. *auctoritatem* [[5a] Sched. et Edd. *fuit* Postea correxit Gösch. ad exemplum comm. II, §. 236, ubi est *quamvis de ea re fuerit quaesitum.* Neque Gaius *quamvis* cum indicativo conjungit. Nam *valent* II, 289, quod habet codex, aperte vitiosum est, cetera exempla valde incerta sunt et nunc partim correcta, III, 114. IV, 73. 172.] [6] Sched. *Stitutio*

§. 2. Conf. §. 3. I. de jur. natur. gent. et civ.

§. 3. *plebs autem — — — ceteri ciues significantur.* §. 4. I. de jur. natur. gent. et civ. conferenda etiam ad reliquum hujus articuli argumentum. Conf. praeterea Gellius, Lib. X. cap. 20. Festus, sub vocib. Populi, Scitum, Scita (pagg. 233b. 330a. 293a Müll.) *plebis autem appellatione — significantur.* Conf. L. 238. pr. de verb. signif. (e Nostri Commentar. ad Leg. XII. Tab.) *Vnde olim patricii* etc. Conf. Theophilus, I, 2, §. 5. Gellius, Lib. XV, cap. 27. Pomponius, L. 2. §. 8. de orig. jur. Plinius, Hist. nat. Lib. XVI, cap. 10.

§. 4. Conf. §. 5. I. de jur. natur. gent. et civ.

quam[7] dubitatum |est, quin id legis uicem optineat[8], cum ipse Imperator |per legem[8a] imperium accipiat.

I |§. 6. Ius autem edicendi habent magistratus populi Romani. sed am|plissimum ius est in edictis duorum Praetorum, ur|bani et peregrini: quorum in prouinciis iurisdictionem |Praesides earum habent. item in edictis[9] Aedilium |curulium: quorum iurisdictionem in prouinciis populi Romani[10] |Quaestores habent; nam in prouincias Caesaris omnino Quae|stores non mittuntur, et ob id hoc edictum in his pro|uinciis non pro-

R ponitur. |§. 7. Responsa prudentium sunt sententiae et opiniones eorum, |quibus permissum est[11] iura condere. quorum omnium si |in unum sententiae concurrant, id quod ita sentiunt, |legis uicem optinet[12]; si uero dissentiunt, iudi|ci licet, quam uelit[13], sententiam sequi[14]: idque rescripto diui Ha|driani significa*tur*[15].

Bl. Ɔ*titutio* [7] Sched. *n umq* Bl. *n'* (nec) *umq* (umquam). [8] Cod. *optinentur* Puncta super litteris *u* et *r* posita ex librarii more illud significant, delendas esse istas litteras. [[8a] Sched. *lege^c^m*] [9] Sched., utrum Cod. *aedicto,* an *aedictis* exhibeat, in incerto relinquunt; unde in Ed. 1. est *edicto.* At Bl. in Cod. *aedictis* scriptum esse affirmat. [10] *populi Romani.* Ed. 1.: *populi* Sched. *po*⁎ Bl. *p. r̄.* i. e. populi romani. [11] Inst. *erat.* [12] Cod. *optinetur* [13] Cod. *uellit* [14] Cod. *sedq́* [15] Cod. *significant*

§. 5. Conf. Vlpianus, L. 1. pr. et §. 1. de const. Princip. §. 6. I. de jur. natur. gent. et civ. *cum ipse Imperator* etc. Conf. L. 3. C. de testam. (Alexand.) Const. Deo auctore. §. 7.

§. 6. *Ius autem edicendi* — — *Aedilium curulium.* Conf. §. 7. I. de jur. natur. gent. et civ.

§. 7. Conf. §. 8. I. de jur. natur. gent. et civ. in quam ad verbum fere translatum est hujus loci principium: *Responsa* — — *condere.* Conf. praeterea Pomponius, L. 2. §. ult. de orig. jur. Seneca, Epist. 94. pag. Bip. 398. in fine.

II. De iuris diuisione. |§. 8. Omne autem [1] ius, O 24
3. XXVII, b. quo utimur, uel ad personas pertinet, uel ||ad res, uel ad actiones. sed [2] prius uideamus de personis [3].

III. De condicione hominum. [1] |§. 9. Et quidem summa [2] diuisio de iure personarum haec |est, quod omnes homines aut liberi sunt aut serui. §. 10. Rur|sus liberorum hominum alii ingenui sunt, alii liber|tini. 4
§. 11. Ingenui sunt, qui liberi nati sunt; libertini [3], qui ex |iusta seruitute manumissi sunt. §. 12. Rursus libertinorum (*tria sunt genera: nam aut ciues Romani, aut Latini, aut dediticiorum*) [4] |numero sunt. de quibus singulis dispiciamus; ac prius |*de* dediticiis [5]. 8

IIII. De dediticiis uel lege Aelia Sentia. [1] §. 13. Lege itaque Aelia Sentia ca|uetur, ut [2] qui serui a do-

§. 8. [1] *autem* deest in Dig. [2] Inst. *et* Bien. *ac.* [3] Inst.: *de personis* videamus.

§. §. 9—12. [1] Haec rubrica litteris minoribus (quibus etiam in quattuor illis proxime sequentibus rubricis usus est librarius) interiori margini adscripta est. [2] *Et quidem summa.* Dig. et Inst. *Summa itaque.* Bien. vocem *itaque* omisit. [3] Ed. 2: libertini sunt; cujus erroris causas dicere longum est. [4] Post *libertinorum* versum excidisse manifestum est: in quo restituendo imprimis Epit. respexi. [5] Cod. *priu* |*dediticis.*

§. §. 13—15. [1] Cod. //// *dedeticiis* etc. Haec partim supra, partim infra lineam posita sunt. [2] *ut.* Cod. *ū*, et quidem

§. 8. *Omne — — actiones.* L. 1. de stat. hom. inscripta: Gajus Libro I. Institutionum. pr. I. de jur. person. *sed prius* etc. cit. pr. I.

§. 9. L. 3. de stat. hom. inscripta: Gajus Libro I. Institutionum. pr. I. de jur. person. Conf. Epitome, I, 1, pr.

§. 10. Conf. §. ult. I. de jur. person. Epitome, I, 1, pr.

§. 11. Conf. Epitome, I, 1, pr. *Ingenui — nati sunt.* Conf. pr. I. de ingen. *libertini* etc. L. 6. de stat. hom. inscripta: Gajus Libro I. Institutionum. pr. I. de libert.

§. 12. Conf. Epitome, I, 1, pr. Vlpianus, Fragm. I, §. 5. §. ult. I. de libert.

§. 13. Conf. Vlpianus, Fragm. I. §. 11. Theophilus, I, 5. Epitome, I, 1, §. 3. [*cuius condicionis sunt peregrini dediticii.* Conf. Livius, Lib. XXVI, cap. 23 et 34.]

minis poenae nomine uincti sint[3], |quibusue stigmata inscripta sint[4], deue quibus ob noxam |quaestio tormentis habita *sit* et[5] in ea noxa fuisse conui|cti sint[6], quique *ut*[7] ferro aut cum bestiis depugnarent[8] tra|diti sint[9], inue ludum[10] custodiamue coniecti[11] fuerint, |et postea uel ab eo*de*m domino[12] uel ab alio manumissi, eiusdem |condicionis liberi fi*a*nt[13], cuius condicionis sunt |peregrini dediticii. V. De pere*g*ri-

supra lineam. [3] *sint.* Sched. *s* Bl. *s̄* Siglum *s̄.*, quod pro voce *sunt* usurpari constat, an etiam *sint* significet, neque affirmare, neque negare ausim: sed cum recta scribendi ratio conjunctivum exigat, eoque in quibusdam hujus periodi partibus librarius ipse usus sit, ponendum duxi *sint.* [In Addendis hoc solum sibi dubium visum esse scribit, utrum hic librarius hoc loco et p. 13, 17 ea nota conjunctivum significare voluerit: alioquin non ignorare litterae *s* hanc quoque potestatem a Petro Diacono tribui.] [4] *sint.* Sched. *s* Vid. not. praeced. [5] *sit et.* Ed. 1.: sit si Sched. *s̄// c/* Bl. *s̄/t et.* [6] *fuisse conuicti sint.* Sched. *////*sc* (fuisse) *con*//|c//* (conuicti) */ sunt* Bl. in fine lin. 11. agnovit *fuisse conui* [7] *quique ut.* Cod. *q́q̄* (quique) *ā* (aut) Ed. 1.: qui*ue* (*ut*) aut. Iam vero *quique,* licet aptius foret *quiue*, retinendum, sed vocem *aut*, suadente Caplickio, in *ut* mutandam puto. [8] Sched. *depugnar**/ci* Bl. *depugnarent* [9] *sint* ipse Cod. exhibet, ita tamen, ut super littera i adscriptam cernas *u* [10] Cod. *lud̄* Ad vocem *ludus* conf. Caesar, de Bell. civ. Lib. I. cap. 14. Suetonius, in Caesare, cap. 31. [11] Cod. *conlecti* [12] *ab eodem domino.* Cod. *aueindomino* Littera *m*, praeterquam quod punctum superpositum habet, tum etiam transversa lineola inducta est: supra lineam autem positae sunt litterae *b* et *o*, illa quidem inter *a* et *u*, haec vero inter *e* et *m*. Vnde apparet, librarium, cum ante perperam scripsisset *au* pro *ab* et *em* pro *eo*, ipsum deinde correxisse errorem, expellendasque esse *u* et *m*: quo facto, si geminaverimus litteram *d*, nihil impedit, quominus legamus, *ab eodem domino*; quasi ita scriptum esset: *ab eod. domino*; nam *eo domino* non placet, cum praecedat *dominis.* [13] Cod. *fiunt*

nis dediticiis.[14] §. 14. Vocantur autem (*peregrini dediticii*) |hi[15], qui quondam aduersus populum Romanum armis |susceptis[16] pugnauerunt, deinde, *ut* uicti *sunt*, se[16a] dediderunt. §. 15. Huius |ergo turpitudinis seruos quocumque modo et cuiuscumque |aetatis 20
manumissos, etsi pleno iure dominorum fu|erint, numquam aut ciues Romanos, aut Latinos fieri dicemus, sed omni |modo dediticiorum numero constitui[17] intelle|gemus.[18]

§. 16. Si uero in nulla tali turpitudine sit seruus, |manumissum modo ciuem Romanum, modo Latinum 24
4. XXVII. a. fieri dice||mus. §. 17. Nam in cuius personam[1a] tria haec concurrunt, ut ma|ior sit annorum triginta, et ex iure Quiritium do|mini, et iusta ac legitima manumissione liberetur, |id est, uindicta[1] aut censu aut *testa-* 4

[14] Sched. numeri ad hanc rubricam pertinentis notam *V* non exhibent: quam tamen in Cod. a recentiore manu adscriptam esse testatur Bl. Ceterum pars verborum supra, pars infra lineam collocata est. [[15] Ita Gösch. de usu Gaii a me admonitus. Ed. 1 (*Dediticii*) uocantur autem hi Ed. 2 ex auctoritate Crameri Vocantur autem *sic*] [16] Cod. *ſu|sceptis* et super litteris *sc*, *us* exhibet. Litterae *ſu*, Bluhmio teste, inductae sunt. [[16a] Gösch. edidit *pugnauerunt, et deinde uicti se* contra Cod. fidem, qui habet *pugnauer et uicti ŝ se* ante *et* vocabulo *dd.* (deinde) supra scripto. Itaque ex *deinde et* feci *deinde ut*, et *ŝ* hic similiter ut versu 15 interpretatus sum.] [17] Cod. *ↄstituti*
[18] Sched. *intell/gemus* Bl. *intellegemus*

§. §. 16. 17. [[1a] Sched. *pson* Gösch. dedit *persona.* Accusativus legitur apud Vlpianum tit. XI, 28; l. 17 D. 36, 2; §. 2 Inst. 1, 11 = l. 10 pr. C. 8, 48; ablativus l. 10 D. 19, 1.] [1] Cod.

§. 14. Conf. Theophilus, I, 5. cit. §. 3. Isidorus, Origin. Lib. IX, cap. 4. in fin.
§. 15. Conf. Theophilus, I, 5, §. 4.
§. 17. Conf. Theophilus, I, 5, cit. §. 4. Vlpianus, Fragm. I, §. §. 12. 16. 6. 10. Epitome, I, 1, §. §. 1. 2. §. ult. in fin. I. de libert.

mento[2], is ciuis Romanus fit: sin |uero aliquid eorum deerit, Latinus erit.

VI. De manumissione uel causae probatione.[1]

Q |§. 18. Quod autem de aetate serui requiritur, lege Aelia Sentia in|troductum est. nam ea lex minores
8 xxx annorum[2] seruos non |aliter uoluit manumissos ciues Romanos fieri, quam si uindi|cta, aput consilium iusta causa manumissionis adprobata, libe|rati fuerint. §. 19. Iusta autem causa manumissionis est ueluti si quis fi|lium filiamue, aut fratrem sororemue natura-
12 lem[2a], aut |alumnum[2b], aut paedagogum[3], aut seruum procuratoris ha|bendi gratia, aut ancillam matrimonii causa, aput consilium |manumittat. VII. De re-

uincta et supra lineam *dic* [2] Sched. in ipsa linea inductas exhibent litteras *ιοι*, supra lineam autem *//* cum superne interjecta minuscula *o*. Librarius procul dubio scripsit *t°t* i. e. testamento.

§. §. 18—24. [1] Rubrica inter lin. 5. et 6. posita est. [2] Cod. *ann* Cujus compendii duplicem significationem produnt siglarum explanatores: *annorum* et *annis*. Vid. Petrus; Gothofredus pag. 1528.; Putschius pag. 1665.; Probus. Librarius utram potestatem huic notae tribuerit, in ambiguo est. Equidem olim, eum *ann.* pro *annis* posuisse, arbitrabar; unde sic in Ed. 1. legitur. Nunc vero probabilior mihi videtur Crameri sententia, qui, cum in Cod. nostro, quantum ad verbi *anni* cum comparativis *minor* et *major* compositionem attinet, longe frequentior sit secundi casus quam sexti usus, librarium nota *ann.* ubique vocem *annorum* indicare voluisse existimat. [[2a] *naturales* plerique Inst. codices §. 5 qui quib. ex caus. man. n. poss. [2b] *alumnamve*, quod Inst. addunt, Schradero videtur hinc excidisse.] [3] Cod.

§. 18. Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 12. Theophilus, I, 5, cit. §. 4. item infra Commentar. II. §. 276. §. 19. Conf. infra §. 39.

cuperatoribus [4]. §. 20. Consilium [5] autem adhibetur in urbe Roma |quidem quinque senatorum et quinque equitum [6] Romanorum pube|rum; in prouinciis autem 16
uiginti recuperatorum ciuium |Romanorum. idque fit ultimo die conuentus: sed |Romae certis diebus apud consilium manumittun|tur. Maiores uero triginta annorum serui [7] semper manu|mitti solent, adeo ut uel 20
in transitu manumittantur, |ueluti cum Praetor aut Proconsule [8] in balneum uel in theatrum [8a] .|eat [9].
§. 21. Praeterea minor triginta annorum seruus manumissione [9a] po|test ciuis Romanus fieri si ab eo domino, qui soluendo |non erat, *testamento* [10] eum libe- 24
5. LXXV. a. b. r. rum et heredem relictum ..... [11] ||———— ———— 1—5

pelagogum [4] Ed. 1.: De .... Bl.: de *recu* .....
.... *tor* [5] Inter *manumittat* et *Consilium* vacuum spatiolum intercedit. Supra lineam autem hanc mihi visus sum conspicere scripturam: *S e id:* incipit illa super prima *t* verbi *manumittat*. Denique rubrica in contexto expressa aeque supra lineam posita est, ita tamen, ut propius accedat ad praecedentem lineam. [6] Cod. *quinqueq̄tum* [7] Inst., verbis *Maiores uero triginta annorum* omissis, sic habent: Servi *autem* (Hal. *uero*) *a dominis*. [8] *Proconsule*. Ita Cod. Conf. Gesneri Thesaur. sub voc. Proconsul. In Inst. apud Cuj. et Hal. ante verba *aut Proconsul,* apud Bien. post ea, additur *aut Praeses*. [[8a] Cod. *teatr'*] [9] Inst. *eant*. Bien. *eat*. [[9a] *manumissione*. Cod. m̄m̄] [10] *testamento*. Sched. // cum minuscula *o*. Conf. ad §. 17. not. 2. [11] [*eum* etc. Pronomine per errorem omisso Gösch. edidit liber et heres relictus sit. si Ego accusativos, quos habet codex, restitui. *relictu* enim potest esse *relictum*.] *Servum liberum et heredem relinquere* eodem, immo meliore jure dicetur, quam quo Gajus noster *servum liberum et heredem instituere* dixit Commentar. II.

§. 20. *Consilium* — — — *ciuium Romanorum* Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 13[a]. Theophilus, I, 6, §. 4. *idque fit* — — *manumittuntur*. Conf. Theophilus loc. cit. *Maiores* etc. §. 2. I. de libert.

§. 21. Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 14.

———————— ———————— | ************** spurios *********
********* | ———————— ———————— ————————
8 | — — — — — — — creditor — — sex | ————————
———————— ———————— ———————— | **********************
***** debitoris **** | legis ****************************
12 ******* | — — — — — — — — pecunia — — —
13. 14 | ———————— ———————— ———————— ———————— | ea *
16 traditione ******************************* | mancipa-
17. 18 tionibus ******************************* | ————————
———————— ———————— ———————— | ***** Latinum
20 ******************************* | — — — — — — —
21 — 24 is quia — — — — | ———————— ———————— ———————— 6.
———————— [12] || * §. 22. *manumissi sunt*, Latini *Iu-* LXXV. b. b. r.

§. §. 154. 160. 276. [Ceteris quae in hoc versu supersunt litteris *s//s/* quid faciendum sit non definio: licet temtare *scrip*||*tus heres alius non summoveat.*] [12] Scripturae, quae hac pagina continetur, vestigia Ed. I. nulla exhibet. Quae Bluhmio indagare licuit, haec sunt: (lin. 1.) **ont* (vel *q*) *r* (vel */p* pro *tr*) [Sic] ***** *s//nustalep****mnae***/no***** (lin. 3.) — — — — — — — — — — *o culus* (An Proculus?) — — — (lin. 4.) — — — — — — — — — — */a ste**/a***ento* (lin. 5.) — — — — *snu/x//* — — *ctts* — — — (lin. 6.) *exd***suaenatu* spurios — — — — — — — — (lin. 7.) *sito* — — — — — — — — — — — *etora* (lin. 8.) — — — — — — — — — creditor — — sex (lin. 9.) *pa* — — — — — — — *ed* — *o* — — *s/***fu* (vel *o*) *rn/an* (lin. 10.) — — — *p* (vel *r*) */u/* — — — *tate* debitoris *ctcl* (lin. 11.) *legis* (vel *e*, vel */*) *l/* (vel *ff*, vel *n* pro *l/*) *gnud* (vel *o*) *at tc//pn***ar/* — — — — — — (lin 12.) *fu/er* — — — — — — — — pecunia *n* — *n* — *** (lin. 13.) *sulo* — — / — — — — — *f* — *x/* — — — (lin. 14.) *pareaq**aedamn* (?) *a/ustat/* (vel *f*) *//* (vel *t*) *uv* [Sic] — — — — (lin. 15.) ea *q* traditione *alien*neq* — — *am* (vel *l/*) *u* — — — (lin. 16.) *mancipationib* (vel *s*) — — — *s/o* (vel *q*) *n* (vel *u*) */se/* (vel *t*) *us* — — (lin. 17.) */us* — *du/* — — */em* — *o* — — — — — — — — (lin. 18.) *le* — — — — — — — — — — — — — — (lin. 19.) *natq/* latinum */pa* —

§. 22. Conf. infra Commentar. de jur. specieb. §. 8. et Vlpianus, III. §. 56. item Fragm. veter. ICti Fragm. I, §. 10.

niani dicuntur[13]: Latini id*eo*, |*quia*[14] adsimulati[15] sunt L*atini*s *colon*iar*i*is; I*u*niani[16] ideo[17], |quia per legem Iuniam libertatem acc*eper*unt, cum[18] olim ser|ui 4
uiderentur esse. §. 23. Non *tamen*[19] illis permittit[20] lex Iunia |nec ipsis testamentum facere, nec ex testamento alieno capere, nec tutores |testamento dari.[21] §. 24. Quod autem diximus, ex testamento eos *capere* **non**[22] |posse, i*t*a intelleg*endum est, ut nihil*[23] direc*t*o heredi*t*atis le|gatorumue nomine *eos* 8

— — — — — — — — (lin. 20.) *o* (vel *d*) c (vel *e*) *cup* (vel *f*) *ado* — — — — is quia *ɩu* (vel *uɩ* pro *ɩu*) *sɩn* — — (lin. 21.) *ɩac* — — — — — *prum* — — — — — — — (lin. 22.) *ca* — — — — — — — — — — — — — (lin. 23.) *cemcefor*ɩ*s******off* (vel *t*) *um* — — — — — — — — (lin. 24.) *s* — — — — — — — — — — — — — — — Tantum de scriptura hujus paginae. De argumento tum ex ipsius scripturae reliquiis, tum ex iis conjicere licet, quae proponuntur §. 17. Pertinet eo locus Epit. (I, 1, §. 2.), quem allegavi ad cit. §. 17. Is sic habet: *Latini sunt, qui aut per epistolam, aut inter amicos, aut convivii adhibitione manumittuntur.* [13] **m̄msi* (manumissi) *s̄* (sunt) *latini iuniani dicuntur.* Sched. **em*ɩɩ** *s la*ɩɩ*****ɩɩɩ**n** *q****ɩ*s****ur* [14] Sched. ɩ*dc** |*n* [Hinc Gösch. edidit ide*o*, *nam* Sed persuasi ei necessario scribendum esse *ideo quia:* nam neque *ideo quoniam,* quod Cramerus volebat, Gaianum est. *Ideo nam* librariorum errore scriptum exstat in l. 3 pr. D. 5, 4.] [15] *adsimulati* Sic in Cod. est, non *adsimilati.* [16] Sched. *s* (sunt) *l* (vel ɩ)*ɩɩɩɩɩ* (latinis) **o*ɩ*c*ɩɩɩ*ap*(?)ɩ*s* (coloniaris) ɩ*o*ɩɩ*an*ɩ (iuniani). [17] [Sched. *ideo** Sed quod Gösch. dedit, ideo *uero*, ferri non posse ipse postmodo concessit.] [18] *acceper̄.* (acceperunt) *c'* (cum). Sched. *a* (vel *s*) ccc**cr* c (vel *q́*) [19] *n̄.* (non) *t̄m.* (tamen). Sched. *n* ɩ*m* [20] Sched. *promittit* [21] Sequitur spatium vacuum. [22] *cape* (capere) *n̄.* (non). Sched. **apc* ** [23] Ed. 1.: ita intelleg*endum*

§. 23. *Non* — — *capere.* Conf. Epitome, I, 1, §. 4. Vlpianus, Fragm. XX, §. 14. XXII, §. 3. XVII, §. 1. XXV, §. 7. Isidorus, Origin. Lib. IX, cap. 4. in fin.

nec tutores etc. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 16.

§. 24. Conf. infra Commentar. II. §. 275. item Vlpianus, Fragm. XXV, cit. §. 7.

posse capere dicamus: a|lioquin per fideicommissum capere possunt.

§. 25. Hi uero, |qui dediticiorum numero sunt, nullo m*odo ex testamento* [1] capere |possunt, non magis, quam qui liber peregrinusque **est*. nec ipsi te-
12 *stamentum* [2] fa|cere possunt secundum *quod plerisque*
P *placuit.* [3] |§. 26. Pessima itaque libertas eorum est, qui dediticiorum nu|mero sunt: nec ulla lege, aut senatusconsulto, aut constitutione princi|pali aditus illis
16 ad ciuitatem Romanam datur. §. 27. Quin et in |urbe Roma uel intra centesimum urbis Romae |miliarium morari prohibentur. et **si contra fecerint* * [4] |ipsi bonaque eorum publice uenire iubentur ea con|dicione,

esse uid*etur, ut* (*nihil*) Sched. *ıa intellegeucıccudıı* Quae in Ed. 1. sic explicata dedi, quasi in Cod. scriptum extaret: ita *intellegendū.* (intellegendum) *ēē* (esse) *uid.* (uidetur) *ut* Nunc autem hanc potius Cod. scripturam esse existimo: *ita intellegendū.* *ē.* (est) *ut nihil*

§. §. 25—27. [1] Ed. 1.: mo*do*; non additis verbis *ex testamento,* quae Niebuhrio auctore adjeci. Is in Cod. sic scriptum esse censet: *m̊* (modo) *ex t°t* (testamento). Sched. habent *m..cıı*(?) [2] *ē.* (est) *n'* (nec) *ipri tt* (testamentum). Sched. . *n ıp.ı t.* [3] Sched.: secundum .(?) *q* (vel c) *q..o* (?) *ı pla* (?) *c.ııı* Ductus tales sunt, ut de sententia nihil statuerem, nisi huic loco lucem afferret Commentar. III. §. 75.: ibi enim Gajus primum eos, qui dediticiorum numero sint, testamenti factionem habere negat; deinde haec subjicit: *nam id plerisque placuit.* [4] *si* etc. Spatium hoc, 11 litterarum capax, sic expleo: *si* *ꝯ̄* (contra) *fecerint.*

§. 25. *Hi — capere possunt.* Conf. Epitome, I, 1. §. 4. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 2. *non magis — est.* Conf. Vlpianus loc. cit. *nec — facere possunt.* Conf. infra Commentar. III. §. 75. item Epitome loc. cit. Vlpianus, Fragm. XX, §. 14. *secundum* etc. Conf. cit. §. 75.

§. 26. *Pessima — sunt.* Conf. §. ult. I. de libert. *nec ulla lege* etc. Conf. Epitome, I, 1, cit. §. 4.

§. 27. *Quin — — prohibentur.* Conf. Isidorus, Origin. Lib. IX, cap. 4. in fin.

ut ne in urbe Roma uel intra centesi|mum urbis Romae miliarium seruiant, n*eue* u*m*|q*uam manumittantur*; **et** si *manu*mis*si*[5] fuerint, serui populi Ro|mani esse iubentur. et haec ita lege Aelia Sentia |conprehensa[6] sunt. 20

|**Quibus modis** Latini[1] a*d* ciuitatem Romanam 24 Q

7. LIV. a. perueni*ant*. ||§. 28. Latini multis modis ad ciuitatem Romanam perue|niunt. §. 29. *Statim*[2] enim ea*dem*[3] lege Aelia Sentia cautum est, ut minores |triginta annorum manumissi **et** Latini facti si uxores |duxerint[4] uel ciues Romanas, uel Latinas coloniarias, **uel ei**|*us*dem[5] condicionis cuius et ipsi essent, idque testa|ti fuerint adhibitis non minus quam septem testibus ciui|bus Romanis puberibus, et filium procreauerint **et**[6] |is filius anniculus *fuerit*, per*mitt*atur *e*is, *si uelint*,[7] |per *e*am legem adire Praetorem uel in prouinciis Praesidem |prouinciae, et adprobare, se *ex* lege Ae**lia Sentia**[8] |uxorem duxisse et ex ea filium 4 8

[5] *neue um|q* (umquam) *m̄m̄tant.* (manumittantur) *et si m̄m̄si* (manumissi). Sched. *n* (vel *//*) *c//c* *u* (vel *o*). (?) | *q* *o***m* (vel *///*) */a***/* ** *si* //**m* (vel //*m** loco //**m*) // [6] *comprehensa.* Ed. 1.: ********** Sched. **pl******* Bl. *c̄phensa*

§. §. 28—35. [1] Sched. — — — — *latini* Lege: *quibus modis* latini. Sav. [2] Sched. *s/a/**** Legendum *statim*. Sav. [3] Sched. *ea* vel *ex* [4] Ne, si ad lin. 8. perveneris, anacoluthi specie decipiaris, sic construe: *ut si minores* triginta annorum manumissi et Latini facti *uxores duxerint*. [5] *ū.* (uel) *ei|usd.* (eiusdem). Sched. ** **| //**d.* [6] *et.* Sched. *? [7] *fuerit perm̄at'* (permittatur) *eis* /*i uelint* (uelint). Sched. // (vel c) *c*ⁿ/*(?) *per//bat' c/s* *r/u/c*(?) // Librarius *m̄m̄ti* scripsit pro *manumitti*: eadem ratione *perm̄at'* scribere potuit pro *permittatur*. [8] *ex lege ā s* (aelia

§. 28. Conf. Epitome, I, 1, §. 4. Vlpianus, Fragm. III, §. 1.
§. 29. Conf. infra §. §. 66. et 73. nec non Commentar. III. §. §. 5. et 73. item Vlpianus, Fragm. III. §. 3.

12 anniculum habe|re: et si is, aput quem causa probata est, id ita esse pronuntia|uerit, tunc et ipse Latinus[9] et uxor eius, si et ipsa eiusdem (*condicionis sit, et ipsorum filius, si et ipse eiusdem*) |condicionis sit[10], ciues Romani esse iubentur. §. 30. Ideo autem |in ipso*rum* *filio* adiecimus[11] si et ipse[12] ei*us*dem[13]
16 condicionis |sit, q*uia*[14] si uxor Latini ciuis Romana **est**[15], qui ex ea nascitur, |ex nouo senatusconsulto, quod auctore diuo Hadriano factum est, ciuis Roma-

sentia) *liberor*' (liberorum) *c̄.* (causa). Sched.: *e*. lege *as* ******** Conf. Vlp. verb. *testatione interposita, quod liberorum quaerendorum causa uxorem duxerit.* [Ita Ed. 1 et 2. Postea Gösch. Hollwegio assensus est, cui littera *s* legentium errore in Schedas relata videtur, ut librarius non duabus sed omnibus litteris scripserit *aelia sentia.* Vid. eius Diss. de causae probatione p. 49.] 9 [Hic Ed. 1 et 2 additum (*et filius*)] Haec verba addenda esse, ut ex Vlp., ita ex ipsis quoque iis, quae apud Nostrum sequuntur, apparet. Sav. 10 *ipsa eiusdem condicionis sit.* Sic in Cod. legitur; sed haud scio, an recte. Quae sequuntur suadere videntur, ut legamus: *ipsi* eiusdem condicionis *sint.* [Klenzius temptabat et uxor eius (*et filius*), si et *ipse* etc. Sed Göschenio idem quod mihi verius visum est, unum totum versum excidisse, *condicionis sit et ipsor' filius si et ipse e'dem.* Et haec ipsa, quae recepi, Heffterus habet, nisi quod dedit *et filius eorum.*] 11 in etc. Ed. 1.: ********************** Bl.: in ipso *f*ı (vel *r* pro *f*ı) *n*ı (vel *l*) ı *adiecim*' (adiecimus). Equidem ductibus *f*ı*n*ıı verbum *filio* contineri mihi persuadeo, praetereaque nihil. [Immo plus subesse debet: neque *ipso* intellegere possum. Ergo scripsi *in ipsor*' *filio,* quod Gösch. probabat.] 12 Ed. 1.: ips*a* Cod. *ipse* Quam lectionem olim vitiosam arbitrabar; sed jam in eam adductus sum opinionem, ut mendum potius in extrema §. 29. latere putem. Conf. not. 10. 13 *eid.* vel *e'd.* i. e. eiusdem. Sched. *e*.*d* 14 *quia.* Sched. *q̊*ııı 15 *r.* (ro-

§. 30. Conf. infra §. §. 68. et 80. item Vlpianus, Fragm. III, cit. §. 3.

nus nasci|tur. §. 31. Hoc tamen ius adipiscendae ci-
uitatis Romanae etiamsi *soli*[16] minores *tri*|ginta anno-
rum manumissi et Latini facti ex lege Aelia Sentia
|habuerunt, tamen postea senatusconsulto, quod Pe- 20
gaso et Pusione Consuli|bus factum est, *etiam*[17] maio-
ribus triginta annorum manumis|sis Latinis factis con-
cessum est. |§. 32. Ceterum etiamsi[18] an*te deces*- C
serit[19] Latinus, **quam** anni*culi* |*fi*lii[20] causam pro- 24
barit[21], potest mater eius causam probare, et sic et
8. LIV. b. ipsa fi*et*[22] ||ciuis Rom*ana* *****************************
|———— ———— ———— ————[23] |ipse 2. 3. 4
filius c*u*ius[24] ************************ |debet causam
probare, ut ********************** |*****[25] de filio
anniculo ******************* |———— ———— 7—11
———— ———— |illis ******** dominis[26] ***** 12
************** |———— ———— ———— ————[27]
|Quiritium *******************************[28] |cauerit

mana) ē. (est). Sched. *r*** [16] Cod. *socii* [17] *ē*. (est) *ēt*. (etiam). Sched. *e et* [18] *Ceterum* etc. Ed. 1.: ********** si Bl. *Ceter*' (ceterum) *ētsi* (etiamsi) [19] Sched.: *an*/c ****sserit Lege: *ante decesserit*. Sav. [20] *q* (quam) *anniculi* |*fili* (filii). Sched. **annic**** |*p* (vel *r*) /// [21] [Ed. 1 et 2 *probaret*.] Sched. *pbet* Cod., Bluhmio teste, *probet*, adscriptis super syllaba *bet* litteris *ari* [Ergo *probarit*; quod Heffterus reposuit. Ita *mandarit* p. 170, 8. Ad similem formam revocanda sunt p. 179, 23 *colligitaret*, p. 180, 5 *contrectaret*, p. 245, 12 *probaret*. Sed *insuerat* p. 113, 5 ferri non debet.] [22] Sched.: *sie* (sic) et ipsa *f*/c/ (fiet). [23] Lin. 2. et 3. in Sched. ita habent: |*nup*//*n* (vel //) *s* — — — — — — — — — — — — ⌉*ap*/c**u*//*b*// — — — — — — — — — — — [24] *cuius*. Sched. *c**7*us* [25] Sched. *bimus* Hollw. de causae probat. p. 50 *uide*|*bimus* [26] Sched.: illis c(?)*/////c (vel *s*) dominis //*o* [27] Sched.: |*ple*//*cp*********/ (vel *l*) / (vel *l*) co/*cpto*cc — — — — — — [28] Sched.: quiritium c *crun*(?) / (erunt?) c*r* (ciues

§. 31. Conf. Vlpianus, Fragm. III, §. 4.

§. 32. Conf. infra Commentar. III. §. 5.

16 ******************************[29] |*****************
17. 18 in eius loc[30]. ****************** |———— ————
———— ————[31]. |§. 33. aedificio **** non
20 minus quam par*tem* ************[32] |patrimon**ii sui**[33]
impenderit, ius Q**uiritium consequ**|atur[34] **********
22. 23. *************** |———— ———— ————
24 ————[35] |§. 34. frumenti ********* ad[36] ius Quiritium *** ||———— ———— ———— ———— 9. LIII. a.
———— |— — — — *consecutus* — — — — —[37]
|———— ———— ———— ———— |****
16 ******** ius Quiritium fuerit *********[38] |§. 35. **si quis alicuius e*t*[39] in bonis et ex iure Quiritium sit,

romani?) *s* (vel *a*) *ı* (si?) *u* (vel *n*) *x* (vel *a*) *u* (vel *ıı*) c (vel *ı*) — — — — — — [29] Sched.: caderit *uenıu* (vel *o*) *ıniasq* — — — — — — — — —
[30] Sched.: *ııcapcıı*********q* in *e'* (eius) loc [31] Sched. in princip. lin. 17. ductus *cunı* exhibent. [32] Sched.: non minus *q* (quam) *parıe* (partem; nam in Cod., ut opinor, est *partē*) *s* — — — — Equidem litteram *s* ad verbum aliquod partis quantitatem definiens pertinere puto. [33] Sched. *patrimon******* [34] Locus in hunc fere modum restitui posse videtur: *lege Iulia cautum est, ut Latinus si in perficiendo* aedificio *Romae* non minus quam partem s — — — — (Cramerus *semissariam* vel *semisdecimam*, Andreae *sextantariam* conjicit) patrimonii sui impenderit, ius Quiritium consequatur. [35] Sched. versus fin. lin. 23. *n* (vel *ıı*)*usqsm* exhibent. [36] Sched.: frumenti *t* (vel *l*) *r* (vel *p*) *anccp* (vel *r*) *et* [traueeret?] ad [37] *consecutus* Huschkio auctore posui. In Ed. 1. est: cuius Sched. sic habent: — — — — — — *neccuıus m* (vel *ııı*) *ı* — — [militia?] — — — [38] Sched.: fuerit *con* (vel *m* pro *on*) *l* (?) *scc*** (?) In Cod. fortasse est *conſecutu'* (consecutus). [39] Sched. — — — — — *ı* Spatium est 12 fere litterarum: itaque in

§. 33. Conf. Vlpianus, Fragm. III, cit. §. 1. et L. 139. de verb. signif.

§. 34. Conf. Vlpianus, Fragm. III, §. 6. Suetonius, in Claud. cap. 18. 19.

§. 35. Conf. Fragm. veter. ICti de jur. specieb. §. §. 11. 16. Vlpianus, Fragm. I, §. 16. III, §. 4. Epitome, I, 1, §. 4. Tacitus, Annal. Lib. XIII, cap. 27. Plinius, Lib. VII, epist. 16.

manumis|sus ab eodem scilicet et Latinus fieri *potest et*[40] |ius Quiritium consequi[41].

|———— ———— ———— ————[1]

| §. 36. **Non tamen cuicumque uolenti manumittere licet.* §. 37. *Nam is, qui**[2] |in fraudem creditorum uel in fraudem patroni[3] |manumitt*it*[3a], nihil agit quia lex Aelia Sentia inpedit libertatem. §. 38. Item[4] e|adem lege minori xx annorum domino[5] non |aliter manumittere permittitur, quam si uindicta[6] aput con- 20 24

Cod. sic scriptum puto: *si qs* (quis) *alicui.* (alicuius) *et* [40] *p'ē.* (potest) *et*. Sched. *p.. c/* [41] Hic articulus ad iterationem pertinet, de qua quae in Epit. leguntur, haec sunt: *Nam Latini patronorum beneficio, id est si iterum ab ipsis aut testamento, aut in ecclesia, aut ante Consulem manumittantur, civium Romanorum privilegium consequuntur.*

§. §. 36—41. [1] Lineam vacuam esse puto. [2] *'Non tamen* etc. Ex Inst. [3] Verba *uel in fraudem patroni* in Inst. non leguntur. [[3a] Sched. *mm/t* (vel /) *t* (vel /)] [4] *Item* deest in Inst. [5] Inst.: *domino* minori viginti *annis*. [Vel. *annis viginti*: ita codd. antiquissimi.] [6] Suspecta videri potest vox *uindicta*, licet etiam in Inst. legatur. Nulla enim vindictae mentio fit, neque apud Theoph., neque apud Vlp. [Immo Theoph. ἐπὶ ἄρχοντος, quod Reitzius recte interpretatur *vindicta*.]: deinde, minorem xx annorum praevia causae probatione inter amicos quoque manumittere potuisse, docet §. 41. [Sed hoc ex lege Aelia Sentia factum esse, de qua Gaius hic agit, non apparet.]: denique locus, uti nunc est, vix defendi potest a Grammaticorum reprehensione, quae certe, verbo *uindicta* deleto, nulla foret. Nieb. transposito verbo *uindicta* sic legit: non aliter *uindicta* manumittere permittitur, quam *si aput*. [Sed nec testamento

*§. 36. pr. I. qui et quibus ex caus. manumittere non poss. Conf. Epitome, I, 1, §. 5.

§. 37. cit. pr. I. qui et quib. ex caus. Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 15. Epitome, I, 1, §. §. 5. 6.

§. 38. §. 4. I. qui et quib. ex caus. Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 13. Fragm. veter. ICti de jur. specieb. §. 15. Epitome, I, 1, §. 7.

||silium iusta causa manumissionis adprobata fuerit.[7] 10. LIII. b.
§. 39. Iustae |autem causae manumissionis sunt ueluti si quis patrem, |aut matrem, aut paedagogum, aut
4 conlactaneum |manumittat. sed et illae causae, quas superius in ser|uo[8] minore xxx annorum exposuimus, ad hunc quoque |casum, de quo loquimur, adferri pos-
1 sunt. |item ex diuerso hae causae, quas in minore
8 xx |annorum domino rettulimus, porrigi possunt |et ad seruum minorem xxx annorum. §. 40. Cum ergo cer|tus modus manumittendi minoribus xx[9] an|norum[10] dominis per legem Aeliam Sentiam constitutus sit[11],
12 |euenit[12], ut qui xiiii annos aetatis expleuerit[13], licet |testamentum facere possit, et[14] in eo heredem sibi[15] in|stituere legataque relinquere possit[16], tamen, si ad-

censuve. Rectius igitur Sav. ita scribit ut Dirks. interpretabatur, quam *vindicta, si* aput consilium.] [7] *approbata fuerit.* Inst. *probata, fuerint manumissi.* [Cum plerique omnes Inst. codices habeant *fuerit manu missi*, dubitari potest utrum auctores voluerint *fieret manu missio* an *fuerint manu missi:* hoc apparet, eos non ubi Gösch. Nieb. Sav., sed in vocabulo *fuerit* vitii sedem esse existimasse. Aptius vero Huschk. *manumiserit*, et Rudorffius *fecerit*. Possis etiam *liueret* h. e. *liberet.*] [8] *in seruo.* Ed. 1.: de *seruo* Sched. *de* //**/|*uu* At iterata Cod. inspectio Bluhmium docuit, post inductas litteras *id c̄* [id est] in extrema lin. 4. scriptum esse *in ser* [9] Cod. *xxx* [10] Inst. *annis.* [11] Inst. ed. Cuj. *erat.* Hal. *esset.* Bien. *sit* exhibet. [12] Inst. *eveniebat.* [13] Inst. *expleverat.* [Sed optimi Inst. codices *expleverit.*] [14] Inst. *facere et.* Bien.: facere *posset* et. [Plurimi codices cum Gaio consentiunt.] [15] Inst.: *sibi* heredem. [Codices variant.] [16] Inst. *posset.* Bien. verbum *posse*

§. 39. *Iustae — — manumittat.* Conf. Epitome, I, 1. cit. §. 7. §. 5. I. qui et quib. ex caus. *superius.* Vid. §. 19.

§. 40. §. 7. I. qui et quib. ex caus. Conf. Epitome, I, 1, cit. §. 7.

|huc minor sit annorum xx[17], libertatem seruo da|re 16
non possit[18]. §. 41. Et quamuis Latinum[19] facere uel|it minor xx annorum dominus, tamen nihilominus debet[20] aput con|silium[21] causam probare, et ita postea inter amicos manumittere.

|———— ———— ———— ————[1]

|§. 42. Praeterea[2] lege Furia Caninia certus modus 20 P
con|stitutus est[3] in seruis testamento manumitten|dis: §. 43. Nam ei, qui plures quam duos[4], neque plures quam decem ser|uos habebit[5], usque ad partem dimi-
II. diam eius nu|meri manumittere permittitur. *ei*[6] uero, 24
LXXX. a. b. r. qui[7] plures ||quam x, *n*eque plures quam xxx[8] seruos

hoc loco omisit. [17] *sit* etc. Inst.: *esset* (Bien. *sit*) *viginti annis.* [Plerique *sit annis viginti.*] [18] Cod. *potest* Inst. *posset.* Bien. *poterat.* [*poterat* codices omnes. Conf. p. 16, 3. Apud Gaium scribendum *posse.* Vide quae dicimus ad III, 161 n. 42.] [19] Cod.: quamuis *uel* latinum [20] Cod. *tm debet:* sed supra lineam est *dominus* (nihilominus), praecedentibus, ut mihi, cum codicem tractarem, visum est, aliis adhuc litteris duabus, quas tamen praecedere negat Bl. [21] Sched. aput ?|*silium* Bl.: aput 7|*silium* (consilium).

§. §. 42—46. [1] Linea vacua. [2] *Praeterea* in Inst. omissum est. [3] Inst. *erat.* [4] *Nam* etc. Ed. 1.: De III (*non*) plures quam duos; (*ei autem, qui plures quam tres,*) Sched. *de III plur* (plures) *q* (quam) *duos* Bl. *N* (nam) *ei q̇* (qui) *plur* etc. [5] Sched. *habeb*t* Bl. *habebit* [6] Sched. *si* [7] *q̇* (qui). Sched. *q* [8] *quam* x etc. Ed. 1.: *quam* x *neque* (*plures*) quam xxx Sched. *q xxx*, et ante lineam *yxнcq* A Bluhmio autem Cod. scripturam talem esse edoceor: in ipsius lineae principio legitur *q* (quam) *xxx;* at ante lineam scriptum est *q* (quam) *x нeq̄* (pro *neq̄.* i. e. neque), et supra lineam *plures,* utrumque a recentiore

§. 41. Conf. Fragm. veter. ICti de jur. specieb. cit. §. 15.
§. 42. Tit. I. de leg. Fus. Can. sublat. Conf. Comment. II. §. 228.
§. 43. Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 24. Paulus, Sent. recept. IV, 14, §. 4. Epitome, I, 2, pr.

habebit, usque ad tertiam partem |eius numeri [9] manumittere permittitur. at ei, qui plures |quam xxx, neque [10]
4 plures quam centum habebit, usque ad par|tem quartam ********************** datur [11]. nouis|sime ei, qui plures quam c habebit, nec plures quam D ********** [12] |permittitur, quam ut quintam partem, neque plures [13]

manu. [9] Ed. 1.: **eius** numeri Sched. '* *n////cr/* Bl. *e'* (eius) *numeri* [10] Sched. *x**** n**** Bl. *xxx neq* (neque). [11] *quartam* etc. Ed. 1.: quartam **eius numeri manumittere permittitur** Bl.: quartam */recf* (vel *t*) **ɔla//t/* (vel *nti*, vel */m* pro *//t/*) *o* (vel *a*) *r acenat.* (licentia?) *dat'* (datur). [Prima verba debent esse *quartā m̄ mittere pmittit'*, eorumque aliquot litterae restant. Cetera clara sunt, sed non suo loco posita, *nō latitior* (latior) *licentia datur*] [12] *habebit* etc. Ed. 1.: habebit **neque** *plures* quam D, **nihil amplius** In Sched. est *habebit* ———————— et supra lineam inde a *be* syllaba *q/up quam d/* Bl. in ipsa linea haec sibi deprehendere visus est: habebit *n* (nec) *pluꝭ* (plures) *q**amſu* (vel *///*, vel *m* pro *ſu*) */* (vel *l*) */to* (vel *ū*); supra lineam autem: *pluꝭ* (plures) quam *d* Itaque Cod. verbum *plures* bis exhibet. De ductibus *amſu//to* integritati restituendis sic judicat Bl., legendum esse *ampliuſ n̄.* (non). [Haec ita interpretor. Librarius male scripserat *habebit nec plures,* cum ante *habebit* deberet esse *nec plures quam d:* itaque haec ab eo supra adscripta esse puto, quamquam *nec* legentibus non apparuit. Quae restant *q**a mm//to*, ea sic explico, *q'tā* (quartam) *m̄mitt͞e* (manu mittere): eadem verba nota 11 minus plene scripta vidimus.] [13] Ed. I.: plures (*manumittat*) [Recte: nam quod sequitur *atur* debebat esse *m̄m|atūr* Iam recollectis iis quae n. 11 et 12 diximus, haec omnia a v. 3 usque ad 7 facile ad septem versus revocantur codicis antiquioris, ita.

1 *centum habebit usq. ad partē |quartā m̄ m̄ire pt'*
5 *non latior licentia datur*
3 *nouissime ei qui pluꝭ quam c̄*
4 *nec plures quam d habebit*
2 *quartam m̄ mittere pmittit'*
6 *q ut q̇ntam partem neq. pluꝭ m̄m*
7 *atūr*

|**** sed praescribit[14] lex, ne cui[15] plures manumittere liceat |quam c **[16] si quis unum seruum 8 omnino aut duos |habet ****[17] ****************** et ideo liberam |habet potestatem manumittendi. §. 44. Ac nec ad eos ****[18] |omnino haec[19] lex pertinet, qui

Ex his duobus versibus inter se commutatis (quod ipsum temptavit qui primo versui adscripsit quae sequi debebant) omnia ita coibunt ut Gaii elegantia digna sint. — centum habebit, usque ad partem quartam manu mittere permittitur. nouissime ei qui plures quam c nec plures quam D habebit, *non* latior *licentia* datur quam ut quintam partem neque plures *manu mittat.*]

14 Ed. 1.: ****** *praescribit* Sched. *atur s, pscu,b,,* Bl. *atur s̓ p̓scribit* Equidem librarium sic scripsisse existimo: *atur s'* (sed) *p̀scribit* (praescribit). Ceterum inter lin. 6 et 7 quaedam excidisse manifestum est. 15 Ed. 1.: *cuiquam* Sched. *qu.* Bl. *cui* Vnde nunc in contexto *cui* scribendum duxi, quamvis magis placeat *cuiquam*. 16 Sched. *cg* (vel *q*) Bl. *e* (vel *ł*) *g* (igitur?) [Hoc ut non inprobo, ita mihi suspicio orta est hic scriptum esse, *rg*, ut p. 157, 14 ante *minus* (v. III, 113 n. 6), vel *r. g.*, ut p. 162, 9 ante *plus* (v. III, 126 n. 14), quo significetur *regula*. Id omnibus litteris scriptum est p. 14, 12 (v. I, 53 n. 16). Göschenius confirmabat Magnonis nota *rgl. regulis*. Postremo p. 214, 6 (v. III, 66 n. 28) ante *quanti id erit* schedae habent *rc*] 17 *omnino* etc. Ed. 1.: omnino ********|********* Sched.: omnino *ha,,dum* |— — — Bl.: omnino *haut* (aut) duos |*hauet ,* (vel *a*) *,* (vel *c*) *ax* Quid si post *habet* legamus *hac lege nihil cautum est?* [Postea maluit *de eo hac lege* etc. ad explicandam sententiam: nam verba qui probabiliter restituisset neminem vidi.] 18 *Ac* etc. Ed. 1.: *Neque* ad eos *tamen* Sched.: *a**** ad eos *,*** Bl.: *ac* (vel *t*) *ǹ* (vel *ne*) ad eos *etia* (vel *udl* pro *etia*) Itaque Cod. scriptura exigere videtur, ut legamus *ac nec ad eos etiam*. Sed qui post verba *ac nec ad eos* ferri potest *etiam*? Igitur illud in contextum recipere dubitavi. [Recte, ut puto, Klenzius Ac nec (vel *ne*) ad eos *qd'*. (quidem) Certe *ac nec si quidem* scriptum est IV, 97.] 19 Cod. in ipsa linea *ea*, supra lineam autem *haec* exhibet.

§. 44. Conf. Epitome, I, 2, §. 1. item Tit, I. de leg. Fus. Can. sublat.

sine testa*mento* |manumittunt. itaque licet iis, qui uindicta, aut cen|su, aut inter amicos manumittunt, totam familiam suam li|berare: scilicet si alia causa non impediat libertatem. |§. 45. Sed quod *d*e numero seruorum testamento manumittendo|rum diximus, ita intellcgem**us, ut ex eo** numero, |ex quo dimidia [20], aut tertia, aut quarta, aut quin|ta [21] pars liberari **potest, utique tot manumittere** liceat, |quot *e*x antecedenti numero licuit. et hoc ipsa |**lege pro**uisum est. erat enim sane absurdum [22], ut x |seruorum domino quinque liberare liceret, |quia usque ad dimidiam partem (*ex eo*) numero manumitte|re ei conceditur, ******** xii [23] seruos habenti non plures lice|ret manum*it*tere quam iiii. at eis, qui plures quam x, neque ||———— 12. LXXX. b.

——— ——— ——— |liberari *********** b. r.

********************* |con*ce*dat **************************

***** |——— ——— ——— ——— [24]

[20] Cod. *dimidiam* [21] Cod. *quin|tam* [22] Cod. *abosurdum* [23] *conceditur* etc. Ed. 1.: conceditur **si** xii Cod. *con*edit* (conceditur) xii At supra lineam [inde a, littera *d*] aliquid adscriptum est, quod olim, cum oculis quid proprie esset deprehendere non possem, suspicabar esse voculam *si*: falso tamen; Bl. enim haec adscripta refert: *ter//ae* (?) [Quid si Bl. primas duas vocabuli litteras non vidit? Sententiae convenit *ulteriu' at.* (ulterius autem) xii] [24] De hujus paginae scriptura nihil habet Ed. 1. Bl. haec exsculpsit: (lin. 12.) — — — — — — *nene>///atad/n/s/et* (vel *p*) */at* (lin. 13.) — — — — — — — *n/tatoat//s* — — (lin. 18.) liberari *pr* (vel *f*, vel *s*) *ancmoq* — — — — — — (lin. 19.) *con*cdat* (concedat) *x* (vel *a*) *//* — — — — — — — — — —
Ad materiam, quam Gajus hoc loco tractasse censendus est, pertinent, quae in Epit. leguntur I, 2, §. 2. parte priore. Sunt autem haec: *Nam si aliquis testamento plures manumittere voluerit, quam quot continet numerus supra scriptus, ordo servandus*

§. 45. Conf. Vlpianus, Fragm. I, cit. §. 24. Epitome, I, 2, pr.

13. XXXII. b. || §. 46. **Nam et si testamento scriptis in orbem seruis libertas data | sit, quia nullus ordo manumissionis inuenitur, nulli | liberi erunt; quia lex Furia**[25] **Caninia, quae in fraudem | eius facta sint, rescindit. sunt etiam** 4
specialia senatusconsulta, quibus rescis|sa sunt ea, quae in fraudem eius legis excogitata sunt.[26]

| §. 47. **In summa sciendum est, (*cum*)**[1a] **lege** 1
Aelia Sentia cautum sit, ut *qui* [1] **cre|ditorum fraudandorum causa manumissi sint, liberi non | fiant, etiam** 8

est: ut illis tantum libertas valeat, qui prius manumissi sunt, usque ad illum numerum, quem explanatio continet superius comprehensa: qui vero post supra constitutum numerum manumissi leguntur, in servitute eos certum est permanere. Quodsi non nominatim servi vel ancillae in testamento manumittantur, sed confuse omnes servos suos vel ancillas is, qui testamentum facit, liberos facere voluerit, nulli penitus firma esse jubetur hoc ordine data libertas, sed omnes in servili condicione, qui hoc ordine manumissi sunt, permanebunt. Praeter Epit. conferenda sunt loca haec: Commentar. II. §. 239. Vlp. Fragm. I. §. 25. Paul. Sent. recept. IV, 14, §. §. 1—3. item §. 25. I. de legat. [25] Cod. *fufia.* [26] In Epit. aliud fraudis exemplum adjicitur. Ibi enim I, 2, §. §. 3. 4. sic legitur: §. 4. *Nam si aliquis in aegritudine constitutus in fraudem hujus legis facere noluerit testamentum, sed epistolis, aut quibuscumque aliis rebus, servis suis pluribus, quam per testamentum licet, conferre voluerit libertates, et sub tempore mortis hoc fecerit, hi, qui prius manumissi fuerint, usque ad numerum superius constitutum, liberi erunt: qui vero post statutum numerum manumissi fuerint, servi sine dubio permanebunt.* §. 4. *Nam si incolumis quoscumque diverso tempore manumisit, inter eos, qui per testamentum manumissi sunt, nullatenus computentur.*

§. 47. [[1a] Edd. (*quod*)] [1] [Edd. *est, ut qui*] *e/t ut q̇* (qui). Sched. *sit* (?) *aut,* et supra lineam ^ . [Item proximum *sint* post *manu missi* supra versum; ut appareat librarium verba *qui* et

§. 46. Conf. Epitome, 1, 2, §. 2. in fin.

hoc [1] ad peregrinos pertinere. senatus [1a] |ita censuit ex auctoritate Hadriani; cetera uero iura eius |legis ad peregrinos non pertinere.

|———— ———— ———— ———— [1]

S 12 |§. 48. Sequitur [2] de iure personarum alia diuisio. nam [3] quaedam |personae sui iuris sunt, quaedam alieno iuri sunt subiectae [4]. |§. 49. Sed rursus earum personarum [5], quae alieno iuri subiectae |sunt, aliae in
16 potestate, aliae in manu, aliae in mancipio |sunt [6].

§. 50. Videamus nunc [1] de hiis [2], quae alieno iuri subiect*ae* sint [3]: (*nam*) [4] |si cognouerimus, quae istae [5] personae sint [6], simul intel|legemus, quae sui iuris sint [7].

§. 51. Ac prius dispiciamus de |iis, qui in aliena potestate sunt [1].

sint ab initio omisisse: et possunt abesse.] [1] [Edd. hoc etiam Infra II, 54 *etiam hoc casu,* III, 93 *etiam haec tamen.*] [1a Edd. pertinere, senatus (*enim*)]

§. §. 48. 49. [1] Linea vacua. [2] *sequitur* in Dig. post vocem *divisio,* in Inst. autem hoc loco positum est. [3] *nam.* Sic Inst.; Dig. *quod* [4] Dig.: *subiectae* sunt. Sic etiam in Inst. Bien.; apud Cuj. autem et Hal. *sunt* omnino non legitur. [5] Verba *sed* et *personarum* ab Inst. absunt. [6] *aliae in potestate* etc. Inst.: aliae in potestate *parentium, aliae in potestate dominorum* sunt. Hal. et Bien. verbum *sunt* post primum *aliae* collocant.

§. 50. [1] *n*ᵉ i. e. nunc. Sched. *n*ˑ Dig. et Inst. *itaque.* [2] [Edd. *iis*] Inst. *iis* [vel *his*]. Dig. *his.* [3] Dig. et Inst. *sunt.* [4] E Dig. et Inst. [5] Cod. *iustae* [6] *sint.* Sched. *s* Conf. ad §. 13. not. 3. Dig. et Inst. *sunt.* [7] Dig. et Inst. *sunt.*

§. 51. [1] Dig., verbis *ac prius* omissis, sic habent: dispiciamus *itaque* de *his, quae* in a. p. s. Inst.: Ac prius dispiciamus

§. 48. L. 1. pr. de his qui sui vel alien. jur. sunt, inscripta: Gajus Libro I. Institutionum. pr. I. eod. Conf. Epitome, I, 3, pr.

§. 49. cit. pr. I. de his. q. sui v. alien. jur. s.

§. 50. cit. L. 1. pr. de his q. sui v. alien. jur. s. cit. pr. I. eod. Conf. Epitome I, 3, pr.

§. 51. cit. L. 1. pr. de his q. sui v. alien. jur. s. cit. pr. I. eod.

§. 52. In potestate ita|que [1] sunt serui domino- 20
rum [1a]. quae quidem potestas iuris gentium |est. nam
apud omnes peraeque gentes animaduerte|re possumus,
dominis in seruos uitae necisque pote|statem esse [2].
et quo*d*cumque [3] per seruum adquiritur, id domi|no 24
adquiritur [4]. §. 53. Sed hoc tempore neque ciuibus
14. XXXII.a. ||Romanis, nec ullis aliis hominibus [5], qui sub imperio
populi Romani [6] sunt, licet |supra modum et sine
causa [7] in seruos suos sae|uire. Nam ex constitutione
sacratissimi [8] *Imp*eratoris Antonini |qui sine causa ser- 4
uum suum occiderit, non minus te|neri [9] iubetur, quam
qui alienum seruum occiderit. Sed |et maior quo-
que [10] asperitas dominorum per eiusdem |Principis
constitutionem [11] coercetur. nam consul|tus a quibus- 8

de iis [vel *his*], *quae in potestate dominorum* sunt. In Cod. vocem *sunt* vacuum spatiolum sequitur.

§. §. 52—54. [1] Conspirant Inst. nisi quod pro *itaque, autem* scripsit Bien. In Dig. est: *Igitur in potestate.* [1a] Inst.: *dominorum* sunt servi. [2] Dig. *fuisse.* In Inst. alii, ut Hal. et Cuj., similiter *fuisse,* alii, ut Bien., *esse* legunt. [3] *qc'q̄* i. e. quodcumque. Sched. *q̊c'q̄* i. e. quocumque. [4] *adquirit'* i. e. adquiritur. Sched. *adquirit* De Hal. hujus loci lectione, *adquiri* pro *adquiritur,* videndus est Savinii liber, *Das Recht des Besitzes,* ed. quart. pag. 53. 54. [Ed. sextae p. 82.] [5] *nec ullis.* Sched. *n ullis* [Sic] Bl. *n'* (nec) *ullis* Dig. et Inst.: Sed hoc *tempore nullis hominibus.* [6] Sched.: imperio *pr* Bl.: imperio *p̄. r̄.* (populi romani). Dig.: imperio *Romano.* Inst.: imperio *nostro.* [7] In Dig. additur *legibus cognita*; item in Inst. [8] *sacratissimi.* Sched. *s* In Dig. et Inst. alii *divi Antonini,* alii *divi Pii Antonini* legunt. [9] [Ita codex; vitiose, ut videbatur Göschenio.] Dig. et Inst. *puniri.* [10] *quoque* deest in Dig. et Inst. [11] *per*

§. 52. cit. L. 1. de his q. sui v. alien. jur. s. §. 1. §. 1. I. eod. Conf. Epitome, I, 3, §. 1.

§. 53. *Sed — — — coercetur.* cit. L. 1. de his q. sui v. alien. jur. s. §. 2. §. 2. I. eod. Conf. Epitome, I, 3, cit. §. 1. *Nam consultus — — — non debemus.* cit. §. 2. I.

dam Praesidibus prouinciarum de his |seruis, qui ad fana Deorum[12] uel ad statuas Principum |confugiunt, praecepit, ut si intolerabilis uideatur |dominorum saeuitia[13], cogantur seruos suos[14] |uendere. Et utrumque recte fit[15]; male enim |nostro iure uti non debemus[16]: qua ratione et[17] prodigis inter|dicitur bo- C norum suorum administratio. |§. 54. Ceterum cum aput ciues Romanos duplex sit dominium, nam uel in |bonis, uel ex iure Quiritium, uel ex utroque iure cuius|que[17a] seruus esse intellegitur[18], ita demum seruum[19] in |potestate domini esse dicemus, si in bonis eius sit, etiamsi |simul ex iure Quiritium eiusdem non sit. nam qui nudum ius Quiritium in seruo ha|bet, is potestatem habere non intellegitur.

I |§. 55. Item in potestate nostra sunt liberi nostri, quos iustis |nuptiis procreauimus[1a]. quod ius

e. P. *constitutionem.* Dig. et Inst.: e. P. *constitutione.* [12] *fana Deorum.* Inst. *aedem sacram.* [13] *dominorum saeuitia.* Sic etiam in Inst. Bien. Hal. autem et Cuj.: *saevitia* dominorum. [14] *suos* deest in Ed. 1.; extat tamen in Cod. [15] Inst.: servos suos [vel *servos,* omisso *suos*] *bonis condicionibus* vendere, *ut pretium dominis daretur*: *et* recte. [16] In Cod. inter *fit* et *male* interjecta cernitur vox *regula,* quam, cum merum glossema oleat, in contexto, Savinio auctore, omisi. Ceterum Inst., loco *male* etc., sic habent: *Expedit enim reipublicae, ne sua re quis* (Bien. ne *quis* sua re) *male utatur.* [17] Ed. 1.: eti*am* Sched. item Bl. *et* [[17a] Ed. 1. 2 cuiusquam Cod. *cu/c/* |*q*.] [18] Cod. *intellegat'* [19] Cod. *seruus* cum superne apposita littera *m.*

§. 55. [1a] Pleraque tam Dig. quam Inst. exemplaria, in quibus

§. 54. Conf. infra Commentar. II. §.§. 40. et 88. et Commentar. III. §. 166.

§. 55. *Item — — Romanorum est.* L. 3. de his q. sui v. alien. jur. s. inscripta: Gajus Libro I. Institutionum. pr. et §. 2. I. de patr. pot. Conf. infra §. 189. item Epitome, I, 3, §. 2. Vlpianus, Fragm. V, §. 1. *fere — — habemus.* cit. §. 2. I. *idque diuus Hadrianus edicto — — significauit.* Conf. infra §. 93.

proprium ciuium Romanorum est [1b]. fere |enim nulli [1] alii sunt homines, qui talem in filios suos ha|bent [2] 24
potestatem, qualem nos habemus. idque diu*us* Ha-
15. LVII. a. ||drian*us* [3] edicto, quod proposuit de his, qui sibi liberis|que suis ab eo ciuitatem Romanam petebant, signifi|cauit. nec me prae*t*e*rit* [4] Galatarum [5] gentem credere, |in potestate [6] parentum liberos esse. 4

|——— ——— ——— ——— [1] |§. 56. **Habent autem in potestate liberos ciues Romani** [2] |si ciues Romanas uxores duxerint, uel etiam La|tinas 8
peregrinasue cum quibus conubium ha|beant [3]. cum enim conubium id efficiat, ut liberi pa|tris condicionem sequantur, euenit, ut non (*solum*) ciues Romani fi|ant, set *et* [3a] in potestate patris sint. §. 57. Vnde et uete-

tamen numerandae non sunt Hal. Edd., exhibent *procreaverimus*. [1b] Inst.: Ius *autem potestatis, quod in liberos habemus*, proprium *est* civium Romanorum. [1] *fere* etc. Inst: *Nulli* enim. [2] Inst.: in *liberos habeant*. [Sed antiquus codex Bamb. *habent*.] [3] Cod. *diui hadriani* [4] *n'* (nec) *me p̊terit* (praeterit). Sched. *n'* (vel *n*) *m* (vel *o/*) c (vel *o*) *p̊* (vel *S*) ***r* (vel *p*) ** [5] Ed. 1.: *** ***** Sched. *s* (vel c) c (vel *l*) *ala/ar* (vel *p*) Conjecturam in annotationibus ad Ed. 1. propositam, Gajum hoc loco *Galatarum* mentionem injicere, confirmavit repetita codicis inspectio. Bl. enim sic scriptum invenit: *ȧ galatar'* Punctum super littera *a* conspicuum utrum singularem huic litterae potestatem tribuat, an potius eam abundare demonstret, Bl. dubitat. Mihi posterior interpretatio magis probanda videtur. [6] Cod. *potestatem*

§. §. 56—64. [1] Linea vacua. [2] Hujus articuli principium in Cod. desideratur: quod enim olim in schedas rettuli, hanc quoque lineam vacuam videri, id jam omni scrupulo liberat Bluhmii testimonium. [3] Cod. *ha|beant'* [[3a] *set et* Hefftе-

§. 56. *Habent — — — conubium habeant*. Conf. Vlpianus, Fragm. V, §. §. 2. 4. Epitome, I, 4, pr. pr. I. de nupt. *peregrinasue, cum quibus conubium habeant*. Conf. infra §. 76. *cum enim — sequantur*. Conf. infra §. §. 67. et 80. item Vlpianus, loc. cit. §. 8.

§. 57. Conf. Tabulae honestae

12 ranis |quibusdam concedi solet principalibus constitu-
ti|onibus conubium cum his Latinis peregrinisue, |quas
primas post missionem uxores duxerint. |et qui ex
eo matrimonio [4] nascuntur, et ciues Romani, et in po-
16 |testate [5] parentum fiunt. |———— ———— ————
———— |§. 58. ********* **non omnes nobis uxores*
*ducere licet** [6]: |nam a [5a] quarundam nuptiis abstinere
20 debemus [7]. |§. 59. Inter eas enim personas, quae pa-
rentum liberorumue locum [8] |inter se optinent, nuptiae
contrahi [9] non |possunt, nec inter eas conubium est [9a];
uelut inter patrem |et filiam, *uel* matrem et filium, *uel*
24 auum et ne|ptem [10]: et [11] si tales personae inter se
coierint, nefarias ||* *atque incestas nuptias contraxisse* 16. LVII. b.
*dicuntur. et haec a**|deo [12] ita sunt, ut quamuis per
adoptionem parentum libe|rorumue loco sibi esse coe-
4 perint, non possint [13] inter se |matrimonio coniungi [14]:
in tantum, ut et*iam* [15] dissoluta ado|ptione idem iuris
maneat. itaque eam, quae nobis |adoptione filiae aut

rus, sicut §. 71 in fine. Sched. et Ed. 1. 2 *set*] [4] *matrimonio.* Cod. *m̄manio* [5] Sched. *po|testatem* [6] Ex Inst. Bl. lineas 17. et 18. vacuas esse notat. [[6a] *nam a.* Sched. *n a* Inst. *nam*] [7] *abstinere debemus.* Inst. *abstinendum est.* [8] *locum* Cod. *lhoc* [9] Verba *nuptiae contrahi* in Inst. apud Bien. eodem, apud Hal. et Cuj. inverso ordine leguntur. [9a] *nec* etc. His verbis, quae in Inst. non leguntur, glossam contineri putat Schrad. [10] Inst.: veluti inter patrem et filiam, vel *avum et neptem,* vel matrem et filium, *vel aviam et nepotem, et usque ad* (Hal. *in*) *infinitum.* [11] Ed. 1.: **et** Sched. ** Bl. *e·t* [Sic] [12] Ex Inst. [13] Cod., item in Inst. Bien. [et codices plerique omnes] *possunt.* [14] Inst. *jungi.* [Ita major pars codicum.] [15] Sched. *et* Sed cum in Inst. sit *etiam,* librarium potius *ēt*., i. e. etiam, scripsisse puto.

missionis a Platzmanno collectae in libro: Iuris Romani testimoniis de Militum honesta Missione, quae in tabulis aeneis supersunt, illustrati Specimen. Lips. 1818. 4.

§.§. 58. 59. §. 1. I. de nupt. Conf. Epitome, I, 4. §. 1. Vlpianus, Fragm. V, §. 6.

neptis loco esse coeperit[16], non |poterimus[17] uxorem
ducere, quamuis eam emanci|pauerimus. |§. 60. Inter 8 I
eas quoque personas, quae ex transuerso gradu cogna-
|tione[18] iunguntur, est quaedam similis obseruatio,
sed |non tanta. §. 61. Sane[19] inter fratrem et soro-
rem[20] prohibi|tae sunt nuptiae[21], siue eodem[22] patre 12
eademque matre |nati fuerint, siue[23] alterutro eorum.
sed si qua per |adoptionem soror mihi[24] esse coepe-
rit, quamdiu |quidem constat[25] adoptio, sane inter
me[26] et eam nuptiae non |possunt consistere[27]: cum 16
uero per emancipationem |adoptio dissoluta sit[28], po-
tero[29] eam uxorem |ducere. set *et*[30] si ego eman-
cipatus fuero[31], nihil inpe|dimento erit[32] nuptiis.
§. 62. Fratris filiam uxorem |ducere licet. idque pri- 20
mum in usum uenit, cum |diuus Claudius Agrippinam,
fratris sui filiam, |uxorem duxisset. sororis uero filiam
uxorem |ducere non licet. et haec ita principalibus
17. IV. a. con|stitutionibus significantur. ||Item amitam et mater- 24 I.
teram uxorem ducere |non licet. §. 63. Item eam,

[16] Inst.: eam, quae *tibi per adoptionem filia vel* (Bien. *aut*) *neptis esse* coeperit. [17] Inst. *poteris* et mox *emancipaveris*. [18] Inst. *cognationis*. [19] Inst.: Sane *enim*. [20] *et sororem*. Sic etiam in Inst. Bien. Hal. autem et Cuj. *sororemque*. [21] Inst.: *nuptiae* prohibitae sunt. [22] Inst.: *ab* eodem. [23] Inst.: sive *ex*. [24] Inst. *tibi*. [25] *constat*. Cod. *?stant* [26] Inst. *te*. [27] Inst.: *consistere* non possunt. [28] Inst.: *sit* dissoluta. [Alterum habent codices Inst. plurimi.] [29] Inst. *poteris*. [30] *set et*. Ita Inst. Sched. *set* [31] Inst.: si *tu* emancipatus *fueris*. [32] Inst.: nihil *est* impedimento.

§. 60. §. 2. I. de nupt.
§. 61. cit. §. 2. I. de nupt. Conf. Epitome, I, 4, §. 2.
§. 62. *Fratris — — — uxorem ducere non licet*. Conf. Vlpianus, Fragm. V, cit. §. 6. Epitome, I, 4, §. 3. §. 3. I. de nupt. *idque primum — — uxorem duxisset*. Conf. Tacitus, Annal. Lib. XII, cap. 5—7. Suetonius, in Claud. cap. 26. *Item amitam* etc. Conf. §. 5. I. de nupt. Epitome, I, 4, §. 4. Vlpianus loc. cit.
§. 63. Conf. §. §. 6. 7. I. de nupt. Epitome, I, 4, §. 5. Vlpianus, Fragm. V, cit. §. 6.

quae *nob*is quondam** socrus[33], |aut nurus, aut pri-
4 uigna, aut nouerca fuit. ide*o autem*[34] |diximus quon-
dam, quia si adhuc constant eae |nuptiae, per quas
talis adfinitas quaesita est, alia ra|tione **inter nos**[35]
nuptiae esse[36] non possunt, quia neque eadem duo-
bus |nupta esse potest, neque idem duas uxores ha-
8 bere. §. 64. Er|go si quis nefarias atque incestas
nuptias contraxe|rit, neque uxorem habere uidetur,
neque liber**os*. |*hi enim**, qui ex eo coitu nascuntur,
matrem quidem |habere uidentur, patrem uero non
12 utique: nec ob id in po|testate eius sunt, (*sed*) qua-
les[37] sunt hii, quos mater uulgo con|cepit. **nam nec
hi**[38] patrem habere ****[39] intellegun|tur[40], cum **his
etiam**[41] incertus sit: unde solent spurii *fi*|lii[42] ap-

[33] *quae* etc. Sched. *q* ***(?) *b* (uel *h*) — — — *s* * *c* / ** [34] *ideo at.* (autem). Sched. *ide** **t* [35] *x* (inter) *nos*. Sched. **** [36] Cod. *nuptiaesse* [37] [Ed. 1 et 2 eius sunt, sed quales Sched. eius *s* quales] Inst.: sed *tales sunt, quantum ad patriam potestatem pertinet,* quales, [38] Sched. ****** [Malui cum Hefft. *nam nec hi*, ex Inst., quam cum Ed. 1 et 2 *nam et hi*.] [39] Sched. *c**// [Ed. 1 et 2 *non*. Mihi *omnino* legendum videtur, quod Papias et Magno notant o̅o̅. vel ȯo., Petrus etiam oñ.] [40] *nam* etc. Inst.: nam *nec* hi patrem *habere intelleguntur*. [41] Ed. 1.: **is etiam** Sched. ***** [Gösch. Ed. 2. Heisio monente dedit **pater**] In Inst. apud Cuj. *is etiam pater*; apud Bien. *his etiam pater*; apud Hal. *et his pater* legitur. [Schrad. *cum his etiam incertus est*. Apud Gaium volebam *c' his e̅t incertus sit*, ut etiam incertus esse pater vulgo conceptorum diceretur, non modo non justis nuptiis procreasse. Atque id Gösch. probavit.] [42] *filii* in Inst. non adjicitur. Sched. **/l*// [*Filii*

§. 64. *Ergo — — — in potestate eius sunt*. Conf. Epitome, I, 4, §. 8. §. 12. I. de nupt. Vlpianus, Fragm. V, §. 7. *sed quales* etc. cit. §. 12. I. Conf. Epitome et Vlpianus, loc. cit. item Plutarchus, Rom. Quaest. cap. 103.

pellari, uel a Graeca uoce quasi σποράδην[4 3] conce|pti, uel quasi sine patre filii.

|———— ———— ———— ————[1] |§. 65. *__*Aliquando autem euenit, ut liberi, qui statim ut na*__*|ti[2] sunt, parentum in potestate non fiant, ii[3] postea tamen[4] redi|gantur in potestatem[5]. §. 66. Itaque *si Latinu*s[6], ex lege Aelia Sentia |uxore ducta, filium procreauerit, aut Latinum |ex Latina, aut ciuem Romanum ex ciue Romana, non |habebit eum in potestate ****************** |****************[7] simul ergo
18. IV. b. eum in potestate ||sua habere incipit[8]. §. 67. Item

spurii in multis Inst. codicibus, etiam antiquis.] [4 3] Cod. *sporade*, vel potius, ut opinor, *sporadē*, litteris Latinis.

§. §. 65—75. [1] Linea vacua. [2] Hisce verbis, transcriptis ex Inst. (nisi quod ibi est: liberi *qui* statim), hujus loci principium contineri manifestum est: unde ea in contextum recipere non dubitavi, quamquam nobis haec quoque linea vacua visa est. [Pronomen *qui* a G. omissum restitui.] [3] *at* [hoc Gösch. dedit pro *ii*] in Inst. non legitur. Sched. *//* [4] In Inst. Cuj. et Bien. *postea autem* [ex codice Gaii minus fido]; Hal. *postea*, sine conjunctione. [5] In Inst. apud Hal. *parentis*, apud Cuj. *parentium*, apud Bien. [qui optimos secutus est] neutrum adjicitur. [6] *Itaque* etc. Ed. I.: *Q*uodsi enim Latinu*s* Sched. */— — — — s* Bl. *ita* (?) *q̄* (itaque) — — — [7] *potestate* etc. Sched. *potestatc* — — *ac* (vel *o*) ***o/* (vel c) *a**/* (?)*/* |*con* — — — — Bl. *potestate* — — *ac* (vel *o*) ***b* (?) *at* (vel *l*, vel c) *ad* (?) — |*conse/r* (vel *ct*, vel *m*) ****s* (vel *o*) *e* (vel c) *t/* (vel *u* pro *t/*) *or* (vel *o*) *a* Quod autem in Ed. I. annotavi, dextro Cod. margini inter lin. 22. et 23., item juxta 24. quaedam adscripta videri, de eo accuratius sic exponit Bl.: juxta versum 22. legitur *simu* (vel *i*) *l*; quae versui 23. adjecta sunt, 8 circiter constant litteris; ad versum 24. nihil adscriptum est. [8] Sentential haec est: filio anniculo facto et

§. 65. §. ult. I. de nupt. §. 66. Conf. supra §. 29. infra §. 73. item Commentar. III. §. §. 5. et 73. *ciuem Romanum ex ciue Romana.* Conf. supra §. 30. et infra §. 80. §. 67. Conf. infra Commentar. II. §. 142. et Commentar. III.

si ciuis Romanus Latinam aut peregri|nam uxorem duxerit per ignorantiam [9], cum eam ciuem Romanam |esse crederet, et filium procreauerit, hic non est in |potestate, quia ne quidem ciuis Romanus est, sed aut Latinus, |aut peregrinus, id est eius condicionis, cuius et mater |fuerit, quia non aliter quisquam [10] ad patris condicionem acce|dit, quam si inter patrem et matrem eius conubium sit: sed ex senatusconsulto |permittitur, causam erroris probare, et ita uxor quoque et fili|us ad [11] ciuitatem Romanam perueniunt, et ex eo tempore incipit filius |in potestate patris esse. Idem iuris est si eam per igno|rantiam uxorem duxerit, quae dediticiorum [12] numero |est; nisi quod uxor non fit ciuis Romana [13]. §. 68. Item si ciuis Romana |per errorem nupta sit peregrino [13a], tamquam ciui Romano, permit|titur ei causam erroris probare, et ita

causa probata, Latinum, praeterquam quod civitatem adipiscatur tam ipse, quam uxor ejus et filius, si ejusdem condicionis sint, incipere etiam in potestate habere filium. [Postea Gösch. intellexit filium anniculum huc non pertinere, sed ad 73 demum §; praeterea viros doctos, qui hic aliquid conati sunt, ad ea quae sequuntur parum respexisse, *simul ergo* (h. e. dum ad civitatem Romanam pervenit) *eum in potestate sua habere incipit*. Itaque certa verborum restitutione desperata sententiam ita recte expleri statuit, *sed causa postea probata civitatem Romanam consequitur*.] 9 Cod. *ingnorantiam* 10 *quisquim*. Ed. I.: **filius** Sched. ******(?) Bl. *quisq̄* 11 *ad*. Cod. *ut* super *u* addita *a* 12 Cod. *dedicior'* 13 Sequitur spatium vacuum. 13a Klenz. legendum censet *Latino aut* peregrino. Sed vid. Hollw. Diss.

§. §. 5. et 73. item Vlpianus, Fragm. VII. §. 4. *sed aut Latinus*. Conf. Idem, Fragm. V, §. 9. *quia non aliter* — — *conubium sit*. Conf. supra §. 56. et infra §. 80.

§. 68. Conf. Vlpianus, Fragm. VII, cit §. 4. ubi sic legendum: vel ei, qui dediticiorum numero est, *tamquam civi Romano*, aut etiam *quasi* Latino ex lege Aelia Sentia, nupta fuerit.

filius quoque et ma|ritus ad ciuitatem Romanam per-
ueniunt, et aeque simul incipit fili|us in potestate patris 16
esse. Idem iuris est si pere|grino, tamquam Latino,
ex lege Aelia Sentia nupta sit: nam |et de hoc spe-
cialiter senatusconsulto cauetur. Idem |iuris est ali-
quatenus si ei, qui dedi*ti*ciorum [14] numero |est [15], tam- 20
quam ciui Romano, aut [16] Latino e lege Aelia Sentia [17],
nupta |sit: nisi quod scilicet, qui dediticiorum numero
est, in su|a condicione permanet; et ideo filius, quam-
uis fiat ciuis Romanus, |in potestatem patris non re-
19. digitur. |§. 69. Item si Latina peregrino, quem La- 24 I
LXV. b. b. r. tinum esse cre||deret, nupserit, potest ex *senatus*con-
sulto [18], filio *nato*, causam *erro|ris* [19] p**robare: et*
*ita om**nes fiunt ciues Romani, **et** filius |in potestate
patris esse incipit. §. 70. Id*em iuris* om*nino est* [20]
|si Latinus per errorem peregrinam, *qu*asi Latin*am* [21] 4
|aut ciuem Romanam, e lege Aelia Sentia uxorem
duxerit. |§. 71. Praeterea si ciuis Romanus, qui se P
credidisset Latinum, *duxiss|et* [22] Latinam, permittitur
ei [23], filio nato, erroris causam *pro*|bare [24], *tam*q*uam* 8

de caus. probat. p. 117. [14] Cod. *dedicior.* [15] *est.* Sched. c — Bl. ē [16] *aut.* Ed. 1.: *seu* Sched. *s* Bl. *ā* [17] Cod.: latino *a. s.* (Sic Bl. Sched. *a s*) e lege *a̅s̅* (Aelia Sentia). Evidens est librarii error in litteris *as* bis positis. [18] *s̅c̅.* i. e. senatusconsulto. Sched. *c [19] *nato* etc. Sched. //*a*(?)/*o*(vel // — nato) c(causam) c(vel /) *pro*|***a*(? — erroris. Hollw.). [20] Sched. /*dc* ******s*(?) ///**n*(vel //) //**o* ** Lege: *idē.* (idem) *iuris omnino* ē. (est) Sav. [21] *quasi Latinam.* Sched. ***si* (Librarius haud dubie scripsit *qsi*) *latin**? [22] *duxiss|et.* Ita nunc cum Hugone scribendum puto. In Ed. 1. est: *uxore|m* (*duxisset*) Sched. sic habent: //(vel *p* pro //) c(?) c/*o**|** [23] *ei.* Sched. *e*** In Cod. fortasse *eis* scriptum est, perperam scilicet; ut mox, linea sequente, *duxissent* pro *duxisset.* [24] *puare* i. e. probare. Sched.

si ex[25] lege Aelia Sentia uxorem duxisset. Item |*his, qui, licet*[26] ciues Romani essent, peregrinos se esse credi*dissent*[27] |et peregrinas uxores duxissent, permittitur ex |senatusconsulto, filio nato, causam erroris probare: quo facto peregrina[28] |uxor ciuis Romana (*fit*), et filius *********[29] non solum *ad ciuita|tem Romanam peruenit*[30], sed *etiam*[31] *in* potestatem patris *redigitur*[32]. §. 72. Quaecumque de filio esse diximus, eadem et de filia di|cta intellegemus. §. 73. Et[33] quantum ad erroris causam |probandam attinet, nihil interest, cuius aetatis filius siue |filia *sit* *****[34] ********** **************** |Latinus — — — — qui[35] — — — — — — |**[36] si minor anniculo sit filius filiaue, causa probari |non potest[37]. nec me praeterit, in aliquo re-

*|*uare* [25] Sched. *ıc*(?)*q*(?)*ı*(vel *p*) *q* ** ** Lege: tam*q* (tamquam) *si ex.* Hollw. [26] *his* etc. Sched. *h****ıııc* Lege: *his q́* (qui) *lic.* (vel *lc.* — licet). [27] Sched. *crededisse***ı?* [28] *peregrina* Sched. *p***** Vnde in contexto Ed. 1. est: *****; at in annotationibus conjeci *pereg.* Bl. in Cod. invenit *pegr* Olim fuerit *pegr.* [29] *uxor* etc. Ed. 1.: uxor ciuis Romana ** filius ********* Sched.: uxor c. (ciuis) *r* (romana) ** filius *q̄ı*(?)*ın****ııa* Bl.: uxor c. *r* et filius *q̄ā*(?)***tıa* [Sic. *Fit,* quod Ed. 2 deest, Hollw. addendum esse vidit. Incertis litterarum ductibus quid subsit, *q̊que ita* an *q̄q. simul,* dubito.] [30] Sched. ***o*(?)*u****ııa?*|*ıec*** (ad ciuitatem) *p* (vel *r* — romanam) *ı***ıc̀nıı* (peruenit; nam in Cod., ut opinor, est *puenit*). [31] Sched. *f***ı***m* (vel *ıιı*) Legendum *etiam.* Hollw. [32] Sched. *p***oıcı*|*ıus* (vel c) In Cod. sine dubio est *redigitur.* Hollw. [33] Sched. *intellegemuset* Geminandam duxi litteram *s.* Hollw. mavult *Et.* [Hoc restitui. Edd. *S*et] [34] *filia* etc. Sched.: filia *s******** Bl.: filia ******ıen* [Sic.] [35] *Latinus* etc. Cod., Bluhmio teste, *latinus e* et in medio versu *q́* (qui) exhibet. Absunt haec ab Ed. 1. utpote non extantia in Sched. [36] Sched. *ni* [37] Sententia haec est: in erroris causa probanda nihil interesse, cujus aetatis filius sit; ex lege Aelia Sentia autem causam probari non

§. 73. Conf. supra §. 29.

scripto diui Hadria|ni ita esse constitutum, tamquam
quod ad erroris quoque |*_causam_* probandam[38] ***
******************************[39] | ——— ———
20. ——— ———[40] |******** Imperator ********** 24
LXV. a. b. r. tuendam[41] dedit. ||§. 74. _Item_[42] peregrino ******
[43] **************** | ——— ——— ——— 2—4
———[44] |uxorem duxisset et, filio nato, alias ciui-
tatem Romanam consecu|tus esset, deinde cum _quae-
reretur_, an _causam_ probare _p*osset, res*_|cribsit[45] Im-
perator Antoninus, perinde posse eum *_causam pro_*-
|bare, atque si peregrinus mansisset. ex quo colli|gi- 8
mus, etiam peregrinum _causam_[46] probare posse[46a].
§. 75. *_Ex iis_*, |quae diximus, ap_paret_ **** errore[47]

posse si minor anniculo sit filius. [38] _tamquam_ etc. Sched.: tamquam _q_ (quod) ad erroris _qq_ (quoque) |* (In Cod. fuerit c̄. i. e. causam) _puandam_ (probandam). [39] Ed. 1.: *_attinet_* sequentibus stellulis 24. Bl. _****gn*emt**ara**n****/n_ (vel _l/_)_s**_ [40] Bl. _***************d/r_ (vel _uc_ pro _/r_) _**********al/*//*s**d*_ [41] Ed. 1.: **** cui Imperator ****************** Sched.: _c/u_ (vel _//_)_m cu/_ imperator _cr/s//u_ (vel _//_)_e_ (vel _a_)_co_ (vel _p_) _/u_ (vel _o_)_endam_ Bl. _c/um s_ (vel _c_)_u/_ imperator _er/s a/s/_ (vel _at_, vel _ug_ pro _s/_)_c_ (vel _e_)_r_ (vel _s_) tuendam [42] Ed. 1.: deder||_it_. §. 74. Sched. _dede*_(?)||*(?)/ At Bl. in extrema pagina 19. repperit _dedit_; unde a primis paginae 20. ductibus novum articulum incipere ibique _it̄_. (i. e. item) scriptum esse praesumit. [43] Sched. _peregrino_ (vel _//_) _*c***aupa_ [44] In Sched. ita repraesentantur lineae 3. et 4.: _cupqu/*po_ (vel _q_) _/d_ ——— ——————— |_/**/*/_ ——————————— [45] Sched.: cum _q//c//r_ (vel _p_)_*r_ (vel _p_)_c/ a_ (vel _s_)_a_ (vel _//_) _c_ (vel _c/_) _puare c*****_ *|_cribsit_ Lege: cum _quaereret'_ (quaereretur) _an c̄._ (causam) _puare_ (probare) _po//et R|cribsit_ (rescripsit). Hollw. [46] _c̄sam_ i. e. causam. Sched. _c***_ [46a] Summa hujus articuli haec videtur, peregrinum ex lege Aelia Sentia causam probare non posse, sed ad erroris causam probandam admitti. Cf. Hollw. de caus. prob. p. 66 sq. [47] Sched.: ****|_q_ diximus _a_(?)_p**/c/ s_ (vel _a_)_//*c_ errorc

§. 75. _ea quae superius_. Conf. §. 68.

— — — — *pere*|grinus *********[48] ******************
12 ******* |******************* q*uidem* *** *errorem* *****[49]
|matrimonium ****************** nu*llus* *err*or[50] |*****[51]
ea, quae superius *********************[52] |interuenerit
16 ******************************** |nu*llo* cas*u* ************
************[53]
17. 18 |§. 76. ——— ——— ——— ——— |uxo-
rem duxerit [1], *sicut supra quoque* di*ximus*, iu-

Legendum videtur: *ex is* (iis) *q̄*. (quae) diximus *apparet siue* er*rore*. Hollw. [*Ex iis quae* et *apparet,* quae Ed. 1 et 2 deerant, recepi de sententia Gösch., qui utrum *siue* an *sine* legendum esset dubitabat. Item in proximis recepi quae Gösch. certa videbantur, *quidem, nullus error, nullo casu.*] [48] Sched. *cp* ****o* (vel *p*) *pcm* In Cod. sic scriptum puto: *c̄r*. (ciuem romanam) *uxorem*. Hollw. [49] Sched.: — — — — — — *q///dc///* (quidem?) **p* (vel *r*) *u* (vel *o*) errorem *c*(?) *a*(?) *l*(?) *c*(?) *o*(?) [50] Sched.: matrimonium **c///m* (In Cod., opinor, est *Ɔctum* i. e. contractum) *p/cp//* (fuerit?) *cm* (?) *exd****u* — — — [51] Sched. *ces* (vel *x*) *cl* (vel */*) In his ductibus latere videtur vox *secundum,* quam per *sd̄,* item per *scd,* significari e Magnone et Petro Diacono notum est. [52] Sched.: superius *d* (vel *o*) */* (vel *a*) *c* (vel */*) *////r* (vel *p*) *o* *nu//ua* *o* (vel *d*) *p* (?) *t* (?) *o* (?) *r* (?) In Cod. sic scriptum esse arbitror: *dicim'* (pro *dixim'* i. e. diximus) *si ů* (uero) *nullus error*. Hollw. [53] Sched. *xuenerit* (interuenerit) *sc/cn/cc/* (scientem?) *oam* (vel *q.*) */c* (vel */*) *no/c/on* (— condicionem?) */uaco/***n** |*nullu* (nullo?) *casc* (casu?) *m***oa*(?)***/p/////***m/***mu***c***? Totius loci argumentum Hollw. et recte quidem, quantum ego video, tale esse statuit: *Peregrinus si civem Romanam uxorem duxerit, sive interveniente errore, sive non, is qui nascitur, peregrinus est: sed matrimonio per errorem contracto admitti poterit causae probatio, quam, ubi nullus error intervenerit, cessare constat.* [Sed cf. Hollw. Dissertat. p. 69.]

§. §. 76—86. [1] Novus in Cod. post lin. 16. incipit articulus. Lineae tamen 17. sola prima littera aliquatenus dignosci potuit, similis illa litterae *l*; neque lineam 18., cujus tale nobis visum

§. 76. *sicut supra quoque diximus*. Conf. §. 56.

stum[2] |matrimonium contrahi. et tunc ex hiis *qui* nascitur, |ciuis Romanus est[3] et in potestate patris erit. §. 77. Itaque[3a] si ciuis Ro|mana peregrino ********** **************** | ——— ——— ——— ——— |*****[4] filius *est*, *tamquam*[5] si ex peregrina eum pro-creassset.

21. XXIX. a. ||hoc **[6] *tempore e*[7] senatusconsulto, quod auctore diuo Hadriano |factum est, *et*si[8] non fuerit conubium inter ciuem Romanam |et peregrinum, qui nascitur iustus patris filius est. |§. 78. Quod autem 4 Q

est principium, *c//*/a*/q*(?)////o(?)*co*, explicare licuit. Vt jam de sensu tantum quaestio sit, qui sane hujusmodi aliquid postulare videtur: ***Illud certe constat, inter ciuem Romanum et peregrinam, siquidem eam, cum qua conubium habeat,*** uxorem duxerit etc.
[2] ***sicut*** etc. Sched. *c/c/// s//pp* o** d/c/mus /u/*** Legendum: ***sicut supra*** *q̅q̅.* (quoque) ***diximus iu/tū.*** (iustum). Hollw. [3] ***iis*** etc. Sched. *h//s // na/c/tcr |cr e* Lego: ***iis*** *q́* (qui) ***na/citur*** |*c̅r̅.* (ciuis romanus) *ē.* (est). Neque tamen repugnabo, si quis in Cod. ***na/cit'*** (nascitur) *c̅r̅.* |*c̅r̅. ē.* scriptum putet, et librarii negligentiae tribuat repetitas litteras *c̅r̅.* [3a Sic Schedae, ***itaq*** Sententiae non coibunt, nisi scribemus ***Itemque.***] [4] Sched. (lin. 23.) */p//p(?)c(?)* — — — — — — — — — — — — — — (lin. 24.) */*//s* Equidem cum Hollwegio hujus loci sententiam hanc esse censeo: Itaque si c. R. peregrino, ***cui conubium sit concessum, nupserit, qui ex ea coniunctione nascitur, peregrinus et iustus patris*** filius est etc. [Postea G. mutata sententia sic scripsit, Si ciuis Romana peregrino ***nupserit, eum qui nascitur, etiam si conubium non sit, peregrinum, si sit, insuper iustum patris*** filium esse. Haec satis horrida concinniora faciemus hoc modo, It*em*que si ciuis Romana peregrino ***nupserit, is qui nascitur, licet omni modo peregrinus sit, tamen interueniente conubio iustus patris*** filius est etc.] [5] Sched. *c*(?) /am*(vel *///*)* [Sic.] Lege: *ē.* (est) ***tamq*** (tamquam). Hollw. [6] Sched. *n̅q̅* An *t̅m̅.* i. e. tamen? [7] ***ts***(vel *a*)*///p*(vel *o*)***urc***. Lege ***tempore.*** Hollw. Ex ultima *e* per geminationem praepositionem effeci. [8] Sched. |**factum e*(?)* *c/s/*

§. 77. ***hoc*** ** *tempore* etc. Conf. infra §. 92.

§. 78. Conf. Vlpianus, Fragm. V, §. 8.

diximus, inter ciuem Romanam peregrinum*_que ma-
trimonio contracto, eum, qui_*[9] |nascitur, peregrinum
********************** |——— ——— ———
———[10] |eadem lege[11] ********************** si
8 partus *** |qua et[12] conubium non sit *************
**** peregri|nus ex eo coitu nascatur **************
neces|saria lex *********[13]********************* |———
12 ——— ——— ——— |est[14] ********************
******************** |******* _accedit_[15]. qua parte
** iubet lex ***** pe|regrina peregrinum *****[16] ****
************* |nam etiam *****[17] lege ****[18] ******
16 ************ |futurum erat[19]. §. 79. _Adeo autem_ hoc

[9] In Sched. post _peregrinum_ desiderantur litterae circiter 18; unde in Cod. sic scriptum esse conjicio: peregrinum_que_ _m̄monio_ (matrimonio) _ʒcto_ (contracto) _eū._ (eum) _qui_ [10] Sched. in media huj. lin. parte ductus exhibent _sacc/_ [11] _eadem lege._ Sched. _ead lec_(vel _x_)_c_ [12] Sched. quidem _et_ exhibent, sed haud scio, an scribendum sit _ei._ [13] Sched.: nascatur — — — — — — |saria lex _m//////*n_ Locum ad legem Mensiam pertinere manifestum est; in eoque Gajus hanc mihi expressisse videtur sententiam: Quod autem diximus, inter ciuem Romanam peregrinumque matrimonio contracto, eum, qui nascitur, peregrinum _nasci etiam si conubium inter patrem et matrem non sit, id lege Mensia introductum est._ eadem lege _illud quoque cauetur, ut_ si _peregrinam, cum_ qua ei conubium non sit, _uxorem duxerit ciuis Romanus,_ peregrinus ex eo coitu nascatur. _et in priore quidem specie_ necessaria lex _Mensia fuit_: _nam alioquin conubio inter patrem et matrem non interueniente is, qui natus_ est, _secundum iuris gentium regulam matris, non patris_ _condicioni_ accedit. [Ita Gösch. ea quae prius scripserat, post editionem 2 formavit.] [14] Sched. _ē_ et in princip. praeced. lin. _s_(vel c)_un_ [15] Sched. |_dicim//*_ (dicimus? Hollw. mavult: con|dicioni) _*cccd//_ (accedit). [16] Sched.: _cam_(?)** pe|regrina peregrinum ***** In Cod., opinor, est: _ex c̄r._ (ciue romano) _et_ peregrina peregrinum _nasci._ Hollw. [17] Sched. _e//am_ (etiam) _d/aea_ (vel _x_) [18] Sched. _rccu_ (vel o) [19] Sched.: _futur_ (futurum) _era/_ (erat) Huschk.

ita est, ut[20] **************| ——— ——— ——— 17. 18
——— |***************************** sed etiam,
qui La|tini nominantur: sed ad alios Latinos pertinet, 20
qui |proprios populos propriasque ciuitates[21] habebant
|et erant peregrinorum numero[22]. §. 80. **********[23]
|ex contrario ex Latino et ciue R*omana qui nasci-*
22. XXIX. b. *tur**, |ciuis Romanus[24] nascitur. fuerunt ||tamen qui

totum hunc locum sic restituendum censet: qua parte *āt.* (autem) iubet lex, *e c̄r.* (ciue romano) *et* peregrina peregrinum *nasci, nihil* (vel *n*, quod idem valet) *noui introduxit;* nam etiam *sinea* (sine ea) *legeregula* (lege e regula) *iuris gentium idem* futurum erat. [20] *adeo* etc. Sched. *aoec* (vel *p*, vel *r* — adeo) *at* (autem; nam in Cod. sine dubio est *āt.*) hoc ita *est* (est) *ut* (ut). Huschk. haec verba ad sequentis paragraphi argumentum trahit: quod, quamvis rationem habeat, non tamen ita expeditum mihi visum est, ut signum paragraphi 79. loco suo movendum existimarem. [Cur ego et hic et §. 80 fecerim, ex nota 22 et 23 apparebit.] [21] Cod. *ciuitate* [22] Gajus hoc loco illud, ut videtur, significat, legem Mensiam non tantum ad peregrinos pertinuisse, sed etiam ad Latinos, neque tamen ad eos, qui suo aevo soli eo nomine veniebant, coloniarios puta et Iunianos. [Postea Gösch. ea quae deficiunt his verbis comprehendit. Adeo autem hoc ita est, ut *non interueniente conubio matrem is quoque sequatur, qui ex ciue Romano et Latina coloniaria uel Iuniana nascitur, quamquam hoc casu cessat lex Mensia. quae sane non eos tantum spectat, qui peregrini* [malim *nam ea lex sane non tantum de peregrinis loquitur*], sed etiam qui Latini nominantur: Eandem sententiam Huschk. aliis verbis complexus est.] [23] Sched. *cad. p**tora(?)*? An: eadem ratione. at? Huschk. [Hefft. *Eadem ratione.* Huschkius (in Studiis I, p. 174) *Eadem ratio facit,* et Hollw. *Eadem ratio facit ut.* Horum alter *ut* inserit post *qui nascitur,* uterque in fine scribit *nascatur.*] [24] *ciue* etc. Sched. praecedentibus, quantum ad lin. 23., litteris 19, sic habent: *c* (ciue) *r* ——————— |*qciuemrommanum* *c̄* (ciuis) *r̄nus* (romanus). Pri-

§. 80. *et semper conubium* —— *accedat.* Conf. supra §. 56. et 67. *ex senatusconsulto* etc. Conf. supra §. §. 30. et 66.

putauerunt, ex lege Aelia Sentia [25] contr*acto* matri-
|monio Latinum nasci, *q*uia uidetur eo casu per [26]
|legem Aeliam Sentiam et Iuniam conubi*um* [27] inter
4 eos |dari, et semper conubium efficit, ut qui nascitur
|patris condicioni accedat: aliter uero [28] contracto ma-
tri|monio eum [29], qui nascitur, iure gentium matris
|condicionem sequi. at uero *hodie* **nihil inter**est. sed
8 hoc iure utimur [30] |ex senatusconsulto, quo [31], auctore
diuo Hadriano, significatur, ut [32] |** [33] ex Latino et
H ciue Romana natus ciuis Romanus nascatur. |§. 81. *H*is
*con*uenienter *etiam ill*ud [34] senatusconsulto, diuo Ha-
driano *sacratissimo* au|ctore [35], significatur, ut ex La-
12 tino **et** pere*g*rina, |item [36] contra ex peregrin**o et Latina qui nascitur** [37] |matris condicionem sequatur.

mas istas vers. 24. litteras ipsum librarium lineis supra ductis tamquam spurias notare voluisse existimo. [25] Sched. *as̄*̄* (Aelia Sentia) [26] *quia* etc. Ed. 1.: **** uidetur ************* per Sched. *p**ɩ ɩɩdetur* (uidetur) cc (vel *o*) *sa*ɩ*ɩ**ɩ** *p* (per) Bl.: *p* (vel *r*) *u* (vel *q*) *ɩa* (quia) uidetur eo *sasu* (casu) *p* [Sic.] [27] Cod. *conubion* [28] *aliter uero.* Ed. 1.: ******* Sched. *aɩ* (vel c) *ɩr* (vel c) *rcɩ* Bl. *alter* (aliter) *ů* (uero). [29] Ed. 1.: cum Bl. *eum* [30] *iure gentium* etc. Ed. 1.: *********************** |condicion ****** ************************ Sched. *ɩucɩɩ**ɩɩ*a(?)*ɩ*mcɩɩ*ɩɩ* |*condɩcɩon* — — — — — — — — — — Bl.: iure gentium *matrɩɩ* (matris) |*condicion.* (condicionem) *sequɩ*(?) *at* (vel *f*) *u r* (vel *b*) *ɩdɩ* ɩ* *ē s̄* (sed) hoc iure utimur [Addidi *at ů* (uero) *hodie* *ɳ* (nihil) *ɩē* (interest), quae deerant Edd.] [31] *quo.* Ed. 1.: quod Sched. item Bl. *q* [32] *Hadriano* etc. Ed. 1.: Hadriano **************** Sched.: hadriano *sɩcɩɩsɩɩoɩcp u* (vel *ɩɩ*)*ɩ* Bl.: hadriano significatur ut [33] Sched. *cm* Bl. *q* (vel o) *m* [Hollw. ō. m̊ (omni modo). Apud Putschium p. 1679 est ō. *omne.* Huschk. *q̊q̊* m̊ (quoquo modo).] [34] *his ɔuenienter* (conuenienter) *ēt.* (etiam) *illud.* Sched. *l*ɩs queniuntɩɩr cɩ u*uo* (vel c) [35] *sacratissimo auctore.* Sched. *s auctor* [36] Sched.: *per**rina* (peregrina) ***(?)|*na* item Librarius syllabas *grina* bis scripserit. [37] Desiderantur litterae cir-

§. 82. **Illud quoque his conue|niens est, quod ex ancilla et libero iure gentium ser|uus nascitur, et ex** libera et seruo liber nascitur. |§. 83. Animaduertere 16
tamen debemus ne [38] iuris gentium |regulam uel lex [39] aliqua, uel quod legis [39a] uicem opti|net, aliquo casu commutauerit. §. 84. Ecce enim ex senatusconsulto [40]
|Claudiano poterat ciuis Romana, quae alieno *ser*|uò 20
uolente domino eius coiit [41], ipsa ex pactione li|bera permanere, sed seruum procreare: nam quod inter eam et |dominum istius serui conuenerit, ex senatusconsulto ratum |esse iubetur. sed postea diuus Hadrianus iniquitate r*ei* [42] |et inelegantia iuris motus re- 24
32. CIX. a. stituit iuris gen||tium regulam, ut cum ipsa mulier libera permane|at, liberum pariat [43]. §. 85. Ex (*lege — ex*) [43a] a*n*cilla [44] et libero pote|rant liber*i* [45] nasci:

citer 17; unde sic scriptum pono: ex peregrino *et latina* *q̇* (qui) *nascit'* (nascitur). [38] [Ed. 2 *nec*] Ed. 1.: no*n esse* (*obseruandam*) Sched. *nec* Et sic in ipso Cod. scriptum esse Bl. affirmat: de quo olim dubitabam. Iam cum certa sit Cod. lectio, ab ea recedere nolui. [Itaque post *regulam* inseruit (*si eam*). Ego cum Huschk. scripsi *ne*.] [39] *regulam* etc. Ed. 1.: regulam **si** lex Sched.: regulam ⁎⁎ lex Bl.: regulam *uelex* [[39a] Sched. *legi*] [40] *commutauerit* etc. Ed. 1.: commuta**uerit eam.* §. 84. *Veluti ex senatusconsulto** Sched. c(vel *s*)*uoↄm//⁎a* ——— ——— Bl.: commutauerit ecce enim ex *s̄c* (senatusconsulto). [41] [Ed. 1 et 2 coi*sset*] Cram. mavult *coierit*. Sched. *coit* exhibent. [Recte. id est *coiit.*] [42] *rei.* Sched. *r?* [43] Sequitur spatium vacuum [quattuor litterarum latitudine. Proxima *e* ceteris paulo elatior], [[43a] Gösch. edidit Ex (*diuerso ex*) Hoc mihi, ut Klenzio, supervacuum videtur, nec ferendum puto quod Gösch. postea voluit *Ex diuerso ex lege — ex ancilla.*

§. 82. *ex ancilla — seruus nascitur.* Conf. Vlpianus, Fragm. V, §. 9.

§. 84. *poterat —— libera permanere.* Conf. Tacitus, Annal. Lib. XII, cap. 53. Paulus, Sent. recept. IV, 10, §. 2. Fragm. veter. ICti de jur. fisc. §. 12.

nam ea lege cauetur, ut si quis |cum aliena ancilla, quam credebat liberam esse, |coierit, siquidem masculi [46] nascantur, liberi sint, si |uero feminae, ad e*um* per*t*ineant [47], cuius [47a] mater ancilla |fuerit. sed et in hac specie diuus Vespasianus inele|gantia [48] iuris motus restituit iuris gentium re|gulam, ut omni modo, etiamsi masculi nascantur, |serui sint eius, cuius et mater fuerit. §. 86. Sed illa |pars eiusdem legis salua est, ut ex libera et seruo |alieno, quem sciebat seruum esse, serui nascan|tur. Itaque apud quos talis lex non est, qui nasc*itur* [49] |iure gentium matris condicionem sequitu*r*, et ob |id liber est.

§. 87. Quibus autem casibus matris et non patris |condicionem sequitur qui nascitur, hisdem casi|bus in potestate eum patris, etiamsi is ciuis Romanus sit, non esse |plus quam manifestum est. et ideo superius rettuli|mus, quibusdam casibus per errorem non iusto con|tracto matrimonio senatum interuenire et emendare |uitium matrimonii, eoque modo plerumque effice|re, ut in potestatem patris filius redigatur [1]. |§. 88. Sed si ancilla ex ciue Romano conceperit [2], deinde manumissa ciuis Romana |facta sit, et tunc pariat, licet ciu*i*s [3] Romanus sit qui nascitur, ||sicut 24. CIX. b.
pater eius, non tamen in potestate [4] patris |est, quia

Sed legis alicujus nomen hinc excidisse Huschk. docuit. Aeliam Sentiam intellegi et ipse et ante eum alii suspicati sunt.]
44 Cod. *accilla* [Mox v. 4 et 6 *acilla*] 45 Cod. *libere* 46 Cod. *masculli* 47 *feminae* etc. Sched. *feminaeadem p*··*neat* [47a Cod. *quius*] 48 Cod. *inle|gantia* 49 Sched. *nasc*··*ntu?*

§. §. 87. 88. 1 Cod. *redigantur* 2 *concepit* (conceperit). Sched. *concepit* 3 Cod. *ciues* 4 Cod. *potestatem*

§. 86. *Sed — — nascantur.* Conf. Papinianus, L. 2. pr. ne de statu defunct. item L. 3. C. sol. matr. (Antonin.) §. 87. *et ideo superius rettulimus* etc. Vid. §. §. 67 seqq.

neque ex iusto coitu conceptus est, neque ex |ullo senatusconsulto talis coitus quasi iustus constituitur.

|§. 89. Quod autem placuit, si ancilla ex ciue Romano conceperit, deinde |manumissa pepererit [1], qui nascitur liberum nasci, na|turali [2] ratione fit. nam hi qui illegitime concipiuntur, |statum sumunt ex eo tempore, quo nascuntur: |itaque si ex libera nascuntur, liberi fiunt, nec inter|est, ex quo mater eos conceperit [3], cum ancilla fuerit. At hi, |qui legitime concipiuntur, ex conceptionis tempore |statum sumunt [4]. §. 90. Itaque si cui mulieri **ciui Romanae praegnant|i** [5] aqua et igni *inter*dictum [6] fuerit, eoque modo peregri|na **fiat*, *e*t tunc pariat, conplures distinguunt et |putant, si quidem ex iustis nuptiis conceperit [7], ciuem Romanum |ex ea nasci, si uero uolgo conceperit [8], peregrinum |ex ea nasci [9]. |§. 91. Item si qua mulier ciuis Romana praegnas ex senatusconsulto Claudiano |ancilla facta sit ob id, quod alieno seruo **coierit**, |denuntiante domino eius [10], conpl*ures distingu*unt [11] |et existimant, si quidem ex iustis [12] nuptiis concep*e*|rit [13],

§. §. 89—92. [1] *peperit* (pepererit). Sched. *peperit* [2] *nasci naturali*. Sched. *na/ci|turali* [3] *concepit* (conceperit). Sched. *concepit* [4] Cod. *sumuntur* [5] *cui* etc. Ed. 1.: cui mulieri **praegnan|ti** Sched.: *cu*⁎ mulieri ——— |⁎ Lege: *cui* mulieri *c̄r.* (ciui romanae) *p̀gnanti* (praegnanti). Sav. [6] *Xdictum* (interdictum). Sched. ⁎*dictum* [7. 8] Sched. *concepit* Conf. not. 3. [9] Cod. *nascit* [10] [Ed. 1 et 2 **inuito et** d. d. e. (*coierit*).] Sic legendum. Conf. §. 160. Hollw. [Postea idem Hollw. **coierit** d. d. eius.] [11] Sched. *conplc/* ——— *unt* Inter / et *u* desiderari videntur litterae 8; itaque in Cod. sic fuerit: *conpluR* (conplures) *distinguunt*. Conf. supra lin. 13. [12] Cod. *iustiis* [13] Sched. *concep/⁎⁎(?)|sit* Lege *conceperit*. Hollw. [In

§. 89. Conf. Epitome, I, 4, §. 9. Vlpianus, Fragm. V, §. 10.

§. 91. *si qua mulier* ——— *domino eius*. Conf. infra §. 160.

ciuem Romanum ex ea nasci, si uero uulgo concep*e-rit, seruus* [14] |nasci eius, cuius mater facta est ancill*a. §. 92. *Item pere*|grina* quoque si uulgo conceperit [15], deinde ciuis Romana **facta sit, et pa-*
24 *ri*|at* [16], ciuem Romanum parit; si uero ex peregrino, 25.
(cui) ||secundum leges moresque [17] peregrinorum con- CVIII. a.
iuncta *est* [18], |uidetur ex senatusconsulto, quod auctore diuo Hadriano fa|ctum **est**, peregrinus (*nasci*), nisi patri eius ciuitas Romana quaesita sit [19].

S 4 |§. 93. Si peregrinus ************************ [1] *non* |*aliter filii* in potestate *eius fiunt, quam si* [2] **Im-*

codice videtur esse *conceptus sit*; quod non rejecerim, ea condicione ut similiter scribatur in altero membro: vide n. 14.] [14] *conceperit seruum* Sched. *concep* — — — Desunt litterae circiter 10. [15] Sched. *concepit* Conf. not. 3. [16] Sched. *cr* (ciuis romana) — — — — |*at* Desiderantur litterae 13 vel 14. [17] Sched. *leg.* (leges) *morq̄* (moresque) [18] *ē.* i. e. est. Sched. c [19] *factum* etc. Ed. 1.: fa|ctum **est** ************** patri eius ****** Sched.: fa|ctum *** *ṕ*(vel *ŕ*)*q*o/r*s*(?)/c/ patri c(vel *s*)/*us* *cr.* *d*(?)*o*(?)*n*(?)*ū*(?) Bl., si recte, quae ad hunc locum notavit, interpretor, tertii versus principium tale esse repperit: *ctum* *** *peregr n*; in extrema autem versus parte haec sibi deprehendere visus est: *cr qe**ar*(vel *a*)/*t*, quae sic explicat: *ciuitas romana quaeratur.* Equidem universum locum in Cod. ita comparatum esse suspicor: fa|ctum *est peregr.* (peregrinus) *nisi* patri eius *c̄r.* (ciuitas romana) *q̄sita* (quaesita) *sit* Librarius, verborum *nasci* et *nisi* similitudine deceptus, alterum omisisse videtur. Conf. §. 94.

§. §. 93 — 96. [1] Sched.: Si peregrinus *c** //*u*(vel *o*)*ums*(vel *a*) *q* *s*(vel *a*) *u*(vel //)//**/// **u*(vel //)//*/ [Haec ita formanda sunt, *cum filis suis* *c̄ r̄* (ciuitate Romana) *donatus fuerit.* Klenz. volebat *cum liberis iam natis* etc.] [2] *n̄.* (non) *aliter fili* (filii) *in potestate* *e'* (eius) *fiunt* *q* (quam) *si.* Sched.: *N* (?)|*al*//c* **al*/ in potestate

§. 92. *si uero ex peregrino* etc. Conf. supra §. 77. et infra §. 94.

§. 93. *Si* — — *redegerit.* Conf. infra Commentar. III. §. 20. item Plinius, Lib. X, epist. 6. et in Panegyr. cap. 37. *et haec ita* etc. Conf. supra §. 55.

*perator eos in potes*ta|tem* redegerit [3]. quod ita demum is facit, si causa cognita ae|stimauerit, hoc filiis expedire: diligentius atque |exactius *enim* [4] causam cognoscit de impuberibus ab|sentibusque. et haec ita edicto diui Hadriani signi|ficantur [5]. §. 94. Item si *quis* [6] cum uxore prae|gnante ciuitate Romana donatus sit, quamuis is qui nascitur, ut su|pra diximus, (*ciuis*) [6a] Romanus sit, tamen in potestate |patris non fit. idque subscriptione diui [7] Hadriani |significatur. qua de causa qui intellegit uxorem |suam esse praegnatem, dum ciuitatem sibi et uxo|ri ab Imperatore petit, simul ab eodem petere |debet, ut eum, qui natus erit, in potestate sua [8] ha|beat. §. 95. Alia causa est eorum, qui Latini sunt *et* [9] cum liberis su|is ad ciuitatem Romanam perueniunt: nam horum i*n* |**potestate fiunt** liberi. quod ius quibusdam pe*regrin*|*is* [10] *************
************************* |———— ———— ————
26. CVIII. b. ———— [11] ||§. 96. magistratum gerunt, ciuitatem

c *r/un*(vel *//*)* *q* *a*(?)/ [3] Sched. *ua*(?)|*t* *redeccrit* (redegerit) Quodsi lineae 5. litteras tribuas 41, verbumque *potestatem* tali compendio scriptum ponas, *p'ta|t.*; jam spatiolum supererit ante vocem *eos*, quod expleri possit litteris *imp*. i. e. imperator, ut sic legamus: non aliter filii in potestate eius fiunt, quam si *Imperator* eos in potestatem redegerit. Vniversus enim locus ad peregrinos cum liberis suis civitate ab Imperatore donatos pertinere videtur. [Id recepi.] [4] [*n* (enim). Edd. *uero*] Sched. *h* (?) [5] Sequitur spatium vacuum. [6] *quis* Sched. *c/u/s* [[6a] Hoc adici debere Hollw. primus vidit.] [7] Cod. *diuis* [8] Cod. *suam* [9] *Latini* etc. Ed. 1.: ******** Sched. *lat/n*(?)/(?) *s*(vel *c*?)*c* In Cod. sic scriptum esse conjicio: *latini* s̄. (sunt) ē. (et). [10] Sched.: horum */// *(in) |———— liberi *q*. (quod) ius quibusdam *pe/cc///*|— [11] Bl. versus 24. vestigia eruit haec: — —

§. 94. *ut supra diximus*. Conf. §. 92.

§. 96. Conf. Appianus, de Bell. civ. Lib. II, cap. 26. Strabo, Lib. IV. (pag. 186. 187.) Asconius, in Orat. contra Pison. (pag. 3, 15 Orell.)

Romanam con|secuntur, minus latum[12] est, cum hi tantum, qui uel[13] |magistratum, uel honorem gerunt, ad ciuitatem |Romanam perueniunt[13a]. idque conpluribus epistulis Prin|cipum significatur.

|——— ——— ——— ——— [1]

|§. 97. *Non solum autem naturales liberi secundum ea, quae** [2] |diximus, in potestate nostra sunt, uerum *etiam*[3] hi[4], quos adopta|mus. §. 98. Adoptio autem[5] duobus modis fit, aut populi aucto|ritate[6], aut inperio magistratus[7], uel*ut*[8] Praetoris. §. 99. Popu|li aucto-

— — *grunt* ********* *rataut* ** *eteat* [12] Sched. *la//um* Bl. *lattum* [13] *qui uel.* Sched. *uel(?) qui* Abundare videtur istud *uel.* [[13a] Niebuhrius Rom. histor. vol. II ed. 2, nota 163 *Maius Latium uocatur, cum quicumque Romae munus faciunt, non hi tantum qui* magistratum gerunt, ciuitatem Romanam consequuntur. minus *Latium* est, cum hi tantum etc. Gösch. duplicem magistratus gerendi commemorationem ad unum illud jus spectare existimabat, quod habuerunt Latini annuo magistratu in patria functi.]

§. §. 97—107. [1] Lineam olim vacuam putabam; at Bl. in ea ductus evanidos quidem admodum, tales tamen, qui oculorum aciem non omnino fugiant, invenit hos: *ace ex c* [2] Ex Inst. In Cod. hanc lineam litteris vacare, ut meae, ita Bluhmii quoque schedae testantur. [3] Sched. item Bl. *et* In Cod. olim *et.* fuisse suspicor i. e. etiam, quod in Inst. legitur. [4] Inst. *ii.* [5] *Adoptio autem.* Sic etiam Inst.; sed in Dig. est: *Generalis enim* adoptio. [6] Dig.: *Principis* auctoritate. Inst. *principali rescripto.* [7] Sic etiam Inst. Dig.: *magistratus* imperio. Quae sequuntur, *uelut Praetoris*, et in Inst. et in Dig. omissa sunt. [8] Cod. *u* i. e. uel. Sed legendum *uelut.* Hollw.

§. 97. pr. I. de adopt. Conf. Vlpianus, Fragm. VIII, §. 1. Epitome, I, 5, pr. *secundum ea, quae diximus.* Conf. supra §. 55.

§. 98. L. 2. pr. de adopt. inscripta: Gajus Libro I. Institutionum. §. 1. I. de adopt. Conf. Vlpianus, Fragm. VIII, §. 2. Epitome, I, 5, §. 1.

§. 99. *Populi — — adrogatio.* cit. L. 2. pr. de adopt. cit. §. 1. I. eod. Conf. Vlpianus, Fragm. VIII, §. §. 3. 2. Epitome, II, 3, §. 3. I, 5, cit. §. 1. *quia et is* — — —

ritate[9] adoptamus eos, qui sui iuris sunt: qu|ae[10] species adoptionis dicitur adrogatio, quia et is, qui |adoptat, rogatur, id est, interrogatur, an uelit eum, |quem adoptaturus sit, iustum sibi filium esse; e|t is, qui adoptatur, rogatur, an id fieri patiatur; et |populus rogatur, an id fieri iubeat. Imperio ma|gistratus adoptamus eos, qui in potestate paren|tium[11] sunt, siue primum gradum liberorum opti|neant, qualis est filius et[12] filia, siue inferiorem, |qualis est nepos, neptis, pronepos, proneptis. §. 100. Et qui|dem illa adoptio, quae per populum fit, nusquam[13] |nisi Romae fit: at haec etiam in prouinciis aput[14] |Praesides earum fieri solet. §. 101. Item per populum fe|minae non adoptan-

27. XXX. a. tur. nam id magis placuit. Aput ||Praetorem uero, uel in prouinciis aput proconsulem[15] Lega|tumue[16] etiam feminae solent adoptari. §. 102. Item in|puberem aput populum adoptari aliquando pro|hibitum est, aliquando permissum est. nunc ex e|pistula optimi Im-

[9] *Praetoris* etc. Ed. 1.: Praetoris Con*su*|*lisue*. §. 99. *Populi* *auctoritate* Sched. *p̀toris co***/u*|**/***uc*(?)**op******(?) Bl.: *p̀toris* popu|li auctoritate In Dig. est: *Principis* auctoritate; in Inst.: *Imperatoris* auctoritate. [10] Ed. 1.: qu*ae*| Sched. *qu*?|? Bl. *qu*|*e* [11] Sched. *par**|*tium* Bl. *parē*|*tium* In Dig. est *parentis*; in Inst. *parentium*. [12] *et* deest in Dig. et Inst. [Habet tamen codex antiquus Bamb. Inst.] [13] Sched. *nu*(vel *//*)*/q*(vel o)*//a*(vel c) Bl. *nu/quā* (nusquam). [14] Sched. *apu*? Bl. *apū* [15] Sched. *pconsules* Bl. *,pconsules* Sed cum sequatur *legatum*, reposui *Proconsulem*. Similis locus est in lin. 8., ubi ipse Cod. exhibet

patiatur. cit. L. 2. pr. Conf. Epitome, I, 5, cit. §. 1. *Imperio magistratus* etc. cit. L. 2. pr. cit. §. 1. L. Conf. Vlpianus, Fragm. VIII, cit. §. 3. Epitome, II, 3, cit. §. 3. I, 5, cit. §. 1.

§. 100. Conf. Vlpianus, Fragm. VIII, §. 4.

§. 101. Conf. Vlpianus, Fragm. VIII, §. 5. Epitome, I, 5, §. 2. item L. 21. de adopt. (ex Nostri Lib. sing. Regul.)

§. 102. Conf. Vlpianus, Fragm. VIII, cit. §. 5. §. 3. I. de adopt.

peratoris Antonini, quam scripsit Pon|tificibus, si iusta causa adoptionis esse uidebi|tur, cum quibusdam con-
A 8 dicionibus permissum est[17]. |Aput Praetorem uero et in prouinciis aput Proconsulem |Legatumue cuiuscumque aetatis[17a] adoptare possumus. |§. 103. Illud[18] uero[19] utriusque adoptionis commune est, quia[20] et |hi, qui generare non possunt, quales sunt spadones,
12 ado|ptare possunt. §. 104. Feminae uero nullo modo adopta|re possunt[21], quia ne quidem[22] naturales liberos in |potestate[23] habent. §. 105. Item[24] si quis per populum[25], si|ue apud Praetorem, uel aput Prae-
16 sidem prouinciae[26] adopta|uerit, potest eundem alii in adoptionem da|re. §. 106. Set[27] illa quaestio est[28], an minor natu maiorem |natu adoptare possit. *(id quoque)* utriusque adoptionis com|mune[29] est. §. 107. Il-

proconsulem. [16] Cod. *lega|turmue* [17] *permissum est.* Ed. I.: permittitur Sched. *pmittit*./ Bl. *pmi/'um e'* [[17a] Gösch. addidit (*homines*); quo non opus. Ita §. 196 *cujus aetatis puberes fiunt.* Et omisit Hefft.] [18] Cod. *Al/* [19] *uero* abest a Dig. Inst.: *Sed et* illud. [20] Sched. *qa* i. e. quia. [Ita II, 177 *illut diversum invenitur, quia*; III, 184 *quod eo pertinet, quia*; III, 78 *illa ratio est, quia.* Itaque Gösch. hic ex Inst. *quod* scribere non debuit, sed vulgaris sermonis vestigia agnoscere.] [21] Inst.: Feminae *quoque* adoptare *non* possunt. [22] *ne quidem.* Inst. *nec.* [23] Inst.: in *sua* potestate. Bien.: in potestate *sua.* [24] Inst.: *Et ideo.* [25] Sched. *pupillum* Inst. *Imperatorem.* [26] In Inst. inseritur *non extraneum.* [[27. 28. 29] Gösch. dederat Set *et* illa quaestio, an min. n. mai. n. adopt. possit, utriusque adopt. communis est; parum Latine. Itaque restituta scriptura

§. 103. cit. L. 2. de adopt. §. 1. §. 9. I. de adopt. Conf. Vlpianus, Fragm. VIII, §. 6. Epitome, I, 5, §. 3.

§. 104. §. 10. I. de adopt. Conf. Vlpianus, Fragm. VIII, §. 8a. Epitome, I, 5, cit. §. 2.

§. 105. §. 8. I. de adopt.

§. 106. Conf. §. 4. I. de adopt. [Orat. pro domo ad pontif. §. 34. 35. 36.]

§. 107. cit. L. 2. de adopt. §. 2. §. 11. I. de adopt. Conf. Epitome, I, 5, §. 4. Vlp., Fragm. VIII, §. 6.

lut[30] proprium est eius adoptionis, qu|ae per popu- 20
lum[31] fit, quod is, qui liberos in potesta|te habet, si
se adrogandum dederit, non solum |ipse potestati ad-
rogatoris subicitur, set etiam |liberi eius in eiusdem
fiunt potestate, *t*anquam[32] |nepotes. 24

28.
XXX. b. || ——— ——— ——— ———

|§. 108. **Nunc de his personis uideamus, quae in manu nostra sunt. quod**[*1] |et ipsum ius proprium
ciuium Romanorum est. |§. 109. Sed in potestate qui- 4
dem et masculi et feminae |esse solent: in manum
autem feminae tantum con|ueniunt. §. 110. Olim ita-
que tribus[2] modis in manum |conueniebant: usu, far-
reo, coemptione. §. 111. Vsu in |manum conuenie- 8
bat, quae anno continuo nupta |perseuerabat[3]: nam
uelut annua possessione usuca|piebatur, in familiam
uiri transibat[4], filiaeque lo|cum optinebat. itaque lege

Codicis, cum *itq.* vel *et id* post verbum *possit* adjectum Göschenio non satis faceret, addidi *id* $\overline{qq}$.] [29] Sched. *co|mune* Bl. *cō|mune* [30] *Illud.* Sic Inst. Dig. *Hoc uero.* [31] Dig. *Principem.* Inst. *sacrum oraculum.* [32] *potestate tamquam.* Sched. *potestat*anqua* Bl. *potestate anqua'*

§. §. 108—115[b]. [1] Prima linea rubricae relinquenda videtur. Quae autem in altera posui, si ita scribantur, *Nunc de his psonis* (personis) *uideam'* (uideamus) *quae in manu nostra s̄.* (sunt) *q* (quod), legitimum unius versus modum nequaquam excedent. [2] *itaque tribus.* Cod. *itaqueteribus* [3] Sched. *pseuerabant* Bl. *pseuerabaɪq* (vel *N'* sequente *ꝑ* seu *ʌ*, pro *ɪq*) [Sic. Proximum *n* (nam) puto esse *n* (enim). Si ita legamus, nupta perseuerabat: *q* (quae) *n* (enim) *ūū.* (uelut) etc., intolerabile asyndeton tollemus.] [4] Cod.

§. 110. Conf. Servius Danielis, ad Georg. Lib. I, vers. 31. Boethius, Comment. in Topic. Cicer. Lib. II. (pag. 299, 8 Or.) Arnobius, Disputat. adv. gent. Lib. IV. med.

§. 111. Conf. Cicero, pro Flacco, cap. 34. Servius Danielis, loc. cit. Gellius, Lib. III, cap. 2. Macrobius, Saturnal. Lib. I, cap. 3.

duodecim [5] tabularum [6] cautum |*erat* [7], si qua nollet eo modo in manum mariti conue|*nire, ut quotan*nis [8] trinoctio abesset, adque *ita usu|m* [9] cuiusque anni interrumperet. set hoc totum |ius partim legibus sublatum est, partim ipsa desu|etudine oblitteratum est.

F |§. 112. Farreo in manu*m* conueniunt *per* [10] quoddam genus |sacrificii ***************** in quo [11] farreus pa|nis adhibetur: unde etiam confarreatio dicitur. **sed con**|plura [12] praeterea huius iuris ordinandi gratia cum |certis et sollemnibus uerbis, praesentibus decem |testibus aguntur et fiunt. quo*d* [13] ius etiam nostris

transiebat [Neque hoc antiquissimi libri respuunt.] [5] Cod. *duodecima* [6] Sched. *ɪab* Bl. *tab* (tabularum) [7] *erat.* Sched. *cr*(vel *p*)ɪ [8] *conuenire* etc. Sched. *conue*|*cyɪɪɪcɪd*ɪɪnis* Ductus intermedii inter *conue* et *nis* incerti fere sunt omnes. Lege: *conuenire ut qannis* [immo *q̊d annis*] (quotannis). Sav. [9] *atque* etc. Sched. *adquc *ɪɪ* (vel *u* pro *ɪɪ*) **ɪɪ* (vel *m* pro **ɪɪ*)*ɪɪ*¦cn(?) In Cod. haud dubie est: *adque* (pro atque) ita *u'u*|*m.* [10] Sched.: in *manus* conueniunt *f* (pro *p* i. e. per). [11] *sacrificii* etc. Ed. 1.: sacrificii ****************** quo Sched.: sacrificii *quouɪ farreo ɪɪɪɪɪɪ* quo Bl.: sacrificii *qaɪdu*ɪ farreo f*(vel c)*it* (vel *q.pɪ* pro *fit*) in quo [Sic.] Ductibus *u*ɪ* Bl. vocem *ueluti* significari putat. Ego mendum hic in ipso Cod. latere et olim suspicatus sum, et nunc suspicor. Quod autem in annotationibus ad Ed. 1. conjeci, Gajum fortasse sic scripsisse, *sacrificii in quo utuntur farreo id est in quo;* id ab ea scriptura, quam Bluhmii schedae exhibent, nimium deflectit. Probabilius forsitan dicetur, legendum esse: sacrificii, *quod adoreo farre fit, id est,* in quo. [12] *dicitur* etc. Sched. *dicit*****|*plura* In Cod., ut opinor, est: *dicitur s'* (sed) ʔ|*plura* (complura); vel: *dicit'* (dicitur) *sed* ʔ|*plura.* [13] Cod. *quos*

§. 112. *Farreo* ——— *aguntur et fiunt.* Conf. Vlpianus, Fragm. IX. Servius Danielis, loc. cit. et ad Aeneid. Lib. IV, vers. 104. et 374. Dionysius Halicarnass., Antiquitat. Rom. Lib. II, cap. 25. (pag. 95.) *nam Flamines* etc. Conf. Tacitus, Annal. Lib. IV, cap. 16. Servius, ad Aeneid. loc. cit. Boethius, loc. cit.

|temporibus in usu est: nam Flamines[14] maiores, |id est, Diales, Martiales, Quirinales ****[15] ||***** sacrorum[16] nisi ********************* |************ ************* comfarreatio *** |*****[17] *********** *********** §. 113. *Coemptione in* |manum conueniunt per mancipationem, *id est*[18], |per quandam imaginariam uenditionem, *adhi*|bitis[19] non minus[20] quam v testibus, ciuibus Romanis[21] puberibus, item |libripende, ********* mulier **[22], cuius in manum

(Margin: 29. LVIII. b.; 4; 8)

[14] Cod. *flamines/* [15] Sched. post vocem *q́rinales* (quirinales), in Cod. bis positam, exhibent litteras *s*(?)/*ca* [Klenz. *item*, Hefft. *sicut*.] [16] Sched.: **ccc(vel *o*) sacrorum Sav. legendum censet: *reges* sacrorum. [Gösch. probabat *sicut* ||*reges*. Puchta n̄ s̄ (non sunt) ca||*paces*.] [17] Sched.: nisi *s*. (vel *c*.— sint?) *c*°(?)*farreati** (confarreatis?) *n*(?)//*p*/** (nuptiis?) **|——— *p****(?)*u*/*d*(vel *c*)*em* (vel *q*/— geniti inaugurari non uidemus?) */** comfarreatio ***(?) |****r [Postea maluit *nati* quam *geniti*. Ego haec recipere non audeo.] E Tacito atque Servio notum est, Flaminium Diale illos solos apisci potuisse, qui confarreatis parentibus geniti essent; item Flamini et Flaminicae non nisi per confarreationem nuptias contrahere licuisse: unde de hujus loci sententia conjectura capi potest. [18] *manum* etc. Sched. ****n*(?)*n*(vel //)*(?)/(vel *l*)*m*(vel *o**— manum) *o*(vel *u*)*o*(vel *p*, vel *r*)*nu*(vel *v*, vel /*n*)*c*(?)/*/*un*/(vel c — conueniunt) *p* (per) *mancipatione*/// (mancipationem) ***(? — Lege *id est*. Librarius scripserit *ie*) [Hefft. *quae fit*.] [19] Sched. ****|*bitis* [ǹ (nam) *athibitis* Klenzius. Gösch. probabat.] [20] *minus*. Cod. *manu* [21] *quam et ciuibus Romanis* a Prisciano omissa sunt. [22] *libripende* etc. Sched. *libripenda* *u*(vel //)//*u*(vel //)/ *e*(vel c)*um mulierem* [Ed. 2 libripende, *praeter* mulierem eumque. Klenzius libripende, *mancipatur* (vel *uenum datur*) mulier ei. Huschkius libripende,

§. 113. Conf. Cicero, pro Flacco, cit. cap. 34. et de Oratore, Lib. I, cap. 56. Servius Danielis, ad Aeneid. Lib. IV, vers. 103. et 214. item ad Georg. loc. cit. Boethius, loc. cit. Isidorus, Origin. Lib. V, cap. 24. vers. fin. *adhibitis* —— *libripende*. Priscianus, Lib. VI. in fin. (ap. Putsch. pag. 26.) post verba: Cajus [Gaius codd.] in primo Institutorum.

8 |conuenit. §. 114. Potest autem[23] coemptionem facere |mulier non solum cum marito suo, sed etiam |cum extraneo: ***[24] aut matrimonii causa facta coemptio di|citur, aut fiduciae causa. *quae*[25] enim
12 cum marito suo |facit coemptionem, (*ut*) aput eum filiae loco sit, dicitur |matrimonii causa fecisse coemptio-
14—19 nem: quae uero alteri|us rei causa facit coemptionem
20 *cum uiro suo, aut* cum extraneo[26], uelut tutelae |euitandae causa, dicitur fiduciae causa fecisse co|emptionem[27]. §. 115. Quod est tale: si qua uelit quos ha-

autoribus muliere, m(*ulieris parente uel tutoribus, eoque, et parente eius*). Heffterus libripende, *una* cum muliere *eoque.* Göschenius libripende, *nummo* (*au//////*) *emit* mulierem *is.*]
[23] *potest autem.* Sched. *posteautem* [24] Sched. ***/* [*q̄r.* (quare) Cram., Hefft., ego.] [25] *fiduciae* *c̄.* (causa) *quae.* Sched.: fiduciae c /*** [26] Librarius, temulentus opinor, locum inde a lin. 13. in hunc modum deformavit: quae uero alteri|us (Sched. *altepi|us*) rei causa facit coemptionem *quae uero alte|rius rei causa facit coemption* (coemptionem) *aput eum filiae |loco* (Sched. **o*o*) *sit dicitur mm* (matrimonii) *c* (causa) *fecisse coemptionem q|ue* (Sched. *q|***) *uero alterius rei causa facit coemptionem* (Sched. *coemptione?*) |*quae uero alterius rei causa facit coemptionem* |*dicit* (Sched. ** dicit* — dicitur) *q* (Sched. *//*— quae) *uero* (Sched. *ucro*) *suo* (Sched. *s//o*) *ut* (Sched. **u/*) cum extraneo [Versu 19, ubi in Sched. est *// ucro s//o *u/,* feci c. uiro suo *aut*, quae verba deerant Ed. 1 et 2. Habebam tamen hic quoque auctorem Gösch., qui collata §. 115[b] haec excidisse suspicabatur, *siue cum marito suo, siue.*] [27] Quae sequuntur inde a verbis *Quod est tale* usque ad paginae 30. versum 14. in Ed. 1. una

§. 114. *sed etiam cum extraneo.* Conf. infra §. 118. et Commentar. II. §. 139. item Cicero, pro Muraena, cap. 12. *matrimonii causa.* Conf. Gellius, Lib. IV, cap. 3. *ut aput eum filiae loco sit.* Conf. infra §. §. 115[b]. 118. 136. nec non Commentar. II. §. §. 139. 159. et Commentar. III. §. §. 3. 40. item Boethius, loc. cit. et Servius, ad Georg. loc. cit.

§. 115. *remancipata.* Conf. Festus, in voc. Remancipatam pag. 277[a] Müll.). *sicut inferius apparebit.* Vid. §. 195.

bet |tutores reponere, ut alium nanciscatur, iis aucto-
ri|bus[28] coemptionem facit; deinde a coemptionato|re 24
30. LVIII. a. remancipata ei, cui ipsa uelit, et ab eo uindicta ||ma-
numissa incipit eum habere tutorem[29], (a) quo ma-
numissa est[30]: |qui tutor fiduciarius dicitur, sicut[31]
inferius[32] app|arebit. §. 115a. Olim etiam testamenti
faciendi gra|tia[33] fiduciaria[34] fiebat coemptio. tunc 4
enim non aliter |feminae testamenti[35] faciendi ius
habebant, exceptis quibus|dam personis, quam[36] si
coemptionem fecissent reman|cipataeque et manumis-
sae[37] fuissent. set hanc necessitatem |coemptionis 8

paragrapho (115.) comprehenduntur. Nunc cum longe pleniora exhibeantur, atque in Ed. 1. fieri potuit, ea in tres paragraphos (115. 115a. 115b.) dispertienda duxi. [28] Sched. *nanciscit* (pro *nanciscat'* i. e. nanciscatur) *//*(vel *u* pro *//*)**s**c(?)**u/u*? | *b*(?)*//*(vel *n* pro *//*)*s* Hollw. legendum existimat: nanciscat' *illis auctoribus*. Conf. §. 195. [Recepi a Gösch. ita refictum, *is auctori|bus*.] [29] Sched. *tuorem* [30] *a quo* etc. Ed. 1.: quem **uult** Sched. *quem* ****? Bl.: quo (Lege: *a* quo) *mm* (manumissa) *e/t* [31] *sicut*. Ita Cod. Bluhmio teste. Ed. 1.: **ut ex** Sched. **** [32] Cod. *inferioribus*, quam scripturam in Ed. 1. retinui: jam vero de Bluhmii sententia reposui *inferius*. Conf. pag. 31. vers. 5. [33] *apparebit* etc. Haec in Ed. 1. non leguntur. Sched. *a****|c(?)*m* *r*(vel *p*)*//o*(vel c)*//m*(vel *///*) *ul*(vel */*)*//** *m*(vel c ɔ)**b*(?)*o*(vel *u*) ***s*(vel *a*) **ar****/***/* — — — — | *//** Bl.: *appe*(vel *f*)|*arerit* (apparebit) olim *olim* etiam testamenti faciendi gra|tia [34] Sched. */***/duc/ar***a* [35] *tunc* etc. Haec quoque absunt ab Ed. 1. Sched. *//o/*(?)*u* *en//*(vel c)* *n/ al/** | */*//(?)*m****c*o//*(vel c)*s/** Bl.: tunc enim *ṅ* (non) *alŕ* (aliter) |feminae *test'/* (testamenti) [36] *quib.|dam* (quibusdam) *psonis* (personis) *q* (quam) Sched. *qu/**|*dam psonis q* [37] *fecissent* etc. Sched. *fecisse///* (fecissent) c**man|cipataeq* (remanci-

§. 115a. *Olim* — — — *fuissent*. Conf. Cicero, Topic. cap. 4. Livius, Lib. XXXIX, cap. 9. Gellius, Lib. 1, cap. 12. Plutarchus, in Numa, cap. 10. (pag. 66.) De mulierum testamentis praeterea conferenda sunt loca haec: hujus Commentar. §. 192. Commentar. II. §. §. 112. 113. 118. 119. 121. 122. Commentar. III. §. §. 43. 44. item Vlpianus, Fragm. XX, §. 15. XXIX, §. 3.

faciendae[38] ex auctoritate diui Ha|driani senatus remisit[39]. ***************** |femina ********************* ***********[40] §. 115b. fi|*d*uciae causa *cum*[41] *uiro*
12 *suo*[42] *fecerit coemptionem*[43], |nihilominus filiae loco incipit esse. nam si omni|no qualibet ex causa[44] u*x*or in manu ui*r*i *sit*[45], p*l*a*cu*|*it*[46], eam (*ius*) filiae nancisci[47].

pataeque) */ (et) *mm* (manumissae). [38] *hanc* etc. Sched. *h*nc necos*/rn//** |coemptionis *facte//c*(?)*ac* Lege: *hanc necessitatem coemptionis faciendae.* Hollw. Reliqua hujus versus et quae sequuntur usque ad extremum versum 14. Bluhmii industriae debentur. Ed. 1. in annotationibus dubiam schedarum scripturam, in ipso autem operis contexto post verbum *faciendae* nihil exhibet praeter verba *in manum*, quae ibi in posteriore lin. 13. parte leguntur. [39] *ex auctoritate* etc. Ita Cod. Bl. Sched. *c(vel *a*) *mc/o* — — — — |*er/an/ /c//a/us /cm/**** [40] Sched. *c*n*//* — — — — |*/cm* — — — — — — — — — — — — — Bl.: *c*(vel *g*)*en s/tar*en//mre* |femina*eacrfante/s* ——— *s//* ——— Possit aliquis ex ductibus *cens/tar* etc. efficere: *censuer.* (censuerunt) *e** (enim) *patre/* |*feminas* etc. Versus finem lin. 10. in Cod. *si qua tamen*, vel *licet autem mulier* scriptum esse arbitror. [41] *fiduciae* etc. Bl.: *f/*|*cu*(vel *a/*)*c*(vel */*)*/ae* (fiduciae) causa *eum* (Lege *cum*). [42] Bl. *etres//* Ex iis, quae sequuntur, apparet, legendum esse *uiro suo.* [43] *fecerit coemptionem.* Sched. —*///*(vel *m* pro *///*) *cocm/oo*n** Bl. *secer*(vel *p*)*t/*(vel *e* — fecerit) *spe*(vel *mm* pro *spe*)*m*(vel */p*)*p*(vel */*) *uen*(vel *n/* pro *en* — Librarius scripserit *coemptiōn.* i. e. coemptionem). [44] *nihilominus* etc. Ita Cod. Bl. Sched.: ****//**/u**///s*(?) *p*(vel *r*)****** *cco*(vel *c*) *///c/r*(vel *q* pro */r*)*// cssc*· nam *//*(vel *n*) *om//*|*ne q//*//*(vel *o* pro *//*)*bc/ **(?)*/s ca*(?)*//s*(vel *a*)*** [45] *uxor* etc. Sched.: *^cop* in manu *mc**/* Bl.: *u*(vel */t*)*ao*(vel *p*)*r*(vel *p* — uxor) in manu *u*(vel *//*)*/p/*(uiri) *su* (sit) [46] Sched. */*(?)******|*//* Bl. *pl/ca*|*t/* Lege *placuit.* Nieb. [47] *eam* etc. Sched.: eam *///*(vel *u* pro *//*)*c*(?) ****/p*(vel *r*)'*/c //and*(?)*/s*? [Sic.] Bl.: eam filiae *filiae* nancisci In contexto, Niebuhrio auctore, ante verbum filiae inserui *ius.* Bl. mavult: eam filiae *locum* nancisci. [*Iura* Veron. codex III, 14: *ius* ibi Collatio.]

| ———— ———— ———— ————[1]

|§. 116. Supersest, ut exponamus, quae personae in 16 S
manci|pio sint. §. 117. Omnes igitur liberorum[2] per-
sonae, *siue* |masculini, *siue feminini sexus, quae*[3] in
potesta|te parentis[4] *sunt*, mancipari ab hoc eodem
modo possunt[5], |quo etiam serui mancipari possunt[6]. 20
|§. 118. Idem iuris est in earum personis, quae in I
manu sunt. |nam feminae a coemptionatoribus eodem
modo possunt (*mancipari, quo liberi a parente man-
cipantur: adeo*) |quidem, *ut* *quamuis* ea *sola* aput
coemptionatorem fi|liae loco sit, *quae ei* nupta *sit*, *ta-* 24
31. VII.a. *men* nihilominus[7] etiam ||quae ei nup*t*a non est,

§. §. 116—123. [1] Linea vacua. [2] *liberorum*. Ita Cod. Bl. Ed. I.: *********** Sched. *///*r*(vel *p*)**/*/m* [3] Sched. *////s*(vel *n*) |*masculia*(?)*/*(?)*/*(?) *s/*/c*(vel */*) *fem**/*(?)*s*(?)*s*(vel *a*)****/ //* In Cod. sic scriptum puto: *siue masculini siue feminini sexus* q̄. (quae) [Ita, *quae*, ut §. 118, Gösch. post Ed. 2, qua dederat *si*.] [4] *pote-sta|te parentis*. Ita Cod. Bl. Ed. I.: potestat|*e parentis* Sched. *potesta?*|* ***fc//*(?)*l/*(vel *u*)*s* [5] *mancipari* etc. In Ed. I. contexto est: manc ***********************; in annotationibus autem significavi, sententiae tale quid convenire: *mancipio dari possunt eodem fere iure*. Sched. sic habent: *manc* — — — — — — — *b*(vel *sa*)*s* Bl.: mancipari ab eodem hoc m̊ (modo) *p's̄* (possunt). Ego verborum ordinem in eo mutavi, quod vocem *hoc* praeposui voci *eodem*. [6] *quo* etc. Ed. I.: quo fit, *ut serui* mancipari possi*nt* *********** Sched.: quo *f//*** ser*(?)*u*(?)*/*(?) mancipari *p's//* — — — — Bl.: quo etiam serui mancipari *p'sunt* (possunt — Reliqua linea vacua est.) [7] *Idem* etc. Ed. I.: *I*|dem iuris est ***************************|***** coemptionatoribus Eorum, quae nunc inter verba *coemptionatoribus* et *nihilominus* leguntur, Ed. I. nihil continet. Sched. sic habent: |*dem* iuris *es/* ******S*(?)*nu***(?)*m*(?)**n*(vel */*)*/squa* — — — |*s/nc** *c*(?)*o*(?) emptionatoribus *ec* — — — — — — |———— ———— ————

§. 116. De liberis hominibus mancipio dandis conferendi sunt Livius, Lib. XLI, cap. 8. et Festus sub voce Deminutus.

nec[8] ob id filiae loco sit, ab eo man|cipari possit. §. 118[a]. Plerumque solum[9] et a parentibus |et a
4 coemptionatoribus mancipantur, cum[10] uelint |parentes coemptionatoresque (*e*) suo[11] iure eas perso|nas di-

——— |— — — c(vel *s*)c(vel *s*)*ra***r****srs*(vel *t*)*rr*(vel *r* pro *rr*)*r*(?)*s*(?) nihilominus [Sic.] Bl.: |Idem iuris est in earum *psonis* (personis) quae in manu *r'unt* |*n* (nam) *fmae* (feminae) [a] coemptionatoribus eodem modo *p'sunt* (possunt) |*qu* (An *mc.* i. e. mancipari?) *adem*** (adeo ut?) *ēū* (An *q̄ū* i. e. quamuis?) *casra/a* (ea sola?) aput coemptionatorem *f**|*liae* (filiae) loco *s*(vel *r*)*rt*(vel c) *nat*(vel *n* pro *at*)*o*(vel *e*)*r* (quae ei?) nupta sit *r̄m* (in manu?) nihilominus Itaque ex Bluhmii sententia universi loci lectio sic constituenda est: Idem i. *e.* i. *e.* p. q. i. m. s. nam feminae a coemptionatoribus eodem modo possunt *mancipari: adeo ut, quamuis ea sola* aput coemptionatorem filiae loco sit, *quae ei* nupta sit *in manu*, nihilominus etc. Quamquam autem, quae de dubiis codicis ductibus conjicit Bluhmius ingeniosa sunt, non tamen ita certa mihi visa sunt, ut ea in contextum recipere auderem. Vt alia taceam, scrupulum mihi injicit, quod in nullo siglarum indice invenio, litteris *mc.* significari verbum *mancipari* [Ed. 2 Idem iuris est etc. eodem modo possunt ***************** aput coemptionatorem filiae loco sit ***** nupta sit **, nihilominus Ego Blumium per omnia secutus sum. Tantum ubi verbum *mancipari* desiderabatur, totum versum 39 litterarum intercidisse judicavi, litteras *quadem* putavi esse *quidem*; cum Huschk. voluisset possunt, qu(*o liberi a parente mancipari*), Gösch. autem similiter (*mancipari*) possunt, qu(*o liberi a parentibus*). Huschkio debetur *t̄m* (tamen) nihilo minus, quae conjunxit Gaius I, 41. II, 170. Idem maluit *quae ei ēt* (etiam) nupta sit.] [8] *est nec.* Sched. et Ed. 1.: est et Bl. *est*[n]*ec* [Minus durum fuerit *sit, nec.*] [9] *Plerumque solum.* Malim: plerumque *uero tum* solum. In Ed. 1. haec et quae sequuntur eadem ac praecedentia §. continentur. [10] Ed. 1.: *si* Sched. *ei* Bl. c' (cum). [11] *coemptionatoresque* etc. Sched. *coemptionatoresq**** *suo* Bl. *coemptionatoresque suo* In con-

§. 118[a]. *sicut inferius euidentius apparebit.* Conf. infra §. §. 132. 134. 141. [immo 137.]

mittere, sicut inferius euidentius appa|rebit. §. 119. Est autem mancipatio, ut supra quoque diximus [12], ima|ginaria [13] quaedam uenditio: quod et ipsum ius propri|um ciuium Romanorum est [14]. eaque res ita agitur. adhibitis non minus |*quam* [15] quinque testibus, ciuibus Romanis [16] puberibus, et prae|terea alio eiusdem condicionis, qui libram ae|neam teneat, qui appellatur libripens, is, qui man|cipio [17] accipit, rem [18] tenens ita dicit: HVNC EGO HOMI|NEM EX IVRE QVIRITIVM [19] MEVM ESSE AIO, ISQVE [20] MIHI EMPTVS EST [20a] |HOC AERE AENEAQVE [21] LIBRA: deinde aere percutit libram, |idque [22] aes dat ei, a quo

texto, geminata ultima *e*, de Crameri sententia ante verbum *suo* inserui praepositionem *e*, quae in Ed. 1. non legitur. [12] Boeth. *indicavimus*. [13] Cod. *inma|ginaria* [14] Boeth.: *quod ipsum* jus proprium *Romanorum est* civium. [15] Cod. *quod* [16] Boeth.: *Romanis* civibus. Genuinum tamen verborum ordinem servant Mss. 1. et 2. a Meermano collata et ed. a. 1536. [Itaque Orellius p. 322, 7.] [17] Boeth. *mancipium*. [18] Boeth. *aes*. Sed apud Cynum *rem* legitur. [Conf. II, 24. IV, 16. *Assem tenentes* Varro de ling. Lat. IX, p. 518 Spengel.] [19] *ex iure quiritium*. Sched.: ex *ius* *q* Bl.: ex *iust* *q̄* [20] Cod. *usque* [[20a] *est* Boeth. et Vatic. fragm. §. 50. *esto* infra II, 104 et III, 167, sed in aliis formulis.] [21] Cod. *aeraeneaq*. Geminanda est prima syllaba vocis *aeneaque*, quasi ita scriptum esset: *aerae* (pro *aere*) *aeneaque* [Mirarer si ore Latino *aeneum* tribus syllabis dictum esset.] [22] Boeth. *indeque*. Ed. tamen a. 1536

§. 119. Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. III. (pag. 322, 4 Or.) post verba: Ejusdem autem Gaji Libro primo Institutionum de nexu faciendo haec verba sunt. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, §. 3. Epitome, I, 6, §. 3. Theophilus, I, 12, §. 6. *ut supra quoque diximus*. Vid. §. 113. *quod — Romanorum est*. Conf. infra Commentar. II. §. 65. item Vlpianus, Fragm. XIX, §. 4. [*puberibus*. Conf. C. Aelius (non Livius) apud Priscian. pag. 792 P., 369 Kr.] *qui libram — libripens*. Priscianus, Lib. VI. in fin. (ap. Putsch. p. 726.) post verba: Cajus in primo Institutorum etc. In eodem. [*aere percutit libram*. Conf. Commentar. III, §. 174. Festus, in voc. Rodus, pag. 265. Müll. Varro de Ling. Lat. Lib. V, pag. 164. Sp.]

16 mancipio[23] accipit, quasi pretii lo|co. §. 120. Eo modo
et seruiles et liberae personae mancipan|tur[24]. anima-
lia quoque, quae mancipi sunt, quo in |numero ha-
bentur boues, equi, muli[25], asini; item |praedia tam
20 urbana, quam rustica, quae et ipsa mancipi |sunt, qua-
lia[26] sunt Italica, eodem modo solent man|cipari.
§. 121. In eo solo praedior*um*[27] mancipatio a cete|ro-
rum mancipatione differt, quod personae ser|ui*les*[28],
24 et liberae, item animalia, quae mancipi sunt, ni|si in
praesentia sint, mancipari non possunt: adeo quidem,
||ut eum, (*qui*) mancipio acc*i*pit[29], adprehendere id 32. VII. b.
ipsum, |quod e*i*[30] mancipio datur, necesse sit: unde
etiam man|cipatio dicitur, quia manu res capitur. prae-
4 dia uero |absentia[31] solent mancipari. §. 122. Ideo
autem aes et libra ad|hibetur[32], quia olim aereis tan-

idque exhibet. [Sic Orellius quoque.] [23] Boeth. *mancipium*. [24] Sequitur spatium vacuum. [25] Cod. *mul//* [26] Cod. *quali* [27] Sched. *pd//or//m* [28] Cod. *ser|uires* [29] Cod. *accepit* [30] *ipsum* etc. Sched. *ipsuo*⁎⁎(?— ipsum) |*q* (quod) *et/*⁎ (Lege *ei*). [31] *uero absentia*. Ed. 1.: uero **in** |*absentia* Sched.: uero ?|*a*(vel/)c(?)*s*⁎*n*⁎⁎*a*(vel/) Bl.: uero |absentia. [32] *aes* etc. Ed. 1.: aes in *ea* re *ad*|hibetur. Sched.: aes ⁎*n*(?)c(?)c(?)*r*(?)c(?)—|*hibet*'

§. 120. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, §. 1. *qualia sunt Italica*. Conf. infra Comment. II. §. §. 19. 21. 27. 35.

§. 121. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, §. 6. *ut eum* — — — *capitur*. Conf. Isidorus, Origin. Lib. V, cap. 25.

§. 122. Conf. Isidorus, Origin. Lib. X. (pag. 1072, 38.) Plinius, Hist. nat. Lib. XXXIII, cap. 3, sect. 13. [Apuleius et Aruntius apud Priscianum pag. 708 et 1347 Putsch.] Paulus Diac. ex Festo Lib. IV, in voc. Dispensatores (pag. 72 Müll.). Schol. Persii ad Sat. II. v. 59. Idem Paulus, in voc. [Pendere, pag. 208 et] Grave aes (pag. 98). [Hi omnes, item Gaius, ex uno fonte. Verrius Flaccus Plinio est inter auctores libri XXXIII: sed is quoque ab Aelio Gallo sumpserit.] Varro, de Ling. Lat. Lib. V. (pag. 170. ed. Spengel.) Dionys. Halic., Antiq. Rom. Lib. IX, cap. 27. (pag. 586.) Gellius, Lib. XX, cap. 1. Isidorus, Lib. XVI, cap. 17. *nomen adhuc in usu retinetur*. Conf. Isidorus, Lib. XVI, cap. 24. Plinius, loco cit.

tum nummis ute|bantur [33]; et erant asses, dupondii,
semisses et *quadran*|tes [34], nec ullus aureus uel ar-
genteus *nummus in* |usu [35] erat, sicut ex lege XII ta- 8
bularum intellegere possu|mus: eorumque nummorum
uis et potes*t*as non |in numero era*t*, sed in pondere
n**ummorum. u**eluti as|ses [36] librales erant, et dipon-
dii *tum* erant [37] ****** |** **unde etiam** [37a] dipondius 12
dictu*s* **est**, *qua*si *du*o pon|do: *quod* [38] nomen adhuc [39]
in usu retinetur [40]. semisse*s* *quo*|que et [41] quadrante*s*

Bl.: aes et libra *ad(?)|hibet'* (adhibetur). [33] Sched. *num*— — —|*bant'* Bl. *nummis ute|bant'* (utebantur). [34] *dupondii* etc. Ed. 1.: dipondii semisses ************|*** Sched. *dipundi semissc(?)s****(?)*a*(vel *ı*)*d*(vel *o*)*p*(vel *g*)*aı*(vel *n* pro *aı*)|*t*(vel *l*)*es* [Sic.] Bl. *dupondi semmiše*(vel *s*, vel *p*)*ıa*(vel *h*, vel *r* pro *ıa*)*t*(vel *a*) *o*(vel *ø*, vel *n*)*ııa*(vel *tq* pro *ııa*)*d*(vel *o*)*par*(?)|*tes* Lege: d. *semisses et quadrantes* Nieb. [35] *nummus* etc. Sched. *ıı*****us* (nummus) *ıı?* (in) |**s** (usu) [Bl. |*usu*] Vocula *in* an in Cod. extet Bl. dubitat. [36] *pondere* etc. Sched.: pondere *a*(?)— — — — —|*ses* Bl.: pondere *n*— — — —*ecutı ar*|*ses* [Ed. 2 pondere ************** asses] [37] *dipondii erant*. Ed. 1.: dipondii ******* Sched. *dipondi ı*(?)— — Bl. *dipundi fuerant* Equidem vocem *fuerant* suspectam habeo; in contexto reposui *erant*. [Feci *tū* erant] [[37a] Ed. 2 ******|********* Hollw. *bilibres unde ēt*, ego *duas li*|*b. p.* (libras pondo.) *unde ēt* Hoc *unde etiam*, in quod uterque incidimus, recepi: itaque Isidorus. *Bilibres* Huschkius quoque.] [38] *dipondius* etc. Haec desunt in Ed. 1. Sched, — — — — — — — — — — — — —|*do*(?)*l*(?)*ı*(?) Bl. —*pondius dictur* *******fsırııo pon|de₰* Lege *dipondius, dicitur, ponderis*. [Haec tria vocabula sola Gösch. receperat. Hollw. sic, dipondius dictus *est quasi duo pon*|*dera* (*quod*). Sane Varro et Isidorus haec confirmant, et Isidorus quidem singulis litteris. Nihilo minus, quoniam nec *pondera* habet codex et ita pronomen *quod* quasi a librario omissum addendum est, mihi probabilius fit, quod Blumio ₰ visum est, id esse *q* (*quod*), ut legendum sit *quasi duo pondo: quod* Apud Livium quoque XLIV, 14 scribitur *duo pondo*, non, quod rectius est, *duapondo*.] [39] Cod. *adhunc* [40] Sched. *retinet* Bl. *retinet* (vel *r*) Librarius *retinet'*,

pro rata scilicet portione *librae* |********************* ******* qui dabat *pecuniam*[42] |*praesentem*, **is tum*[43] *non** numerabat eam, sed a*pp*endebat. |unde serui, quibus per*mittitur ad*minist*ratio pe|cuniae, dispensato-res* appellati sunt et ad********|***[44] §. 123.[45] Si ta-men quaerat ali*quis*, *qu*are citra coemptio|*nem feminae*

i. e. retinetur, scripsisse putandus est. [41] *semisses* etc. Ed. 1.: ***********|* et Sched.: ————*o*|*q* et Bl.: *s*(vel *r*)*e misecr*(vel *u* pro *cr*) *lr*(vel *m* pro *lr*)|*q*(vel *g*) et Librarius, ut opinor, scripsit *semissec* etc. [*Quoque* (q̊|q.), quod deerat Ed. 2, suscepi ab Huschkio.] [42] *quadrantes* etc. Haec in Ed. 1. non leguntur. Sched.: *qua****(?)*antu rro* rata *setu////etr* ——— *m*(?) |*cusc*(?)*ac*(vel *u*) **u* (vel *r*)*nkcr*(vel *p*)*rt*(vel *p*)*///**u/rc*(?)*r/*/*d***d*(vel *c**)********(?) Bl.: *quadrante* pro rata scilicet portione *abro*|*gatveab* ———————— *'qu/dabamoru** [Sic. *Libre*, quod ex litteris *abro* Huschk. fecit, Ed. 2. non habebat. Pergit Huschkius |*aeris habebant certum pondus. item*; ego quam proxime ad schedas |*custo-diunt eris nomen. et ob id* In fine versus recepi quod suadebant litterarum ductus *qui dabnt pecun* Huschk. quoque *qui dabat*. Isidorus libro X *qui dabant pecuniam*.] [43] Sched. *r*so*(vel *rr*)*nr**r* — [Formavi *p̄sentem is tum* Ed. 2 ******** *****] [44] *non* etc. Haec quoque absunt ab Ed. 1., excepto verbo *unde* in principio versus 17. posito. Sched.: —*umc**(vel *m* pro *c**)*al** cam s*(vel *c*)*e*(?)*d*(vel *o*) ——— |unde *sc**rr q*(?)*u/**rs pmrr*—— *mrscpaso*(vel *q*)*rc*|*crarr* Bl.: * [Sic] numerabat eam sed *argende*(vel *o*)*bat*(vel *e*) |unde serui quibus *pm*(vel *rr*)*unf a*(vel *n*)*em* (vel *os*, vel *rg*)*rnrsg*(vel *c*)*ratro rr*|*grn*(vel *ar*)*rs*(vel *d*)*e du*(vel *e*)*p*(vel *r*)*u* (vel *it*)*n*(vel *n*)**at*(vel *r*)*r* appellati s̄ (sunt) et ad *o*(vel *u*)*nerosa*(vel *rad* pro *osa*)|*t*(vel *r*, vel *c*)*u*(vel *e*)*r* [Sic.] Lege: n̄ (non) numerabat eam sed *appendebat* etc. [Ed. 2 unde serui, quibus ************** *******|**************** appellati etc. Horum priorem partem Huschk. et Hollw. ita restituerunt, quibus *p̄mittit' admini-stratio pe|cuniae dispensat̄*. appellati sunt. Tum iidem *et adhuc appellantur*.] [45] In Ed. 1. signum paragraphi 123. non hoc

§. 123. *seruorum loco constituuntur* etc. Conf. infra §. 138. item Commentar. II. §. 160. et Commentar. III. §. 114.

etiam mancipentur, ea [46] quidem, quae coem|ptionem facit *********** seruilem condici|onem ****************[47] *******************|**[48] mancipati mancipataeue seruorum [49] loco con|stituuntur: adeo quidem, ut ab eo [50], 24
33. XI. a. cuius in mancipio ||sunt, neque hereditatem [51], neque legata aliter capere |possint [52], quam (si) simul [53] co-

loco, sed lin. 20. ante verbum quidem positum est. [46] Si tamen etc. Haec in Ed. 1. desiderantur. Sched. lin. 18. post ductus nota 44. descriptos *co(vel d)/s et lin. 20. **c/(vel c)*********a (vel s)/**a exhibent. Bl.: s(vel a)/(vel t, vel p) t(vel /)(vel nn pro s/t)am (vel ut) quaerat al/c** **are [Sic.] (Librarius scripserit aliqs, i. e. aliquis, quare) cit(vel u pro it)ra coemptio|*** ****ne *(?)gat/m***n e(vel t)a Ego, quantum ad principium hujus loci pertinet, in Cod. si tam̄ (tamen) scriptum esse puto; ultimos vero ductus sic explico: n̄ (nam) ea [Conjunctionem nam a Gösch. receptam ejeci, qua admissa Si tamen tolerari non posse jam alii viderant: quare postea maluit At iam. Sed ego, citra cur repudiasset, non intellegebam. Quo reposito cum et sententia aperta esset et verba in tam exiguo spatio nullam variationem admitterent, dedi non tantum femine, sed etiam, in quibus Bl. schedae me non adjuvabant, etiam m̄cipent'] [47] quidem etc. Ed. 1.: quidem ****** coem|ptionem facit ************************** |——— ——— Sched.: quidem c/p/ap coem|ptionem fac//(?) nes — — — — pon — — — |onec/(?)/(?)/a//(vel c) s(?)//*c(?)s — — Bl.: quidem quae coem|ptionem faceret (vel /eN pro eret) d(vel g)ē — — — seruilem condici|onem ad — — — — — — [48] Sched. — cr(vel p)/¦* Bl. — — |so(?) An: e diuerso? [Non incommode ita formabimus, facit, k̄ (capite) deminuitur, s'(sed) seruilem condici|onem aput coemptionatorem non patitur: e diuer|so mancipati etc., vel cum Huschkio fecerit, (non) deducitur in seruilem condicionem: a parentibus uero et a coemptionatoribus mancipati etc.] [49] mancipati etc. Ed. 1.: mancipar ************** **** seruorum Sched. mancipar — — — — — — — c(?)r(vel c)//orum Bl.: mancipa*** (mancipati) mancipataeue seruorum [50] ab eo. Ita Cod. Bl. Sched. **** Olim suspicabar, in Cod. sic scriptum esse: ex e' t̊; unde in Ed. 1. est: *ex eius testamento* [51] Sched. hereditates [52] Sched. possunt [53] si simul. Sched. solam

dem testamento liberi esse |iubeantur[54], sicuti iuris est in persona seruorum. |sed differentiae ratio manifesta *est*[54a], cum a parentibus |et a coemptionatoribus iisdem uerbis mancipi|o accipiuntur[55], quibus serui; quod non similiter *fit*[56] |in *coemptione*[57].

|§. 124. Videamus nunc, quib**us modis ii, qui a**lieno[1] iur*i* *subi*|ecti sunt[2], eo iure liberentur.

§ 125. **Ac** pri*us* de his dispici|amus, qui in potestate sunt. §. 126. Et quidem **serui que**|madmodum[1] **potestate liberentur, ex his intellege**|re[2] possumus, quae de seruis manum*ittendis* *su*|perius *ex*posuimus. §. 127. Hi uero, qui **in potestate pa**|*r***entis sunt, mortuo eo sui iuris fiunt. sed hoc di**|stinctionem[3] recipit. nam **mortuo patre sane**[4] |omni modo filii filiaeue sui iuris efficiunt*ur*: |mortuo uero au**o*

vocem *simul* exhibent; sed geminanda est prima syllaba. [54] Sequitur spatium vacuum. [[54a] Cod. *manifeste*] [55] Sched. *accipiunt* [Ed. 1 et 2 *accipiantur*] [56] *fit.* Sched. *(?)/ [57] Sched.: in *eoc*(vel *l*, vel *b*, vel *q*)*c/**u*(vel *a*)*nt*(vel *t*') Mihi quidem huic loco convenire videtur verbum *coemptione.* [Recepi.] Gajus enim, quantum divinando assequi possum, cum iis personis, quae mancipio datae sunt, eas hic componit, quae coemptionem fecerunt, harumque condicionem meliorem esse docet.

§. 124. [1] Ex Inst. [2] Inst.: *sunt* subjecti. [Sed illud in optimis codicibus.]

§. §. 125—127. [1. 2] Ex Inst., nisi quod habent *liberantur,* ut §. 124. [Ed. 1. et 2 *ex iis.*] [3] Hunc quoque locum ex Inst. restitui. Sched. in princip. vers. 14. exhibent *p,* pro *r,* ut opinor: hunc enim versum non a prima, sed a secunda demum verbi *parentis* syllaba incipere puto; alioquin ipse quidem complecteretur litteras 41, in praecedente autem versu litterae tan-

§. 124. pr. I. quib. mod. jus potest. solv.

§. 126. cit. pr. I. quib. mod. jus pot. solv. *superius exposuimus.* Conf. §. 11. sq.

§. 127. cit. pr. I. quib. mod. jus pot. solv. Conf. Epitome, I, 6, pr. Vlpianus, Fragm. X, §. 2.

non omni modo nepotes neptesq|ue[5] sui *iuris fiunt, sed ita si post mortem aui*[6] |in patris sui potestatem[7] recasuri non *sunt*. *ita*|que[8] si *moriente auo 20
pater eorum et uiuat et in potesta|te*[9] patris (*sui*) fuerit[10], tunc post *obitum aui non sui iuris*, |sed[11] in potestate pat*ris sui fiunt: si uero is*[12], quo tempore auus |moritur, *aut iam mortuus est, aut exiit de potestate patris, tunc ii, quia*[13] in potesta|tem 24
eius cadere non possunt, sui iuris fiunt. §. 128. Cum
34. XI. b. ||autem is, cui ob aliquod maleficium ex lege poenali |aqua[14] et igni interdicitur[15], ciuitatem Romanam amittat[16], sequitur, ut, |qui[17] eo modo ex numero ciuium Romanorum tollitur, proinde |ac mortuo eo[18] 4

tum essent 36. [4. 5. 6] Ex Inst. [7] Inst. *potestatem patris sui.* [8] Sched. *s* — — |*q* Legendum *sunt itaq̄.* (itaque), ut est in Inst. [9] Ex Inst.; nisi quod ibi est: vivit. [Ed. 1. 2 deerat *et* ante *uiuat*; quod addunt codices optimi.] [10] Inst.: patris sui *est*. [11] Verba *obitum aui*, quae ex Inst. deprompsi, implendae lacunae non videntur sufficere. Accedit quod Cod. linea sequente ante vocem *in* exhibet litteram *s*. Vnde inserendum crediderim *nepotes*. [Postea sic explevit, *n̄ sui iuris s'* quod recepi.] [12. 13] Ex Inst. Quae tamen inde in lin. 23. transtuli, lacunae modum excedunt aliquantum. Omittenda fortasse est vox *patris*. [Gösch. dedit *aut etiam*, ego cum Schrad. et majore codicum parte *aut iam*. Illud Latinum non est, neque ferendum apud Vlp. fr. X, 2. *Ii* scribatur an *hi*, nihil refert. Ceterum Gösch. hoc quoque omitti posse judicabat.] [14] Sched.: *legem pnal* |*i*(vel *a*) aqua [15] Inst.: is *qui* ob aliquod maleficium *in insulam deportatur.* [16] Sched., utrum in Cod. sit *amittat*, an *amittit*, in ambiguo relinquunt. Inst. *amittit* exhibent. [17] Cod. *qui*; et sic vulgo in Inst. quoque legitur. [Ed. 1 et 2 *quia*, itaque antiquus Bamb. codex Inst. Neutrum reiciendum.] [18] In Inst. Hal. *perinde quasi eo mortuo*; Cuj.

§. 128. §. 1. I. quib. mod. jus pot. solv. Conf. Epitome, I, 6, §. 1. Vlpianus, Fragm. X, §. 3.

desinant liberi in potestate eius es|se: nec enim ratio
patitur, ut peregrinae condicio|nis homo[19] ciuem Ro-
manum in potestate habeat[20]. Pari ratione et si ei,
qui |in potestate parentis sit, aqua et igni interdictum
8 |fuerit[21], desinit in potestate parentis esse, quia ae|que
ratio non patitur, ut peregrinae condicionis |homo in
potestate sit ciuis Romani parentis[22]. §. 129. Quod-
si[23] ab hosti|bus captus fuerit parens, quamuis ser-
12 *uus inte*rim[24] hosti|um fiat, pendet[24a] ius liberorum
propter |ius postliminii, qu*ia*[25] hi, qui ab hostibus
capti sunt, si |reuersi fuerint, omn*ia* pristina iura re-
cipiunt. |itaque reuersus habebit liberos in potestate:
16 si |uero illic mortuus sit, erunt quidem liberi sui i|u-
ris, sed utrum ex hoc tempore, quo mortuus est aput
|hostes parens, an ex illo, quo ab ho*st*ibus[26] captus
1 20 |est, dubitari potest[27]. |Ipse quoque filius nepos ue
si ab hostibus captus fu|erit, similiter dicimus, propter

perinde ac si eo mortuo; Bien. *perinde ac si mortuo eo* legit. [19] Praestaret *peregrinae condicionis homo,* ut est lin. 9. [Hunc verum verborum ordinem restitui, quia eum librarius ipse asterisco significavit, ita, *pereg* homo condicio|nis*] [20] *nec enim* etc. Haec in Inst. omissa sunt. [21] Inst.: si *is, qui* i. p. p. sit, *in insulam deportatus* fuerit. [22] *quia* etc. Haec in Inst. non leguntur. [23] Inst. *Si.* [24] *serū* (seruus) *interim.* Sched. *ser* ****rim* In Inst. *interim* omissum est. [24a] Inst.: *tamen* pendet. [25] *qᴋ* i. e. quia; ut in Inst. legitur. Sched. *q* vel ϛ [26] *quo* etc. Sched.: *quod* ab *ho//bus* [27] *itaque reuersus* etc. Inst.: *Idcirco* reversus *etiam* (Bien. pro *etiam* legit *parens* [codices plerique *et*]) *liberos* habebit in potestate, *quia postliminium fingit eum, qui captus est, semper in civitate* (Hal.: *in civitate semper*) *fuisse: si vero ibi decesserit, exinde* (haec vox a Bien. omittitur) *ex quo captus est pater, filius sui juris fuisse* (Bien.

§. 129. §. 5. I. quib. mod. jus pot. solv. Conf. Vlpianus, Fragm. X. §. 4. *Quodsi — — — dubitari potest.* Conf. Epitome, I, 6, §. 2.

ius postliminii po|testatem quoque [28] parentis in suspenso esse. |§. 130. Praeterea exeunt liberi uirilis P
35. sexus de pat|ris potestate si Flamines Diales inaugurentur, et ||feminini sexus si Virgines Vestales capiantur. 24
CXIX. a. b. r. |§. 131. Olim quoque, quo tempore populus Romanus in Latinas regiones co|lonias deducebat, qui iussu [29] parentis **[30] ********* |———— ———— ———— 4
————[31] |************* acciperentur alterius ciuita|tis ciues [32]. |———— ———— ————
————[33] |§. 132. (*Praeterea*) emancipatione [34] 8

esse) *videtur*. [28] *potestatem quoque*. Inst. *jus quoque potestatis*. [29] *qui iussu*. Sched. *q//////s//* Bl. *q/nuss(?)u* Librarium sic scripsisse opinor: *quiussu*; unde, geminata littera *i*, efficitur *qui iussu*. [30] Sched. et Ed. 1.: parentis in Bl.: parentis *po*(vel *a*) [31] Bl. e 4. vers. principio eruit haec: ****t/meage [32] *acciperentur* etc. Sched. —*ciperentur* etc. Bl. ante verbum *acciperentur* conspicere sibi visus est ductus hos: *esseru/* Neque tamen intelligo, quo pacto loci hujus sententiae accommodari possit verbum *serui*; sententia enim haud dubie haec est: olim filiosfamilias, qui jussu parentis in Latinam coloniam nomina dedissent, utpote sic alterius civitatis cives factos, de parentis potestate exiisse. Nisi temeritatis reprehensionem vererer, sic legerem: *desinebant enim esse* (*ciues*) *r*. (romani) *ut* (*qui*) acciperentur alterius ciuitatis ciues. [Postea temptavit qui iussu parentis *in latin* (Latinam) *colo|niam t*ꝑ*migrabant* (transmigrabant), *de potestate exibant: desineb|ant* ɴ *c. r.* (enim ciues Romani) esse, *cum* acciperentur etc. Ad haec adferebat illa Boethii ad Top. II. p. 302 Orell. *media* (*capitis diminutio*) —, *ut in Latinas colonias transmigratio*.] [33] Linea vacua. [34] Verbum *emancipatione* à librario non in ipso lineae principio positum est; at quod prae-

§. 130. Conf. Vlpianus, Fragm. X, §. 5. *si Flamines Diales inaugurentur*. Conf. infra Commentar. III. §. 114. item Tacitus, Annal. Lib. IV, cap. 16. *si Virgines Vestales capiantur*. Conf. Gellius, Lib. I, cap. 12.

§. 131. Conf. Cicero, pro Caecina, cap. 33. 34. pro domo, cap. 30. pro Balbo, cap. 11—13.

§. 132. Conf. Theophilus, I, 12, §. 6. Epitome, I, 6, §. 3. Vlpianus, Fragm. X, §. 1. §. 6. I. quib. mod. jus pot. solv. *Praeterea — esse*.

quoque desinunt liberi in pote|state pare*ntium esse*[35]. *sed** filius quidem ter*tia de|mum mancipatione, ceteri**[36] uero liberi, siue mascu|lini sexus, siue feminini, una mancipatione exe|unt de parentium potestate: lex enim XII[37] tantum |in persona filii de tribus mancipationibus loquitur, **his** |uerbis: SI PATER FILIVM **TER VENVM DABIT, FILIVS A PATRE**[38] |LIBER ESTO. *eaque* res ita agit*ur*. mancipat pater[39] |filium alicui: is *e*um[40] uindicta manumi*ttit*[41]: eo fact*o*[42] |reuertitur in potestatem patris. is eum iterum man|cipat uel eidem, uel alii; s*et* i*n* *usu* *est*, *ei*dem[43] man|cipari: isque *eum*[44] postea simi*liter* *uin*-

cedit spatium, vacuum est. [*Praeterea* recepi ex Inst.] [35] *quoque* etc. Quae supplevi, ab Inst. mutuatus sum. Cod. in principio lin. 9. habet *statem* [36] *sed* etc. Locum ex Vlp. restitui. [Ita quidem, ter **mancipatus sui iuris fit, ceteri**. Sed in his errorem inesse Huschk. docuit, cujus emendationem recepi.] [37] Sched. *x//** Infra §. 155: *lege XII*. [38] Ex Vlp. [Gösch. *VENVM DVIT*: ego cum Turnebo sequor codicem Vlpiani, in quo est *uenundauit*.] [39] *eaque* etc. Haec in Ed. I. contexto desiderantur; in annotationibus autem, lacunam in hunc modum expleri posse significavi, *unde in filio res ita agitur. mancipat pater.* In quo non ita longe me a vero abfuisse Bluhmii schedae docent, quae sic habent: */(?)n(?)c(?)/(?)* *res*(vel *p//* pro *res*) ita *agitu**(agitur) mancipat *pate*(vel *r*)*r*(vel *e*) In ductibus */nc/* Bl. latere putat vocem *quae*. Ego librarium *eaq̄* scripsisse existimo, i. e. eaque. Conf. §. 119. [II, §. 104.] [40] Sched. *cum* [41] Sched. *mm/s**** In Cod., opinor, est *m̄mittit* i. e. manumittit. [42] Sched. *fact** [43] Sched. *sc/*(sêt) *///*(in) *//a(?)//*(usu) *cs/*(est) ***dcm*(eidem). [44] *mancipari* etc. Desunt haec in Ed. 1. Sched. *m?|h/*ap/ /***cc*(vel *d*)*//** Bl.: man|cipari *isq*(isque) *mm*(manumittit) [Cum

cit. §. 6. I. ***sed filius quidem*** etc. Conf. infra Commentar. IV. §. 79. et huj. Commentar. §. 135. item Dionysius Halicarnass., Antiquit. Rom. Lib. II, cap. 27. (pag. 97.) et Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. II. (pag. 303, 17.) *SI — ESTO*. Vlpianus, loc. cit. *eo facto reuertitur in potestatem patris*. Conf. infra Commentar. II. §. 141. et Commentar. III. §. 6.

dicta[45] *manumittit: quo* |*facto rursus*[46] in potestatem patris *sui*[46a] reuer|ti*tur*. *tunc*[47] tertio pater eum mancipat uel eidem, uel |alii; set hoc in usu est, ut eidem mancip*etur*[48]: *eaque* man|cipati*one desinit in potestate patris esse, etiam*[49] |si nondum manumissus 20
36. *potest*ate *pa*tris *esse*, *et*iam[49] |si nondum manumissus 24
CXIX. b. sit, set adhuc in causa manci*pii*[50] ||——— ——— 1—24
b. r. ——— ———[51] §. 133.[52] *Liberum arbitrium*

manu mittit illis duabus litteris notari non constet, Gösch. postea cum Huschk. et Hollw. scribi voluit *eum*, quod recepi.] [45] *similis* (similiter) *uindicta*. Sched. *simi*. [46] Sched. *a* |*p* (vel *r*) *re*sus (Lege *rursus*) [Cetera Huschk. et Hollw. suppleverunt, *mmittit q* |*facto*.] [46a Ed. 2 patris ****** Et sane, Gösch. inquit, ratione ducta ex eo, qui in uno versu esse solet, 39 litterarum numero sex litteras desiderari dicendum est: cum autem quidam hujus paginae versus constent non nisi litteris 36, Hollwegio adstipulor, qui ad explendam lacunam nostram verbum *sui* arbitratur sufficere. Böcking. *ut ante*.] [47] Verba *reuertitur. tunc* in Ed. 1. non leguntur. Sched. —— |*up*(vel *r*) Bl. *reuer*|*ti* In Cod. scriptum puto *reuertit'* (reuertitur) *t*ᶜ (tunc). [48] Sched. *m*(?)*c*— Lege *mcipet* i. e. mancipet [Ita Ed. 1 et 2. *mancipetur* Hollw. Idem *eaque*, ubi Ed. 2 ********] [49] *mancipat* et *nam* in Ed. 1. non exstant. [Haec sola recepta Ed. 2.] Sched. —|*e*(vel *s*)*pa*c*o*(?) *cs*n*on* *c*c*ate ral* *css* *cc*ac(vel *s*) Bl.: man|cipata —— ————*eratus* —— *nam* [Hollw. man|cipati*one desinit in potestate patris esse etiam*. Recepi.] [50] Sched. *manci*? [51] In hac pagina nihil quicquam legere licuit. Neque tamen dubitandum est, quin posteriore ejus parte ea contineantur, quae leguntur in L. 28. de adopt. (vid. §. 133.); prioris autem partis argumentum colligi potest ex Epitomes loco hoc (I, 6, §. 3.): *Tamen cum tertio mancipatus fuerit filius a patre naturali fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, ut ei a fiduciario patre remancipetur, et a naturali patre manumittatur, ut si*

§. 133. L. 28. de adopt. inscripta: Gajus Libro I. Institutionum. §. 7. I. quib. mod. jus pot. solv. Conf. Epitome, I, 6, cit. §. 3.

est ei[53], *qui filium et ex eo nepotem*[54] *in potestate habebit, filium quidem potestate dimittere*[54a], *nepotem uero in potestate retinere*[55]; *uel*[56] *ex diuerso*[57], *filium quidem in potestate retinere, nepotem uero*[58] *manumittere; uel omnes sui iuris efficere. eadem et de pronepote*[59] *dicta esse intellegemus**[60]. ——— ——— ———

———[61] §. 134. ||*et duae*[62] intercedentes ma- 37. LXXII. a.

filius ille mortuus fuerit, ei in hereditate naturalis pater, non fiduciarius, succedat. Feminae vel nepotes masculi ex filio una emancipatione de patris vel avi exeunt potestate et sui juris efficiuntur. Et hi ipsi quamlibet una mancipatione de patris vel avi potestate exeunt, nisi a patre fiduciario remancipati fuerint et a naturali patre manumissi, succedere eis naturalis pater non potest, nisi fiduciarius, a quo manumissi sunt. Nam si remancipatum eum sibi naturalis pater vel avus manumiserit, ipse ei in hereditate succedit. Conf. §. 6. I. quib. mod. jus pot. solv. verbis: *Et tunc ex edicto Praetoris* etc. [52] Vniversam §. e Dig. transcripsi. Conf. not. 51. [53] Gajus ipse scripserit: Liberum *autem* etc. Inst.: *Admonendi autem* (Bien. *tamen*) *sumus,* liberum arbitrium *esse* (Bien.: *esse* arbitrium) ei. [54] Inst.: nepotem *vel neptem.* [54a] Flor. Dig. *demittere.* Haec tamen forma a Gaii Codice aliena est. Conf. §. 118a. 134. item Commentar. II. §. 85. [55] Inst.: nepotem verò *vel neptem retinere.* [56] Inst. *et.* [57] Sic etiam in Inst. Bien. Hal. autem et Cuj. *e converso.* [58] In Inst. additur *vel neptem.* [59] Inst.: pronepote *et* (Bien. *vel*) *pronepte.* [60] Inst. *intellegantur.* Bien. *intelleguntur.* [Praeterea Inst. codices ordinem sententiarum mire pervertunt.] [61] Vt emancipatione, ita etiam datione in adoptionem patria potestas solvitur; quo pertinent quae sequuntur. [Verba Gösch. postea ita concepit. *Praeterea parentes, liberis in adoptionem datis, in potestate eos habere desinunt. et in filio quidem, si in adoptionem datur, tres mancipationes*] [62] Sched. *e/o/*(vel *c*)*ac*

§. 134. Conf. §. 8. I. quib. mod. ius pot. solv. L. ult. C. de adopt. (Iustinian.) Cicero, de Finib. Lib. I, cap. 7. Suetonius, in Octav. cap. 64. Gellius, Lib. V, cap. 19. *ac fieri soleat — effi-*

numissiones proinde fi|unt, ac fieri solent cum ita eum pater de potestate dimit|tit, ut[63] sui iuris efficiatur[64]. deinde aut patri reman|cipatur, et ab eo is, qui adoptat, 4
uindicat aput[65] Praetorem |filium suum esse, et, illo contra non uin*d*icante[66], (*a*) Praetore uin|dicanti filius addicitur; aut iure mancipatur patri ** |————
———— ———— ————[67] |mancipatione 8
est[68]: set sane commodius est, patri re|mancipari. In ceteris uero liberorum personis, seu |masculini seu feminini sexus, una scilicet man|cipatio sufficit, et aut remancipantur parenti, aut |iure mancipantur. Eadem 12
et in prouinciis aput Praesidem |prouinciae[69] solent fieri. |§. 135. Qui ex filio semel iterumue mancipato Q
conceptus |est, licet post tertiam mancipationem patris sui |nascatur, tamen in aui potestate est, et ideo ab 16
eo |et *e*mancipari, et in adoptionem dari potest[70].

[Hinc Ed. 1 et 2 **** ac Sed *ac* ante vocalem in codice Gaii nusquam invenitur.] [63] Cod. *aut* [64] Cod. *efficiant'* [65] Sched.: *a* aput [66] Cod. *uincante* [67] Sched. in princip. lin. ductus exhibent hos, incertos tamen omnes: *p*(vel*r*, vel*//*)*bc* (vel*/*)*ou*(vel*m/* pro *ou*)*/nd/c/* [Huschk. patri *ado|ptiuo uindicanti filium ab eo apud quem is in tertia*] [68] Sched. *e*, pro *ē*., ut opinor, i. e. est. [69] Sched. *pe*? |*pro u* Quod plurativo numero *Praesides prouinciarum* scripsi, id similium aliquot locorum, qui apud Nostrum inveniuntur, exemplo feci. Conf. huj. Commentar. §. §. 100. 185. 198. et Commentar. II. §. 24. extr. [Postea scriptura codicis singularem potius significari judicavit, quem confirment §. (101.) 102 et Comm. II. §. 278.] [70] *emancipari* etc. Cod. et Ed. 1.: *mancipari* etc. Cum tamen opposita non sint *mancipare* et *in adoptionem dare*, nemo enim Gaji temporibus sine mancipatione in adoptionem dari poterat, Huschkio

ciatur. Conf. supra §. 132. *uindicat — suum esse*. Conf. Vlpianus, L. 1. §. 2. de rei vindicat. *iure mancipatur*. Conf. Vlpianus, L. 25. pr. de adopt. (?).
§. 135. Conf. §. 9. I. quib. mod. jus pot. solv. *ut supra diximus*. Vid. §. 132. 134.

At is, |qui ex eo filio conceptus est, qui in tertia mancipa|tione est, non nascitur in aui potestate. set
20 eum Labe|o quidem existimat in[71] eiusdem mancipio esse, cui|us et pater sit. utimur autem hoc iure, ut quamdiu pa|ter eius in mancipio sit, pendeat ius eius: et si quidem |pater eius ex mancipatione manumissus
24 erit, cadit |in eius[72] potestatem; si uero is, dum in 38.
E mancipio sit, de||cesserit, sui iuris fit[73]. /|Et de — — LXXII. b.
— — — licet[74] — — — — — — |——— ——— b. r.
4 ——— ———[75] |ut supra diximus, quod in filio faciunt tres manci|pationes, hoc facit una mancipatio in nepote. §. 136. **[76] |****************************** fecer**[77] *** |——— ——— ———
8 ——— |******************************** Maximi et[78] |Tuberonis ********* haec quod *ad* sacra tantum

suadente reposui *emancipari.* [71] Cod. *ᴉon* [72] Cod. *eus* [73] Sched. *fiat?* [74] *Et* etc. Ita Bl. Desunt haec in Ed. I. Sched. c*x*(?)*de*ᴉ(?)ᴉ(?)**s***ᴉᴉcc ᴉᴉ***(?)c — [75] Sched. |**a*(vel *x*)ᴉ(?)ᴉ(?) ᴉ(?)ᴉ(?)*p*(vel *r*) — — *m*(?)**l* — — ᴉᴉcᴉ*(?)*p*ᴉ*a*(vel ᴉ)ᴉ**n*(vel ᴉᴉ)*a*ᴉᴉ — *n*(vel ᴉᴉ)* (nam?) Bl. |— — — — — — — — — — — — *encer*ᴉ*usnaus*ᴉ*n* [76] Sched. *qu* Bl. *ūū* Vnde legendum videtur *uelut.* Quod si ita sit, paulo inferius collocandum erit signum paragraphi 136. [Non potest. *qu*, id est *quamuis*, sententiae convenit, si statuamus librarium omisisse *mulieres.* Vide n. 80.] [77] Sched. |** ***ᴉ *m**ᴉᴉ* *(?)*n*ᴉ — c(?)ᴉ*op*(?)cpcpcᴉᴉᴉc *fecer**ᴉ (fecerit?) [Sic.] [78] Ed. I. solam ultimam hujus versus vocem exhibet. Sched.: |c(?)c *a*ᴉᴉᴉ*r*(vel *p*, vel c)*(?)*man e* ᴉ(manet?)*a*(?) ᴉ(?)ᴉ(vel *l*)*(vel ᴉᴉ)ᴉ(?)*e*ᴉ(vel * pro *e*ᴉ)*np* (vel ᴉᴉ)*o*(?)ᴉ(vel *o*, vel *d*)ᴉ(?)ᴉ(?)c c(?) — — — — et [Sic.] Bl.: |— — — — — — — — — — — — maximi et Gajus Q. Cornelium Maximum, C. Trebatii Testae praeceptorem, significare videtur. [Q. Aelio Tuberone et Paulo Fabio Maximo consulibus, anno ab urbe condita Varr. 743, Augustus, cum pontificatum maximum a. 742 suscepisset, flaminium Diale restituit (vid. Cass. Dio LIV extr.),

§. 136. *cum* — — — *conuenisset.* Conf. Tacitus, Annal. Lib. IV, cap. 16. *nec interest* etc. Conf. supra 114. et §. 115[b].

ui|deatur in manu esse, quod uero ad cetera perinde
|habeatur, adque si in manum n*on conuenisset*[79].
*** |——— ——— ——— ——— |******[80] 12
potestate parentis liberantur: nec in|terest, an in uiri[81]
sui manu si*nt*, *an* extra*nei*; *quamuis*[82] |hae solae
loco filiarum habeantur, quae in uiri ma|nu *sunt*[83]. 16

post caedem L. Cornelii Merulae, quae accidit a. 667, intermissum non LXXII annis, ut est apud Tacitum ann. III, 58, sed LXXU.] [79] Ed. 1.: ********* haec ****************** ui|deatur in manu esse ** uero *********** perinde |habeatur atque si in manum *************** Sched.: *c/*(vel *t*)*u*(vel *//*)*/*(vel *t*)*e'*(vel *e*) *u*(vel *//*, vel *q*)*/* haec *q*(?) ** *sa//*(?)*/a /a////m* ui|deatur in manu esse *c**(?) uero *a*(?)*d*(?) c(?)c(?)*/e*(vel c)*/*(?)*s*(vel *a*)*sc* *pinde* |habeatur adque si in manum *n* ——— ——— Bl. in extremo versu 9. deprehendere sibi visus est ductus hos: *pa tan/rm ui* Idem versus 10. partem posteriorem sic exhibet: esse *q* uero ad ceteras *pinde* Lege: *cum c** (enim) haec *q* (quod) *ad sacra tantum* ui|deatur in manu esse *q* (quod) uero ad cetera *pinde* (perinde) |habeatur atque si in manum *non conuenisset* [Sic Ed. 2. Delevi *cum enim*, quia spatii angustia apodosin non recipit.] Gajus, ut videtur, de Flaminica Diali loquitur, docetque, eam e jure patrio non exire, propter legem sub Tiberio latam, qua Flaminica Dialis sacrorum causa in potestate viri, cetera promiscuo feminarum jure ageret. Vid. Tacit. loco hic inferius allegato. [Hoc ipsum Gaius, siqua appositis consulum nominibus fides, jam tum patribus flaminicarum Dialium concessum dixit: et satis constat Augustum quasdam antiquas caerimonias huic sacerdotio remisisse (vid. Tacit. ann. III, 71. IV, 16. Gell. X, 15); ut quaerendum sit an senatus Tiberii auctoritate a. 776 ea tantum modo renovaverit quae annis XXXIII ante constituta erant. Sententiam Gaii videor mihi probabili conjectura restituere posse hoc modo. (*Mulieres*) *q̄ū.* (quamuis) |*in uiri manu sint*, *n* (nisi) *coemptionem fecerint*, *pote|state parentis n̄ liberant'*. *h'* (hoc) *in flaminica diali* |*sc* (senatus consulto) *7firmat'* (confirmatur,) *q̊* (quo) *ex auctoritate consulū* Maximi et |Tuberonis *cauet'* (cauetur) *ut* haec quod ad sacra tantum etc.] [80] Sched, |*****m(vel c*) [Possumus ita explere. *sed* |*mulieres quae coemptionem fecerunt p* (per) *mancipa|tionem*] [81] Sched.

17. 18 §. 137. ********************************** | ———————— ————— ————— —————[84] |r**emancipatione**

20 **desinunt** in manu esse, et *cum* ex[85] |*re*mancipatione *manumissae f*uerint, sui *iur*is ef|**ficiuntur**[86] ********** ******************* | ———— ———— ———— ————[87] |************************************ uel

pro *uiri* perperam *u/r/r*(?)*/* exhibent. [82] *sint* $\bar{n}$ (an) *extranei* $\overline{qu}$. (quamuis). Sched. *s*(?)*///*(?)*/*(?) */*(?) *extra//c** ** [83] *sunt*. Sched. **(?)*n** Sententia plana est: docet enim Gajus, filiasfamilias si coemptionem fecerint, sive cum marito, sive cum extraneo, a parentum potestate liberari. Quae sequuntur, maximam saltem partem, ad eam quaestionem pertinere videntur: quibus modis feminae, quae in manu sunt, eo jure liberentur. [84] E versu 18. in Sched. retttuli ductus hos: ***s//o*(vel *p*)*//* — */tac*(vel *q*)*** (itaque?) *////ns*(?)*c*(?)*/*(vel *//*)**ↄ*(vel *o/* pro **ↄ*)*c/*(?)*u*(?)*c/*(?)*////** Bl. —— ——— *mserp*(vel *d*)*er/tmeu*(?)*s*(?) [85] Verba *in manu* etc. in Ed. I. non leguntur; unde ibi in principio demum paginae sequentis positum est signum paragraphi 137. [Ego ex hoc loco in versum 16 transtuli Klenzio et Hefft. auctoribus.] Sched. |——— *d****/n* ——— *////cssc//*(?)*m*(vel *c*)*c*(vel *x*) Bl.: |*r/t* —— ——— */n* in manu esse et $\bar{u}$ (uel) *ex* [Ed. 2 ************* ************* §. 137. in manu esse et uel ** Cetera Huschk. reconcinnavit, nisi quod scribebat *et uel* (*cum*) ex. Göschenio magis placebat in codice esse *et cū ex*, ut littera *c* Blumii oculos effugisset.] [86] Sched.: |*/**mancipationem **///* —— *n/s*(?) *m//***p**(?)*a*(?)*/*(?)*/*(?)*/*(?)| Bl.: |**mancipationem *nac* — *naruer/ntsu /n****sef*| In extremo versu fortasse sic legendum est: *sui iuris ef*; ut in versus 21. principio sequatur *ficiuntur*. [Ed. 2 ** mancipationem ***************************| Haec quoque Huschk. persanavit. Sed propter illud *vel*, de quo diximus n. 85, proximis versibus haec fere subesse existimavit, *vel, cum patri suo, cujus de potestate in manum mariti conveniendo exierant, jure remancipatae fuerint, in patriam potestatem revertuntur.*] [87] In

§. 137. *set filia — adoptiua sit.* pot. solv.
Conf. cit. §. 9. I. quib. mod. jus

39. II. a. |ita ***************** nihil*o* magis *potest* cogere, ||qu*am*[88] 24
filia patrem. set filia quidem nullo modo |patrem *potest*[89] cogere etiamsi adoptiua sit: haec |autem repudio misso (*uirum*) proinde compell*ere potest*[90], |atque 4
si ei numquam nupta fuisset.

|§. 138. Hii, qui in causa mancipii sunt, quia ser- H
uorum loco |habentur, uindicta, censu, testament*o* manumissi sui |iuris fiunt. §. 139. Nec tamen in hoc casu lex Aelia Sentia locum |habet. itaque nihil re- 8
quirimus, cuius aetatis |sit is, qui manumittit, et qui manumittitur: ac ne illut |quidem, an patronum creditoremue manumissor |habeat. Ac ne numerus quidem legis Fu*r*iae[1] Caniniae |finitus in his personis 12
locum habet. §. 140. Quin etiam in|uito quoque eo, cuius in mancipio sunt, censu lib|ertatem consequi possunt. Excepto eo, quem pa|ter ea lege mancipio dedit, ut sibi remancipe|tur: nam quodammodo tunc 16
pater potestatem propri|am reseruare sibi uidetur eo ipso, quo*d*[2] manci|pio recipit. Ac ne is quidem dici-

haec pag. a lin. 10. non est rescr.

extremo versu 22. Bluhmio teste cernuntur ductus *em//* [88] *uel* etc. Haec in Ed. I. desiderantur. Sched. (lin. 23.) *o*(vel *u*, vel *//*) *ns/*c(?)*r*(vel *p*)*em**c(?)*(?)/***u*(vel *//*)/*c/(vel /)c*m* — — — — — — — (lin. 24.) /**a*c***//(?)*a**/*n*(vel *//*)****(?)*ne*(vel *//*)*/*c(vel *s*)/(?)c**n*/**c(vel *o*)*s*(?) — — || *q*(vel *o*)*e*(vel c)/ Bl.: (lin 23.) *unam*(vel *le*)*remeo//* — — — — — — *eteur*(?)*e*(?)/*a* uel (lin. 24.) ita *ex* — — — — — *e* *// magis ****test* *eo*(vel *e*)*gere* || *qet* Equidem in fine pag. 38. et in principio pag. 39. sic legendum puto: *o (nihilo) magis *potest cogere* || *qm* (quam) [89] Sched. /(vel /)*o*(vel c)/*e*** [90] *compellere p̄.* (potest). Sched. *compell***r** **(?)

§. §. 138—141. [1], Cod. *fuf.* i. e. fufiae. [2] Cod. *quo*

§. 138. *quia seruorum loco habentur.* Conf. supra §. 123. et loc. ibi alleg.

§. 139. Conf. supra §. §. 38. 18. 37. 42.

§. 140. *quem pater ex noxali causa* etc. Conf. infra Commentar. IV. §. §. 75. et 79. item §. 7. I. de noxal. act. Papinianus, Collat. Tit. II, §. 3. Vlpianus, L. 3. §. 4.

tur inuito eo, cu|ius in mancipio est, censu liberta-
20 tem consequi, |quem pater ex noxali causa mancipio
dedit: uelut |qui furti eius nomine damnatus[3] est, et
eum[4] man|cipio actori dedit[5]: nam[6] hunc actor pro
pecuni|a habet. §. 141. In summa admonendi sumus,
24 aduer|sus eos, quos in mancipio habemus, nihil no-
bis ||con*t*umeliose facere licere: a*li*oquin[7] iniuria|rum 40. II. b.
actione tene*bim*ur[8]. Ac ne diu quidem in eo iure
4 |detinentur homines, set plerumque hoc fit[9] di|cis gra-
tia uno *m*omento[10]; nisi sc*i*licet[11] ex no|xali causa
manciparentur[12].

T |§. 142. Transeamus nunc ad aliam diuisionem[1].
nam ex his |personis, quae neque in potestate, neque

[3] *qui* etc. Ita Cod., voce *qui* per siglam *q*. expressa. Bl. Sched. — — — — — — — — — *natus* Ed. 1.: ******************** *condem*natus [4] Sched. *cum* [5] *mancipio* etc. Ita Cod. Bl. Sched. *man|cipi* — — — — — Ed. 1.: man|cipio **************** [6] Sched. *n* Librarius sine dubio scripsit *ǹ* i. e. nam. [7] Sched. *a//quo(?)qu/n*(vel *s*) In Cod., opinor, est *aliqũoquin* i. e. alioquin. Librarius enim primo scripserit *aliquo*, deinde autem, errore comperto, notatisque tamquam delendis litteris *qu*, syllabam *quin* adjecerit. [8] Sched. ***//c t*nc(?)//*m(?)//r* In Cod. haud dubie est *āōne* (actione) *teneuimur* (pro *tenebimur*). Hollw. [9] Sched. *h*(vel *h̄*)*oo///* Vnde in annotationibus ad Ed. 1. praeter alia, quae huic loco convenire videbantur, conjeci etiam *hoc fit*: neque tamen ea verba in contextum prioris editionis recepi. Iam vero ea in ipso Cod. agnovit Bl. [10] *dicis* etc. Sic legendum puto. Cod.: di|cis *gratiamunenomento* Cram. mavult: d. g. *minimo* momento. [11] Cod. *scllicet* [12] Cod. *manciparentur* [Ed. 1 et 2 mancipentur.]

§. 142. [1] Inst.: divisionem *personarum*. [excepto antiquo de hom. liber. exhib. Paulus II, 31, §. 9. Gajus, L. 5. §. 5. de o. et a. Vlpianus, L. 42. §. 2. de furt. §. 141. [*aduersus eos — contumeliose facere licere*. Conf. Valerius Maximus, Lib. VI, cap. 1, 6.] *Ac ne diu quidem — uno momento*. Conf. supra §. §. 115. 118[a]. 132. 134. §. §. 142. 143. pr. I. de tutel.

in manu, |neque in mancipio sunt[2], quaedam uel in 8
tutela |sunt, uel in curatione, quaedam neutro iure
|tenentur. uideamus igitur[3], quae in tutela, uel |in
curatione sint[4]: ita enim intellegemus ce|teras perso- 12
nas[5], quae neutro iure tenentur.

|§. 143. Ac prius dispiciamus de his, quae in tu- A
tela sunt.

|§. 144. Permissum est itaque parentibus, liberis[1],
quos in po|testate sua[2] habent, testamento (*tūto*)res[3]
dare: mascu|lini quidem sexus inpuberibus ********* 16
***[4. 5] |ueteres enim uoluerunt, feminas etiam si per-
fe|ctae aetatis sint, propter animi leuitatem in tu|tela
esse. §. 145. Itaque si quis filio filiaeque testamen|to 20
tutorem dederit, et ambo ad pubertatem perue|nerint,

Bamberg. codice.] [2] *quae neque* etc. Inst.: quae *in potestate non* sunt. [3] Sic etiam in Inst. Bien.; apud Hal. autem et Cuj. *ergo* legitur. [4] Inst. *sunt*. [5] Cod. *intellegimus de ce|teris psonas*

§.§. 144—154. [1] Inst.: liberis *impuberibus*. [2] *sua* in Inst. omittitur. [3] In Cod. verbum *testamento*, omissis litteris *tuto*, continuo sequitur aut littera *r*, aut siglum ꝶ i. e. res. [4. 5] [Sched. *quc*(vel *e*)*.n*(?)*u*(?)*b/n*(? vel *x*?)*/*(?)*/*(?)*o*(? vel *m*?) Ed. 1 et 2 (*duntaxat; feminini autem tam inpuberibus*), qu*am* nubi*libus*. Aliquid excidisse manifestum est, neque de sententia dubitari potest: sed ipsa scriptoris verba erui posse non credo. *Duntaxat* et *tam* Vlpianus quidem habet (fr. XI, 1), a quo Gösch. ea mutuatus est: Gaius autem utrum hac orationis forma usus fuerit, quis dicat? praesertim cum nec conjunctio *quam* satis ex incertis ductibus appareat, nec *nubilem* vel *filiam* vel *aetatem* quisquam

§. 144. *Permissum* —— *dare*. §. 3. I. de tutel. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 15. Vatic. Fragm. §. 229. Epitome, I, 7, §. 2. *masculini* etc. Conf. Vlpianus, loc. cit. §. 1. *ueteres enim* etc. Conf. infra §. 190. item Isidorus, Origin. Lib. IX, cap. ult. Cicero, pro Muraena, cap. 12. Vlpianus, loc. cit. Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. II. (pag. 302, 11.) et Lib. IV. (pag. 342, 20.)

§. 145. *ex lege Iulia — feminae.* Conf. infra §. 194. *exceptis Virginibus Vestalibus*. Conf. Plutarchus, in Numa, cap. 10. (pag. 66.) Dio Cassius, Lib. LVI, cap. 10.

filius quidem desinit habere tutorem, fili|a uero nihilominus in tutela permanet: tantum |enim ex *lege* Iulia
24 et Papia Poppaea [6] iure liberorum |a tutela liberantur feminae. loquimur autem ||exceptis [7] Virginibus Ve- 41. IX. a.
stalibus, quas etiam ue|teres in honorem [8] sacerdotii liberas esse uo|luerunt: itaque etiam leg*e* [9] xu tabula-
4 rum cautum est. §. 146. Nepotibus |autem [10] neptibusque ita demum possumus [11] |test*amento* tutores [12] dare, si post mortem nostram in pa|tris sui potestatem iure recasuri non sint [13]. itaqu|e si filius meus [14]
8 mortis meae tempore in potesta|te mea sit, nepotes, quos ex eo (*habeo*), non poterint [15] ex [15a] |testamento meo habere tutorem [16], quamuis in potestate mea |fuerint: scilicet quia mortuo me in patris sui |potestate
C 12 futuri *su*nt [17]. |§. 147. Cum tamen [18] in compluribus aliis causis postu|mi pro iam natis habeantur [18a], et in

dicere possit nisi ubi de nuptiis loquatur.] [6] *Poppaea.* Cod. *popeia* [7] Cod.: exceptis *uero* [8] Cod. *honores* [9] Cod. *leg/* [10] Inst. *tamen.* Hal. *vero.* [11] Inst. *parentes possunt;* et convenienter mox *eorum* pro *nostram.* [12] *testamento tutores.* Cod. *testes. tut* [13] Inst.: *potestatem non sunt* recasuri. [Sed et nostro ordine aliquot Inst. codices.] [14] Inst. *tuus;* et mox *tuae* etc. [15] Cod. *potesint* Inst. *nepotes ex eo non poterunt.* [Gösch. dedit *possunt,* ego *poterint,* quae forma exstat apud Varronem de ling. Lat. IX, p. 492 Speng. l. 1 pr. D. 29, 1. l. 13 §. 2 D. 40, 7. l. 31 §. 5 D. 42, 5. l. 15 §. 5 D. 48, 16. item apud Gromaticos aliquotiens *poterint* et *erint. poterint* in Laurentiano codice vulgatae editionis euangelii Lucae 21, 15. *erint* in instrumento T. Flavii Syntrophi ab Huschkio edito a. 1838, v. 17. quin etiam *poterim* l. 3 pr. D. 5, 6.] [[15a] *ex* plerique Inst. codices omittunt.] [16] Inst.: *tutorem* (Hal. *tutores*) habere. [17] Cod. *sint* Inst.: *in potestatem* patris sui (Bien. *patr. s.* potest.) *recasuri sunt.* [18] Inst. *autem.* [18a] Inst.: *habentur.*

§. 146. §. 3. I. de tutel. Conf. Epitome, I, 7, §. 2.

§. 147. §. 4. I. de tutel. *Hos etiam heredes instituere possu-*

hac causa placuit, non |minus postumis, quam iam
natis testamento tuto|res dari posse: si modo in ea
causa sint, ut si uiuis no|bis nascantur [19], in potestate 16
nostra fiant [20]. Hos etiam |heredes instituere possu-
mus; cum extraneos pos|tumos heredes instituere per-
missum non sit [21]. §. 148. (*Vxori*) [22], quae |in manu
est, proinde ac [23] filiae; item nurui, quae |in filii [24] 20
manu est, proinde ac nepti [25] tutor dari potest.
§. 149. Rectissime autem tutor sic dari potest: LV- R
CIVM TITIVM LI|BERIS MEIS TVTOREM DO. sed [26]
et si ita scriptum |sit: LIBERIS MEIS [27], uel VXORI
MEAE [28], TITIVS TVTOR ES|TO, recte datus intelle- 24
42. IX. b. gitur. §. 150. In persona tamen ||uxoris, quae in
manu est, recepta [29] est etiam tuto|ris optio, id est,
ut liceat ei permittere, quem uelit ip|sa [30], tutorem
sibi optare; hoc modo: TITIAE [31] VXORI ME|AE TV- 4
TORIS OPTIONEM DO. quo casu licet uxori (*tutorem
optare*) [31a] uel in |omnes res, uel in unam forte aut
duas. §. 151. Ceterum |aut plena optio datur, aut
angusta. §. 152. Plena ita da|ri solet, ut proxume [32]

[19] Cod. *nascuntur* [20] *nobis* etc. Inst.: *parentibus nascerentur, sui* (Hal.: sui *heredes*) *et* in potestate *eorum fierent.* [21] Cod. *sint* [22] *Vxori* Savinio auctore posui. In Ed. I. est (*Ei*) [23] Cod.: ac *si* [Hoc tuetur Schrad. ad §. 1 Inst. 1, 12.] [24] Cod. *filia* [25] Cod. *neepti* [26] *do. sed.* Cod.: do *lic. tut do* sed [27] Cod. *meois* [28] Cod. *mae* [29] Cod. *rececta* [30] Cod. *ip|sėa* [31] Cod. *tutiae*, addita super *u* littera *i*. [[31a] (*optare*) Gösch. posuerat post *aut duas.*] [[32] Sched. *mus* etc. Conf. infra Commentar. II. §. §. 130. 242. 287. II. §. 289. item Paulus, Vatic. Fragm. §. 229. 230.

§. 148. *proinde ac filiae.* Conf. supra §. 114. et loc. ibi alleg. *proinde ac nepti.* Conf. infra Commentar. II. §. 159. et Commentar. III. §. 3.

§. 149. Conf. infra Commentar.

§. 150. Conf. Livius, Lib. XXXIX, cap. 19. item Planti Truculentus, Act. IV, sc. 4, v. 6. ubi optionis tutorum vestigium exstare censet Hauboldus.

8 supra diximus. angu|sta ita dari solet: TITIAE VXORI
MEAE DVMTAXAT TVTORIS[33] |OPTIONEM SEMEL
DO; aut DVMTAXAT BIS DO. §. 153. Quae optio-
|nes plurimum inter se differunt[34]. nam quae ple|nam
12 optionem habet, potest semel et bis et |ter et saepius
tutorem optare. quae uero an|gustam[35] habet optio-
nem, si dumtaxat semel data est optio, am|plius quam
semel optare non potest[36]: si tantum |bis, amplius
16 quam bis optandi facultatem non |habet[37]. §. 154. Vo-
cantur autem hi, qui nominatim |testamento tutores
dantur, datiui; qui ex opti|one sumuntur, optiui.
Q |§. 155. Quibus testamento quidem[1] tutor datus
20 non sit, iis[2] ex |lege XII[3] agnati sunt tutores; qui
uocantur le|gitimi. §. 156. Sunt autem agnati per ui-
rilis sexus perso|nas cognatione iuncti[4], quasi a patre
24 cogna|ti: ueluti frater eodem patre natus, fratris |filius, 43.
neposue ex eo, item patruus et patrui ||filius *et* ne- LXVII. a. b. r.
2. 3 pos[5] ex eo. At hi[6], qui per feminini sexus |*personas

proximumac, unde Gösch. edidit proxime ac. Sed postea et ipse et Hollw. suspicati sunt in Cod. esse potius scriptum *proximumae* Infra p. 63, 3 Codex habet *proximae*.] [33] Sched. *tutor?* [*Dum taxat* in alium locum transferre non audeo. Vid. Handius in Tursell. II, p. 339.] [34] Cod. *differant* [35] Cod. *angus* [36] Cod. *poteñ* [37] Cod. *habetis*

§. §. 155—164. [1] Inst.: Quibus *autem* testamento. [2] Inst. *his*. Bien. *iis*. [3] In Inst. additur *tabularum*. [4] Dig.: agnati, *qui* p. v. s. p. c. juncti *sunt*. Inst.: agnati, *cognati* (quam tamen vocem Bien. omittit) per virilis *sexus cognationem conjuncti*. [5] *et nepos*. Sched. ** *n*p*** Dig. et Inst. *neposve*. [6] *hi*

§. 154. *Vocantur — datiui*. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 14.

§. 155. pr. I. de legit. agnat. tutel. Conf. Epitome, I, 7, pr. et §. 1.

§. 156. *Sunt — — — nepos ex eo*. L. 7. de legit. tutorib. inscripta: Gajus Libro I. Institutionum. §. 1. I. de legit. agnat. tutel. Conf. infra Commentar. III. §. 10. item Vlpianus, Fragm. XI, §. 4. Epitome, I, 7, §. 1. *At hi* etc. cit. §. 1. I. Conf. infra Commentar. III. §. 24.

cognatione iunguntur, non sunt agnati, sed alias[7] naturali iure cognati. *itaque*[8] |inter auunculum et sororis filium non agna|tio est, sed cognatio. item[9] amitae, materterae fi|lius[10] non est mihi agnatus, set cognatus: et inuicem |scilicet[11] ego illi eodem iure coniungor: quia |qui nascuntur, patris, non matris familiam secuntur. |§. 157. Sed olim quidem, quantum ad legem XII tabularum attin*ct*, |etiam feminae agnatos habebant tutores. set |postea lex Claud*ia*[12] lata est, quae, quod ad feminas atti|net, (*agnatorum*)[13] tutelas sustulit. itaque masculus quidem |inpubes fratrem puberem, aut patruum habet |tutorem; feminae uero talem habere tutorem non |**intelleguntur**[14]. §. 158. Set adgnationis quidem ius[15] capitis |diminutione perimitur[16], cognationis uero ius[17] |non[18] commutatur:

deest in Inst. [7] Ex Inst. [8] Sched. ,— — Desiderari videntur litterae circiter 5; unde *itaque* legendum, quod est in Inst. [9] *inter* etc. Haec in Inst. omissa sunt. [10] *amitae* etc. In Ed. 1. contra Cod. fidem post verbum *amitae* inserta est particula *et*. Inst., omisso verbo *materterae*, sic habent: amitae *tuae filius*. Et convenienter in sequentibus *tibi, tu, conjungeris*. [11] Sched.: **cilicet si* [12] Sched. *clau*da* Librarius pro *claudia* scripserit *clauida* [13] Illud planum est, mulierum tutelas lege Claudia non in universum sublatas esse. Excidit itaque aliquid, et quidem verbum *agnatorum*, ut ex §. 171. apparet. [[14] Gösch. dedit **possunt** Sed ipse notat spatium majus esse, quippe capax litterarum 13. Ego non hoc, sed constanti in talibus consuetudine Gaii ductus scripsi *intelleguntur*.] [15] In Inst. additur *omnibus modis*. [16] Inst.: *plerumque* perimitur. *nam agnatio juris est nomen* (Hal.: juris *civilis nomen* est).

§. 157. Conf. infra §. 171. nec non Vlpianus, Fragm. XI, §. 8. item L. 3. C. de legit. tutel. (Leo I.)

§. 158. §. 3. I. de legit. agnat. tutel. *cognationis — non commutatur*. Conf. infra Commentar. III. §. 27. item Pomponius, L. 8. de reg. jur. *civilis ratio* etc. Conf. §. 11. I. de hereditat. quae ab intest. defer.

quia ciuilis ratio ciuilia [19] |quidem [20] iura corrumpere potest, naturalia |uero non potest [21]. §. 159. Est au-
20 tem capitis diminutio prioris *ca|pitis* [22] permutatio. *eaque* [23] tribus modis accidit. nam |aut maxima est capitis *diminutio* [24], aut minor, quam qui|dam mediam uocant, aut minima. §. 160. Maxima est *capitis* [25] |diminutio [26] cum aliquis simul et ciuitatem et libertatem
24 amit|tit ****************** [27] qui ex patria ******* [28]

[17 Post *ius* Sched. habent **om*(?) unde Gösch. dedit *capitis diminutione*, cum putaret librarium scripsisse *k̄.dm.* vel *k̄.dim.* Postea mihi credidit veri similius esse librarium dedisse *com* per errorem, cum vellet *commutatur* scribere, mox autem errore intellecto destitisse, et subjecisse *non commutatur*.] 18 Inst.: cognationis vero *jus non omnibus modis*. 19 Ed. 1.: ratio *** ciuilia Sched.: ratio *//** ciuilia Bl.: ratio *ṅ u̇* (vel *i̇*) ciuilia Ipse itaque librarius, litteras intermedias inter *ratio* et *ciuilia* delendas esse punctis superpositis indicavit. Accedit quod in Inst. *ratio ciuilia* legitur, nulla alia voce interjecta. 20 Cod. *quedam* Sed legendum *quidem*, ut est in Inst. 21 In Inst. verbum *potest* omittitur, additur autem *utique*. 22 Sched. **|*p*****. Legendum *capitis*. Sav. Inst. *status*: quo quidem verbo in definienda capitis deminutione loco hic inferius allegato ipse quoque Gajus usus est. 23 Sched. *pmuta**** ***que* Inst. *commutatio* (Hal. *mutatio*) *eaque*. 24 Cod. *dimidia* 25 *kap.* i. e. capitis. Sched. ***p* 26 Inst.: *capitis deminutio* est. 27 *libertatem* etc. Ed. 1.: libertatem |**amittit** *************** Sched. *libtat*** |— — — — — — — — — Bl.: *lib.* (libertatem) amit|tit *quaeam* (vel *c/*)*tuen*****ns/s* An: amittit *q̄* (quod) *ūbi* (uerbi) *ḡr* (gratia) *euenit in his?* [Mihi vix dubium videtur quin legendum sit *quae accidit incensis*] 28 *qui* etc. Haec in Ed. 1. non extant.

§. 159. pr. I. de cap. dem. Conf. Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. II. (pag. 302, 5.) L. 1. de cap. minut. (ex Nostri Commentar. ad Edict. prov.) Vlpianus, Fragm. XI, §. 10. [Paulus Diac. ex Festo Lib. IV. in Deminutus, pag. 70 Müll.]

§. 160. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 11. *Maxima* — — *amittit*. §. 1. I. de cap. deminut. Conf. Comment. IV, §. 77. *item feminae liberae* etc. Conf. supra §. 91. item Vlpianus, loc. cit. §. 1. I. de successionib. sublat. et ad eam Theophilus. Paulus, Sent. recept., II, 21. a.

44. LXVII. b. || ——— ——— ——— ———[29] |************* 1—3. 4

b. r. *****[30] *item fe*minae liberae ex senatusconsulto**[31] |Claudiano ancillae fiunt eorum dominorum, *qui*|*bus* inuitis et denuntiantibus, *nihilo*minus[32] cum ser|uis *eorum*[33] coierint. |§. 161. Minor[34] *capitis* dim**inutio* 8 M *est cum ciuitas quidem amit**|titur[35], libertas uero retinetur. **quod accidit ei, cui a**|qua[36] et igni interdictum *fuerit*[37]. §. 162. Minima **capitis**[38] |diminutio est **cum et ciu**itas[39] et libertas ret**inetur,* |*sed* 12 *status hominis commutatur. quod accidit**[40] |in his, qui adoptantur[41]: item in his, qu*ae*[41a] coemptionem

Sched.: — ex /**(?)*rm*(vel *o**) *acen/u/* Bl.: *q*(vel *c*)*u/*(vel *t*) ex patria *agentua*(?) [Cavendum est nequis scribat *aguntur*. Cum litterarum ductibus hac et proxima nota expositis satis convenirent haec, qui ex patria gent*ilit*|*ate in familia aliena seruituri ueneunt* *****|, si modo alio testimonio confirmari posset incensos ea condicione veniisse ut ne a paternis et avitis gentilibus emerentur.] [29] Sched. in princip. lin. 1. ***u****/*p*/**a*(vel *s*)///*c*///|//*ruspp* exhibent. [30] Sched. *o//c/l/u*(vel *o*)*m*(vel /// — domicilium?) ***buerint* (habuerint?) [Hefft. dedit *concilium habuerint*. Gösch. temptabat *consilium*, ut ad eos referretur qui fraudandi consilio se venum dari passi essent: nam horum mentio est in cit. §. 1 Inst.] [31] Sched. *//*co*(vel *q*)*rc* ———— Lege: *item feminae liberae ex s̄c̄.* (senatusconsulto). Hollw. [Idem Hollw. postea maluit *item mulieres* (vel *mulieribus quae*) *ex scto*] [32] **ominus* i. e. nihilominus. Sched. ***m*(?)/(?)/(?)*/(?)*s*(?) [33] *eorum* Sched. **or*** [34] Inst.: Minor *sive media*. [35. 36] Ex Inst. [37] Sic in Inst. legitur. Sched. *e//c**/*c* [38. 39. 40] Ex Inst. [41] Inst.: qui *cum sui juris fuerunt* (Hal. *fuerint*), *coeperunt alieno juri subjecti esse, vel contra.* [[41a] Ita Klenzius. Sched.˜ et Gösch. edd. *qui* Similiter II, 98 n. 10 codex habet *quem*, et

§. 161. §. 2. I. de cap. deminut. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 12. §. 162. *Minima* — — — *adoptantur*. §. 3. I. de cap. deminut. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 13.

quod accidit — *coemptionem faciunt*. Conf. infra Commentar. III. §.§. 82—84. et Commentar. IV. §. 38. item Vlpianus et Boethius, loc. cit.

|faciunt: et in his, qui mancipio dantur, quique | ex mancipatione manumittuntur; adeo quidem, |ut quotiens[42] quisque mancipetur *** **manumitta**|tur[43], totiens capite diminuatur[44]. §. 163. Nec solum |maioribus[45] diminutionibus ius adgnationis cor|rumpitur, set etiam minima. et ideo si ex duobus |liberis alterum pater emancipauerit, *post* obitum |eius[46] neuter alteri agnationis iur**e tutor esse**[47] |poterit. §. 164. Cum autem ad agnatos tutela **pertinet, non**[48] |simul ad omnes pertinet, set ad eos tantum, qui pro|ximo[49] gradu sunt.

||—————— —————— —————— ——————[50] 45. CXIV. a. b. r.

Vlpiani tit. IX inscribitur *De his qui in manu sunt.*] [42] Sched. *quotiens* [43] *mancipetur* etc. Sched.: mancipetur *a* — — — — |*tur* [Gösch. post Editiones suas, in quibus dederat *aut manumittatur*, de *manumittatur* verbo, quamquam illud quidam docti viri sollicitaverant, non dubitabat, sed utrum *aut* an *ac* scriberet ambigebat. *Ac* Deitersius suasit primus in Diss. de civili cognatione, sect. I, nota 102, probant Huschk. Hollw. Savin. (System, vol. II. p. 496.) Vide quae observavi II, 188 n. 7.] [44] Cod. *diminuantur* [45] Cod. *maiore* [46] [*po/t obitu* |*eius.* Ita paululum adjuvi emendationem Huschkii, qui volebat *post mortem eius.* Ed. 1 et 2 **********|****] Sched. ductus exhibent hos, incertos fere omnes: *,*u/oo*(vel *b*)*//u*|*//us* [47] Desiderantur litterae 10 vel 11. Itaque in Cod. sic scriptum arbitror: iure *iunctus* (coniunctus) *ēe.* (esse) [Ita Ed. 1 et 2. Sed verius Huschk. *tutor esse*] [48] Ex Inst., ubi tamen legitur *pertineat.* [49] Inst. ed. Cuj. *proximiore* exhibet, Hal. et Bien. *proximiores.* [*proximo* antiquus codex Bamberg.] [50] Ego Gajum in principio huj. pag. de legitima gentilium tutela egisse mihi persuadeo: unde hunc locum eum esse arbitror, ad quem lector remittitur in Commentar. III. §. 17. Hollw. Scripturae vestigia, quae in hac pagina deprehendit Bl. haec sunt: (lin. 1.) — — — — — — —

[§. 163. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 9.] §. 164. §. 7. I. de cap. deminut. Conf. Epitome, I, 7, §. 1.

§. 165. *Ex eadem lege duodecim tabularum libertorum et libertarum tutela ad patronos liberosque eorum pertinet. quae et ipsa legitima tutela uocatur: non quia nominatim ea [1a] lege de hac tutela caueatur, sed quia perinde accepta est per interpretationem, atque si uerbis legis introducta esset. eo enim ipso, quod [1b] hereditates libertorum*
46. *libertarumque, si** [1] ||intestati [1c] decessissent, *iusse-*
CXIV. b. b. r. *rat lex ad patronos** [2] |liberosue eorum pertinere, crediderunt uete|res, uoluisse legem etiam tutelas ad eos pertine|re: cum et agnatos, quos ad hereditatem uoca- 4
|uit [3], eosdem et tutores esse iusserat [4]. §. 166. Exemplo [5] |patronorum [6] *etiam* fid*uci*ari*ae tutelae* |rece*pt*ae [7]

— — *ce*/*ce* (lin. 5.) — — — — — — — — — — — — — — *urbe* (lin. 8.) — — — — — — — *am*/ — — — — — — — (lin. 9.) *c*/*b* — — — — — *u*/ — *f* — — — — — — (lin. 10.) — — — — — — — — — — *sun* — — — — (lin. 16.) — — — — — — — — — — — — — — — *igr* (lin. 18.) — — — — — — — — — *raro*//……*lup*.. (lin. 19.) *e*(vel *f*)*x* (vel *n*)*po*(vel *t*)*p*(vel *r*)//*r*(vel /*c*)..*s* — — — — — — — — — — — — (lin. 22.) — — — *pel* [Sic.]

§.§. 165—167. [1a *in ea* Gösch. ex editionibus Inst.: codices plerique praepositionem omittunt.] [1b *quo* multi Inst. codices.] 1. 2 Ex Inst. [1c Sched. *in/testati*] 3 Inst. *lex vocat*. Omisit tamen verbum *lex* Bien. 4 [Ed. 1 et 2 iusserit] Cod. *iusserat* Inst. ed. Hal. [contra codices] *jusserit*; Cuj. et Bien. *jussit*. 5 Ita Cod. Bl. In Ed. 1. hoc verbum non legitur. 6 Sequitur spatium vacuum [forte sex litterarum. Hoc si librarius indicare voluit se aliquot litteras, quas legere non posset, praeterisse, possumus non incommode cum Böckingio interiicere *legitimae tutelae*. Sed nihil interjectum fuisse Institutiones persuadent, in quibus est *Exemplo patronorum re-*

§. 165. Tit. I. de legit. patron. tutel. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 3. *liberosque eorum pertinet*. Conf. infra §. 175. *cum et agnatos* etc. Conf. Epitome, I, 7, cit. §. 1.

§. 166. [Conf. Titulus Inst. de legit. parent. tut.] *liberum caput* etc. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 5. Theophilus I, 19, pr. item supra §. 115. et infra §. 195.

8 sunt [8]. *eae enim tutelae scilicet* [9] fiduciariae [10] |*uocantur pro*prie [11], quae ideo [12] no*b*is [13] competunt, qui|a [14] **liberum ca**put [15] mancipatum nobis uel a paren|te, uel a coemptionatore manumiserimus. |§. 167. Set
S
12 Latinarum et Lati*no*ru*m* inpuber*um* [16] ***** |******** ********* [17] ad *******************|********* [18] pertinet, se*d* ad eos, quorum [19] **ante manu*|missionem ex

cepta est et alia tutela.] [7] Sched. *Ucr*(vel *p*)*/*///* — — — |*rcc/a/** Bl. *q/ f/*(vel *l*)*c*(vel *t*)*/*(vel *l*)*a**r/a* (fiduciaria?) * **c |*rec/ae*(vel *l*) [Haec recepi ita formata, ~~et~~ *fiduciariae tut* |*rectae* (leg. *receptae*) *Recepta* Böckingius quoque.] [8] *sunt,* quod in Cod. invenit Bl., in Ed. 1. non extat. Sched. *s/*///* exhibent. [9] Sched. *c/* — — — — — — — — Bl. *en***o/ /u****c*(vel *q*) ***al* [Haec quoque decrant Ed. 1 et 2. Resolvi autem sic, *eaenim* (leg. *eae enim*) *tutelae scil*] [10] *fiduciariae* abest ab Ed. 1. Bl. *f/duc/a**ae* [11] Bl. *u***et* *pde* [Explicuit Gösch. post Edit. 2, ita, *uocant' ppae*] [12] *quae ideo.* Ita Cod. Bl. Ed. 1.: qui ****** Sched. *qu/f/d**** [13] Sched. *no*(vel *u*)*l*(?)*l*(?)*/s* [Id est *noU/s*] [14] Ita Cod. Bl. Ed. 1.: ****|** Sched. */*u/*|— [15] Vid. Vlp. XI, §. 5. [16] *inpuberum* deest in Ed. 1. Bl. *//puber**'* Librarius *inpuberū.* scripsisse videtur. [17] Sched. |*/atcm*(vel **o*) — — — — Bl. |***/a***/ɔon/*ɔu/** [18] *ad* in Ed. 1. non extat. Bl.: ad *ma//t/o quou/slc///'*|**/usurum* Vltimi ductus sic fortasse explicandi sunt: *eorum* [Post *inpuberum* Klenzius et Hefft. *tutela legitima patronorum non* ad *manumissores,* tum alter *quorum antea in bonis fuerunt,* alter *quosuis eorum libertorum:* Huschk. *tute|la non ut bona eoru.* (eorum) ad *eos utiq.* (utique) *qui eos manu|miserunt:* Hollw. *tutela* (vel *tutelae*) *non omni modo ad manumissores, sicut bona eorum,* pertinet (vel *pertinent*). Ego temptabam inpuber' *tutele n̄* (non) |*ita* ad *patronos quem* admo*dum tutelae ciu* (ciuium) *r'* (Romanorum) |*liūtorum* (libertorum) pertinent; in quo illa verba *ciuium Rom. libertorum* Göschenio debentur.] [19] *pertinet* etc. Haec quoque in Ed. 1. desiderantur. Bl.: *ptinet seo* (vel *u,* vel *d,* vel *r*) *ad* (vel *g*) eos *quor'* Lege:

§. 167. Conf. Vlpianus, Fragm. §. 35. Commentar. II. §. 88. et XI, §. 19. item huj. Commentar. Commentar. III. §. §. 56. et 166.

iure Quiritium (*fuerunt. unde si ancilla ex iure Quiritium*) tua sit, in bonis mea[20], a me qui|dem *solo*, non etiam a te, manu*missa*, L*atina* fie|ri potest, *et* 16
bona e*ius ad me perti*nent[21], *set eius tu*|*tela tibi*[22] competit: nam ita lege Iunia cauetur[23]. |itaque si ab eo, cuius et in bonis et ex iure Quiritium[24] anc|illa

ptinet (pertinet) sed ad eos quor' (quorum). [20] ex iure Quiritium fuerunt etc. Ed. 1.: ex iure Quiritium ***** sit, in bonis *** Sched.: ex /qo ///a s// in bonis mca Hollw.: An ex iure Quiritium quidem tua sit in bonis mea? Bl.: ex /qu (iure quiritium. Librarius verbum quiritium, quod sola littera q notari solet, hoc loco nec non versu 18. junctis inter se litteris q et u expressisse videtur) tua sit in bonis mea Quaedam hic excidisse plus quam manifestum est. Equidem cum Huschkio, ipsum Gajum in hunc fere modum scripsisse existimo: quorum ante manumissionem ex iure quiritium fuerunt. unde si ancilla ex iure quiritium tua sit, in bonis mea. Recurrentia verba ex iure quiritium librarium in errorem induxisse videntur. [21] a me etc. Horum, praeter verbum potest, in Ed. 1. nihil legitur. Sched. (lin. 14.) a ///c ** (lin. 15.) ccm s*** n**/ c//m(?)/ * *c man ——— ——— (lin. 16.) r(vel p)/ p(vel r)o/es/ */ o**n(vel //)/ ***** ac o(?)// **//ncn/ Bl.: (lin. 14.) a me q (lin. 15.) dem (qui|dem) solo non etiam a te manum///a (manumissa) l**/n* (latina) f*e (lin. 16.) ri (fie|ri) potest e/ uuna e*** ** ** ***nen/ Post potest lege: et uona (bona) eius ad me ptinent (pertinent) [22] Sched. /c/c//*/ *o|/e/a (— tu|tela) //u/ (tiui, pro tibi). Apud Bluhmium extremus vers. 16. habet non /c/c//*/*o, sed *ece** [/et eius recepi de Klenzii conjectura.] [23] In Ed. 1. verba nam etc. quippe a Bluhmio demum eruta, non reperiuntur. In Sched. sic est: **/u* */p(vel r) /***c /u///a cal/*/u* [24] Quiritium* Sched. q//c Bl., qui pro c habet e, ductus // ex evanida facta littera u ortos esse, illam autem u cum praecedente q verbum quiritium significare putat. Conf. supra nota 20. Quod cum etiam mihi verisimile videatur, in contexto post quiritium nunc non tres stellulas posui, ut est in Ed. 1., sed unam. [Ego hanc quoque removi, quod existimabam librarium, cum per notam scriptum in-

20 fuerit, facta sit Latina, ad eundem et bona |et tutela pertinet [2,4a].

A |§. 168. Ag*nat***is, qui legitimi tutores sunt, item manu**|missoribus, permissum est, feminarum tutelam

24 a|lii in iure cedere: pupillorum autem tutelam |non est permissum cedere, quia *non uidetur one*||rosa [1], 47. XVI. a.
cum tempore pubertatis finiatur. §. 169. Is au|tem, cui ceditur tutela, cessicius *tu*tor uo|catur [2]. §. 170. Quo

4 mortuo aut capite diminuto, reuertitur ad eum |tutorem tutela, qui cessit [3]. ipse quoque, qui |cessit, si mortuus *aut* capite *diminutus* [4] sit, a cessi*cio* [5] tute|la discedit, et reuertitur ad eum, qui post eum,

8 |qui cesserat, secundum gradum in tute|la habueri*t* [6]. §. 171. Set quantum ad agnatos pertinet, |nihil hoc tempore de cessicia tutela quaeritur, |cum agnatorum tutelae in feminis lege Clau|dia sublatae sint.

12 §. 172. Sed fiduciarios quoque qu|idam putauerunt cedendae tutelae ius non |habere, cum ipsi se oneri

venisset $\bar{q}$., id male interpretantem dedisse *que*.] [2,4a Gösch. notat, quamvis Sched. habeant *ptinet*, posse tamen ut in Cod. sit *ptinēt* i. e. pertinent. Sed illud recte habet.]

§. §. 168—172. [1] Sched.: quia *//**n //*o**/*(vel c)**r an*(?)**?|r* (vel *p*)*osa* Lege: quia *non uidetur onerosa*. Hollw. [Eidem Hollw., cum anno 1841 codicem denuo inspiceret, nec quicquam conjecturae ejus adversari et illud *an* potius *on* esse visum est.] [2] *tutor uocatur* Cod.: *uocator* uo|catur [3] *cessit*. Sched. *cessa/u//* Bl. *cess*°*/uit* [4] Cod. *d/* Sed scriptum oportebat *dim*. vel $\bar{d}$. i. e. diminutus. [5] Cod. *accessio*, pro *a cessicio*. [6] Cod.

§. 168. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. §. 6. 8.
§. §. 169. 170. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 7.
§. 171. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 8. item supra §. 157.
§. 172. *qui filiam — — manumisit. cum is* etc. Conf. huj. Commentar. §. §. 175. 192. et Commentar. II. §. 122. item Tituli Inst. de legit. parent. tutel. et de fiduciar. tutel. Theophilus ad Titt. citt. et I, 23, pr. Vlpianus, L. 3. §. ult. de legit. tutor.

subiecerint. quod etsi |placeat; in parente tamen, qui
filiam, neptemue, |aut proneptem alteri ea lege man-
cipio dedit, |ut sibi remanciparetur, remancipatamque 16
|manumisit, idem dici non debet, cum is et [7] legiti-
|mus tutor habeatur: et non minus huic, quam |patro-
nis honor praestandus est.

|§. 173. Praeterea senatusconsulto mulieribus [1] 20 P
permissum est, in absen|tis tutoris locum alium petere:
quo petito pri|or desinit. nec interest, quam longe
aberit is tu|tor. §. 174. Set excipitur, ne in ab-
sentis patroni lo|cum liceat libertae [2] tutorem petere. 24
49. XVI. b. §. 175. Patroni ||autem [3] loco habemus etiam paren-
tem, qui in [4] ***|**** sibi [5] remancipatam [6] filiam
neptemue aut pro|neptem manumissione [6a] legitimam
tutelam nanctus est. Huius |quidem liberi fiduciarii 4
tutoris loco nume|rantur: patroni autem liberi [7] ean-
dem tutelam adi|piscuntur, quam et pater eorum ha-
buit. |§. 176. **Sunt tamen causae, ex quibus** [8] etiam S
in patroni absentis locum **|********** [9] tutorem pe- 8

habueri [7] *non* etc. Ita Cod. Bl. Ed. 1.: n**on potest, cum non fiducia**rius, **sed** Sched. *n — — — rius* **(?)

§.§. 173—187. [1] Cod. *muneribus* [2] Cod. *liberto* Legendum *libertae*. Sav. [3] Sched. ***tcm* [4] *etiam* etc. Sched.: *e***** (etiam) *paren**** (parentem) qui //(?)/(in) [5] Sched.: '/(?)o(vel *u*)/(?)?|/*p*** sibi Legendum videtur: *m̄c|ipat.* (mancipatam) sibi*que*. [Gösch. quaerebat utrum conjunctio omitti posset.] [6] Cod. *remmancipatam* [[6a] Cod. *mm*] [7] Cod.: *autem* patroni *libere* [8] In Cod. novus hic incipit articulus, cujus quidem principium tale esse puto: *S̄.* (sunt) *t̄m.* (tamen) *c̄sae* (causae) *ex qb.* (quibus); desiderantur enim litterae circiter 10. [9] Sched. **|*s*//*c*(vel *s*)//***

§.§. 173. 174. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 22.

§. 175. Conf. supra §. 172. et praeter loca ibi allegata Modestinus, L. 4. de leg. tut.

§.§. 176. 177. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 22.

[§. 176. Conf. Marcianus, L. 9. de tut. datis, qui Rudorffio videtur scripsisse *Mulieri — ex senatus consulto.*]

tere, ueluti ad hereditatem adeundam. |§. 177. Idem senatus censuit et [9a] in persona pupilli patro|ni filii. §. 178. I*temque* [10] lege Iulia de maritandis ordinibus ei, |quae in legitima tutela pupilli sit, permittitur, dotis |constituendae gratia a Praetore urbano tutorem pe|tere. §. 179. Sa*ne* [11] patroni filius, etiamsi inpubes sit [12], liber*tae* e|*fficietur* tu*t*or, *sed in nu*lla re *auct*or [13] fieri potest, |cum ipsi nihil permissum sit sine tutoris aucto|ritate agere. §. 180. Item si qua in tutela legitima furio|si aut muti sit, permittitur ei senatusconsulto, dotis constituendae |gratia tutorem petere. §. 181. Quibus casibus saluam mane|re tutelam patrono patronique filio, manifestum |est [14]. §. 182. Praeterea senatus censuit, ut si tu|tor pupilli pu*pilla*eue [15] suspectus a tutela remotus |sit, siue ex iusta causa fuerit excusatus, in locum ei|us alius tutor **detur**, quo *dato prior tutor* ami*tt*it [16] |tutelam. §. 183. Haec

An *pmis*|*sum* (permissum) *est?* [Postea vidit posse rectius scribi *p*|*mittitur.*] [9a *et*, quod habet Codex, per errorem abest Ed. 1 et 2.] 10 [Sched. *//*/n** vel *namc* Gösch. ex conjectura Hollw. *Nam et* Sed aptius est *itemq*] 11 Sched. *sa//*(vel *u* pro *//*)/(?) 12 Sched. *sit** 13 *libertae* etc. Sched. *lib.:/ac* (pro *lib̄.tae* i. e. libertae) |***/**c/* (Librarium *quid̄.* scripsisse puto i. e. quidem) [Immo *lib.tae*|*fficiet'* Hoc recepi, cum Gösch. dedisset libertae |*quidem*] *tu*(vel **/*)/*o*(vel c)*r*(vel *p* — tutor) */**(at) [Dedi *s'*.] */u*(vel *o* — in) *//*/lla* (nulla) *r*(vel *p*)/***(? — re) *a//*/or* (auctor). 14 Sequitur spatium vacuum. 15 Sched. *pul*eue* 16 *quo* etc. Sched. *qu** **c/o* *rf*(vel *p*)/*o*(vel c)*r* *////q** *am*(vel *n/*, vel *o/*)*/////*(vel c)

§. 178. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 20. item Terentius Clemens, L. 61. pr. de jur. dot. [Vlpianus, L. 7. de tut. datis.]

§. 179. Conf. §. 13. I. de excusat. L. ult. C. de legit. tutel. (Iustinian.)

§. 180. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 21. [Paulus, L. 17. de tutelis.]

§. 182. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 23. [Idem, L. 11. §. §. 1. 2. 3. de testam. tut. Scaevola, L. 41. §. 2. de fideic. libert.]

§. 183. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 20.

49. LXXXIV. a. *omnia*[17] similiter *et* Roma*e et in* pro||uinciis *sole*nt* obseruari*[18] ***************** |si uero — — — — — — — | §. 184. Olim cum legis actiones in usu erant, etiam ex illa |causa tutor dabatur, si inter tutorem et mulierem pupil|lumue legis actione agendum erat. *nam* qu*ia ipse* qui*dem tutor*[19] |in re sua[19a] auctor esse non pot*erat*, *alius dabatur*[20], q*uo*. |*auct*o*re*[21] *il*la *legis*[22] *act*io perager*etur*[23]: qui dicebatur |praetoriu*s tutor*[24], quia a[25] Praetore urbano dabatur. |post sublatas legis actiones quidam putant, ha|nc speciem dandi[26] *tutoris*[27] ******************[28] |******* *******[29] in *usu est si legiti*mo iudici*o agat*ur[30].

Lege: *quo dato prior tutor amittit*. Hollw. [17] *haec omnia*. Sched. *ha*c(?)c *o//////*(vel *m* pro *///*)*/* [18] *et Romae* etc. Sched. *e*(vel *s*)*/ r*(vel o)*oma*(vel */*)c *m*(?)*// *r*(vel *p*)c||*u/ncus so*(vel *//*)c(vel *s*)c**** o(vel *u*) — — — Lege: *et romae et in prouinciis solent obseruari*. Hollw. [19] *nam* etc. Sched. *s*(?)*/ q*(?)*u/*(vel *a*) **/*(?)c(?)***(?) *qu/a*(?) */*(?)**/*(?) Librarium sic scripsisse conjicio: *n̄* (nam) *quia ipse quid̄*. (quidem) *tut*. (tutor) In Ed. I. est: *nam* ********* quia ipse [[19a] *in rem suam* Inst.] [20] *poterat* etc. Sched. *pot*r*(vel *p*)**/ //*(vel *q* pro *//*)****c(?) ***u*(?)*//'*(vel */*) In Cod. scriptum puto: *poterat alius dauat'* (pro *dabat'* i. e. dabatur). [21] Sched. *q//** |*suo***(?)*re* Lege: *quo auctore*. Hollw. [22] Sched. */*(vel *l*)**na*(vel *s*)*//**(?)c*u*(vel *//*) [*illa legis* Huschk.; quod cum Hollw. et Gösch. probassent, recepi.] [23] *actio pageretur* (perageretur). Sched. ***//o p*(vel *r*)*ager**/*m* [24] Sched. *praetoriu* **///*(vel *n*, vel *u*, vel *o*, pro *//*)*//* Legendum *praetorius tutor*. [25] Cod. *aut* [26] *hanc* etc. Ita Cod. Bl. Ed. 1.: ***|** speciem ***** Sched.: *h*(?)*a*(?)c(?)|*re* speciem *da//o/* [27] *tutoris* deest in Ed. I. Sched. */c/*(?)*/*(vel */*)****c Bl. *t*(vel */*)*ta/*— [28] Sched. — — *u*(vel *o*)*s*(?)***c*a///a*** [Hefft. *penitùs euanùisse*.] [29] Sched. *//*cb*(?)c(vel */*)*//l/m*(vel *u/*)*//** Bl. *e*(vel *t*)*at*(vel *r*)*e*(vel c)*bextraṅ ḋ* [30] *usu* etc. Sched. ***u* c **/ /***/am*(vel *d/*)o(vel c) */ud/*c */ca/ur* In Cod. sic scriptum

§. 184. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 24. §. 3. *I*. de auctor. tut.

post sublatas legis actiones. Cf. infra Commentar. IV. §. 30.

S 12 §. 185. Si cui nullus omnino tutor sit[31], ei datur in urbe Ro|ma ex lege Atilia a Praetore urbano[32] et maiore parte Tri|bunorum *plebis*[33], qui Atilianus tutor uocatur[34]; in prouinci|is uero a Praesidibus pro-
16 uinciarum[35] ex lege Iulia et Titia. §. 186. Et i|deo si cui[36] testamento tutor sub condicione aut ex die certo da|tus sit[37], quamdiu condicio aut dies pendet, tutor dari |po*test*[38]; item si pure datus fuerit[39], quamdiu[40] nemo heres |existat, tamdiu ex iis[41] legibus
20 tutor petendus est: qui |desini*t* tutor[42] esse postea-qu*am* quis[43] ex testamento tutor esse |coeperit[44]. §. 187. Ab hostibus quoque tutore capto, ex hiis[45] legibus tu|*tor* datur[46]; qui desinit tutor esse[47], si is,

existimo: *usu ē.* (est) *si legitimo* *iudio* (iudicio) *agatur.* Cum in Cod. occurrat *iudia* pro *iudicia*, et *iudium* pro *iudicium*, etiam *iudio* pro *iudicio* scribere potuit librarius. [31] Inst. *fuerat* et mox *dabatur*. [32] Cod. *ubano* [33] [*plebis.* Cod. *bl.*] Inst.: in urbe *quidem* Roma (ap. Hal. *Roma* non adjicitur) *a Praetore u. et m. p. T. p. tutor* ex lege Atilia [34] Verba *qui* etc. in Inst. omissa sunt. [35] Sched. *prouincilaru*(?) [36] *Et* etc. Inst. *Sed et si.* Hal.: Sed et si *in*. [37] Inst. *fuerat* et mox *pendebat* (Bien. *pendebant*). [38] Sched. *po***** Inst. *poterat* [39] Inst. *fuerat.* [40] In Inst. additur *ex* (Bien.: ex *eo*) *testamento.* [41] [Ed. I et 2 *his.* Correxit postea Gösch.] Cod. *is* Inst. ed. Hal. *eisdem; Cuj. hisdem;* Bien. *iisdem.* [42] Cod. *desinitut* pro *desinit tut.* (tutor). [43] Sched. *postea q***quis* Itaque legendum vel *posteaquam quis*, vel *posteaq* (posteaquam) *aliquis* [44] Inst.: petendus *erat*, qui *desinebat esse* tutor *si condicio existeret* (Hal. *exstiterat*), *aut dies veniret* (Hal. *venerat*), *aut heres existeret* (Hal. *exstiterat*). [45] Cod. *hiit* Inst. [et Gösch. Ed. I et 2] *his*. [46] *tutor datur.* Sched. *tu|***** [Sic.] *dabat* (dabatur). Inst.: tutor *petebatur.* [47] Inst.: *desinebat*

§. 185. pr. I. de Atil. tut. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 18. Epitome, I, 7, §. 2.
§. 186. §. 1. I. de Atil. tut.
§. 187. §. 2. I. de Atil. tut.

qui captus est[48], in |ciuitatem reuersus fuerit: nam reuersus reci|pit tutelam iure postliminii. 24

50. LXXXIV. b. ||§. 188. Ex *h*is[1] apparet, quot sint species[2] tu- E
telarum. si uero quaera|mus, in quot genera hae species deducantur, lon|*g*a[3] erit disputatio: nam de ea re ualde ueteres dubita|uerunt, nosqu*e*[4] diligentius hunc 4
tractatum ex|secuti sumus et in edicti interpretatione, et in his |libris, quos ex Quinto Mucio fecimus. hoc *so*lum[5] |tantisper sufficit admonuisse, quod quidam |quinque genera esse dixerunt, ut Quintus Mucius; alii 8
|tria, ut Seruius Sulpicius; alii duo, ut Labeo: alii tot ge|nera esse crediderunt, quot etiam species es|sent.

§. 189. Sed[1] inpuberes quidem[2] in tutela esse, omni|um ciuitatium iure contingit; quia id[3] naturali 12
|ration*i*[4] conueniens est, ut is, qui perfectae aetatis |non sit, alterius tutela regatur. nec fere ulla ci|*u*itas est, in qua non licet[5] parentibus, liberis su|is inpube- 16
ribus *testamento*[6] tutorem dare: quamuis, ut supra di|ximus, soli ciues Romani uideantur tantum liberos in |potestate habere. §. 190. Feminas uero perfectae

esse tutor. [48] Inst. *erat*, et mox *fuerat, recipiebat.*

§. 188. [1] Cod. *iis* [2] Cod. *sint speciesint* [3] Sched. *lo*|*ca* Lege *longa.* Hollw. [4] [Sched. et Ed. 1 et 2 *nos qui*, ubi quaerebat Gösch. an legendum esset *nobis qui.*] [5] Sched. *totum* Lege *solum.* Hollw. [Vere. Ita III, 33 (*id*) *solum admonuisse sufficit.*]

§. §. 189 — 193. [1] *Sed* deest in Inst. [2] Inst. *autem.* [3] Verba *omnium ciuitatium* etc. ab Inst. absunt. [4] Cod. *ratione* Inst. *juri.* [5] Cod. *licet* [Gösch. edidit *licent.*] [6] Sched.

§. 188. [*in quot genera* etc. Conf. Cicero, Topic. cap. 8. Boethius, ad Topica Lib. IV, pag. 335 ed. Orell.] *alii tria.* Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 2.

§. 189. *Sed* — — — *regatur.* §. 6. I. de Atil. tut. *ut supra diximus.* Vid. §. 55.

§. 190. *pretiosa ratio.* Conf. Commentar. II. §. 232. *quia leuitate* — —. *regi.* Conf. Isidorus, Origin. Lib. IX, cap. ult. in

aeta|tis in tutela esse, fere nulla p*re*tiosa[7] ratio sua-
20 sis|se uidetur. nam quae uulgo creditur, quia leuita|te
animi plerumque decipiuntur, et aecum erat, |eas tu-
torum auctoritate regi, magis speciosa[8] uide|tur, quam
24 uera. mulieres enim, quae perfectae aetatis |sunt,
ips*ae*[9] sibi negotia tractant: et in quibusdam ||causis 51. XXXI. a.
*dici*s gratia tut*or*[10] interponit auctoritatem[11] suam;
sae|pe etiam inuitus auctor fieri a Praetore cogitur.
§. 191. Vnde |cum tutore nullum ex tutel*a*[12] iudicium
A 4 mulieri da*tur*[13]: |at ubi[14] pupillorum pupillarumue[15]
negotia tutores tracta*nt*, *eis* |post[16] pubertatem tu-
telae iudici*o*[17] rationem reddunt. |§. 192. Sane pa-

cost., pro *test.* i. e. testamento. [7] Sched. pro *ptiosa* i. e. pretiosa, exhibent *ptiosa* (pertiosa). [8] *magis speciosa.* Cod. *magis hispeciosa* Baumbachio legendum videtur: magis *mihi* speciosa. [Quasi Gaius his libris quid *sibi* viderĕtur docere voluisset. Debebat meminisse apud Vlpianum col. 30, 28 *hyfmirne* esse *Zmyrnae*. *In hiscarifo* apud gromaticum est *in scarifo*. Similiter apud Gaium p. 105, 12 et 23 habemus *Istichum*, *existare* in Arceriano codice gromaticorum, item alibi *isperans* et *istamus*; ex notissima scilicet Italici vulgi consuetudine. Conf. Zeitschr. f. gesch. Rechtsw. IX, p. 189.] [9] Sched. *ps* [10] Cod.: *dici* gratia *tutele* [11] Cod. *aut* i. e. autoritatem. [12] Cod. *tule* [13] Sched. *datu*(vel ū) [14] *at ubi.* Inst. *cum igitur*. Hal.: cum *ergo.* [15] Sched. *pup.ue*; quo compendio *pupillarumue* significari manifestum est. Inst.: pupillarum*que*. [16] *negotia* etc. In Ed. I. male legitur: *etiam* post. Iam cum Cramero reposui: *eis* post. Sched.: negotia *tut* (tutores) *tractant* (pro tractant) c (pro *eis*, ut videtur) |post Inst.: *tutores* negotia *gerunt* (Hal. *gerant*), *post.* [17] Sic in Inst. legitur; Sched. *iudic* exhibent.

fin. Cicero, pro Muraena, cap. 12. Vlpianus, Fragm. XI, §. 1. item supra §. 144. *mulieres enim — — auctoritatem suam.* Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. §. 25. 27. *saepe etiam inuitus* etc. Conf. infra Commentar. II. §. 122. item Cicero, loc. cit.

§. 191. *at ubi* etc. §. ult. I. de Atil. tut.

§. 192. Conf. Cicero, pro Flacco, cap. 34. *ad testamentum fa-*

tronorum et parentum legitimae tutelae |uim aliquam
habere intelleguntur, eo, quod hi neque |ad testamen- 8
tum faciendum, neque ad res mancipi alienandas, |ne-
que ad obligationes suscipiendas auctores fie|ri cogun-
tur, praeterquam si magna causa alienandarum |rerum
mancipi obligationisque [18] suscipiendae |interueniat [19]. 12
eaque omnia ipsorum causa consti|tuta sunt, ut quia
ad eos intesta*ta*rum [19a] mortuarum |hereditates perti-
nent, neque per testamentum exclu|dantur ab heredi-
tate, neque alienatis pretiosioribus |rebus susceptoque 16
aere [20] alieno minus loc*u*ples a|*d* *e*os hereditas *per*-
|ueniat [21]. §. 193. Aput peregrinos non similiter, |ut
aput nos, in tutela sunt feminae; set tamen plerum-
|que quasi in tutela sunt: ut ecce [22] lex Bithynorum [23],
|si quit mulier (*contra*)hat, maritum auctorem esse iu- 20
bet, aut filiu*m* eius |puberem [24].

In Cod. fortasse est *iudio* Conf. ad §. 184. not. 30. [18] Cod. *mancipio obligationisquae* Praestaret *obligationisue*. [19] Cod. *interueniant* [[19a] Cod. *intestarum*] [20] Cod. *susceptoquaere* i. e. susceptoquae aere. [21] Sched. *locopler* *a*|* (ad) **os* (eos) *hta*(vel *r*)* **(?)*ueniat* In Cod. haud dubie est *htas pueniat* i. e. hereditas perueniat. [22] Cod. *ur haecce* Sed legendum *ut ecce*. Hollw. [23] Ed. 1.: ********** Sched. *bartrnoru* Bl. *bytinorū* [24] Cod.: si *quit* (quid) *mul.* (mulier) *hat.* (Ita Bl. Sched. *ha**) *marit.* (maritum) *aut* (autorem) *ēe.* (esse) *iuuet* (iubet) aut *filius eiur* |puberem [Ante litteras *hat* librarius omisit notam ꝫ, post eas, si Bl. vera refert, interpunxit. Scripsi *contrahat*.]

ciendum. Conf. infra Commentar. II. §. §. 112. 118. 122. et Commentar. III. §. 43. item Vlpianus, Fragm. XX, §. 15. XXIX, §. 3. Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. II. (pag. 302 Orell.) *ad res mancipi alienandas*. Conf. infra Commentar. II. §. §. 80. 81. 85. 47. item Vlpianus, Fragm. XI, §. 27. Cicero, Topic. cap. 11. *ad obligationes suscipiendas*. Cf. infra Commentar. III. §. §. 108. 91. 176. item Vlpianus, Fragm. loc. cit. Cicero, pro Caecina, cap. 25; pro Flacco, cap. 35.

§. 193. Conf. Cicero, pro Flacco, cap. 30.

§. 194. Tutel*a* autem [1a] liberantur ingenuae qui|dem trium (*liberorum iure, libertinae uero quattuor, si in patroni*) liberorumue eius legitima tut*ela* sin*t* [1]. |nam et ceterae [2], quae alterius generis tutores ha-
24 bent, |uelut Atilianos, aut fiduciarios, trium liberorum ||iu*re liberantur** [3]. §. 195. *Pote*st [4] autem pluribus 52. XXXI. b.
modis |*libertina* [5] alterius generis [5a] habere: ueluti si a femi|na manumissa sit; tunc enim e lege Atilia pe*r*
4 tere de|bet tutorem, uel in prouincia *e lege Titia*; is in [6] patronae *** [7] |— — — — — — — — — — — — —
**Ite*|m si sit* [8] a *masculo* [9] manumissa, et auctore eo

§. §. 194—198. [1a Cod. *tutelautem*] [1] [Ita Hollw., ut unus versus excidisse putetur: itaque ego, nisi quod *liberorum iure* post *quattuor* repetebam. Gösch. dederat trium liberorum, *licet in* legitima etc., ad quae verba haec adnotaverat.] Cod.: *uee/ us* legitima *tutum* /*/n/* (vel c) Quae lectio, cum sensu careat, ita emendanda videtur: *licet in* legitima *tutela sint*. [2] Verbum *ceterae* ad libertinas spectat. [*namque ceterae* Gösch. placebat post editiones suas. Non assentior. Intellegendum plus quam scriptum est; hoc modo, Nam *de ceteris quid dicam, nisi eas* et *ipsas trium liberorum jure liberari?*] [3] Desiderantur litterae circiter 13. [4] Sched. pro *potest* exhibent *rr//st* [5] Sched. *modi/* |*//(vel *u*, vel *o*, pro //)*b*(?)*cr*(?)/*a*(?)*n*(vel //)*a* (Lege *libertina*). [5a Gösch. addidit (*tutorem*), quod potest abesse. Vide §. 101, n. 17a.] [6] Sched. *(*e*) /(pro *l*., ut opinor, i. e. lege) ////*a*(titia) /*s/n* [*is in* recepi.] [7] Sched. /*u**; et in princip. lin. sequent. /cc [Temptabam *ius* |*non succedit s'* (sed) *auctoritatem dt.* (dum taxat) *suam Xponit* (interponit).] [8] [Edd. |* *Sed et cum*; post *manumissa* addito (*fuerit*). Sched. |*s*(vel c)c(vel *a*) */*(?)c(vel *s*) Haec Gösch., prima littera semota, ita interpretatus erat *s' et c'*] [9] *a masculo*. Sched. *a*(vel /) /*c***c//lo*

§. 194. Conf. Fragm. veter. ICti de jur. specieb. §. 17. Plutarchus, in Numa, cap. 10. (pag. 66.) Vlpianus, Fragm. XXIX, §. 3. item supra §. 145. et infra Commentar. III. §. 44.

§. 195. *e lege Atilia. e lege Titia*. Conf. supra §. 185. *Sed et — — — qui fiduciarius dicitur*. Conf. supra §. 115. *Item — —. tutorem petere*. Conf. §. 4. I. quib. mod. tutel. finit. Vlpia-

coem|ptionem fecerit, deinde remancipata et manu-
|missa sit, patronum quidem habere tutorem |desinit, 8
incipit autem habere eum tutorem, a quo |manumissa
est: qui fiduciarius dicitur. Item si patro|*nus* *******
*******[10] in adoptionem se dedit, debet *sibi* |**e lege* 12
*Atilia uel**[11] *Ti*tia tutorem[12] petere. Similiter ex
iisdem |legibus petere debet tutorem *liber*ta[13] si pa-
tronus de|cedit, nec ullum uirilis sexus liberorum in
fami|lia re*linqu*it[14]. |§. 196. M**asculi quando**[15] pu- 16 M
beres esse coeperint, tutela libe|rantur. *Pu***berem*
*aut**em *Sabinus* quidem, *Cas*sius[16], |**et ceteri nostri*
*praeceptores e**um[17] esse putant[18], |qui habitu cor-
poris pubertatem ostendi**t, hoc est**[19], |qui generare 20
potest; sed in his, qui pubescere non |possunt, quales
sunt spadones, eam aetatem esse spe|ctandam, cuius
aetatis puberes fiunt. sed diuer|sae scolae auctores

10 Sched. *patro|n**** (patronus) *s/***/c****/as* [Cum Huschk. temptasset *siue filius eius*, Gösch. maluit *eiusue filius*.] 11 Requiruntur litterae circiter 9; unde in Cod. sic scriptum puto: *e l.* (lege) *atilia ū.* (uel). 12 Sched. *////a tute*(vel *s*) In Cod. sic fuerit: *titia tutē.* (tutorem). 13 Sched. pro *liberta* habent *b(?)usta* 14 Sched. *recipit* 15 Post litteram *M* desiderantur circiter litterae 12. Itaque pro *cum* scriptum pono *c*'. [Ed. 1 et 2 M**asculi autem cum** Postea Gösch. id quod dedi maluit.] 16 [*Puberem* etc.] Sched.: *//* — — — *cm* ***(?)///// quidem *c//n/u* [Horum ego partem supplevi: Göschenio debetur *sabinus*. Edd. nihil habent nisi vocabulum *quidem*.] 17 [Edd. **nostri praeceptores puberem e**um] Desiderantur litterae 25 vel 27. [Secutus sum comm. II, 15, ubi est *Nerva vero, Proculus, et ceteri*. Gösch. malebat *et Cassius ceterique nostri*.] 18 Sched. *putant*** 19 Requiruntur litterae circiter 7. *hoc* Schraderi

nus, Fragm. XI, §. 9. *Similiter* etc. Conf. Livius, Lib. XXXIX, cap. 9.
§. 196. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 28. Isidorus, Origin. Lib. XI, cap. 2. Quintilianus, Instit. orator. Lib. IV, cap. 2, §. 5. pr. I. quib. mod. tutel. finit.

24 annis putant pubertatem aes|timandam, id est, eum pu- 53.
berem esse exis*timandum[19a], *qui* || *XIIII annos ex-* CXVII. b.
2—24 *pleuit**. ********************** | ——— ——— b. r.
——— ———[20]

||§. 197. aetatem peruener*it*[21], in qua res suas 54.
tueri po*ssit*. *id*|*em*[22] aput peregrinas gentes custodiri CXVII. a.
superius |indicauimus[23]. §. 198. Ex iisdem causis et b. r.
4 in prouinciis a Praesi*di*|bus earum curatores dari uoluit.
N |§. 199. Ne tamen et pupillorum[1], et eorum, qui[2]
in curatione sunt, |negotia *a* tutoribus curatoribusque[3]

monitu scripsi: in Ed. 1. est *id*. [19a Ed. 1 et 2 exis*timant.]

20 Hujus paginae argumentum duplex sit necesse est. Apparet enim ex iis, quae praecedunt, tractatum de causis finiendae tutelae in ea continuari; quae autem sequuntur, caput de curationibus in ea incipere demonstrant. Quod in Epit. quidem tale est: *Peractis pupillaribus annis, quibus tutores absolvuntur, ad curatores ratio minorum incipit pertinere. Sub curatoribus sunt minores aetate, majores eversores, insani. Hi, qui minores sunt, usque ad viginti et quinque annos impletos sub curatore sunt. Qui vero eversores, aut insani sunt, omni tempore vitae suae sub curatoribus esse jubentur, quia substantiam suam rationabiliter gubernare non possunt.* Vid. Epit. I, 8. 21 Sched. *puenero*(?)/ 22 *po//it idem.* Sched. *po//// //?|c///* 23 Illud quidem planum est, Gajum hoc loco de curatoribus minorum agere. Sed si quid conjecturae detur, jam eo progredi licebit, ut Gajum maxime in exponenda notissima illa divi Marci constitutione occupatum fuisse dicamus, qua statutum est, ut omnes adulti curatores acciperent, non redditis causis: quae si ita sint, ad Imperatorem Marcum referendum erit verbum *uoluit*, quod in fine §. seq. legitur.

§. §. 199. 200. 1 Inst.: Ne *tamen pupillorum pupillarumve.* 2 Inst.: qui *quaeve.* 3 Inst. ed. Bien.: tutoribus curatoribus*ve*;

§. 197. *aetatem — possit.* Conf. pr. I. de curat. Vlpianus, Fragm. XII, §. 4. Epitome, I, 8. Capitolinus, in Antonino Philosopho, cap. 10. *superius indicauimus.* Vid. §. 189.

§. 199. pr. I. de satisdat. tut. v. curat.

consuman|tur, aut[4] deminuantur, curat Praetor, ut et tutores et (*curato*)*res*[5] eo |nomine[6] satisdent.

§. 200. Set hoc non est perpetuum. *nam* |et[7] tutores testamento dati satisdare non coguntur, qui*a* |fides eorum et diligentia ab ipso testatore probata est; |(*et*) *cu*ratores, ad quos non e lege curatio pertinet, set (*qui*)[8] |uel a Consule, uel a Praetore, uel a Praeside prouinciae *dan*|tur, plerumque non coguntur satisdare, scili|cet[9] quia satis i*donei electi s*unt[10].

Hal. et Cuj.: *curatoribus* tutoribusve. [4] Inst. *vel.* [Codices plerique *aut.*] [5] *curatores.* Sched. *p*, pro *ꝶ*, ut opinor: nam librarium prioribus verbi *curatores* syllabis per incuriam omissis, solam ultimam siglo *ꝶ* expressisse probabile est. Conf. ad. §. 144. not. 3. [6] Sched. *n*⁎*ominè* [7] *et* deest in Inst. [8] (*et*) etc. Ed. 1.: ⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎ non ⁎ e lege curator ⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎ Sched.: — — — — — *//os nonn* e lege *curatort/nc*⁎ *s*(vel c)⁎/ Bl.: ⁎⁎*ratores* (curatores) *at* quos *nonn* e lege curatio *ptinet* (pertinet) */*⁎*t* (set) [9] *scilicet* deest in Ed. 1. Sched. /c — — |cc/ Bl. /c/(?)*l*(?)⁎|*cet* [10] Sched. *////n*⁎⁎ (idonei) ⁎⁎⁎⁎*l*⁎ (electi) ⁎*unt* (sunt). Conf. loc. Inst. hic inferius allegat. — Reliqua hujus paginae pars vacua est.

§. 200. *Set — — probata est.* cit. pr. I. de satisdat. tut. v. curat.

GAII INSTITVTIONVM COMMENTARIVS SECVNDVS.

---

§. 1. **S**uperiore commentario de iure persona- 55. LXIII. a.
*rum** [1] |exposuimus: modo uideamus de rebus; *quae* b. r.
uel [2] |in nostro patrimonio sunt, uel extra nostrum
4 pa|trimonium habentur.

§. 2. Summa itaque [1] rerum diuisi**o* |*in duos articulos deducitur: nam aliae sunt diuini iur*|*is** [2], aliae humani. §. 3. Diuini iu*ris* su*nt* uelu*ti* res sac*rae* |et religiosae. §. 4. Sacrae sunt, quae Diis superis
8 consecr*a*|tae sunt; religiosae, quae Diis manibus re-
S lictae |sunt. |§. 5. S*ed* [3] sacrum *quidem sol*um ex*isti*m*atur* [4] |auctoritate populi **Romani fieri; consecra-*
12 *tur enim* [5] *lege de** |ea re lata, aut senatusconsulto

§. 1. [1] Ex Inst.; nisi quod pro *libro*, ut ibi legitur, tum ex Epit. auctoritate, tum ex constanti Cod. usu posui *commentario*. [2] *quae uel.* Sched. *q****l*

§. §. 2—11. [1] *itaque* deest in Dig. [2] E Dig. [3] Sched. *Sco* [4] Ed. 1.: sacr; sequentibus stellulis 32. Bl.: sacrum *****con */*um ex/*um*tor* [Sic. Ed. 2. sacrum **********************] [5] *auctoritate* in Ed. 1. non extat. [Hoc solum in Ed. 2.] Bl.: auctoritate *p.* ———————— Legendum vide-

§. 1. pr. I. de divis. rer. Conf. Epitome, II, 1, pr. et §. 1.
§. 2. L. 1. pr. de divis. rer. inscripta: Gajus Libro II. Institutionum.
§. 3. cit. L. 1. pr. de divis. rer. Conf. Epitome, II, 1, cit. §. 1.
§. 5. Conf. §. 8. I. de divis. rer. Epitome, II, 1. cit. §. 1. [Aelius Gallus, apud Festum, voc. Sacer mons, p. 321[a] Müll., ubi scrib. *quodcumque more* et *sive solum*.]

facto [6]. §. 6. Religiosum uero [7] nostra uo|luntate facimus mortuum inferentes in locum |nostrum, si modo eius mortui funus ad nos pertine|at. §. 7. Set in prouinciali solo placet plerisque, solum re|ligiosum non fieri, quia in *eo solo* [8] dominium populi Romani |est, uel Caesaris; nos autem possessionem tantum *et u*|sumfructum habere uidemur. utique tamen *eiusm|odi locus, licet non sit* [9] religiosus, pro r*eligi*oso *habetur* [10]: quia |etiam [11] quod in prouinciis non ex auctoritate populi Romani con|secratum est, (*quamquam*) proprie [12] sacrum non est, tamen pro sa|cro [13] habetur. §. 8. Sanctae quoque [13a] res, uelut [13b] muri et por|tae,

tur aut *populi,* quod Bluhmio placet, aut *publica.* [Recepi id quod Göschenio adprobaveram. Ab hoc tamen est *consecratur enim:* ego scripseram *quod consecratur.*] [6] *lege* etc. Haec quoque in Ed. 1. desiderantur. Sched. — —| ⁎⁎ ⁎c(?) *l⁎⁎a*(?) *a* ⁎c̄ *fa⁎/o* Bl.: — — (lege de) |ea re lata n̄ (aut) s̄c̄ (senatusconsulto) *fa⁎/o* (facto). [7] Supple *locum.* [Non potest, nisi praecesserit. Ergo in superioribus scripsi *sacrum solum.* De rebus sacris et religiosis iure consultus dicit §. 4, de solo §. 5. 6. 7.] [8] Sched. ⁝ in c⁎/ (eo) ⁎⁎⁎⁎o(?—solo). [9] *tam̄* (tamen) *e'm*|*odi* (eiusmodi) *locus l.* (licet) n̄. (non) *sit* Sched. *tam* ⁎⁎(?) |— — — —/ [10] Sched. *p* *rc/⁎⁎⁎o*(vel *m* pro ⁎*o*)*so* *l/*(?)⁎*u*(?)c(?)/(?) In Cod. fuerit: *p* (pro) *religioso hauet'* (pro *habet'* i. e. habetur). [11] *quia etiam.* Ed. 1.: ⁎|⁎⁎⁎⁎⁎ Sched. *q.* |⁎⁎⁎⁎⁎ Bl. *qꝁ* (quia) |*e*(vel *f*, vel *r*)*t/*(vel *e*, vel *g*)*ā*(vel *x*—etiam). [12] *est* etc. Ed. 1.: est, proprie [13] *sacrum* etc. Ed. 1.: *sacrum* non *est,* ⁎⁎⁎⁎⁎⁎ *pro sa*|cro Sched. ⁎*a*(vel *x*)*earum* *n* c(vel o)s⁎ ⁎⁎⁎⁎/c(?) *p*(vel *r*) c(vel /)/?|cr(vel *p*)o Bl.: sacrum *n* (non) est *tm̄* (tamen) *p* (pro) *'a*|*cro* [[13a] Sched. *qqque*] [[13b] Sched.

§. 6. Conf. §. 9. I. de divis. rer. §. 7. *quia — Caesaris.* Conf. supra Commentar. I. §. 6. et infra huj. Commentar. §. 21. item Theophilus, II, 1, §. 40. *nos — uidemur.* Conf. Theophilus, loc. cit. et Simplicius, ap. Goes. pag. 76.

§. 8. cit. L. 1. pr. de divis. rer. §. 10. I. eod. Conf. Epitome, II, 1, cit. §. 1.

quodammodo [14] diuini iuris sunt [15]. §. 9. Quod au-
24 tem *di|uini* [16] iuris est, id nullius in bonis est: id 56.
1—18 uero, quod humani ||*iuris est, plerumque alicuius LXIII. b.
in bonis est; potest autem et nullius in bonis esse. b. r.
nam res hereditariae, antequam aliquis heres existat, nullius in bonis sunt. §. 10. *Hae autem res, quae humani iuris sunt, aut publicae sunt, aut priuatae.* §. 11. *Quae publicae sunt, nullius in bonis esse creduntur; ipsius enim uniuersitatis esse creduntur, priuatae autem sunt, quae singulorum sunt** [17].

§. 12. **Quaedam praeterea res corporales sunt, quaedam incorporales.* §. 13. *Corporales hae sunt, quae tangi possunt, ueluti** [1] |fundus, homo, uestis,
20 *auru*m, argentum, et deni**|que [2] aliae res innume-
21. 22 *rabiles* [3]. §. 14. **Incorporales sunt, quae** [4] |*tangi* non *possunt* [5]: **qualia sunt ea, quae in iure consi-*

ūu. Dig. et Inst. *veluti*] [14] Sched. *qu..am....* [Sic.] Bl.: *quodammo* (quodammodo) [15] Sched.: iuris ** *s* (?) (sunt) [16] E Dig. [17] E Dig.

§. §. 12—14. [1] E Dig. [2] *aurum* etc. E Dig. Sched. *.un/* ——————— |*quo* [3] Sched. *al/a//* (aliae) *r* (pro *R* i. e. res) */*(?)*a*(vel *s*)*..mc..a////*—(inumerauiles). [4] E Dig. [5] Sched.: *..nc/* (tangi) non *...un/* (possunt; in Cod. enim, ut opinor, sic est: *p'sunt*). Ductus, quos tum in reliqua hujus, tum in priore sequentis paginae parte Sched. exhibent, hi sunt: (pag. 56. lin. 23.) *.me*(?)*s///* ——————— (lin. 24.) *.c* ——————— *au* ——————— (pag. 57. lin. 2.) *//d* ——————— (lin. 3.) di fruendi ——————— (lin. 4.) *m*(vel *///*)*cu/u* ——————— (lin. 7.) *///d* ——————— (lin. 8.) *om* [Hic ludere ausus sum: nam cum Gösch.

§. 9. cit. L. 1. pr. de divis. rer. *Quod — nullius in bonis est.* §. 7. I. eod. Conf. Epitome, II, 1, cit. §. 1. *nam res hereditariae* etc. Conf. Epitome, loc. cit.

§. §. 10. 11. cit. L. 1. pr. de divis. rer. Conf. Epitome, II, 1, cit. §. 1.

§. §. 12—14. cit. L. 1. de divis. rer. §. 1. Tit. Inst. de reb. incorp. Conf. Epitome, II, 1, §. §. 2. 3.

stunt; sicut hereditas, ususfructus, obligationes quoquo modo contractae. nec ad rem pertinet, quod in hereditate res corporales continentur; nam et fru*-|ctus, qui *ex fundo percipiuntur, corporales sunt*,
57. |et id, *quod ex aliqua oblig*ati*one nobis debetur, 24—2
LXII. a. plerumque corporale est, ueluti fundus, homo, pe-
b. r. cunia: nam ipsum ius successionis, et ipsum ius uten*|di[6] fruendi, *et ipsum ius obligationis incorporale est. eodem nu*|mero su*nt et iura praediorum 4—8
urbanorum et rusticorum, quae etiam seruitutes uocantur*[7]. ——— ——— ——— ——— |item I
** |——— 10—20
——— ——— ———

58.
LXII. b. |§. 15. Item ************************************** 8
b. r. |——— ——— ——— ——— ||sta- 22—24

tantum versus 21 et paginae proximae tertii initia notasset, ego in 23 quoque et 24, item 4, quae cum schedis concinerent demonstravi. Id plane certum est, versu 21 vel 22 Veronensis codicis scriptorem eorum partem quae in Digestis sunt praeterisse.]

[6] E Dig. In Inst. pro *successionis* legitur *hereditatis*. [7] *et ipsum* etc. Haec quoque e Dig. in contextum transtuli; neque tamen ea sufficiunt explendis lineis 3—8. In Epit. sane locus de servitutibus copiosior est; ibi enim (II, 1, §. 3.) sic legitur: Incorporalia etiam sunt jura praediorum urbanorum vel rusticorum. *Praediorum urbanorum jura sunt: stillicidia; fenestrae; cloacae; altius erigendae domus, aut non erigendae; et luminum, ut ita quis fabricet, ut vicinae domui lumen non tollat. Praediorum vero rusticorum jura sunt: via; vel iter, per quod pecus aut animalia debeant ambulare, vel ad aquam duci; et aquaeductus: quae similiter incorporalia sunt.* Haec jura tam rusticorum, quam urbanorum praediorum servitutes appellantur. Conf. infra §. 31.

§. 15. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, §. 1. Vatic. Fragm. §. 259. Isidorus, Origin. Lib. IX, cap. 4. extr. item supra Commentar. I. §. 120.

tim, ut nata sunt, mancipi esse putant [1]: N*erua uero*, *Pr*|oculus [2], et ceteri diuersae scolae auctores non ali-|ter ea mancipi esse putant, quam si domita sunt; et si propter |nim*i*am [3] feritatem domari non possunt, tunc ui|deri mancipi esse [4] *********************** |*** *********************************** §. 16. **nec** |mancipi sunt, uelut ursi, leones. item ea animali|a, quae fere [5] bestiarum numero sunt, uelut elefantes |et cameli; et ideo ad rem non pertinet, quod haec [6] *animali*|a [7] etiam co*llo* d*orso*u*e domantur* — — — [8] |************ ************************ quorum [9] |*** [10] ************** ****** mancipi esse: quaedam [11] |non mancipi sunt.

§. §. 15—17. [1] Gajus de iis animalibus loquitur, quae mancipi sunt. Itaque quae ad explendam periodum desiderantur, talia esse existimo: *ea autem animalia nostri quidem praeceptores*. [2] Sched. *ncp/o //cp** **|*eculus* Lege: *nerua uero pr*|*oculus*. Sav. [3] Cod. *minimam*; sed sensus *nimiam* postulat. Sav. [4] Cave, ne pro *mancipi esse* scribendum putes: *nec* mancipi esse; in Cod. enim sequi verisimile est hujusmodi aliquid: *cum ad eam aetatem peruenerint, cuius aetatis domari solent*. [*ex diuerso bestiae*] Conf. Commentar. I. §. 196. [5] Sched. *ferae* [Cur Gösch. fera*rum* scripserit nescio.] [6] *et ideo* etc. Ed. 1.: et ideo ************** q*uamuis ea* Sched.: et ideo *ad*(?) *ocm n /n*(vel *o* pro */a*)*//nc/ q //*(vel *u*)*a*** Bl.: et ideo ad rem *n* (non) *ptinet* (pertinet) *q* (quod) haec [7] Sched. **n/mc***|*a* [8] *collo* etc. Conf. Vlp. loco hic inferius allegato. Ed. 1.: co*llo dorsoue domentur* — — — — Sched. *co/m* //ursu/// //o//*/**[domari?]*****ca* (vel *n*)*ao*(vel *d*)*/*(?)*n/*(?)**** Bl. ultimos huj. lin. ductus sic exhibet: *amuc///\/* [9] Sched. |*qu* ———————————— Bl. |*ar* ——— *hau* ———————— *uu quoru* (quorum) Verbum *quorum* in Ed. 1. non extat. [10] Sched. *s/n* [11] *mancipi* etc. Haec in Ed. 1. desiderantur. Bl.: mancipi *ēē* (esse) *qua/dam*

§. 16. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, cit. §. 1.

§. 17. Item fere omni*a, quae incorpo*|ralia sunt[12], nec mancipi sunt, exceptis seruitutibus |praediorum rusticorum[13]: *nam hae quidem mancipi res* |sunt, 16 quamuis[14] sint ex numero rerum incorpo|ralium[15].

§. 18. Magna autem differen|tia est mancipi rerum et[1] nec mancipi. §. 19. Nam res nec |*mancipi nuda traditione abalienari poss|u*nt[2], si modo cor- 20 porales sunt et ob id recipiunt tra|ditionem. §. 20. Itaque si tibi uestem, uel aurum, uel ar|gentum tradidero, siue ex uenditionis causa, siue |*ex donationis*, siue
59. quauis[3] alia ex causa, tua |fit ea res si *[4] ********** 24
CXVI. b. *********** §. 21. *In eadem* ||causa sunt prouincia-
b. r. lia[5] praedia, quorum *alia stipen*|diaria, alia tributa-

(Lege *quaedam*). [12] *non* etc. Sched.: non [Ita.] mancipi *s*(sunt) *ıtcm*(item) *fcrc*(fere) **mn*(vel *ıı*)*ı* ——————— |*ralia* (omnia quae incorporalia) *s*(sunt). [13] *exceptis* etc. Sched. *excepti* seruıı**m*(?)**o*? |*poıopı*m p*ıs*ı*ıcdı**ı* Lege: *exceptis seruitutibus praediorum rusticorum.* Hollw. [14] *sunt quamuis.* Sched. *sın** *q*(?)*uaıı*ı(?)*uıs* [15] Sched. *po*(vel *q*)*ı*cm*(?) **ncoppo*|***ı*oc* Lege: *rerum incorporalium.* Hollw. Sequitur spatium vacuum.

§. §. 18—27. [1] *est* etc. Sched.: *e**(est) mancipi *rcr** (rerum. Librarius *rerū.* vel *rer*. scripserit) **ı* (et). [2] *possunt.* Sched. —|***ııı* [3] *siue quauis.* Sched. *sıuc qua**ıs* [4] [Ed. 2 *causa,* qua fit ********] Ed. 1.: *causa* ******** |*********** Sched. **s*(vel *o*)*** *a*********|*ı** cı *ıs sıo* Bl.: *c*** qua |fit *ear*s**** In Cod., ut opinor, est *c̄sa* (causa) etc. [*tua* fit ea res Huschk. Hollw. ego. Tum Huschk. *sine ulla iuris sollemnitate,* Hollw. *simul atque eam adprehenderis,* ego ex Theophilo *si modo tradendi animum habui.*] [5] *sunt prouincialia.* Sched. *s **ıu*(vel *o*)*c*ac*(?)*ı*(?) Librarius haud dubie *s̄. ꝑuincialia* scripsit. Sav.

§. 17. *exceptis* etc. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, cit. §. 1. Vatic. Fragm. §. 45.

§. 19. *Nam — possunt.* Conf. Vlpianus, Fragm. XIX. §. 7. *si modo* etc. Conf. infra §. 28. item Theophilus II, 1, §. 40.

§. 20. Conf. §. 40. I. de divis. rer.

§. 21. Conf. [Cicero, pro Flacco cap. 32, §. 80.] Theophilus, II, 1, cit. §. 40. item supra Commentar. I. §. 6. et huj. Commentar. §. 7.

S ria uocamus. |Stipendiaria sunt ea, quae in his pro-
4 uinciis sunt, quae propri|ae [6] populi Romani esse in-
telleguntur. Tributaria sunt ea, quae in |his prouin-
ciis sunt, quae propriae [7] **Caesaris esse cre**|duntur [8].
§. 22. Mancipi uero res **sunt** [9], quae per man|cipa-
8 tionem ad alium transferuntur; unde ******* [10] |man-
cipi res sunt dictae. quod autem ualet manci(*patio,
idem ualet et in iure cessio.* §. 23. *Et manci*)|patio
quidem [11] quemadmodum fiat, superiore |commentario
I tradidimus. |§. 24. In iure cessio autem hoc modo fit [12].
12 aput mag*istratum* [13] po|puli Romani, uel*ut* [14] Prae-
torem, uel aput Praesidem prouinciae is, cui |res
H in iure ceditur, rem tenens ita dicit [15]: |HVNC EGO
HOMINEM EX IVRE QVIRITIVM MEVM ESSE AIO.
deinde, post|quam hic uindicaue*rit, Praetor interro*-
16 gat [16] eum, qui ce|dit, an contra uindicet. quo ne-
gante aut tacen|te, tunc ei, qui uindicauerit, eam
rem addicit. idque |legis actio uocatur [17]; quae fieri

6. 7 *propriae.* Ed. 1.: proprie Iam, Hollwegio auctore, ad Cod. fidem reposui *propriae.* 8 In fine lin. 5. litterae desiderantur circiter 12; quam lacunam sic explet Sav.: *Caes.* (Caesaris) *esse cre* Post vocem *creduntur* sequitur spatium vacuum. 9 ℞ (res) s̄. (sunt). Sched. *r* * 10 An: unde *quidem*? Baumbachio legendum videtur *scilicet.* [Postea Gösch. supplebat *etiam*, ut §. 173.] 11 *quod autem* etc. Sav. mavult: quod *idem* ualet *mancipium et mancipatio. Et* manci|patio quidem. [*Et* recepi, cum Gösch. dedisset *Sed.*] 12 Boeth.: In iure *autem* cessio *fit* hoc modo. 13 Sched. *mag*** [14 Cod. ū Ed. I et 2 uel (*aput*) ex Boethio. Hollw. correxit primus. Pro *uelut* codex habet aliquotiens ū: vid. Index siglarum.] 15 Boeth. *uindicat.* 16 Ex Boeth. 17 Boeth. *uocabatur.* Mss. tamen 1. et 2. a Meer-

§. 22. Conf. Cicero, Topic. cap. 5. et ad eum loc. Boethius, Comment. Lib. III. (pag. 321, 43.)
§. 23. Vid. Commentar. I. §. 119. sq.

§. 24. *In iure cessio* ——— *uocatur.* Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. III. (pag. 322, 17.) post verba: Cessio vero tali fiebat modo, ut secundo com-

potest etiam in pro|uinciis *aput Praesides earum*[18].
§. 25. *Plerumque tamen et*[19] |fere semper mancipatio- 20
nibus utimur. quod enim |ipsi per nos praesentibus ami-
cis agere possumus, hoc |*non est necesse*[20] cum maiore
difficultate aput |Praetorem, aut aput Praesidem prouin-
60. ciae quae*rere*[21]. §. 26. (*At si*) ne|que mancipata, neque 24
CXVI. a. b. r. in iure cessa sit res man*cipi* ||——— ——— ——— 1—24
61. ——— ||——— ——— ——— ———[22]
XXVIII. a. |* unicam ***[23] ****************************** |——— 3—5
——— ——— ———[24] |praedium ***[25] *******
************************ |*** ulla libera ****************
****** §. 27. *admo*|nendi[26] sumus ****************** 8
********** |esse prouincialis soli nexum non **********
***** |significationem solum non aliter ***** mancipi
*** pro|uincial ** nec mancipi *[27] *** enim uero pro-
uincia**|************************* de mancipa —[28]. 12

mano collata *uócatur* exhibent. [Itaque Orellius.] 18 Sched. *a/**/ ns/*(?)*dc*(?)*s* c(?)**r/*** Lege: *aput p̀sides earum*. Hollw. 19 Sched. c*c/*uc(vel *s*)*q̄* **a/**c̄(?)*n* c* [Scripsi ita quem admodum Huschk. restituit, qui adnotavit Gaium in alio libro dixisse *diu et fere semper*, l. 1 D. 41, 3.] 20 Sched. *n/* c *n*(vel *//*)*cccssc* Lege: *n̄*. (non) *ē*. (est) *necesse*. Sav. 21 Sched. *quae***** Legendum *quaerere*. Sav. 22 *scassd*(?)/*claccqd///* ——————————— [Sic.] 23 Sched.: *m* unicam *end* 24 Sched. (lin. 3.) *ē* *q̄*(vel *ū*)*uons m/nc* ——————————— (lin. 4.) *ca/*(vel c)*css/c/r*(?)*uocp//* ——————————— (lin. 5.) *ereu*(?)———————————
25 Sched. *p̀dium* (praedium) *//n* 26 Sched.: *dem* ulla libera *d*(vel *c*)*//////* ———————— |*nendi* 27 *non aliter* etc. Sched. *n*(vel *//* — non) *ali*𝔭 (aliter) *//*(vel *a*)*///*(vel *m* pro *///*) *mancip/*(?) c(vel *s*)** *pro|uincial** *(?) *nec mancipi* * Locus a fine lin. 7. ita fere restitui posse videtur: *In summa* admonendi sumus, *nexum Italici*

mentario idem Gajus exposuit. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX. §. §. 9. 10.
§. 26. Conf. Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. loc. cit. item infra §. 41. et §. 204.
§. 27. Conf. Simplicius, ap. Goes. pag. 76.

1 |§. 28. Incorporales (*res*) traditionem non recipere
manife|stum est. §. 29. Sed iura praediorum urbano-
norum in iure *tantum ce*|di [1] possunt; rusticorum uero
16 etiam mancipari |possunt. §. 30. Vsusfructus in iure
cessionem tantum recipit. Nam |dominus proprietatis
alii usumfructum in iure cedere potest, |ut ille usum-
fructum habeat, et ipse nudam pro|prietatem *retineat* [2].
20 Ipse usufructuarius in iu|re cedendo domino proprie-
tatis usumfructum, *effi*|cit [3], ut a se discedat et con-
uertatur in proprietatem: |alii uero in iure cedendo
nihilominus ius suum re|tinet [4]; creditur enim ea ces-
24 sione nihil agi. §. 31. Sed haec |scilicet in Italicis
praediis ita sunt, quia et ipsa praedia mancipationem
||et in iure cessionem reci*piunt* [5]: alioquin in prouin- 62. XXVIII.b.
|cialibus praediis siue qu*is* [6] usumfructum, siue ius
eundi, agendi, aquam|ue ducendi, uel altius tollendi
4 aedes, aut non tollen|di ne luminibus uicini officiatur,
ceteraque simi|lia iura constituere uelit, pactionibus et

soli proprium ius esse, prouincialis soli nexum non *esse: recipit enim nexus* significationem solum non aliter, *quam si* mancipi *est*, prouinciale *uero* nec mancipi *est*. [28] *** *enim* etc. Sched. *auc*(vel *e*) *e*(vel c)*n/m uer*(?)*o puincia*** |c(vel *s*)*rusq*(vel /)*p*(?)*/n*(vel *s*) *p*(vel *r*)c**s***u**m**ccdc/(?)/ *de mancipa* —

§. §. 28 — 39. [1] Sched. *ta* — |*di* Legendum *tantum ce*|*di*: quamvis si vers. 14. ad solitum litterarum numerum restrictum ponamus, non plures in eo quam 3 desiderentur litterae. Itaque librarius sic scripsisse putandus est: *tnt. ce*|*di* [2] *retineat*. Sched. /**/*u/// Ductus incerti sunt omnes. [3] *efficit*. Sched. ****|c// [4] Cod. *ius sum retinetur* [5] Sched. *r*(vel *p*)*ec*/****// [6] Cod. *qus*

§. 28. Conf. supra §. 19.
§. 29. Conf. Vatic. Fragm. §. 45.
§. 30. *Vsusfructus — recipit*. Conf. infra §. 33. item Vlpianus, Fragm. XIX, §. 11. et Vatic. Fragm. §. 45. 47. *Ipse usufructuarius* etc. Conf. §. 3. I. de usufr. Pomponius, L. 66. de jur. dot.
§. 31. Conf. L. 3. pr. de usufr. (ex Nostri Reb. cottid.) §. 1. I. de usufr. §. 4. eod. de servitutib. Epitome, II, 1, §. 3.

stipulatio|nibus [7] id efficere potest; quia ne ipsa quidem praedia man|cipationem, aut (*in*) iure cessionem recipiunt [8]. §. 32. Et [9] cum |ususfructus *etiam* [9a] homi- 8
num et ceterorum animalium consti|tui possit, intellegere debemus, horum [10] usumfructum etiam |in prouinciis per in iure cessionem constitui posse. §. 33. Quod
autem |diximus, usumfructum in iure cessionem tan- D
tum recipere, |non est temere dictum, quamuis etiam 12
per mancipationem |constitui possit eo, quod in mancipanda proprieta|te detrahi potest: non enim ipse ususfructus mancipatur, |sed cum in mancipanda proprietate
deducatur, eo |fit, ut aput alium ususfructus, aput alium 16
pro|prietas sit. |———— ———— ————
———— [11] |§. 34. Hereditas quoque in iure ces- H
sionem tantum recipit. |§. 35. Nam si is, ad quem ab 20
intestato legitimo iure pertinet |hereditas, in iure eam alii ante aditionem cedat, id est ante|quam heres extiterit, perinde fit heres is, cui in iure ces|serit [11a], ac si ipse per legem ad hereditatem uocatus esset: post
|obligationem [12] uero si cesserit [13], nihilominus ipse 24
63. LXXXVII a. ||heres permanet, et ob id [a] [14] creditoribus tenebitur, de|bita uero pereunt, eoque modo debitores hereditarii lucrum [15] |faciunt; corpora uero eius heredita-

[7] Sched. *stpulat/o|n/b* [8] Cod. *recipiunt'* (recipiuntur) [9] [Edd. Set] [[9a] Sched. et Edd. *et*] [10] Cod. *honorum* pro *horum*. [11] Linea vacua. [[11a] Malim *cessa erit*. Apud Vlpianum XIX, 14 et hic p. 63, 4 *cui cessa est*.] [12] Cod. *obligationem* pro *aditionem*. [Illud restitui de Huschkii sententia.] [13] Cod. *cederit* [14] Cod.: id *a* [Itaque iterum III, 85, n. 4. Gösch. praepositionem restitui volebat: quod feci addita nota.] [15] Vo-

[§. 32. Conf. Gaius, L. 3. §. 1. de usufr.]

§. 33. *Quod autem diximus*. Vid. §. 30. *detrahi*. Conf. Vatic. Fragm. §. 47.

§. 34. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX. §. 11.

§. 35. Conf. infra Commentar. III. §. 85. item Vlpianus, Fragm. XIX, §. §. 12—14.

tis perinde transeunt ad e|um, cui cessa est hereditas, ac si ei singula in iure cessa[16] |fuissent. §. 36. Testamento autem scriptus heres ante |aditam quidem hereditatem in iure cedendo eam alii |nihil agit[17]; postea uero quam adierit si cedat, ea accidunt, |quae proxime diximus de eo, ad quem ab intesta|to legitimo iure pertinet hereditas, si post obligationem[18] (*in*) |iure cedat. §. 37. Idem et de necessariis heredibus diuer|sae scolae auctores existimant, quod nihil uidetur in|teresse, utrum (*quis*)[18a] adeundo hereditatem[19] fiat heres, |an inuitus existat[20]; quod quale sit, suo loco appare|bit[21]. sed nostri praeceptores putant, nihil agere ne|cessarium heredem, cum in iure cedat hereditatem. §. 38. Obli|gationes quoquo modo contractae nihil eorum |recipiunt. nam quod mihi ab aliquo debetur, id |si uelim tibi deberi, nullo eorum modo, quibus |res corporales ad alium transferuntur, id ef|ficere possum[22], sed opus est, ut iubente me tu ab eo |stipuleris: quae res efficit, ut a me liberetur, et |incipiat tibi teneri; quae dicitur nouatio obligatio-

cem *lucrum*, ex Savinii conjectura in contextum Ed. I. receptam, in ipso Cod. agnovit Bl.; ibi enim scriptum est *lucrū*. Sched. *l*(vel *i*)*u*(vel *ii*)*er**** [16] *cessa*. Sched. *oeii****(?) Bl. *cer'a r*(vel *n*) [17] Cod. *agi* [18] Cod. iterum pro *aditionem* [Ita Ed. 1 et 2.] exhibet *obligationem* [[18a] *quis* haud scio an abesse possit. Certe ex III, 87 potius scribendum erat *aliquis*.] [19] Sched. *htem* (hereditatem) *statem* In Ed. 1. contexto posui: hereditatem statim Iam vero Huschkio assentior, qui syllabas istas *statem*, tamquam ex mero librarii errore natas, ejiciendas existimat. [20] Cod. *existant* [21] Cod. *appare|uit'* (apparebitur). [22] Cod.

§. 36. Conf. infra Commentar. III. §. 86. item Vlpianus, Fragm. cit. §. §. 13. 14. *quae proxime diximus*. Vid. §. 35.

§. 37. Conf. infra Commentar. III. §. 87. *quod quale sit, suo loco apparebit*. Vid. infra §. 158. sq.

§. 38. *sed opus est* etc. Conf. infra Commentar. III. §. 176.

|nia. §. 39. Sine hac uero nouatione non poteris tuo no|mine agere, sed debes ex persona mea, quasi cogni-
64. LXXXVII. b. tor, ||aut procurator [22] meus, experiri.

|§. 40. Sequitur, ut admoneamus, apud peregrinos qui|dem unum esse dominium: ita *aut* [1] dominus quisque |est, aut dominus non intellegitur. Quo iure etiam populus Romanus |olim utebatur: aut enim ex iure Quiritium unusquisque dominus |erat, aut non intellegebatur dominus. set postea |diuisionem accepit dominium, ut alius possit esse |ex iure Quiritium dominus, alius in bonis habere. §. 41. Nam si tibi rem |mancipi neque mancipauero, neque in iure cessero, |set tantum tradidero, in bonis quidem tuis ea res |efficitur [2], ex iure Quiritium uero mea permanebit, donec tu eam |possidendo usucapias: *semel* [3] enim impleta usucapi|one, proinde pleno iure incipit, id est, et in bonis, |et ex iure Quiritium tua res esse, ac si ea [3a] mancipata, uel in iure ces|sa (*esset*. §. 42. *Vsucapio autem*) mobilium [4] quidem rerum anno completur, |fundi uero et aedium biennio: et ita lege XII tabularum |cautum est.

p'sum' (possumus). [22] Cod. *pçuratiar*

§.§. 40—42. [[1] Cod. *itaut* Gösch. ita ut d. q. *sit*, a. d. n. intelleg*a*tur. Sed prius disjunctionis membrum et ipsum particulam desiderat.] [2] Cod. *efficit'* [Ed. 1 et 2 effici*e*tur] [3] *usucapias semel.* Cod. *usucapiasemel* [[3a] Ed. 1 et 2 ea (*tibi*)] [4] [Ed. 1 et 2 cessa (*esset*). Mobilium quidem rerum anno completur (*usucapio*)] Malim: ac *si* $\overline{eet}$ (esset) *mancipata* uel in iure *cessa*. *Et* mobilium. Sav.

§. 40. *Quo iure* etc. Conf. supra Commentar. I. §.§. 54. 35. 167. infra huj. Commentar. §. 88. et Commentar. III. §. 166. item Theophilus, I, 5, §. 4.

§. 41. Conf. huj. Commentar. §.§. 26. 204. Commentar. III. §. 80. item Boethius, loc. ad §. 26. alleg. et Vlpianus, Fragm. I, §. 16.

§. 42. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, §. 8. Cicero, Topic. cap. 4. pro Caecina cap. 19. item infra §.§. 204. 44. et 54.

C |§. 43. Ceterum [1] etiam earum rerum usucapio nobis com|petit, quae non a domino nobis traditae fue-
20 rint, siue man|cipi sint *eae* [2] res, siue nec mancipi, si modo ea bona fi|de acceperimus, cum crederemus eum, qui tra*di*|derit [2a], dominum esse. §. 44. Quod ideo receptum uidetur, ne |rerum dominia diutius in incerto
24 essent: cum suffi|ceret domino ad inquirendam rem suam a*nn*i, aut [3] ||biennii spatium, quod tempus ad 65. XXXV. a.
usucapionem possessori tribu|tum est.

S |§. 45. Set aliquando etiamsi maxime quis bona
4 fide ali|enam [1] rem possideat [2], nu*m*quam tamen illi [3] usucapio procedit [4]: uel|ut si qui [5] rem furtiuam aut ui possessam possideat [6]; |nam furtiuam lex XII tabularum usucapi prohibet, ui pos|sessam lex Iulia et
8 Plautia. §. 46. Item prouincialia prae|dia usucapionem

§. §. 43. 44. [1] Cod. *Ceterarum* [2] Cod. *ae* pro *eae*, et mox *ea* pro *eas*. [*Ea* restitui. Ita III, 90 *quas res — non eadem, sed alia*. Item II, 89 *cujus rei — id*. III, 198 *quasdam res — id*. L. 32 pr. D. 30 *quae legavi — quaeque — id*.] [[2a] Sched. *tra?|derit*] [3] Sched. *ab/n/a*(?)? Legendum: *anni ā*. (aut) Sav.

§. §. 45—51. [1] *alienam* deest in Inst. [2] Inst. *possederit*. Bien. *possedit*. [3] Cod.: *n°qn* (nuncquam non) tamen *ill*. Legendum: *numquam* tamen *illi*. [4] In Inst. pro *numquam* etc. legitur: *non* tamen illi usucapio *ullo tempore* procedit. [5] [Gösch. dedit *si quis*. Ego et hoc et aliis locis *si qui* vel *cum qui* vel *aliqui* restituendum censui. Habet enim Veron. codex quaedam satis antiqua, qualia sunt *proxume* et *tum* temporale.] [6] Cod.

§. 43. Conf. pr. I. de usucap. *siue mancipi — siue nec mancipi*. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, §. 8.

§. 44. Conf. cit. pr. I. de usucap. L. un. C. de usucap. transform. (Iustinian.) L. 1. de usurpat. (ex Nostri Commentar. ad Edict. prov.) item supra §. 42. et quos ibi allegavi Ciceronis et Vlpiani loci, nec non infra §. §. 54. et 204.

§. 45. *Set — — procedit*. §. 1. I. de usucap. *uelut — — — Plautia*. Conf. §. 2. eod.

§. 46. Conf. cit. L. un. C. de usucap. transform. et cit. pr. I. de usucap. item supra §. 7.

(*non*)[7] recipiunt. §. 47. (*Item olim*) mulieris, quae in
a|gnatorum tutela erat[8], res mancipi usucapi non po-
terant, |praeterquam si ab ipsa tutore (*auctore*) tra-
ditae essent[8a]: id ita[9] le|ge[10] xii tabularum cau(*tum*
erat). §. 48. Item[11] liberos homines et res sacras |et 12
religiosas usucapi non posse manifestum est. §. 49. Quod
ergo |uulgo dicitur[12], furtiuarum rerum et ui posses-
|sarum[13] usucapionem per legem xii tabularum pro-
hibitam esse[14], non eo per|tinet, ut (*ne ipse*)[15] fur,
**quiue per*[16] uim *possidet*[17], usucapere *possit*, |nam 16
huic *alia*[18] ratione usucapio non competit, quia scili-
|cet mala fide possidet[19]; sed nec[20] ullus alius, quam-
quam[21] ab eo[22] |bona fide emerit[23], usucapiendi ius
habeat. §. 50. Vnde in rebus mobili|bus non facile

p'sideat' (possideatur). [7] Cod. *usucapiōn*, pro *usucapiōn*. (usucapionem) *n̄* (non); sic enim scriptum oportebat. [8] (*Item*) *mulieris* etc. Ita legendum esse Sav. mihi persuasit. In Ed. I. est: (*Item*) res mulieris, quae in agnatorum tutela (*erat, si*) erant. Sched. sic habent: *res* mulieris *que* in a|gnatorum tutela *erant* [Postea Gösch. correxit (*Item olim*)] [[8a] Cod. *traditaessent*] [9] Sched. *id ita* (ita). Sav. legendum censet: *idque* ita; quod praestaret sane. [10] Cod. *le|gem* [11] Sched. *cap//e*(vel *u*)*m* Sententia postulat: *cautum erat item* [12] Inst.: Quod *autem dictum est.* [13] Inst.: furtivarum *et vi possessarum* rerum. [14] Inst.: per *leges* [*legem* in aliquot codd.] *prohibitam* esse. [15. 16. 17] Ex Inst. [18] Cod. *huic ali* In Inst. pro *huic* legitur *his*. [19] Inst. *possident.* [20] Sic etiam in Inst. Bien.: Hal. et Cuj. *ne*. [Sed versu proximo *habet*.] [21] Sched. *qq* Inst. *quamvis*. [22] Inst. *eis*. [23] In Inst. additur: *vel ex*

§. 47. Conf. supra Commentar. I. §. 192. et infra huj. Commentar. §. 80. item Cicero, ad Atticum, Lib. I. epist. 5. et pro Flacco, cap. 34. et Vatic. Fragm. §. §. 1. 259.

§. 48. Conf. §. 1. I. de usucap.

§. 49. §. 3. I. de usucap.

§. 50. §. §. 3—6. I. de usucap. *Set* ——— *credens, uendiderit aut donauerit*. Conf. L. 36. de usurpat. (ex Nostri Reb. cottid.) *furtum non committit; furtum enim sine affectu furandi non*

p**rocedit, ut bonae fidei possessori usucapio com**-
20 |petat[24]: quia[25] qui alienam rem uendidit et tradidit,
fur|tum committit; idemque accidit, etiam si ex alia
causa |tradatur[26]. Set tamen hoc[27] aliquando aliter
se habet. nam |si heres rem defuncto commodatam,
24 aut locatam, u*el*[28] |aput eum depositam[29], existimans
eam esse here||ditariam[30], uendiderit aut donauerit, 66. XXXV, b.
furtum |non committit[31]. item si is, ad quem ancillae
ususfructus per|tinet, partum *etiam*[32] suum esse cre-
4 dens, uendiderit aut |donauerit, furtum non committit;
*f*urtum[33] enim |sine affectu furandi non committitur.
aliis quoque |modis accidere potest, ut quis sine uitio
furti rem |alienam ad aliquem transferat et efficiat, ut
8 a posses|sore usucapiatur. §. 51. Fundi quoque alieni
potest aliqui s|ine ui[34] possessionem nancisci[35], quae

alia causa acceperit. [24] Ex Inst. [25] Inst. *nam.* [26] *uendidit* etc. Inst.: vendidit (ita Bien.: Hal. *vendiderit,* Cuj. *vendit*) *vel ex alia causa* tradidit (sic iterum Bien.: Hal. *tradiderit,* Cuj. *tradit*), furtum *ejus* committit. Cetera in Inst. omissa sunt. [27] Inst. *id.* [28] Sched. *u*(vel *a*)** Inst. *vel.* [29] Cod. pro *eum depositam,* quod est in Inst., exhibet *eundempositam;* unde aliquis legendum putet: aput *eundem* depositam. [30] Inst. *existimans hereditariam esse.* [31] *uendiderit* etc. Inst.: *bona fide accipienti* vendiderit, aut donaverit, *aut dotis nomine dederit: quin is, qui acceperit, usucapere possit, dubium non est; quippe cum* [*cum* omittunt optimi] *ea res in furti vitium non ceciderit, cum utique heres, qui bona fide tamquam suam alienaverit,* furtum non committit. [32] *etiam* deest in Inst. [Sched. *et*] [33] Cod. *urtum* [34] Cod. *aliqui*'|*ineum* [Edd. *aliquis*] [35] Dig.: *nancisci* pos-

committitur. L. 37. pr. eod. inscripta: Gajus Libro II. Institutionum. Conf. infra Commentar. III. §. 208.

§. 51. Conf. §. 7. I. de usucap. *Fundi — — — afuerit.* cit. L. 37. de usurpat. §. 1. *nam si* etc. Conf. L. 38. eod. (ex Nostri Reb. cottid.) *eorum sententia* etc. Conf. Gellius, Lib. XI, cap. 18.

uel ex *neglegentia*[35a] domini uacet, uel qui*a*[36] do-
minus sine successo|re decesserit, uel longo tempore
afuerit. nam[37] si ad al|ium bona fide accipientem 12
transtulerit, po*te*|rit usucapere possessor; et quamuis
ipse, qui ua|cantem possessionem nactus est, intellegat,
ali|enum esse fun*dum*, *tamen* nihil ho*c bonae* **fidei**
possessori |ad *us*ucapionem nocet, *cum* inprobata sit[38] 16
eorum |sen*t*entia, qui putauerint, furti*uum* fundum[39]
fieri |po*ss*e.

|§. 52. Ru*rs*us ex contrario accidit, ut qui sciat R
alienam |re*m*[1] se possidere, usucapiat: uelut si rem 20
hereditariam, cuius |po*ss*essionem heres nondum na-
ctus est, aliquis |pos*se*derit[2]; nam ei concessum (*est,*
usu)cape*re*[3], si modo ea res |est, quae recipit usu-
sessionem.

[35a Sched. et priores Edd. *negli|gentia*; quod in codice esse non credo.] 36 Sched. *q* In Cod., ut opinor, est *qꝃ* i. e. quia; sic enim in Dig. legitur. 37 Sched. *n*, pro *ǹ*, ut opinor, i. e. nam. Praestaret tamen *quam*. 38 *fundum* etc. Ed. I.: fun*dum* ********* nihilomi*nus* ************* |ad *usuca*pionem ******* inprobata sit Sched. *fun**/*******/ nihilomm*/*** *c//***or*(vel *p*)/ |*ad **ucapionem negetur inpropata sit* Bl.: *fun*um* (fundum) *//*(vel *u* pro *//*)**l* (An *t̄m*. i. e. tamen?) nihil *h*(vel *b*)*o?d** (An *bo.fdi*? quae scriptura ad significanda verba *bonae fidei* accommodata videri possit.) **osses*ori* (possessori) |ad ***ucapionem* (usucapionem) *nocetu*(vel *q*)*r* (Lege *nocet cum*) inprobata sit Ego in componendo contexto quantum ad cetera Bluhmium secutus, ductus *h*(vel *b*)*o?d** ita explicatos dedi, quasi scriptum extet *hoc b̄f* (bonae fidei). 39 *furtiuum fundum*. Sic Heisio auctore scripsi. Ed. I.: furt*um* fun*di* Sched.: *furt///* fundum Bl.: *furtu/* fundum

§. §. 52—61. 1 *rem*. Sched. **c**ↄ* Bl.: *re**ↄ* 2 Cod. *posiderit* 3 *concessum* etc. Sched. *concessum cape* Librarius

§. 52. Conf. infra Commentar. Cf. Pomponius, L. 29. de usurpat. III. §. 201. *cuius* — *nactus est*.

capionem, quae species possessionis et usucapionis pro
24 |herede uocatur [4]. §. 53. Et in tantum haec usucapio
concessa est, ||ut et res, quae solo continentur, anno 67. CII. a.
usucapiantur. |§. 54. Quare autem etiam hoc casu [5]
soli rerum annua |constituta sit usucapio, illa ratio est,
4 quod olim rerum |hereditariarum possessione uelut [6]
ipsae hereditates usucapi |credebantur scilicet anno:
lex enim XII tabularum soli qui|dem res biennio usu-
capi iussit, ceteras uero an|no. ergo hereditas in ce-
8 teris rebus uidebatur esse, quia sol|i non est, quia ne-
que corporalis est. (et) quamuis [6a] postea creditum
|sit, ipsas hereditates usucapi non posse, tamen in
o|mnibus rebus hereditariis, etiam quae solo tenen-
tur [7], annua usucapio remansit. §. 55. Quare au-
12 tem omnino tam inproba possessio et usucapio con-
cessa |sit, illa ratio est, quod uoluerunt ueteres ma-
turius |hereditates adiri, ut essent, qui sacra facerent,
quorum |illis temporibus summa obseruatio [8] fuit, et

scripserit *cape* i. e. capere. [4] Cod. *uacatur* [5] [Gösch. edidit *hoc casu etiam*] [6] Ed. 1.: possessiones ut Quam lectionem jure meritoque improbat Brinkm. sic eam corrigens: *possessione uelut*. Neque hanc emendationem in contextum recipere dubitavi, licet Bl., in Cod. *possessionesut* scriptum esse, confirmet. Librarius in eo peccavit, quod *sut* scripsit, cum scriptum oporteret *ūut* i. e. uelut. [[6a] *et quamuis*. Ita Hefft. quoque. Ed. 1 et 2 quamuis (*autem*)] [7] Cod. *tene|antur* [In Addend. Ed. 2 hoc servandum fuisse judicat: atque in ea sententia perstabat, quamvis §. 204 Heffteri conjecturam probaret.] [8] Cod.

§. 54. *quod olim — — credebantur.* Conf. Cicero, pro Flacco, cap. 34. ad Atticum, Lib. I, epist. 5. *lex enim — — anno.* Conf. supra §. 42. et loci ibi allegati. *quamuis — — posse.* Conf. Seneca, de Benefic. Lib. VI, cap. 5.
§. 55. *ut essent — — fuit.* Conf. Cicero, de Legib. Lib. II, cap. 19 — 21. pro Muraena, cap. 12.

ut [9] |creditores haberent, a quo suum consequeren|tur. §. 56. Haec autem species possessionis et usucapio|nis etiam lucratiua uocatur: nam sciens quisque rem |alienam lucrifacit. |§. 57. Sed hoc tempore etiam [9a] non est lucratiua. nam ex aucto|ritate [10] Hadriani senatusconsultum factum est, |ut tales usucapiones [11] reuocarentur. et ideo po|test heres ab eo, qui rem usucepit, hereditatem petendo per|inde eam rem con-

68. CII. b. sequi, atque si usucapta non esset. §. 58. Et [12] ||necessario tamen herede extante ipso iure, |pro herede usucapi potest. |§. 59. Adhuc etiam ex aliis causis sciens quisque rem a|lienam usucapit. nam qui rem alicui fiduciae cau|sa mancipio dederit, uel in iure cessit, si eandem |ipse possederit, potest usucapere anno scilicet, etiam |soli si sit [13]; quae species usucapionis dicitur usurece|ptio, quia id, quod aliquando habuimus, recipimus per usu|capionem. §. 60. Sed cum fiducia contrahitur [13a] aut cum creditore |pigno-

obliteratio [9] *et ut.* Cod.: *ut et* [[9a] *Etiam* non debuit temptari. Lucrativa est herede non petente.] [10] Cod. *aucto|ritatem* [11] Cod. *usucapionem* [12] Cod. *et* [Hoc revocavi a Puchta Veri similium cap. VI anno 1839 edito recte explicatum. Edd. *Set*] [13] *anno* etc. Cod.: anno *scilicet | soli si sit* Sed vocula *si* alieno loco posita verbo *soli* praemittenda, et vocis *scilicet* terminatione geminata, legendum est: anno scilicet *etsi soli* sit. Sav. [Formavi lenius, *scilic. et.*|soli si sit.] [13a] Huschk.

§. 56. Conf. Iulianus, L. 2. §. 1. pro herede et L. 33. §. 1. de usurpat.

§. 57. Conf. L. 1. C. de usucap. pro herede (Anton.)

§. 58. Conf. infra Commentar. III. §. 201. item L. 2. C. de usucap. pro herede (Dioclet. et Maxim.) — Cum his, quae de usucapione pro herede §. 52. et seq. Gajus disputat, praeter locos superius allegatos conferendi sunt etiam Cicero, Topic. cap. 6. (verbis *aut possessione retenta*) et Plinius, Lib. V, epist. 1.

§. 59. *qui rem — cesserit.* Conf. Isidorus, Origin. Lib. V, cap. 25.

§. 60. *cum amico — essent.* Conf. Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. IV. (pag. 340, 39 Or.) *si uero cum creditore* etc. Conf. infra Commentar. III. §. 201.

ria iure, aut cum amico, quod tutius nostrae res apud eum |essent; si quidem cum amico contracta sit fiducia, |sane omni modo conpetit usureceptio[14]: si uero cum cre|ditore, soluta quidem pecunia omni modo conpetit: non|dum uero soluta[15] ita demum competit, si neque conduxe|rit eam rem a creditore debitor, neque precario ro|gauerit, ut eam rem possidere liceret; quo casu lu|cratiua usucapio[16] conpetit. |§. 61. Item si rem obligatam sibi populus uendiderit, e|amque[17] dominus possederit[18]; concessa est usurece|ptio[19]; sed hoc casu praedium biennio usurecipitur. et |hoc est, quod uolgo dicitur, ex praediatura[20] possessionem usu|re|cipi. nam qui mercatur a populo, praediator appellatur.

|§. 62. Accidit aliquando, ut qui dominus sit, alienandae |rei potestatem non habeat; et[1] qui dominus non sit, ||*ali*enare possit[2]. §. 63. Nam dotale prae- 69. LXXXV.a.
dium maritus inuita mu|lie*re* per legem Iuliam prohi-

contrahatur. I, 98 *cum — perueniunt,* 123 *accipiuntur,* 165. *inserit,* II, 191 *locuti sumus,* III, 37 *cujus potest,* IV, 78 *non possunt,* 116 *cum — teneris.* His casibus *cum* est *quia.* Sed etiam ubi *quamquam* dici potuisset, Veronensis codex aliquotiens habet indicativum. II, 155 *cum — veniri solent,* 210 *cum alioquin — non potest.*] [14] Cod. *usureceptio* [15] Cod. *soluita* [16] Cod. *usucapio* [17] *e|amq̄.* Sched. **|**** [18] Cod. *possiderit* [19] Sched. *u'u.recep|ptio* B L. *usurece|ptio* [20] Cod. *pdiat'a* i. e. praediatura. Librarius pag. 178. lin. 15. (conf. Commentar. III. §. 193.) pari compendio pro *naturae* scripsit *nat'ae.* Novum sane est verbum *praediatura.*

§. §. 62 — 64. [1] *alienandae* (Sched. *alienatae*) etc. Inst. *alienare non possit* et *contra.* [2] *alienare* (Sched. ****enare*) *possit.*

§. 62. pr. I. quib. alien. lic. | lic. conferendum et in reliqua
§. 63. *Nam — — usu-* | huj. §. parte.
captum. cit. pr. I. quib. alien.

betur alienare [3], quamuis ipsius |sit[4], uel mancipatum
ei dotis causa, uel in iure cessum, |uel usucaptum[5]. 4
quod quidem ius utrum ad Italica tantum |praedia, an
etiam ad prouincialia pertineat, *dubit*atur [6]. |§. 64. Ex
diuerso agnatus furiosi curator rem furio|si alienare
potest ex lege XII tabularum; item procurator id, |** 8
********************** est[7]; item creditor [8] pignus ex |pa-
ctione, quamuis eius ea res non sit[9]. sed hoc forsitan
|ideo uideatur [10] fieri, quod uoluntate debitoris intel-
|legitur pignus alienari, qui olim [11] pactus est, ut li-
ce|ret creditori pignus uendere, si pecunia non |sol- 12
uatur [12].

§. 65. Ergo ex his, quae diximus, ad|paret, quae-
dam naturali iure alienari, qualia sunt |ea, quae tra-
ditione alienantur; quaedam ciuili, |nam mancipationis 16
et in iure cessionis et usucapionis |ius proprium est
ciuium Romanorum.

Inst. *alienandae rei potestatem habeat.* [3] Sched. *alienare* * [4] *sit.* Sched. ***t* [5] Inst.: quamvis ipsius sit *dotis causa ei datum.* [6] Sched. *o*(vel *a*)*ub*(vel *h*, vel *l*)*tcatur* [7] Sched. *pcurator* (procurator) *s*c|c(?)**p*(?)c*fi*(vel *p*)c*s*(vel *a*)****u*(vel *i*, vel *o*)c(?)*rscn**ē* [*Id* et *est* recepi, ut alios ad reliqua supplenda excitarem.] [8] Sched. *creditor* *(?) [9] *item creditor* etc. Inst.: *Contra autem* creditor p. e. p., q. e. e. r. n. sit, *alienare potest.* Cujus diversitatis ratio ea est, quod quae hic praecedunt, in Inst. omissa sunt. [10] Inst. *videtur* [11] Inst. *ab initio contractus.* [12] Sequitur spatium vacuum.

§. 64. *agnatus — — tabularum.* Conf. Cicero, de Invent. Lib. II. cap. 50. Auctor ad Herennium, Lib. I, cap. 13. *item procurator.* Conf. L. 9. §. 4. de acquir. rer. dom. (ex Nostri Reb. cottid.) §. 43. I. de divis. rer. *item creditor* etc. §. 1. I. quib. alien. lic.

§. 65. *Ergo — — ciuili.* Conf. L. 1. pr. de acquir. rer. domin. (ex Nostri Reb. cottid.) §. 11. I. de divis. rer. *nam mancipationis* etc. Conf. Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. III. (pag. 321, 29.) Vlpianus, Fragm. XIX, §. 4. Cicero, de Offic. Lib. I, cap. 12.

N |§. 66. Nec tamen ea tantum, quae traditione nostra fiunt, |naturali nobis ratione adquiruntur, sed
20 etiam *quae* [1] |occupando ****************** [2] quia antea [3] nulli|us essent: qualia sunt omnia, quae terra, mari, caelo [4] |capiuntur. §. 67. Itaque si *feram* [5] bestiam, aut uolucrem, aut pis|cem **************** ca-
24 ptum **************|*********** *eousque* [6] nostrum esse intellegitur, ||donec nostra custodia coerceatur. cum 70 LXXXV.b.
uero custo|diam nostram euaserit et in naturalem liber|tatem se [7] receperit, rursus occupantis fit, quia no-
4 |*strum* [8] esse desinit. naturalem autem libertatem re|cipere uidetur, cum aut oculos nostros euaserit, |aut licet in [9] conspectu sit nostro, difficilis tamen *eius* |rei persecutio sit [10]. §. 68. In iis autem animalibus, quae

§. §. 66—69. [1] *quae*, Ed. 1.: * Sched. $\overline{**}$(?) Bl. $\overline{u}$. Mutandum $\overline{u}$ in $\overline{q}$ i. e. quae. [2] Sched.: occupando *idem(?)/scp*(vel *r*)/*/(vel /)*cr/mus* An: o. *ideo adquisierimus?* [3] Cod. *quiantea* [4] *quae terra* etc. Baumbachius mavult: quae terra, *quae* mari, *quae* coelo. [Ita quinque Inst. codices apud Schraderum, sed ii non optimi.] Cod. sic habet: *que* terra mari *que* coelo [*Coelo* non toleravi: est enim non minus vitiosum quam *penae* III, 223 n. 4. Neutrum tam antiquo tempore oris vitium esse potuit, sed calami: tum enim perpauca variabant, ut *meta moeta*, *cetus coetus* piscis, item *moeror*, rectius *maeror*.] [5] Librarius pro *ferā*., vel *feram*, id enim sentententia postulat, scripsit *cer a* (sic!), quod sensu caret. [6] Sched.: *pi/|cem ccpqs/a*********** captum *oc——————|*sus*——————*que* Sententia plana est: si f. b., a. u., a. piscem *ceperimus*, *quidquid ita* captum *fuerit*, *id statim nostrum fit, et eous*que etc. [7] *naturalem* etc. Cod.: naturalem *se* libertatem se [8] Sched. *nostra* [9] Cod. *an* [10] [*eius* etc.] Sched.: /// (pro *ſit*, ut opinor) |rei psecutio *sit*.

§. 66. Conf. cit. L. 1. de a. r. d. §. 1. L. 3. pr. eod. (ex Nostri Reb. cottid.) §. 12. I. de divis. rer.

§. 67. Conf. cit. L. 3. de a. r. d. §. 2. L. 5. pr. eod. (ex Nostri Reb. cottid.) cit. §. 12. I. de divis. rer.

§. 68. Conf. cit. L. 5. de a. r. d. §. 5. §. 15. I. de divis. rer. *ut si reuertendi* etc. cit. §. 15. I.

ex consue|tudine abire et redire solent, ueluti colum|bis et apibus, item ceruis, qui in siluas ire et redire so|lent, talem habemus regulam traditam, ut si reuer|tendi animum habere desierint, etiam no|stra esse desinant, et fiant occupantium[11]. reuerten|di autem animum uidentur desinere habere, cum[12] |reuertendi consuetudinem deseruerint[13]. |§. 69. Ea quoque, quae E.
ex hostibus capiuntur, naturali ra|tione nostra fiunt. §. 70. Sed et id, quod per alluuionem no|bis adicitur, eodem iure nostrum fit. per alluuio|nem autem id uidetur adici, quod ita paulatim[1] flu|men agro nostro adicit[2], ut aestimare non possimus, |quantum quoquo momento temporis adiciatur. |hoc est, quod uolgo[3] dicitur, per adluuionem id adici uide|ri, quod ita paulatim adicitur, ut oculos nostros fal|lat[4]. §. 71. Quodsi flumen partem aliquam ex tuo praedio de(traxe)|rit et
71. XCV. a. ad meum praedium attulerit, haec pars tua ma||net. §. 72. At si in medio flumine insula nata sit, haec

[Gösch. ediderat *sit* rei persecutio. Postea ei librarius videbatur scripsisse, errorem suum ipse corrigens, *r/t|p ei.*(eius)*psecutio sit* Ita sane Inst., *sit ejus persecutio,* sed ex Rebus cottidianis. Ego simpliciorem Huschkii emendationem secutus sum, qui ex *///* fecit *ei*. (eius).] [11] *ut si* etc. Inst.: *nam* si r. a. h. d., etiam *tua* esse *desinunt* et *fiunt* occupantium. [12] Inst.: habere *tunc,* cum. Omittit tamen vocem *tunc* Bien. [et codd. plerique.] [13] Cod. *desieruerint:*

§.§. 70—78. [1] *autem* etc. Cod.: autem *ita* uidetur *adici* (adiici) *q.*(quod) ita paulatim [*ita* Gösch. omisit post *autem*. Scripsi *id* ex Dig. et Inst.]. [2] Cod. *dicit* [3] *quod uolgo*. Cod. *quuolgo* [4] Cod. *fal|latur* [5] Cod. *commune* [6] Sched.

§. 69. Conf. cit. L. 5. de a. r. d. §. 7. §. 17. I. de divis. rer.
§. 70. Conf. L. 7. §. 1. de acquir. rer. domin. (ex Nostri Reb. cottid.) §. 20. I. de divis. rer.
§. 71. Conf. cit. L. 7. de a. r. d. §. 2. §. 21. I. de divis. rer.
§. 72. Conf. cit. L. 7. de a. r. d. §. 3. §. 22. I. de divis. rer.

|eorum omnium communis [5] est, qui ab utraque par|te fluminis prope ripam praedia possident [6]. si uero non |sit in medio flumine, ad eos pertinet, qui ab ea par|te, quae proxuma est, iuxta ripam praedia habent. §. 73. Prae|terea id, quod in solo nostro ab aliquo aedificatum |est, quamuis ille [7] suo nomine aedificauerit, iure natu|rali nostrum fit, quia superficies solo cedit [8]. |§. 74. Multoque magis id accidit et in planta, quam quis |in solo nostro posuerit, si modo radicibus ter|ram complexa fuerit. §. 75. Idem contingit et in *fru*men|to [9], quod in solo nostro ab aliquo satum fuerit. |§. 76. Sed si ab eo petamus fructum, uel aedificium, et in|pensas in aedificium, uel in seminaria, uel in sementem |factas ei soluere nolimus, poterit nos per excepti|onem doli mali repellere; utique si bonae fidei |possessor fuerit. §. 77. Eadem ratione probatum est, quod in |cartulis siue membranis meis aliquis scripse|rit, licet aureis litteris, meum esse, quia litterae [10] |cartulis siue membranis cedunt [11]. itaque si ego |eos

p'sident' i. e. possidentur. [7] *quamuis ille.* Cod. *qu//lle* Fieri potuit, ut sic consulto scriberet librarius; a Magnone enim docemur, vocem *quamuis* sigla *qu̅i.* notari. Quo tamen compendio cum in nulla alia Cod. parte usus sit librarius, probabilius dicetur, eum *qu* (his litteris in Cod. nostro verbum *quamuis* frequenter exprimitur) *ille* scribere voluisse, perfunctorie autem propositum exequentem litteram *i* geminasse. [8] Cod. *ceditur* [9] Sched. *pm̅|/o* Bl. *pm̅|to* Scriptum oportebat *frum̅|to* i. e. frumento. [10] Sched. *litteras* [11] Cod. *cedunt'* i. e. ceduntur.

§. 73. Conf. Epitome, II, 1, §. 4. cit. L. 7. de a. r. d. §. 12. §. 30. I. de divis. rer.

§. 74. Conf. Epitome, II, 1, cit. §. 4. cit. L. 7. de a. r. d. §. 13. §. 31. I. de divis. rer.

§. 75. Conf. Epitome, II, 1, cit. §. 4. L. 9. pr. de a. r. d. (ex Nostri Reb. cottid.) §. 32. I. de divis. rer.

§. 76. Conf. Epitome, II, 1. §. 6. cit. L. 7. §. 12. cit. L. 9. pr. de a. r. d. cit. §. §. 30. et 32. I. de divis. rer.

§. 77. Conf. Epitome, II, 1, cit. §. §. 4. et 6. cit. L. 9. de a. r. d. §. 1. §. 33. I. de divis. rer.

libros[12] easque[12a] membranas petam, nec inpen|sam
scripturae soluam, per exceptionem doli mali |sum-
moueri potero. §. 78. Sed si[13] in tabula mea aliquis 24
72. XCV. b. |pinxerit uelut imaginem[14], contra probatur: ||magis
enim dicitur, tabulam picturae cedere. |cuius diuersi-
tatis uix[15] idonea ratio redditur. cer|te[16] secundum
hanc regulam, si me possidente peta|s, imaginem tuam 4
esse, nec soluas pretium tabu|lae, poteris per exceptio-
nem doli mali summoueri[17]. at si tu posside|as, con-
sequens est, ut utilis mihi actio aduersum te |dari
debeat[18]: quo casu, nisi soluam impensam pictu|rae, 8
poteris me per exceptionem doli mali repellere; uti-
que si bona fide[19] pos|sessor fueris[20]. illud palam est,
quod siue tu subripuisses[21] ta|bulam, siue alius, con-
petit mihi furti actio[22].

|§. 79. In aliis quoque speciebus naturalis ratio re- 1

12 Cod. *librus* [12a Sic schedae. Rectius *easue.*] 13 Cod.: sed *si* 14 Cod. *inmaginem* 15 Ita Cod. Bl. Sched. et Ed. I.: *** 16 Ed. I.: ***|** Sched. ***|*te* Bl. *ce**(?)|*te* (certe). 17 *certe* etc. Inst.: *Vnde si a domino tabulae imaginem* possidente *is, qui pinxit, eam petat,* nec *solvat* pretium tabulae, *poterit* p. e. d. m. s. 18 Cod. *debet* 19 *bona fide.* Cod. $\overline{bf}$ Posuissem *bonae fidei,* nisi et in Inst. et in Dig. *bona fide* scriptum esse animadvertissem. 20 *at si* etc. Inst.: At si *is, qui pinxit, possideat* (Hal.: *eam* possideat), consequens est, ut utilis actio *domino tabulae adversus eum detur:* quo casu *si non solvat* impensam picturae, *poterit* per exceptionem doli mali *repelli,* utique si bona fide possessor *fuerit ille, qui picturam imposuit.* 21 Cod. *subripuisse* 22 *illud* etc. Inst.: Illud *enim* palam est, quod sive *is, qui pinxit, subripuit* tabulam (Hal. *tabulas*), sive alius, competit *domino tabularum* furti actio.

§. 78. Conf. cit. L. 9. de a. r. d. §. 2. §. 34. I. de divis. rer. Epitome, II, 1, cit. §. §. 4. et 6. *secundum hanc regulam* etc. cit. §. 34. I.

§. 79. *In aliis* — — — *Cassio.* Conf. L. 7. §. 7. de acquir. rer. domin. (ex Nostri Reb. cottid.) §. 25. I. de divis. rer. Epitome, II, 1, §. 5. *alii* — — *uisum est.*

quiritur [1]. *proinde* [2] |si ex uuis, (*aut oliuis, aut spicis*) meis uinum, aut oleum, aut frumentum |feceris, quaeritur, utrum meum sit id uinum aut |oleum aut frumentum, an tuum. item si ex auro |aut argento [3] meo uas aliquod feceris, aut ex meis [4] |tabulis nauem aut armarium aut subsellium fa|bricaueris; item si ex lana mea uestimentum fe|ceris, uel si ex uino et melle meo mulsum feceris, si|ue ex medicamentis meis emplastrum aut collyri|um [4a] feceris: (*quaeritur, utrum tuum sit id, quod ex meo effeceris*), an meum [4b]. quidam materiam et substan|*tiam* [5] spectandam esse putant, id est, ut cuius mate|ria sit, illius et res, quae facta sit, uideatur esse [6]; idque |maxime placuit Sabino et Cassio. alii uero *eius rem* [7] |esse putant, qui fecerit; idque maxime diuersae scholae auctoribus uisum est:
||sed eum quoque, cuius materia e*t* sub*stant*ia |fu*er*it [8], 73. XC. a.
furti aduersus eum, qui subripuerit, habe|re actionem; nec minus aduersus eundem con|dictionem ei competere, qui*a* [9] extinct*ae* [10] res, licet |uindicari non pos|si*nt*, condici tamen furibus et quibus|dam [10a] aliis possessoribus possunt.

§. 79. [1] *ratio requiritur*. Ita legendum censet Brinkm., et recte, ut nunc mihi videtur. In Ed. 1. est: ratio (*idem*) requirit. Sched. sic habent: ratio *reqrit* [2] *proinde* Sched. *pr* Bl. *pr̄* [3] Cod. *argumento* [4] Ed. 1.: **meis** Sched. ..(?) Bl. m(vel *ea*—meis). [4a Sched. *collirium*] [4b Ed. 1 et 2 (*quaeritur*), an meum (*sit*).] [5] *substantiam*. Sched. *.qdc7.*(vel /.)|r.am Bl. *subs'ta|nam* [6] Ed. 1.: **esse** Sched. .. Bl. *ee*(?) [7] *eiu* (eius) *rem*. Sched. ... [8] *et substantia fuit* (fuerit). Sched. *e. sub(?)...| fuit* [9] Cod. *qui* Inst. *nam*. [10] Cod. *ex tincta*, et mox *possit*, in fine autem hujus articuli *possunt* exhibet. Reposui *extinctae* et *possint*, ut est in Inst. [10a] Inst.: *a* furibus et *a* quibusdam.

Conf. cit. L. 7. §. 7. cit. §. 25. I. §. 26. I. de divis. rer. *quia* etc. *sed eum ——— competere*. Conf. cit. §. 26. I.

|IIII. De pupillis, an aliquid a se alienare possunt[1].

|§. 80. Nunc admonendi sumus, neque feminam, neque |pupillum sine tutoris auctoritate[1a] rem mancipi alienare posse; nec man|cipi uero feminam quidem posse, pupillum non |posse. §. 81. Ideoque si quando mulier mutuam pecu|niam alicui sine tutoris auctoritate dederit, quia facit eam accipien|tis, cum scilicet *ea*[2] pecunia res nec mancipi sit, con|trahit obligationem. §. 82. At si pupillus idem fecerit, |quia **eam pecuniam non facit accipientis**, null*am*[3] | contr*a*hit obligationem. unde pupillus uindica|re qu*ide*m nummos suos potest, sicubi extent, id |est, ************************************ |*** *************[4] repetere potest ************|*****[4a] *unde*[5]

§.§. 80—85. [1] Cod. *possunt* [Ed. 1 et 2 possint] [[1a] Ed. 1 et 2 sine tutore auctore Ita Gösch. ubicumque codex habet, ut hic, *s t a,* vel *sine t a,* ut p. 74, 2. 5. Ego eam formulam semper reposui, qua librarius, quotiens vocabula plene scripsit, usus est. Ceterum scio *sine tutore auctore* et alibi scriptum legi, et apud Ciceronem pro Caecina 25, 72. Topic. 11, 46, item apud Livium XXXIV, 2.] [2] *ea*, Sched. et Ed. 1.: ** Bl. c*a*, vel *ac*, vel /// (Lege *ea*). [3] Sched. *null.* Praecedens itaque lacuna ex solito litterarum uno versu comprehensarum numero 30 litteris taxanda erit. [Itaque addidi *eam*, quod Gösch. nescio quomodo omisit; quamquam fatendum est id vocabulum in Inst. non legi.] [4] Sched.: id | est c(vel *i*)****mc*(vel *u*)*re/u*(vel *o*)*/osp*(?)*//qcs*(?)*scm***o* (vel *q*)*q*(?)*dr***a***u*** |**o/****cc(vel o)*ab*(vel *d*)*eo****o* [Sic.] [[4a] Hollw. id | est *intendere* suos *ex* iq (iure Quiritium) *esse*; *mala fide* *consump*|*tos* uero ab *eodem* repetere potest *quasi* p'*si*|*deret* (possideret). Gösch. malebat *mala* q̊ (uero) *fide* *consump*|*tos* *ab* *eo* q (qui) *accepit*, repetere etc.] [5] Sched.: potest *s* — — — |**sr*(?)*c** **i*(?)*de* (unde). Bl.: potest *****ep/a*|*leret*(?) ***de* [Postea Gösch. voluit *proinde* (p̄*ide*) ex emendatione Odofr. Mülleri.]

§. 80. Conf. Commentar. I. §. 192. nec non huj. Commentar. §.§. 47. et 85. item Vlpianus, Fragm. XI. §. 27. Vatic. Fragm. §. 1. 259. et §. 2. I. quib. alien. lic.

§. 82. Conf. cit. §. 2. I. quib. alien. lic.

de pupillo quidem quaeritur, an nummos, quos[6] mutuos dedit, ab eo, qui accepit[7] ... de non ... possit, quoniam ...[8] ... [9] §. 83. ...[10] nec mancipi mulieribus[11] et pupillis sine tutoris auctoritate[12] solui possunt, quoniam meliorem condicionem suam facere iis etiam sine tutoris auctoritate concessum est. §. 84. Itaque si debitor pecuniam pupillo soluat, facit quidem pecuniam pupilli, sed ipse non liberatur, quia nullam obligationem pupillus sine tutoris auctoritate dissoluere potest; quia nullius rei alienatio ei sine tutoris auctoritate concessa est, set tamen si ex ea pecunia locupletior factus sit, et adhuc petat, per exceptionem doli mali summoueri potest. §. 85. Mulieri uero etiam sine tutoris auctoritate recte solui potest: nam qui soluit, liberatur obligatione, quia res nec mancipi, ut proxume diximus, a se dimittere 74. XC. b.

[6] Sched. *num...*(?)... (nummos) *qu..* (quos). [7] Sched. *accipit* [8] Sched. ... *a se non c.osp...q..* possit quoniam ... [Hollweg haec fere subesse censet, *bona fide consumptos petere* (vel *condicere*) possit ...] [9] Sched. ... *me* ... Bl. ...*aen*... *r* ... *fateqμse*...*aret*. [10] In Cod. tale quid scriptum esse censeo: *At ex ʾtrario* (contrario) *R̄* (res) *tam m̄cipi* (mancipi) *q̄* (quam). [Inst. At ex contrario *omnes res* pupillo vel *pupillae sine* tutoris auctoritate *recte dari* possunt. Hoc *dari* Göschenio praestare videbatur.] [11] *mulierib.* i. e. mulieribus. Sched. *mulier..* [12] *pupillis* etc. Sched.: pupillis *p r a* Bl. *pupillis̄ p̸* (Librarius cum ab initio scripsisset *p*, hanc litteram postea in *r* mutare voluisse videtur) *t̄s*. Lege: *pupillis sine*

§. 83. *nec* — *possunt*. Conf. cit. §. 2. I. quib. alien. lic. *quoniam* etc. Conf. pr. I. de auctorit. tutor.

§. 84. Conf. cit. §. 2. I. quib. alien. lic. et ad eam Theophilus; item Cicero, Topic. cap. 11.

§. 85. Conf. infra Commentar. III. §. 171. item Cicero, Topic. cit. cap. 11. *ut proxume diximus*. Vid. §. 80.

mulier et sine tutoris auctoritate potest [13], quamquam |hoc ita est si accipiat pecuniam: at si non accipiat, sed [14] |habere se dicat, et per acceptilationem uelit debito|rem sine tutoris auctoritate liberare, non potest.

|§. 86. Adquiritur autem [1] nobis non solum per nosmet ipsos, |sed etiam per eos, quos in potestate, manu, mancipio|ue [2] habemus. item per eos [3] seruos, in quibus usumfructum [4] habe|mus. item per homines liberos et seruos alienos, |quos bona fide possidemus. de quibus singulis diligenter [5] |dispiciamus. |§. 87. Igitur (*quod*) liberi nostri, quos in potestate habemus, |item [6] quod serui (*nostr*)i mancipio accipiunt, uel [7] ex traditione |nanciscuntur, siue quid stipulentur, uel ex aliquali|bet [8] causa adquirunt [9], id nobis adquiritur: ipse enim, ||qui [10] in potestate nostra [11] est, nihil suum ha- A I

75. LXXXVI. a.

tutore auctore. [13] *potest.* Sched. *ps.* Bl. *p'st* [14] *set.* Sched. *(?)c/ Bl. *st* [Post hoc vocabulum Gösch. addidit (*acceptam*), quo carere possumus.]

§. §. 86—96. [1. 2. 3] Verba *autem, manu mancipioue, eos* neque in Dig., neque in Inst. leguntur, excepta, quantum ad vocem *eos* pertinet, Bien. Inst. ed. [4] Sched. *uf* Bl. *ū/* Lege *ūf.* i. e. usumfructum. [5] Dig. et Inst. *diligentius.* [6] *item.* Sic etiam Inst. Dig. *igitur:* nulla enim ibi liberorum fit mentio. [7] Verba *mancipio accipiunt uel* in Dig. et Inst. omissa sunt. [8] Ed. 1.: **alia** quali|bet [Ed. 2 *alia* quali|bet] Sched.: *** quali|bet Bl.: *ali*(vel *a*) quali|bet Dig. et Inst. *qualibet alia.* [9] Cod. *adquir̄.* [Sic etiam Dig., itaque Instit. codices optimi. Gösch. cum Haloandro dedit *adquirant.*] [10] Ed. 1.: ipse **is** enim, ||qui Sched.: ipse ** enim ||qui Bl.: ipse / enim ||qui In Dig. Flor. *ipse enim qui* legitur; Hal. autem lectio,

§. 86. L. 10. pr. de acquir. rer. domin. inscripta: Gajus Libro II. Institutionum. pr. I. per quas person. nob. acquir. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, §. 18. Epitome, II, 1, §. 7.

§. 87. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, §. §. 18. 19. Epitome, II, 1, cit. §. 7. *Igitur quod liberi* etc. Conf. §. 1. I. per quas person. nob. acquir. *item quod serui* etc. cit. L. 10. de a. r. d. §. 1. §. 3. I. p. q. p. n. a. *ipse enim — potest.* Conf. infra §. 96.

bere potest. |et ideo [12] si heres institutus sit, nisi nostro iussu, hereditatem |adire non potest; et si iubentibus nobis adierit, hereditatem [13] |nobis adquirit, proinde [14] atque si nos ipsi here|des instituti essemus. et conuenienter [15] scilicet legatum |per eos nobis [16] adquiritur. §. 88. Dum tamen sciamus, si alterius |in bonis sit seruus, alterius ex iure Quiritium, ex omnibus causis |ei soli *per* eum adquiri, cuius in bonis [17] est. §. 89. Non solum |autem proprietas per eos, quos in potestate habe|mus, adquiritur nobis, sed etiam [18] possessio, cuius [19] enim |rei possessionem adepti fuerint, id nos posside|re uidemur. unde etiam per eos usucapio proce|dit [20]. §. 90. Per eas uero

quam tuentur etiam Inst., sic habet: ipse enim *servus* qui

[11] Sched. *nosrtrs* Bl. *nosrtrs* Dig. *alterius*: et sic etiam in Inst. legitur, nisi quod ap. Bien. est *alicujus*. [12] *et ideo* Dig. *Ideoque*. Inst. *Sed*. [13] Sched. item Bl. *hte*; pro *htē* i. e. hereditatem. Dig. et Inst. *hereditas*, et mox *adquiritur*. [14] Dig. et Inst. *perinde*. [15] *et conuenienter* Sic etiam Inst. In Dig. Florentiae *et his convenienter*; ap. Hal. autem *et ex his convenienter* legitur. [16] Dig.: scilicet legatum (Hal.: *legatum* scilicet) *nobis* per *eundem* (Hal. *eosdem*). Inst.: scilicet *nobis* (Hal. *vobis*) legatum per eos. Bien. [et Schraderi et codicum tantum non omnium] lectio a nostra eo solo differt, quod pro *nobis* exhibet *vobis*. [17] *per* etc. Cod.: *pro* eum *adq̄rit'* (adquiritur) cuius in *bon* (vel *bon* Bl.) [18] Sched. *et* Bl. *ēt* (etiam). [19] Dig. secundum Flor. lectionem *cujusque*, secundum vulgat. et Hal. *cujuscumque* exhibent: posteriorem lectionem Inst. tuentur. [20] *unde* etc. Dig.: unde etiam per *eorum longam possessionem dominium nobis adquiritur*. Inst.: unde etiam per eos usucapio, *vel longi temporis possessio nobis* (Hal. et Bien. *vobis*) *accedit*. In Cod. vocem *procedit* sequitur spatium vacuum.

§. 88. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, §. 20. item supra Commentar. I. §. 54. et infra Commentar. III. §. 166.

§. 89. cit. L. 10. de a. r. d. §. 2. cit. §. 3. I. p. q. p. n. a.

personas, quas[21] in manu |mancipioue habemus, pro-
prietas quidem adquiri|tur nobis ex omnibus causis;
sicut per eos, qui in po|testate nostra sunt: an autem 16
possessio adquiratur |quaeri solet, quia ipsas[22] non
possidemus. |§. 91. De his autem seruis, in quibus D
tantum usumfructum habemus, ita |placuit, ut quicquid
ex re nostra, uel ex operis su|is adquirant[23], id no- 20
bis adquiratur[23a]; quod[24] uero extra eas |causas[25],
id ad dominum proprietatis pertineat. ita|que si iste[26]
seruus heres institutus sit, legatumue quod ei |datum
fuerit[27], non mihi, sed domino proprietatis adqui|ritur. 24
§. 92. Idem placet de eo, qui a nobis bona fide pos- 1
76. LXXXVI. b. sidetur, ||siue liber sit, siue alienus seruus. quod enim
placuit de |usufructuario, idem[28] probatur etiam de
bonae fidei[29] possessore. |itaque quod extra duas
istas causas adquiritur, id uel |ad ipsum pertinet si 4
liber est, uel ad dominum si seruus sit[30]. |§. 93. Sed
si bonae fidei p*ossessor usuceperit seru*um[31], quia

21 Sched. *q̃as* Bl. *q̃as* (with u above)   22 Cod. *ipsa*   23 Cod. *adquirunt*, et sic vulgo in Dig. quoque legitur: sed Flor. Cod. et Hal. ed. nec non Inst. [vulgo] *adquirant* exhibent.   23a Inst. *adjiciuntur*.   24 *quod*. Sic etiam Inst. Dig. *si quid*.   25 [Ed. 1 et 2 causas (*persecuti sint*)] E Dig. Inst. *sunt*.   26 Dig. et Inst. *is*.   27 Sched.: legatumue *q* (quod) etc. Dig.: legatumve *quid*, *aut* ei *donatum* fuerit. Inst.: legatumve *quid* ei, *aut donatum* fuerit.   28 Sched. *id* Bl. *id̄* (idem).   29 Sched. *bf* Dig. *bonae fidei*. In Inst. Cuj. quidem et Bien. [cum majore codicum parte] *bona fide* exhibent; Hal. autem *bonae fidei*.   30 Cod. *rit* [Hoc restitui.] Dig. et Inst. *est*.   31 *Sed* etc. Sched.: sed si *bf p*——————————*p̄*. Desiderantur inter *p* et *p̄*. lit-

§. 91. cit. L. 10. de a. r. d. §. 3. §. 4. I. p. q. p. n. a. Conf. Epitome, II, 1. cit. §. 7. Vlpianus, Fragm. XIX, §. 21. item infra Commentar. III. §. 165.

§. 92. cit. L. 10. de a. r. d. §. 4. cit. §. 4. I. p. q. p. n. a. Conf. Vlpianus, Fragm. XIX, cit. §. 21. item infra Commentar. III. §. 164.

§. 93. cit. L. 10. de a. r. d. §. 5. cit. §. 4. I. p. q. p. n. a.

eo modo |dominus fit, *ex o*mni causa[32] per eum sibi adquirere potest. |Vsufructuarius uero usuca-
8 pere[33] non potest: primum quia non possi|det, sed habet ius utendi et[34] fruendi; deinde quia[35] scit, a|lienum seruum[36] *esse*[37]. §. 94. De illo quaeritur, an per eum seruum, |in quo usumfructum habemus, possidere *aliquam*[38] rem |et usucapere possimus[39], quia
12 ipsum non possidemus. Per |eum uero, quem bona fide possidemus, sine dubio et posside|re et usucapere possumus. Loquimur autem in utri|usque person*a* secundum *d*i*st*in*c*tionem[40], quam proxume ex|posuimus;
16 id est, si quit[41] ex re nostra uel ex operis |suis[42] adquirant[43], id nobis adquiritur[44]. §. 95. Ex his[45] apparet, |per liberos homines, quos neque iuri nostro[46] subi|ectos habemus, neque bona fide possidemus, item
19. 20 per alienos ser|uos, in quibus neque usumfructum habe-

terae circiter 23. Itaque in Cod. post *bf* sic scriptum puto: *possessor usuceperit seruu̅* (seruum). Dig. et Inst. lectio haec est: *Sed bonae* fidei possessor *cum* usuceperit servum. [32] Sched. ** (ex) *mni (omni) c̄ (causa) Dig. et Inst.: ex *omnibus causis.* [33] Dig.: usucapere *servum* (Cod. Rehd.: servum *alienum*). In Inst. nihil adjicitur. [34] *et* deest in Dig. et Inst. [35] *quia.* Sic etiam Inst. Dig. *quoniam.* [36] Dig. et Inst.: *servum* alienum. [37] *ee.* Sched. *e** [38] Cod. *aliqu*** [39] Cod. *p'sumus* [40] Sched. *ds//n/t/on* [*distinctionem* pauci Inst. codices: plerique *definitionem;* quod siquis praeferat, Gösch. se ei non repugnare scribit.] [41] *quid.* Inst. *quam possessionem.* [42] Inst.: *suis* operis (Cuj. et Bien. *operibus*). [43] Inst. *adepti fuerint.* [44] *id* etc. in Inst. omittitur. [45] Inst.: Ex his *itaque.* [46] Inst.: *nostro* (Hal. et Bien. *vestro*) juri. [*juri vestro* codd. non pauci.]

§. 94. *quia ipsum non possidemus.* Conf. Gajus, L. 25. §. 2. de lib. caus. *Loquimur* etc. cit. §. 4. I. p. q. p. n. a. conferenda ad priorem quoque huj. §. partem.

§. 95. *Ex his ——— nihil adquiri posse.* §. 5. I. p. q. p. n. a. conferenda et in reliqua huj. artic. parte.

mus[47], neque iustam possessionem[48], |nulla ex causa nobis adquiri p*osse. et hoc est, quod dici*|tur[49], per extraneam personam nihil adquiri *posse* ***** |******
*********** quaeritur, anne *********** |nobis adqui- 24
ratur[50]. §. 96. In summa sciendum *est*, iis, *qui*
77. XCIX.a. *in*[51]. ||potestate, manu, mancipioue sunt, nihil in iure cedi |posse. cum enim istarum[52] personarum nihil suum esse possit, conue|niens est, scilicet, ut nihil ***
******[53] in iure uindi|care possint. 4

[47] In Cod. post *habem* per errorem repetita sunt verba praecedentia; sequitur enim; *item p alieno' ſeruo'* | *in quibus neque uf.* [Sic.] [48] Sic etiam in Inst. Bien. Cuj. et Hal.: *possessionem* justam. [49] Ex Inst. [50] *nihil* etc. Sched.: nihil adquiri ——— |————— quaeritur *ane p* ——— |*nobis* adquiratur. Conjicere possis, in Cod. sic esse: nihil adquiri p'se (posse) *excep|ta p'sessione* (possessione) *de ea e* (enim) queritur *ane p* (per) *libera* (liberam) *pson* (personam) |*nobis* adquiratur Inst. sic habent: Et hoc est, q. d., p. e. p. n. a. posse, *excepto eo, quod per liberam personam, veluti per procuratorem, placet, non solum scientibus, sed et ignorantibus nobis adquiri possessionem, secundum divi Severi constitutionem, et per hanc possessionem etiam dominium, si dominus fuerit* [*fuit* plerique] *qui tradidit, vel usucapionem aut longi temporis praescriptionem, si dominus non sit*. Hoc jus, quod utilitatis ratione receptum esse in L. 1. C. de acquir. possess. affirmant Imperatores Severus et Antoninus, Gaji nostri temporibus fortasse nondum habebatur pro certo atque explorato. [51] *ē.* (est) *his* [Immo *e't is*] *q* (qui) *in*. Sched. **// is * *** [52] Cod. pro *istar'* (istarum) exhibet *star'* [Ita p. 163, 23 *stis*. *Nihil storum* apud Plautum in Trin. 2, 2, 52 vetus codex Camerarii: *sti sto* alii illo vetustiores saepe. Hoc quoque rusticanum. Cicero pro Tullio §. 20 *quid vobis, inquit, stic negoti immeo est?* Ita *Spanos* Puteaneus Livii, apud gromaticos *ager Spellatinus*, alia alibi passim.] [53] Sched.: nihil **u//*(vel *u* pro *//*)*onc p'se* Ductus **u//onc* ad vocem *omnino* refero, sequens autem *p'se* (posse) librarii errori tribuo. [Sic Ed. 2.

§. 96. *cum enim — suum esse possit*. Conf. supra §. 87.

|—————————————————————— [1]

|§. 97. (*Hactenus*)[2] tantisper admonuisse sufficit, quem-ad|modum singulae res nobis adquirantur. nam legatorum |ius, quo et ipso singulas res adquirimus [3], opportuni|us alio [4] loco referemus. Videamus itaque nunc, quibus |modis per uniuersitatem res nobis [5] adquirantur. |§. 98. Si cui [6] heredes facti sumus, siue cuius bonorum possessionem [7] petierimus, si|ue cuius bona emerimus [8], siue [9] quem adrogaueri|mus, siue quam [10] in manum ut uxorem receperimus [11], |eius res [12] ad nos transeunt.

§. 99. Ac prius [1] de hereditatibus [2] |dispiciamus, quarum duplex condicio est: nam vel ex testamento, uel |ab intestato ad nos pertinent.

§. 100. Et prius est, ut de his dispi|ciamus, quae nobis ex testamento [1] obueniunt.

Huschk. nihil *suū ēē* ꝑ (per) sē Rectius, nisi fallor, ex ꝑ' faciemus *e*, *ita*, nihil *suum esse*]

§.§. 97. 98. [1] Linea vacua. [2] Hujus quoque lineae principium vacuum reliquisse videtur librarius: explevi ex Inst. [3] *singulas* etc. Sched.: *singulae* ꝑ (res) adquirimus. Inst.: *singulae* res *nobis* (Hal. et Bien. *vobis*) *adquiruntur*, *item fideicommissorum*, *ubi singulae res nobis* (Hal. et Bien. *vobis*) *relinquuntur*. [4] Inst. *inferiore*. [5] *nobis*. In Inst. ap. Hal. et Bien. *vobis* legitur; ap. Cuj. autem nullum adjicitur pronomen. [Tum *acquiruntur* Inst. codices fortasse omnes.] [6] Inst.: Si cui *ergo*. [7] *bonorum possessionem*. Sched. *bp..* [8] *siue cuius bona emerimus*. Haec in Inst. omissa sunt. [9] Inst. *vel si*. [10] Cod. *quem* [11] In Inst. verbis *siue quam in manum* etc. substitutta leguntur haec: *vel si cujus bona libertatum conservandarum causa nobis* (Hal. et Bien. *vobis*) *addicta fuerint*. [12] Inst.: res *omnes*.

§. 99. [1] Cod. *primus* [2] Cod. *htabib.*

§. 100. [1] Inst.: *ex testamento* nobis (Hal. et Bien. *vobis*).

§. 98. cit. §. 6. I. p. q. p. n. a. Conf. Epitome, II, 2, pr.

§. 99. cit. §. 6. I. p. q. p. n. a.
§. 100. cit. §. 6. I. p. q. p. n. a.

|§. 101. Testamentorum autem genera initio duo fuerunt. |nam aut calatis comitiis faciebant, quae comitia bis in anno testamentis faciendis destinata erant, aut in procinctu, id est, cum belli causa ad [1a] pugnam ibant; procinctus est enim expeditus et armatus exercitus. alterum itaque in pace et in otio faciebant, alterum in proelium exituri. §. 102. Accessit deinde tertium genus testamenti [1], quod per aes [2] et libram agitur. qui neque calatis comitiis, neque in procinctu testamentum fecerat, is, si subita morte urguebatur, amico familiam suam, id est, patrimonium suum mancipio dabat, eumque rogabat, quid cuique post mortem suam dari uellet [3]; quod testamentum dicitur per aes et libram; scilicet quia per mancipationem peragitur. |§. 103. Sed illa quidem duo genera testamentorum [4] in desuetudinem abierunt; hoc uero solum, quod [5] per aes et libram fit, in usu retentum est. sane nunc aliter [6] ordinatur, atque olim solebat. namque olim

T 20 21 78. XCIX. b. 4 8 S

§§. 101—108. [1a Cod. causad] 1 Sched. At in annotationibus ad Ed. 1. conieci t, i. e. testamenti, et sic in ipso Cod. scriptum invenit Bl. 2 *per aes.* Ed. 1.: per (*ae*)*s* Sched. *pers* Bl. *per^es* 3 *dari uellet.* Cod. *dare uelletur* Conf. infra vers. 14. 4 Ed. 1.: **testamentorum** Sched. **** Bl. *test* 5 *uero* etc. Sched.; uero q solum q Bl.; uero q solum q

§. 101. Conf. §. 1. I. de testam. ordin. Gellius, Lib. XV, cap. 27. Vlpianus, Fragm. XX, §. 2. *quae comitia — erant.* Conf. Theophilus, II, 10, §. 1. *in procinctu etc.* Conf. Theophilus, loc. cit. Plutarchus, in Coriolano, cap. 9. (pag. 217.) Festus, sub vocib. Endoprocinctu (pag. 77. Müll.) et Procincta (p. 249b Müll.). Servius Danielis, ad Aeneid. Lib. VII, vers. 612. Cicero, [de Orat. Lib. I, cap. 53, §. 228.] de Natur. deor. Lib. II, cap. 3. Sabidius, apud Interpr. vet. Virgilii Ambrosianum pag. 67. 68.

§. 102. Conf. cit. §. 1. I. de test. ord. Gellius, Lib. XV, cit. cap. 27. Vlpianus, Fragm. XX, cit. §. 2. *qui neque — — — dari uellet.* Conf. Theophilus, II, 10, cit. §. 1.

§. 103. *Sed — — retentum est.* Conf. cit. §. 1. I. de test. ord. Vlpianus, Fragm. XX, cit. §. 2. *sane nunc aliter etc.* Conf. Theophilus, II, 10, cit. §. 1.

12 familiae emptor, id est, qui a |testatore familiam accipiebat mancipio, heredis lo|cum optinebat, et ob id ei mandabat testator, quid |cuique post mortem suam dari uellet: nunc uero |alius heres testamento[7] insti-
16 tuitur, a quo etiam legata relin|quuntur[8], alius dicis gratia propter ueteris iu|ris imitationem[9] familiae emptor adhibetur. §. 104. E|aque res ita agitur: qui facit, adhibitis, sicut in cete|ris mancipationibus, V[10] testibus
20 ciuibus Romanis |puberibus et libripende, postquam tabulas testamenti scripse|rit, mancipat alicui dicis gratia familiam suam: |in qua re his uerbis familiae emptor utitur: |FAMILIA PECVNIAQVE[11] TVA
24 ENDO MANDATELAM TV|TELAM CVSTODELAMQVE MEAM[12], QVO TV IVRE TESTAMENTVM ||FACERE 79. XL. a.

[6] Cod. *alter* [7] Sched. *t*. Cod. autem, sicut in annotationibus ad Ed. I. conjeci, Bluhmio teste exhibet *t* i. e. testamento. [8] *legata relinquuntur*: Sched. *legat — q...tur* Bl. *legata relinquuntur*. [9] *imitationem*. Sched. *i(?)..i(?)ationem* Bl. *imitationem*. [10] Ed. I. pr.* Sched. .* Bl. [11] Sched. *pecuniamque* [12] *tua* etc. Bl.: *tuam endo mandatela tu(?)am custodelaque mea*. Quae scriptura cum sensu careat, audendum fuit aliquid: itaque restituendae formulae feci quidem periculum, longe tamen absum, ut verum me assecutum esse confidam. [Ed. 2 Familiam pecuniamque tuam endo mandatam tutelam custodelamque meam (*recipio, eaque*) Sed his postremis eo minus opus additis, quod *antiquitus*, ut ait Festus in Redemptores p. 80 Vrs., *emere pro accipere ponebatur*. Huschkius Familiam etc. endo mandatela *tutela* custodelaque mea [Puchta malebat *meam*] (*ex iure Quiritium esse aio, eaque*) *Mandatelam* lexica ignorant, sed agnoscit Priscianus IV, p. 622.] In Ed. I. est: tuam ********* ******[****************mea. Sched. sic habent: tuam cud(?)u(?)

§. 104. *Eaque — — familiam suam.* Conf. cit. §. 1. I. de test. ord. Vlpianus, Fragm. XX, §. 2. *sicut in ceteris mancipationibus.* Conf. supra Commentar. I. §. 119. *in qua re — — uelut pretii loco.* Conf. Theophilus, II, 10, cit. §. 1. *deinde testator — — nuncupatio.* Conf. Vlpianus, Fragm. XX, §. 9.

POSSIS SECVNDVM LEGEM PVBLICAM, HOC AERE, et ut quidam adiciunt AENEAQVE LIBRA, ESTO MIHI EMPTA, deinde aere percutit libram, idque aes dat testatori, uelut pretii loco. deinde testator tabulas testamenti tenens ita dicit: HAEC ITA[13], VT IN HIS TABVLIS CERISVE[14] SCRIPTA SVNT, ITA DO, ITA LEGO, ITA TESTOR[15], ITAQVE VOS, QVIRITES, TESTIMONIVM MIHI PERHIBETOTE[16]. et hoc dicitur nuncupatio: nuncupare est enim palam nominare; et sane, quae testator specialiter in tabulis testamenti scripserit[17], ea uidetur generali sermone nominare atque confirmare. §. 105. In testibus autem non debet is esse, qui in potestate est aut[18] familiae emptoris, aut ipsius testatoris, quia propter ueteris iuris imitationem totum hoc negotium, quod agitur testamenti[19] ordinandi[20] gratia, creditur inter familiae emptorem agi et testatorem: quippe olim, ut proxime diximus, is, qui familiam testatoris mancipio accipiebat, heredis loco[20a] erat. itaque reprobatum est in ea re domesticum testimonium. §. 106. Vnde et si is, qui in potestate patris est, familiae emptor adhibitus sit, pater eius testis esse non potest. at ne is quidem, qui in[21] eadem potestate est, uelut frater

mand(?)a/ct(?)./(?)s(?) am cus(?).od(vel *o*)*claque mea* 13 *ita* apud Vlp. non legitur. 14 Vlp. *cerisve.* [*Cereisve* l. 1 §. 4 D. 48, 10: *cerave* Livius I, 24: *cerisque* Isidorus orig. V, 24, 12.] 15 Cod. *testator* 16 Sched. *phibitote* Bl. *phibitote* Vlpiani Cod. Vatic. *[illegible]itote* exhibet. [Conf. Zeitschr. f. gesch. Rechtsw. IX, p. 202.] 17 Cod. *scri|serit* 18 Sched. *aut* Bl. *aut* 19 *testamenti.* Sched. *test* Bl. *test t* vel *test^ot* 20 Cod. *ordandi* [20a Ed. I et 2 *loco heredis*, contra fidem codicis.] 21 *qui in.* Cod. *quin.*

§. 105. Conf. Vlpianus, Fragm. XX, §. 3. §§. 9. 10. I. de test. ord. §. 106. *Vnde — — — frater eius.* Conf. Vlpianus, Fragm. XX, §§. 4. 5. *Sed si filiusfamilias etc.* §. 9. I. de test. ord. Conf. Vlpianus, L. 20. §. 2. qui testam. fac. poss.

eius. Sed si filiusfamilias ex[23] castrensi peculio post
24 |missionem faciat testamen|tum, nec pater eius recte
testis ||adhibetur[23], nec is, qui in potestate[24] patris 80. XL. b.
est[25]. §. 107. De libri|pende eadem, quae et de te-
stibus, dicta esse intelle|gemus: nam et is testium nu-
4 mero est. §. 108. Is uero, qui in |potestate heredis,
aut in (*potestate*) legatarii est, cuiusue heres ip|se aut
legatarius in potestate est, quique in eiusdem |potestate
est, adeo[25a] testis et libripens athiberi po|test, ut ipse
8 quoque heres *aut*[26] legatarius iure adhibe|antur. sed
tamen, quod ad heredem pertinet, quique in eius |po-
testate est, cuiusue is[27] in potestate erit, minime |hoc
iure uti debemus.

S 12 |De testamentis mili*t*um[1]. |§. 109. Set haec[2]
diligens obseruatio in ordinandis te|stamentis militi-
bus propter nimiam inperitia|m *consti*tutionibus Prin-
cipum[3] remissa est. nam quamuis[4] |neque legitimum
16 numerum testium athibue|rint, neque uendiderint fami-
liam, neque nuncu|pauerint testamentum[5], recte nihi-
lominus te|stantur. §. 110. Praeterea permissum est

22 Inst. *de*. 23 Inst.: *adhibetur* testis. [Sed aliter codices.] 24 In Inst. additur *ejusdem*. 25 *est*. Ita in Inst. legitur. Schol. item Bl. *sit*. [25a Cod. *adeo* Ed. 1 et 2 ab eo, (qui testamentum facit),] 26 Ed. 1.: aut [Hoc restitui: nec adhibeantur cohaendum est, cum §. 109 legatur *frater aut patruus extent*. Ed. 2 et] Cod. et. 27 Cod. *is*

§. §. 109 — 115. 1 Cod. *militum*. 2 Set haec. Inst. *Supradicta*. 3 Cod.: *inperitia|m constitutionib. principum* Inst. pro principum exhibent *principalibus*. 4 In Inst. *si* [vel *hi*] inseritur. 5 neque uendiderint etc. Inst.: neque *aliam testamenti*

§. 107. Conf. Vlpianus, Fragm. XX, cit. §. 3.

§. 108. Conf. §. §. 10. 11. I. de test. ord. item Cicero, pro Milone cap. 18. Vlpianus, L. 20 pr. qui testam. fac. poss.

§. 109. pr. I. de militar. testam. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIII, §. 10.

§. 110. cum alioquin peregrini ... legataque: Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 2. Latini uero

tiis et peregrinos et Latinos instituere heredes, vel iis legare; cum alioquin peregrini quidem ratione ci- 20
vili prohibeantur capere hereditatem legataque, Latini vero per legem Juniam. §. 111. Caelibes quoque, qui lege Julia hereditatem legataque capere vetantur; item 24
orbi, id est, qui liberos non habent, quos lex [6]
81. LXIX. a. * * * * * * * * * * * * * * * * * prohibet * * * * * * * * * * * [7]
b. r. — — — — — — — — — — — — 2 — 22
* §. 112. Te-
82. LXIX. b. stamentum facere * [8] anno- 24
rum XII tutore auctore [9]; scilicet ut quae tutela liberatae

rum sollemnitatem observaverint. [6] Folium, quo huj. pag. argumentum continuabatur, deperditum esse, in Praefatione docui. Ceterum Gajus eum ordinem servasse videtur, ut, post absolutam materiam de testamentis militum, de his personis ageret, quibus non est permissum facere testamentum: quae sane pertinent, quae in fine pag. 81. nec non in princip. p. 82. nobis legere contigit. Itaque praeter Ulpianum, Fragm. XX. §. 10. sq. et Tit. Inst. quib. non est permiss. fac. test. conferenda est Epit. II, 2, §.§. 1—3. ubi quae leguntur haec sunt: §. 1. *Id quoque statutum est, quod non omnibus liceat facere testamentum: sicut sunt hi, qui sui juris non sunt, sed alieno juri subjecti sunt, hoc est, filii, tam ex nobis nati, quam adoptivi.* §. 2. *Item testamenta facere non possunt inpuberes, id est, minores quatuordecim annorum, aut puellae duodecim.* §. 3. *Item et hi, qui furiosi, id est, mente insani fuerint, non possunt facere testamenta. Sed hi, qui insani sunt, per intervalla, quibus sani sunt, possunt facere testamenta.* [7] Sched.: prohibet *hu/r*(vel *p*)*h/q*c**c Bl. *ins/* phibet (prohibet) *****/ul*q**** Sequens linea in Sched. ita comparata est: — — — — **n/o*(?)*pos*e******c*f(?)*ac//*(vel *n* pro *//* — facit?)/** [8] Sched.: — | *stamentum facerc* — — — — *m//p*(vel *r*)*c//c**** [9] Sched. *ann/ XII tab.*: quam scripturam vi-

ete. Conf. supra Commentar. I. §§. 23. 24. et infra huj. Commentar. §. 275.

§. 111. Conf. infra §. §. 286. 144.

§. 112. Conf. infra §. 113.

non essent [10], |ita testari deberent [11]. §. 113. Videntur ergo melioris condi|cionis esse feminae, quam masculi: nam masculus mi|nor annorum [12] XIIII testamentum facere non potest, etiamsi tutore auctore |testamentum facere uelit; |femina uero post [13] XII. annum [14] testamenti fa|ciundi ius nanciscitur [15].

|§. 114. Igitur [2] si quaeramus, an ualeat testamentum, in|primis aduertere [3] debemus, an is, qui id fecerit [4], ha|buerit testamenti factionem: deinde si habuerit, |requiremus, an secundum iuris ciuilis regulam [5] |testatus [6] sit, exceptis militibus, quibus [7] propter nimiam |imperitiam [8], ut diximus, quomodo uelint, uel quo|modo possint [9], permittitur testamentum facere.

tiosam esse manifestum est. [Scilicet librarius nota numeri deceptus scripsit *tab.*, cum deberet scribere *tq.* Itaque hic quattuor verba in locum decem asteriscorum suffeci. Extremos pag. 81 ductus ita recolligebam ut ex *pc//c**** facerem *maiores:* Göschenio placebat *maiorib.* (maioribus).] [10] *tutela* etc. Sched.: *tute*a l/bera/*c(?) n ccnt* Bl.: tutela liberatae *n* (non) *ēent* (essent). [11] Cod. *debent* Locus ad restituendum sane difficilis est; illud tamen neminem fugiet, Gajum de mulierum testamentis loqui. [12] Ed. I.: *minor annis* Sched.: minor **(?) ann* Bl.: minor *ann.* Conf. Commentar. I. §. 18. ibique not. 2. [13] Cod. *potest* [14] *annum.* Sched. **n/**ep*(vel *r*) Bl. *annor.* [15] *faciundi* etc. Sched.: *fa|c/un/dus* (Bl. *fac/untd//s*) ius *nancicit*.

§. 114. [1] Linea vacua. [2] *Igitur* deest in Dig. [3] Dig. *animadvertere.* [4] Dig.: *qui fecerit testamentum.* [5] Dig.: *regulas* juris civilis. [6] *testatus.* Sched. ****tatus* Bl. ***status* [7] Cod. *qui* [8] *inperitiam.* Sched. ******ritiam* [9] Sched. *quo|** ****t/t/* Bl. *|******nt*

§. 113. *nam masculus — — uelit.* Conf. Epitome, II, 2, §. 2. §. 1. I. quib. non est permiss. fac. testam. Vlpianus, Fragm. XX, §. 12. *femina uera etc.* Conf. Vlpianus, Fragm. XX, §. 15.

§. 114. *Igitur — — testatus sit.* L. 4. qui testam. fac. poss. inscripta: Gajus Libro II. Institutionum. *ut diximus.* Conf. §. 109. *quomodo uelint, uel quomodo possint.* Conf. Vlpianus, Fragm. XXIII, §. 10.

§. 115. Non tamen, ut iure ciuili[1] |ualeat[2] te- 16
stamentum, sufficit ea[3] obseruatio, quam supra expo-
|suimus de familiae uenditione et de testibus et de
|nuncupationibus[4].

§. 116. Ante omnia requirendum est, an |institu-
tio heredis sollemni more facta sit: nam[1] aliter |facta 20
institutione nihil proficit, familiam testatoris |ita uenire,
testesue ita adhiberi, aut nuncupari[2] testamentum, |ut
supra diximus. |§. 117. Sollemnis autem institutio haec S
est: TITIVS[3] HERES ESTO. |sed et illa[4] iam con- 24
83. XXXVII. a. probata uidetur: TITIVM HEREDEM ESSE ||IVBEO.
at illa non est conprobata: TITIVM HEREDEM ES|SE
VOLO. set et illae a plerisque inprobatae sunt: |HE-
REDEM INSTITVO[5], item HEREDEM FACIO.

§. 118. Obseruandum praeterea est, ut si mulier, 4
quae in tutela sit, faciat testamentum, |tutore aucto-
re[1a] facere debeat: alioquin inutiliter |iure ciuili[1]

§. 115. [1] In Inst. pro *iure ciuili* ap. Hal. et Bien. legitur *omnino*, ap. Cuj. *omnimodo*. [2] *ualeat*. Sched. ******at* [3] Inst. *haec*. [4] *nuncupationibus*. Cod. *nunccupa?nib*

§. §. 116. 117. [1] *n̄* i. e. nam. Sched. *n*(?) Bl. *n* [2] *ita adhiberi* etc. Sched.: ita *athibere a nupare* Bl.: ita *athibere n̄ nuncupare* Librarius pro passiva forma perperam activa usus est. Sed eum alio praeterea errore lapsum esse, legendumque puto: *itaque* nuncupari; illud enim sententia non patitur, ut legamus: *n̄* i. e. *aut* nuncupari. [At patitur, si facimus *testesue*. Hoc, quamvis librarius *testesq*. scripserit, tamen lenius est illo *itaque*, quod ejeci.] [3] Cod. *titus* [4] Cod. *illam* [5] Cod. *in stitutio*

§. §. 118—122. [[1a] Ita Hollw. Sched. |*tutores habet* Scilicet *hauctoritatem* habet codex supra §. 57 n. 10. Ed. 1 et 2 (*aucto-*

§. 115. *Non* —— *exposuimus*. pr. I. de exheredat. liber. *supra*. Vid. §. 104. sq.

§. 116. *ut supra diximus*. Vid. §. 104. sq.

§. 117. Conf. Ulpianus, Fragm. XXI.

§. 118. Conf. supra Commentar. I. §. 192. et huj. Commentar. §. §. 112. et 113. infra Commentar.

P testabitur. |§. 119. Praetor tamen, si septem signis
8 testium signatum sit te|stamentum, scriptis heredibus
secundum tabulas testamenti *bonorum possessionem*[2]
|pollicetur: (*et*) si nemo sit, ad quem ab intestato
iu|re legitimo pertineat hereditas, uelut frater eodem
pa|tre natus, aut patruus, aut fratris filius, ita poterunt
12 |scripti heredes retinere hereditatem. nam idem iuris
est et |si alia ex *causa*[3] testamentum non ualeat, uel-
ut quod familia |non uenierit, aut nuncupationis uerba
testator |locutus non sit. §. 120. Sed uideamus, an
16 etiamsi frater aut[4] patru|us extent, potiores scriptis
heredibus habeantur. rescribto |enim Imperatoris An-
tonini significatur, eos, qui secundum |tabulas testa-
menti non iure factas bonorum possessionem petierint,
posse aduer|sus eos, qui ab intestato uindicant he-
20 reditatem, defendere |se per exceptionem doli mali.
§. 121. Quod sane quidem ad masculorum testamenta
per|tinere certum est; item ad feminarum, quae ideo
non |utiliter testat*ae*[5] sunt, quod uerbi gratia familiam
non uen|diderint, aut nuncupationis uerba locutae non
24 A |sint: ||an autem et ad ea testamenta feminarum, quae 84. XXXVII. b.
sine tutoris au|ctoritate fecerint, haec constitutio per-
tineat, ui|debimus. §. 122. Loquimur autem de his

ribus iis, quos) tutores habet.] [1] /c i. e. iure ciuili. Sched. /* Bl. /ū [Sic.] [2] Ed. 1.: **bonorum possessionem** [Hoc restitui. Ed. 2. *hereditatem*] Sched. *** Bl. *hī/*, vel *lan*, vel *ben* (Lege *hereditatem*). [3] Cod. pro *causa* exhibet *sc.to* i. e. senatusconsulto. [4] Ed. 1.: **aut** Sched. * Bl. ā [5] *non* etc. Sched.: **o**|utiliter *testat** Bl.: *ao* (vel *e*) *n*|utiliter *testat/*

III. §. 43. item Vlpianus, Fragm. XX, §. 15. Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. II. (pag. 302.) §. 119. Conf. infra §. 147. sq. item Cicero, Topic. cap. 4. ibique Boethius. *nam idem iuris est* etc. Conf. Vlpianus, Fragm. XXVIII, §. 6. §. 2. I. de test. ord. §. 120. Conf. Paulus, Collat. Tit. XVI, §. 3. init. [?] §. 122. Conf. supra Commentar. I. §. §. 190. et 192.

scilicet feminis, |quae non in legitima parentium aut patronorum tutela |sunt, sed de his, quae alterius generis tutores [6] habent, |qui etiam inuiti coguntur auctores fieri. alioquin |parentem et patronum[7], sine auctoritate eius |facto testamento, non summoueri palam est.

|§. 123. Item [1], qui filium in potestate habet, curare debet [2], ut eum |uel [3] heredem instituat, uel nominatim exheredet [4]: alioquin si |eum silentio praeterierit, inutiliter testabitur. |adeo quidem, ut nostri praeceptores existiment, eti|amsi [5] uiuo patre filius [6] defunctus [7] sit, neminem |heredem [8] ex eo testamento existere posse, scilicet |quia statim [9] ab initio non constiterit instituti|o [10]. sed diuersae scholae auctores, si quidem filius mortis [11] patris tempore |uiuat, sane impedimento eum esse scriptis heredi|bus, et illum ab intestato heredem fieri confitentur [12]: |si uero |ante mortem patris interceptus sit, posse |ex testamento hereditatem [13] adiri putant, nullo iam [13a] filio impedi|mento; quia scilicet existimant, (*non*) statim ab initio

[6] Sched. *tutorem* [7] Cod. *patronorum*

§.§. 123—137. [1] Inst. *sed.* [2] Cod. *debet'* [3] *uel* deest in Inst. [4] *nominatim exheredet.* Inst. *exheredem eum nominatim faciat.* Bien. vocem *eum* omisit. [5] *ut nostri* etc. Inst. *ut si* (Cuj. [cum majore codd. parte] *ut etsi*), omissis verbis intermediis. [6] Cod. *filious* [7] Inst. *mortuus.* [8] Inst. *nemo heres*; et mox *possit.* [9] *scilicet* etc. Ed. 1.: q*uia* scilicet † statim Sched.: *q.* scilicet ſ quia statim Bl.: *q* scilicet etc. Inst. *quia scilicet* exhibent, omissa voce *statim.* [10] Inst. *testamentum,* [11] *filius mortis.* Sched. *fil/u..rtis* Bl. *fili* mortis [12] *confitentur.* Sched. *con//ent* Bl.: *confitent* [13] *hereditatem.* Sched. *hdem* i. e. heredem Bl. *hdem* [13a Malim *in*

§. 123. *Item — — — constiterit institutio.* pr. I. de exheredat. liber. Conf. Epitome, II, 3, pr. et §. 1. Ulpianus, Fragm. XXII, §. 16.

|inutiliter fieri testamentum filio praeterito. §. 124. Ceteras uero |liberorum personas si praeterierit testator, ualet |testamentum. praeteritae istae personae scriptis heredibus in ||partem adcrescunt [14]: si sui instituti sint, in uirilem [14a]; |si extranei, in dimidiam: id est, si quis tres uerbi gratia [15] filios heredes instituerit, et filiam praeterierit, fili|a adcrescendo pro quarta parte fit heres ********* |—————————————— [16] |habitura esset. at si extraneos ille heredes institu|erit, et filiam praeterierit, filia adcrescendo ex di|midia parte fit heres. quae de filia diximus, eadem [17] |et de nepote deque [18] omnibus liberorum personis, siue |masculini, siue feminini [19] sexus, dicta 85. CXXIV a. b. r.

uel *iam a.*] [14] Legendum aliquis putet: C. u. l. p. s. p. t., ualet *quidem* testamentum: *sed* praeteritae i. p. s. h. i. p. a. Nostro tamen omnino similis est Vlp. loc. hic inferius allegat., ubi sic legitur: Reliquae vero personae liberorum, velut filia, nepos, neptis, si praeteritae sint, *valet testamentum. scriptis heredibus adcrescunt* etc. [[14a] Ita Codex. Haec Blumii schedis confirmari Gösch. non animadvertit.] [15] *uerbi gratia* deest in Ed. 1. Sched. *******|/a* Bl.: *ubis* (uerbis) gra|tia [16] *fit* etc. Ed. 1.: *f*it heres; tantum enim |consequitur, quantum e uirili parte instituta** Huic tamen lectioni, quantum ad verba *tantum enim* et seq. pertinet, adversantur Bluhmii schedulae, quae sic habent: fit heres *ptearа//|tuenase ——————— erattoat parte* Postremum verbum ideo in contextum non recepi, quia non liquet, utrum legendum sit *parte*, an *partem*. [Heffterus ex Theophilo *placuit enim eam |tuendam esse pro hac parte, quia ab intestato eam* partem] [17] *fit heres. quae* etc. Ed. 1.: *fit heres. quae de filia dicta sunt, eadem* Sched. *///**crc/ o(?)//ac dc p*(vel *r*)****a d/c//*n*nad?* Bl.: fit heres quae de filia diximus *eade* (eadem) [18] *et* etc. Sched. *c/ d* n*(?)*cp*(vel *r*)*c*(?)**c dcquac* Lege: *et de nepote deque*. Höllw. [19] *siue masculini* etc. Ed. 1.: *cum*|masculini, (*tum*) *feminini* Sched.: *c//?*|masculini

§. 124. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 17. Epitome, II, 3, cit. §. 1. cit. pr. I. de exheredat. liberor. ibique Theophilus. Lex

intellegemus. |§. 125. Quid ergo est? licet eae*? se- Q
cundum *e*a*, quae** [21] diximus, scri|ptis testamento 12
heredibus dimidiam partem detrahant, tamen |Praetor
eis contra tabulas bonorum possessionem promittit:
qua ratione extranei |heredes a tota hereditate repel-
luntur [22]. §. 126. Et efficeretur |sane *per hanc* bo-
norum possession*em*, *ut* nihil inter fe|minas et mascu- 16
los interesset [23]: set nuper Imperator Antoninus signi-

feminini* Bl.: *ʃ*/(vel *e*)//(vel *t*)*e*(vel *a*—sine) | masculini *u*(vel *e*, vel *ʃ* Legendum *siue*) feminini [20] *Quid* etc. Ed. 1.; Quid ergo? *isti liberi, qui* Sched.: quid ergo **sl/c***c* Bl.: quid ergo est **qu*(vel *l/cet* pro **qu*)*ae* [Ed. 2 licet ** Dedi *eae*, quod supra §. 43 n. 2 scriptum est *ae*, item §. 253 n. 25, c. III, 84 n. 17. Gösch. volebat *hae*, Hollw. *hae personae*.] [21] *ea q.*(quae) Sched. c*, ** [22] *scriptis* etc. Ed. 1.: *extran*|eis dimidiam partem d**etrahunt*, *si ex edicto Praeto**|*r***is contra tabulas** bonorum possessionem pe*tierint*, sol*idi* actione extranei |heredes a *tota he reditate* repelluntur Sched.: *c/*(?)**?|*c//s* dimidiam partem *d*———————|*p*———*bp pd///*///sp*(vel *d*)*//a*(vel *c*)**a7nc extrane*?* |*hdes a /c/a /**//a/c* repelluntur Bl.: *ʃcri|ptis* dimidiam partem *tam̄* (i. e. tamen; sed legendum *tantum*) *hdib.* (heredibus) detra-hant tamen |*p̄r* (praetor) eis *ƺ̄* (contra) tabulas *b̄p* (bonorum pos-sessionem) *pmittitur* (Legendum *promittit*) qua *ra7ne* (ratione) ex-tranei |*h̄des* (heredes) a tota *h̄ditate* (hereditate) repelluntur Ego in vers. 12. verborum ordinem aliquatenus mutavi, conjungendo scilicet verba *scriptis* et *heredibus*. [Ed. 2 scri|ptis heredibus di-midiam partem *tantum* detrahant, etc. Postea Gösch. volebat (*virilem, uel*) dimidiam partem scriptis heredibus detrahant. quod vereor ut probari possit. *tam̄ hdib.* cum loco alieno infultum vi-deretur, quam lenissime ex *tam̄* feci *t̄m*] [23] In Ed. 1. post vocem *repelluntur* nihil legitur. Sched. sic habent: *s/cp*(vel *r*, vel *f*)/(vel *f*)/*c/*— |*s//p*(?)**p*(vel *r*)*c/*o**c/ho*(vel *d*)*(*/*r*(vel *p*) ——————|*m/*(?)/(?)*p*(vel *r*)*/———*os///c/**(?) Cod. scriptura, Bluh-

Rom. Burgund. Tit. XLV. (Schult. XLIV.) Paulus, Sent. recept. III, 4. b., §. 8.

§. 126. Conf. L. 4. C. de liber. praeterit. (Iustinian.). Theophi-lus, II, 13, §. 2.

|sicanit rescribto, *suas* [24] non plus nancisci feminas |per bonorum possessionem, quam quod iure adcrescendi consequerentur. quod in eman|cipatis [25] **feminis similiter optinet, scilicet u|t quod** adcrescendi iure habiturae essent [26] *si suae* |fuissent, id ipsum [27] etiam per bonorum possessionem habeant [28]. |§. 127. Sed si *quidem* filius a patre exheredetur, nominatim |exheredari *apte potest*, *ali*ter *uero** non potest exheredari. |nominatim autem exheredari uidetur [29], siue ita

mio teste, talis est: *et* (vel *ı*) *effı*(?)*c*(?)*e*(?)*r*(?)*etur* |*sıne rep rı*(?) *t*(?)*e*(?)*t*(?) *bono*(vel *ıı*)*ru*(?)*m p*(?)*ūssıo*(possessio)*fıe*(vel *da* pro *fıe*) *rı* *ıı fıı*(vel *m* pro *fıı*)*ter fa*|*****ıas* *ēt*(vel *et* — etiam) *masculu*(vel *o*)*s ıēet* (interesset). In contextum ea tantum verba recepi, quae videntur in dubium vocari non posse. [Ea erant haec, *bonorum possessio*, et *etiam masculus interesset*. Sed postea Gösch. egregie, et ut solus artificem egisse videatur, omnia ita refecit ut scripsi. Notam paragraphi 126, quae erat ante *Set super*, alio transtuli.] [24] *suo* Ita Cod. Bl. Sched. *sıo*(?)*ς* [Sed recte Huschkius *suas*.] [25] *quod* etc. Sched. *q *n *o* cıpaı* — Bl.: *q* (quod) in *ēm*|*cipatis* (emancipatis). [26] Cod. *habituressent* [27] *si suae* etc. Sched.: *ıı *u*(?)*ı** |*fıı*sςıı *d ıısum*. Lege: *si suae fuissent id ipsum*. Sav. Postrema verba, *fuissent* etc., in Cod. agnovit Bl. [28] Gajus, qui hucusque de praeteritionis effectu egit, jam ad formam exheredationis explicandam pergit tam eam, quae jure civili (vid. §.§. 127. 128.), quam eam, quae jure praetorio (vid. §. 129.) praescribitur. Cum autem jus civile inter filios, qui in potestate sunt, reliquosque suos heredes distinctionem admittat, Gajus primum filios nominatim exheredandos esse docet (vid. §. 127.), deinde vero ad reliquos transit, quos vel inter ceteros exheredari permissum est (vid. §. 128.). [29] *Sed si* etc. Ed. I.: Sed si quis*** filium ************************|************************************* *nomi*|*n*atim autem quis ex**heredari uidetur Sched.: Sed si *quis**** *filiu* ——————————|—

§. 127. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 20. [Cicero, de Orat. Lib. I, cap. 38.] *nominatim autem* etc. cit. pr. I. de exheredat. liber.

86.
CXXIV.b. exhere||detur [29]: *TITIVS FILIVS MEVS EXHERES
b. r. ESTO, *siue ita:* FILIVS MEVS* [31] |EXHERES ESTO,
non adiecto proprio nomine. §. 128. **Masculorum*
*cete**|rorum [32] personae, uel feminini sexus ....
...... |———— ———— ———— ————|.......... 4
.... inst|itutionem [33] heredum
adici solent. sed ....[34] |§. 129. Nam Praetor N
omnes uirilis sexus tam *filios, quam ceteros* [35], |id 8
est nepotes quoque et pronepotes .... |———— 9. 10
———— ———— ————[36] |§. 130. Postumi P

———————————— |————heredari uidetur Bl.: Sed si qui..... (quidem) filius a patre *exheredet* (exheredetur) *nominati* (vel *l* — nominatim) |*ex.dat.* (Librarius *exhdari* scripserit i. e. exheredari) *antea//stan....n* (Legendum videtur: '*debet, nam inter ceteros non*) *pest* (potest) exheredari |nominatim *dt* (autem) exheredari uidetur Equidem, an in principio vers. 23. librarius scripserit *exhdari debet*, dubito; imo, eum potius sic scripsisse putem: *exhdandus ē.* (exheredandus est). [Asteriscos Ed. sec. his commutavi, *exhdari apte p'est aliter ū n*] [30] Sched. *exhere||det*; pro *exheredet*. [31] Ex Inst. [32] In fine lin. 2. desiderantur litterae circiter 11; unde sic scriptum pono: *masculor*. (masculorum) *cete*|rorum [33] *institutionem*: Sched. ... (vel *s*) *nec* [34] Sched.: *sole///* (solent) sed 7(?) ———— Integrum articulum ita fere conceptum esse existimo: *Masculorum ceterorum* personae, uel feminini sexus *liberi aut nominatim exheredandi sunt* [Malim *exheredari possunt*], *aut inter ceteros, uelut hoc modo: ceteri exheredes sunto: quae uerba post institutionem* heredum adiici solen*t*. sed *haec ita sunt ic.* (iure ciuili). [35] *tam* etc. Haec in Ed. 1. non leguntur. Bl. *tam* (vel *r*) ———— [36] Bl. in medio vers. 9. litteram *m*, et post initium vers. 10. ductus *cedati* [*exhedati*?] deprehendere sibi visus est. Loci sententia haud dubie haec est: ex Praetoris edicto masculos

§. 128. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, cit. §. 20. cit. pr. I. de exheredat. liber.

§. 129. Conf. infra §. 135.

§. §. 130—132. §. 1. I. de exheredat. liber. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. §. 18. 21. 22. Epitome, II, 3, §. 2.

12—24 quoque liberi *uel heredes institui de|bent, uel* [37] ex-heredari. §. 131. Et [38] *in eo par omnium condicio est, quod et in* [38a] *filio postumo et in* [38b] *quolibet ex ceteris liberis, siue feminini sexus, siue masculini, praeterito, ualet quidem testamentum, sed postea agnatione postumi siue postumae rumpitur, et ea ratione totum infirmatur. ideoque si mulier, ex qua postumus aut postuma sperabatur, abortum fecerit, nihil impedimento est scriptis heredibus ad hereditatem adeundam.* §. 132. *Sed feminini quidem sexus postumae* [38a] *uel nominatim, uel inter ceteros exheredari solent* [39], *dum tamen si inter ceteros ex-* 87.
1—24 *heredentur, aliquid eis legetur, ne uideantur per* CXXIII.a. b. r.
obliuionem praeteritae esse [39a]. *masculos uero postumos, id est, filium et deinceps, placuit non aliter recte exheredari, nisi nominatim exheredentur, hoc scilicet modo:* QVICVMQVE MIHI FILIVS GE-

omnes nominatim exheredandos esse, feminas vero vel nominatim, vel inter ceteros. [Sic fere. *nominatim* | *exheredari iubet, feminini uero inter ceteros: qui nisi fuerint* | *ita exhe*dati, *promittit eis contra tabulas bonorum possessionem.*] [37] *uel* etc. Ex Inst. Sched. *uq*— — — — — — | — — [38] Reliquam hujus, nec non eam sequentis paginae partem, quae continetur §. 132., ex Inst. restitui: ex ipsis enim his Gaji nostri commentariis hausta esse videtur §. 1. I. de exheredat. liber.; quamquam lubens concedo, Inst. auctores non ubique ipsa Gaji verba retinuisse. Ceterum singuli ductus, quos ex posteriore huj. pag. parte in Sched. contulimus, hi sunt: (lin. 16.) *uer*(vel *p*)*ss* — — — — — — — — — — — — — (lin. 17.) *m*(vel *111*)*a*/*u* — — — — — — — — — — — (lin. 21) *terierit* — — — — — — — — — — (lin. 23.) *a*/*mi* — — — — — — — — — — — — — — — (lin. 24.) *ncsa*(vel *s*)/ — — — — — — — — — — — — — — [38ab Ed. 1 et 2 omittunt *in*, quod Schraderus dedit ex codicibus paene omnibus.] [38a *personae* Schraderus cum libris plerisque.] [39] Inst. *solebant*. [39a Ed. 1 et 2 *praeteritae esse per oblivionem*. Hic quoque Schraderum

NITVS FVERIT, EXHERES ESTO. §. 133.[40] *Postumorum*[41] *loco sunt et hi, qui in sui heredis locum*[41a] *succedendo, quasi adgnascendo fiunt parentibus suis heredes. ut ecce si*[42] *filium et ex eo nepotem neptemue in potestate habeam, quia filius gradu praecedit, is solus iura sui heredis habet, quamuis nepos quoque et neptis ex eo in eadem potestate sint.*[42a] *sed si filius meus me uiuo*[43] *moriatur*[43a], *aut qualibet*[44] *ratione exeat de potestate mea, incipit nepos neptisue in eius locum*[44a] *succedere, et eo modo iura suorum heredum quasi adgnatione nancisci*[44b].

§. 134. *Ne ergo eo modo rumpat*[44c] *mihi*[45] *testamentum, sicut ipsum filium uel heredem instituere uel exheredare nominatim debeo, ne non iure faciam testamentum, ita et nepotem neptemue ex eo*[46] *necesse est mihi uel heredem instituere, uel exheredare, ne forte, me uiuo filio mortuo, succedendo in*
88. CXXIII.b. *locum eius nepos neptisue** ||quasi adgnatione rum- l. 2
b. r. pat test*amentum: idque lege Iunia Velleia prouisum*

secutus sum et codices.] [40] Quae sequuntur, ad fin. huj. pag. usque, e Dig. transcripsi. [41] Inst.: Postumorum *autem.* [[41a] *loco* Dig. Flor. et aliquot boni codices Inst.] [42] Inst.: *si quis.* Et mox *habeat.* [[42a] *sunt* Inst. codices plerique.] [43] Inst.: si filius *ejus vivo eo.* Et mox: de potestate *ejus.* [[43a] Flor. *morietur.*] [44] Inst.: qualibet *alia.* [[44a] *loco* Flor. Dig. et multi Inst. codices.] [[44b] *nancisci* Hal. Dig. editio: quod probabat Gösch., cum Ed. 1 et 2 dedisset *nanciscuntur* cum Flor. et Inst.] [[44c] Sic Flor. et Hal. Ed. 1 et 2 *rumpitur* ex Inst.] [45] Inst. *ejus;* et mox: *debet testator; faciat;* necesse est *ei;* ne forte *eo* vivo. [46] In Inst. pro *eo* legitur

§. 133. L. 13. de injust. rupt. irrit. fact. testam. inscripta: Gajus Libro II. Institutionum. §. 2. I. de exheredat. liber. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIII, §. 3.

§. 134. *Ne — — — prouisum est.* cit. L. 13. de injust. cit. §. 2. I. de exheredat. liber. *uirilis sexus* etc. Conf. cit. §. 2. I. item supra §. 132.

est* [47]. ———————— |********* [48] **uirilis** [49]. **sexus no-**
4 **minatim, feminini |uel nominatim, uel inter ceteros**
exheredentur, dum |tamen [50] **iis, qui inter ceteros ex-**
6. 7 **heredantur,** ****aliquid legetur.*** **§. 135.** ***E**** |**mancipatos**
liberos ***i*ure*** [51] ***ciuili neque heredes instituere, neque***
exheredare necesse est, quia* [52] **non sunt sui here-**
8 **des.** |**sed Praetor** [53] **omnes tam feminini, quam mascu-**
lini sexus [54], **si |heredes non instituantur, exheredari**
iubet, uirilis [55] |**sexus** ****emancipatos liberos nomina-***
tim, feminini* [56] |**uero inter ceteros. qui si neque**

filio. [47] *adgnatione* etc. Sched. primam tantum verbi *adgna tione* litteram exhibent. Bl. in Cod. agnovit haec: adgnatione rumpat *test* Reliqua e Dig. et Inst. deprompsi. [*Vellea* Dig. et multi Inst. codices.] [48] In Ed. 1. post *prouisum est* ex conjectura addidi *in qua simul cautum est, ut liberi:* quae verba, quamvis sensus ejusmodi aliquid postulare videatur, nunc tamen ideo omisi, quia cum ductibus, quos e Cod. exsculpsit Bl., non congruunt. Bl. enim in extremo vers. 2. et in principio vers. 3. talia sibi deprehendere visus est: *ue/us*(vel *an* pro */us*)*/lī/* |*ap/m*(?)*a////* [Postea Gösch. adscripsit ex Theophilo II, 13, 2 *ὅστις νόμος κατὰ μίμησιν τῶν ποστούμων ἐξερεδάτους αὐτοὺς εἰπὲ γενέσθαι, τουτέστι τὸν μὲν ἔγγονον* nominatim etc. Sed his recipiendis *ad similitudinem postumorum* non sufficit spatium. Ludere licet ita, *qua ēt cauet' ut ii lib*|*eri omnes*] [49] *uirilis.* Ita Cod. Bl. In Ed. 1. conjectura fretus posui *masculini.* [50] *dum tamen.* Ed. 1.: dū|mmodo Sched. *du|*m* Bl. *du* |*tm̄* [51] In Ed. 1., non separatis versibus 5. et 6., sic est: **aliquid legetur.* §. 135. *Emancipatos liberos iure* Bl. in principio vers. 6. haec agnovit: |*mancipatos liber*** / In fine vers. 5. desiderari videntur litterae 13. [52] Ex Inst. [53] *set Praetor.* Sched. *sc//* Bl. *s' pr̄* [54] Inst.: tam feminini *sexus,* quam masculini. [55] Sched. *//p*(vel *f*)*////* Bl. *uirilis* [56] *nominatim, feminini.* Sic in Inst. legitur. Ista tamen verba ad explendam lacunam non sufficiunt; unde Institutionum auctores aliquid omisisse su-

* §. 135. §. 3. I. de exheredat. liber. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 23. item supra §. 129.

heredes [57] instituti fuerint, ne|que *ita* [58], ut supra [59] 12
diximus, exheredati; Praetor promit|tit eis [60] contra tabulas bonorum possessionem [61] **********************
|—— —— —— —— |****************** 14. 15. 16
****************** **diffe|runt** ************ [62] **§. 136. *Ad-***

spiceris. Gajus fortasse praeterquam quod masculos nominatim exheredendos esse docuit, illud quoque significavit, Praetorem, quantum ad exheredationis modum pertinet, filios ab ulterioris gradus liberis non distinguere. [Addidi *emancipatos liberos.*]

[57] *uero* etc. In Ed. 1., ubi hic versus cum praecedente copulatur, sic est: *uero et inter ceteros: quia si neque here**des Sched. solum syllabam *des* exhibent. Bl. ita habet: |ū(uero) *ɟ*(inter) ceteros *qcu* si neque heredes In ductibus *qcu* vocem *qui* latere puto. Inst. lectio a nostra eo differt, quod post verbum *vero* adjicitur particula *et.* [Neque habent *qui* Inst., sed unus codex *et qui,* non nulli *quia,* plerique *quod.*] [58] Ex Inst. Sched. *** [59] *supra* in Inst. omissum est. [60] *Praetor* etc. Sched.: *ptor* (praetor) *pmit|tit* (Librarius, ut opinor, scripsit *pmittit* i. e. promittit) eis Inst.: *promittit* (Hal. et Bien. *permittit*) *eis* Praetor [uel *promittit praetor* eis] [61] Ed. 1. [ex Inst.]: **contra tabulas testamenti bonorum possessionem** Bl. contra *tab.* (tabulas) *b̄p.* (bonorum possessionem). [62] Sched. (lin. 13.) ——— ——— (lin. 14.) *ccna//s/n* ——— *n*(?)*dacp**(?)*pa/o*(?)****c///**/*a*(vel *s*) (lin. 15.) *a////ccs*(?)*/n***o*(?)**habe//cas/p**///*n/mp**//*a////n* (lin. 16.) *qui po/um patris* ————— (lin. 17.) *p* ——— Bl. (lin. 13.) */n pot·*(vel *e·* — potestate?) *pat*(vel *//*)*r/*(? — patris?) *n'stag/nex* (vel *a*)*/*(?)*n*(vel *ɟ*) (lin. 14.) *de nat/ s/nt n'*(nam? nec?) */n acc/p/enda* *ōp:* (vel *m:*; non *b̄p:*) *pater ɟ*(vel *ƻ*)*etffat/·*(vel *m̄·* pro *t/·*) (lin. 15.) *aput* (An: *ā p'sit* i. e. an possit?) *eos /n· pot·* (potestate?) *habere a* (at? aut?) *s/ pet/t* (vel *t'*) *n'*(nec?) */mpetrau/t n*(?) (lin. 16.) *qu/pet* (vel */,* vel *c*)*um*(vel *cʒ* An: quippe cum? An: qui petit-?) *patr/*(vel *e*)*s*(vel *a*)*as*(vel *p̄***a* pro *as*)*e*(vel *e'*, vel *ȷ*)*x*(vel *a,* vel *d,* vel *t*)*pr*(vel *x̄//* pro *pr*)*ed/centur* (An: patris adoptiui ex praetoris edicto — ?) *n*(nam?) *d/ffe*(lin. 17.)*runt atu*(vel *ʃt* pro *tu*)*n*(vel */e,* vel *f/*)*patr*(vel *f/an* pro *patr*) */*** [Sic.] Ita Bl. Equidem neque de singulis verbis, neque de totius loci sententia quicquam statuere audeo. Vnde non modo eorum, quae Bl. habet, nihil in contextum recepi, sed ne illa

optiui, quamdiu tenentur in ado|ptione[63], naturalium loco sunt: emancipati ue|ro (*a*)[64] patre adoptiuo, ne-
20 que iure ciuili, neque quod ad edictum |Praetoris pertinet[65], **inter liberos numerantur**[66]. §. 137. Qua ratione |accidit, ut ex diuerso, quod ad[67] naturalem parentem |pertinet[68], quamdiu quidem sint[69] in adoptiua familia, ex|traneorum numero habeantur[70]; **cum
24 uero emanci**|pati fuerint[71] **ab adoptiuo patre, tunc incipiant**[72] ||in ea causa esse, qua[73] futuri essent, 89. XXXVIII. a.
si ab ipso naturali pa|tre (*emancipati*)[74] fuissent.

quidem verba retinui, quae in principio lin. 16. exhibet Ed. 1., ubi sic est: |qui ***** patris . [Neque ego ausus sum quicquam praeter *differunt* in seriem scripturae recipere.] [63] *Adoptiui* etc. Ed. 1., ubi hic articulus in fine lin. 16. incipit, sic habet: *Ado|p*tiui liberi, quamdiu sunt in potestate patris adoptiui** In Bluhmii schedulis ductus in praecedente nota allegatos excipiunt haec: (lin. 17.) ******alli* (nam illi?) *q(?)diu* (quamdiu) *ten*(vel *cin*, vel *mat* pro *ten*)*ent* (An: tenentur? An: manent?) *in ado*(lin. 18.)*ptionem* Ego in hujus paragraphi principio posui *Adoptiui*; an vero recte, ipse dubito. [64] Ex Inst. [65] Inst. *attinet*. [*pertinet* pauci Inst. codices.] [66] Ex Inst. [67] *Qua ratione* etc. Ed. 1., in qua in unum contracti sunt vers. 20. et 21., ita habet: *Qua ratione accidit, ut ex diuerso, quod ad** In Sched. nihil reperitur praeter voculam *ad* Bl. e Cod. eruit haec: (lin. 20.) qua *raone* (ratione) (lin. 21.) accidit *ut ex* diuerso *q* (quod) ad [68] Inst. *attinet*. [*pertinet* unus codex apud Schräderum.] [69] Inst. *sunt*. [*sint* Bamberg. codex et alii.] [70] In Inst. additur: *ut eos neque heredes instituere, neque exheredare necesse sit*. Quae ne in Cod. nostro adjecta putemus, spatii ratio vetat. [71] *cum uero* etc. Ed. 1.; **cum uero emanci**|*pati fu*erint* Sched. in principio vers. 24. exhibent *oa//f/*; Bl. autem in Cod. scriptum invenit *pati fuerint*. Quae in contexto praecedunt, ex Inst. sumpsi. [72] Ex Inst. Bl. in extremo vers. 24. sibi deprehendere visus est ductus *apcatae* [73] Inst.: *in qua*. [74] Ex Inst.

§. 136. *Adoptiui* etc. Conf. §. 4. I. de exheredat. liber. *emancipati uero* etc. cit. §. 4. I. — §. 137. cit. §. 4. I.

|§. 138. Si quis [1] post [2] factum testamentum ad- S
optauerit |sibi filium aut per populum eum, qui sui 4
iuris est [3], |aut per Praetorem [4] eum, qui in potestate
parentis fuerit, omni |modo [5] testamentum eius rumpitur
quasi agnatione sui here|dis. §. 139. Idem iuris est si
cui post factum testamentum uxor in ma|num conue- 8
niat, uel quae in manu fuit, nubat: nam eo mo|*do* [6]
filiae loco esse incipit, et quasi sua *est* [7]. §. 140. Nec
prodest *si*|ue [8] hae*c*, *si*ue [9] ille, qui adoptatus est, in
eo testamento sit [10] |institu*tu*s institutaue. nam de ex-
heredatione eius su|peruac*uu*m uidetur quaerere, cum 12
testamenti fa|ciundi *te*mpore suorum heredum numero
non |fueri*t*. |§. 141. Filius quoque, qui ex prima se- F
cundaue mancipati|one manumittitur, quia reuertitur in 16
potestatem |patriam, rumpit [11] ante factum testamen-
tum. nec prodest [12] si in |eo testamento heres insti-

§. §. 138 — 146. [1] Inst.: Si quis *enim*. [2] Cod. *potest* [3] *aut per populum* etc. Inst.: per *Imperatorem* eum, qui *est* sui juris. [*qui sui juris est* plerique Inst. codices.] [4] Inst.: Praetorem *secundum nostram constitutionem*. [5] *omni modo* deest in Inst. [6] *eo modo*. Ed. I.: *etiam ha*|*ec* Sched. *c*ı**(?)*m*? |** Bl.: eo *mo*|*d** [Sic.] [7] Sched. *suā* ı Bl. *suā* ȷ Legendum: *sua* ē. (est). [8] *nec* etc. Sched. *n*cc *p*(vel *r*)*de* ſ*|*ue* Bl.: nec. ꝑ(vel *p*)*de*' (prodest) ſ*,*ue* (siue) [9] *haec, siue*. Sched. *hae* ***ue* [10] Sched. ııı Bl. ſıt [11] Cod. *rumpitur* [12] Sched. item Bl. ꝑ*dee* [Nec mirum, sed dicendum *prode est*: nam ita

§. 138. §. I. I. quib. mod. testam. infirm. Conf. Epitome, II, 3, §. 3. Vlpianus, Fragm. XXIII, §. 3.

§. 139. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIII, cit. §. 3. item supra Commentar. I. §. 114. et loci ibi allegati.

§. 140. Conf. Tryphoninus, L. 28. §. 1. de liber. et postum. *Nec — — institutaue*. Conf. Cervid. Scaevola, L. 18. de injusto. Papinianus, L. 23. §. 1. de liber. et postum. *nam de exheredatione* etc. Conf. Vlpianus, L. 8. §. §. 7. 8. de b. p. contra tab. Papinianus, L. 23. pr. de liber. et postum. Paulus, L. 132. pr. de verb. obligat.

§. 141. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIII, §. 3. et L. 8. §. 1. de injusto. item supra Commentar. I. §. 132. infra Commentar. III. §. 6.

S lutus, uel exheredatus fuerit. |§. 142. Simile ius olim
20 fuit in eius persona, cuius nomine |ex senatusconsulto
erroris causa probatur[13], quia forte ex peregrina uel
|Latina, quae per errorem quasi ciuis Romana uxor
ducta esset, |natus esset. nam siue heres institutus
esset a paren|te, siue exheredatus, siue uiuo patre
24 causa probata, |siue post mortem eius, omni modo
N quasi adgna||tione rumpebat testamentum. |§. 143. Nunc 90. XXXVIII. b.
uero ex nouo senatusconsulto, quod auctore diuo Hadriano factum est, si |quidem uiuo patre causa probatur, aeque ut olim omni mo|do rumpit testamentum: si uero post mortem patris, p*rae*teritus[13a] |quidem rumpit testamentum, si uero heres in eo scriptus[14] est, |uel exheredatus, non rumpit testamentum; ne scilicet diligente*r* |facta testamenta rescinderentur *eo tem-*
8 P *pore, quo*[15] |renouari non possent. |§. 144. Posteriore quoque testamento, quod iure factum *est*[16], superius rumpitur. nec interest, an[17] extiterit aliquis |ex eo heres[18], an non extiterit: hoc enim solum
12 spe|ctatur, an[19] existere potuerit. ideoque si quis ex poste|riore testamento, quod iure factum est[20], aut noluerit heres esse, aut |uiuo testatore, aut post mor-

solebant in vulgari sermone, item *prode erit*, *fuit prode*, *nihil prode facitis*.] [13] Sched. *puaī*. i. e. prouatur, pro *probatur*; at scriptum oportebat *probabatur*. [Non opus.] [[13a] Sched. *pteritus*] [14] *eo scriptus*. Cod. *eos'criptu'* [15] Sched. c..s (eo) *tcdcpore* (tempore) *d/n* (quo). [16] *factum est*. Sched. *factu rum* Inst.: *perfectum* est. [17] Verbum *an*, in Inst. ed. Hal. et Cuj. omissum, in Bien. legitur. [18] Inst.: *heres* ex eo. [19] Inst.: an *aliquo casu*. [20] Verba *ex posteriore* etc. ab Inst.

§. 142. Conf. supra Commentar. I. §. 67. infra Commentar. III. §. 5.

§. 144. §. 2. I. quib. mod. test. infirm. Conf. Epitome, II, 3. §. 4. Vlpianus, Fragm. XXIII. §. 2. *aut propter caelibatum ex lege Iulia summotus fuerit ab hereditate*. Conf. supra §. 111. infra §. 286.

tem eius, antequam |hereditatem adiret, decesserit, aut per *cretionem* [21] exclusus |fuerit [22], aut condicione, sub qua heres institutus est, defe|ctus sit, aut propter caelibatum ex lege Iulia [23] summo|tus fuerit ab hereditate [24]: *in his* [25] casibus paterfamilias inte|status moritur. nam et prius testamentum non ualet, ru|ptum a posteriore; et posterius aeque nullas uires |habet [26], cum ex eo nemo heres extiterit. |§. 145. Alio quo- A
que [27] modo testamenta iure facta infirmantur: |uelut (*cum*) [28] is, qui fecerit [29] testamentum, capite deminutus [30] sit; quod quibus modis acci|dat, primo commen-
91. LXX. a. tario relatum est [31]. §. 146. Hoc autem casu *in*||rita fieri testamenta dicemus [32], cum alioquin et quae |rumpuntur, inrita fiant, (*et quae statim ab initio non iure fiunt, inrita sint. sed et ea, quae iure facta sunt, et postea propter capitis deminutionem inrita fiunt*) [33], possunt nihilominus rupta dici [34]. |sed quia sane com-

absunt. [21] Cod. *ceptionem* In Ed. 1. contexto est: *exceptionem*; in addendis autem monui, legendum videri *cretionem*. [22] *aut per cretionem* etc. Haec in Inst. omissa sunt. [23] *lege Iulia.* Cod. *lege//ul.* [24] Verba *aut propter caelibatum* etc. in Inst. non leguntur. [25] Cod. pro *in his*, quod est in Inst., habet *quib* i. e. *quibus*. [Non dissimilis structura III, 72. *nam ut divus Trajanus constituit, si Latinus* — — — *consecutus sit, quibus casibus* etc.] [26] Inst.: *habet* vires. [27] Sic etiam in Inst. Bien. Hal. et Cuj. *autem*. [28] Ex Inst. [29] Inst. *fecit*. [Sed *fecerit* major pars codicum.] [30] Sched. *kd* (capite deminutus) $\bar{a}$ [31] Inst.: primo *libro rettulimus*. [32] Inst. *dicuntur*. [33] Ex Inst. [Sed Inst. codices in modis verborum turbant. Schraderus quae *rumpantur*, irrita *fiunt* — irrita *sunt, et* ea — sunt, *postea* —] [34] *possunt* etc. Inst.: *possumus* n. r. *dicere*.

§. 145. §. 4. I. quib. mod. test. infirm. Conf. Epitome, II, 3, §. 5. Vlpianus, Fragm. XXIII, §. 4. *primo commentario relatum est.* Vid. ibi §. 159. sq.

§. 146. cit. §. 4. I. quib. mod. test. infirm.

4 modius erat, singulas causas |singulis appellationibus
distingui, ideo quaedam |non iure fieri [35] dicuntur,
quaedam iure facta rumpi, |uel inrita fieri [36].

§. 147. Non tamen per omnia |inutilia sunt ea
testamenta, quae uel ab initio non iure facta sunt,
8 |uel iure facta postea inrita facta, aut [1] rupta sunt [2].
nam |si septem testium signis signata sint testamen-
|ta [3], potest scriptus heres secundum tabulas [4] bonorum
possessionem petere [5]: si modo |defunctus testator [6]
12 et ciuis Romanus et suae potestatis mor|tis tempore
fuerit. nam si ideo inritum fit [7] testamentum, |quod [8]
postea [9] ciuitatem, uel etiam libertatem testator a|mi-
sit|, aut is [10] in adoptionem se dedit, *et* mortis [11]
tem|pore in adoptiui patris potestate fuit [12], non potest
16 |scriptus heres secundum tabulas bonorum possessio-
S nem petere. |§. 148. Secundum [12a] tabulas testamenti,

[35] Inst. *facta*. [36] Sequitur spatium vacuum.

§.§. 147—151. [1] Sched. *factau/*; pro *factaut* i. e. facta aut. [2] *quae uel ab initio* etc. Inst.: *quae ab initio iure facta, propter capitis deminutionem irrita facta sunt.* [3] Inst.: signata *sunt*; non adjecto verbo *testamenta*. [4] In Inst. vocem *testamenti* addunt Hal. et Cuj.; quam non recepit Bien. [5] Inst. *agnoscere*. [6] *testator* deest in Inst. [7] *fit*. Inst. *factum sit*. Vnde haud scio, an dicam, in Cod. excidisse litteram *ſ*, et librarium sic scribere voluisse: *f*. (factum) *ſit* [8] [Sched. *q*] In Inst. ap. Hal. et Cuj. *quia*, ap. Bien. *quod* legitur. [9] *postea* deest in Inst. [10] *aut is*. Ed. 1.: *aut hic* Sched. *au/ h/c* Bl. *aut h/s* Ex *his* remota aspiratione effeci *is*. Conf. not. 14. Inst. *aut quia* exhibent. [11] *dedit* etc. Sched.: dedit — — In Ed. 1. verba *et mortis* ex Inst. supplevi: nunc posterius verbum ipsum in Cod. agnovit Bl. [12] Inst. *sit*. [[12a] Edd. (*Qui*

§. 147. §. 5. I. quib. mod. test. infirm. Conf. Vlpianus, Fragm. XXVIII, §. 6. et XXIII, §. 6. item supra §. 119.

§. 148. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIII, cit. §. 6. XXVIII, §. 13. item infra Comment. III. §. 35. sq.

quae aut statim ab ini|tio non iure factae sint, aut iure
factae postea *r*uptae[13], |uel inritae erunt, (*qui*) bono-
rum possessionem accipiunt, si (*eo*)[13a] modo possunt
hereditatem |optinere, habebunt bonorum possessionem 20
cum re: si uero ab *i*is[14] auo|cari hereditas potest,
habebunt bonorum possessionem sine re. |§. 149. Nam N
si quis heres iure ciuili institutus sit uel[15] ex primo,
uel ex po|steriore testamento, uel ab intestato iure le-
gitimo heres sit[16], |is potest ab iis hereditatem auo- 24
92. LXX.b. care[17]: si uero nemo ||sit alius iure ciuili heres, ipsi
retinere hereditatem possunt ********[18] |iudicium[19]
aduersus e*os*[20] habent ****************[21] |———
——— ——— ———[22] |***************** le- 4
gitimus **************[23] |**************[24] habentur **
*******************[25] |factum sit aut quod[26] familia
non uenierit, aut nun|cupationis uerba testator locutus
non sit. *** |——— ——— ——— ———[27] 8—10

autem) secundum Malui addere *qui* versu 19.] [13] Cod. *nuptae* [[13a] *eo* addidi.] [14] Cod. *his*; aspiratione, ex more librarii, perperam, ut videtur, adjecta: scribendum erat *is* i. e. iis. [Ita versu 24 schedae *ab is*] [15] *uel*. Sched. *//* Bl. *ū*. [16] *sit*. Ita Cod. Bl. Sched. *///* [17] Sched. *a***ocare* Bl. *abocare* [18] Sched. */c////l*(vel *h*)?: qui tamen ductus incerti sunt omnes. [19] *iud.um* i. e. iudicium. Sched. */*(vel *l*)*ud*(?)*u*(vel *//*)*m*(vel *//c*) [20] *eos*. Sched. *e//s*(?) [21] Sched. *c//***nup*(?)*****//*(vel *u* pro *//*)*** [22] Sched. *****////o*(?)*// dcp/c/u*(vel *//*)**//*(vel */*)*//r* (deficiuntur?) *a*(?)*/* (vel *l*)*/q*(?)*o* — — — — [23] Sched.: *q̄q̄* (quamquam?) *no/cu ////**(?)*cu/u/* legitimus *quoq* (? — quoque?) ***cpco/**** (heres sit?). [24] Sched.: ***//up* (An *potioꝶ* i. e. potiores?) *scr/b///* (scribtis?). [25] Sched. *u*****(?)*//aco*(vel *d*)*n***//////**** An: *ūū*. (uelut) *si tt* (testamentum) *ideo non iure?* [26] *aut q*(quod). Sched. *au/*(vel **m* pro *au/*) *q*. [27] Sched. *cun*(?) |*c*(vel *d*)*adona*(vel */*)*t*(?)*/pc****n/h*(vel *m* pro */h*)*crc***//***//* — — — — — |*exco*(vel *u*)*n*(vel */c*) — — — — — — — — — — — — |*ucp/po/n***/***cau***c//***l*(?)*/ac* — — — — —

§. 149. Conf. supra §. §. 119. 120.

12 |possessores tamen res olim **** [28] *************** |* §. 150. lege [29] bona caduca fiunt et ad populum deferri |iubentur, si defuncto nemo **successor extiterit** [30].

P |§. 151. Potest, ut iure facta testamenta **************

16 |* [31] infirme*ntur*. apparet* [32] poss*e* ************** |*** ********** testator ***************** |************** eius *************************** [33] |iurè ciuili ualeat qui *** ************************** |tabulas testam*enti* ****** [34]

20 **************** | [35] ——— ——— ——— ——— [36] |** [37] quidem *** si quis ab i*ntestato* [38]

22—24 bonorum possessionem petieri*t* **** [39] | ——— ——— ——— ——— [40] ||perueniat hereditas. 93. LIX. b.

et hoc ita *re*scripto [41] Imperatoris Antonini |significatur.

| ——— ——— ——— ——— [1]

H 4 |§. 152. Heredes autem aut necessarii [2] dicuntur, aut

[28] [Ed. 1 et 2 *****olim ****] Sched.: *tm* (tamen?) *rca*(vel *a* — res?) olim cc// [29] Sched.: *a* lege In Cod., ut opinor, est *e|a lege*, vel *qu|a lege*. Gajus de lege Iulia caducaria loquitur. [30] Desiderantur litterae circiter 17. [31] Sched. cc//**ncra*****|/ [32] Sched. n̄(vel //) i. e. *non*. Sed locus, ut videtur, potius *a* exigit i. e. *enim*. [33] *posse* etc. Sched.: *poss*(vel c)* (posse) *e*um//lo/*(vel *l*) —— |*//cs/(vel c)**pp/**/* testator **a//c*//u*(vel //)*p////al* (vel /)cr/ — | */d/*//*(vel *l*)*/num* eius *ad/ncr/u*(vel *o*)*/*//n////d*(vel *o*)*/m/o* */////** [34] Sched. *testamc*/** (testamenti) **/u//s* [35] In Cod. novus articulus incipere videtur. [36] Sched. **/d/foc/c*p* —— ——— *pba//o* (probatio?) *d/r*/*** [37] Sched. */ [38] *intestato*. Sched. ////cs/**c [39] Sched. *pet/er/** (petierit) **///* [40] Sched. (lin. 22.) *///cac(vel *s*)*on**** *o*(vel *b*)*crcpe/c///* [exceptione? Vid. §. 120.] ——— —— (lin. 23.) c(vel *o*)*sa* ——————————

[41] Sched. *scripto*

§. §. 152—163. [1] Linea vacua. [2] Sched. *necessar** Bl.

§. 150. Conf. Vlpianus, Fragm. XXVIII, §. 7. Iulianus, L. 96. §. 1. de legat. I.

§. 152. pr. I. de hered. qual. et differ. Conf. Epitome, II, 3, §. 6.

sui et ne|cessarii, aut extranei. §. 153. Necessarius heres est seruus |cum libertate[3] heres institutus; ideo sic appellatus, |quia siue uelit, siue nolit, omni modo post mortem |testatoris protinus liber et heres est[4]. §. 154. Vnde qui faculta|tes suas suspectas habet, solet[5] seruum pri|mo, aut secundo, uel[6] etiam ulteriore gradu liberum |et[7] heredem instituere, ut si creditoribus satis |non fiat, potius huius heredis[8], quam ipsius testatoris bo|na ueneant[9], id est, ut ignominia, quae accidit[9a] ex uen|ditione bonorum, hunc potius heredem, quam ipsum te|statorem contingat[10]. quamquam aput Fufidium Sabino pla|ceat, eximendum eum esse ignominia, quia non |suo uitio, sed necessitate iuris bonorum uenditio|nem pateretur: sed alio iure utimur. §. 155. Pro hoc tamen in|commodo illut ei commodum praestatur, ut ea, quae |post mortem patroni[11] sibi adquisierit, siue ante |bonorum uenditionem, siue postea[12], ipsi reseruentur. |et quamuis pro portione[13]

necessari. [3] *cum libertate* in Inst. omissum est. [4] Inst.: liber et *necessarius* heres *fit*. [5] *habet, solet*. Inst: *habent, solent*. [6] Sic etiam in Inst. Bien. Hal. et Cuj. *aut*. [7] *liberum et* in Inst. omissum est. [8] Inst.: *ejus* heredis *bona*. [9] *bona ueneant*. Inst. *a creditoribus possideantur, vel* (Bien.: *et* vel) *distrahantur, vel inter eos dividantur*. [[9a] Sched. et priores Edd. *accedit*] [10] *contingat*. Ita Cod. Bl. Sched. *contineat* [11] Inst.: patroni *sui*. [12] *siue ante* etc. Haec in Inst. non leguntur. [13] Sched. item Bl.: *propter contractione* [Edd. *propter contractionem*] Hoc verbo, si tamen genuinum est, illud significari videtur, hereditatem solvendo non esse. [*Pro portione*

§. 153. §. 1. I. de hered. qual. et differ. Conf. Epitome, II, 3, §. 6. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 24.

§. 154. *Vnde — — — bona ueneant*. cit. §. 1. I. de hered. qual. et differ. Conf. Epitome, II, 3, §. 6. *id est, ut ignominia — — contingat*. Conf. Epitome, loc. cit.

§. 155. *Pro — — — reseruentur*. cit. §. 1. I. de hered. qual. et differ. *et quamuis* etc. Conf. cit. §. 1. I.

bona uenierint, |iterum ex hereditaria causa bona eius
24 non uenient [14], nisi |si quit ei ex hereditaria causa
fuerit adquisitum, ||uelut si Latinus [15] adquisierit, lo- 94. LIX. a.
cupletior factus sit: |cum ceterorum hominum, quo-
rum bona uenierint |pro [15a] portione, si quid postea
4 adquirant, etiam saepius |eorum bona ueniri solent [16].
8 |§. 156. Sui autem *et* [17] necessarii heredes sunt uelut
filius |filiaue [18], nepos neptisue ex filio, deinceps ce-
teri [19], qui |modo in potestate morientis fuerunt [20].
8 sed uti [21] ne|pos neptisue suus heres sit [22], non suffi-
cit, eum [23] in po|testate aui mortis tempore fuisse,
sed opus est, ut |pater quoque [24] eius, uiuo patre suo,
desierit suus |heres esse, aut morte interceptus, aut
12 qualibet [25] ratione |liberatus potestate: tum [26] enim
nepos neptisue in |locum sui patris [27] succedunt [28].

scribendum esse e proximis apparet. Conf. §. 210 n. 3. Neque hoc ego primus dico, sed ita Heis. Edit. pr. pag. 359.] [14] *uenient.* Sic. [15] Cod. *si latinus* Sed legendum: si (*ex eo, quod*) Latinus, Sav. [Ita Ed. 1 et 2. Mihi una conjunctione duae quasi includi videntur, ita, *velut* (*si*), *si Latinus adquisierit, locupletior factus sit.* Similiter §. 235 *sed et* (*si*), *si heres monumentum sibi non fecerit, decem Titio dari jusserit.* Idem Gaius l. 73 pr. D. 35, 2 *qua de causa* (*si*), *siquis centum in bonis habuerit, tota ea legaverit.*] [[15a] Edd. uenierint, pro (*residua*)] [16] *bona* etc. Cod.: |*eorum* bona *uenieri solent.* [Ed. 1 et 2, *eorum* omisso, habent *soleant.* De hoc dixi ad §. 60 n. 13a.] [17] Cod. *ut* [18] Inst. *filia* [19] *deinceps ceteri.* Cod.: deinceps *ceri* Inst.: *et* deinceps ceteri *liberi.* [20] Inst. *fuerint.* [21] *sed uti.* Ed. 1.: *set ut* Sched. *uuti* Bl.: s (vel // — sed) uti Inst.: sed *ut* [22] *suus* etc. Cod.: *suos heß* sit Inst. *sui heredes sint.* [23] [Ed. 1 et 2 eum (*eamue*)] Ex Inst. [24] *quoque* deest in Inst. [25] Inst.: qualibet *alia.* [26] Inst. *tunc.* [27] Inst.: *patris* sui. [28] Inst.

§. 156. §. 2. I. de hered. qual. et differ. Conf. infra Commentar. III. §. 2. *Sui* — — *fuerunt.* Conf. Epitome, II, 3, cit. §. 6. Vlpianus, Fragm. XXII, cit. §. 24.

§. 157. Sed sui quidem he|redes ideo appellantur, quia domestici [29] heredes |sunt, et uiuo quoque parente [30] quodam*m*modo [31] domini |existimantur: unde etiam si 16
quis intestatus mor|tuus sit [32], prima causa est in successio|ne liberorum. necessarii uero ideo dicuntur, quia |omni modo, (*siue*) [33] uelint, (*si*)ue [34] (*nolint, tam*) [35] ab intestato, quam ex testamento [35a] here|des fiunt. 20
§. 158. Sed his Praetor permittit [36], abstinere se ab heredi*tate* [37], |ut potius parentis bona ueneant [38]. |§. 159. Idem iuris est et (*in*) uxoris persona, quae 1
in manu est, quia fili|ae loco est; et in nurus, quae in manu filii est, quia ne|ptis loco est. §. 160. Quin 24
95. XIX.a. etiam [39] similiter abstinendi pot*est*||atem [39a] facit Praetor etiam [mancipato, id est,] ei, qui in causa man|cipii est [40], cum liber et heres institutus sit; cum necessari|us, non etiam suus heres sit, tamquam ser-

succedit. [29] Cod. *domnestici* [30] Inst. *patre.* [31] Cod. *qadmodo* [32] *unde* etc. Cod.: unde etiam si quis intestatus mor |*si quis intestatus*' tus sit [33. 34. 35] Ex Inst. [[35a] Sched. *testatm̊*] [36] Inst.: permittit *volentibus.* [37] Cod. *b̄di* i. e. *heredi.* [38] Inst.: ut potius parentis, *quam ipsorum bona similiter a creditoribus possideantur.* [39] Cod.: quin *etiam* Abundat tamen hoc *etiam*; vid. vers. seq. [Non fuit inducendum *etiam*, quod Böck. recte restituit. Vid. Handius in Tursell. II, p. 549.] [[39a] Cod. *p't*||*āt*. id est *post autem*] [40] *etiam* etc. Sched.: etiam *ei qui in caus'a id ē* (est) *mancipato mā|cipi* (mancipii) *e* (est) Scribendum duxi: etiam *mancipato, id est,* ei, qui in causa mancipii est. Mavult tamen Sav.: etiam ei, qui in causa *mancipii est,* id est, mancipato. [Assentior Klenzio delenti illa verba *id ē mancipato*, quae ipso loco suo suspecta fiunt.

§. 157. cit. §. 2. I. de hered. qual. et differ.

§. 158. cit. §. 2. I. de hered. qual. et differ. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 24.

§. 159. Conf. infra Commentar. III. §. 3. et supra huj. Commentar. §. 139.

§. 160. Conf. supra Commentar. I. §. §. 123. et 138.

C uus. |§. 161. Ceteri, qui testatoris iuri subiecti non sunt, extranei |heredes appellantur. itaque liberi quoque nostri, |qui in potestate nostra non sunt, heredes a nobis instituti |sicut [41] extranei [42] uidentur. qua de causa et qui a matre |heredes [43] instituuntur, eodem numero sunt, quia feminae |liberos in potestate [44] non habent. serui quoque, qui [45] |liberi et heredes instituti sunt et [46] postea a domino manu|missi, eodem numero habentur [47]. §. 162. Extraneis autem |heredibus deliberandi potestas data [48] est de adeun|da hereditate, uel non adeunda. §. 163. Sed siue is, cui apstinen|di potestas est, inmiscuerit [48a] se bonis hereditariis [49], |siue is [50], cui [51] de adeunda (*hereditate*) [52] deliberare licet, adierit, |postea relinquendae hereditatis facultatem non ha|bet, nisi si [53] minor sit annorum xxv [54]. nam huius aetatis |hominibus [55], sicut in ceteris omnibus |causis

Conf. III, 167 n. 11.] [41] *sicut* deest in Inst. [Infra §. 212 *proinde videtur ac si relicta esset.*] [42] Inst.: extranei *heredes.* [43] Inst.: *heredes* a matre. [Duo apud Schrad. codices cum Gaio consentiunt.] [44] Inst.: *in potestate* liberos. [Tres codices contra.] [45] Cod.: qui *cum* [*Cum* si servare velimus, scribendum erit qui *cum libertate* heredes] [46] *sunt et.* Sched.: *s* et Bl.: *s̄* et [47] *serui quoque* etc. Inst.: *servus quoque heres* [Tres *liber et heres* vel similiter] *a domino institutus* et *post testamentum factum ab eo manumissus* eodem numero *habetur.* [48] *data* deest in Inst. [[48a] Cod. *inmisuerit*] . [49] [Cod. *hereditarii*] Inst. *hereditatis.* [Sed tres codd. *hereditariis.*] [50] Inst. *extraneus.* [51] Cod. *ui* pro *cui.* [52] Ex Inst. [53] *si* deest in Inst. [54] *annorum xxv.* Ed. 1.: annis xxv. Cod. *ann. xxu* Conf. ad Commentar. I. §. 18. not. 2. In Inst. sic legitur: *viginti quinque annis.* [vel *annis viginti quinque.*] [55] *hominibus.* In Sched. sequitur *pmissum ē.* (permissum est):

§. 161. §. 3. I. de hered. qual. et differ. Conf. Epitome, II, 3, cit. §. 6. §.§. 162. 163. §. 5. I. de hered. qual. et differ.

deceptis, ita etiam[56] si temere damnosam[57] |heredi- 20
tatem susceperint, Praetor succurrit. scio quidem[58], |diuum Hadrianum etiam maiori xxv annorum[59] ue|niam dedisse, cum post aditam hereditatem grande aes |alienum, quod aditae hereditatis tempore latebat, |apparuisset[60]. 24

96. XIX. b. ||§. 164. Extraneis heredibus solet cretio dari, id E est, finis de|liberandi, ut intra certum tempus uel adeant |hereditatem, uel si non adeant, temporis fine[1] summo|ueantur. ideo autem cretio appellata est, quia cer- 4 |nere est quasi decernere et constituere. §. 165. Cum ergo |ita scribtum sit: HERES TITIVS ESTO, adicere debemus: |CERNITOQVE IN CENTVM DIEBVS[2] PROXVMIS, QVIBVS SCI|ES[3] POTERISQVE. QVOD- 8 NI[4] ITA CREVERIS, EXHERES ESTO. §. 166. Et |qui ita heres institutus est, si uelit heres esse, debebit in|tra diem cretionis cernere, id est, haec uerba di|cere: QVOD[5] ME PVBLIVS MAEVIVS TESTA-

quod omisi propter vers. 20. [Et omittunt Inst.] [56] Inst. *et*. [57] Cod. *damnosan* [58] *scio quidem*. Ita Cod. Bl. Sched.: *scio* quidem Inst.: *sciendum est tamen* (Bien.: *tamen* est). [59] *annorum*. Ed. 1.: annis; et sic in Inst. quoque legitur. Cod. *ann*. Conf. not. 54. [60] Inst. *emersisset*.

§.§. 164—173. [1] Cod. *fines*; non, ut in annotationibus 1. Ed. significatur, *finem*. [2] Vlp.: *diebus* centum. [3] Vlp. *scieris*. [4] *Quodni*. Ita Cod. In Ed. 1. errore lapsus posui: QVODSI NON Conf. infra §. 174. Vlp. pro *quodni* habet *nisi*. [5] *quod*. Sched. *q* Bl. *q* Ap. Vlp. vulgo *cum*, in Cod. Vatic. autem *cum id* legitur. [6] *me* etc. Vlp.: *me Maevius* (Cod.

§. 164. Conf. Isidorus, Origin. Lib. V, cap. 24. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 27.

§. 165. *CERNITOQVE — — ESTO*. Vlpianus, Fragm. XXII, cit. §. 27. Conf. infra §.§. 171. et 174. item Cicero, de Orat. Lib. I, cap. 22.

§. 166. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §.§. 25. 28. 26. *QVOD — — CERNOQVE*. Idem, eod. cit. §. 28. *pro herede gerat* etc. · Conf. §. 7. I. de hered. qual. et differ.

12 MENTO SVO HEREDEM[6] INSTITVIT[7], EAM[8] |HE-
REDITATEM ADEO CERNOQVE. Quodsi ita non cre-
uerit, finito |tempore cretionis excluditur: nec quic-
quam proficit[9] |si pro herede gerat, id est, si rebus
16 A hereditariis tamquam |heres utatur. |§. 167. At is, qui
sine cretione heres institutus[9a] sit[10], aut qui ab in|te-
stato legitimo iure ad hereditatem uocatur, potest aut
|cernendo, aut pro herede gerendo, uel etiam nu|da
uoluntate suscipiendae hereditatis heres fieri: eique li-
20 |berum est, quocumque tempore uoluerit, adire here-
dita|tem. (*sed*) solet[10a] Praetor postulantibus heredi-
tariis cre|ditoribus tempus constituere, intra quod si
uel|it adeat[11] hereditatem: si minus, ut liceat credito-
24 ribus |bona defuncti uendere. §. 168. Si qui[12] autem
cum[13] cretione ||heres institutus est, (*sicut*)[14] nisi 97. VI.b.

Vatic. pro *me Maevius* exhibet *mediuſ) heredem*. [Scripsi *Maeuius. titius*, quod nomen in codice est, ferri non potest: nam modo in hac ipsa re ita dicebatur heres, neque hic fictus Titius umquam Publius praenominatur.] [7] Sic in Cod. Vatic. ap. Vlp. quoque legitur; editi tamen libri fere omnes habent *instituerit*. [8] *eam*. Ita Cod. Bl. Sched. *ea*. [9] *nec* etc. Sched. *ncc qu/ce*(vel *h*). *p*(vel *r*)*f/* Bl.: *nec quicq* (quicquam) *pficit* (proficit). [[9a] Sched. *institus*] [10] *sit*. Ita Sched. et Bl.: In Ed. 1. scripsi: *est* [[10a] Ita Hefft. Edd. solet (*tamen*)] [11] Cod. *uelint ndeant* Malim *uelit adeat*. Huschk. [Hoc recepi.] [12] Cod. *qui* {Ed. 1 quis, Ed. 2 quis Malim tamen Sicut autem — institutus, nisi — ut deleatur *est*, quod in codice scribitur *e*] [13] *cum*. Ita Cod. Ed. 1. scriptura, quae voculam *cum* currentibus litteris exhibet uncisque inclusam, ex errore profecta est. [14] Vocem *sicut*, quae in Ed. 1. non legitur, librarii incuria excidisse, certo argumento est sequens particula *ita*. Huschk. Similiter Vlp. loco hic inferius allegato: Cum cretione heres in-

§. 167. *At* ——— *heres fieri*. Conf. cit. §. 7. I. de hered. qual. et differ. Vlpianus, Fragm. XXII, cit. §. 25.

§. 168. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 30.

creuerit hereditatem, non fit heres; ita[15] |non aliter excluditur, quam si non creuerit intra |id tempus, quo cretio finita *sit*[16]. itaque licet ante diem |cretionis 4
constituerit, hereditatem non adire, tamen pae|nitentia actus, superante die cretionis, cernen|do heres esse potest. §. 169. At hic, qui sine cretione heres insti|tutus est, quique[16a] ab intestato per legem uocatur, sicut |uoluntate nuda heres fit, ita et contraria destina|tione 8
statim ab hereditate repellitur. |§. 170. Omnis autem 0
cretio certo tempore constringitur. |in quam rem tolerabile tempus uisum est cen|tum dierum. potest ta- 12
men nihilominus iure ciui|li aut longius, aut breuius tempus dari: longius ta|men interdum Praetor coartat. §. 171. Et quamuis omnis cretio[17] |certis diebus constringatur, tamen alia cretio |uulgaris uocatur, alia 16
certorum dierum: uulga|ris illa, quam supra exposuimus, id est, in qua dicuntur haec |uerba: QVIBVS SCIET[18] POTERITQVE; certorum dierum, in |qua, detractis his uerbis, cetera scribuntur. §. 172. Quarum cre|tionum magna differentia est. nam uulgari cretione 20
|data, nulli dies conputantur, nisi quibus scierit quis|que, se heredem esse institutum, et possit cernere. cer|torum uero dierum cretio*ne*[19] data, etiam nescien-

stitutus, *sicut* cernendo fit heres, *ita* etc. Quin similiter ipse Gajus loquitur infra §. 169. [15] *ita.* Sic legendum esse pridem conjecit Hugo, cujus conjecturam cum Cod. scriptura convenire testatur Bl. In Ed. 1. legitur: nam Sched. *na* exhibent. [16] Sched. item Bl. *si* Ed. 1.: *est.* [[16a] Rectius *quive*] [17] Cod. *ceretio* [18] Cod. *siet* [19] Cod. *cretio* [20] Cod.

§. 169. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 29. cit. §. 7. I. de hered. qual. et differ.

§. 170. *aut breuius tempus dari.* Conf. Cicero, ad Attic. Lib. XIII, epist. 46.

§. 171. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 31. *quam supra exposuimus.* Vid. §. 165.

§. 172. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 32.

24 |ti[20] se heredem institutum esse numerantur dies con-||tinui[21]: item ei quoque, qui aliqua ex causa cernere prohibe|tur, et eo amplius ei, qui sub condicione heres institu|tus[22] est, tempus numeratur. unde melius 98. VI. a.
4 et aptius est, uul|gari cretione uti. §. 173. Continua haec cretio uocatur, qui|a continui dies numerantur. sed quia tamen[23] dura est haec cre|tio, altera in usu[24] habetur; unde etiam uulgaris dicta |est[25].
8 De substitutionibus[1]. §. 174. Interdum |duos pluresue gradus heredum facimus, hoc[2] modo: |LVCIVS TITIVS HERES ESTO, CERNITOQVE IN DIEBVS (*CENTVM*)[3] PROXIMIS, QVIBVS SCI|ES[4] POTERISQVE. QVODNI ITA[5] CREVERIS, EXHERES ESTO. TVM[6] MAEVI|VS HERES ESTO, CERNITOQVE IN
12 DIEBVS CENTVM et reliqua[7]. et de|inceps in quantum uelimus, substituere possumus. |§. 175. Et liceb

nescien|te [21] *dies continui.* Sched. *die* ||*tinu* Bl.: *dies co*||*tinui* [22] Cod. *ins*|*titu*|*tus* [23] *tamen*. Sched. *tm*. Bl. *tm* [*Tamen* non intellego: sententiae convenit *tam*. Infra §. 243 n. 34 codex habet *tamen* pro *tam*.] [24] [Sched. *alteraminus* Gösch. egregie correxit, nisi quod frustra addidit *mg*. (magis), altera *magis* in usu] [25] Sequitur spatium vacuum.

§.§. 174—178. [1] Cod. *substitionibus in* [2] Cod. *ho* [3] Conf. vers. 11. [Ex eo versu non apparet quo loco numerus ponendus sit. Supra §. 165 in *centum* diebus proxumis.] Apud Vlp. *centum* post *proximis* collocatum est. [4] In hac formula *scies* etiam ap. Vlp. tam in Vatic. Cod., quam in novissima Fragmentorum editione legitur. Reliqui editi libri *scieris* exhibent. [5] *poterisque. quodni ita.* Vlpiani Cod. Vatic.: *poterisque Ita*; editi libri: poterisque *nisi* ita. [6] Vlp. *tunc.* [7] *in* etc.

§. 173. *Continua haec cretio uocatur.* Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, cit. §.§. 31. 32.

§. 174. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 33. pr. I. de vulg. substit. Epitome, II, 4. §. 1. *TITIV — — — et reliqua.* Vlpianus loc. cit.

§. 175. Conf. §. 1. I. de vulg. substit.

nobis uel unum in unius [8] locum substitue|re, pluresue; et contra in plurium locum uel unum, |uel plures substituere. §. 176. Primo itaque gradu scrib|tus heres hereditatem cernendo fit heres, et substi|tutus excluditur: non cernendo summouetur etiam|si pro herede gerat, et in locum eius substitutus suc|cedit. et deinceps si plures gradus sint, in singulis si|mili ratione idem contingit. §. 177. Set si cretio sine ex|heredatione sit data, id est, *in* haec uerba [8a]: SI NON CREVERIS [9], |TVM PVBLIVS MAEVIVS [10] HERES ESTO, illut diuersum inuenitur, [10a] quia|a si prior omissa cretione pro herede gerat, substitutus |in partem admittitur, et fiunt ambo aequis partibus ||heredes. *quodsi* [11]

99. XII. a.

neque cernat, neque pro herede gerat, |sane in uniuersum [12] summouetur, et substitutus |in totam hereditatem succedit. |§. 178. Sed dudum quidem placuit, quamdiu cernere et eo modo |heres fieri possit prior, etiamsi pro herede gesse|rit, non tamen admitti substitutum: cum uero cretio |finita sit, tum pro herede gerentem admit*tere* substi|tut*um*. *olim* [13] uero placuit, etiam superante cre|tione, posse eum [14] pro herede

Vlp.: in *diebus et* reliqua. [numero inepte omisso.] [8] *in unius.* Cod. *ınıunıus* [[8a] Ita Hefft. Cod. *si hec* uerba Ed. 1 et 2 si haec uerba (*adiecta sint*)] [9] Sched. item Bl. *crerit* Vlp. *creveris.* [10] *tum* etc. Vlp. Cod. Vatic. *tunc mediuſ*; editi libri *tunc Maevius.* [[10a] Ed. 1 et 2 inuenitur: Dixi ad I, 103 n. 20.] [11] *qsi.* Sched. **si* [12] Sched. *uniuerso* At p. 155, 21 Cod. habet: in *uniuersum* ualere. [13] *gerentem* etc. Sched. *gerente* (pro *gerentē.* i. e. gerentem) *admı/ıe*(vel *ı*)*r**(?— admittere) **ubʳti|tut***(substitutum) ****///*(olim). [14] Haud scio, an delenda sit vox *posse.* [Fortasse *priorem.*]

§. 177. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 34. SI — ESTO. Idem, eod.

§. 178. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, cit. §. 34. [?]

gerendo in partem sub|stitutum admittere, et amplius ad cretionem re|uerti non posse.

|§. 179. Liberis nostris [1] inpuberibus, quos in potestate ha|bemus [2], non solum ita, ut supra diximus, substituere |possumus [3], id est, ut *si* heredes [4] non extiterint, alius no|bis heres sit [5]; sed eo amplius, ut etiam si [6] heredes no|bis [7] extiterint, et adhuc inpuberes mortui fue|rint, sit iis aliquis heres. uelut [8] hoc modo: TITIVS FILIVS |MEVS MIHI HERES [9] ESTO. SI FILIVS MEVS MIHI (*HERES NON ERIT, SIVE HERES*) ERIT [10] ET |*PRIVS* [11] MORIATVR, QVAM IN SVAM TVTELAM VE|NERIT [12], SEIVS HERES ESTO. §. 180. Quo casu si quid*em* |non extiterit heres filius [13], substitutus patri [14] fit |heres: *si uero* [15] heres extiterit [16] filius, et ante pu|bertatem decesserit, ipsi filio fit heres substi|tutus. quamobrem duo quodammodo sunt testamenta: ||a*li*ud patris; aliud [17] filii, tamquam si ipse filius sibi here|dem instituisset. aut 100. XII. b.

§.§. 179—184. [1] Inst. *suis.* [2] Inst. *quis habet.* [3] Cod. *possim'* i. e. possimus. Inst. *potest.* [4] Inst.: heredes *ei.* [*ei* omittunt tres apud Schrad. codices.] [5] Inst.: alius *sit ei* (Bien.: *ei* sit) heres. [6] Inst. ed. Cuj.: ut *et* si; Hal. et Bien. *ut si.* [7] Inst. *ei.* [8] Inst.: veluti *si quis dicat.* [9] Inst.: *heres* mihi. [Sed multi codices cum Gaio consentiunt.] [10] [Ita Gösch. in Addendis edit. 2., cum antea omisisset *non erit siue heres.*] Inst.: si filius meus *heres* mihi [vel *mihi heres*] *non erit, sive* heres erit. [11] Ex Inst. [12] Inst.: venerit, *tunc.* [13] Inst.: filius, *tunc.* [14] Inst. *patri.* [Cod., item Ed. 1 et 2, *patris,* quod Latinum esse non credo.] [15] Ex Inst. [16] Inst.: *extiterit* heres. [17] Inst.: *alterum* patris, *alterum.* [*aliud*-*aliud*

§. 179. pr. I. de pupill. substit. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIII, §. 7. Epitome, II, 4, §. 2.

§. 180. *Quo* — — — *substitutus.* cit. pr. I. de pupill. substit. *duo quodammodo sunt testamenta* etc. §. 2. I. eod.

certe unum est testamen|tum duarum hereditatum [18]. §. 181. Ceterum ne post obi|tum parentis periculo in-sidiarum subiectus [19] uide|atur pupillus, in usu est, uulgarem quidem substitu|tionem palam facere, id est, eo loco, quo pupillum he|redem instituimus: (*nam*) uulgaris substitutio ita uocat |ad hereditatem substitutum, si omnino [20] pupillus heres non |extiterit; quod accidit cum uiuo parente moritur, |quo casu nullum substituti maleficium suspica|ri possumus, cum scilicet [21] uiuo testatore omni|a, quae in testamento scribta sint, ignorentur. il|lam [22] autem substitutionem, per quam etiamsi [23] heres ex|titerit pupillus, et intra pubertatem decesserit, |substitutum uocamus [24], separatim in inferioribus |tabulis scribimus, easque tabulas proprio lino, propri|aque cera consignamus, et in prioribus tabulis caue|mus [25], ne inferiores tabulae uiuo filio et adhuc in|pubere aperiantur. set longe *t*utius [26] est, utrumque |genus substitutionis separatim in infe-riori|bus tabulis consignari, quod, si *i*ta [27] consignatae uel se|paratae fuerint substitutione*s* [28], ut diximus,

unus apud Schraderum codex.] [18] Inst.: unum est testamentum (Hal. et Cuj.: *testamentum* est) *duarum causarum, id est,* duarum hereditatum. [19] Sched. *subietur* [20] Sched. *q(?)u***(?)no* Lege *omnino*. Sav. Sic in Cod. scriptum repperit Bl. [21] Cod.: scilicet *et* [22] Cod.: ignorentur *at il|la* [23] Cod. *si etiam* Inst. ed. Cuj. et Bien. *etsi*; Hal. *si*. [*etiam si* unus codex. Non absurdum fuerit *si et*.] [24] Inst. *substitutus vocatur*. [25] *in inferioribus* etc. Inst.: in inferioribus *partibus scribere, eamque partem* proprio l. p. c. *consignare*, et in *priore parte testamenti cavere debet*. [Sed *debet* codex nullus hoc loco.] [26] Cod. *utius* [27] *quod si ita*. Sched. item

§. 181. Conf. Epitome, II, 4, cit. §. 2. *Ceterum — — — instituimus*. Conf. §. 3. I. de pupill. substit. *nam uulgaris substitutio — — — ignorentur*. Conf. Theophilus, ad cit. §. 3. I. *illam autem — — — aperiantur*. cit. §. 3. I.

ex[29] pri|ore potest intellegi in altera quoque idem[30]
24 esse |substitutus[31]. ||§. 182. Non solum autem here- 101. XXII. a.
dibus institutis inpuberibus |liberis ita substituere pos-
sumus[32], ut si ante[33] puberta|tem mortui fuerint, sit
4 is heres, quem nos uoluerimus[34], |sed etiam exhere-
datis[35]. itaque eo casu si quid pu|pillo ex hereditati-
bus, legatisue, aut donationi|bus propinquorum[36] ad-
quisitum fuerit, id omne a*d*[37] |substitutum pertinet[38].
8 Q |§. 183. Quaecumque diximus de substitutione inpube-
rum |libe*ro*rum[39] uel heredum institutorum, uel exhe-
redatorum, eadem |etiam de postumis intellegemus[40].
§. 184. Extraneo uero[41] heredi |instituto ita substi-
12 tuere non possumus[42], ut si heres |extiterit et intra
aliquod tempus decesserit, ali|us ei heres sit[43]: sed

Bl. *q̄s/ta* [28] Cod. *substitutione* [29] Cod. *et* [30] *in altera* etc. Sched.: in altera *alter*.*q*(?).*dem* Bl.: in altera *alter* *q̄q̄ idem* Vitiosa haec Cod. scriptura ita emendanda videtur, ut, deleta voce *alter*, *idem* mutemus in *eundem*. Verbum *quoque* a librario per siglam *q̄q̄* expressum deest in Ed. 1. [31] Sched. item Bl. *substitutus* [Ed. 1 et 2 substitutu*m*, et paulo ante *eundem*. Sed in Add. ed. 2 Gösch. nominativos reducendos esse monuit.] [32] Cod. *p'simus* i. e. possimus. Inst. *parentes possunt*. [33] Inst.: ut si (Bien. *etsi*) *heredes eis extiterint, et* ante. [34] Inst.: sit *eis heres* is, quem *ipsi voluerint* (Bien.: *voluerint* ipsi). [35] Cod. *exhered/tat/s* [36] Inst.: propinquorum *atque amicorum*. [37] Cod. *ab* [38] *pertinet*. Sic etiam in Inst. Bien. [Ita aliquot codices: plerique *pertineat*.] Hal. et Cuj. *pertinebit* [39] Cod. *liberum* [40] Inst. *intellegimus*. [Tempus futurum, quod solum Gaii consuetudini convenit, habent duo apud Schraderum codices.] [41] In Inst. additur: *vel filio puberi*. [42] *non possumus*. Inst. *nemo potest*. [43] Inst.: *sit*

§. 182. §. 4. I. de pupill. substit. Conf. Vlpian., Fragm. XXIII, §. 8.

§. 183. cit. §. 4. I. de pupill. substit. [Conf. Cicero, de Orat. Lib. I, cap. 39. et II, cap. 32.]

§. 184. §. 9. I. de pupill. substit. Conf. Epitome, II, 4, §. 3. item infra §. 277. *suo loco tractemus*. Vid. infra §. 248. sq.

hoc solum nobis[44] **permissum est, ut eum |per fidei-commissum obligemus**[45], **ut hereditatem nostram uel totam, |uel (*pro*) parte restituat**[46]; **quod ius quale sit, suo loco trademus.**

|§. 185. Sicut autem **liberi homines, ita et**[1] **serui tam nostri, |quam alieni heredes scribi possunt.** §. 186. ***Sed***[2] **noster seruus |simul et liber et heres esse iuberi debet, id est hoc modo:** STICVS |SERVVS MEVS LIBER HERESQVE ESTO[2a], **uel:** HERES LIBERQVE |ESTO[3]. §. 187. Nam si sine **libertate heres institutus sit, etiam|si postea manumissus fuerit a domino, heres esse |non potest, quia institutio in persona eius non con|stitit**[4]: **ideoque licet alienatus sit, non**

heres. 44 *nobis* in Inst. non legitur. 45 Inst. *testator obliget.* 46 *ut* (*alii*) etc. Cod. pro *nostram* exhibet *nostrum* Praeterea in Cod. excidisse mihi videntur voces *alii* et *ex*; quas in contexto supplevi. Conf. infra §.§. 273. et 277. [*Alii* delevi, quod omisit Gaius §. 259.] In Ed. 1., Institutionum scripturam secutus, *pro* posui, ubi nunc legitur *ex*. At Brinkm. respiciens ad Gaji locos modo citatos recte monuit, si quis ante vocem *parte* verbum aliquod excidisse putet, *ex* potius supplendum esse, quam *pro*. [*Pro* reduxi, quia monitorem effugerat proximum exemplum, quod extat §. 259.] Ipse tamen Brinkm. in universo hoc loco integrum verbum nullum, sed unam tantum litteram desiderari existimat; sic enim legendum putat: ut hereditatem n. u. t. uel partem restituat. Quae Hugonis quoque est sententia. [Sed ita ordo vocabulorum mutandus esset, hoc modo, *uel totam* hereditatem nostram uel partem.] Inst. lectio haec est: *alii* hereditatem *ejus* vel totam, vel *pro* parte *restituere*.

§.§. 185—190. 1 Cod.: ita *s* et 2 Sched. *sc*. [2a Cod. *hesto*] 3 *liberque* etc. Cod. *liberq.* |*e* esto 4 Cod. *con|stit*

§. 185. Conf. pr. I. de hered. instit. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 7.

§. 186. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, cit. §. 7.

§. 187. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 12.

potest iussu |domini cernere hereditatem, §. 188. Cum
libertate uero[5] heres ||institutus si *quidem in eadem 102. XXII. b.
causa manserit, fit*[6] |ex testamento liber atque[7]
necessarius heres[8]. si |uero ab ipso[9] testatore manu-
missus fuerit, suo arbi|trio hereditatem adire potest[10];
quodsi alienatus sit[11], iussu |noui[12] domini *adire[12a]
hereditatem debet, et ea*[13] ratione |per eum domi-
nus fit heres: *nam ipse alienatus neque*[14] heres,
neque |liber[15] esse potest. §. 189. Alienus quoque
seruus heres institutus |*si in*[16] eadem causa durauerit,
iussu domini here|ditatem adire debet[17]; si uero
alienatus fue|*rit ab eo, aut uiuo*[18] testatore, aut
post mortem eius, ante|*quam adeat, debet iussu no-
ui*[19] domini cernere. si[20] |*manumissus est ante-

[5] *Cum* etc. Inst. *Servus aut a domino suo.* [6] Ex Inst. [7] Sched. *****c* [Verius fuerit *idque* (idemque). Certe Gaius *atque* conjunctionem adjectivam non amat. Habet tamen *diligentius atque exactius* I, 93 et similia I, 111. III, 217. IV, 64. 126 et fortasse plura: neque improbabile est *atq. manu mittatur* I, 162 n. 43. *Ac* semel ita ab eo positum observavi I, 17 *justa ac legitima*; item aliquotiens *ac prius* I, 12. 51. 143. II, 99; *ac ne quidem* I, 139. 140. 141. II, 242. III, 114. 139. IV, 172. l. 48 de v. s.; *ac nec quidem* I, 44. IV, 97. Alioquin saepe dixit *perinde atque, perinde atque si, aliter atque si* III, 181; item *perinde ac, perinde ac si.*] [8] *liber* etc. Inst.: *liber heresque* (Hal.: heresque *ei*) necessarius. [9] *ab ipso.* Inst. *a vivo.* [10] *hereditatem* etc. Inst.: *adire* hereditatem potest: *quia non fit* (Hal.: fit *heres*) *necessarius, cum utrumque ex domini testamento non consequitur* (Hal. *consequatur*). [11] Inst. *fuerit.* [12] Cod.: *iu//u* |*iussu* noui [[12a] Huschk. mavult *cernere*] [13. 14] Ex Inst. [15] *heres* etc. Inst.: *liber neque* heres. [16] Ex Inst. [17] Inst.: jussu *ejus* domini *adire* hereditatem debet. [18. 19] Ex Inst. [Sed antiquiores Inst. codices habent *ab eo* fuerit.] [20] *cernere. si,*

§. 188. §. 1. I. de hered. instit. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. §. 11. 12.

§. 189. cit. §. 1. I. de hered. instit. Conf. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 13.

*quam adeat** [21], suo arbitrio adire hereditatem po|test. §. 190. *Si* autem [22] seruus alienus heres institutus *est* [23], uulga|ri cretione data, ita i(*ntelle*)gitur dies cretionis cede|**re* [23a] *si** ipse seruus scierit, se heredem institutum esse, |nec ullum impedimentum sit, 16
quominus certi|orem dominum faceret, ut illius iussu cerne|re possit.

|§. 191. Post haec uideamus de legatis. quae pars P
iuris ex|tra propositam quidem materiam uidetur; nam 20
|loquimur de his [1] iuris figuris, quibus per uniuer|sitatem res nobis adquiruntur: sed cum omni modo [2] de
|testamentis, deque heredibus, qui testamento institu|u- 24
untur, locuti sumus, non sine causa sequenti loco
103. XXI. a. ||poterat [3] haec iuris materia tractari.

|———— ———— ———— ———— [1]

|§. 192. Legatorum utique genera **sunt** [2] quattuor: L

Inst.: *adire. At* si. [21] Inst.: manumissus est *vivo testatore, vel mortuo,* antequam adeat. Verba tamen *vivo testatore, vel mortuo* in contextum non recepi. Nam sententia etiam sine iis consistit: spatium autem, de quo explendo agitur, tale est, ut vix sufficiat necessariis verbis; desiderari enim videntur litterae circiter 17. Itaque in Cod. sic scriptum puto: *m̄missus* (manumissus) *ē.* (est) *anteq̧* (antequam) *adęat* [Huschkio verius videtur *cerneret.*] [22] *potest. Si autem.* Sched. *po|test autem* Excidisse itaque videtur *si* Haud tamen scio, an in ipso Cod. sit: *po|tē.* (potest) *si* autem. Hollw. [23] Sched. c; pro *ē.* (est), ut opinor. [[23a] Ita et Huschk. et ego. Ed. 1 et 2 ita igitur dies cretionis cede**nt*]

§. 192. [1] Inst. *iis.* [*his* optimi.] [2] Inst. *omnino.* [*omni modo* pauci.] [3] Malim *poterit.* Brinkm. [Cavendum ne assentiamur.] Inst. *potest.*

§. 192. [1] In media lineae parte comparent ductus *//s*(vel c) Reliqua linea vacua quidem nobis visa est; sed vereor, ne oculi

§. 191. pr. I. de legat. Epitome, II, 5. pr. Vlpianus,
§. 192. Conf. §. 2. I. de legat. Fragm. XXIV, §. 2.

aut enim |per uindicationem legamus, aut per damnationem, aut si|nendi modo, aut per praeceptionem.

P |§. 193. Per uindicationem ******************** [1] uerbi |gratia: HOMINEM STICHVM DO, LEGO. sed si *******[2] |uerbum positum sit, uelut ************** *per uin*|dicationem legatum est: siue[3] ******************** |*[4] ita legatum fuerit, SVMITO[5] *************** |ita, CAPITO; aeque per uindicationem[6] *legatum est.

§. 194. *Ideo au*|item[7] per uindicationem legatum ap-

nos fefellerint: isti enim ductus inscriptionem aliquam arguunt. Fuerit: *de legatis* [2] *s̄*. i. e. sunt. Sched. *

§. §. 193—200. [1] Sched. *l*————— [2] Sched. *a*⁎*/cr* (vel *p*)*r*(vel *p*)*a*(vel *o*) [3] *est siue*. Sched. *e s/uc* [4] Sched.: |*u* [5] Sched. *su*— [6] Gajum ita fere scripsisse arbitror: Per uindicationem *legatum relinquitur ita* uerbi gratia: hominem Stichum do, lego. sed si *alterutrum* uerbum positum sit, uelut *do, aut lego, etiam per uin*dicationem legatum est: siue *aliis similibus uerbis uelut* ita legatum fuerit: su*mito; uel ita: sibi habeto; uel* ita: capito, aeque etc. [Gösch. novissime ita formavit. Per uindicationem *legatum h' m̊* (hoc modo) *relinquimus* uerbi gratia: hominem Stichum do, lego. sed si(*ue*) *alter*(*ut*)*rū*|uerbum positum sit, uelut: *hominē Stichū do, p̲ uin*|dicationem legatum *ē*: siue *aliis similib.' uerbis ū*|*ū* ita etc. Hollw. collata §. 201, item 209 et 216, mavult Per uindicationem *hoc modo legamus: L. Titio* uerbi gratia hominem etc. Hoc mihi verum videtur: ita IV, 83 *verbi gratia fundum* (cf. III, 147. 161). Tum velim cum Hefft. *s' ed si alter*(*ut*)*rū*, ad exemplum paragraphi 201: *ed* codex habet p. 173, 14. In proximis uelut *Stichum do, ā.* (aut) *lego, p̲ uin*dicationem etc. confirmat Epitome, in qua est *illum servum tibi do, aut lego*. De tertio membro non habeo quod dicam; nisi quod conjunctionem *sive* recte habere nego, qua Gaius post apodosin non utitur. Possis si uero *etiam aliis uerbis ūū* ita etc. *Si vero* post *sive* habes III, 41. 43.] [7] *legatum* etc. Sched.

§. 193. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 3. Epitome, II, 5, §. 1. Theophilus, II, 20, §. 2.

§. 194. Conf. Theophilus, II, 20, cit. §. 2. Epitome, II, 5, cit. §. 1. L. 69. pr. de legat. 1. (ex Nostri Libr. de Legat. ad Edict. Praetor.) item infra §. 204.

pellatur, quia[8] *post* aditam |hereditatem statim ex iure Quiritium res legatarii fit: et si eam le|gatarius uel ab herede, uel ab alio quocumque, qui eam possidet, |petat, uindicare debet, id est, intendere, **rem suam**[9] |ex iure Quiritium esse. §. 195. In eo *uero*[10] 18
dissentiunt prud**entes, quod Sabinus**[11] |quidem et Cassius ceterique nostri praeceptores |quod ita legatum sit, statim post aditam hereditatem pu|tant fieri legatarii, etiamsi ignoret, sibi legatum |esse dimissum; 20
set[12] posteaquam scierit et ********** |tum[13] perinde esse atque si legatum non esset; |Nerua uero et Pro- N
culus ceterique illius scolae au|ctores non *aliter*[14] putant rem legatarii fieri, quam si uolu|erit eam ad se, 24
104. XXI. b. pertinere. Sed hodie ex diui Pii Antonini ||constitutione hoc magis iure uti uidemur[15], |quod Proculo placuit. nam cum legatus fuisset La|tinus *per*[16] uindicationem coloniae, deliberent, |inquid[17], Decuriones, 4

———|*tem* Lege: *legat̄* (legatum) *ē.* (est) *ideo au|tem* Sand. Ed. 1. ita habet: ************ §. 194. *I*|tem

[8] *legatum* etc. Sched. *legat arp*(vel *r*)*c***** *q///* Lege: *legat̄* (legatum) *appellat'* (appellatur) *quia* Sand. In Ed. 1. sic est: legata ***********

[9] Desiderantur circiter litterae 8. Ceterum in Ed. 1. legitur: **suam rem** Quem verborum ordinem Brinkmanni monitu inverti. Conf. Commentar. IV. §. 92.

[10] *uero.* Sched. *//**o*

[11] Requiruntur litterae circiter 10. Scriptum puto: prud*entes n̄* (nam) *sab.* (sabinus). [Ex *nam* feci *quod,* quia alioquin *in eo* non intellegebam.]

[12] Sched. *et*

[13] Sched. *ccp*(vel *r*)*///***a* |*tum* Legendum erit *spreuerit tum,* quod Niebuhrio, vel *repudiauerit tum,* quod Bluhmio, vel *reppulerit tum,* quod Eulero placet.

[14] Cod. *alite*

[15] Ed. 1.: uide*b*imur Sched. *u/de**/***mur* Bl. *uideuidemur*

[16] Cod. *pro*

[17] Cod. *inquid*

§. 195. *Sabinus — — — non esset.* Conf. Iulianus, L. 81. §. 6. et L. 86. §. 2. de legat. 1. *Nerua uero — — ad se pertinere.* Conf. Neratius, L. 64. de furt. [item infra §. 200.] *cum legatus fuisset Latinus.* Conf. Plinius, Lib. X, epist. 105.

an ad se uelint pertinere, proinde ac si uni legatus esset. §. 196. *Eae* autem solae res[18] per uin|dicationem legantur recte[19], quae ex iure Quiritium ipsius testa|toris sunt. sed eas quidem[20], quae pondere, numero, |mensura constant, placuit sufficere si mor|tis tempore sint ex iure Quiritium testatoris, ueluti uinum, |oleum, frumentum, pecuniam numeratam[21]. ce|teras res uero placuit utroque tempore testato|ris ex iure Quiritium esse debere, id est, et quo fa|ceret testamentum[22], et quo moreretur: alioquin in|utile est legatum. §. 197. Sed sane hoc ita est iure ciuili. postea uero auctore |Nerone Caesare senatusconsultum factum est, quo cautum est, ut si |eam rem quisque legauerit, quae eius numquam fuerit, |perinde utile[23] sit legatum, atque si optimo iure reli|ctum esset: optumum autem ius est per damnationem |legatum[23a], quo genere etiam aliena res legari po|test, sicut inferius apparebit. |§. 198. Sed si quis rem suam legauerit, deinde

An *inquit?* Buttm. [Non debuit dubitari.] [18] *esset* etc. Ed. 1.: esset. §. 196. ************* Sched. *eet* (esset) *ad*(vel *o*)*au temsoler* At Bl. in Cod. inter *ad* et *autem* adscriptas supra lineam deprehendit litteras *es* (vel *o*): unde, geminata littera *t* in fine verbi *esset* posita, et littera *d* mutata in *l*, legendum censet *tales autem*. Quod cum valde mihi arrideat, universum locum sic restituendum puto: *eetales* (esset tales) autem *sole* (solae) ℞ (res). [Sic Ed. 2. Feci minus operose *Eae autem*. Librarius videtur scripsisse *ad*^{ae}*autem*, eodem vitio quo erat §. 181 n. 22 *at illa autem*. Nam *ae* esse *eae* dixi ad §. 125 n. 20.] [19] Sched. et Ed. 1.: res ** Bl. *recte* [20] Cod. *quidemm* [21] [Ed. 1 et 2 *pecunia numerata*] [22] Cod. *fa|ceretestamentum* [23] Cod. *utile* [[23a] Apud Vlpianum *jus legati* per damnationem *est.*]

§. 196. Conf. Vlpianus. Fragm. XXIV, §. 7. Epitome, II, 5, cit. §. 1. et §. 3.

§. 197. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 11a. Vatic. Fragm. §. 85. *sicut inferius apparebit.* Vid. §. 202.

§. 198. Conf. §. 12. I. de legat.

post testa|mentum factum eam alienauerit, plerique
pu|tant, non solum iure ciuili inutile esse legatum, sed
nec[24] |ex senatusconsulto confirmari. quod ideo di- 24
105. XV. a. ctum ||est, quia etsi per damnationem aliquis rem
suam |legauerit eamque postea alienauerit, plerique
|putant, licet ipso iure debeatur legatum, tamen lega-
ta|rium petentem per exceptionem doli mali repelli, 4
quasi contra uoluntatem[25] defuncti petat. |§. 199. Illut 1
constat, si duobus pluribusue per uindicationem |ea-
dem res legata sit, siue coniunctim, siue disiun|ctim, 8
si omnes ueniant ad legatum, partes ad sin|gulos per-
tinere, et deficientis portionem colle|gatario adcrescere.
coniunctim autem ita le|gatur: TITIO[25a] ET SEIO
HOMINEM STICHVM DO, LEGO; dis|iunctim ita: LV- 12
CIO TITIO HOMINEM STICHVM[26] DO, LEGO. SEIO
|EVNDEM HOMINEM DO, LEGO. |§. 200. Illut quae- 1
ritur, quod sub condicione per uindicationem |legatum
est, pendente condicione cuius esset. no|stri praecepto- 16
res heredis esse putant exemplo statulibe|ri, id est,
eius serui, qui testamento sub aliqua con|dicione liber
esse iussus est: quem constat interea he|redis seruum
esse. sed diuers*ae*[27] scholae aucto|res putant, nullius 20
interim eam rem esse: quod mul|to[28] magis dicunt

[24] Sched. item Bl. *ne* [Supra §. 49 n. 20 codex Veron. non confirmabat, quod Schraderus ex multis Inst. codicibus edidit, *sed ne ullus alius habet.*] [25] Cod. *uolumntatem* [[25a] Sched. *(?)titio* Vlpianus praenomen non habet. In simili casu Gösch. ex Inst. addidit §. 250.] [26] Cod. *istichum* [27] Cod. *diuerso* [28] *quod multo.* Ed. 1.: quod *tan*|to Sched. *quo***?|*to* Bl.: *q* mul|to.

§. 199. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 12 et L. 1. §. 3. de usufr. accresc. Epitome, II, 5, cit. §. 1. et §. §. 4. 5. Iulianus, L. 30. de condic. et demonstrat. §. 8. I. de legat.

§. 200. *Illud — — heredis esse putant.* Conf. L. 29. §. 1. qui et a

de eo, quod sine condicione pure |legatum est, antequam legatarius admittat legatum.

P |§. 201. Per damnationem hoc modo legamus:
24 HERES MEVS STICVM[1] |SERVVM MEVM DARE[2]
DAMNAS ESTO. sed et si DATO ||scriptum sit, per 106. XV. b.
damnationem legatum est. §. 202. *Qu*|o[3] genere legati etiam aliena res legari potest, ita |ut heres redi-
4 mere et praestare, aut aestimationem eius |dare debeat.[4] §. 203. Ea quoque res, quae in rerum natura non |est, si modo futura est, per damnationem legari potest[5], |uelut fructus, qui in illo fundo nati erunt, aut quod ex |illa ancilla natum erit. §. 204. Quod au-
8 tem ita legatum est, |post aditam hereditatem, etiamsi pure legatum est, non, ut |per uindicationem legatum,

§.§. 201—205. [1] Cod. *isticū.* [2] Cod. *darem* [3] *scriptum* etc. In Ed. I. contexto est: scripserit *************************** §. 202. *Qu*|o; in annotationibus lacunam sic explevi: *aeque p damnationem legatum est.* Sched. *scripserit* — ——————————————|*o* Bl.: scriptum sit *p* (per) *damnatione* (damnationem) legatum *e*****|o (Librarius scripsisse videtur: *ē.* (est) *qu*|o) [4] In Epit. (II, 5, §. 2.) post expressam huj. §. sententiam adiecta leguntur haec: *Sed si testator rem alienam quasi suam credens, per hoc genus legatum reliquerit, legatarius hoc ab herede petere non potest, et inutile est legatum. Nam si sciens alienam esse, per legatum dederit, necesse est, ab herede aut ipsam rem, aut aestimationem rei in pretio legatario dari.* [5] *per*

quib. manumissi (ex Nostri Libr. de Manumiss.). *exemplo statuliberi* — — *heredis seruum esse.* Conf. Vlpianus, Fragm. II, §.§. 1. 2. et L. 9. pr. de statuliber.

§. 201. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 4. Epitome, II, 5, §. 2. Theophilus, II, 20, §. 2.

§. 202. Conf. supra §. 197. item Epitome, II, 5, cit. §. 2. et §. 3. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 8. §. 4. I. de legat.

§. 203. §. 7. I. de legat. Conf. Epitome, II, 5, cit. §. 3.

§. 204. *Quod* — — — *tradere debet.* Conf. supra §. 194. infra §. 213. *ideo legatarius in personam agere debet.* Conf. Theophilus, II, 20, cit. §. 2. *nam si mancipi rem* — — *legatarii.* Conf. supra §. 41. *ut supra quoque diximus.* Vid. §.§. 42. 44. 54.

continuo legatario ad|quiritur, sed nihilominus heredis est. ideo [5a] legatarius |in personam agere debet, id est, intendere, heredem |sibi dare oportere: et tum heres (*rem*), si [6] mancipi sit, |mancipio dare, aut in iure cedere, possessionem|que tradere debet; si nec mancipi sit, sufficit si tradi|derit. nam si mancipi rem tantum tradiderit, nec |mancipauerit, usucapione **demum** [7] pleno iure fit le|gatarii: **finitur** autem usucapio, **ut supra quoque** |diximus, mobilium quidem rerum anno, earum |uero, quae solo tenentur [8], biennio. §. 205. Est et ********* |——————————— **si eadem res** [9] du|obus pluribusue per damna-

damnationem etc. Inst. *recte legatur.* [[5a] Sic Schedae, *est ideo* Sed malim *ē et ideo.* Conf. ad §. 213 n. 10. *Ideo* sine copulativa particula positum §. 226 non reiciam: sed IV, 44 *ob id* valde displicet.] [6] *heres* etc. Sic ex Brinkmanni sententia nunc scripsi. In Ed. 1. est: heres, si (*res*) [7] *demum.* Sched. **(?) In Ed. 1. lacunam verbo *ea* explevi: male profecto, jejunum enim est istud *ea*. Verum assentiri non possum neque Brinkmanno, neque Eulero, quorum ille reponendum existimat *quidem*, hic *duntaxat*. Haec enim verba, quamvis adhibitis notis *q̄d.* et *dt̄.* ita scribi possint, ut neutrum lacunae ambitum excedere videatur, ad sententiam tamen, ut mea fert opinio, parum accommodata sunt. [*Dum taxat* cur reiciatur non video.] Optime vero sententiae convenire puto vocem *demum*, in qua significanda duplici compendio uti potuit librarius, scribendo vel *dm.*, vel *dᵐ.* Prioris scripturae testem habemus Petrum. [8] Cod. *teneant'* i. e. *teneantur.* [Hoc ut servari posset, Hefft. maluit *finiri* autem *usucapionem iam supra* diximus; quod probasse Göschenium notavi ad §. 54 n. 7.] [9] Sched. post *ē* (est) *et* ductus incertos exhibent hos: *////o/***' |*o*////** *p* (per?) *u/a*(vel *s*) *dx//*o*(vel *v*)*s*—(uindicationem?) ——— Euler. locum ita

§. 205. *si eadem res — — partes debentur.* Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 13. Epitome, II, 5, §. 4. Paulus, L. 7. de legat. 2. Iulianus, L. 84. §. 8. de legat. 1. Vatic. Fragm. §. §. 85. 87. *si uero — solida res debetur.* Conf. Vlpianus, loc. cit. Epitome, II, 5, §. 5. *ut scilicet — praestare debeat.* Conf. Epitome, II, 5, cit.

tionem[10] legat|a sit, si quidem coniunctim, plane singulis partes |debentur ****************************[11]
24 *si ue*|ro disiunctim, singulis solida res debetur[12], ||ut scilicet heres alteri rem, alteri aestimationem |eius praestare debeat. et in coniunctis deficientis por|tio non ad collegatarium pertinet, sed in hereditate re- 107. V.b.
4 |manet[13].

§. 206. Quod autem diximus, deficientis portionem (in) |per damnationem quidem legato in hereditate re-ti|neri[1], in per uindicationem uero collegatario ac-
8 cre|scere, admonendi sumus, ante legem Papiam |iure ciuili ita fuisse[2]: post legem uero Papiam de|ficientis portio caduca fit, et ad eos pertinet, qui in |eo testamento liberos habent. §. 207. Et quamuis prima cau|sa
12 sit in caducis uindicandis heredum liberos |habentium, deinde, si heredes liberos non habe|ant, legatariorum

restituendum esse opinatur: est et *alia differentia inter legatum per uindicationem et per damnationem*: si *enim* eadem res. Conf. Epit. II, 5, §. 5. [10] Sched. *damn/contrac//onem* [11] Sched. *deuent'* (deuentur) s————————— Heis. legendum censet: debentur, *siue omnes ueniunt ad legatum, siue non*. At, si Eulerum audiamus, sic legemus: debentur, *sicut in per uindicationem legato*. Conf. Epit. II, 5, §. 4. [12] Sched. *deueu***/*? In Cod. sic esse puto: *deueuetur* [13] *remanet*. Bl. syllabam re, dubiam antea, in Cod. agnovit.

§. §. 206 — 208. [1] Cod. *retinere* [2] Cod. *fuisset*

§. 5. L. un. §. 11. C. de caduc. tollend. (Iustinian.) Pomponius, L. 13. §. 1. de legat. 2. Iulianus, L. 82. §. 5. de legat. 1. *et in coniunctis* etc. Conf. Vlpianus, loc. cit. item cit. L. 7. et cit. L. 84. §. 8.

§. 206. *Quod* — — — *caduca fit*. Conf. supra §. §. 199 et 205. item Vlpianus, Fragm. XXIV, cit. §. §. 12. 13. *et ad eos pertinet* etc. Conf. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 17. Iuvenalis, Sat. IX, vers. 88. Fragm. veter. ICti de Iure Fisci, §. 3. item infra §. 286. Vatic. Fragm. §. 195.

§. 207. *Et* — — — *legatariorum liberos habentium*. Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 21. ubi cum Ms. Vatic. *legatarii patres* legendum esse ex hoc Gaji loco intelligitur. *ut collegatarius coniunctus* etc. Conf. Paulus, L. 89. de legat. 3.

liberos habentium; tamen ipsa |lege Papia significatur,
ut collegatarius coniun|ctus, si liberos habeat, potior
sit heredibus, etiam|si liberos habebunt. §. 208. Set 16
plerisque placuit, quan|tum ad hoc ius, quod lege Pa-
pia coniunctis constituitur, |nihil interesse, utrum per
uindicationem, an per damna|tionem legatum sit.

|§. 209. Sinendi modo ita legamus: HERES MEVS 20 S
DAMNA|S ESTO[1] SINERE, LVCIVM TITIVM HOMINEM
STICVM SVMERE SI|BIQVE HABERE. §. 210. Quod
genus legati plus quidem habet (*quam*) |per[2] uindica-
tionem legatum; minus autem, quam |per damnatio- 24
108. V. a. nem[3]. nam eo modo non solum suam rem ||testator
utiliter legare potest, sed etiam heredis sui: |cum alio-
quin per uindicationem nisi suam rem legare |non
potest; per damnationem autem cuiuslibet extra|nei 4
rem legare potest. |§. 211. Sed si quidem mortis te- S
statoris tempore res ipsi|us[4] testatoris sit, uel heredis,
plane utile legatum |est, etiamsi testamenti faciundi
tempore neutri|us fuerit. §. 212. Quodsi post mortem 8
testatoris ea res he|redis esse coeperit, quaeritur, an
utile sit legatum. |*et* plerique putant[5] inutile esse.
quit ergo est? licet[6] |aliquis eam rem legauerit, quae

§.§. 209—215. [1] *meus* etc. Cod.: meus *dare* damna|s *eto* [2] Cod. *pro* [3] Sched. *damnaçon/.nem* Bl. *damnacont.ionem* [Paulo ante §. 205 n. 10 similiter *per damni contractionem*; item §. 155 n. 13 *propter contractione*, quod est *pro portione*. Infra §. 215 n. 11 *per uindicationem*, ubi debet esse *per damnationem*.] [4] *res ipsius*. Ed. 1.: res***|** Sched. *Ruqu*(vel //)|*o*(?)*s* Bl. *rerū ip/i|us* [5] Ed. 1.: putant (*non*) [6] *quid* etc. Ed. 1.: quia

§. 209. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 5. Epitome, II, 5, §. 6. Theophilus, II, 20, §. 2.

§. 210. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 10. Epitome, II, 5. cit. §. 6.

§. 212. *licet aliquis* etc. Hic locus Epitomatores movisse videtur, ut Lib. II. tit. 5. cit. §. 6. sic scriberent: Nam et propriam rem testator, et heredis sui, *et alienam* per sinendi legatum relinquere potest.

12 neque eius um|quam [7] fuerit, neque postea heredis
eius umquam esse coeperit, |ex senatusconsulto Nero-
niano proinde uidetur, ac si per damna|tionem relicta
S esset. |§. 213. Sicut autem per damnationem [8] legata
16 res non statim post a|ditam hereditatem legatarii effi-
citur, sed manet |heredis eousque, donec is heres tra-
dendo, uel man|cipando, uel in iure cedendo legatarii
eam [9] fe|cerit; ita et in sinendi modo legato iuris est:
20 et [10] ide|o huius quoque legati nomine in personam
actio |est, QVIDQVID HEREDEM EX TESTAMENTO
S DARE FACE|RE OPORTET. |§. 214. Sunt tamen, qui
24 putant, ex hoc legato non uideri obli|gatum heredem,
ut mancipet, aut in iure cedat, ||aut tradat, sed suffi- 109. XXIV. a.
cere, ut legatarium rem |sumere patiatur; quia nihil
ultra ei testator im|perauit, quam ut sinat, id est, pa-
4 tiatur, legatarium rem |sibi habere. §. 215. Maior illa
dissensio in hoc legato in|teruenit, si eandem rem
duobus pluribusue disiun|ctim elegasti, [10a] quidam pu-
tant, utrisque solidum de|beri, sicut per *damn*ationem [11]:
8 nonnulli occupan|tis esse meliorem condicionem aesti-

licet Sched.: *qu//* ergo c(vel *s*) licet Bl.: *quit* ergo $\bar{e}$ (est) licet. [7] Sched. *//m|q* [8] Sched. *damnaōem* Bl. *damnaōnem* [Sic.] [9] Cod. *esam* [10] *est: et.* Sched. *est;* unde in Ed. 1. contexto desideratur vocula *et:* in annotationibus tamen conjeci $\bar{e}$ *et;* et sic in Cod. scriptum esse testatur Bl. [[10a] *elegasti* Sic plane in schedis scriptum reperio; quo confirmatur emendatio olim a me facta in §. 227. Petronius cap. 43 *nescio cui terrae filio patrimonium elegavit.*/ Gösch. tacite *legasti.* post quod vocabulum non recte interpunxit: vide quae dicam §. 238 n. 29b.] [11] Cod.

§. 213. *Sicut — — — legatarii eam fecerit.* Conf. supra §. 204. *ideo — in personam actio est.* Conf. Theophilus, II, 20, cit. §. 2.

§. 214. Conf. Epitome, II, 5, cit. §. 6.
§. 215. *quidam putat, utrisque solidum deberi.* Conf. Celsus, L. 14. de usu et usufr. per legat. dat.

mant; quia, cum in |eo genere legati damnetur heres
patientiam |praestare, ut legatarius rem habeat, se-
quitur, ut si pri|ori patientiam praestiterit et is[12] rem
sumpserit, se|curus[13] sit aduersus eum, qui postea[14] 12
legatum pe|tierit, quia neque habet rem[15], ut patiatur
eam ab e|o sumi, neque dolo malo fecit, quominus
eam rem habe|ret.

|§. 216. Per praeceptionem hoc modo legamus[1]: 16 P
LVCIVS TITIVS[2] HO|MINEM STICHVM PRAECI-
PITO. §. 217. Sed nostri quidem |praeceptores nulli
alii eo modo legari posse putant, |nisi ei, qui aliqua
ex parte heres scribtus esset[3]: prae|cipere enim esse, 20
praecipuum sumere; quod tantum in |eius persona[4]
procedit, qui aliqua ex parte heres insti|tutus est, quod
is extra portionem hereditatis praecipuum |legatum
habiturus sit[5]. §. 218. Ideoque si extraneo le|gatum 24
110. XXIV. b. fuerit, inutile est legatum. adeo ut Sabinus ||existi-
mauerit, ne quidem ex *senatusconsulto*[6] Neroniano
pos|se conualescere: nam eo, inquit, senatusconsulto
ea tantum con|firmantur, quae uerborum uitio iure ci-
uili non ualent; |non quae propter ipsam personam 4
legatarii non deberen|tur. sed Iuliano et Sexto[7] pla-

uindicanem (uindicationem). [12] Cod. *is* [13] Cod. *se|cutu rus* [14] Sched. *p**a* Bl. *p'ea* [15] *habet rem.* Cod. *haberem*

§.§. 216—223. [1] Cod. *legatumus* [2] Cod. *l. titious* [3] [Ita Hefft. Ed. 1 et 2 est] Cod. *ee.* i. e. *esse.* [4] Sched. *psonam* [5] [Ed. 1 et 2 praecipiat legatum, (*quod*) habiturus sit.] Sav. mavult: *praecipuum* legatum *habiturus* sit. [Hoc recepi.] [6] Sched. *coc* Bl. *coo* [7] Sched. *ex* sexto Lege: *et* Sexto, Pomponio

§. 216. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 6. Theophilus, II, 20, §. 2.

§. 217. Conf. Theophilus, II, 20, cit. §. 2. Epitome, II, 5, §. 7. item Plin., Lib. V, epist. 7. [Suetonius, in Galba, cap. 5.]

§. 218. *quae uerborum uitio iure ciuili non ualent.* Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 11[a]. *sed Iuliano* etc. Conf. Iulianus, L. 18. de legat. 1.

cuit, etiam hoc casu |ex senatusconsulto confirmari
legatum: nam ex uerbis etiam |hoc casu accidere, ut
8 iure ciuili inutile sit legatum, *inde* [8] |manifestum *esse* [9],
quod eidem aliis uerbis recte lega|tur, uelut [*per uin*-
dicationem, et [10] per damnationem,] sinen|di modo:
tunc autem uitio personae legatum non |ualere, cum
12 ei legatum sit, cui nullo modo lega|ri possit, uelut per-
egrino, cum quo testamenti facti|o non sit; quo plane
casu [11] senatusconsulto locus non est. §. 219. Item
no|stri praeceptores quod ita legatum est, nulla ratione
putant |posse consequi eum, cui ita fuerit [12] legatum,
16 **|** [13] iudicio familiae erciscundae, quod inter here-
|des de hereditate erciscunda, id est, diuidunda accipi
|solet: officio enim iudicis id contineri, ut et quod per
|praeceptionem legatum est, adiudicetur. §. 220. Vnde
20 intel|legimus, nihil aliut secundum nostrorum prae|ce-
ptorum opinionem per praeceptionem legari pos|se nisi
quod testatoris sit: nulla enim alia res, quam here-

scilicet. Sav. Num Pomponium Sexti praenomine Gajus significare voluerit, dubitari potest. Conf. Fragm. Vatic. §. 88. [Notae de Sexto controversiae me non inmisceo. Sed quod Klenz. voluit, Iuliano ita placuisse in libris quos *ex Sexto* fecisset, id tam breviter dici vix potuit. Certe Vlpianus l. 5 §. 1 D. 8, 3 sic potius, *Neratius libris ex Plautio ait:* idem in Vat. fragm. §. 75 *Pomponius libro VII ex Plautio.*] [8] Cod. *unde* [9] Cod. *ē* i. e. *est.* Sed legendum *esse.* Conf. vers. 11. [10] Cod. *pro uindiℨnem et* [*Et* a Gösch. ejectum restitui, quo facilius interpolatoris manus appareret.] [11] Cod.: plane *s* casu [12] Cod. *fuerint* [13] Cod. *qu|od* [Ed. 1 et 2 qu|*am*; quod non sufficit, nisi praeterea scribamus nulla *alia* ratione. Potest etiam scribi *praeterquam* vel *nisi.* Sed quod aut certum aut veri simile sit,

§. 219. Conf. Theophilus, II, 20, cit. §. 2.

§. 220. *Vnde* — — *testatoris sit.* Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 11. *itaque si non suam rem* etc. Conf. L. 26. et L. 28. fam. herc. (ex Nostri Commentar. ad Edict. prov.)

|ditaria, deducitur in hoc iudicium. |itaque si non 24 I
III. C. a. suam rem eo modo testator legauerit, ||iure quidem
ciuili inutile erit legatum; sed ex *sena*|tusconsulto [14]
confirmabitur. aliquo [15] tamen casu etiam]alienam
rem (*per*) praeceptionem legari posse fatentur: |uel- 4
uti si quis eam rem legauerit, quam creditori fiduci|ae
causa mancipio dederit; nam officio iudicis co|heredes
cogi posse existimant, soluta pecunia [16] |soluere [16a]
eam rem, ut possit p*rae*cipere *is* [17], cui ita lega|tum 8
sit. §. 221. *S*ed diu*e*rsae s*ch*olae [18] auctores putant,
etiam extra|neo per praeceptionem legari posse pro-
inde, ac si ita scri|batur: TITIVS HOMINEM STICHVM
CAPITO; superuacuo adi|ecta PRAE syllaba [19]: ideo-
que per *uindicationem eam rem* [20] |legatam uideri. 12
quae sententia dicitur diui Hadria|ni constitutione [21]
confirmata esse. §. 222. Secundum |hanc igitur opi-
nionem, si ea res (*ex*) iure Quiritium defuncti fu|erit,
potest [22] a legatario uindicari, siue is unus ex here-
di|bus sit, siue extraneus: et [23] si in bonis tantum te- 16
sta|toris fuerit, extraneo quidem ex senatusconsulto
utile erit |legatum, heredi uero familiae herciscundae
iu|dicis officio praestabitur: |quodsi nullo iure fuerit 20 Q
testatoris, tam heredi, quam extrane|o ex senatuscon-
sulto utile erit. §. 223. Siue tamen heredibus, secun-

nihil video.] [14] *sed* etc. Cod.: sed *exe*(vel *s*)*na*|*tusconsulto* [15] Cod. *aliquod* [16] Cod. *solutam pecuniam* [[16a] Malim *luere*, quod est in cit. l. 28.] [17] Cod. *pcipere* (percipere) *ei* [18] *Sed* etc. Cod. *ed diuelse soles* [19] Sched.: *p̄* (prae) syllaba *p* (vel *r* — Cod. *r* Bl.) [20] Sched. *p* (per) *///*/**/**//**** (uindicationem) *ca****/* (eam rem). [21] Cod. *constitutionem* [22] Sched. *pse* Bl. *p'se* (vel *t*) Igitur si Cod. scripturae inhaerere vellemus, legendum foret *posse.* [23] Cod. *extraneuset* Geminanda est littera *s.* [Ed. 1 et 2 extraneus *set*, tum in fine paragraphi utile

§. 223. Conf. Epitome, II, 5, cit. §. 7.

dum no|strorum opinionem, siue etiam extraneis, secun|dum illorum opinionem, duobus pluribusue eadem |res coniunctim, aut disiunctim legata fuerit, singul||i 112. C. b.
partes habere [24] debent.

|Ad legem Falcidiam [1]. |§. 224. Sed olim [2] quidem licebat, totum patrimonium lega|tis atque libertatibus erogare, nec quicquam [3] heredi relinqu|ere praeterquam inane nomen heredis; itque lex XII tabularum permit|tere uidebatur, qua cauetur, ut quod quisque de re sua |testatus esset, id ratum haberetur, his uerbis: VTI LE|GASSIT [4] SVAE REI [5], ITA IVS ESTO [6]. quare [7] qui scribti heredes erant, |ab hereditate se abstinebant; et idcirco plerique |intestati moriebantur. §. 225. Itaque lata est lex Furia, qua, ex|ceptis personis quibusdam, ceteris plus mille as|sibus legatorum nomine mortisue causa capere per|missum [8] non est,

erit (*legatum*). Quibus nihil opus:] [24] *singuli* etc. Sched.: *singul*||. partes .*auere* Bl.: *sing?* ||partes *hauere*

§. §. 224—228. [1] Haec majoribus litteris scripta sunt. [litteris capitalibus et uncialibus permixtis.] [2] Cod. *olum* [3] *nec quidquam*. Sched. *n*. *qcq* Bl. *n*'(nec) *qcq* (quicquam). [4] Cod. *legasset* [Ita plerique Inst. codices.] [5] Cod. *res* [6] *Vti legassit* etc. Sic etiam in Inst. ed. Cuj. legitur; item in Dig. Cod. Flor. Apud Hal. autem tam in Inst., quam in Dig. est: Vti *quisque legasset* s. r., i. j. e. Illud *quisque* a Bien. quoque inseritur; legitur etiam apud Theoph., nec non in Nov. 22. cap. 2., ubi Imperator legem ita dicere affirmat: Vti legassit *quisque de re sua*, i. j. e. Apud Cic. est: *Paterfamilias* uti *super familia pecuniaque sua legaverit*, i. j. e. Vlp. tandem legis verba haec esse testatur: Vti legassit *super pecunia tutelave* suae rei, i. j. e. [7] Sched. *qae* Bl. *qae*. [8] Sched. *peu'missum*

§. 224. Conf. pr. I. de leg. Falcid. *VTI — ESTO*. Conf., praeter Inst. et Theophilum, Pomponius, L. 120. de verb. signif. Nov. 22. cap. 2. Vlpianus, Fragm. XI, §. 14. Cicero, de Invent. Lib. II. cap. 50. Auctor ad Herenn. Lib. I, cap. 13. Paulus, L. 53. pr. de verb. signif.

§. 225. Conf. cit. pr. I. de leg.

sed et haec lex non perfecit, quod uoluit. |qui enim uerbi gratia quinque milium[8a] aeris patri|monium habebat, poterat quinque hominibus sin|gulis millenos asses legando totum patrimoni|um erogare. §. 226. Ideo postea lata est lex Voconia, qua cau|tum est, ne cui plus legatorum nomine mortisue causa |capere liceret, quam heredes caperent[9]. ex qua |lege plane[10] quidem aliquid utique heredes habere ui|debantur; set tamen fere uitium simile nasceba|tur[11]: nam in multas legatariorum personas distri|buto patrimonio, poterant[11a] adeo heredi minimum |relinquere, ut non ex-
113. III. a. pediret heredi, huius lucri gra||tia totius[12] hereditatis onera sustinere. §. 227. Lata est |itaque lex Falcidia, qua cautum est, ne plus elegare[13] lice|at, quam dodrantem[14]. itaque necesse est, ut heres quartam |partem hereditatis habeat. et hoc nunc[15] iure utimur. §. 228. In |libertatibus quoque dandis nimiam licentiam

[8a Sched. *millium*; quas semel peccantes sequi nolui. Versu 11 et 16 *mille* et *milenos* dedit Gösch. veri usus ignarus. Sched. *millae* et *millenos*] 9 Cod. *caperentur* 10 *plane*. Ita Cod. Bl. Sched. *pcan*(vel *u*)*e*(vel *c*) 11 Cod. *nasceban|tur* [11a Cod. *poterat* Hoc servato Göschen. dedit *relinquere* (*testator*).] 12 *gratia totius*. Sched. *gra||iiam ioia*(?)*us* Bl.: *gra||tiam* totius 13 Cod.: plus *ei legare* [Ed. 1 et 2 *plus legare*. Vid. §. 215 n. 10a.] 14 Cod. *dodramtem* 15 *nunc*. Sched. *n* Bl. *n'* [Gösch. malebat et hoc iure *nunc* utimur. Frustra.]

Falcid. *exceptis personis quibusdam.* Conf. Vatic. Fragm. §. 301. *Itaque — — — permissum non est.* Conf. infra Commentar. IV. §.§. 23. 24. item Vlpianus, Fragm. I, §. 2. XXVIII, §. 7. Theophilus, II, 22, pr. Fragmenta Varronis e Lib. III. de Vita pop. Rom. pag. Bip. 247. in fin. Cicero, pro Balbo, cap. 8.; in Verrem, Lib. I. cap. 42. *sed et haec lex non perfecit* etc. Conf. Theophilus, loc. cit.

§. 226. Conf. cit. pr. I. de leg. Falcid. ibique Theophilus. Cicero, in Verrem, Lib. I, cap. 43. [de Legibus, Lib. II, §. 49 et 48.] item infra §. 274.

§. 227. Conf. cit. pr. I. de leg. Falcid. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 32. Epitome, II, 6.

§. 228. Conf. supra Commentar. I. §. 42. sq.

|conpescuit lex Furia Caninia, sicut in primo com|mentario rettulimus.

8 A |**** De inutiliter relictis legatis [1]. |§. 229. Ante
heredis institutionem inutiliter legatur [2], |scilicet quia
testamenta uim ex institutione |heredis accipiunt, et
12 ob id uelut caput et [3] fundamen|tum [4] intellegitur to-
tius testamenti heredis insti|tutio. §. 230. Pari ratione
nec [5] libertas ante heredis insti|tutionem dari potest [6].
§. 231. Nostri praeceptores nec tuto|rem eo loco dari
16 posse existimant [7]: set Labeo et Pro|culus tutorem
posse dari (*putant*) [7a], quod nihil ex heredita|te ero-
gatur tutoris datione. §. 232. Post mortem quoque
|heredis inutiliter legatur; id est hoc modo: CVM HE-
RES |MEVS MORTVVS ERIT DO, LEGO; aut: DATO.
20 Ita autem re|cte legatur: CVM HERES MORIETVR [8]:
quia non post mortem |heredis relinquitur, sed ultimo
R uitae eius tem|pore. Rursum ita non potest legari:
PRIDIE QVAM HERES MEVS MO|RIETVR. quod non

§.§. 229—243. [1] Cod., Bluhmio teste, tam in principio quam in fine huj. lin. exhibet siglam ℞ [2] *institutionem* etc. Sched. *institutionemutiliter lega***** Bl.: *institutionēmutiliter* legatur Inst.: institutionem inutiliter *antea legabatur*. [3] Inst. *atque*. [Vide quae dixi §. 188 n. 7.] [4] Cod. *fundam|tum* [5] Cod. *rationec* [6] Inst. *poterat*. [7] Cod. *existimantur* [[7a] Recte additum *putant*, ex perpetua scriptoris consuetudine, *Existimant-putant* II, 37. III, 87. 167. *putant-existimant* III, 98. 103. 141. *putant-putant* I, 196. II, 15. 195. 200. 219—221. IV, 78. l. 7 §. 7 D. 41, 1.] [8] Cod. *moriat'* i. e. *moriatur*. Sed conf. vers. 24. item Comment. III, §. 100. [*moriat'* codex Vlpiani.]

§. 229. §. 34. I. de legat. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 15. Paulus, Sent. recept. III, 6, §. 2.
§. 230. cit. §. 34. I. de legat. Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 20.
§. 231. *set Labeo* etc. Conf. §. 3. I. qui testam. tutor. dar. poss.
§. 232. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 16. Paulus, Sent. recept. III, 6, §.§. 5. 6. §. 35. I. de legat. item Comment. III. §. 100. *pretiosa ratione*. Conf. Commentar. I. §. 190.

114. III. b. pretiosa ratione receptum uidetur. ||§. 233. Eadem et de libertatibus dicta intellegemus. §. 234. Tutor |uero an post mortem heredis dari possit quaerenti|bus eadem forsitan* poterit esse quaestio, quae de (eo) agi-
|tatur, qui ante heredum institutionem datur. |(De) 4
poenae causa relictis legatis. |§. 235. Poenae quoque P
nomine inutiliter legatur[10]. poenae autem |nomine legari uidetur, quod coercendi heredis cau|sa relinqui- 8
tur, quo magis heres[11] aliquit faciat, aut |non faciat; uelut quod ita legatur: SI HERES MEVS[12] FILIAM SV|AM TITIO IN MATRIMONIVM COLLOCAVERIT[13], X (MILIA)[14] SEIO DA|TO; uel ita: SI FILIAM TITIO IN MATRIMONIVM NON COLLO|CAVERIS[15], X MI- 12
LIA TITIO DATO[16]. sed et, si heres uerbi gratia in-|tra biennium monumentum sibi non fecerit, x Ti|tio dari iusserit[17], poenae nomine legatum est. *et* deni-

* Cod. *forsitam* [Ita vulgus dicebat; nequis librarium peccasse putet.] [10] Inst.: inutiliter (Hal. addit *antea*) *legabatur et adimebatur vel transferebatur.* [11] *heres* deest in Inst. [*is* codex antiquus Bamb. et alii.] [12] *uelut* etc. Ed. I.: *uelut* (*si*) q*uis* ita legauerit: *HERES MEVS, SI* Sched.: *u*** q** ita *legauerit* ***(?)*res me****' Bl.: *uu*(uelut) *q*(quod) ita legatur si heres *meu'* [13] Sched. *collocauer//* [14] Conf. vers. 12. [15] Cod. *collo|ca ueris* [Hoc restitui, cum non intellegerem cur G. scripsisset COLLOCAVERIT] [16] In Inst. post verba *faciat aut non faciat* sic legitur: veluti *si quis* ita *scripserit: heres meus* si filiam suam *in matrimonium* Titio *collocaverit*, *vel ex diverso, si non* collocaverit, *dato* decem *aureos Sejo.* [17] *sed* etc. Sententia duplex *si* requirit, quorum alterum referatur ad verbum *fecerit,* alterum vero ad verbum *iusserit:* in Cod. unum tantum legitur. Nullum tamen librarii peccatum suspicor; sed ipsum Gajum al-

§. 233. Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 20.

§. 234. Conf. supra §. 231. item Paulus, L. 7. de testamentar. tut.

§. 235. *Poenae* ——— *TITIO DATO.* §. 36. I. de legat. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 17.

|que [18] ex ipsa definitione multas similes species *pro-*
16 *p*|rias fingere [19] possumus. §. 236. Nec libertas quidem
poe*na*e [20] |nomine dari potest; quamuis de ea re fue-
rit quaesi|tum. §. 237. De tutore uero nihil possumus
quaerere, quia |non potest [21] datione tutoris heres
20 conpelli, quidquam facere, |aut non facere: ideoque
nec datur poenae no*mi*ne [22] |tutor; (*et si ita tutor*) [22a]
datus fuerit, magis sub condicione, quam poe|nae [23]
I nomine datus uidebitur. |§. 238. Incertae personae
24 legatum inutiliter relinquitur. incer|ta [24] autem uide-
tur persona, quam per incertam opinionem ||animo 115. XIII. a.
suo testator subicit, uel*ut si*ita le|gatum [25] sit: QVI

terum *si* insuper habuisse mihi persuadeo. [Vide quae dixi §. 155 n. 15.] Major inde oritur difficultas, quod, deleta voce *quis*, quam 1. Ed. in vers. 9. exhibet (conf. not. 12.), subjecto caret verbum *iusserit*. Itaque post *iusserit* inserendum videtur *testator*; nisi quis sic legere malit: sed et, si heres u. g. i. b. monumentum tibi non fecerit, x Titio dari iusseri*s*. [Omnia vana.] [18] [Ed. 1 et 2 legat*um* ***** *ita*que] Sched.: legatum /*c*a*(?)*d*(?) /(?)*t*(?) *a*(?)|*que* Bl. *legaturu//*(vel *me*, vel *ma*, vel *nn* pro *u//*)*a*(?)*ueN*(vel *tant* pro *ueN*)|*que* [Huschkius vere *et denique*: sed *erit* videtur excedere spatium. Itaque Blumii *e* putavi esse ē.: nam *et* omittere non licet.] [19] *species* etc. Ed. 1.: species **|*** efficere Sched. *specier* *cq*(vel //)|*com*(vel **u*)*sf/cere* Bl. *specier* *ū/*(vel *o*)|*r/*(vel *s*)*as*(uarias? alias?) *f/gere* (fingere). [Asteriscorum loco posui *pp*|*rias*] [20] Sched. *p***** Bl. *poeae* [21] Sched. *pe*(vel *o*)*st* [Sic.] [22] Sched. *n******? [Sic.] Bl. *****ne* [[22a] *ita tutor* addidi.] [23] Sched. *p?*|*nae* [24] *inutiliter* etc. Quod in 1. Ed. annotationibus conjeci, librarium scripsisse, *inutili?* (inutiliter) *relinquit'* (relinquitur) *incer*|*ta*, id ita esse Bl. Cod. retractans invenit. Sched. sic habent: *inutil** *****nq*(?)*u**/ /****|*ta* [25] *subiicit* etc. Sched.: *subicitur ue*******(?)

§. 236. Conf. cit. §. 36. I. de legat.

§. 238. Conf. infra §. 287. item §. 25. I. de legat. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 18. Paulus, Sent. recept. III, 6, §. 13. [Suetonius, in Domit. cap. 9.]

PRIMVS AD FVNVS MEVM VENERIT[26], (*EI HERES*)
|MEVS X (*MILIA*)[27] DATO. idem iuris est si genera-
liter omnibus |legauerit,[28] QVICVMQVE AD FVNVS 4
MEVM VENERIT. *in* |*ea*dem[29] causa est, quod ita
relinquitur: QVICVMQVE FILIO ME|O IN MATRIMO-
NIVM FILIAM SVAM CONLOCAVERIT, EI |HERES
MEVS X MILIA DATO. illut quoque in eadem cau|sa 8
est, quod ita relinquitur: QVI POST[29a] TESTAMEN-
TVM CON|SVLES DESIGNATI ERVNT: (*nam*)[29b] ae-
que incertis personis le|gari uidetur. et denique aliae
multae huiusmo|di species sunt. |Sub certa uero de- 12 S
monstratione incertae personae |recte legatur; uelut:
EX COGNATIS MEIS, QVI NVNC SVNT, |QVI PRI-
MVS AD FVNVS MEVM VENERIT, EI X MILIA HE-
|RES MEVS DATO. §. 239. Libertas quoque non ui-
detur incer|tae personae dari posse, quia lex Furia 16
Caninia iubet |nominatim seruos liberari. §. 240. Tu-
tor quoque cer|tus dari debet. |§. 241. Postumo quo- P

ita le|gatum Bl. *subicitur* (vel *st* pro *ur*) *ug* (vel *e*) c*********|*gatum* Quodsi quis propter litteram *g*, quam in cod. sibi deprehendere visus est Bl., librarium non *uelut*, sed *u.grā.* (uerbi gratia. Conf. Magno sub litteris *u* et *g*) scripsisse putet, non valde repugnabo. [Vide quae observo ad IV, 109 n. 22a.] 26 Cod. *uenit* Legendum *uenerit*. Conf. vers. 14. 4. 6. 27 Conf. vers. 7. 14. 28 Sched. *omnib*(?) |*leguauerit* [Hoc verum esse Huschk. vidit. Gösch. frustra *legauerim*, et proxime *uenerint*.] 29 Sched. //*(in) |*c/dem* (eadem). [Sic.] [29a Cod. *pos*] [29b Sine hac conjunctione erit anacoluthi species per duas apodoses, quam toleravit Gösch., sed interpunctione obscuratam, §. 215 *Major illa dissènsio intervenit, si —, non nulli aestimant,* et III, 37 *Et illud convenienter dicetur, si —, sine re habebit b. p.*] 30 Inst.

§. 239. Conf. cit. §. 25. I. de legat. item supra ad Commentar. I. §. 45. not. 24.

§. 240. Conf. §. 27. I. de legat.

§. 241. *Postumo* — — — *postumus auo*. §. 26. I. de legat. Conf. infra §. 287. [*in utero* — *uxor*. Conf. §. 28. I. de legat.]

que aliene inutiliter legatur[30]. *est autem*[31] |alienus postumus, qui natus inter suos heredes |testatori futurus non est. ideoque ex emancipato *quo*|que[32] filio conceptus nepos extraneus **est postumus au*|*o; item** *qui* in utero est eius, ********************** |***** uxor[33], extraneus postumus patri contin||git. §. 242. Ac ne heres quidem potest institui postumus |alienus; est enim incerta persona. §. 243. Cetera uero, quae |supra diximus, ad legata proprie pertinent. quamquam non |inmerito quibusdam placeat, poenae nomine he|redem institui non posse: nihil enim intererit, |utrum legatum dare iubeatur heres, si fecerit ali|quid, aut non fecerit, an coheres ei adiciatur; quia |tam[34] heredis adiectione, quam legati datione con|pellitur, ut aliquid contra propositum suum faci|at. 116. XIII. b.

A |§. 244. An ei, qui in potestate sit eius, quem

legabatur. Hal.: *autea* legabatur. [31] Ex Inst. In Cod. scriptum puto ē. (est) a̅t. (autem); desiderantur enim litterae circiter 3. [32] Sched. ***|*que* In Inst. *quoque* non legitur. [33] [*est postumus* etc.] Sched. — — —|(lin. 23.) ***/ ///*//*cro* (An *in utero?* Hollw.) ē (est?) eius *o*(?)**c/n*(vel *a*)/*u*(vel *o*)*a*(?)*c*(vel *s*)*/*o**///*on*//***(?) (lin. 24.) *c//o*(vel *u*)* uxor Bl.: (lin. 23.) — — ///(vel /*n*, vel *n*/ pro ///) *terdes*/(vel *t*)*a*(vel *n*)*s/ue***********unde***n* (lin. 24.) *aï*(vel *ī*, vel *s*)*o*(vel *u*) *e*(vel *a*, vel *s*) uxor (vel *xsco* pro *uxor.*) [Huschk. ē *p'tumus au*|*o* *iī q́* Tum post *eius* idem Huschk. q̄ (quae) *conubio* n̄ (non) *tueniente* (interueniente) *du*|*cta* ē (est) uxor, Hollw. *quam iure nostro habere* n̄ (non)|*licet* uxorem, Gösch. ex Inst. *quae iure nostro* n̄ (non) *pote*|*st* ēē uxor. Ed. 1 et 2 nihil receptum fuit nisi *est eius* et *uxor.*] [34] Cod. *tamen*

§. 242. Conf. supra Commentar. I. §. 147. et infra huj. Commentar. §. 287. item §. 28. de legat. et pr. I. de Bonor. possess.
§. 243. *quae supra diximus.* Vid. §. §. 229. 232. 235. *quamquam non inmerito* etc. Conf. §. 36. I. de legat.
§. 244. *An* — — *quaeritur.* Conf. §. 32. I. de legat. *Sabinus* — *putant.* Conf. cit. §. 32. I. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 23. *licet enim* — — — *absurdum esset.* Conf. cit. §. 32. I.

heredem insti|tuimus, recte legemus, quaeritur. Ser- 12
uius recte lega|ri probat, sed euanescere legatum si, quo tempore | dies legatorum cedere solet, adhuc in potestate *sit* [1]: ide|oque siue pure legatum sit et uiuo testatore in po|testate heredis esse desierit, siue sub 16
condicione et an|te condicionem id acciderit, deberi legatum. | Sabinus et Cassius sub condicione recte le- 8
gari, pu|re non recte putant: licet enim uiuo testatore pos|sit desinere in potestate heredis esse, ideo tamen 20
inu|tile legatum intellegi oportere, quia quod nullas ui|res habiturum foret si statim post testamentum | fa-
ctum decessisset testator, hoc ideo [1a] ualere | quia 24
117. CIII. a. uitam longius traxerit, absurdum esse*t* [2]. || diuersae scholae [3] auctores nec sub condicione re|cte legari (*putant*) [3a]; quia quos in potestate habemus, eis non | magis sub condicione, quam pure debere possumus.
§. 245. Ex | diuerso constat, ab eo, qui in potestate 4
(*tua*) est, herede in|stituto recte tibi legari: sed si tu

§. §. 244. 245. [1] Sched. *pote* (potestate) *s//* (sit). [[1a] Cod. *inideo*] [2] Sched. *ee/*, non, ut in Addendis ad Ed. I. significatur, *ee* [3] Cod. *sschole* [[3a] Hic quoque, ut supra §. 231, recte additum *putant*. Nam tria membra totidem verba desiderant, *probat-putant-putant*, ut III, 141 *putant-existimant-ait*, l. 46 D. 23, 2 *negavit-visum est-probaverunt*. Sed in *dixerunt* diversa observatio est. I, 188 *quidam quinque genera esse dixerunt-alii duo-alii crediderunt*. Item III, 183 *quattuor esse dixerunt-alii duo*. III, 184 *quidam id esse dixerunt-alii vero ulterius-alii adhuc ulterius dixerunt-alii adhuc ulterius*. L. 30 pr. D. 50, 16 *Servius eam esse*, omisso *dicit*. Ceterum in medio ex tribus membris tempus variare Gaium non credo, nec probandum duco III, 147 *ait-placuit-convenit*, sed scribendum *placet*. Certe ubi duo membra sunt, sic observari docebo ad III, 168 n. 1b. Neque eodem loco habenda sunt *censuit-existimavit-constat*

§. 245. Conf. §. 33. I. de legat. item Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 24. ubi tollendam esse negationem jam Cujacius monuit.

per eum heres ex|titeris, euanescere legatum, quia ipse
tibi legatum | debere non possis: si uero filius eman-
8 cipatus, aut | seruus manumissus erit, uel in alium
translatus, et | ipse heres extiterit, aut alium [3b] fecerit,
deberi le|gatum.

H | §. 246. Hinc [1] transeamus ad fideicommissa.
12 §. 247. Et prius de he|reditatibus [1] uideamus.
§. 248. Inprimis igitur sciendum | est, opus esse, ut
aliquis heres recto iure [2] instituatur, | eiusque fidei
committatur [3], ut eam heredita|tem alii restituat: alio-
16 quin inutile est testamentum, | in quo nemo recto iure [4]
heres instituitur. §. 249. Verba | autem utilia fidei-
commissorum haec recte [4a] maxime in usu esse | ui-
dentur: PETO, ROGO, VOLO, FIDEICOMMITTO. quae
pro|inde firma singula sunt, atque si omnia in unum
20 con|gesta sint [5]. §. 250. Cum igitur scribserimus:

III, 149.] [[3b] Gösch. addiderat (*heredem*); quod postea ipse improbavit allata l. 40 D. 28, 5 ubi est *si Stichus neque ipse heres erit neque alium fecerit.*]

§. 246. [1] Sic est in Cod. Praestat tamen *nunc*, quod in Inst. legitur: unde eo inclino, ut vocem *hinc* a librarii negligentia profectam esse putem.

§.§. 247—259. [1] Inst.: hereditatibus *fideicommissariis.* [2] Inst.: ut aliquis *recto iure testamento* heres. [3] Cod. *committabatur* [4] *recto iure* deest in Inst. [[4a] Hoc non intellego. *Fere* est apud Vlpianum. Gaius videtur potius scripsisse *recepta.*] [5] *Verba* etc. Inst.: Verba *autem fideicommissorum haec maxime* in usu *habentur:* Peto, Rogo, Volo, *Mando,* Fidei *tuae* committo. Quae *perinde singula* firma s., a. s. o. i. u.

§. 246. pr. I. de fideicomm. heredit.
§. 247. cit. pr. I. de fideicomm. heredit.
§. 248. §. 2. I. de fideicomm. heredit. Conf. Epitome, II, 7, pr.
§. 249. §. 3. I. de singul. reb. per fideicomm. relict. Conf. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 2. Paulus, Sent. recept. IV, 1, §. 6.
§. 250. cit. §. 2. I. de fideicomm. heredit. *possumus autem — rogare.* Conf. Epitome, II, 7, pr. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 11.

(*LVCIVS*) TITIVS HERES ESTO, |possumus adicere: ROGO TE, LVCI TITI, PETOQVE A TE, VT[6], CVM PRIMVM |POSSIS HEREDITATEM MEAM ADIRE, GAIO[7] SEIO REDDAS, |RESTITVAS[8]. possumus autem et de parte restituenda ro|gare; et liberum est, 24
118. CIII. b. uel sub condicione, uel pure relinquere ||fideicommissa, uel ex die certa[9]. §. 251. Restituta autem |hereditate is[10], qui restituit, nihilominus heres permanet[11], is |uero, qui recipit hereditatem, aliquando heredis loco |est, aliquando legatarii[12]. §. 252. *Olim autem nec*[13] 4
heredis loco erat, nec |legatarii, sed potius emptoris. tunc enim in *usu* erat[14], |ei, cui restituebatur hereditas, nummo uno eam he|reditatem dicis causa uenire; et quae stipulatio|nes (*inter uenditorem hereditatis* 8
et emptorem interponi solent, eaedem interponebantur)[15] inter heredem et eum, cui restituebatur heredi|tas, id est, hoc modo: heres quidem stipulabatur ab e|o, cui restituebatnr hereditas, ut quicquid heredi|tario nomine condemnatus fuisset, siue quid alias |bona 12

congesta *essent*. [6] *Cum* etc. Inst.: Cum igitur *aliquis scripserit:* L. T. h. e., *poterit* (Hal. *potest*) adjicere: Rogo te L. *Titi, ut*. [7] Inst.: *eam* Gajo. [8] Cod. *restuas* [9] *possumus* etc. Inst.: *Potest* autem *quisque* (Bien. *quis*) et de parte restituenda *heredem* rogare; et liberum est, *vel pure,* vel sub condicione relinquere *fideicommissum*, vel ex die *certo* (Hal.: *certo* die). [10] Cod. *h̄tatem* is Inst.: hereditate is *quidem*. [Pauci libri omittunt.] [11] Inst. *permanet*. [Itaque Codex, *P̄manet* Ed. 1 et 2 manet] [12] *aliquando heredis* etc. Inst.: aliquando heredis, *aliquando legatarii* loco *habebatur* (Hal. *habetur*). [13] Sched. *dum a/ ne* Legendum: *olim āt.* (autem) *nec*. Sav. [14] *in usu erat*. Cod. *insuerat* [15] Haec similiave excidisse manifestum est. Conf. pag. 119. vers. 19-21. [et p. 120, 19. 20.] [16] Cod.

§. 251. §. 3. I. de fideicomm. hereditat. §. 252. Conf. Theophilus, II, 23, §. 8.

fide dedisset [16], eo nomine indemnis esset [17], et omni|no si quis cum eo hereditario nomine ageret, ut [18] re|cte defenderetur: ille uero, qui recipiebat heredi|ta-
16 tem, inuicem [19] stipulabatur, ut si quit ex heredi|tate ad heredem peruenisset, id sibi restitueretur; ut |etiam pateretur, eum hereditarias actiones procurato|rio aut
8 cognitorio nomine exequi. |§. 253. Sed posteriori-
20 bus [20] temporibus, Trebellio Maximo |et Annaeo Seneca Consulibus, senatusconsultum factum est, quo cautum est, |ut si cui [21] hereditas ex fideicommissi causa restituta sit, actiones [22], |quae iure ciuili heredi et in heredem conpeterent, (*ei*) [23] |et in eum daren-
24 tur, cui ex fideicommisso restituta esset here|ditas. post quod senatusconsultum desierunt illae cautiones in usu haberi. ||Praetor enim utiles actiones [24] ei et 119. XCVIII.a.
in eum, qui recepit |hereditatem, quasi heredi et in heredem dare coepit: |eaeque in edicto proponun-
4 tur [25]. §. 254. Sed rursus [26] quia he|redes scripti, cum aut totam hereditatem, aut pae|ne totam plerumque restituere rogabantur, |adire hereditatem ob nullum, aut [27] minimum lucrum |recusabant, atque ob id ex-
8 tinguebantur fideicommissa [28], Pega|so et Pusione (*Con-*

dedisse [17] Sched. *indenisset* Lege: *indemnis* *ēet* (esset). Sav. [18] Sched. *u'* [19] Sched. *nuiceu* [20] *Sed posterioribus*. Inst. *Et Neronis quidem*. [21] Sched. *ei cui* [Inst. *si*] [22] Inst.: *omnes* actiones [23] Ex Inst. [24] *post* etc. Inst.: post quod *senatusconsultum Praetor utiles* actiones. [25] Verba *eaeque* (Sched. *aeque*) etc. in Inst. non extant. [26] *rursus* deest in Inst. [27] Inst. *vel*. [28] Sched. *fc̄*. / Inst.: fideicommissa,

§. 253. §. 4. I. de fideicomm. heredit.

§. 254. §. 5. I. de fideicomm. heredit. *senatus* — — — *retinere conceditur*. Conf. Epitome, II, 7, pr. *per quod senatusconsultum* etc. Conf. Vlpianus, Fragm. XXV, §.§. 14. 15. [*stipulationes inter heredem et partiarium legatarium*. Conf. Theophilus II, 23, §. 5.]

sulibus)[29] senatus censuit, ut ei, qui rogatus |esset[30]
hereditatem restituere, perinde liceret, quar|tam par-
tem retinere, atque e[31] lege Falcidia in[32] lega|tis
retinere[33] conceditur. ex singulis quoque |rebus, quae 12
per fideicommissum relinquuntur, eadem retentio per-
mis|sa est. per[34] quod senatusconsultum ipse (*he-
res*)[35] onera hereditaria sustinet[36]: ille autem, |qui
ex fideicommisso reliquam[37] partem hereditatis reci-
pit[38], lega|tarii partiarii loco est[39], id est, eius lega-
tarii, cui pars bo|norum legatur; quae species legati 16
partitio uoca|tur, quia cum herede legatarius partitur
here|ditatem. |unde effectum est, ut[40] quae solent[41] V
stipulationes in|ter heredem et partiarium legatarium 20
interponi, |eaedem[42] interponantur inter eum, qui ex
fideicommissi causa reci|pit[43] hereditatem, et here-
dem, id est, ut et[44] lucrum et da|mnum hereditarium
pro rata parte inter eos com|mune sit. §. 255. Ergo 24
120. XCVIII.b. si quidem non plus, quam dodrantem[45] ||hereditatis
scriptus heres rogatus sit restituere, tum[46] |ex Tre-
belliano senatusconsulto restituitur[47] hereditas, et in

postea Vespasiani Augusti temporibus. [29] Ex Inst. [30] Sched. *est* Sed in Cod. *ēēt* extare puto, i. e. *esset*, et sic in Inst. legitur. [31] In Inst. ap. Hal. est *ex*; Cuj. et Bien. praepositionem omittunt. [32] Inst. *ex*. [33] Sic Inst. Cod. *retinendis* [34] Inst. *post*. [35] Ex Inst. [36] Inst. *sustinebat*. [37] Cod. *reling* i. e. *relinquam*. Legendum *reliquam*; quam vocem Inst. omittunt. [38] Inst.: *recepit* (Hal. *recipiebat*) partem hereditatis. [39] Inst. *erat*; et mox *legabatur, vocabatur, partiebatur*. [40] Verba *effectum est ut* in Inst. non leguntur. [41] Inst. *solebant*; et mox *interponebantur*. [42] Cod. *eadem* [43] Cod. *reci|pi* Inst.: qui ex *fideicommisso recepit*. [44] Cod. *ē*. In Inst. vocula *et* ab Hal. et Bien. omissa ap. Cuj. legitur. [45] Cod. *quamdodrant*. [46] Inst. *tunc*. [47] Inst. *restituebatur*; et

§. 255. *Ergo — — — ex senatusconsulto Trebelliano*. §. 6. I. de fideicomm. heredit. Conf. Ulpianus, Fragm. XXV, cit. §. 14.

utrumque |actiones hereditariae pro rata parte dantur, in here|dem quidem iure ciuili, in eum uero, qui recipit[47a] |hereditatem, ex senatusconsulto Trebelliano. quamquam heres etiam pro |ea parte, quam restituit, heres permanet[48], eique et in |eum solidae actiones conpetunt: sed non ulte|rius oneratur, nec ulterius illi dantur actiones, qu|am apud eum commodum hereditatis remanet. |§. 256. At si quis[49] plus quam dodrantem, uel etiam totam he|reditatem restituere rogatus sit, locus est[50] Pe|gasiano senatusconsulto. §. 257. Set is[51], qui semel[52] adierit hereditatem, |si modo sua uoluntate adierit, siue retinuerit |quartam partem, siue noluerit retinere[53], ipse |uniuersa onera hereditaria sustinet[54]: set |quarta quidem retenta, quasi partis et pro par|te stipulationes interponi debent[55], tamquam inter parti|arium[56] legatarium et heredem; si uero totam he|reditatem restituerit, ad exemplum emptae[57] et |uenditae hereditatis stipulationes interponen|dae sunt[58]. §. 258. Set si recuset scriptus heres adire he|reditatem ob id, quod dicat, eam sibi suspectam es|se quasi damnosam, cauetur

mox *dabantur, recipiebat.* [47a Ed. 2 recepit, errore typographi.] 48 Cod. *pmaneat*; sed mox *conpetunt* 49 *quis* deest in Inst. 50 Sched. *e/* Bl. *et* Inst. *erat.* 51 *Set is* Inst. *et heres.* 52 Cod. *smel* 53 Inst.: *retinere* noluerit. [Alterum habet major pars codicum.] 54 Cod. *sustinetur* Inst. *sustinebat.* 55 *interponi debent.* Inst. *interponebantur.* 56 Cod. *parti|arum* 57 *restituerit* etc. Inst. *restitueret, emptae.* 58 *interponendae sunt.* Inst. *interponebantur.*

§. 256. cit. §. 6. I. de fideicomm. heredit. Conf. Vlpianus, Fragm. XXV, cit. §. 14.

§. 257. cit. §. 6. I. de fideicomm. heredit. [*set quarta — debent.* Conf. Paulus, Rec. Sent. IV, 3, §. 1.]

§. 258. cit. §. 6. I. de fideicomm. heredit. *Set — — senatusconsulto Trebelliano.* Conf. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 16.

Pegasiano[59] senatusconsulto, ut de|siderante eo, cui 24
121. XIV. a. restituere rogatus est, iussu ||Praetoris adeat et restituat[60], perindeque ei et in eum, |qui receperit[61], actiones dentur[62], ac iuris est ex |senatusconsulto Trebelliano[63]. quo casu nullis stipulationibus |opus 4 est[64], quia simul et huic, qui restituit, securi|tas datur, et actiones hereditariae ei et in eum trans|feruntur, qui receperit hereditatem[65]. §. 259. Nihil autem in|terest, utrum aliquis ex asse heres institutus |aut to- 8 tam hereditatem, aut pro parte restituere ro|getur[66], an ex parte heres institutus aut totam |eam partem, aut partis partem[67] restituere ro|getur[68]: nam et hoc casu de quarta parte eius par|tis ratio ex Pegasiano[69] 12 senatusconsulto haberi solet[70].

|§. 260. Potest autem quisque etiam res singulas[1] P per fideicommissum |relinquere, uelut fundum, homi-

[59] Cod. *easiano* [60] Inst.: restituat *hereditatem.* [61] In Inst. iterum adjicitur *hereditatem.* Pro *receperit* ap. Bien. legitur *recepit*, ap. Cuj. *recipit*: Hal. autem, ut in praecedentibus scripsit *cavebatur, esset, adiret, restituerèt*, ita hoc loco posuit *reciperet.* [62] Sic etiam in Inst. Bien. Hal. et Cuj. *darentur.* [63] Inst.: *Trebelliano* senatusconsulto. [64] Inst.: *est* opus. [65] Inst.: qui *recipit* hereditatem, *utroque senatusconsulto in hac specie concurrente.* [66] In Inst. ap. Hal. est *rogatur*; Cuj. et Bien. verbum *rogare* omittunt. [67] *partis partem.* Sic etiam in Inst. Bien. Hal. et Cuj.: *partem* partis. [68] In Inst. Hal. et Bien. *rogatur*; Cuj. *rogatus sit.* [69] Cod. *pegasiono* [70] *nam* etc. Inst.: nam et hoc casu *eadem observari praecipimus, quae in totius hereditatis restitutione diximus.*

§.§. 260—262. [1] Inst.: Potest autem (Hal. *tamen*) *quis*

§. 259. §. 8. I. de fideicomm. heredit.

§. 260. pr. I. de singul. reb. per fideicomm. relict. *Potest* —— *pecuniam.* Conf. Epitome, II, 7, §. 1. *uel legatarium* etc. Conf. infra §. 271. item Epitome, II, 7, §. 3. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 20.

nem, *uestem*, |argentum, pecuniam[2]; et uel ipsum
16 heredem ro|gare, ut alicui restituat, uel legatarium,
quamuis a le|gatario legari non possit. §. 261. Item
potest non solum pro|pria testatoris res per fideicom-
missum relinqui, sed etiam here|dis, aut legatarii, aut
20 cuiuslibet alterius[3]. itaque |et legatarius[4] non solum
de ea re rogari potest, ut eam |alicui[4a] restituat, quae
ei legata[5] sit, sed etiam de ali|a, siue ipsius legatarii,
siue aliena sit. sed[6] hoc solum |obseruandum est, ne
24 plus quisquam rogetur alicui |restituere, quam ipse ex
testamento ceperit[7]. nam ||quod amplius est, inutili- 122. XIV. b.
C ter relinquitur. |§. 262. Cum autem aliena res per
fideicommissum relinquitur, necesse est |ei, qui roga-
4 tus est, aut ipsam[8] redimere et praestare, |aut aesti-
mationem *eius* soluere; *sicut iuris est, si*[9] |per
8 damnationem aliena[10] res legata sit. |sunt tamen, qui
putant, si rem per fideicommissum relictam do|minus
non uendat, extingui fideicommissum; sed aliam[11]
8 esse causam per |damnationem legati.

etiam *singulas* res. [2] Inst.: pecuniam *numeratam*. [3] *Item* etc. Inst.: *Potest autem* non solum *proprias res testator* [Schrad. *proprias testator res*] (Bien.: P. a. *testator* n. s. p. r.) per fidei-commissum *relinquere*, sed *et* heredis (Cuj. et Bien. *sed heredis*) aut legatarii, *aut fideicommissarii*, aut cujuslibet alterius. [4] Inst.: legatarius *et fideicommissarius*. [[4a] Cod. *aliqui*] [5] Inst.: *relicta*. [6] Verba *legatarii* et *sed* desunt in Inst. [7] Sched. *cepit*; Cod., ut opinor, *cepit* i. e. ceperit, quam lectionem tuentur Inst. [8] Cod. *ipsum* [9] *eius* etc. Ed. I.: **eius soluere; sicut iuris est, si**. Bl. ....*soluere s..um.r(...er* [10] Cod. *alienam* [11] *fideicommissum* etc. Sched. fe........ In Ed. I,

§. 261. §. 1. I. de singul. reb. per fideicomm. relict. *Item — — alterius*. Conf. Epitome, II, 7, §. 4. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 5. *sed hoc solum* etc. Conf. Epitome, II, 7, §. 5.

§. 262. *Cum — — — soluere*. cit. §. 1. I. de singul. reb. p. fid. rel. Conf. Epitome, II, 7. §. 6. *sicut — legata sit*. Conf. Epitome, loc. cit.

§. 263. Libertas quoque seruo per fideicommissum |dari potest, ut uel heres[1] rogetur manumittere, uel lega|tarius[2]. §. 264. *Nec interest, utrum de suo proprio seruo testator*[3] |roget, an de eo, qui ipsius heredis *aut lega*tarii[4], uel |etiam extranei sit. 12
§. 265. Itaque et alienus seruus[5] redimi |et manumitti debet. quod*si dominus eum non uen*|dat[6], sane *extinguitur libertas, quia pro libertate pre*|tii[7] computatio nulla interuenit. §. 266. Qui autem ex fideicommisso[8] |manumittitur, non testatoris fit *libertus, 16
etiamsi te*|statoris[9] *seruus sit, sed eius, qui manumit*|tit[10]. §. 267. At qui directo testamento liber

contexto est: fideicommissum *******; in annotationibus vero lacunam sic explevi: *aliam* *āt.* (autem). At Bl. e Cod. eruit ductus hos: c(vel *s'*)*a*(?)*l*(?)*i*(?)*a*(?)*āt*(vel *m* pro *āt*). Vnde potius legendum videtur: *s'*. (sed) *aliam*. Nisi quis primam litteram a Bluhmio notatam (c vel *s'*) extra lacunam esse et ad siglam *fc*, per quam verbum *fideicommissum* expressit librarius, pertinere suspicetur; tum enim reliqua scriptura sic explicanda foret: *aliā* (aliam) *āt.* (autem). Bluhmii tamen verba ita comparata sunt, ut istam interpretationem recusare videantur. Quare in contextu *sed aliam* scribendum existimavi.

§.§. 263—267. 1 *ut* etc. Inst. *ut heres eum.* 2 In Inst. additur *vel fideicommissarius.* 3. 4 Ex Inst. 5 Cod. *serus* 6 Ex Inst. 7 Sched.: sane ——————————— |/// 8 Inst. *fideicommissi causa.* Bien.: *causa* fideic. 9. 10 Ex cit. Vlpianus, Fragm. II, §. 11. cit. §. 2. I.

§. 263. §. 2. I. de singul. reb. per fideicomm. relict. Conf. Epitome, II, 7, §. 7. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 18. II, §. 7.

§. 264. cit. §. 2. I. de sing. reb. p. fid. rel. Conf. Epitome, II, 7, cit. §. 7. Vlpianus, Fragm. II, §. 10. item infra §. 272.

§. 265. *Itaque* — *uendat* cit. §. 2. I. de sing. reb. p. fid. rel. *Itaque* — *manumitti debet.* Conf. Epitome, II, 7, cit. §. 7. *quodsi dominus* etc. Conf. Epitome, loc. cit. Vlpianus, Fragm. II, §. 11. cit. §. 2. I.

§. 266. cit. §. 2. I. de sing. reb. p. fid. rel. Conf. Vlpianus, Fragm. II, §. 8. Epitome, II, 7, cit. §. 7.

§. 267. cit. §. 2. I. de sing. reb. p. fid. rel. *At* — *fit libertus.* Conf. Vlpianus, Fragm. II, §.§. 8. 7. *Nec alius ullus* etc. Conf. Vlpianus, Fragm. I, §. 23. item infra §. 272.

esse iubetur, uel|ut hoc modo [11]: ST*ICHVS SERVVS
20 MEVS LIBER ESTO, uel STICHVM* |SER*VVM MEVM LIBERVM ESSE IVBEO, is ipsius testa*|toris fit libertus [12]. Nec alius ullus [12a] directo ex testamento |libertatem habere potest, quam qui utroque tempore |testatoris *ex iure Quiritium fuerit, et quo face-
24 ret* [13] |testamentum, et quo moreretur.

1. 2 ||———— ———— ———— ———— 123. VIII. a.

M |§. 268. Multum autem differunt quae per fideicom-
4 missum relinquun|tur [2], ab his, quae [3] directo iure legantur [4]. §. 269. Nam ecce per fideicommissum **** |** heredis relinqui potest: cum alioquin legatum nisi
I |testamento ******* inutile sit [5]. |§. 270. Item intesta-

Inst. [11] Sched.: iubetur ?|ut (uelut) hoc o* (pro m̄ i. e. modo), [12] *At qui* etc. Inst.: At *is*, qui directo (Bien. *directe*) testamento liber esse *iubetur, ipsius* testatoris *libertus* fit. [Schrad. *fit libertus*.] [[12a] *ullus* editione 2 omissum imperiti typographi Gottingensis neglegentia.] [13] Ex Inst., nisi quod ibi verba, *ex iure Quiritium*, non leguntur: quae tamen necessaria sunt. Vid. Vlp. I, §. 23.

§.§. 268—283. [1] Lineae, ut nobis visum est, vacuae. Bl. vero notat: p. 123. lin. 1. 2. *R*(?) c(?)*a*(?) [Eae litterae Blumio majores ceteris visae sunt. Nec dubium quin eis *Rubrica* significetur.] [2] *differunt* etc. Ed. 1.: **differunt** qua*e *per fideicommissum relinquun**|tur Sched. ——— *qua* ——— |*tur* Bl.: *diff*—— quae per f̄c (fideicommissum) *relnan*(vel *e*)|*tur* [3] Cod. *qui* [4] *iure legantur.* Ita Cod. Bl. Ed. 1.: iure relinquuntur. Sched. *iurelincunt*' [5] *Nam* etc. Haec in Ed. 1. non leguntur. Sched. enim, quantum ad hunc locum pertinet, praeter ductus *ıa*(?)*p*(vel *r*)*cr*(vel *p*)*ıı q* e vers. 5. principio exsculptos, nihil exhibent. Bl. sic habet: (vers. 4.) *n* (nam) ecce *p* (per) f̄c (fideicommissum) *eı*(?)*a*(vel *e̅ı̅a̅* pro *eıa*)*g*(vel *q̇*) (vers. 5.) *to* (vel *ııı* pro *to*) heredis relinqui potest cum alioquin *legatū* (legatum) *nı*(vel *m*

§. 268. Conf. Epitome, II, 7, §. 8. verb. Praeterea inter fideicommissa etc.

§. 270. Conf. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 4. §. 10. I. de fideicomm. heredit.

tus moriturus potest ab eo, ad quem bo|na ejus per- 8

pro ///// (vers. 6.) *tt°*(testamento) *fa*//(facto) inutile sit In reliqua linea nihil scriptum esse Bl. asserit: quo testimonio confirmatur, quod in 1. Ed. annotavi, posteriorem hujus lineae partem a litteris vacuam videri. Sic igitur comparata est Cod. scriptura, quoad eam eruere Bluhmio licuit. Verum enim vero vitiosam eam esse, mea quidem opinione, plus quam manifestum est. Nam inter verba *fideicommissum* et *relinqui* aliquid excidisse nemo facile ambiget. [Immo media verba recte legi et emendari debuerunt. Quod licebit hoc modo, Nam ecce per fidei commissum *ē̄t* (etiam) *nu*|*tu* heredi*tas* relinqui potest. Conf. Vlp. XXV, 3. l. 21 pr. D. 32. l. 22 C. 6, 42.] Verba autem *nisi testamento facto*, quae in contexto [Ed. 2.] omisi, ab hujus loci sententia prorsus aliena esse, inde apparet, quod Gajus de illa fideicommissorum et legatorum differentia, qua efficiebatur, ut fideicommissa etiam sine testamento consisterent, legata vero ex testamento penderent, sequenti articulo disputat: alia itaque differentia fuerit, cujus hic mentionem fecerit, necesse est. [Concederem vocabulum *facto* corrigendum esse, si haberet codex. At Blumius enotavit *fa*// Rei conveniet *datum* vel *relictū*.] Equidem librarium verbo *alioquin*, quod in vers. 8. recurrit, deceptum, quae ibi scripta cerneret, perperam huc transtulisse suspicor. [Scilicet a Gösch. efficta ex versu 6, non quae illic v. 9 re vera scripta sunt. Vide n. 10.] De vera autem loci nostri sententia ex Epitome conjecturam capere licet. Cum enim probabile sit, Epitomes auctores in significandis fideicommissorum et legatorum discriminibus eundem ordinem servasse, quem in ipsis Gaji Institutionibus deprehenderent, Gajum eam hic commemorasse putem differentiam, quam primo loco collocatam video in Epit. II, 7, §. 8., ubi haec leguntur: *Fideicommissum ad eum, cui aliquid dimissum est, herede mortuo poterit pervenire, si talis fuerit condicio testamenti: nam legatum ita relinqui non potest.* [Sed haec sua esse scriptor Epitomes testatur, cum Gaianis ex §. 277 sumptis adicit *sicut superius dictum est.* Et praeterea id quod statim sequitur de intestato praetermittit; ut eum in primo membro sequi nihil necesse sit.] Itaque locus noster sic ferme restituendus videtur: Nam ecce per fideicommissum *etiam post mortem* (vel: etiam *ab herede*) heredis relinqui potest: cum

tineant [7], *fideicommissum* [8] alicui relinquere: cum alioquin [9] |ab eo legare non possit. §. 270[a]. *Item legatum co*dicillis* reli|ctum non [10] aliter ualet, quam si a testatore confir|mati [11] fuerint, id est, nisi in testa-
12 mento cauerit [12] |testator, aut quidquid in codicillis scripserit, id ra|tum sit: fideicommissum uero etiam non confirmatis codicillis [13] |relinqui potest. §. 271. Item

alioquin legatum *post mortem heredis relictum* inutile sit. Conf. supra §. 232. item §. 35. I. de legat. et Vlp. Fragm. XXV, §. 8. Quae conjectura si cui minus placeat, aliam suppeditat argumentum paragraphi 229. Quid enim si ita legamus: Nam ecce per fideicommissum *etiam ante heredis institutionem* relinqui potest: cum alioquin legatum *ante heredis institutionem relictum* inutile sit? Conf. Vlp. loc. cit. [6] Cod. *intestatos* [7] *ab eo* etc. Haec in Ed. 1. desiderantur. Sched. — — — — — |*****un*(vel *i*)*.ti* (vel *ii*)*on* Bl.: ab eo ad quem bo|na eius *ptinent* (pertinent). [8] Sched. *f** In Cod. ut opinor, est *fc*. i. e. fideicommissum. [9] Verba *cum alioquin*, quae e Cod. eruit Bl., desunt in Ed. 1. [10] [Ed. 2 |**legatum nisi testamento* facto *inutile sit. codicillis enim reli**|ctum non] Ita nunc legendum existimo; in Cod. enim sic scriptum esse conjicio: *legatū* (legatum) *n* (nisi) *tt°* (testamento) *facto inutile sit codicillis n* (enim) *reli|ctum* *n̄* (non) In Ed. 1. est: *********** non ************************ *reli*|ctum non Sched. ductus hos exhibent: |— — — — — *nonp*(vel *r*) — — — — — — — — — — |*clu* n* [Bl. |ab eo *legari* non possit — — — *oa* (vel *r*)*m.e** reli| Haec in eo schedarum exemplo quod ad Gösch. misit neglexerat. Explevi sic, *it legat. codicillis*] [11] *quam* etc. Ed. 1.: *quam* ************* *confir*|mati Sched. *q* — — — — — — — |*mati* Bl.: quam *s.a*(vel *cu* pro *s.a*)*t*(vel *a*)*a*(vel *t*)*estatore* (si a testatore) confir|mati [12] Sched.: id *e* (est) nisi in testamento *caue* — Ad explendum solitum 39 litterarum numerum desunt litterae 5: sententia tamen non plures, quam 3 requirit; quippe legendum *cauerit*. [13] *scripserit* etc. Ed. 1.: scriptum

§. 270[a]. Conf. Epitome, II, 7, cit. §. 8. verb. Item legatum etc. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 8. Paulus, Sent. recept. IV, 1, §. 10. Consultatio, cap. 6. (Vid. Ius civ. pag. 1487.) §. 1. I. de codicill.
§. 271. *Item — relinqui potest.* Conf. supra §. 260. item Epitome, II, 7, cit. §. 8. verb. Item per legatarium etc. *quin etiam* etc.

a legatario legari non potest: sed[14] |fideicommissum
relinqui potest. quin etiam ab eo quoque, cui per
|fideicommissum relinquimus, rursus alii per fideicom- 16
missum relinquere pos|sumus. §. 272. Item seruo alieno
directo[15] libertas dari non |potest: sed per fideicom-
missum potest. |§. 273. Item codicillis nemo heres 1
institui potest, neque exhere|dari, quamuis[16] testa- 20
mento confirmati sint. at[17] |hic, qui testamento heres
institutus est, potest codi|cillis[18] rogari, ut eam here-
ditatem alii totam, uel ex |parte restituat, quamuis te-
124. VIII. b. stamento codicilli confir|mati non sint[19]. ||§. 274. Item 24 I
mulier, quae ab eo, qui centum milia aeris census |est,

—|** id ********************************** Sched. in extrema lin. 12. et in principio lin. 13. sic habent: *scriptu*—|*///dae* (vel c)// Bl.: scripserit id ra|tum sit $\overline{fc}$ (fideicommissum) uero etiam non confirmatis *codicillis* [14] *non* etc. Ed. 1.: **non potest; sed** Bl.: $\bar{n}$ (non) potest ṡ (sed). [15] *Item* etc. Epit.: Item *per legatum* s. a. *directa* [16] *exheredari quamuis.* Sched. *legat?* |*dari* *q* (vel *u*)*//(?)^***à* (vel *s*)/*s* Bl.: *exh'*|*dari* quamuis [17] Cod. *aut* [18] *est* etc. Ed. 1.: **est, potest codi**|cillis Sched. ————|*cillis* Bl.: $\bar{e}$ (est) potest codi|cillis [19] *Item codicillis* etc. Epit.: Item *per codicillos* (Ius civ. *codicillum*) nemo heres institui *potest, quamvis* testamento confirmati sint: *sed is*, qui testamento heres *fuerit institutus, potest per codicillum* rogari, *ut hereditatem, quae ei data est*, alii (Ius civ.: alii *eam*) totam, vel *pro* parte (Ius civ.: *vel partem*) restituat: *quod validum est, etiamsi codicilli* testamento *non fuerint* confirmati.

Conf. Epitome, II, 7, §. 2. §. 1. I. de singul. reb. per fideic. relict.

§. 272. Epitome, II, 7, cit. §. 8. verb. Item per legatum etc. Conf. supra §.§. 264. et 267.

§. 273. Epitome, II, 7, cit. §. 8. verb. Item per codicillos etc. Conf. [Vlpianus, Fragm. XXV, §. 11.] §. 2. I. de codicill.

§. 274. Conf. supra §. 226. *mulier* — — *institui non potest.* Conf. Cicero, in Verrem, Lib. I. cap. 42. pro Balbo, cap. 8. de Republ. Lib. III, cap. 10. Asconius, in Verrin. Lib. I, cap. 41. (p. 188, 18 et 189, 3 Orell.) Dio Cassius, Lib. LVI, cap. 10. Augustinus, de Civit. Dei, Lib. III, cap. 21. Gellius, Lib. XX, cap. 1. *tamen fideicommisso* etc. Conf. Cicero, de Finib. Lib. II, cap. 17.

per legem Voconiam heres institui[20] non potest, ta|men fideicommisso relictam sibi hereditatem capere
L 4 potest. |§. 275. Latini quoque, qui hereditates legataque[21] directo |iure lege Iunia capere prohibentur, ex fideicommisso capere pos|sunt[22]. §. 276. Item cum senatusconsulto[23] prohibitum |sit, proprium seruum
8 minorem annis[24] xxx libe|rum et heredem instituere, plerisque placet, pos|se nos[25] iubere liberum esse cum annorum xxx |erit, et rogare, ut tunc illi restitua-
I tur hereditas. |§. 277. Item quamuis non (*possimus*)
12 post[25a] mortem eius, qui nobis he|res extiterit, alium in locum eius heredem insti|tuere, tamen possumus eum rogare, ut, cum morietur, |alii eam hereditatem totam, uel ex parte restituat. |et quia post mortem quoque
16 heredis fideicommissum dari |potest[26], idem efficere

[20] *heres institui.* Sched. *hdes institut/ò* Bl. *hdes institut/ò* i. e. *heredes instituti.* [21] Cod.: legata *quia* [22] Sequitur spatium vacuum. [23] *senatusconsulto.* Expectari potius poterat legis Aeliae Sentiae commemoratio; at Bl. in Cod. scriptum repperit *sc* Ed. I.: **etiam** Sched. ** [Ex lege Aelia Sentia minor triginta annorum servus testamento manu missus erat in libertate (Vlp. I, 12), idem ab eo domino qui solvendo non erat liber et heres institui poterat (Vlp. I, 14. Gai. I, 21): senatus consulto cautum est ne ab eo domino qui solvendo esset institueretur.] [24] *annis.* Sic. Conf. ad Commentar. I. §. 18. not. 2. [25] Sched. *neos* Bl. *nèos* [[25a] Cod. *p°st*] [26] *Item quamuis* etc. Epit.: Item q. n. p. p. m. ejus, *quem heredem instituimus,* alium *ei substituere,* tamen *per fideicommissum rogare eum* possumus, ut, cum *moriatur,* alii eam hereditatem *vel* totam, vel *pro* parte restituat. Et quia, *sicut superius dictum est, etiam* post *mortem heredis* fideicommissum *ei, cui relictum est,* dari

§. 275. Conf. supra Comment. I. §.§. 23. 24. et loci ibi allegati, imprimis Vlpianus, Fragm. XXV, §. 7. item huj. Comment. §. 110.
§. 276. *Item* — — *instituere.* Conf. supra Commentar. I. §. 18.
§. 277. Conf. supra §. 184. item Epitome, II, 7, cit. §. 8. verb. Item quamvis etc. *Item* — — — *dari potest.* Epitome, loc. cit.

possumus et si ita scripse|rimus: CVM TITIVS HERES MEVS MORTVVS ERIT, VOLO HE|REDITATEM MEAM AD PVBLIVM MAEVIVM PERTINERE. utroque[27] |autem modo, tam hoc, quam illo, Titius heredem suum |obligatum relinquit[28] de fideicommisso resti- 20
tuendo. |§. 278. Praeterea legata (*per*) formulam pe- P
timus: fideicommissa uero Romae |quidem aput Consulem, uel aput eum Praetorem, qui |praecipue *de*[29] fideicommissis ius dicit, persequimur; in prouinciis ue|ro aput Praesidem prouinciae. §. 279. Item de fidei- 24
125. CI. a. commissis semper ||in urbe ius dicitur: de legatis uero, cum res aguntur[30]. |§. 280. Fideicommissorum usurae et fructus debentur, si modo moram[31] |solutionis[32] fecerit, qui fideicommissum debebit: legatorum |uero usurae non debentur; idque rescripto diui |Ha- 4
driani significatur. scio[33] tamen Iuliano placuis|se[34], in eo legato, quod sinendi modo relinquitur, idem |iuris esse, quod in fideicommissis: quam sententiam et his tempo|ribus magis optinere uideo. |§. 281. Item 8 I
legata graece[35] scripta non ualent: fideicommissa uero

potest. [27] *utroque*. Sched. *///*(vel c)*r*(vel *p*)*o*(vel *c*)*q*(vel *o*) Bl. *utroq̄* [28] Cod.: *titium* heredem *ſū* (Ita Bl. Sched. *ſu*) |obligatum *relinquitur* [Gösch. dedit Titium h. *nostrum* obl. relinquimus. Recepi emendationem a Frid. de Rohrscheidt mecum communicatam.] [29] Cod. *re* [30] *res aguntur*. Sched. *ꝑ*(vel *p*)*agunt?* Bl. *ꝑ agun/t* [31] *usurae* etc. Sched.: **/s(?)* p(?)rae c/ ppuet*(vel */*)*us* debentur *o/* modo *ooor*(vel *p*)*a* Bl.: usurae et fructus *debent'* (debentur) si modo *morā* (moram). [32] *solutionis*. Ita Cod. Bl. Ed. I.: *in* |solutione Sched. ?|*solutione* [33] Sched. *seio*. Lege *scio*. Sav. Sic in Cod. scriptum agnovit Bl. [34] Sched. *placu?|se* Bl. *placu'|se* [35] Cod. *graeges*

§. 278. Conf. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 12.
§. 280. *Fideicommissorum* — — *non debentur*. Conf. Epitome, II, 7, cit. §. 8. verb. Praeterea et hoc etc.
§. 281. Conf. Vlpianus, Fragm. XXV, §. 9.

ualent. |§. 282. Item si legatum per damnationem re-
lictum heres |infitietur[36], in duplum cum eo[37] agi-
12 tur: fideicommissi uero no|mine semper in simplum
persecutio est. §. 283. Item (*quod*) quis|que ex fidei-
commisso plus debito per errorem soluerit, re|petere
potest: at id, quod ex causa falsa per damna|tionem
16 legati plus debito solutum sit, repeti non |potest. idem
scilicet iuris[38] est de eo [legato][39], quod non |debi-
tum uel ex hac, uel ex illa causa per errorem so|lu-
tum fuerit.

E |§. 284. Erant etiam aliae differentiae, quae nunc
20 non |sunt. §. 285. Vt ecce peregrini poterant fidei-
commis|sa *capere*: et fere haec fuit origo fideicom-
|*missorum*[1]. sed postea id prohibitum est; et nunc ex

[36] Cod. *infietur* [37] Cod. *ego* [38] Cod. *iurus* [39] Vocem *legato* delendam censet Sav. [Vncis inclusi.]

§.§. 284—288. [1] Cod. mendose: peregrini poterant *fidem commi*|*sam facere* et *ferre hac* fuit origo *fidecom*|*missa* Putet aliquis legendum esse: peregrini poterant *fideicommissa facere* et *ferre*: haec fuit origo fideicommiss*orum*. Sed illam locutionem, *fideicommissa facere*, ab usu veterum ICtorum prorsus alienam puto. Deinde fideicommissa a peregrinis hominibus relicta olim jure Romano valuisse, posterioribus autem temporibus fisco vindicata esse, equidem persuadere mihi non possum. Accedit denique locus Theoph. hic inferius allegatus, quem ex ipso hoc Gaji loco manasse probabile est: ibi fideicommissorum a peregrinis relictorum nulla mentio infertur; disseritur autem de fideicommissorum origine inde repetenda, quod antiquioribus temporibus in usu fuerit, ut civis Romanus si quid relinquere vellet

§. 282. *Item* — — *agitur*. Conf. infra Commentar. IV. §. 9. item §. ult. I. de obligationib. quasi ex contractu. Epitome, II, 7, cit. §. 8. in fin.

§. 283. *idem scilicet iuris est* etc. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIV, §. 33. ubi, ut ex hoc Gaji loco apparet, bene se habet negatio a Schultingio sollicitata. Conf. etiam cit. §. ult. I. de oblig. quasi ex contr.

§. 285. *Vt* — — *fideicommissorum*. Conf. Theophilus, II, 23, §. 1.

orati|one diui Hadriani senatusconsultum factum[2] |est, 24
ut ea fideicommissa fisco[3] uindicarentur. §. 286. Cae-
126. CI. b. libes[4] || quoque, qui per legem Iuliam[5] hereditates
lega|taque capere prohibentur, olim fideicommissa |ui-
debantur capere posse. Item orbi, qui per legem Pa-
|piam ob id, quod liberos non habeant[6], dimidias par- 4
tes |hereditatum legatorumque perdunt, olim soli|da
fideicommissa uidebantur capere posse. Sed |postea
senatusconsulto Pegasiano perinde fideicommissa[6a]
quo|que, ac legat*a*[7] hereditatesque capere posse[8] 8
|prohibiti sunt. eaque translata sunt ad eos, qui te-
stamen|to liberos habent, aut si null*us*[9] liberos habe-
bit[10], |ad populum, sicuti iuris est in legatis et in
heredi|tatibus[11]. §. 287. Eadem aut simil*i*[12] ex causa 12
autem olim in|certae personae, uel postumo alieno per
fideicommissum relinqui |poterat, quamuis neque he-
res institui, neque lega|ri ei possit. set senatuscon-
sulto, quod auctore di*uo*[13] Hadriano factum |est, idem 16

peregrino homini, alium heredem scriberet, quem de hereditate certave aliqua re restituenda rogaret. Vnde in emendanda Cod. scriptura eo procedendum erat, ut pro *facere et ferre* poneretur *capere et fere.* [2] Cod.: ex orati|one diui *sunt* hadriani *sena tusconsultus fact.* [3] Cod. *fidecommissa fico* [4] Sched. *ciuer* Bl. in ipsa linea *caeli,* infra lineam autem *uer* agnovit. [5] Sched. *ıulıanaı* Bl.: iuliam *q*(vel c/, vel /c) [6] Cod. *habebant* [Edd. habent,] [[6a] Cod. *fidecommissa*] [7] Cod. *legatum* [8] Cod. *p'sem* [9] [Cod. et Edd. *nullos*] Sav. mavult *nulli*. [Scripsi *nullus*] [10] Cod. *habebint* [Edd. habebunt] [11] Cod. *here di|tatibusque* [12] Cod. *simile* [13] Cod. *diro*

§. 286. *Caelibes — — prohibentur.* Conf. supra §.§. 111 et 144. item Vlpianus, Fragm. XIII. XVII, §. 1. XXII, §. 3. L. 1. C. Theod. de infirm. poen. caelibat. et orbit. (Constantin. M.) L. 1. C. Iust. eod. Sozomenus, Hist. ecclesiast. Lib. I, cap. 9. *orbi — — perdunt.* Conf. supra §. 111. item Vlpianus, Fragm. XIII. cit. L. 1. Cod. Iust. Sozomenus, loc. cit. Iuvenalis, Sat. IX, vers. 83. 87. 88. *qui testamento liberos habent* etc. Conf. supra §.§. 206. 207. 150. et loci ibi allegi.

§. 287. *quamuis neque heres*

in fideicommissis, quod in legatis hereditatibus|que, constitutum est. §. 288. Item poenae nomine iam non |dubitatur, nec per fideicommissum quidem relinqui posse.

§. 289. Set quam|uis in multis[1] iuris partibus
20 longe latior causa sit |fideicommissorum, quam eorum, quae directo relincuntur; in quibus*d*am |tantumdem uale*a*nt[2]: tamen tutor non aliter testa|mento dari potest, quam directo, ueluti hoc modo: LIBERIS |MEIS TITIVS TVTOR ESTO[3], uel ita: LIBERIS MEIS TI-
24 TIVM |TVTOREM DO: per fideicommissum uero dari[4] non potest.

§. 289. [1] Cod. *multus* [2] Cod. *ualent* [3] Cod.: *tius* tutor *es* esto [4] Cod.: *dari* uero

institui, neque legari ei possit. Conf. supra §.§. 238. 241. 242. *idem in fideicommissis* etc. Conf. §. 25. I. de legat. et Vlpianus, Fragm. XXV, §. 13.

§. 288. Conf. Vlpianus, Fragm. XXV, cit. §. 13.

§. 289. *tutor — — DO.* Conf. supra Commentar. I. §. 149.

GAII INSTITVTIONVM COMMENTARIVS TERTIVS.

---

[1] (§. 1. *Intestatorum hereditates lege*[2] *quodecim tabularum primum ad suos heredes pertinent.* §. 2. *Sui autem heredes existimantur*[3] *liberi, qui in potestate morientis fuerint*[4], *ueluti filius filia-*

§.§. 1—8. [1] Primum hujus Commentarii folium deperditum esse in Praefatione monui. Lacunam tamen si non totam, maximam saltem partem, ex Mos. et Rom. Leg. Coll. explere licuit. [Hic cum omnibus Collationis codicibus uti possem (nam Pithoeanum ipsum in manibus habebam, ex Vercellensi et Vindobonensi excerpta Blumii), neque editorum librorum rationem habui, neque ea quae Göschenius adscripserat integra servanda duxi. Illos tres codices eo quo dixi ordine notavi ita, PVW.] Quaedam praeterea ex Inst. tum emendavi, tum supplevi. Ea tamen, quae continentur pr. I. de heredit. q. ab intest. defer., cum neque in Coll., neque in Epit. legantur, in contextum recipere dubitavi; sunt autem haec: *Intestatus decedit, qui aut omnino testamentum non fecit: aut non jure fecit: aut id, quod fecerat, ruptum irritumve factum est: aut nemo ex eo heres extitit* (Hal.: aut *si ex eo* nemo heres *extiterit*). [2] Inst.: Intestatorum *autem* hereditates *ex* lege. [3] In Inst. adjicitur: *ut* (Cuj.: ut *et*) *supra diximus.* [4] [*fuerint* Coll. PV, *fuerunt* W

§.§. 1—17. Mos. et Rom. Leg. Collatio, Tit. XVI, §. 2. quae ita inscripta est: Gajus Institutionum Libro III. legitimas sic ordinat successiones.

§. 1. §. 1. I. de heredit. q. ab intest. defer. Conf. Epitome, II, 8, pr. Vlpianus, Fragm. XXVI, §. 1.

§. 2. §. 2. I. de heredit. q. ab intest. defer. Conf. Epitome, II, 8, pr. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 14. XXVI, §. 1. item supra Commentar. II, §. 156.

ue[5], *nepos neptisue ex filio*[6], *pronepos proneptisue ex nepote*[7] *filio nato prognatus prognataue. nec interest, utrum naturales sint liberi, an adoptiui*[8]. *ita demum tamen nepos neptisue et pronepos proneptisue suorum heredum numero sunt, si praecedens persona desierit in potestate parentis esse, siue morte id acciderit*[9], *siue alia ratione, ueluti emancipatione. nam si per id*[10] *tempus, quo quis moritur*[11], *filius in potestate eius sit, nepos ex eo suus heres esse non potest. idem*[12] *et in ceteris deinceps liberorum personis dictum intellegemus*[13]. §. 3. *Vxor quoque, quae in manu*[14] *est*[15], *sua heres est, quia*

et Inst. Schrad.] [5] *filia uel* Coll. PW, *filiaue uel* V. Legendum: *filiave*, ut est in Inst. ed. Hal. Cuj. et Bien. particulam disjunctivam omittunt. [6] Verba *ex filio*, in Coll. omissa, ex Inst. addidi. [7] Inst.: nepote *ex*. [Sed *ex* omittunt aliquot boni libri: *uel* Coll. W.] [8] *nec interest* etc. Sic in Inst. legitur; ubi tamen quae sequuntur, a verb. *Quibus connumerari necesse est* usque ad verb. *ab hac luce fuerint subtracti* a Gajo nostro aliena sunt. In Coll. est: nec *interesse naturales liberi* an adoptiui. [9] *in potestate parentis* etc. Haec in Coll. desiderantur: supplevi ex Inst. [10] Sic Inst. Coll. *idem*. [11] *quis moritur*. Sic in Inst. Hal. Cuj. et Bien. pro *moritur* ediderunt *moreretur* [cum majore codd. parte]. Coll.: *quisque morietur* (sic P et W: V *moriatur*). [12] Inst. *Idque*. [13] [Sic aliquot codices Inst. Plerique cum Coll. *intellegimus*, itaque Edd. quod Gaii consuetudini adversatur. Diversum est *unde intellegimus* II, 220, *itaque simul intellegimus* IV, 33, *ex superioribus intellegimus* IV, 15. Sed I, 142 et III, 101 librarius peccavit: item I, 129, quod ibi monere oblitus sum, *dicemus* scribendum est.] [14] Coll.: manu (*manū* V) *eius* [15] In Coll. *estis* P, *est in* V, *est* W. [Litteris a Göschen. deletis (n. 14. 15) siquid subest, debet esse Vxor quoque quae in manu *erit*, *quasi* sua heres est.

§. 3. Conf. supra Commentar. II. §.§. 139. 159. infra huj. Commentar. §. 40. item Vlpianus, Fragm. XXII, §. 14. XXIII, §. 3. XXIX, §. 1. Gellius, Lib. XVIII, cap. 6.

filiae loco est. item nurus, quae in filii manu est; nam et haec neptis loco est. sed ita demum erit sua heres, si [16] ***filius, cuius in manu erit, cum*** [17] ***pater moritur, in potestate eius non sit. idemque dicemus*** [18] ***et de ea, quae in*** [18a] ***nepotis manu matrimonii causa sit, quia*** [19] ***proneptis loco est.***
§. 4. Postumi quoque, qui [20] ***si uiuo parente nati essent, in potestate eius*** [21] ***futuri*** [22] ***forent, sui heredes sunt. §. 5. Idem iuris est de his, quorum***
127. ***nomine*** [23] ***ex lege Aelia Sentia, uel ex senatuscon-***
LXXVI. a. ***sulto post)*** ||mortem patris causa probatur. nam et
b. r. hi, uiuo patre [24] |causa probata, in potestate eius futuri essent. §. 6. Quod eti|am [25] de eo filio, qui ex prima secundaue mancipa|tione [26] post mortem patris 4
manumittitur, *in*|tellegemus [27]. |§. 7. Igitur [28] cum I

Conf. II, 139.] [16] *si* omittunt codd. Coll., qui et paulo post non habent *erit*, sed *eius*. [17] *cum* Coll. V, *dum* PW. [18] [Coll. *dicimus*. Neque hoc Gösch. tolerare debuit.] [[18a] *in* om. Coll. PW, *de* V.] [19] *quae a* Coll. PV, om. W; tum *pronepotis* PV. [20] *qui* Inst., om. Coll. [21] [*eius* Schrad. cum aliquot bonis Inst. codd. omisit.] [22] *futuris* codices Coll. [23] *nomine*. Ita sane pro *nomina* cum Pithoeo legendum est. Conf. supra Commentar. II. §. 142. [24] Verba *causa probatur* etc. in Coll. desiderantur. [25] *Quod etiam*. Coll. *et*. [26] Sched.: secundaue mancipa|tione *a//* Bl.: secundaue *mancipa|tionem* Coll.: *secundaque emancipatione*. Sed cod. V habet *mancipatione, aemancipationem* P. [27] Ed. I.: **manumittitur, int|ellegimu**s Sched. ——————|————*s* Bl.: manumittitur *a**|*tellegemus* Coll. *intellegimus* (*ille legitimus* W). [28] *Igitur* neque in Coll.,

§. 4. cit. §. 2. I. de heredit. q. ab intest. defer. Conf. Epitome, II, 8, §. 1. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 15.

§. 5. Conf. Paulus, Collat. Tit. XVI, §. 3. verb. Post mortem patris etc. item Comment. I. §. 32. et Commentar. II, §.§. 142. 143.

§. 6. Conf. Paulus, loc. cit. Vlpianus, Fragm. XXIII, §. 3. item Commentar. I. §. 132. et Commentar. II. §. 141.

§.§. 7. 8. §. 6. I. de heredit. q. ab intest. defer. Conf. Epitome, II, 8, §. 2. Vlpianus, Fragm. XXVI, §. 2.

filius filiaue et ex altero filio nepo|tes neptesue[29] extant[30], pariter ad hereditatem uocantur; |nec qui gradu proximior[31] est, ulteriorem exclu|dit. aecum[32] enim uidebatur[33], nepotes neptesue |in patris sui locum portionemque[34] succedere. |pari ratione et si nepos neptisue sit[35] ex filio et |ex nepote pronepos *pro*neptisue[36], simul omnes uo|cantur ad hereditatem[37]. §. 8. Et quia placebat[38], nepotes nep*tes*|ue, item pronepotes proneptesue in parentis[39] |sui locum succedere, conueniens esse uisum |est, non[40] in capita, sed (*in*)[41] stirpes[42] hereditates[43] diuidi. ita[44] |ut filius partem dimidiam hereditatis ferat[45], et[46] ex al|tero filio duo pluresue nepotes alteram dimi|diam: item si ex duobus filiis nep*otes* extent[47], |et[48] ex

neque in Inst. legitur. [29] *nepos neptisve* Inst., *nepotesuae* Coll. P, *nepotesue nepte* V, *ñepote nepteue* W. [30] Sic in Inst. etiam Bien. Hal. et Cuj. *existunt*. Coll. *existent* PV, *existente* W. [31] Sic etiam Inst. Coll. *gradum*, deinde *propium* P, *proprium* W, *proprio* V. [32] *excludite cum* Coll. V, *excludit et quam* P, *excludit cum* W. [33] Coll. *uidetur*, Inst. *esse videtur*. [34] *portionemque* om. Inst. [35] *neptisue sit*. Ed. 1.: neptisue *sit*. Sched.: neptis*que* *** Bl.: neptis*que ſit* Coll. et Inst.: neptisve sit. [36] Cod. *neptisue* Scriptum oportebat *proneptisue*, ut est in Coll. et in Inst. [37] *omnes* etc. In Coll. et Inst. verba *omnes* et *ad hereditatem* omissa sunt. [38] Inst. *placuit*. [39] Coll. *patris* W, *patri* PV. Inst. *parentis*. [40] *conueniens* etc. Ita in Inst. quoque legitur. Coll. *conueniens non* P, conueniens esse *uisus* est non VW. [41] E Coll. et Inst. [42] Sic etiam Inst. et Coll. V, *stirpem* P, *stirpe* W. [43] *hereditatis* Coll. PV, *hereditatem* W. [44] *ita* in Coll. et Inst. deest. Sed P *diuidit*. [45] Coll. *dimidiam* partem hereditatis; tum *fruat* P, *fuerat* VW. Inst.: p. d. h. *habeat*. [46] *et*, in Coll. omissum, in Inst. legitur. [47] [*extent* Coll. P, *existant* W: V caret his omnibus ab *item si* usque ad *habuerint* p. 128, 6. Codices Inst. variant.] [48] *et* a Coll. et Inst. abest. [Habent quidam boni

altero filio [49] unus forte uel due, ex altero |tres aut quattuor, ad unum [50] aut ad duos dimi|dia [51] pars pertineat, et ad tres aut quattuor al|tera dimidia [52].

128. |§. 9. [1] Si nul*lus sit* [2] suorum heredum, tunc 24 S
LXXVI.b. hereditas p*ertinet* ||ex [3] eadem lege XII tabularum ad
b. r. *ad*gnatos [4]. §. 10. **Vocantur autem** [5] |adgnati, qui legitima cognatione iuncti sunt. legiti|ma autem cognatio est ea [6], quae per uirilis sexsus [7] persona|*s* [8] *con-* 4 *iungitur. itaque eodem patre nati* [9] fratres agna|*ti sib*i *sunt, qui etiam consanguinei* [10] uocantur: nec re|quiritur, an **etiam matrem eandem habuerint* [11].

libri.] [49] *filio* om. Inst. Eaedem mox habent *aut* pro *uel.* Tum *duo* om. Coll. [50] Cod. *un/um* [51] Cod. *dimidiam* [52] *ad unam* etc. In Coll. ultima tantum verba et quidem sic leguntur: altera (*alteram* W) *dimidiam:* cetera desiderantur. Inst.: ad unum *aut* [Schrad. *aut ad*] *duos* dimidia pars *pertineat* [Schrad. *pertinet*], *ad* tres *vel* (Hal.: vel *ad*) [Schrad. *aut ad*] quattuor altera dimidia.

§.§. 9—16. [1] Huic articulo in Coll. rubricae loco praemittuntur verba *De agnatis.* [2] Sched. *nul*———; et mox in fine huj. vers. *p* —— Legendum *nullus sit* et *pertinet,* ut est in Coll. [3] *et* Coll. P, *et ex* W. [4] Cod. *adgnatos* pro *ad adgnatos.* Coll. *ad agnatos,* et mox *agnati.* [5] E Coll. [6] *est ea.* Coll.: *hoc est.* [7] *uirilis sexus.* Cod. *urilis sexsus* Coll. *uirilis exu* P, *uirili sexu* W. [8] *persona* Coll. P, *persone* W. [9] [Sic Inst. et Coll. W. Codex P habet itaque eodem *pater* nati *sunt* Vnde Gösch. dedit itaque *qui* eod. p. nati *sunt*] [10] *agnati* etc. Sched. *agna*|** **b————————— Quae desiderantur, e Coll. et Inst. supplevi: in Inst. tamen pro *etiam* legitur *et.* [*uisi* pro *sibi* in Coll.] [11] Verba *matrem* etc. ut in Coll. (*matre eadem* habuerint), ita in Inst. quoque leguntur, nisi quod in his est *eandem matrem.* Quae tamen cum explen-

§. 9. Conf. Epitome, II, 8, §. 3. pr. I. de legit. agnator. success. Vlpianus, Fragm. XXVI, §. 1. §. 10. Conf. supra Commentar. I. §. 156. item §. 1. I. de legit. agnator. success. Epitome, II, 8, cit. §. 3. Vlpianus, Fragm. XXVI, cit. §. 1. *itaque* etc. cit. §. 1. I.

|item patruus fratris filio, et inuicem *is illi a*gna-
8 |tus[12] est. eodem numero s*unt fratres*[13] patrueles
in|ter se, id est[14], qui ex duobus f*ratribus pro-
10—12 *gene*rati[15] sunt, qu|*os* pleriq*ue etiam consobrinos uocant. qua ratione scilicet etiam ad plures gradus agnationis peruenire poterimus*[16]. §. 11. **Non ta-*
13. 14 *men omnibus simul agna*tis d*at*[17] |lex XII tabularum hereditatem, sed his, q*ui tunc, cum certum est, aliquem intestato decessisse, proximo*[18] gra|du sunt[19].
16 §. 12. Nec in eo iure successio **est. ideoque si a*|gnatus[20] proximus heredita*tem*[21] omiserit, **uel antequam adierit*[22] de|cesserit, sequentibus nihil iuris ex **lege*

dae lacunae non sufficerent, ex Inst. praeterea recepi vocem *etiam*, quae in Coll. non extat. [12. 13] E Coll. et Inst. [14] E Coll. Sched. ** |****** In Cod. fuerit: *in|ẜ se id ē*. Inst. verba *inter se* omittunt. [15] E Coll. Inst.: fratribus *procreati*. [16] *quos* etc. Sched. *qu|*** *pleriq* ——————— ——— *ncp(?)* |———— ———— ———— ———— |— —— Quae desiderantur, e Coll. supplevi, ita tamen, ut pro vulgato *potuerimus* [Sic P.] ex Inst. substituerem *poterimus*. [Sic W.] Quae scriptura etiam Cod. Vercell. auctoritate fulcitur; ibi enim est *pterimus*. [*agnitionis* Coll. PVW.] In Inst. universus locus sic legitur: *qui etiam consobrini vocantur*. Qua *ratione etiam* ad p. g. a. p. poterimus. [17] E Coll. Sched. in fine vers. 12. exhibent *tis d*** [18] E Coll. [Codices Coll. omittunt *cum*.] [19] *Non tamen* etc. Inst.: N. t. o. s. a. d. *lex hereditatem*, s. *iis* q. t. *proximiore* (Hal. *proximiores*) *gradu sunt*, cum certum *esse coeperit*, aliquem *intestatum* decessisse. [20] *est* etc. Coll.: est. ideoque si *heres* [immo *hereditatem*. *heredes* P, *herede* VW.] [21] Sched. *h**m* In Cod. sine dubio est *ħtem* i. e. hereditatem. [22] *proximus* etc. Coll.: *proximus omiserit* (*pximo somiserint* P, *pximos omiserit* V, *proximo suo miserit* W),

§. 11. cit. §. 1. I. de legit. agnator. success. Conf. Epitome, II, 8, §. 4. 28. item Vlpianus, Fragm. XXVI, §. 5. Paulus, Sent. recept. IV, 8, §. 23. §. 7. I. de legit. agnator. success.

§. 12. Conf. infra §. §. 22. et

*com**pe|tit [23]. §. 13. Ideo autem non mortis tempore 18
quis proximus* | *sit requirimus, sed eo tempore, **quo* 19. 20
certum fuerit, aliquem intestatum decessisse, quia
*si quis testamento fa**|cto decesserit [24], melius *esse* [25]
uisum est, tunc ex iis [26] requi|ri proximum, cum cer-
tum esse coeperit, neminem |ex eo testamento fore
heredem [27]. |§. 14. Quod ad feminas tamen attinet, 21 Q.
129. CVI. a. in [28] hoc iure aliut in ||ipsarum hereditatibus capien-
dis placuit [29], aliut in |ceterorum bonis [30] ab his ca-
piendis: nam [31] feminarum |*heredita*tes perinde [32] ad
nos [33] agnationis iure redeunt, |atque masculorum: 4

uel antequam *hereditatem* adierit. [23] *nihil iuris ex lege competit.* Ita in Coll. PVW scriptum extat; cum vulgo sic legatur: nihil *juris competit.* [24] *Ideo autem* etc. Sched.: ideo autem n (non) mortis tempore — — — — |— — — — — — — — tempore — — — — — |— — — — — — — — — — — — — — — — — — |*cto* decesserit Coll. VW tempore *quis pximus* (*proximum* W) *erit requirimus sed eo tempore quo* certum fuerit aliquem *intestamentum* (*intestamentu* V) decessisse *quam* si quis testamento facto (*factū* V) decesserit Pithoeanus codex omittit *quis proximus-tempore quo.* Itaque pro *requiritur quis sit proximus*, ut in Ed. I. post verba *mortis tempore* legitur, reposui *quis proximus sit requirimus.* Praeterea vero post verbum *decessisse* pro *nam*, quod est in Ed. I., nunc cum Pithoeo scripsi *quia.* [25] Sched. *e.* In Cod. haud dubie est *ēē.* [26] *ex iis.* Ed. I. ***** Sched. *ca(?)///* Bl. *f*(vel *e*)*a*(vel *x*)*t*/(vel //, vel *x* pro *t*/)/ Apparet legendum esse *ex iis* (intellige *agnatis*). In Coll. vocem *tunc* continuo sequitur verbum *requiri.* [27] Coll.: *ex testamento heredem* fore (*heredes forte* P, *heredum forte* V). [28] *in* deest in Coll. [29] Coll. *placet.* [30] *bonis* in Coll. omissum est. [31] Coll. nam *et.* [32] Ed. I.: proinde; et sic in Coll. vulgo legitur. [itaque P: *deinde* W.] Heidelb. tamen ed. habet *perinde.* Sched. *pinde.* [33] Verba *ad nos* in Coll. desideran-

§. 13. Conf. §. 6. I. de legit. agnator. success. §. 3. I. de legit. agnator. success. Vlpianus, Fragm. XXVI, §. 6, item infra §. 23.
§. 14. Conf. Epitome, II, 8, §. 5.

nostrae uero hereditates ad feminas ultra |consangui-neorum gradum non pertinent. itaque soror |fratri sororiue legitima heres est; amita uero et fra|*tris* filia legitima[34] heres esse (*non potest. sororis autem nobis loco est*)[35] etiam mater aut nouerca, quae |**per in ma**num conuentionem aput patrem nostrum |iura[36] filiae *nancta*[37] est.[38] §. 15. Si ei, qui defunctus |erit[39], *sit*[40] frater et alterius fratris filius, sicut ex su|perioribus intellegitur, frater prior[41] est, quia gra|du praecedit. sed alia facta est iuris[42] interpretatio inter |suos heredes. §. 16. Quodsi defuncti nullus frater extet, (*sed*)[43] |sint liberi fratrum, ad omnes quidem hereditas perti|net: sed quaesitum est, si dispari forte numero sint |nati, ut ex[44] uno unus vel duo[45], ex altero tres uel[46] quat|tuor, utrum in stirpes diuidenda sit hereditas, sicut in|ter suos heredes iuris est, an potius in capita. iandudum[47] |tamen[48] placuit, in capita diuidendam esse[49] hereditatem. itaque |quotquot erunt ab utraque parte personae, in tot portiones |hereditas diuidetur, ita ut singuli singulas portiones |ferant[50].

tur. [34] *legitima* om. Coll. [35] E Coll. [36] Coll. *ius.* [37] Cod. *concta* [Coll. PV *cuncta,* W. *iuncta.* Gösch. Pithoeum secutus dedit *consecuta.* Malui *nancta,* ut I, 115.] [38] Sequitur spatium vacuum. [39] *Si ei* etc. Coll.: Si *quis* defunctus erit, *si.* [40] Sched. ***/* [41] Coll. *potior* (*pocior* P, *portior* V). [42] *alia* etc. Coll. alia *faciat* (sic P: *facta* VW) *iuris.* [43] E Coll. [44] Coll.: dispari *numero sint* forte *nati ex.* [45] Coll.: duo *et* PV, duo *aut* W. [46] Coll. *aut.* [47] Cod. *iandudum* Coll. *iam dudum.* [48] Coll. *autem.* [49] *esse* in Coll. omissum est. [50] *portiones hereditas* etc. Coll.: portiones hereditas diuidetur (*diuiditur* W) *et* singuli singulas portiones *fer* (sic

§. 15. Conf. Epitome, II, 8, §. 6. §. 5. I. de legit. agnator. success. *sicut ex superioribus intellegitur.* Vid. §. 11. *sed alia* etc. Conf. supra §. 7. §. 16. Conf. Epitome, II, 8, cit.

|§. 17. Si nullus agnatus sit, eadem lex XII[1] ta- 8
bularum gentiles[2] ad |hereditatem uocat. qui sint au- 24
130. CVI. b. tem gentiles, primo com||mentario rettulimus. et[3] cum
illic admonuerimus, |totum[4] gentilicium[5] ius in de-
suetudinem abisse, super|uacuum est hoc quoque loco
de ea re curiosius[6] |tractare.[7] 4

§. 18. Hactenus lege XII tabularum finitae |sunt intestatorum hereditates: quod ius quemadmo|dum strictum fuerit, palam est intellegere. §. 19. Statim |enim emancipati liberi nullum ius in hereditatem paren|tis ex ea lege habent, cum desierint sui heredes 8
esse. §. 20. Idem |iuris est si ideo liberi non sint in potestate patris, |quia sint cum eo ciuitate Romana donati, nec ab Impera|tore in potestatem redacti fuerint. §. 21. Item agnati capite deminuti |non admittun- 12
tur ex ea lege ad hereditatem, quia nomen a|gnationis

V: *fecerunt* W). Sed codex P horum nihil habet nisi *portiones fuerunt*.

§. 17. [1] *lex XII.* Cod. le*xII*. [2] Cod. *gent//eles*; et mox *uocant* *Vocant* etiam W Coll. [3] *commentario rettulimus et*. Coll.: *commentario* (sic V: *comentariorum* P, *commentario respondit* W) *et ultimum est*. [4] *totum* deest in Coll. [5] Cod. *gentilicum* [6] *de ea re curiosius*. Ita in Coll. legitur. Sched.: de *eadem* re *//n*(?) *curiũsiu* Vnde Hugoni legendum videbatur: de *eadem* re *iterum* curiosius; conjiciebat enim, librarium scripsisse: re *//tũ*. Bluhmio tamen teste in Cod. sic est: de *eadem* re *t/n curiũsiu* [7] Sequitur spatium vacuum.

§. 6. Vlpianus, Fragm. XXVI, §. 1. §. 4. I. de legit. agnator. success. *sicut inter suos heredes iuris est*. Vid. supra §. 8.

§. 17. Conf. Vlpianus, Collat. Tit. XVI, §. 4. verb. Si agnatus defuncti. *primo commentario rettulimus*. Conf. supra ad Commentar. I. §. 155. sq. not. 50.

§. 18. Conf. pr. I. de SCto Tertull.

§. 19. Conf. §. 9. I. de heredit. q. ab intest. defer.

§. 20. Conf. supra Commentar. I. §. 94.

§. 21. Conf. pr. I. de success. cognator. item supra Commentar. I. §. 158. infra huj. Commentar. §. 27.

capitis deminutione perimitur. §. 22. Item pro|ximo agnato non adeunte hereditatem,[1a] nihilo magis se|quens iure legitimo admittitur. §. 23. Item feminae agnatae, |quaecumque consanguineorum gradum excedunt, |nihil iuris ex lege habent[1]. §. 24. Similiter non admittuntur |cognati, qui per feminini sexus personas necessitu|dine iunguntur. adeo quidem, ut nec inter matrem |et filium filiamue ultro citroque hereditatis capi|endae ius conpetat, praeterquam si per in manum conuentio|nem consanguinitatis iura inter eos constiterint.

|————— ————— ————— —————[1]

S 24 |§. 25. Sed hae iuris iniquitates edicto Praetoris emendatae ||sunt. §. 26. Nam *liberos*[2] omnes, qui legitimo iure deficiuntur, |uocat ad hereditatem proinde ac si in potestate parentum |mortis tempore fuissent, siue soli sint, siue etiam |sui heredes, id est, qui in potestate patris fuerunt, con|currant. §. 27. Ad*g*natos[3] autem capite deminutos non |secundo gradu post suos heredes uocat, id est, non |eo gradu uocat, quo per legem uocarentur, si ca|pite minuti non essent; sed tertio proximita|tis nomine: licet enim capitis deminutione[4] ius |legitimum perdiderint, certe cognationis[5] 131. CXXI. a.

§.§. 18—24. [1a Ed. 1 et 2 adeunte, (*ad*) hereditatem] 1 Cod. *habent'* (habentur).

§.§. 25—31. 1 Linea vacua. 2 Cod. *eos* 3 Cod. *adnatos* 4 Ita Cod. Bl. Sched. *dem——ne* 5 Sched.

§. 22. Conf. supra §. 12. infra §. 28.

§. 23. Conf. supra §. 14.

§. 24. Conf. pr. I. de SCto Tertull. Vlpianus, Fragm. XXVI, §.§. 7. 8.

§. 26. Conf. supra §.§. 19. 20. item §. 9. I. de heredit. q. ab intest. defer. Vlpianus, Fragm. XXVIII, §. 8. et Collat. Tit. XVI, §. 7.

§. 27. Conf. supra §. 21. item Vlpianus, Fragm. XXVIII, §. 9. Epitome, II, 8, §. 7. *Agnatos——nomine.* Conf. pr. I. de success. cognator. *licet enim*—

iura |retinent. itaque si quis alius sit, qui integrum
ius |agnationis habebit, is potior erit, etiamsi longi|ore 12
gradu fuerit. §. 28. Idem iuris est, ut quidam putant,
|in eius agnati persona, qui, proximo agnato omitten|te
hereditatem, nihilo magis iure legitimo admittitur. |sed 16
sunt, qui putant, hunc eodem gradu a Praeto|re uo-
cari, quo etiam per legem agnatis hereditas datur.
|§. 29. Feminae certe agnatae, quae consanguineorum
|gradum excedunt, tertio gradu uocantur, id est, si |ne- 20
que suus heres, neque agnatus ullus erit. §. 30. Eo-
dem gra|du [5a] uocantur etiam eae [6] personae, quae per
femini|ni sexus personas copulatae sunt. §. 31. Liberi
quoque, qui |in adoptiua familia sunt, ad naturalium
parentum heredi|tatem hoc eodem gradu uocantur. 24

132. CXXI. b. §. 32. Quos autem Prae||tor [1] uocat [2] ad heredi-
tatem, hi [3] heredes ipso quidem [4] iure non |**fiunt,* 2—4
*nam** [5] Praetor heredes [6] facere non p**otest: per le-
gem enim tantum, uel similem iuris co**n**stitutionem
heredes fiunt, ueluti* per s*enatusconsultum *et co**n-
stitutionem prin*cipalem* [7]. sed |**eis si qui**dem Prae-

cocnafumis Bl.: cognationis [5a Cod. *graduo*] 6 *etiam eae* Cod.: etiam *si heae*

§. 32. 1 *Praetor.* Cod. *p||r* 2 *Quos* etc. Inst.: Q. a. Praetor *solus* vocat. Hal.: Q. a. *solus vocat* Praetor. 3 *hi* deest in Inst. 4 Cod.: *ipse* quidem Inst.: *quidem* ipso. 5 Ex Inst. 6 Inst. *heredem.* 7 *potest* etc. Sic Inst. nisi

— *retinent.* Conf. supra Commentar. I. §. 158. *itaque* etc. Conf. §. 12. I. de gradib. cognat.

§. 28. Conf. supra §. §. 12. 22. *Idem* — — — — *admittitur.* Conf. §. 7. I. de legit. agnator. success.

§. 29. Conf. supra §. 23. item §. 3. I. de legit. agnator. success.

§. 30. Conf. supra §. 24. item §. 1. I. de success. cognator. Vlpianus, Fragm. XXVIII, cit. §. 9. Epitome, II, 8, cit. §. 7.

§. 31. §. 2. I. de success. cognator. Conf. Epitome, II, 8, cit. §. 7.

§. 32. §. 2. I. de bonor. possess. Conf. Vlpianus, Fragm. XXVIII, §. 12. item infra Commentar. IV. §. 34. [*per senatusc. et constitut. princip.* Conf. §. 5 et 20.]

tor det *bonorum possessionem, loco* heredum *constituuntur* [8].

|§. 33. *Adhuc autem* alios [1] ** [2] *conplures gra-*
7. 8 *dus P*ractor facit* |*in bonorum possessione dan*da, dum id agit*, ne *quis *sine successore moriatur** [3].
de quibus in his commentariis ******** [4] |*********** [5]
hoc ius totum [6] propriis conmentariis ** |*********** [7]
solum admonuisse sufficit [8] **** |——— ———

quod ibi est *constitutiones principales:* et convenienter ap. Hal. et Cuj. legitur *senatusconsulta;* Bien. autem edidit: *senatusconsultum.* In Sched. est: *p* —————— |———.——— *ns/* — ——— *h**** /(vel *q*) |*//****/ *p s/* ** (Librarius, ut opinor, scripsit *bdes fiuN* |*ūuti p sc. et*) ****nso//c//o//sq/*(vel **p* pro *q/* — constitutionem) *p//a//c/*****cm*(vel *u/* — principalem). [8] *sed* etc. Sched.: *ſed* |-→— *dem pr d*(vel *o*)*c/ cp*(vel *r*)* *>*co* heredum *s*(vel *a*)*///uc///* In Cod. sic scriptum puto: *ſed* |*c' eis quidem pr. dat bp. loco* heredum *Wtitunt'* [Sic Ed. 2. In quibus cum particula *quidem* non suo loco posita videretur, malui *sed eis si qdem pr. det*] Inst.: sed cum *eis Praetor* dat b. p., i. h. constituuntur *et vocantur bonorum possessores.*

§.§. 33. 34. [1] *Adhuc* etc. Ed. 1.: **Adhuc aute**m alios Sched. — — — *m alius* Bl.: *a*********c****aoat*ɔ alios Inst.: Adhuc autem *et* alios. [2] Sched. *a*(vel *n*)*/* [Böcking. *ēt* (etiam)] [3] *complures* etc. Locum ex Inst. restitui, neque tamen quae ibi extant ad verbum transcripsi; nam in Inst. sic legitur: complures (Bien. *quamplures*) gradus Praetor *fecit* in bonorum *possessionibus dandis,* dum id *agebat*, n. q. s. s. *moreretur* (Bien. *moriatur*). In Sched. est: *splcr*(vel *p* — Cod. haud dubie habet *'pluR*) *cr*(vel *p*)*ad***s* (gradus) / — — |— — — *c**. *d**** (dum) **d* (id) *ag*** (agit) *nc* (ne) *m/db* — — — — |— — — [4] Sched.: *con/***** [5] Sched. — — — *s*(vel *c*) Bl. *******ala s*ɔ(sed ?). [6] *hoc* etc. Haec in Ed. 1. contexto non leguntur. Sched. *h ///s tutum* Bl.: *h'* (hoc) ius *tutum* (totum) [7] Bl. */s|al*(vel *s*)*/ga***** (explicuimus ?) ** [Sic.] [8] *de quibus* etc. Loci sententia haud dubie haec est: Gajus ait, se ceteros istos bonorum possessionis gradus in

§. 33. *Adhuc* —— *moriatur.* cit. §. 2. I. de bonor. possess.

——— ——— |********************** **hereditatem** 12
************ |——— ——— ———
——— |in **
|*********** lege *************************[9] |——— 16—22
——— ——— ———[10] |post eam uocat *******
133. ********************** u|xorem[11] ******************* 24
CXXVI.a. b. r. *************** ||——— ——— ——— 1—23
———[12] |******************************** §. 34. 24
134. CXXVI.b. **item ab in**||testat*o*[13] heredes suos[14] et agn*atos* ad

his commentariis summo tantum digito tangere, cum de bonorum possessionis jure plenius propriis commentariis egerit. [9] Sched.: (lin. 11.) **g* ——— */bus* / ——— *plclab**(?)*c**/* (lin. 12.) **ab*//*/*s* (tabulis? tabulas?) //*p*****c****d**** *h/a/***m* (in Cod. sine dubio est *hatem* i. e. hereditatem) ——— (lin. 13.) **lata* ——— *osum* ——— (lin. 14.) in *ma****/*c*(vel *s*)///*onem* (in Cod. fortasse est *man*. *ntionem* i. e. manum conuentionem) /*u*(vel *o*)*ca* (iura?) *consa*// ——— (consanguinitatis?) *s*(?)*a* (lin. 15.) */*a* (nacta?) ——— *lege*// (lege? legem?) — //*um* ——— *c***c* Bl.: (lin. 13.) ——— *mco/*(vel *a*)*o*(vel *d*)*sum* ——— (lin. 14.) in *ma****/ *c/nono*(vel *d*)*m* /(?)/*u*(vel *o*, vel *e*)*sa* *consanc* ——— *n*(vel *u*)*a* (lin. 15.) *riam* [10] Sched. (lin. 18.) *pca*(vel *s*) ——— *p***c*(vel *s*)*m* ——— (lin. 19.) *r*(vel *p*)/*a* ——— (lin. 20.) *t* ——— Bl. (lin. 18.) *pos* ——— ——— (lin. 19.) *urta***e*(vel /)*r* ——— *r*(vel *a*)*c*(vel *g*, vel *x*)*an*(vel *s*, vel *c*)*ap*(vel *r*, vel *t*)*ar*(vel *t*)*a*(vel *s*)*t*(vel /)*u*(vel *n*, vel *s*)*m*(vel *a*)***/*s* (lin. 22.) *R***ca*****accat* [11] *post* etc. Haec desunt in Ed. 1. Sched. in principio lin. 23. ductus *e***ca* exhibent, praeterea nihil. Bl. autem sic habet: (lin. 23.) *p*' eam *u*(?)*ocat* ——— u (lin. 24.) xorem Sigiae *p*' plures quidem sunt significationes; dubitandum tamen non est, quin hoc loco per eam exprimatur verbum *post*. [12] Bl. (lin. 8.) ——— *ar/add* ——— (lin. 21.) *qu/re*(vel *u*)*g*(vel *f*)*al* [13] Ex Inst. Quae ibi praecedunt, aeque hujus loci esse videntur; sunt autem haec: *Aliquando tamen neque emendandi, neque*

§. 34. *item* — *uocat* §. 1. I. de bonor. possess. *suo loco propo-* *nemus*. §. 144. *alioquin* etc. Vid. infra Comment. IV. cit. §. 1. I.

bonorum possessionem uocat. quibus |casibus beneficium eius in eo solo uidetur aliquam u|tilitatem *habere, quod* is, qui *ita* bonorum possessionem *petit*[15], interdicto, |cuius principium est QVORVM BONORVM, uti possit. cui|us interdicti *quae* sit utilitas, suo loco proponemus. |alioquin[16] remota quoque bonorum possessione ad eos hereditas pertinet iure ci|uili[17].

§. 35. Ceterum saepe quibusdam ita datur |bonorum possessio, ut is, cui data sit, (*non*) optineat hereditatem: quae bonorum possessio dici|tur sine re. §. 36. *N*am[1] si uerbi gratia iure facto testa|mento heres insti*t*utus creuerit hereditatem, sed bonorum possessionem secun|dum tabulas testamenti petere noluerit, contentus |eo, quod iure ciuil*i* heres sit, nihilominus ii, qui nullo fa|cto testamento ad intestati bona uocantur, possunt petere bonorum possessionem; |sed sine re ad eos hereditas pertinet, cum testamen|to scriptus heres e*u*incere hereditatem possit. §. 37. Idem |iuris est si intestato aliquo mortuo suus heres no|*luer*it petere bonorum possessionem, co*ntentus l*egitimo iure: nam**[2] |et agnato competit quidem bo-

impugnandi veteris juris, sed magis confirmandi gratia (Hal.: gratia *Praetor*) *pollicetur bonorum possessionem. Nam illis quoque, qui recte facto testamento* (Hal. *testamento* facto) *heredes instituti sunt, dat secundum tabulas bonorum possessionem.*

[14] Inst.: *suos* heredes. [15] Sched.: u|tilitatem *,*a* — (habere) *,,* (In Cod., ut opinor, est *q*) *h,s*(pro *is*) *qu*(vel *,,*)*,* *,*(vel *l*)*,a*(ita) *bp*(?) *ce,,*(?)*,*(? — petit) [16] Inst. *Sed et.* [17] Sequitur spatium vacuum.

§.§. 35 — 38. [1] Sched. **,am* [2] *noluerit* etc. Ita Hollw. legendum censet. Sched. *no|l***,* — — — — *n*(vel *,q*)*,c*(vel *o*)*n*,s*

§. 35. Conf. Vlpianus, Fragm. XXVIII, §. 13. XXIII, §. 6. item supra Commentar. II. §. 148.

§. 37. *Idem* — — — *possit.* Conf. Vlpianus, Fragm. XXVIII, cit. §. 13.

norum possessio, sed sine re [3], cum |euinci hereditas
ab *suo* [4] herede potest [5]. et illud conue|nienter, si [6] ad 20
agnatum iure ciuili pertinet hereditas, |et hic adierit
hereditatem, sed *bonorum possessionem* [7] petere no-
|luerit, etsi quis ex proximis cognatis [8] petierit, |sine
re habebit bonorum possessionem propter eandem ra-
tionem. |§. 38. Sunt et alii quidam similes casus, 24
135. CXI. a. quorum ali*quos* [9] ||superiore commentario tradidimus.
|———— ———— ———— ———— 1

|§. 39. Nunc de libertorum bonis uideamus. N

§. 40. Olim itaque lice|bat liberto, patronum suum 4
in testamento [1] prae|terire. nam ita demum lex XII ta-
bularum ad hereditatem liber|ti uocabat patr*onum* [2], si
intestatus mortuus esset li|bertus, nullo suo herede *re-*
licto. itaque intestato |quoque mortuo liberto, si is 8

l———— [3] *re.* Sched. *r* [4] Sched. *ap**Jo* [Sic. Non dubitandum quin librarius scripserit *apsuo*, ut scripsit *apstinendi* p. 95, 13 et alibi *opstitit*, et videtur scripsisse *apste* p. 228, 4 et *op id* p. 140, 22. Gösch. dederat a *filio*] [5] Cod. *potest* [Gösch. *possit*. Dixi ad II, 60 n. 13ᵃ.] [6] [Ed. 1 et 2 et illud conuenien(*ter dice*)tur: si] Cod.: et illud *conue|nientur* si Vellem, ejecto verbo *illud*, legere liceret: *et conuenienter* si. At sane verisimilius est, ea, quae in contexto uncis inclusi, excidisse, quam librarium vocem *illud* Gajo obtrusisse. Hugoni nihil mutandum videtur praeter syllabam *tur*; sic enim legendum censet: et illud *conuenienter* si. [Hugonem secutus sum. Ad *convenienter* intelleges *juris est*. De anacolutho dixi II, 238 n. 29ᵃ.] [7] Sched.: sed *s/c(?)*** [8] Cod. *cognatus* [Hoc cur improbatum fuerit non video.] [9] Sched. *al*———

§. 39. [1] Linea vacua.

§.§. 40—44. [1] *in testamento.* Inst. *impune testamento* (Bien.: *testamento impune*). [2] Cod. *patrum* pro *patronum*;

§. 38. *superiore Commentario.* Conf. Commentar. II. §.§. 119. 148. 149.

§. 39. pr. I. de success. libertor.

§. 40. cit. pr. I. de success. libertor. Conf. Vlpianus, Fragm. XXVII, §. 1. XXIX, §. 1.

suum heredem reliquerat[3], nihil in bonis eius patrono[4] iuris erat. et si quidem ex naturalibus liberis aliquem suum heredem reliquisset, nulla uidebatur esse[5] querella: si uero uel adoptiuus filius filiaue, uel uxor, quae in manu esset, sua heres esset[6], aperte inicum erat, nihil iuris patrono superesse. §. 41. Qua de causa postea Praetoris edicto haec iuris iniquitas emendata[7] est. siue enim faciat[8] testamentum libertus, iubetur ita testari, ut patrono suo[9] partem dimidiam bonorum suorum relinquat[10]: et si aut nihil, aut minus quam partem dimidiam[11] reliquerit, datur patrono contra tabulas testamenti partis dimidiae bonorum possessio. si uero[12] intestatus moriatur[13] suo herede relicto adoptiuo filio[14], (*uel*) uxore, quae in manu ipsius esset, uel nuru[15], quae in manu filii eius fuerit[16], datur aeque patrono aduersus hos suos heredes[17] partis dimidiae bonorum possessio. prosunt autem liberto[18] ad excludendum patronum naturales liberi, non solum quos in pote- 136. CXI. b.
state mortis tempore habet, set etiam emancipati et

et mox *licto* pro *relicto*. [3] Inst. *reliquisset*. [4] In Inst. Bien. eundem servat verborum ordinem; ap. Hal. autem et Cuj. est: *patrono* nihil i. b. e. [5] *esse* deest in Inst. [6] Cod. *esse* In Inst. post verbum *querela* sic legitur: si *vero adoptivus filius fuisset*; ceteris omissis. [7] Cod. *emandata* [8] Inst. *faciebat*; et mox: *jubebatur*; *relinqueret*; *reliquerat*; *dabatur*. [9] *suo* deest in Inst. [10] Cod. *relinqua|tur* [11] Inst. *minus parte dimidia* (Bien. *partis dimidiae*). [12] *si uero*. Inst. rectius *sive*) [Schrad. dedit *si vero*. Dixi II, 193 n. β.] [13] Inst. *moriebatur*. [14] Inst.: *filio* adoptiuo. [15] Sched. *nurus* [16] *uel uxore* etc. Haec in Inst. non leguntur. [17] Inst.: *dabatur* aeque patrono *contra hunc suum heredem*. [18] Inst.: *Prodesse*

§. 41. §. 1. I. de success. libert. cit. §. 1.
Conf. Vlpianus, Fragm. XXIX,

in adoptionem dati, *si* modo ali|qua ex[19] parte he- 4
redes scripti[20] **sint, aut praeteriti con*|tra[21] tabu-
las testamenti[22] bonorum possessionem ex edicto pe-
tierint[23]: nam |exheredati[23a] nullo modo repellunt
patronum. |§. 42. Posteà lege Papia aucta[24] sunt P
iura patronorum, qu|od ad locupletiores libertos per- 8
tinet[25]. cautum est enim |ea lege[26], ut ex bonis eius,
qui sestertiorum *num|morum centum* mili*um* *plu-
risue* patrimoni*um* *relique*|rit[27], et pauciores quam
tres liberos habebit[28], siue is |testamento facto, siue 12
intestato mortuus erit, ui|rilis pars patrono debeatur.
itaque cum unum[29] fi|lium unamue filiam heredem
reliquerit[30] liber|tus, perinde pars dimidia patrono de-
betur[31], **ac si**[32] |sine ullo filio filiaue moreretur[33]: 16
cum uero d*uos*[34] |duasue heredes reliquerit[35], tertia

autem liberto *solebant*. Et mox: *habebat*. 19 Inst.: si modo *ex* aliqua. 20 Inst.: *scripti* heredes. 21 Ex Inst. nisi quod ibi non *sint*, sed *erant* legitur. 22 *testamenti* in Inst. omissum est. 23 Inst.: *petierant*; et mox *repellebant*. [23a Cod. *exheredati//*] 24 Inst. *adaucta*. 25 *quod* etc.. Inst.: *qui* locupletiores libertos *habebant*. 26 *ea lege* deest in Inst. 27 Sched.: sestertiorum *ñ ñ* |c(vel *d*)*a*(vel *s*)/(?) *p*(?)*os*(?)/ (post?) *militia* (militiam?) *f//r*(vel *p*)/*ww*/c(vel *s*) *patrimon* — — |*rit* Inst.: *sestertium centum millium* patrimonium *reliquerat*. [Quae Ed. 2 deerant, Huschk. optime supplevit, *nū|morum* c *milium plurisue*] 28 Inst. *habebat*; et mox: *erat*; *deberetur*. 29 Inst.: unum *quidem*. Bien. tamen ed. *quidem* non habet. 30 *unamue* etc. Inst.: *filiamve* heredem *reliquerat*. Cod. *relinquerit* 31 In Inst. Bien.: patrono *debebatur*. Hal. et Cuj.: *debebatur* patrono. 32 *ac si*. Sched. *** . 33 In Inst. vulgo legitur: ac si *is* sine ullo filio filiave *intestatus decessisset*. Sententia tamen, isto verbo *intestatus* admisso, aperte falsa est: unde Cuj. pro *intestatus* reposuit *testatus* [quod confirmant codices Bamberg.] 34 Ed. 1.: **cum** uero **duos** Male, quantum ad currentium

§. 42. §. 2. I. de success. libertor.

pars debetur [36]: |si tres relinquat, repellitur patronus.
|————— ————— ————— ————— [37]

I 20 |§. 43. In bonis libertinarum nullam iniuriam antiquo |iure patiebantur patroni. cum enim hae in pa*tro*|norum legitima tutela essent, non aliter scilicet |testa-
24 mentum facere poterant, quam patrono aucto|re. itaque sine auctor ad testamentum faciendum ||factus ** 137. LXXIX.a. b. r.
******************************** |————— —————
————— ————— |*******************************
4 *si uero* auctor |******** non erat **************** morte
**** |————— ————— ————— —————
|************************************ **ut** |*posset* [38]
8 patronum a bonis **libertae uindicandis re**|pellere [39].
§. 44. Sed postea lex Papia **cum** [40] quattuor libe|rorum iure libertinas tutela patronorum libe|raret, et eo modo ************************* *tu*|toris auctor*itate* [41]
12 ************************ |————— —————

litterarum usum stellulasque appositas; Sched. enim sic habent: cum uero *d****

[35] Inst. *reliquerat.* [36] Inst. *debebatur patrono*; et mox: *reliquerat*; *repellebatur*. [37] Linea vacua. [38] Sched.: (lin. 2.) *relıcııı*————————— (lin. 3.) *cıus cp*ıaımpıp*(vel *r*)*patc*(vel *u*)*r*oııcoıu ss*ıcr*(vel *p*)*o* (si uero?) auctor? (lin. 4.) *a*******s* (factus?) non erat *n*(?)*ıııııus* (nullius?) *ıapaım*(vel *ııı*)**ı* morte *o*(?)*aı*(?)*ı*(?) (lin. 6.) *ıınebat* (pertinebat?) *ıı*ı*n*(vel *ıı*)**o *uııc*(vel *o*)*s*ı*m* ———— (lin. 7.) *possi*(?)*t* [Sic. Versu 3 recepi *si uero*. Tum scripsi *ut posset*, quod ad filium libertae pertinet, qui non erat suus heres matri. Gösch. tamen malebat *possent*, quoniam *liberos* habet Vlpianus XXIX, 2. Ipse ediderat *possit*; sine *ut*.] [39] Sched.————————|*pellere* [17 asteriscos removi.] [40] Sched. **** [41] *tutoris auctoritate*. Sched.

§. 43. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIX, §. 2. *cum enim hae —— patrono auctore.* Conf. Livius, Lib. XXXIX, cap. 9. item supra Commentar. I. §. 192. et Commentar. II. §.§. 118. 122.

§. 44. Conf. Vlpianus, Fragm. XXIX, §. 3. *cum quattuor liberorum iure — liberaret.* Conf. supra Commentar. I, §. 194.

——— ——— |***[42] habuerit, uiriIis pars patrono debeatur[43], **[44] |** ex bonis eius, quae omnia *************[45] iuris |——— ——— ——— ———[46] |****[47] ad patronum pertinet.

|§. 45. *Quae*[1] autem diximus de patrono, eadem intellegemus et |de *filio patroni*[2], *item* de *nepote eius et de* pronepo|**te ex nepote* filio nato* prognato. §. 46. *Filia*[3] uero patro|*ni, ite*m neptis e*t* pron*ep*tis ex**[4] nepote *filio* |*nato prognata*[5], quamuis idem **ius*

—|*toris auctor*—— [42] Sched. *r*(vel *p*)*//* [43] *et eo modo* etc. In Cod. ita ferme scriptum esse conjicio: et eo modo *inferret, ut iam sine patroni* tutoris auctoritate *testari possent, prospexit, ut pro numero liberorum, quos superstites liberta habuerit*, u. p. p. d. Conf. Vlp. loc. hic inferius allegat. [44] Sched. *e/* [45] Sched.: *quac* omnia ——*op/oco* [46] Sched. in lin. 15. ductus exhibent hos: *//*sprcsrcbn//**cp/*ou/n*(vel *//*)*///*o*(vel *d*)—*/p* (vel *r*)**/qu* [47] Sched. ***as* In Cod. fortasse est *htas* i. e. hereditas.

§. §. 45—48. [1] Sched. *q*/* [2] Sched.: de *p*(vel *r*)**o*(?)**** (prole? filiis?) [Hollw. et Huschk. *filio*; quod recepi.] ****r* (vel *p*)*cn/* (patroni) [3] [*item* etc.] Sched. ****s* dp*(vel *r*) *nc*(vel *o*) ***/* **s // *c p*(vel *r*)*//onem*(?)|*** ** ****** c**o ////* p*(vel *r*)*p*(vel *r*)** ***ato p*(vel *r*)*///a* [Haec quoque Hollw. et Huschkio debentur. Sed Huschk. spatium praescriptum excesserat, cum faceret *et de nepote ex filio et*: Hollw. autem scribendo *item de nepote et* neglexerat haec ***s* Ex his feci *ius*, i. e. *eius*.] [4] Sched. *patro*|**** (patroni) */o/* ****** *t pronos*** **** [Asteriscis Hollwegiana substitui, *item* etc. Huschk. paulo aliter, *et neptis ex fil. et proneptis ex*] [5] Sched. *nepotc* (nepote) *p/l/o* (filio) |*n*** pp******* [Sic. In his extremis egregii instauratores consentiebant.] Loci sententia sine dubio haec est: patroni filios, nec non ceteros liberos masculos per virilem sexum descendentes, velut nepotem ex filio, pronepotem ex nepote filio nato in bo-

§. 45. Conf. infra §. 58. item Vlpianus, Fragm. XXVII, §. 1. XXIX, §. 4.

§. 46. Conf. Vlpianus, Fragm. XXVII, §. 1. XXIX, §. 5.

***habeant, quod l**ege [6] XII tabularum |patron*o* datum est, *praetor tamen uocat tantum masculini* sex*us* [7]
24 |patron*orum* liber*os*. **sed** *filia ut contra tabulas* [8] 138.
testa||menti liber*t*i (*uel*) ab **intestato** *contr*a *filium* [9] LXXIX.b.
adopti|uum *uel uxorem* nur*umue dimidiae par*t*is bo- b. r.
norum possessionem |petat [10], trium liberorum iure
4 lege Papia consequitur: |aliter hoc ius non habet [11].
§. 47. Set ut ex bonis libert*ae* |*suae* [12] quattuor libe-

nis liberti eadem jura habere, quae ipsi patrono competunt. [6] Sched. *quid*(vel *o*)*e*⁎ (quidem) ————— *ege* (lege) [Sic. Gösch. dedit §. 46. quidem ⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎*lege* Hollw. *q̄u idem ius habeant q* (vel *habeat q e*) lege Huschk. *idem quidem ius habet quod* lege] [7] Sched.: *patroni* (pro *patronis*, ut opinor) [*patrono* scripsi cum Huschk. et Hollw.] datum *e* (est) *pp* //⁎ ⁎ↄc⁎⁎⁎ // ⁎⁎⁎⁎*m*//⁎⁎ *sex*(vel *a*)⁎ (An *sexu*?) [Hic mihi Huschk. videbatur verum vidisse, *p̄r*. *āt* (autem: feci *t̄m*.) *uocat t̄t* et cetera ut edidi. Hollw. *p̄r*. *t̄m* *n̄* (nihil) *iuris dedit* (Gösch. volebat *dat*) *feminini sexus*, et deinde *liberis*.] [8] Sched. *patron*c⁎⁎/c (patronorum) *l*⁎*b*⁎*r*c⁎ (liberos) ⁎⁎⁎ *pop*(vel *r*)// /⁎ *u*//c //⁎c⁎(?) [Asteriscos Ed. 2 ita supplevit Huschk. *ut uero filia* ꝯ *tabulas*, Hollw. *si uero filia* ꝯ *tabulas*, Gösch. *nam filia ut* ꝯ*tra tab*. Mihi *nam* minus aptum videbatur quam *sed*.] [9] Sched. *l*/*ber*// (liberti) ⁎(Bl. *a*)*b*(?) ⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎ //*pa* /(?)/⁎⁎co [Ab Huschk. et Hollw. petivi *uel* (Huschk. *aut*) ab *intestato* ꝯ*tra filium*] [10] *adoptiuum* etc. Sched.: (vers. 1.) *adop*(vel *r*)*r*(vel /)/ (vers. 2.) ⁎/*um* (adoptiuum) ⁎/c⁎ (uel?) *m*/*op*⁎⁎⁎ (uxorem?) ⁎/*ur*(vel *p*)/⁎c⁎//⁎ (nurumue?) ⁎/*no*c(vel *p*)⁎*n*⁎ ///⁎*p*// *bp* (vers. 3.) petat (bonorum possessionem petat. Sed haud scio, an in Cod. sit *b̄p*. ꝯ|*petat* i. e. bonorum possessio competat.) Bl. (vers. 2.) *uus* ——————————— *manum*/*s*⁎⁎⁎ [*uel uxorem nurumue* audacter recipi potuit. *dimidiae partis* Hollw. et Huschk.] [11] Totius articuli sententia repetenda est ex Vlp., Fragm. XXIX, §. 5. Ibi sic scribit Vlp.: *Feminae vero ex lege quidem duodecim tabularum perinde jus habent, atque masculi patronorum liberi. Contra tabulas autem testamenti liberti, aut ab intestato contra suos heredes non naturales bonorum possessio eis non competit. Sed si jus trium liberorum habuerint, etiam haec jura ex lege Papia Poppaea nanciscuntur.* [12] Sched. *liberte*⁎

roš habe*ntis uiri*lis pa*rs ei d*|*eberetur*[13], liberorum
quidem iure[14] *non *est* comprehensum*[15], |ut qui-
dam putant. set tamen intestata liberta |mortua, uer- 8
ba[16] legis Papiae faciunt, ut ei uirilis pars de|beatur.
si uero testamento[17] facto mortua sit liberta, tale
i|us ei datur, quale datum est[18] ************************
|—————— —————— —————— ——————[19] |li- 12
berique contra[20] tabulas testamenti[21] liberti habent:
|quamuis parum diligenter ea pars legis scripta |sit.
§. 48. Ex *h*is[22] apparet, e*x*traneos heredes patrono-
*r*um[23] |longe remot*um ab omni eo* iure iri, quod *uel*
in *in*|testatorum bonis *uel contr*a tab*ul*as[24] testamenti 16
|patrono compelit[25].

(libertae) |*s**/**(suae) [13] Sched. *habet****c (habentis) ****p/l*s* (uirilis) *p*r*(vel *p*)* (pars) c(?)* (ei) *|c(?)**o(?)c///* (debeatur) [His postremis litterarum vestigiis verius subesse putabitur *deberetur,* idque reposui.] [14] Sched. ***///dcc/* (quidem) *///p** (iure) [15] Sched. ***pn*co////*m* Legendum puto: *non 7sequitıR* (consequitur). [Praestabit *non ē cp̄hē'um,* quod recepi.] [16] Sched. *ua* [17] Sched. *tm* Conf. ad §.52. not. 11. [18.19] Sched. datum *e stcb n**/*** l/u/c*/* //*/o(?)|/*l(?)/ ***p*(vel *r*)*///dc s/o*** h*** */r*(vel *p*)/ *l**c *//s* (uirilisexus?)**** [Temptabam datum *ē trib. ////.ue* liueris *hono*-|*rate patronae, simile* huic iuri *quod patronus*] [20] Sched. *liberiq **n*(vel //)*tra* [21] Sched. *test***///* In Cod. fuerit *testam̄ti* [22] Cod. *is* [23] Sched. *patronos*(?)*u.* In Cod., ut opinor, est *patronorū.* [24] [Ed. 2 remoti*ores* ********** iure ***-quod ** in etc.] Ed. I.: remoti*ores* ****************************** |************************ *contra* tab*ul*as Sched. *remot/*** s*(remotiores)*b o//*** u*(vel c)c */ur*(vel *p*)*e* (iure) *iri o/*cc* * ** **|*testu to*(vel *u*)*r//*** bonas /*c** (uel) *o***ra* (contra) *tab***as* (tabulas) Bl.: (in extremo vers. 15.) quod **e* in (vel *os* pro *in*) **(?) (in principio vers. 16.) *testatorum* (intestatorum) bonis [Klenzio hic debemus *ob omni eo* et *ū.*] [25] Sententia, quantum intelligere possum, haec est: extraneos patroni heredes in bonis liberti nihil juris habere.

§. 48. Conf. infra §.§. 58. et 64.

§. 49. Patronae olim ante legem Papiam |hoc solum ius habebant in bonis libertorum, |quod etiam patronis ex lege XII tabularum datum est. nec enim[1]
20 |ut contra tabulas testamenti, in *quo* praeteritae erant[2], uel ab in|testato contra filium adoptiuum uel uxorem nu|rumue bonorum possessionem partis dimidiae peterent[3], Praetor similiter[4] |*****************
24 **********[5] §. 50. *Sed postea lex Papia*[6] |duobus liberis honoratae ingenuae patronae, ||libertinae 139. LXI. b.
tribus, eadem fere iura dedit, quae ex e|dicto Praetoris patroni habent. trium uero liberorum |iure ho-
4 noratae ingenuae patronae ea iura de|dit[7], quae per eandem legem patrono data sunt: li|bertinae autem patronae non idem iuris praesti|tit. §. 51. Quod autem ad libertinarum bona pertinet, si |quidem intesta-
8 tae decesserint, nihil noui patro|nae liberis honoratae lex Papia praestat. itaque[8] si |neque ipsa patrona,

§.§. 49—52. [1] Sched. *n*(vel //)cc (nec) *cni?* (enim). [2] *testamenti* etc. In Cod. sic scriptum puto: *testam̄ti* in *q̊* *p̀teritae r̄at* Sched.: *te***m̄ti* in * *p*(vel *r*)*a/****er*(vel *p*)*a*(?)/ [3] Sched.: *bp.* (bonorum possessionem) *par*(vel *p*)*** (partis) *d*******c* (dimidiae) *pcterent* (peterent). [4] Sched. *s/***l/ꟻ* [5] Sched. ********* *l/b*r* — — — — Legendum videtur: *ut patrono liberisq̄. e'* (eius) *ↄcessit.* [6] Scriptum pono: *s' postea lex p̄p̄.* (papia). [7] *dedit.* Ita Cod. Bl. Sched. *ded//*(?) [8] Sched. */tau*(vel //, vel *e*)*ue*

§. 49. Conf. Vlpianus, Fragm. XXVII, §. 1. XXIX, §. 6.

§. 50. *Sed — — — habent.* Conf. Vlpianus, Fragm. XXIX, §. 6. *trium — — data sunt.* Conf. Idem, XXIX, §. 7., ubi sic legendum: Item *ingenuae* trium liberorum jure honoratae eadem lex id jus dedit, quod *ipsa patrono* tribuit. Vulgo ita legitur: Item *liberis ingenuae* t. l. j. h. e. l. i. j. d., q. *ipsi patronae* tribuit. In Cod. Vatic. est: Item *ingenui* t. l. j. h. e. l. i. j. d. q. *ipsi patrono* tribuit. *quae per eandem legem patrono data sunt.* Conf. supra §. 42.

§. 51. *sicut supra diximus.* Conf. Commentar. II. §. 161. Gajus idem fortasse significavit huj. Commentar. §. 43. *legitimo iure capitis deminutione perempto.* Conf. Vlpianus, Fragm. XXVII, §. 5. §. 2. I. de SCto Orphit.

neque liberta *capite deminuta*[9] sit, ex lege XII |tabularum ad eam hereditas pertinet, et excluduntur libertae |liberi: quod iuris est etiamsi liberis honorata |non sit patrona; numquam enim, sicut supra dixi|mus, feminae suum heredem habere possunt. si uero |uel huius, uel illius capitis deminutio interueniat, rursus liberi |libertae excludunt patronam, quia, legitimo iure *capitis deminutione p*|erempto[10], euenit, ut liberi libertae cognationis iu|re potiores habeantur. §. 52. Cum autem testamento fa|cto moritur liberta, ea quidem patrona, quae li|beris honorata non est, nihil iuris habet contra libertae testamentum[11]: |*ei*[12] uero, quae liberis honorata sit, hoc ius tribuitur per le|gem Papiam, quod habet ex edicto patronus contra |tabulas liberti.

|§. 53. Eadem lex patronae filiae liberis honoratae |patroni[1] iura dedit. sed in huius persona etiam
140. LXI. a. unius ||filii filiaeue ius sufficit.

§. 54. Hactenus omnia iura qu|asi per indicem tetigisse satis est: alioquin dili|gentior interpretatio propriis commentariis |exposita est.

Bl. itaque   [9] *capite deminuta.* Cod. *qd*, pro *kd*.   [10] *capitis* etc. Ed. 1.: ** *p*|erempto Sched. *q*(?)*d*(?)*|*erempto* Bl. *q.d/*|*erempto* Lege: *kd* (capitis deminutione) *p*|*erempto* Conf. not. 9.   [11] *libertae testamentum.* Ed. 1.: *tabulas libertae* Sched. */*b./c/?* Bl. *l/*(vel *t*)*b·* (libertae) *t/n* (testamentum) Conf. ad §. 47. not. 17. [12] Sched. *ea*

§. 53. [1] Sched.: honoratae */a*´|patroni Librarius fortasse bis scripsit syllabam *pa*; aut excidit aliquid, ut Vnterholznero videtur, qui, ductus */a* vocis *item* vestigium existimans, sic legendum putat: Eadem lex patronae filiae liberis honoratae, *item patronae filio* patroni iura dedit. (Vid. Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft. Tom. V. pag. 45—47.) [Aliquid deperisse manifestum est. Temptabam *paene eadem* *q* (quae) *ipsi patronae, filio autem patronae* patroni iura dedit.]

|———— ———— ———— ————[1]

S |§. 55. Sequitur, ut de bonis Latinorum libertinorum
|dispiciamus.

8 §. 56. Quae pars iuris ut manifestior fi|at, admo-
nendi sumus, de quo alio loco diximus, eos, |qui nunc
Latini Iuniani dicuntur, olim ex iure Quiritium ser-
|uos fuisse, sed auxilio Praetoris in libertatis forma
12 |seruari solitos; unde etiam res eorum peculii iu|re
ad patronos pertinere solita est: postea uero per |le-
gem Iuniam eos omnes, quos Praetor in libertate[1]
tu|ebatur, liberos esse coepisse, et appellatos esse La-
ti|nos Iunianos: Latinos ideo, quia lex eos liberos
16 |perinde esse uoluit, atque si essent ciues Romani in-
genui, qui ex |urbe Roma in Latinas colonias deducti
Latini co|loniarii esse coeperunt; Iunianos ideo, quia
per le|gem Iuniam liberi facti sunt, etiamsi non ciues
20 Romani. |*qua*re[2] legis Iuniae[3] lator cum intellege-
ret |futurum, ut ea fictione res Latinorum defun|cto-
rum ad patronos pertinere desinerent, ob |i*d quod*
24 *neque* ut serui *d*ecederent, ut possent[4] *iu*|*re peculii*

§. 55.[•] [1] Linea vacua.

§.§. 56—62. [1] Sched. *libtem* (libertatem). [2] [Ed. 1 et 2 non ciues Romani. nam |**] Sched. *non* *crn* |*p*(?)*r* Bl. |*r Itaque aut *Praetor* legendum videtur, aut *populus Romanus*: utraque tamen lectio difficultatibus implicatur. [Feci *crni* |*qr*] [3] Librarius verbum *iuniae* bis scripsit. (Bl.: *iunie* iuniae) [4] *desinerent* etc. Ed. 1.: desinerent, et |****************** cederent, *** possent Sched.: desinerent *e*(?)*t*(?) (Bl. *et*, vel *op*) |*ıa******uc *uı seruı cecederent ut* (vel *ıı pro *ut*) possent Kellerus in Ad-

§. 56. *de quo alio loco diximus.* Vid. Commentar. I. §. 22. *eos, qui nunc* ——— *solita est.* Conf. Fragm. veter. ICti de jur. specieb. §.§. 6. 7. 10. *postea* ——— *etiamsi non ciues Romani.* Conf. cit. Fragm. §. 8. Vlpianus, Fragm. I, §. 10. L. un. pr. C. de Lat. libert. toll. (Iustinian.) *itaque iure quodammodo peculii* etc. Conf. §. ult. I. de success. libertor. cit. L. un. C.

141. XCI. a. res [5] eorum ad patronos pertinere, neque ||liberti Latini
hominis bona [6] possent manumissionis iure ad |patronos
pertinere: necessariu*m existimauit*, |ne beneficium
istis datum in iniuriam patrono|rum converteretur, ca- 4
uere, ut bona defuncto|rum [7] proinde ad manumisso-
res pertinerent, |ac si lex lata non esset. itaque iure
quodammodo pecu|lii bona Latinorum ad manumisso-
res eorum [8] perti|nent. §. 57. ****************** [9] dif- 8
ferant ea [10] iura, quae |in bonis Latinorum ex lege
Iunia constituta sunt, |ab his, quae in hereditate [11] ci-
uium Romanorum libertorum obseruantur. |§. 58. Nam N
ciuis Romani liberti hereditas ad extraneos heredes
patroni |nullo modo pertinet: ad filium autem patroni 12
nepo|tesque ex filio, et pronepotes ex nepote filio nato
prognatos [12] |omni modo pertinet, etiamsi (a) parente

dendis ad Ed. 1. sic legendum existimat: desinerent qu|ia n' (nec) āplius (amplius) ut serui decederent ut possent Cujus lectionis partem posteriorem (ut serui etc.) in contextum recepi; ea enim nullam habet dubitationem. At idem de verbis quia nec amplius dici non potest. Mihi verisimilior videtur haec scriptura: ob|id q (quod) neque [Hoc recepi.] [5] Sched. d/(?)|**c o(?)ccu(vel */)l (vel /)* r In Cod. sic esse puto: iu|re peculi (peculii) R (res). [Recepi.] [6] Sched. pro b̄. i. e. bona, exhibent b̄p̄ [7] [ut etc. Ed. 1 et 2 ********* libertorum] Sententia exigit: ut bona horum libertorum. Sched. uol*/*** liberto|rum exhibent. [Sed adscriptum est litteras liberto incertas esse. Quo animadverso quid ponendum esset dubitari non potuit.] [8] Sched. cs/p** Lego eorum. [Recepi.] [9] Sched. /n/dc**o/d//q/(?) — — In Cod. fuerit: unde euenit ut multum; vel simile aliquid. [10] Sched. c* [11] Sched. htatem (hereditatem). [12] filio etc. [Ed. 1 et 2 **** nato] Sched. pd(?)ocnato (vel u) Bl. loco ductuum pdoc hos exhibet: r(vel p)ca(vel /)oc Legendum videtur aut filio nato (Conf. supra §. 2.), aut, quod Sandero placet, prognatos. [Immo

§. 58. *Nam — — — omnimodo pertinet.* Conf. infra §. 64. et supra §.§. 48. 45. *Latinorum* etc. Conf. infra §. 63. sq.

fuerint exhere|dati. Latinorum autem bona tamquam
16 peculia seruorum |etiam ad extraneos heredes perti-
nent, et ad libe|ros manumissoris exheredatos [13] non
1 pertinent. |§. 59. Item *ciuis Romani liberti* [14] here-
ditas ad duos pluresue patronos aequa|liter pertinet,
20 licet dispar in eo seruo dominium |habuerint: bona
uero Latinorum pro ea parte per|tinent [14a], pro qua
parte quisque eorum dominus fue|*rit* [15]. §. 60. Item
in hereditate ciuis Romani liberti patronus alteri|us
24 patroni filium excludit [16], et filius patroni al|terius pa-
troni nepotem repellit. bona autem La||tinorum et ad 142. XCI. b.
ipsum patronum et ad alterius [17] pa|troni heredem si-
mul pertinent pro qua parte ad ip|sum manumissorem
4 pertinerent. §. 61. Item si unius |patroni tres forte
liberi sunt et alterius unus, |hereditas ciuis Romani
liberti in capita diuiditur, id est, tres |fratres tres
portiones ferunt, et unus quartam: |bona uero Lati-
8 norum pro ea parte ad successores |pertinent, pro qua
parte ad ipsum manumissorem |pertinerent. §. 62. Item
si alter ex iis [18] patronis suam partem |in hereditate [19]
ciuis Romani liberti spernat, uel ante moria|tur quam
12 cernat, tota hereditas ad alterum pertinet: bona |au-

utrumque conjungendum, ut §. 2. 45. Non dubium quin librarius peccaverit.] [13] *manumissoris exheredatos.* Cod. *mn exht.* [14] *ciuis Romani liberti.* In Cod. pro *cr. lib.ti,* ut scriptum oportebat, est *scrib.* [[14a] Cod. *perti|tinent*] [15] Cod. *fue|r/* [16] Cod. *excluditur* [17] Sched. *lterius* Bl. *alterius* [18] [Edd. *his*] Cod. */s* In annotationibus ad Ed. 1. conjeci *ipsis,* quod jam minus placet. Hugoni, in Cod. *ex II* (duobus) *patronis* scriptum esse opinanti, Sched. adversantur, quibus si fidem habeamus, certa est ea, quam indicavi, Cod. scriptura. [19] Cod.

§. 60. ***Item — — — repellit.*** **Conf. Vlpianus, Fragm. XXVII, §.§. 2. 3. §. 3. I. de success. libertor.**

§. 61. ***Item — — — quartam.*** **Conf. Vlpianus, Fragm. XXVII, §. 4. cit. §. 3. I. de success. libertor.**

tem Latini pro parte decedentis [20] patroni caduca |fiunt, et ad populum pertinent.

|§. 63. Postea Lupo et Largo Consulibus senatus censuit, |ut bona Latinorum primum ad *eos* pertinerent, |qui eos liberassent [1]; deinde ad liberos eorum non |nominatim exheredatos, uti quisque proximus es|set: tunc antiquo iure ad heredes eorum, qui libe|rassent, pertinerent. §. 64. Quo [2] senatusconsulto quidam (*id*) actum |esse putant, ut in bonis Latinorum eodem iure u|tamur, quo utimur in hereditate ciuium Romanorum liber|tinorum. idque [3] maxime Pegaso placuit. quae |sententia aperte falsa est. nam ciuis Romani liberti here|ditas numquam ad extraneos patroni heredes ||**pertinet: bona autem** [4] Latinorum etiam ex hoc ipso |senatusconsulto, non obstantibus liberis manumissoris, eti|am ad extraneos heredes pertinent [5]. item in hereditate |ciuis Romani liberti liberis manumissoris nulla exhereda|tio nocet [6]: in bonis Latino-

143. LXIV. a. b. r.

hereditatem [20] *decedentis*. Sic est in Cod. Sed haud scio, an legendum sit *deficientis*.

§.§. 63—71. [1] *eos — liberassent*. Cod. *eum — liberasset* [2] Cod. *quod* [3] [Ed. 1 et 2 idemque] Ita Cod. Malim tamen *idque*. [4] Requiruntur litterae circiter 16. [5] *senatusconsulto* etc. Sched.: *s* — — — — — — *s* liberis *manumissori*' *e*(vel c)// | — — — — — *hdes ptinuit* In Ed. 1. contexto est: *********** ***** liberis manumissoris **** |************** heredes pertinent. In annotationibus conjeci: senatusconsulto, non *extantibus* liberis *manumissoris ad* extraneos *patroni* heredes pertinent. Bl. sic habet: *sc.* (senatusconsulto) non obstantibus liberis manumissoris eti|am ad extraneos *hdes* (heredes) *ptinet* (pertinent). [6] *item in hereditate* etc. Ed. 1.: (vers. 3.) ************* (vers. 4.) ****

§. 63. Conf. §. ult. I. de success. libertor. L. un. pr. et §. 12. C. de Lat. libert. toll. (Iustinian.) item supra §. 58.

§. 64. *nam ciuis Romani — — pertinet*. Conf. supra §. §. 58. et 48.

rum *autem nocere* nomina|tim [7] factam exheredationem *ipso* senatusconsulto [8] significa|tur. uerius est ergo [9]
8 hoc solum eo senatusconsulto [10] actum esse, ut |manumissoris liberi, qui nominatim exhere|dati non sint, praeferantur extraneis heredibus. |§. 65. *Itaque* et emancipatus filius patroni praeteritus, quam|uis [11] contra tabulas testamenti parentis sui bonorum posses-
12 sionem non [12] |petierit, tamen extraneis heredibus in
I bonis Latino|rum potior [13] habetur. |§. 66. Item filia [14] ceteri*que*, quos *ex*heredes [15] licet iure ciuili |**facere inter ceteros, quamuis id suff**iciat, *ut* ob omni *he-*
16 *reditate* p|*at*ris sui s*u*mmou*eantur* [16], tamen in bonis

**** liberis manumiss*oris* ************* (vers. 5.) ********* Sched. (vers. 3.) *//*(vel *e*)*//**(?) */n* —— (vers. 4.) ——— *liueris manumiss* ——————— (vers. 5.) *//o no/*(?)*/*(?)** Bl.: (vers. 3.) item in *htatem* (hereditatem) (vers. 4.) *c̄r.* (ciuis romani) liberti *liueris* manumissoris nulla *exh̄da* (vers. 5.) *tio* (exheredatio) *noqet* (nocet). [7] *in bonis* etc. Ed. 1.: ************************* *nomina*|tim Sched. */n* ————————————|*tim* Bl.: in bonis latinorum *//*(vel *s/*, vel *n* pro *//* — Lege *āt.* i. e. autem) **//ere* (nocere) nomina|tim [8] *exheredationem* etc. Ed. 1.: *exhered*ationem ***** Sched. *e***h******ationem* ***** Bl.: exheredationem ***so* (vel *e* — ipso) *sc* (senatusconsulto). [9] Sched. *uc*(vel *e*)*r***/s***crc** Sententia exigere videtur: *unde apparet.* [*uerius ē ergo* legit in codice Blumius, sed casu ad Gösch. non perscripsit.] [10] *hoc* etc. Sched. *hde so***//m e*(vel c)*o*(?) *s̄**(vel *ō**) Bl.: hoc solum eo *s̄c* (senatusconsulto) [11] *Itaque* etc. Ed. 1.: **Itaque filius etiam ema***ncipatus* patroni praeterit*us* *quam*|*uis* Sched.: ———————— *a/****r*****s*(?) patroni *p̃ter/t*** **(?)|*///s* Bl.: ***a** (Lege *itaq̄* i. e. itaque) *e*(vel *a*)*t* emancipatus filius patroni *p̄teritus* (praeteritus) *q*|*uis* (quamuis). [12] *parentis* etc. Ed. 1.: parentis **bonorum possessionem non** Sched.: parentis ***** Bl. *parentisui* (parentis sui) *b̄p* (bonorum possessionem) *n* (non). [13] *latino*|*rum potior* Ita Cod. Bl. Sched. *la****n**|*rum po//o*(vel *u*)* [14] Sched. **/em* */*****a* Bl.: item filia [15] *ceterique* etc. Sched. *ceteriquos* (pro *ceteriq̄. quos* i. e. ceterique quos) ***hredes* (exheredes). [16] *iure ciuili* etc. Sched.: iure

Latinorum[17], |**nisi nominatim a parente fuerint exheredа|ti, potiores erunt extraneis heredibus. §. 67. Item ad** ***li***|**beros**[18], **qui** ***ab***[19] **hereditate parentis se abstinue|runt**[20] **[21] |* 20
hereditate * exheredati[22] **nullo modo dici possunt, non |magis quam qui testamento silentio praeteriti sunt.**[23]
|**§. 68.** ***Ex his***[24] **omnibus satis illut apparet, si is**[25], E
144. **qui Latinum |fecerit**[26] ************************************ 24
LXIV. b. **[27] ||————————————————————[28] 1—21
b. r. |**§. 69. Item** *******[29] ***************************** I

ciuili |———————————/c/a* /*/ ab omni *b/c|***/s* sui *s//m*(vel *oa*)*m*(vel c*)*ob*a////** In Cod. sic esse conjicio: iure ciuili |*facere* *X*(inter) *ceteros qū.* (quamuis) *id sufficiat ut* ob omni *h̄te* (hereditate) *p|atris* sui *summobeant'* (summoueantur). [17] Sched. *latin* [Ed. 1 et 2 Latini] [18] Sched. **|*beros* [19] *qui ab.* Sched. *quia* [20] Ita Cod. Bl. Sched. *abstinue*|— [21] Bl. uno loco *n*olum*******ual* ————*/l*le*(vel *o*)*nto* —| [Sic fere, quamquam spatia non satis certa sunt.], alio vero sic habet: /*n* ——————————————*na*| [22] |*ab hereditate* etc. [Sic Ed. 2.] Ed. 1.: ********* *exheredati* Sched. |—————*eredati* Bl.: |*a htate q̄*(vel *ū*) exheredati [21. 22 Temptabam *nihilo minus bona latin* (Latinorum) *ptinent q̇* (quam) *obligato|s h̄tati q̄* (quod-vel *n̄*, i. e. nam) exheredati Huschk. *ex sc. latini b.* (bona) *ptinent q̇a* (quia) *licet alieni habentur* |*ab* hereditate *tm̄* (tamen) exheredati] [23] Ex hoc loco, quamvis mutilo, intelligitur, liberos patroni, qui ab ipsius hereditate se abstinuerint, cum exheredati dici non possint, extraneis heredibus in bonis Latinorum praeferri. [24] *Ex his.* Sched. **x is* [25] *satis* etc. Ed. 1.: satis ****** apparet **** Sched.: satis ////// apparet */ /*s* Bl.: satis illut apparet si is [26] *fecerit* in Ed. 1. non legitur. Bl. *fecerit* (vel *n* pro *it*) [27] Sched. —*l*b*——— ————*l****(?) [28] Bl. ex aliquo huj. pag. versu (utrum octavo, an nono ipse incertus est) eruit haec: **c(vel *f*)*uer*(vel *p*)/*tur* (queritur?) /*nse* Sched. in princip. lin. 21. ductus incertos exhibent hos: ///***ncba*/ [29] Sched. *item/ll///*— Bl. *itemn/umnec*

§.§. 69—73. Conf.: Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissen-

15.
CVII. a.

144.
LXIV. b.
b. r.

24 |dispar *[30] ******************************** |***********
****************************[31] pu||tant ad[32] eos perti- 145. XCVII. a.
nere, quia nullo interueniente |extraneo herede senatusconsulto locus non est[33]. §. 70. Set si cum liberis su|is[34] etiam extraneum heredem patronus reliquerit,
4 C|aelius[35] Sabinus ait, tota bona pro[36] uirilibus partibus ad |liberos defuncti pertinere, quia[37] cum extraneus here|s[38] interuenit, non habet lex Iunia locum, sed senatusconsultum[39]. |Iauolenus autem ait, tan-
8 tum[40] eam partem ex senatusconsulto[41] libe|ros patroni pro[42] uirilibus partibus habituros esse, |quam extranei heredes ante senatusconsultum lege Iunia[43] habituri essent, |reliquas uero partes pro hereditariis partibus ad e|os pertinere.[44] §. 71. Item[45] quaeritur,
12 an hoc senatusconsultum[46] |ad eos patroni liberos

An: it. (item) *omnium* — ? [30] Bl.: dispar *e* (est?) [31] Sched. |*red*— — — — — — — — — — — — — — [32] *putant ad.* Ed. I.: ||** ad Zeitschr.: ||*n* ad Sched.: ||**n* ad Bl.: ||*ta*(vel *e*)*nt* (pu||tant) ad [33] *pertinere* etc. Sched.: pertinere *quis* nullo interueniente |extraneo herede *sc lo**s* non *ē* Zeitschr.: per . . *n* . . *p* . . . . *eru* . . *ni* . . |*extraneos heredes* . . . . . *ne* Loci sententiam hanc esse puto: bona Latini ad liberos manumissori ex disparibus partibus succedentes, nullo extraneo herede interveniente, non pro virilibus, sed pro hereditariis partibus pertinere. [34] *Set* etc. Cod.: *et* si cum *liberi*ſ *ſu*|*is* Zeitschr.: *ci* si cum *libertum* |*is* [35] Sched.: reliquerit ?|*elius* Zeitschr. *reliquerit* |*elius* [36] Sched. *p* Zeitschr. *f* [37] Cod. *q*ꝁ Zeitschr. *ck* [38] Zeitschr. *extraneos here*|*des* Ita etiam Cod. [39] *interuenit* (Sched. *interuen*..) etc. Zeitschr. *interven* . . . *habe* . . . . [40] Zeitschr. *Javolenus ait* . . . . . . [41] Sched. ſ*c* Zeitschr. *se* [42] Zeitschr. *ppo*; quam scripturam Sched. quoque exhibent. [43] Sched. *leg* (lege) *iun* (iunia) [44] Sequitur spatium vacuum. [45] Zeitschr. *et* [46] Sched. *sc* Zeitschr. *sc* . . .

schaft, herausgegeben von Savigny, Eichhorn und Goeschen. Tom. III. p. 165—168.

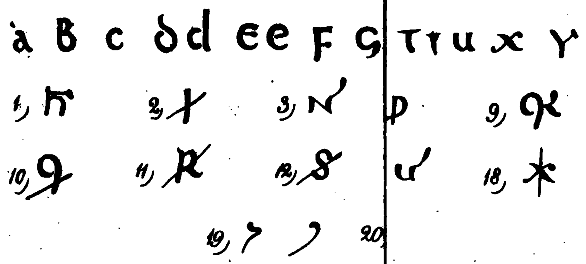
pertineat, qui ex filia nep*te*|ue [47] procreantur, id est,
ut nepos meus ex filia potior |sit in bonis Latini mei
quam extraneus heres. item [48], |ad maternos Latinos
hoc senatusconsultum pertineat, quaeritur, id est [49],
|ut in bonis Latini materni potior sit patronae filius, 16
|quam heres [50] extraneus matris. Cassio placuit, utre-
que [51] |casu locum esse senatusconsulto. sed huius
senten|tiam [52] plerique inprobant, quia senatus de his [53]
libe|ris patronarum nihil sentiat, qui aliam familiam 20
sequ|erentur. idque ex [54] eo adparet, quod nomina-
tim [55] exhere|datos summoueat [56]: nam uidetur de his
sentire, qui |ex*h*eredari [57] a parente solent [58], si here-
des non institu|antur [59]; neque autem matri filium 24
146. XCVII. b. filiamue, neque auo [60] ||materno nepotem neptemue,
si eum eamue heredem |non instituat, exheredare ne-
cesse est, siue de iure ciuili [61] |quaeramus, siue de [62]
edicto Praetoris [63], quo praeteritis liberis [64] |contra 4
tabulas testamenti bonorum possessio promittitur [65].

[47] Sched. *nep?|ue* Zeitschr. *nèp..|ve* [48] Ed. I.: item (*an*) [49] Zeitschr.: *queritur* ... [50] *Latini materni* etc. Zeitschr.: *lni* materni *s...r* sit *pàtron....|qum her* [51] Sched. *utroq* Zeitschr. *utroque..* [52] Sched. *ſent|tiam* Zeitschr. *senten|tiam* [53] Zeitschr. *bit* [54] *sentiat* etc. Zeitschr. *senita........ |.....,* [55] Cod. adparet *q* nominatim Zeitschr.: adparet . *nominant..* [56] Zeitschr. *summobeat*; et sic in ipso Cod. scriptum est. [Sed conjunctivus neque hic ferri potest, neque §. 126 n. 14.] [57] Cod. *exseredari* Zeitschr. *etseredari* [58] *solent*. Zeitschr. *ςdicnt* [59] Cod. *inſtitu|ant'* Zeitschr. *initi|int'* [60] *neque autem* etc. Zeitschr. *n.........non...* [61] *materno* etc. Zeitschr.: .... |non *instituatur exseredationem esse .....* [62] Zeitschr.: de *ex*; quam scripturam Cod. ipse tuetur. [63] Zeitschr. *pp* Eandem scripturam Sched. exhibent. Bl. autem in Cod. repperit *p̄r* [64] Zeitschr.: quo *p̀tor.....libertis* [65] Cod. *ꝑmittitur* Zeitschr. *pmittitur*

pe
ut
qu
ho
ut
qu
qu
se
lib
se
tin
se
de
146. XCVII. b. fil
si
ce
ed
ta

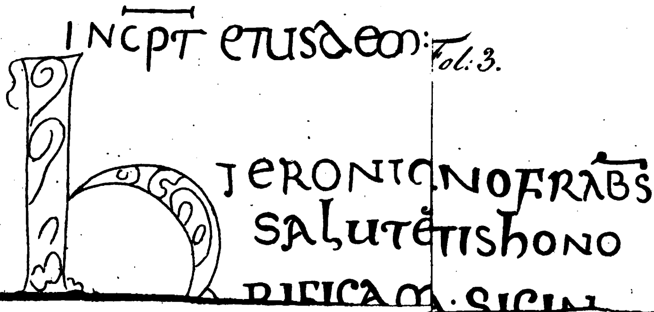
4
4
In
Ze
5
no
sc
§.
5
in
6
ex
ra
S
sc
pr

A. LITTERAE ES

B. RECENTISSIMA LAE

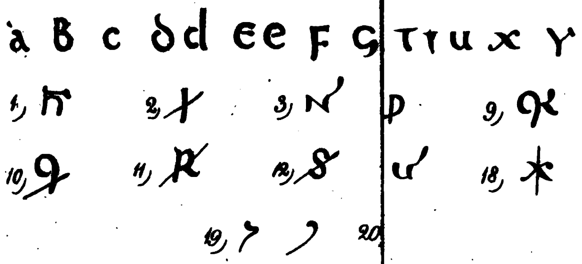
E

pertine
ut nep
quam
hoc
|ut in
|quam
que s
sente
libe|ri
sequ
tim s
senti
des
146. XCVII. b. filian
si e
cess
edid
tab

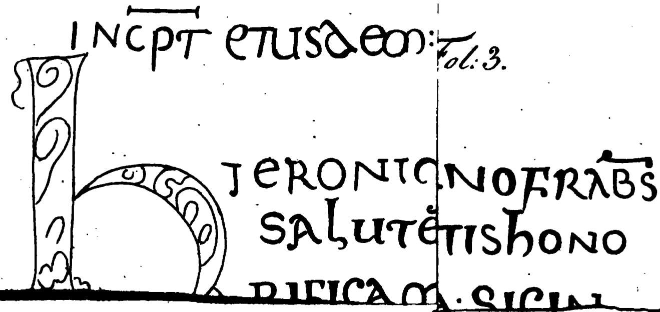
47
49
lni
Zeit
53
|..
non
scr
§.
58
int
6
ex
ra
S
sc

A. LITTERAE ES

B. RECENTISSIMALAE

E

A |§. 72. Aliquando tamen ciuis Romanus libertus tamquam[1] Latinus moritur, uel|uti[2] *si* Latinus saluo iure patroni ab Imperatore ius Quiritium con|secutus fuerit[3]. nam *ita*[4] diuus Traianus[5] constituit[6], |si Latinus inuito uel ignorante patrono ius Quiritium ab Imperatore[7] |consecutus sit[8]. quibus casibus dum uiuit iste liber|tus, ceteris ciuibus Romanis libertis similis est, et iustos[9] liberos |procreat; moritur autem Latini iure: nec ei liber*i* |eius[10] heredes *e*sse[11] possunt; et in hoc tantum habet testa|menti[12] factionem, uti patronum heredem institu|at[13], eiqu*e*[14], si heres esse noluerit, alium substituere |possit. §. 73. Et quia hac constitutione uidebatur effe|ctum, ut numquam[15] isti homines tamquam ciues Romani[16] more|rentur, quamuis eo iure[17] postea usi essent, quo uel ex le|ge *Aelia* Sentia, uel[18] ex senatusconsulto ciues Romani

§.§. 72. 73. [1] *tamen* etc. Cod. *t̄m c̄r liŪtus* (Ita Bl. Sched. *liUtus*) *tamq* Zeitschr. *tin cṙ libius tamq.* [2] Zeitschr. *uel|ut* [3] Sched. c|*secutus fuerat* Bl.: *cō|secutus* fuerit [4] Ed. 1.: *sic* Sched. //c Bl. *ut* (Legendum videtur *ita*). [Conf. II, 144 n. 25.] [5] Sched.: traianus Bl. *troianus* [6] *Imperatore* etc. Zeitschr.: imperatore ..|*secutus* fuerit .... [7] *ab Imperatore.* Sched. *ab r* (sic; intervallo dirimente litteram *r* a verbo *ab*). Bl.: ab *īmp* [8] *si Latinus* etc. Zeitschr.: si latinus *in* .... |consecutus sit [9] Cod. *iu/tos* Zeitschr. *juitos* [10] *liberi eius.* Sched. *liber* |c' Bl. |*e*' [11] Cod. *heredesse* [12] Ita Cod. Bl. Sched. *te//|menti* [13] *moritur autem* etc. Zeitschr.: moritur ... *latin* .... *necesse* .... |............. |*mentifactionem* .... |*at* [14] Cod. *eiqui* Zeitschr. *ci qui* [15] Zeitschr.: ut ..... [16] *homines* etc. Zeitschr.: homines .... [17] Cod.: *quis* eo iure Zeitschr. *qui sc* ..... *pe* [18] *postea*

§. 72. *Aliquando ——— moritur autem Latini iure.* Conf. §. ult. I. de success. libertor. L. un. pr. et §. 12. C. de Lat. libert. toll. (Iustinian.)

§. 73. *quo uel ex lege Aelia Sentia uel ex senatusconsulto ciues Romani essent.* Conf. supra Commentar. I. §. 29. sq. §.§. 66. 67. §. 69. sq.

essent: diuus Hadrianus, iniqui|tate rei motus, auctor
fuit senatusconsulti *f*aciundi [19], ut qui igno|rante uel 20
recusante patrono ab Imperatore ius Quiritium con|secuti essent, si eo iure postea usi essent, quo ex lege
|Aelia Sentia [20], uel ex senatusconsulto, si Latini
mansissent [21], |ciuitatem Romanam consequerentur,
proinde ipsi habe|rentur, ac si lege Aelia Sentia uel 24
senatusconsulto ad ciuitatem Romanam [22] peruenissent [23].

147. XXIII. a. ||§. 74. Eorum autem, quos lex [1] Aelia Sentia dediticiorum numero |facit, bona modo quasi *ciuium Romanorum* lib*er*torum [2], modo quasi |Latinorum ad patronos pertinent. § 75. Nam eorum bo|na qui, si 4
in [3] aliquo uitio non essent, manumissi ciues Romani
|futuri [4] essent, quasi ciuium Romanorum patronis eadem lege tribu|untur. non tamen hi habent etiam testamenti fa|ctionem; nam id pl*e*risque [5] placuit, nec
inmerito: nam [6] |incredibile uidebatur, pessim*ae* con- 8
dicionis ho|minibus uoluisse legis latorem testamenti

etc. Cod.: postea usi *ee͞nt* (essent) quo uel ex le|ge *xs* (Ita Sched.; ita Bl. quoque. Scriptum autem oportebat *a͞s* i. e. aelia sentia) uel Zeitschr.: postea *justis* ...... |*cexsuc* [19] Sched. item Bl. *paciundi* Zeitschr. *faciundi* [20] *ut qui* etc. Cod.: ut qui igno|rante etc. Zeitschr. *uigulleno* |................|.. [21] Zeitschr. *manumissi essent:* et sic omnino in Cod. legitur; sed perperam, quod quidem res ipsa docet. [22] *ciuitatem Romanam.* Sched. *cr* In Ed. I. per errorem omissa est vox *Romanam.* [23] *ac si* etc. Zeitschr.: ac si lege ....

§.§. 74—76. [1] Sched. *l*** Bl.: lex [2] *ciuium* etc. Sched. *sc* (vel ô) *l/b//s/orum* Bl. *sc l/bustorum* Corrige: *c͞r.* (ciuium romanorum) *libertorum* [Conf. §. 59 n. 14] [3] *si in.* Cod. *sin* [4] Cod. *futuris* [5] Cod. *plrisque* [6] Ed. I. **nam**

§. 74. *quos lex Aelia Sentia dediticiorum numero facit.* Conf. supra Commentar. I. §. 13. sq.

§. 75. *non tamen hi habent etc.* Conf. supra Commentar. I. §.§. 25 et 26.

fa|ciundi ius concedere. §. 76. Eorum uero bona qui, si non |in aliquo uitio essent, manumissi futuri Latini
12 |essent, proinde tribuuntur patronis, ac si Latini [7] de|cessissent. nec me praeterit, non satis in ea re le|gis latorem [8] uoluntatem suam uerbis expressisse [9].

V |§. 77. Videamus autem et de ea [1] successione, quae
16 nobis e|x emptione bonorum [2] competit. §. 78. Bona autem uene|unt aut uiuorum, aut mortuorum. uiuorum uelut |eorum, qui fraudationis causa latitant, nec absentes |defenduntur; item eorum, qui ex lege Iulia
20 bonis |cedunt; item iudicatorum post tempus, quod eis [3] |partim lege XII tabularum, partim edicto Prae-
M toris ad expedien|dam pecuniam tribuitur. |mortuorum
24 bona ueneunt uelut eorum, quibus cer|tum est neque heredes, neque bonorum possessores, neque ullum alium ||iustum successorem existere. §. 79. Si qui- 148. XXIII. b.
dem uiui |bona ueneant, iubet ea Praetor per dies continuos XXX |possideri et [4] proscribi; si uero mor-
4 tui, post [5] dies XV. pos|tea iubet [6] conuenire creditores, et ex eo nume|ro magistrum creari, id est, eum, per quem bona ue|neant. itaque si uiui bona ueneant,

Sched. * Bl. *N* [7] Cod. *lat/n//* [8] *latorem.* Cod. *legator* [9] Sched. *expss.?* Bl. *expsse* [Sic]

§. §. 77—81. [1] *de ea.* Cod. *dea* [2] Cod. *bonarum* [3] Sched. *eiu'* Bl. *eiu'* [4] *possideri et.* Sic legendum puto; in Sched. est *possederit* [5] *post.* Ita quidem in Cod. scriptum extat; sed sententia postulare videtur *per.* [6] Sched. *iu*

§. 77. Conf. pr. I. de success. sublat.

§. 78. Conf. Cicero, pro Quintio, cap. 19. Vlpianus, L. 7. §. 1. quib. ex caus. in possess. eatur. *tempus quod eis partim lege XII tabularum.* Conf. Gellius, Lib. XV, cap. 13. Lib. XX, cap. 1.

§. 79. Conf. Theophilus, III, 12, pr. Cicero, pro Quintio, cap. 6. 8. 23. *ex eo numero magistrum creari.* Conf. Cicero, ad Atticum, Lib. I, epist. 1. §. 3. et Lib. VI, epist. 1. §. 15. Idem, [epist. Lib. XII, 30, 5.] pro Quintio, cap. 15. Quintilianus, Institut. orator. Lib. VI, cap. 3. §. 51.

in diebus ****** |** iubet, si mortui in ***************[7]; *nam* uiui[8] bo|na xxx, mortui uero xx[9] emptori addici iubet. qu|are autem tardius uiuentium bonorum uenditio |compleri[10] iubetur[11], illa ratio est, quia de uiuis curan|dum erat, ne facile bonorum uenditiones pate|rentur.

§. 80. Neque a*utem* bonorum possess*orum ne*que *bonorum empt*|orum *res* pleno iure fiunt[12], sed in bonis efficiuntur[13]; *ex iure* Quiritium[14] |autem ita demum adquiruntur, si usuceperunt[15]. |interdum quidem bonorum emptorib*us* ***** |*** quidem *********

bent [7] *in diebus* etc. Sched.: in diebus *//pc*(?)*//*?|*r/* iubet si mortui in *dieo/*(vel *m* pro *o/*)*d/uo*(vel *q*)***/bus* An: in diebus (*pluribus*) *ueni*|*ri* iubet, si mortui in *dieb. paucioribus?* [8] Sched. *//a***(nam) **//u/* (uiui). [9] Sic. [[7. 8. 9] Videndum an haec fere hic lateant. in diebus *x pdica*|*ri* (praedicari) iubet, si mortui, in *dieb. u licentibus, itaq̄.* uiui bo|na xxxx (quadragesimo), mortui uero xx] [10] Sched. *uenditio* |*complere* [Edd. uenditionem complere] [11] Cod. *iubet* [Edd. iubeat] [12] *Neque* etc. Sched.: neque *au*(?) bonorum *possess/*(?)*o*(?)*/*(vel */*)*/***q/*(vel *m* pro *q/*) */***/*(vel c)*/*? |*cn*(vel *p*)*//*(?) pleno iure *f*(?)*/*(?)*u*(?)*n*(?)*t*(?) Gajus illud dicere videtur, res, quae debitoris fuerint, bonorum possessorum (i. e. creditorum, qui in possessionem missi sunt) emptorumve non statim pleno jure fieri. [Feci, quem admodum Gösch. postea correxit, neque *at.* bonorum *possessior' nq b empt*|*or* ꝑ pleno iure fiunt. Ceterum mihi Huschkius *bonorum possessores* rectius videtur intellegere heredum loco constitutos: quare paragraphos 80 et 81 a proximis 77-79 sejunxi. Edd. Neque ** bonorum possess ***********|**** pleno iure fiunt,] [13] Sched. *efficiunt* In Cod. sine dubio est *efficiunt'* [14] [*ex* etc. Edd. ***] Sched. */*(vel c)**q*(?)? An 7. *q̄.?* Sensus sane, ut vel *iure Quiritium,* vel *ex iure Quiritium* legamus, postulat. [Feci *e. /. q,* quomodo scriptum extat p. 193, 16.] [15] Cod. *usuceper/UNt*

§.§. 80. 81. Conf. infra Commentar. IV. §. [34.] 35. item Theophilus, loc. cit. et Varro, de Re rust. Lib. II, cap. 10. §. 4.

********** si per eos ********[16] |bonorum emptor *** *********************** | ——— ——— ——— ———[17] |*****************[18] §. 81. Item quae
20 debi*ta sunt ei, cuius fuerunt bona,*[19] |aut ipse debuit, neque bonorum possessores, *neque*[20] |bonorum[21] emptores ipso iure debent[22], **aut ipsis debentur**[22a] |***[23] de omnibus rebus **********************[24] |***
24 ********************************** *pro*|ponemus[25].

||§. 82. Sunt autem etiam alterius generis suc- 149. XX. a.
cessiones, |**quae**[1] neque lege XII tabularum, neque Praetoris edicto, sed eo iure, (*quod*) |consensu[2] receptum est, introductae sunt. §. 83. **Ecce enim**[3]

[Sic. Edd. usu*capiuntur.*] [16] *bonorum* etc. Sched.: bonorum *emptorib///* (In Cod. fuerit *emptoribus*) /****|*s*(?)*us quide*(?)*mc*(?)/ *p*(vel *r*)/*u*(vel *o*)*m*(?) [mancipium? Hefft.] *////*n*(vel //)*g*/*t*//** si per *eo*(vel c)*s*(vel /) /*/*p*(?)/*c*(vel /)// [17] Sched. |*quec*(vel *o*)*n*(vel //)/*u* (vel *o*)/**cpccp*/*n*(vel /*)*o*(?)*a*(?)*q* ————————— [18] Sched. *n*(vel //)/*o*. *usuo*/ (usum?)*p*/ [usucapi? Rudorff.] *p*///*s*(?)*os* [19] Sched.: item *q. deu*/************** [Addidi *deuita s̄. ei cūi fuer̄. b*] [20] *possessores neque* Sched. *possessor* //*c*** In Cod., ut opinor, est *possessoꝶ neq̄.* [21] Cod. *bonum* [22] *emptores* etc. Sched.: *emptor* ipso iure *debeat* In Cod. fuerit *emptoꝶ* et *debent.* [[22a] Gösch. *ā ipsis debentur* Ed. 1 et 2 ***************] [23] Sched. |*dcc*(vel *s*). [Huschk. *sed*]. [24] Sched. *u*(vel *q*)/*** *sc*/*sco* ————— [25] Sched. ————— ///*scpu*(vel *o*)/————— |*ponemus* (proponemus). Totius paragraphi sententia haec esse videtur: bonorum sive possessores, sive emptores ipso quidem jure neque convenire posse debitores ejus, cujus bona veneant, neque teneri creditoribus ejus; sed Praetorem iis et in eos utiles actiones accommodare. [Huschk. de omnibus rebus *utilibus actionibus et conueniuntur et experiuntur, quas inferius* proponemus.]

§.§. 82—84. [1] Sched. *** [2] Cod. *concensu* [3] Sched.

§. 82. Conf. pr. I. de acquisit. per arrogat.

§. 83. Conf. cit. pr. I. de acquisit. per arrogat. *mulierque in manum conuenit.* Conf. Cicero, Topic. cap. 4. ibique Boethius.

|cum paterfamilias se in adoptionem de*dit*[4] mu|lierque in manum conuenit, *omnes eorum* res incor|porales et corporales, quaeque eis[5a] debitae sunt, patri ado|*ptiuo* coemptionatoriue adquiruntur, exceptis |iis, quae per capitis deminutionem pereunt, quales sunt |ususfructus, operarum obligatio **libertorum**[6] quae |per iusiurandum contracta est, et ***************[6a] |legitimo iudicio. §. 84. *Ex diuerso* quod[7] **debet is, qui se in**[7a] |adoptionem dedit, u*el quae in ma***num conuenit, ad**[8] |ips*um quidem*[9] coemptionatorem aut ad patrem adopti|uum **pertine***t*[10] hereditarium aes alienum, *p***roque eo, quia s*|*uo** n*omine*[12] ipse pater adoptiuus *aut* coe**mptiona**|*tor*[13] heres fit, directo tenetur iure, *no***n uero is, qui**[14] |se adoptandum dedit,

******(?) [Ed. 1 et 2 **uelut** Dedi *ecce eo*. ex Inst.] [4] Sched. *de***** [5] Sched. ductus incertos continent hos: *d*//*// ** c**u (vel //) An: *nam eo car'u?* [Feci *omnes eorū*. Ed. 1 et 2 §. 83. *************] [[5a] Cod. et Edd. *ei*]. [6] Lacuna Andreae, Eulero, Huschkio sic explenda videtur: *libertor'* [Hoc recepi.] [[6a] Huschk. *quae continentur* vel *q̄cumq. continent'* vel *consistunt*. Rudorff. *res adiudicatae.*] [7] [Edd. *Sed e diuerso* *] Sched. *cs* [Sic.] (In Cod., ut opinor, est *s' c*) [Immo vix dubium quin sit *ex*] c*u(vel //)*crso* (diuerso) *q* [[7a] Edd. habent 14 asteriscos.] [8] Sched. post verbum *dedit* ductus incertos exhibent hos: *u*(vel o)** //*u*** /* /*oa* [Klenz. recte *uel: ad* debetur Göschenio. Itaque asteriscos removi.] [9] Sched. /*ps*///*c*/// [10] Sched. *****/ [[9. 10] Supplevi ad mentem Göschenii.] [12] [*proque* etc.] Sched. *r**** ** * *|** *n*(vel //)*m*(?)*e* ///*c*(vel *n*) [Asteriscis haec substitui, *proq. eo q̧ s*|*uo nomine*] [13] [*aut* etc.] Sched. *succed*— —| /(vel *p*)*r*(vel *p*)*o* [Edd. succedi*t* **** |*** Litteras *succed* in Codice esse non credo, sed *autcoe*]

Vlpianus, Fragm. XIX, §. 18. XXIV, §.§. 23. 24. item supra Commentar. II. §.§. 86. 87. 89. 90. et infra huj. Commentar. §. 163.
§. 84. Conf. §. 1. I. de acquisit. per arrogat. [*desinit — heres esse*. Conf. l. 79. de adquir. hered.] *de eo uero* etc. Conf. infra Commentar. IV, §.§. 38. et 80.

qu*aeue* i*n* *manum conuenit*, *quia*[15] |desinit *iure ci-*
uili here*s* *esse*[16]. de eo uero, quod pri*us* *suo no*|*m*ine
20 *eae*[17] personae debuerint, licet neque pater |ado*pti-*
*u*us[18] teneatur, neque coemptionator, **neque**[19] |ipse
quidem, qui se in adoptionem[20] ded**it*, *uel**[21] |quae
in manum conuenit, maneat obligatus obli|gata*ue*[22],
24 quia *scilicet*[23] per capitis diminutionem *libe*re|tur[24],
tamen in eum eamue *ut*ilis[25] actio datur, r*escissa*[26]
||capitis deminutione: et si aduersus hanc actio|nem 150. XX. b.
non defendantur, quae bona eorum futura fu|issent, si

[14] [*non* etc.] Sched. /// — — — [Edd. ************] [15] Sched. *quoque* /// //**scuo** ///***/**// [Edd. habent 28 asteriscos. *Queque* non potui scribere, quia in proximis est singulari numero *desinit*. In fine versus *quia* per notam scriptum esse puto, *qk*] [16] *desinunt* etc. Sched.: *dcs*(vel /)/*n*/*t*(vel / — desinit) c(?)q̄(pro *ēē*, ut opinor) heredes [Edd. desin*unt* *esse* heredes. Formavi ita, desinit /c̄ *heres* ēē] Vniversus locus ita in integrum restitui posse videtur: Sed e diuerso *dē debitis e'* (eius), *q́* (qui) *se in* adoptionem dedit, *eiusue*, q̄. (quae) *in manum conuenit*, *ad ipsum* *q̄d.* (quidem) coemptionatorem, aut ad patrem adoptiuum *ptinet* (pertinet) hereditarium aes alienum: *qk* (quia) *n* (enim) *ipse coemptionator et* ipse pater adoptiuus succedit *et retro* heres fit, directo tenetur iure; *is autem, qui* se adoptandum dedit, *quaeque in manum conuenit*, desinunt esse heredes. [Aptius, nisi fallor, interpolavi, et magis ex arte.] [17] Sched. *pr*///*a*(?)///**|*//*acc** Legendum putem *proprio nomineae* (nomine eae). [Scripsi litterarum vestigia propius secutus *prius ſuo no*|*mine ae* Edd. 19 asteriscos habent. De *ae* dixi II, 125 n. 20 et 196 n. 18.] [18] Sched. *adominus* [19] *neq̄.* Sched. *** [20] *in adoptionem* Cod. *ademinoptionem* [21] *dedit ū.* Sched. *ded**** ** [22] Cod. *obli*|*gatam* [23] Sched. **cc*/** An *scilic.* (scilicet)? [Edd. ******] [24] Sched. ///*crc*|*tur* [Gösch. dederat *liberantur*] [25] Vereor, ne in hoc verbo librarii vitium lateat, scribentis *ciuilis* [Ita Cod. et Edd.], cum scribere deberet *utilis*. Vid. Commentar. IV. §. 38. [26] Sched. *r****** In Cod. haud dubie est *ſciſſa*. Sav.

se alieno iuri non subiecissent, uniuersa |uendere cre- 4
ditoribus Praetor permittit.

[1] | §. 85. (*Item si is, ad quem ab intestato legi-* 5. 6
timo iure pertinet hereditas, eam hereditatem, an-
tequam cer)|nat[2], aut pro herede gerat, alii in iure
cedat, pleno iu|*re h*eres[3] **fit is, cui eam cesserit,* 8
*perinde ac si ipse per** |legem ad hereditatem uoca-
retur. quodsi, posteaquam heres ex|titerit, cesserit,
adhuc heres manet et ob id [a][4] cre|ditoribus ipse
tenebitur: sed res corporales trans|feret, proinde ac si 12
singulas in iure cessisset; de|bita uero pere*unt*, eoque
modo debitores here|ditarii lucrum faciunt. §. 86. Idem
iuris est si testamento |scriptus heres, posteaquam he-
res extiterit, in iure ces|serit hereditatem. ante aditam 16
uero hereditatem cedendo ni|hil agit. §. 87. Suus au-
tem et necessarius heres an aliquit |agant[4a] in iure
cedendo, quaeritur. nostri praeceptores |nihil eos agere
existimant: diuersae scolae au|ctores idem eos agere 20
putant, quod ceteri post aditam[5] |hereditatem; nihil
enim interest[6], utrum aliquis cer|nendo aut pro he-
rede gerendo heres fiat, an iuris |necessitate heredi-
tati adstringatur.

|———— ———— ———— ————[1] 24

151. CIV. a. || §. 88. (*Nunc transeamus*)[2] ad obligationes. quarum

§.§. 85—87. [1] In Cod. lineae 5. et 6. non litteris impletae sunt, sed ductibus sensu carentibus. [└——┐ quinquies.] Quod autem in annotationibus ad Ed. 1. lineam 8. plane vacuam esse dixi, erroris convincor a Bluhmio, quippe qui evanidae factae scripturae quaedam deprehenderit vestigia. [2] Sched. |*nat* Bl. |*nat* [3] *iure heres.* Sched. ** | Bl. *iu*|—*eres* [4] Sched. item Bl.: id *a* [sicut II, 35 n. 14.] [4a Cod. et Edd. *agat*] [5] Cod. *aditatam* [6] Sched. *inte* Bl. *inte*

§.§. 85—87. Conf. supra Commentar. II. §.§. 35—37.

§. 88. *Nunc* — *obligationes.* pr. I. de obligat. *quarum* etc.

sum|ma diuisio in duas species deducitur: omnis enim |obligatio uel ex contractu nascitur, uel ex delicto.

|§. 89. Et prius uideamus de his, quae ex contractu nascuntur. |harum quattuor genera sunt: aut enim re *con*tra|hitur [1] obligatio, aut uerbis, aut litteris, aut consensu.

§. 90. Re con|trahitur obligatio uelut mutui datione. (*quae*) [1a] proprie in his fe|re rebus contingit, qua*e* res [1] pondere, numero, men|sura consta*nt* [2]: qualis est pecunia numerata, uinum, |oleum, frumentum, aes, argentum, aurum. quas res |aut numerando, aut metiendo, aut pendendo [3] in hoc da|mus, ut accipientium fiant, et quandoque nobis non |eadem [4], sed alia [5] eiusdem naturae [6] reddantur [7]. un|de etiam mutuum appellatum est, quia quod ita *ti*bi [8] a me da|tum est, ex meo tuum fit [9]. §. 91. Is quoque, qui non debi|tum accepit ab eo, qui per errorem soluit, re ob-

§. 88. [1] Scriptura carent haec linea et, ut Bl. testatur, sequentis lineae principium. [2] Ex Inst.

§. 89. [1] Cod.: re *tra|hitur*

§.§. 90. 91. [[1a] Sic Epit.: *mutui autem datio* l. 1 §. 2 D. 44, 7.] [1] Cod. *quares* [Gösch. omisit *res*] [2] Cod. *consta* [3] Inst. *appendendo.* [4] Cod. *eadem* Inst.: eaedem *res.* [Edd. *eaedem* Vide quae dixi II, 43 n. 2.] [5] [Edd. *aliae*, cum Inst.] [6] Inst.: naturae *et qualitatis* [7] Sic etiam in Inst. Bien. Hal. et Cuj. *redduntur.* [8] Cod. *bi* [9] Cod. *tum fiat* Inst.: *quia ita a me* tibi *datur, ut* ex meo tuum *fiat. Et ex eo contractu nasci-*

Conf. Epitome, II, 9, pr. L. 1. pr. de obligat. et act. (ex Nostri Reb. cottid.) §. 2. I. de obligat.

§. 89. Conf. cit. §. 2. I. de obligat. Epitome, II, 9, pr. cit. L. 1. de obligat. et act. §. 1.

§. 90. *Re — — — aurum.* Conf. Epitome, II, 9, §. 1. cit. L. 1. de obligat. et act. §. 2. pr. I. quib. mod. re contrahit. obligat. *quas res* etc. cit. pr. I. Conf. Epitome loc. cit. cit. L. 1. §. 2.

§. 91. §. 1. I. quib. mod. re contrahit. obligat. Conf. L. 5. §. 3. de obligat. et act. (ex Nostri Reb. cottid.) §. 6. I. de obligat. quasi ex contr.

li|gatur[10]. nam proinde[11] ei condici potest, SI PAR-
RET[12] EVM |DARE OPORTERE, ac si mutuum ac-
cepisset. unde qui|dam putant, pupillum aut mulierem,
cui sine tutoris auctoritate[13] |non debitum per erro- 20
rem datum est, non teneri |condictione, non magis[14]
quam mutui datione. sed haec[15] |species obligationis
non uidetur ex contractu |consistere, quia[16] is, qui
soluendi animo dat, magis |distrahere uult negotium[17], 24
quam contrahere.

152. CIV. b. §. 92. Verbis ||obligatio fit[1] ex interrogatione et
responsione[2], |uelut: DARI[3] SPONDES? SPONDEO;
DABIS? DABO[4]; PROMITTIS? PRO|MITTO; FIDE-
PROMITTIS? FIDEPROMITTO; FIDEIVBES? FIDE-
IV|BEO; FACIES? FACIAM. §. 93. Sed haec quidem 4
uerborum obli|gatio: DARI SPONDES? SPONDEO, pro-
pria ciuium Romanorum est: ceterae[5] ue|ro iuris gen-

tur actio, quae vocatur condictio. [10] Inst.: obligatur: *daturque agenti contra eum propter repetitionem condictitia actio.* [11] Inst. *perinde.* [12] Cod. *parret* [Edd. PARET] [13] Sched. item Bl. *tot* (pro *tut.* i. e. tutoris) *ae* (auctoritate). [14] *unde* etc. Inst.: *Vnde pupillus, si ei* sine tutoris auctoritate n. d. p. e. d. e., non *tenebitur* (Bien. *tenetur*) *indebiti condictione magis.* [15] Cod. *hae* [16] Inst. *cum.* [17] Inst.: distrahere *voluit* negotium. Hal.: *voluerit n.* d.

§.§. 92—96. [1] Inst. *contrahitur.* [2] *interrogatione* etc. Cod. *interrogation et renspon/ione* [3] *dari* in Inst. omissum est. [4] Haec formula *dabis? dabo* in Inst. ita collocata est, ut sequatur formulam *fidejubes? fidejubeo.* [5] Cod. *cetera*

§. 92. Conf. Epitome, II, 9, §. 2. *Verbis — responsione.* pr. I. de verbor. obligat. Conf. L. 1. §. 7. de obligat. et act. (ex Nostri Reb. cottid.) *DARI SPONDES* etc. §. 1. I. de verb. obligat.

§. 93. *Sed — — ciuium Romanorum est.* Conf. infra §.§. 119. 179. *et quamuis — — — Latini sermonis intellectum habeant.* Conf. cit. §. 1. I. de verb. obligat. *at illa uerborum obligatio — — — transferri possit.* Conf. Theophilus ad cit. §. 1. I. *quamuis dicatur a Graeca voce figurata esse.* Conf. Festus, sub voce Spondere. (pag. 329ᵃ Müll.)

tium sunt: itaque inter omnes homines, siue |ciues
Romanos, siue peregrinos, ualent. et quamuis ad Grae-
8 cam [6] uo|cem expressae fuerint, uelut hoc modo: (*δώ-
σεις; δώσω· ὁμολογεῖς; ὁμολογῶ· πίστει κελεύεις; πί-
E στει κελεύω· ποιήσεις; ποιήσω*); |etiam hae tamen [7]
inter ciues Romanos ualent [8], si modo Grae|ci ser-
monis intellect*um* [9] habeant. et e contrario |quamuis
12 Latine enuntientur, tamen etiam inter pe|regrinos ua-
lent, si modo Latini sermonis intel|lectum habeant [10].
at illa uerborum obligatio: DA|RI SPONDES? SPON-
DEO, adeo propria ciuium Romanorum est, ut ne
qui|dem in Graecum sermonem per interpretationem
16 |proprie transf*er*ri [11] possit; quamuis dicatur a Graeca
V uo|ce figurata esse. |§. 94. Vnde dicitur, uno casu
hoc uerbo peregrinum quoque |obligari posse, uelut
20 si Imperator noster Principem alicuius |peregrini po-
puli de pace ita interroget: PACEM FV|TVRVM SPON-
DES? uel ipse eodem modo interrogetur. |quod ni-
mium subtiliter dictum est; quia si quid |aduersus
24 pactionem fiat, non ex stipulat*u* [12] agitur, sed |iure
belli res uindicatur. §. 95. Illut dubitari potest, si [13] 153.
1—24 quis ||———— ———— ———— ———— LX. a. b. r.
||§. 96. obligentur: utique *cum* [14] quaeritur de iure 154. LX. b. b. r.

[6] Cod. *erecam* [7] [Ed. 1 et 2 haec tamen etiam] Cod.: *etiam* haec tamen Conf. vers. 11. [*Haec* ferri non debuit.] [8] Cod.: ualent $\overline{tm}$ (tamen) [9] Cod. *intellectam* [10] Cod. *habeantur* [11] Cod. *transfieri* [12] Cod. *stipulat* [13] *potest si.* Sched. *potesti* [14] §. 96. *obligentur* etc. Ed. 1.: ********************* §. 96. Sched. ——*nrup urru*(vel *o*, vel *ci*)*ne o*(vel *p*)'(?) [Sic.] Bl.: obligentur utique *o*' Prima inspectione vocem *utique* Bluhmio sequi visa est sigla *c*'. [Sic.]; retractato autem Codice in sche-

§. 94. De pace per sponsionem facta videndus est Livius, Lib. IX, cap. 5. Conferendi praeterea sunt Idem Lib. IX, cap. 41. Cicero, pro Balbo, cap. 12.
[§. 96. Conf. §. 120?]

Romano|rum. nam aput peregrinos quid iuris sit[15], singula|rum ciuitatium iura requirentes aliud ******* |**********[16]

|——— ——— ——— ———

|§. 97. Si id, quod dari stipulamur, tale sit, ut dari

dulas pro c'. rettulit o', qua sigla, ut ipse admonet, apud Petrum notatur verbum *oportet*. Ego vero, solam priorem scripturam huic loco convenire, persuasum habeo. Quodsi in Cod. extat o', librarii errorem subesse censeo. Itaque non dubitavi, in contexto reponere *cum*. [15] *quid* etc. Ed. 1.: *************** Sched.: *q(?)//rd(?) //oris si** Hosce ductus Hollw. sic explicuit: *quid iuris sit*; Sav. autem conjecit: *quid moris sit*. Priori lectioni opitulantur Bluhmii schedulae, in quibus ita scriptum est: quid *iudris* sit Eam igitur lectionem nunc in contextum recepi. [16] Verba *requirentes aliud* in Ed. 1. non leguntur, Sched. post *iura* ductus e versu 3. erutos exhibent hos: *r*(vel *p*)**u*////*r*(vel *p*)*cntes a///*o m/*//(?)p*(vel *r*) Bl. sic habet: (vers. 3.) requirentes aliud */ns*(vel *//*)*u*(?)*de* (vers. 4.) *lege*(?)*m*(?)*e*(?)*r*(?)*** Reliqua lin. 4. Bluhmio teste vacua est.

§.§. 97—109. [1] Linea vacua. Bl. Sequenti versu incipit materia de inutilibus stipulationibus; quam quae in Epit. antecedunt, partim ad fidejussionem pertinent, de qua inferius videbimus, partim ad eas verborum obligationes, quae nulla praecedente interrogatione contrahuntur. De his ita exponunt Epitomatores: §. 3. *Sunt et aliae obligationes, quae nulla praecedente interrogatione contrahi possunt, id est, ut si mulier, sive sponso uxor futura, sive jam marito dotem dicat. Quod tam de mobilibus rebus, quam de fundis fieri potest. Et non solum in hac obligatione ipsa mulier obligatur, sed et pater ejus, et debitor ipsius mulieris, si pecuniam, quam illi debebat, sponso creditricis ipse debitor in dotem dixerit. Hae tantum tres personae, nulla interrogatione praecedente, possunt dictione dotis legitime obligari. Aliae vero personae si pro muliere dotem viro promiserint, communi jure obligari debent, id est, ut et interrogata respondeant, et stipulata promittant.* §. 4. *Item*

§. 97. Conf. L. 1. §. 9. de oblig. et act. (ex Nostri Reb. cottid.) Epitome, II, 9, §. 5. §.§. 1. 2. I. de inutilib. stipulationib.

non possit, |inutilis [2] est stipulatio: uelut si quis ho-
8 minem libe|rum, quem seruum esse credebat, aut mor-
tuum, quem |uiuum esse credebat, aut locum sacrum
uel reli|giosum, quem putabat **esse** [3] humani iuris,
sibi dari [4] |stipuletur. §. 97[a]. (*Item si quis rem, quae in rerum natura esse non potest, uelut hippocentaurum, sibi dari stipuletur,*) [4a] aeque inutilis est
I 12 stipulatio. |§. 98. Item si quis sub ea condicione sti-
puletur, quae |existere non potest, (*uel*)uti si digito
caelum tetigerit, |inutilis est stipula*tio* [5]. sed legatum
sub inpossibili |condicione [6] relictum nostri praecepto-
16 res proin|*de ualere** putant, ac si **ea condicio adiecta non** |esset: diuers*ae* scolae auctores non minus
legatum |inutile existimant, quam stipulationem. et
sane |ui*x* idonea [7] diuersitatis ratio reddi potest.
20 §. 99. Praeterea |inutilis ********************************
|****************************** id, quod alicui|us est, id

et alio casu, uno loquente et sine interrogatione alii promittente, contrahitur obligatio, id est, si libertus patrono aut donum, aut munus, aut operas se daturum esse juravit: in qua re supradicti liberti non tam verborum sollemnitate, quam jurisjurandi religione retinentur. Sed nulla altera persona hoc ordine obligari potest. [2] Cod. *inutilis* [3] Sched. ** Cod., ut opinor, *ēe.* [4] iuris *sibi dari.* Sched. *iuris**/(vel *l*)***ar*? [[4a] Ex §. 1. Inst. quae ad hunc locum pertinebant inserui, ne quae subiciuntur absurda essent.] [5] Sched. *stipula//* [6] Cod.: *inp'sibili* (inpossibili) co|condicione [7] *uix idonea.* Sic in Addendis ad Ed. 1. conjecit Hugo. Ed. 1.: *non* inidonea Sched.:

[§. 97[a]. Conf. §. 1. I. de inutilib. stipulat. L. 97. pr. de verbor. obligat.]

§. 98. *Item — — stipulatio.* Conf. §. 11. I. de inutilib. stipulat. Epitome, II, 9, §. 6. cit. L. 1. de obligat. et act. §. 11. *sed legatum — — adiecta non esset.* Conf. §. 10. I. de heredib. instituend.

§. 99. Conf. cit. L. 1. de obligat. et act. §. 10. cit. §. 2. I. de inutilib. stipulat. *id ei dari non potest.* Conf. infra Commentar. IV. §. 4.

ei dari non potest[8]. §. 100. Denique inutilis est ta-
lis[9] |stipulatio, si quis ita dari stipuletur: POST[10]
MORTEM |MEAM DARI SPONDES? uel ita: (*POST* 24
MORTEM TVAM DARI SPONDES? ualet autem, si
quis ita dari stipuletur: CVM MORIAR, DARI SPON-
155. XCIV. a. *DES? uel ita:*)[10a] CVM MORIERIS, DARI ||SPON-
DES? id est, ut in nouissimum uitae tempus |stipulato-
ris, aut promissoris, obligatio confe|ratur. nam inelegans
esse[11] uisum est, ex heredis per|sona incipere obliga- 4
tionem. rursus ita stipu|lari non possumus: PRIDIE
QVAM MORIAR, aut: PRIDI|E QVAM MORIERIS, DA-
RI SPONDES? quia non potest |aliter intellegi pridie
quam aliquis morietur, quam si mors |secuta sit: rur- 8

rinidonea Bl.: *uia* idonea [8] *Praeterea* etc. Verba *id quod alicuius est* in Ed. 1. contexto non leguntur. Sched. sic habent: (vers. 19.) *ptea* (praeterea) (vers. 20.) inutilis ——————————— (vers. 21.) ———— *b* ——————————— (vers. 22.) *us* (vel c) c id ei dari non potest Bl. haec eruit: (e posteriore vers. 20. parte) *rxjag*(?)*a*(?)*u*(?)*erateaarum* (vel *rem*, vel *rum* pro *rum*)*q*(?)*a*(?) (e vers. 21. et principio vers. 22.) *ecc* (vel *s*) ———— *ca* ———— id *qd* (quod) *al.c* (vel *s*)*ua* (vel *d*)|*us* (alicuius) *ē* (est) id ei etc. Locus ita fortasse restitui possit: *pFea* |inutilis *ē*. (est) *stipulatio si quis ignorans rem ſuā.* (suam) |*esse eam sibi dari stipuletur nam* id *qd alicui|us ē.* id ei dari non potest. [9] *est talis.* Ed. 1.: est **etiam** haec Sched. *ē ..h?* Bl. *ē taliſ* [10] Cod. *poſ* [Recte. Sic §. 113 n. 9, §. 119 n. 7, §. 158 n. 32, comm. II, §. 238 n. 29ª.] [[10a] Ita eximie Huschkius.] [11] *inelegans esse.* Sched. *in elegatis eo* Sav. conjecit *inelegans ēē*; et sic in ipso Cod. scriptum esse Bl. affirmat. Conf. Commentar. I. §. §. 84. 85. ubi Imperatores Hadrianus et Vespasianus *inelegantia iuris* ad restituendam juris gentium regulam moti esse dicuntur.

§. 100. Conf. Epitome, II, 9, §. §. 7. 8. §. 13. I. de inutilib. stipulat. ibique Theophilus. Vlpianus, L. 45. §. §. 1. 3. de verbor. obligat. Paulus, L. 46. §. 1. eod. L. un. C. ut act. et ab hered. et contra hered. incip. (Iustinian.) item infra §. §. 117. 119. 158. 176. et supra Commentar. II. §. 232. Conf. praeterea Vatic. Fragm. §. 57.

sus morte secuta, in praeteritum |redducitur stipulatio
et quodammodo talis est: |HEREDI MEO DARI SPON-
DES? quae sane inutilis est. §. 101. Quae|cumque de
morte diximus, eadem et de capitis dimi|nutione dicta
A intellegemus.[11a] |§. 102. Adhuc[12] inutilis est stipu-
latio, si quis ad id, quod inter|rogatus erit, non re-
sponderit[13]: uelut si sestertia[14] x a |te dari stipu-
ler, et tu sestertia[15] v mi*hi*[16] promit|tas; aut si ego
pu*r*e[17] stipuler[18], tu[19] sub condicione pro|mittas.
§. 103. Praeterea inutilis est stipulatio, si ei dari sti-
|pulemur, cuius iuri[20] subiecti non sumus. un|de illut
quaesitum est, si quis sibi et ei, cuius iu|ri subiectus
non est, dari stipuletur, in quantum ua|leat stipulatio.
nostri praeceptores putant, in uni|uersum ualere, et
proinde ei soli, qui stipulatus |sit, solidum deberi, at-
que si extranei nomen |non adiecisset. sed diuersae
scolae auctores ||****************[21] existimant, pro 156. XCIV. b.
ali*ena* *****[22] |*********************** actionem ***
causa ***[23] |*******************************[24] respon-

[[11a] Cod. et Edd. *intellegimus*. Vide ad III, 2 n. 13.] [12] Inst. *Praeterea*. [13] *ad id* etc. Inst.: ad *ea, quae* interrogatus *fuerit* [*erit* optimi.], non *respondeat*. [14] Cod. *sesstertia* [15] Cod. *ncestért/a* [16] Sched. item Bl. *milia* [17] Cod. *pute* [18] *uelut* etc. Inst.: *veluti* si *decem aureos* a te dari (Bien. addit *sibi*) *stipuletur, ut quinque promittas, vel contra*; aut si *ille* pure *stipuletur*. [19] Ita Cod. Bl. Sched. */u* [20] Cod. *iuris* [21] Sched. *n*(?)—— c/ *do*(vel c)*d*(vel c, vel *s*)c/*a*(?)/ [Fortasse *dimidiū ei deberi*] [22] Sched. *al/*//a*(?) ///*(?) [*aliena* addidi septem asteriscis deletis.] [23] Sched.: *aonem* (actionem) ***a* causa c//(?) [24] Sched. ————————

§. 101. Conf. infra §. 153.

§. 102. §. 5. I. de inutilib. stipulat. Conf. Epitome, II, 9, §.§. 10. 9. Vlpianus, L. 1. §.§. 3. 4. de verbor. obligat. Paulus, L. 83. §.§. 2. 3. eod.

§. 103. Conf. §. 4. I. de inutilib. stipulat.

det |—————— —————— —————— ——————[25] 4
|******************************** etiam ***[26] |*******
[27] §. 104. **Item inutilis est stipulatio *si*[28] ab **e|o stipuler, qui iuri meo su**biectus est, ****** is a me[29]
|********[29a]- ****************** in mancipio *** |***** 8
**********************[30] non solum ipsi |************
************ sunt, obligari non |poss*unt*, *s*ed ne alii quid*em* ulli[31]. |§. 105. Mutum neque stipulari, neque 12 M
promittere posse, |palam **est: quod et**[32] in surdo receptum est: quia et is, |**qui stipulatur**[33], uerba promittentis, et[34] qui pro|mittit, **uerba stipulantis**[35]

——*a*(?) [25] Sched. ——————————————*qucr*(vel *p*)/*s*(vel *e*, vel c)/mc [26] Sched.: —————————————*q*/*** etiam ///
[27] Proculianorum sententiam L. 110. pr. de verb. obligat. Pomponius exprimere videtur, cum ait: *Si mihi et Titio, in cujus potestate non sim, stipuler decem, non tota decem, sed sola quinque mihi debentur: pars enim aliena deducitur, ut quod extraneo inutiliter stipulatus sum, non augeat meam partem.* [28] Sched. *(** [29] *ab* etc. Sched.: ab *|————————— *b*(vel *h*)/*gatus* (In Cod., ut opinor, est *subiectus*) *ēat s*(?)*m*/(vel *on*, vel *o*//, vel ////, pro *m*/)/ /*(* a me| [Sic. Id est, nisi fallor, subiectus *est siue i(* a me |*stipulet'* Ita fere Klenz.] [30] Sched. ——————————————cs(vel *e*)/ [31] Sched.: ————————— //*e* sunt obligari *n* |*poss***** (possunt) /*ed*(?—sed) ne *ali quide** *ull** Haec eo pertinent, quod servi non solum ipsi domino, cujus in potestate sunt, obligari non possunt, sed ne alii quidem ulli. An autem de iis, qui in mancipio erant, idem juris fuerit, quaeritur. [Huschk. *s'* (sed) *de seruis et de is qui* in mancipio *s̄* (sunt) *illud praeterea ius obseruatur ut* non solum ipsi *cuius in potestate m̄cipioue* sunt, obligari non possint etc. Gösch. malebat *s'* (sed) *in seruis q̄d.* (quidem) *et in is q́* (qui) in mancipio *suN* |*singulari iure ita seruatur ut* non solum etc.] [32] [33] Ex Inst. [34] Inst.: et *is.* [35] Ex Inst. [36] Inst.: *audire*

§. 104. Conf. §. 6. I. de inutilib. stipulat.

§. 105. §. 7. I. de inutilib. stipulat. Conf. cit. L. 1. de obligat. et act. §. §. 14. 15.

16 exaudire debet[36]. §. 106. Furiosus |nullum ne*gotium* *gerere potest**[37], quia non intel|legit, quid[38] agat[39]. §. 107. Pupillus omne negotium recte |gerit, ita tamen ut *tutor*[40], sicubi tutoris auctor*itas ne*|cessaria sit, adhi-
20 beatur[41]; uelut si ipse obligetur: nam |alium sibi obligare etiam sine tutoris auctori|tate potest. §. 108. Idem iuris est in feminis, quae in tutela |sunt. §. 109. Set quod diximus de pupilli*s*[42], utique de eo[43] uerum
24 est, |qui iam aliquem intellectum habet. nam infan|s et qui infanti proximus est, non multum a **furioso**[44] ||differt[45], quia huius aetatis pupilli[46] nullum intel- 157. XXV. a.
|lectum habent[47]: sed in his pupillis per utilitatem[48] be|nignior iuris interpretatio facta est[49].

debet. Quae in Inst. adjiciuntur, ex Gaji Reb. cottid. transcripta sunt. Vid. cit. L. 1. de oblig. et act. §. 15. [37] Ex Inst. [38] Sic etiam in Inst. Bien. Hal. *quod.* Cuj. *quae.* [39] Inst. *agit.* [40] *ita* eto. Sched.: ita *tm* ut *tm* In Inst. ap. Hal. *ita tamen ut* legitur; [Sic, vel omisso *ut*, libri pauci.] Cuj. autem et Bien. *ut tamen* ediderunt, omisso verbo *ita.* [Ex altero *tm*, quod Gösch. omisit, feci *tut.*] [41] Inst.: adhibeatur *tutor.* [42] Sched. *pupill*⁎(?) [43] Inst. *iis*; et mox *habent.* [44] Ex Inst. Sched. ⁎⁎⁎⁎? [45] Inst. *distant.* [46] Cod. *pupill.* [47] Inst.: *habent* intellectum. [Sed major pars librorum cum Gaio facit.] [48] Inst.: sed in *proximis infanti* (Hal. *infantiae*) *propter* utilitatem *eorum.* [49] In Inst. adjicitur: *ut idem juris habeant, quod pubertati proximi. Sed qui in potestate parentis est impubes, nec auctore quidem patre obligatur.*

§. 106. §. 8. I. de inutilib. stipulat. Conf. cit. L. 1. de obligat. et act. §. 12.

§. 107. §. 9. I. de inutilib. stipulat. Conf. Vlpianus, Fragm. XI, §. 27. item huj. Commentar. §.§. 91. 119. 176. et Commentar. II. §. 83.

§. 108. Conf. huj. Commentar. §.§. 91. 176. et Commentar. I. §. 192.

§. 109. §. 10. I. de inutilib. stipulat. Conf. cit. L. 1. de obligat. et act. §. 13.

|———— ———— ———— ————[1]

|§. 110. Possumus tamen ad id, quod stip*u*lamu*r*, alium |athibere, qu*i* idem stipul*etur*[2]: quem uulgo adsti|pulatorem uocamus. §. 111. Sed huic proinde actio *com*|petit[3], proindeque ei recte soluitur ac nobis, sed quidquid |consecutus erit, mandati i*u*dicio[4] nobis restitu|ere cogetur. §. 112. Ceterum potest etiam aliis uerbis |uti adstipulator, quam quibus nos usi sumus. itaque |si uerbi gratia ego ita stipulatus sim: DARI SPŌN|DES? ille sic adstipulari potest: IDEM FIDE TVA PROMIT|TIS? uel: IDEM FIDEIVBES? uel contra. §. 113. I*t*em[5] *m*inus[6] ad|stipulari potest, plus non potest. itaque si ego ses|tertia x stipulatus sum[7], ille sestertia v stipula|ri potest; contra uero plus non potest. item si ego |pure stipulatus sim, ille sub condicione stipula|ri potest; contra uero non potest. non solum autem[8] in quan|titate, sed etiam in tempore

§.§. 110—114. [1] Linea vacua. [2] Cod. *quidem* (pro *qui idem*) *stipulator* [3] Sched. *c*ᷓ|*petit* In Cod. fuerit *cō*|*petit* [4] Cod. *indicio* [5] *Idem.* Sic in Cod. scriptum extat; sed mea quidem sententia mendose, nam Gajum ipsum *item* scripsisse existimo: librarium in errorem inducere potuit verbum *idem* paulo ante bis positum. [Dedi *Item.*] [6] Sched. *rcinus* Bl. *'rginu*ʳ [De hoc r̄g, quod et hic et p. 162, 9, ubi in eadem re positum est, proximam litterulam hausit, dixi ad I, 43 n. 16.] [7] Cod. *sum* Conf. vers. 18. [Edd. sim.] [8] *autem.* Sic etiam in vulgatis Inst. editionibus legitur; item in Hal.: Cuj. tamen et Bien. [item Schrad.] ed. *enim* habent; quae lectio non modo ad sententiam accommodatior esse videtur, verum etiam fulcitur

§. 110. Conf. Festus, sub voc. Reus stipulando. (pag. 275, 20 Müll.) Cicero, pro Quintio, cap. 18. post med., et in Pisonem, cap. 9. pr. Incerti Auctoris Epist. ad Octavium, quae inter Cicer. Epist. ad Brutum collocari solet, vers. fin.

§. 111. Conf. infra §.§. 117. 215. 216.

§. 113. Conf. infra §. 126. *non solum autem* etc. §. 5. I. de fidejussor.

minus et plus intelle|gitur; plus est enim statim aliquid dare, minus est |post temp*us* [9]. §. 114. In hoc autem iu|re quaedam singulari iure obseruantur. nam
24 |adstipulatoris heres non habet actionem. item ||ser- 158. XXV. b.
uus adstipulando nihil agit, qui [10] ex ceteris |omnibus causis stipulatione domino adquirit [11]. idem [12] |de eo, qui in mancipio est, magis placuit [13]; nam et is serui
4 lo|co est. is autem, qui in potestate patris est, agit aliquid; sed [14] pa|renti non adquirit, quamuis [15] ex omnibus ceteris causis sti|pulando ei adquirat. ac ne ipsi quidem [16] aliter ac*tio* conpetit [17], quam |si sine
8 capitis diminutione exierit de potestate paren|tis, ueluti morte eius, aut quod ipse Flamen Dialis inauguratus |est. eadem de filia [18] familias et quae in manu est, dicta in|tellegemus [19].

Theoph. auctoritate. [9] Inst.: post tempus *dare*. Sched. *postemp̀* (pro *post temp*)? Bl. *póstemp**** Sequitur spatium vacuum. [10] Sched. item Bl. *quia* Scriptum oportebat *quis* Conf. vers. 5. [Edd. q*uamuis*] [11] Malim *adquirat*. Conf. vers. 6. [Vide quae dixi I, 4 n. 5ª.] [12] Sched. *id* Bl. *id̄* [13] [Edd. pr*aeualuit*.] Cod. *p̄.lit.*; quam scripturam alius fortasse interpretetur *placuit:* sed vid. Indicem siglarum. [Scilicet librarius, non amplius bis hac nota usus, altero loco scripsit *p̄lit*, altero *plit*] [14] Sched. *ŕ*(?) Bl. *ŕ* [15] Sched. *quis* pro *quis* [16] *ac* etc. Sched.: *ác*(vel *o*) *nc* ***(?)*/ q*(?)*d*(vel *o*, vel *u*, vel *//*)*(?) Bl.: ac ne ipsi *q̄d* (quidem) [17] *actio competit*. Sched. *ac7petit* pro *ac7* (actio) *7petit* (competit); nisi forte sic scripsit librarius: *āo.* (actio) *7petit* [18] Sched. *filiae*(vel c, vel *s*) [19] Sched.: in|tellegemus *proco?* Bl.: in|tellegemus *proco:* (sic) Librarius prima sequentis articuli verba bis scripsisse videtur. Hollw.

§. 114. *nam adstipulatoris — actionem*. Conf. infra Commentar. IV. §. 113. *qui — adquirit*. Conf. supra Commentar. II. §. 87. infra huj. Commentar. §. 163. item §. 1. I. de stipulat. servor. *nam et is serui loco est*. Conf. supra Commentar. I. §. §. 123. 138. et Commentar. II. §. 160. *quamuis — adquirat*. Conf. Commen-

|———— ———— ———— ————[1]

|§. 115. Pro eo quoque, qui promittit, solent alii obli- 12 P
gari: quorum |alios sponsores, alios fidepromissores,
alios fideiussores |appellamus. §. 116. Sponsor ita interrogatur: IDEM[2] DARI SPON|DES? fidepromissor:
IDEM[3] FIDEPROMITTIS? fideiussor ita: |IDEM[4] FI- 16
DE TVA ESSE IVBES? uidebimus de his autem[5], quo nomi|ne possint proprie adpellari, qui ita interrogan|tur: IDEM[6] DABIS? IDEM[7] PROMITTIS? IDEM FACIES? §. 117. Sponsores *quidem*[8] |et fidepromis-
sores et fideiussores[9] saepe solemus accipere, |dum 20
curamus, ut diligentius nobis cautum sit. adstipu|latorem uero fere tunc solum athibemus, cum ita |stipulamur, ut aliquid post mortem nostram detur: *(quod)*[10] |stipulando nihil agimus. athibetur autem *ad*stipula-

§.§. 115—117. [1] Linea vacua. [2] Sched. *id* Bl. *id̄* [3. 4] Sched. item Bl. *id* [5] Malim: *de his autem* uidebimus. [6. 7] Sched. *id* Bl. *id̄* [8] *Sponsores quidem.* Ed. 1.: Sponsorem enim Sched. *sponsor enim* Bl. *sponſoreſ q*(vel *u*)*d̄*(vel *u*) Post verbum *sponsores* Bl. aut *quidem* legendum existimat, aut *uidelicet* (quae vox apud Petrum significatur litteris *ul.*, apud Putschium vero pag. 1683. sic scribitur: *ūdl.*). Mihi prior lectio praeferenda videtur. [9] *fidepromissor* etc. Ed. 1.: fidepromissorem et fideiussorem Sched.: *fidepromissor* et *fisor* Bl.: *fidepromissoꝶ* et *fisoꝶ* [10] *detur quod* Sched. *det* *(?) Bl. notat, post *det*ʳ (sic scriptum invenit) spatium quidem voci *quod* sufficiens superesse, ipsam vero in Cod. non extare. Vnde eam

tar. II. cit. §. 87. et huj. Commentar. cit. §. 163. item cit. §. 1. I. *ueluti morte — inauguratus est.* Conf. supra Commentar. I. §.§. 127. 130.

§. 115. Conf. pr. I. de fidejussor. Paulus, Sent. recept. I, 9, §. 5.

§. 116. Conf. supra §. 92. *fideiussor — IVBES* Conf. Epitome, II, 9, §. 2. §. 7. I. de fidejussor.

§. 117. *fideiussores — cautum sit.* Conf. pr. I. de fidejussor. L. 1. §. 8. de obligat. et act. (ex Nostri Reb. cottid.) Epitome, II, 9, cit. §. 2. *quod stipulando nihil agimus.* Conf. supra §. 100. *ut is post mortem nostram* etc. Conf. supra §. 111.

24 tor [11], ut is [12] |post mortem nostram agat: qui si quid fuerit *con*secutus [13], ||de r*estitue*ndo [14] eo mandati iudicio heredi **** tenetur [15]. 159. CXV. a. b. r.

2 |§. 118. Sponsoris ue*ro* [1] et fidepromissoris similis condicio (*est*) [1a], fi|deiussoris u*al*de [2] *d*issimilis [3].

4 §. 119. Nam illi quidem nullis obli|gationibus accedere pos*s*unt nisi uerborum; quamuis interdum |ipse, qui [4] promiserit, non fuerit obligatus, ueluti si |aut [5] pupillus sine tutoris auctoritate, aut quilibet [6] |pos*t* [7] mortem suam dari promiserit. at illut quaeritur, si ser-

6 |*uus* [8], aut peregrinus spoponderit, an pro eo sponsor |aut [9] fidepromissor obligetur. Fideiussor uero omnibus |obligationibus, id est, siue re, siue uerbis, siue litte|ris, siue consens*u* [10] contractae fuerint oblig*a*tio-

nunc contra, quam in Ed. I. factum est, uncis inclusi. [11] Cod. *at.* (autem) *stipulator* [12] *ut is.* Sched. *u*(vel *//*)*//*(vel *u* pro *//*)*/* Bl.: ut *//* [13] *7/ecutu* Sched. *(?)*/ecutu* Bl. *y/ecutu* [14] Sched. *r*****//do* Bl. *r*******ndo* Librarius scripsisse videtur *ꝑtituendo* [15] Sched.: *hd*(?)*/* (pro *hdi*) **c* *cnc/ Bl. post *hd/* sic habet: *mor tenet'* Sententiae conveniret: heredi *nostro* tenetur.

§.§. 118—123. [1] Cod. *ū* Hac sigla in Cod. nostro frequenter notatur particula *uel,* nusquam autem verbum *uero*, nisi hunc unum locum excipiendum putes. [[1a] *est* addidi.] [2] Sic conjecit Sav. Bl. primum *ualde*, post *u**de* in schedulas rettulit. Meae Sched. sic habent: *//a**o* In Ed. 1. contexto *ualde* non legitur. [3] Sched. **/ss/m/l/s* [4] Cod. *quid* Cramer. et Schrader., primis litteris geminatis, legendum censent *qui quid.* [5] *ueluti* etc. Ed. 1.: ueluti *cu|m* Sched. *uuti* c(vel /)?|* Bl. post *uuti* sic habet: /(?)/*/*(vel *t̄a*, vel c*a*, vel c/ pro //) |*ā* Vnde legendum censet: *ueluti si aut.* [6] Ita Cod. Bl. Ed. 1.: quis *alius* Sched. *qu//*l*** [7] Cod. *pos* [8] Sched. */er|*** Bl. */er|*(?)*(?)u*(vel *l/*) [9] Cod. *āt* i. e. *autem.* [10] Cod. *consens*

§. 119. *ueluti — — — spoponderit.* Conf. §.§. 93. 100. 107. 176. 179. *Fideiussor uero* etc. §. 1. I. de fidejussor.

nes, adii|ci [11] potest [12]. at [13] ne illut quidem interest, 12
utrum ciui|lis, an [14] naturalis obligatio sit, cui adicia-
tur [15]; adeo quidem, ut |pro seruo quoque oblige-
tur, siue extraneus sit, qui a seruo |fideiussorem [16]
accipiat, siue dominus in id, quod sibi de|beatur [17]. 16
§. 120. Praeterea sponsoris et fide|promissoris [17a] he-
res non tenetur, nisi si de peregrino fide|promissore [17b]
quaeramus, et alio iure ciuitas eius utatur. Fi|deius-
soris [18] autem etiam [19] heres tenetur. |§. 121. Item 20 I
sponsor et fidepromissor [20] (*per*) legem Furiam [21] bien-

[11] Ed. 1.: ****|* Sched. *d**|e Bl. *ad*|c* Itaque, sicut in annotationibus ad Ed. 1. conjeci, legendum *adiici*. [Hoc, ne confidentior viderer, servavi: ceterum non dubito quin Blumius aliqua parte erraverit. Nam *adiicere* per duo *i* scriptum ante saeculum XII non facile reperietur: illo autem tempore ne is quidem qui ita scribendum esse dicit Gellius A. N. IV, 17 id se umquam scriptum legisse testatur. Quare etiam incredibile est Quintilianum inst. I, 4, 11 posuisse *coniicit:* immo loquitur de *coiicit,* quod alii scribebant *coicit* et *coiiicit*. vide Velium Longum p. 1219. 1232.] [12] *Fideiussor uero* etc. Inst.: *In omnibus autem* obligationibus *adsumi possunt* (fidejussores scil.), id est, s. r., s. v., s. l., s. c. c. fuerint. [13] Cod. *ad* In Inst. ap. Hal. et Cuj. legitur *at;* ap. Bien. [rectius] *ac*. Ceterum in Cod. verbum *ad* a praecedente *potest* vacuo spatio separatum est. [14] Sched. item Bl. *ā:* quae sigla hoc quidem loco non per *aut*, sed per *an* explicanda est. Conf. Index siglarum. [15] Inst.: an naturalis *sit* obligatio, cui adjiciatur (Hal. et Bien. *adjicitur*) *fidejussor*. [16] Inst.: *fidejussorem* a servo. [17] Inst.: quod sibi *naturaliter debetur*. In Cod. verbum *debeatur* sequitur spatium vacuum. [[17a, b] Sched. *fidei|pmissoris,* et *fidei|pmissore*] [18] Cod. *fi|desiussoris* [19] Sched. *et* Bl. *ēt* [20] *sponsor etc.* Sched.: sponsor et **pmissor Bl.: sponsor et *fi.pmissor* In Ed. 1. plurativo numero scripsi *sponsores, fidepromissores:*

§. 120. *sponsoris — non tenetur.* Conf. infra Commentar. IV. §. 113. *Fideiussoris* etc. Conf. Epitome, II, 9, cit. §. 2: §. 2. I. de fidejussor.

§. 121. *Item — liberantur.*

nio[22] |liberantur; et quotquot erunt numero eo tempore, quo pecunia[23] |peti potest, in tot[24] partes deducitur inter eos obligatio, et |singuli uiriles partes
24 **********[25]. Fideiussores[26] uero perpe|tuo tenentur; 160.
et quotquot erunt numero[27], singuli in solidum ||obligantur. **itaque liberum est creditori, a quo uelit so**|lidum[28] petere. **sed ex epistula diui Hadriani compellitur**[29] |creditor, a singulis, qui modo sol- CXV. b. b. r.
4 uendo **sint, partes petere**[30]. |Eo igitur distat haec epistula a lege Furia, quod si quis[31] ex spon|soribus aut fidepromissoribus[31a] soluendo non sit **** |****************** quoque *******[32] **Cum autem lex*

quod jure reprehendit Cram. [21] (*per*) etc. Ed. 1.: *lege Furia*. Sched. *l**a*(?) **u**/am* Bl.: *leg* furiam (Lege: *per* legem furiam). [22] Sic in Cod. scriptum esse conjecit Hollw., agnovit Bl. Sched. *b/c/*(vel c)*/*/*o*(vel c)? [23] Sched. **ec*. Bl. *pec* (pecunia). [24] Sched. item Bl. *t°t* Malim *totidem*. Buttm. [25] Cod. *hocabentur* Legendum puto *debent*. Hollw. [Verius fuerit *condemnantur*.] [26] Sched. *f/sore/* [27] Ita Cod. Bl. Sched. */***/er*(vel *p*)*o* [28. 29] Ex Inst. [30] *sunt* [*sint* dedi ex optimis Inst. codicibus.] etc. Inst.: sunt *litis contestatae tempore*, partes petere. Sed cum ad explendam lacunam sufficere videantur litterae circiter 10, verba *lit. contest. temp.* non recepi. [31] *qs* Sched. *qs* [[31a] Cod. *fideipromissoribus*] [32] *sit* etc. Sched.: *ſit ///**(?) |**************porum* quoque *t///*— Lex Furia ab epistola divi Hadriani, ut ex praecedentibus apparet, eo distabat, quod si quis ex sponsoribus aut fidepromissoribus solvendo non erat, ceteri non onerabantur. [Huschk. *sua*|*tt*. (tantum) *portio* (vel *pars*) *a ceterorum* quoque *peti p'sit* (possit). Mihi certum videtur in vocabulo *quoque* errorem inesse.

Conf. Basilic. Tom. IV, pag. 115. (XXVI, 1, 93.) et L. ult. (29.) C. de fidejussor. (Iustinian.) *et quotquot erunt numero eo tempore — — uiriles partes*. Conf. §. 122. item Commentar. IV. §. 22. *et quotquot erunt numero, singuli — — — partes petere*. §. 4. I. de fidejussor. Conf. §. 122. *Cum autem lex Furia tantum in Italia locum habeat*. Conf. §. 122.

_Fu_*|ria _tantum in_ Italia locum habeat, _consequens est, ut in pro|uinciis_[33] sponsores quoque et fidepro- 8
missores proinde ac fide|iussores[33a] in perpetu_um_[34] teneantur, et singuli in solidum |obligentur, nisi ex epistula diui Hadriani hi _quoque_ ad_iuuari_ |_uidean-tur_[35]. |§. 122. Praeterea inter sponsores et fidepro- 12 P
missores lex Apuleia |quandam societatem introduxit. nam si quis horum plus[36] |sua portione soluerit, de eo, quod amplius dederit, a_d_|uer_sus_ _c_et_e_ro_s actionem habet_. *_lex autem Apuleia ante_*[37] |legem Furiam 16
lata est, quo tempore in solidum obliga|bantur. unde quaeritur, an post legem Furiam adhuc legis A|puleiae beneficium supersit. et utique extra Ita_liam_[38] |super-est. nam l_ex_ quidem Furia tantum in Ita_lia_[39] ualet, Apuleia uero |etiam in[40] _c_et_e_ris **[41] *************** 20

Temptabam _non_ |_auget_' (augetur) _onus ceterorum_, quot_quot erunt_.] [33] _Cum autem_ etc. Sched.: ——— | o(vel c)/_a_ // /(?)/(?)/ //_al_/_a_ locum habeat c*c///cq/o**c*c/***|m(?)//*//c Lege: _c_'. (cum) _āt_. (autem) _lex fu|ria tt_ (tantum) _in italia_ locum habeat _con/equen/ ē. ut in ꝑ|uinciis_. Sav. Conf. §. seq. [[33a] Cod. _fidei|iussores_] [34] Sched. in _ppetuo_ [_In perpetuo_ Flor. in l. 10 D. 16, 1. l. 80 pr. D. 18, 1.] [35] _hi_ etc. Haec in Ed. 1. non extant. Sched.: hi _qc adc//n***_ | /**_pa//_(vel c)/? Lege: hi _q̄q̄_. (quoque) _adiuuari_, |_uideant_' (uideantur). Huschk. Cum Huschkio conspirat Andreae, nisi quod pro _uideantur_ legendum putat _desiderauerint_. [36] Sched. /*_cr_(vel _p_) **** Bl. _hor_ (horum) _plu/_ [37] _aduersus_ etc. Sched. _a_*(?)|_uerauc_ (aduersus) cc**_r_(vel _p_)o(vel _u_)* (ceteros) **_nc_*** (In Cod. fuerit _ãonem_ i. e. actionem) _mc_/*/ (hauet) —————— [38] Sched. //(vel c)_a_//*? Lege: _italiam_. Sav. [39] _nam_ etc. Sched.: nam _l_** (lex) _q̄d_ (quidem) furia _tt_ (vel _t°t_ — tantum) in //_a_//* (In Cod. haud dubie est _italia_. Sav.) [40] _ualet_ etc. Ed. 1.: ** le_x_ Apuleia ** |**** _in_ Sched.: _c/le_* apuleia // | _c/*m_ /// Bl.: ualet apuleia & (uero) |_etia_(?)_m_ in [41] Sched. c**_cr_(vel _p_)/_s_ (ceteris) //(?) [Hefft.

§. 122. _lex autem Apuleia — — — tantum in Italia ualet._

********* |************************************** **lex**
|Apuleia nōn pertinet[42]. itaque si creditor ab uno totum *con*|secutus[43] fuerit, huius solius[44] detrimen-
24 tum *erit*, |sci*licet*[45] si is, pro quo fideiussit, soluendo
non **sit. sed, ut ex**[46] ||supradicti*s*[47] appar*et*, is[48], 161. X. a.
a quo creditor totum petit, |poterit ex epistula[49] diui
Hadriani desiderare, ut pro parte in |se detur actio[50].
P 4 |§. 123. Praeterea lege *******[51] cautum est, ut is, qui sponsores aut fide|promissores accipiat, praedicat[52] palam et declaret, et de qua |re satis accipiat,

ceteris regionibus praeter Italiam. Immo *ceteris praeter Italiam regionibus*: nam illud // vix aliud esse potest quam *pr*]

42 Gajus primo de sponsoribus et fidepromissoribus disputat, docetque, legis Apulejae beneficium etiam post legem Furiam latam extra Italiam superesse, cum lex Furia tantum in Italia, lex Apuleja autem in ceteris quoque regionibus obtineat: deinde ad fidejussores transit: in quo talibus fortasse verbis usus est: *Alia sane est fideiussorum condicio; nam ad hos lex* apuleia non pertinet.

43 *cō|secutus.* Sched. ***|secutus*

44 Cod. *solus*

45 Sched. *cr—|sc//** In Cod., ut opinor, est: *erit scil.* (scilicet).

46 *sit* etc. Sched. ****c/(?)**?*

47 Sched.: *supradicti*

48 Sched. *apparc///s* Bl. *ap*(vel *r*)*p*(vel *r*)*arau*(vel *t/*)*//s* [Scilicet, nequis erret, *iis* vel *his*, cum deberet esse *is*.]

49 Ita Cod. Bl. Sched. epistola

50 *itaque si creditor* etc. Inst.: *Sed si ab uno fidejussore* creditor totum c. f., h. s. detrimentum *erit*, *si* is, p. q. f., s. n. sit: *et sibi imputare debet, cum potuerit adjuvari* (Hal. *juvari*) ex e. d. Hadriani (Bien.: *ex e. d. Hadriani* adjuvari) *et* desiderare, u. p. p. i. s. d. a.

51 Sched.: lege *κcre/a* An *porcia?* Buttm. An *petreia?* Hollw. An *apuleia?* Haub. Bl.: lege *7*(vel *x*, vel *a*)*co*(vel *a*)*retā* [Dirks. *Cornelia*. Eadem, ni fallor, de satis dationibus lex litteris paene iisdem significatur comm. IV, §. 95 n. 25. Illic Huschk. *crepeream* extricavit: hic potest esse *crepeia*]

52 Cod. *p̄dicat'* (praedicatur).

Cf. §. 121. *itaque si creditor* etc. cit. §. 4. I. de fidejussor. *ut ex supradictis apparet.* Vid. §. 121.

[§. 123. *ex ea lege praedictum.* Conf. Plinius, N.H. X, 23, 31. Rudorff.]

et quot[53] sponsores aut[54] fidepromissores |in eam obligationem accepturus sit: et nisi praedixerit, |per- 8
mittitur sponsoribus et fidepromissoribus[54a], intra di|em xxx. praeiudicium postulare, quo quaeratur, an ex ea lege |praedictum sit; et si iudicatum fuerit, praedictum *non*[55] esse, libe|rantur. Qua lege fideiussorum men-
ti*o*[56] nulla fit. sed in usu[57] est, etiam |si fideiusso- 12
res accipiamus, praedicere.

|§. 124. Sed beneficium leg*is* Corn*e*liae omnibus[1] S
commune est. qua |lege idem pro eodem, aput eundem, eodem anno, uetatur in ampli|orem summam obligari creditae pecuniae, quam in xx |mili*um*[2]. et 16
quamuis sponsor uel fidepromissor in ampl*iorem*[3] pe-|cuniam, uelut si (*in*) sestertium c milia[4], **se obligauerit, non tamen tenebitur**[5]. |Pecuniam autem cre- P
ditam dicimus non solum eam, quam credendi |causa damus, set omnem, quam tunc, (*cum*)[6] contrahitur
obligatio, certum |est[7] debitum iri, id est, (*quae*) sine 20
ulla condicione deducitur |in obligationem. itaque et ea pecunia, quam in diem certum dari |stipulamur, eodem numero est, quia certum es*t*, eam debitum[8] iri, |licet post tempus petatur. Appellatione autem

[53] Sched. *q*. Bl. *q* [54] Sched. item Bl. *at* Librarius, ut opinor, scripsit *āt*. i. e. *autem*. Conf. supra ad §. 119. not. 9. [[54a] Cod. *fideipmissoribu*ſ] [55] Cod. *nam* [56] Sched. *m//* Lege *mentio*. Hollw. Bl. *m̄t/* [57] Cod. *usum*

§.§. 124—127. [1] Cod. *legum corn/l/ae om̄nibus* [2] Cod. *milib.* (milibus). [Malim *milia*. L. 34 §. 1 D. 34, 2 *in totis quinque libris heredem esse obligatum.*] [3] Cod. *amplam* [4] *uelut si* etc. Sched.: *ūū* si *ss* (pro *ss*, ut opinor, i. e. sestertium) c̄ *mil*(?—Bl. *m̄i*?) Vnterholzner. pro *si* (*in*) mavult *in*. [Simplicissimum est *ueluti* sestertium.] [5] Verba *se obligauerit* etc. in Ed. 1. uncis inclusi, quod posteriorem huj. lin. partem in Cod. vacuam esse arbitrabar: Bluhmio tamen contra visum est. [6] Cod. *tunc* pro *tunc c*' (cum). [7] Cod. *ēēt* (esset). [8] *est* etc.

24 pecuniae omnes res |in ea lege significantur. itaque
si uinum, uel frumentum, et[9] si fundum ||uel homi- 162. X. b.
nem stipulemur, haec lex obseruanda est. §. 125. Ex
|quibusdam tamen causis permittit ea lex in infini-
tum[10] sa|tis accipere, ueluti si dotis nomine, uel eius
4 quod ex testamento tibi[11] debe|atur, aut iussu iu-
dicis satis accipiatur. et adhuc lege |uicesima heredi-
tatium[12] cauetur, ut ad eas satisda|tiones, quae ex
ea lege proponuntur, lex Cornelia non |pertineat.[13]
8 §. 126. In eo iure quoque iuris |par condicio est
omnium, sponsorum, fidepromis|sorum,[13a] fideiusso-
rum, quod ita obligari non poss*unt*, *ut*[14] |plus de-
beant, quam debet is, pro quo obliga*n*tur[15]. at |ex
diuerso, ut minus debeant, obligari possunt; sicut in
12 |atstipulatoris persona diximus. nam ut astipulatoris[16],
ita |et horum obligatio accessio est principalis obliga-
ti|onis: nec plus in accessione esse potest, quam in
princi|pali re[17]. §. 127. In eo quoque par omnium

Cod. *e͞e͞a* (pro *e͞. ea͞*) *debitu* [9] Malim *item*. [Böck. *aut*] [10] Ita Cod. Bl. Sched. *///////////um* [11] Sched. *// /////* Hollwegii conjectura, *t°t* (testamento) *tiui* (pro *tibi*), Bluhmio teste, cum Cod. scriptura ad litteram convenit. [12] *lege uicesima hereditatium*. Nihil mutare ausus sum propter inscriptiones L. 13. de transact. et L. 37. de religios., licet has corruptas arbitrentur Gronovius, de Sestert. ed. Lugd. Batav. p. 218., et Bachius, Histor. jurisprud. Rom. ed. noviss. pag. 322. Wielingius non in eadem sententia fuisse videtur. Vid. ipsius Iurisprud. restitut. pag. LXXXI. et 97. [13] Sequitur spatium vacuum. [[13a] Cod. *fideipromi/|sorum*] [14] *possunt ut*. Sched. *p's/t //pg.*(?) Bl. *p's/t* (possit) */tr.g.* [Scribit Blumius litteras *r.g.* admodum perspicue scriptas esse. Dixi de iis I, 43 n. 16 et III, 113 n. 6.] [15] *debet — obligantur*. Sic Inst. Cod. *deberet — obligaretur* [16] Cod. *astipulatori/* [Edd. adstipulatoris] [17] Cod. *reo*

§. 126. *ita obligari non possunt* etc. §. 5. I. de fidejussor. *sicut in adstipulatoris persona diximus*. Vid. §. 113.

causa *est*[18], quod, si qui pro *reo*[19] sol|uerit, eius re- 16
ciperandi causa habet cum eo mandati[20] iudicium. |et hoc amplius sponsores ex lege Publilia propri|am habent actionem in duplum, quae appellatur depensi.[21]

|§. 128. Litteris obligatio fit ueluti in n*omin*ibus[1] L
transcripticiis. fit |*autem*[2] nomen transcripticium duplici 20
modo: uel a re in personam, |uel a persona in personam[3]. §. 129. (*A re in personam tran*)scriptio fit ueluti si id, quod[4] e|x emptionis causa, aut[5] conductionis, aut

Vniversum articulum . Institutionum auctores sic conceperunt: *Fidejussores* ita obligari n. p., u. p. d., q. d. i., p. q. obligantur. *Nam eorum obligatio a. e. p. o.: n. p. i. a. potest esse q. i. p. re.* At ex diverso, u. m. d., o. possunt. *Itaque si reus decem aureos promiserit* etc. [18] Sched. item Bl. ee̅ (esse) [19] Sched.: si *qui* .*p* *,o* (Bl. *eo* pro *,o*). Inst.: Si *quid autem fidejussor* pro reo. [Edd. si quis.] [20] Cod. *mandanti* [21] Haec sunt, quae in Cod. nostro de sponsoribus, fidepromissoribus et fidejussoribus leguntur. Vnde aliunde, quam ex Gaji Institutionibus, manasse videtur Epitomes locus hic (II, 9, §. 2. post med.): *Creditor autem, qui pecuniam dedit, in potestate habet, ad reddendam pecuniam quem velit tenere, utrum ipsum debitorem, an fidejussorem. Sed si debitorem tenere elegerit, fidejussorem absolvet; si vero fidejussorem tenuerit, debitorem absolvet: quia uno electo, quem idoneum creditor judicavit, alterum liberat.* Tale quid nec in Iustinianeis Inst. extat.

§.§. 128—134. [1] Cod. *nob* [2] Cod. *an* [3] Sched. *psonum* [4] Sched. *q m̅* Bl. *q m̅* Legendum putarem *quod mihi*, nisi, hac lectione admissa, verbum *mihi* in extremo sequente versu non notatum tantum, sed perscriptum, ibique apte

§. 127. *si quid —— iudicium.* §. 6. I. de fidejussor. *et hoc amplius* etc. Conf. infra Commentar. IV. §.§. 9. 22. 25. 102. 171. 186. item Lex Rom. Burgund. Tit. XIV. (Schult. XV.) extr.

§. 128. *Litteris — nominibus.* Conf. Cicero, de Offic. Lib. III, cap. 14. ad Atticum, Lib. IV, epist. 18. in Verrem, Lib. I. cap. 36. 39. pro Roscio Com. cap. 1. 5. Gellius, Lib. XIV, cap. 2. Paulus, L. 9. pr. de pact. pr. I. de litterar. obligat. item infra §. 137. *fit autem* etc. Conf. Epitome, II, 9, §. 12.

§. 129. Conf. Epitome, II, 9, cit. §. 12. Theophilus, III, 21, pr.

societatis mihi |debeas, id expensum tibi tulero. §. 130.
24 A persona in person*am*[6] |transcriptio fit ueluti si id,
quod mihi Titius debet, tibi id ex||pensum tulero, id 163. XXXIII. a.
est, si Titius te[7] delegauerit |mihi. §. 131. Alia causa
est eorum nominum, quae arcaria uo|cantur. in his
4 enim rei[8], non litterarum obligatio consi|stit: quippe[9]
non aliter uale*nt*[10], quam si numerata sit pecunia; |nu-
meratio autem pecuniae rei, non (*litterarum*)[11] facit

positum, ejiciendum foret. Qua de causa sic potius existimo, librarium hoc loco, cum litterae *m* transversam lineolam superponeret, id egisse, ut eam delendam demonstraret. Conf. ad Commentar. I. §. 80. not. 24. [5] *causa aut.* Cod. *cā* [6] Sched. *psonu* Bl. *psonū* [7] Cod.: te *se* [8] Cod. *reb* i. e. *rebus.* Sed legendum *rerum.* Buttm. [Sic Ed. 1 et 2.] Contra, Codicis lectioni standum esse, existimant Brinkm. et Hugo. Mihi, quamvis concedam, Buttmanni emendationem ideo sollicitari posse, quod, an re contracta obligatio usquam *rerum obligatio* dicatur, dubitare licet, Codicis tamen lectio nullo modo defendi posse videtur. Nam verbum *rebus* ad ea, quae sequuntur, trahi non potest; conjunctum autem cum praecedente *his* non tantum supervacuum erit, sed etiam particulae *non* loco suo movendae et post vocem *obligatio* collocandae necessitatem nobis imponet. [Cum numerus pluralis non videretur ferri posse, scripsi *rei;* quod habet Codex v. 5. Conf. n. 11.] [9] Sched. item Bl. *q̄ppe* [10] Sched. item Bl. *ualet* Nihil mutandum censent Brinkm. et Hugo. Mihi vero verbum *ualere* rectius ad vocem *nomina,* quam ad vocem *obligatio* referri videtur: qua de causa librarium *ualet* i. e. *ualent* scripsisse conjicio. [11] [Ed. 1 et 2 *pecuniae iure naturali*] Sched. *p̄c̄re/n* Bl. *p̄c̄r* (vel *e* pro *c*)*e/n* Sav. de Schedarum scriptura sic olim statuit: primis ductibus vocem *pecuniae* contineri, litteris autem */n* verba *iure naturali* significari. Quae interpretatio cum etiam ad Bluhmii scripturam accommodari posse videatur, Savinii judi-

§. 130. Conf. Epitome, II, 9, cit. §. 12.
§. 131. Conf. Donatus ad Terentii Phormionem, Act. V, sc. 7, v. 29. item ad Adelphos, Act. II, sc. 4, v. 13.

obligationem. qua de causa re|cte dicemus, arcaria nomina nullam facere obli|gationem, sed obligationis factae testimonium prae|bere. §. 132. Vnde proprie 8
dicitur, arcariis nominibus etiam pere|grinos obligari, quia non *ipso* nomine, sed n*u*meratione [12] |pecuniae obligantur: quod genus obligationis iuris gen|tium est. |§. 133. Tr*ans*cripticiis [13] uero nominibus an obligen- 12 T
tur peregrini, |merito quaeritur, quia quodammodo iuris ciuilis est talis obliga|tio: quod Neruae placuit. Sabino autem et Cassio uisum est, |si a re in personam fiat nomen transcripticium, etiam pere|grinos ob- 16
ligari; si uero a persona in personam, non obligari. |§. 134. Praeterea litterarum obligatio fieri uidetur chi- P
ro|grafis et syngrafis, id est, si quis debere se, aut datu|rum se [14] scribat; ita scilicet, si [15] eo nomine **stipulati|o non fiat. quod genus obligationis proprium** 20
peregri|norum est. [16]

§. 135. Consensu fiunt obligationes |in emptionibus et [1] uenditionibus, locationibus con|ductionibus, societatibus, mandatis. §. 136. Ideo autem *istis* [2] |modis 24

cium ut in prima, ita in hac quoque Editione secutus sum. Neque tamen, rem multam dubitationem habere, negaverim. Hugo legendum arbitratur *pecuniae creditae.* [Mihi clarum videbatur librarium ita scripsisse, *numeratio āt. pē^c rei n facit obligatio nem;* in quibus nisi *n* (id est *non*) supervacuum est, addi debet *litterarum.*] [12] *ipso* etc. Cod. *ipse* (pro *ipso*) *nome* (nomine) *s* (sed) *nomenratione* (pro *numeratione*). [13] Cod. *tresscripticiis* [14] Sched. item Bl. *ses* [15] Cod.: *scilic. ut* si [16] Sequitur spatium vacuum.

§.§. 135—138. [1] *et* in Dig. et Inst. non legitur. [2] Cod.

§. 132. Conf. Asconii argum. Orat. pro Cornelio.

§. 134. Conf. Asconius, in Verrin. ad Lib. I. cap. 36. (pag. 184, 19 Orell.) Cicero, ad Atticum, Lib. V, epist. ult. Oratio pro Domo, cap. 50. Oratio de Haruspic. respons. cap. 13.

§.§. 135. 136. *Consensu—per internuntium.* L. 2. pr. et §.§. 1.

consensu [3] dicimus obligationes [4] contrahi, quia [5] ne-
que uerborum, ||neque scripturae ulla proprietas desi- 164. XXXIII.b.
deratur, sed sufficit eos, qui negotium [6] gerunt, con-
sensisse [7]. unde in|ter absentes quoque talia negotia
4 contrahuntur, ueluti per epistu|lam, aut [8] per internun-
tium [9]: cum alioquin uerborum obligatio inter |absen-
I tes fieri non possit [10]. |§. 137. Item in his contracti-
bus alter alteri obligatur de |eo, quod alterum alteri
8 ex bono et aequo praestare opor|tet: cum alioquin in
uerborum obligationibus ali|us stipuletur, alius promit-
11 tat, et in nominibus |alius expensum ferendo obliget,
12 alius oblige|tur [11]. §. 138. Sed absenti expensum ferri
potest, etsi uerbis |obligatio cum absente contrahi non
possit.

|———— ———— ———— ———— [1]

|§. 139. (*Emptio et uenditio contrahitur*) [2] cum [3] de
16 pretio conuenerit, |quamuis nondum pretium numera-
tum sit, ac ne arra quidem |data fuerit: nam quod

stu [3] Cod. *concensu* [4] Dig.: dicimus *obligationem*. Inst. *dicitur obligatio* (Hal.: *obligatio* dicitur). [5] Sic est in Dig. et Inst. Sched. item Bl. q. [6] Ita etiam in Inst. Bien. Hal. autem et Cuj. Inst. ed., item Dig. *negotia* exhibent. [7] Dig. et Inst. *consentire*. [8] Dig. et Inst *vel*. Bien. tamen edidit *aut*. [9] Sched. *inuntium* Bl. *internuntium* Dig. et Inst. *nuntium*. [10] *cum alioquin* etc. Haec neque in Dig., neque in Inst. leguntur. [11] *et in nominibus* etc. Cod. mendose: et in *nominibus* |*alius stipuletur alius promittat et in nominibus* |alius expensum ferendo *obligetur* alius oblige|tur. Haub. legendum censet: alius *referendo* obligetur.

§.§. 139—141. [1] Vacuae sunt haec linea et, ut Bl. testatur, seq. lin. pars prior. [2] Ex Inst. [3] Inst. *simulatque*.

2. de obligat. et act. inscripta: Gajus Libro III. Institutionum. Tit. I. de consens. obligat. Conf. Epitome, II, 9, §. 13.
§. 137. *Item — oportet*. cit. L. 2. de obligat. et act. §. 3. cit. Tit. I. de consens. obligat. *cum alioquin — promittat*. cit. Tit. I.
§. 139. pr. I. de empt. et vendit. Conf. Epitome, II, 9, §. 14.

arrae nomine datur, argumentum |est emptionis et
uenditionis contractae. §. 140. Pretium autem |cer-
tum esse debet. alioquin si ita inter eos con|uenerit, 20
ut quanti Titius rem aestimauerit, tanti sit em*p*|ta[4],
Labeo negauit, ullam uim hoc negotium habe|re;
quam sententiam Cas*s*ius probat[5]: Ofilius et eam
|empt**ionem putat et uen**ditionem[6]; cuius opinionem
Pro|culus secutus est. §. 141. *Item*[7] pretium in nu- 24
165. XXVI. a. merata pecunia con||sistere debet. *nam* in[8] ceteris re-
bus an pretium esse possit, |ueluti homo, aut[9] toga,
aut fundus alterius rei (*pretium esse possit*)[10], ual|de
quaeritur[11]. nostri praeceptores putant, etiam in alia
re posse |consistere pretium[12]. unde illut est, quod 4
uulgo putant, |per permutationem[13] rerum emptionem
et uenditionem |contrahi, eamque speciem emptionis
et uenditioni*s*[14] |uetustissimam esse: argumentoque
utuntur[15] Grae|co poeta Homero, qui aliqua parte 8
sic ai*t*[16]:

[4] Sched. *ē?|ta* [5] *habere* etc. Sched.: habe|re —————— *a(?)s(?)e(?)ius pbat* Lege: habere; *quam sententiam Cassius* probat. Sav. Malo: q. s. *et* Cassius probat. *at* etc. Heis. [6] *emptionem* etc. Sched. *empt* — — — — — — *dition* Spatium intermedium litteras capit circiter 14. Itaque in Cod. sic scriptum esse arbitror: *emptioñ. putat et uenditioñ.* [7] Ex Inst. Sched. *///* [8] *nam in.* Sic Inst. Cod.: *in* in [9] Cod.: *ūuti hocmodo a* [Edd. ueluti (*an*) h. a. ex vulgatis Inst. exemplaribus.] [10] Ex Inst. [11] Inst. *quaerebatur.* [12] *nostri praeceptores* etc. Inst.: *Sabinus* (Hal.: *Et* Sabinus) *et Cassius etiam in alia re* putant (Hal.: *putabant*) posse *pretium* (Hal.: *precium* posse) consistere. [13] Inst.: quod vulgo *dicebatur*, *permutatione.* [14] *et uenditionis.* Sched. *e* udition/n/*/*(?) [Et multa antiqua exemplaria Inst. *venditionisque*. Conf. II, 286 n. 11.] [15] Inst. *utebantur.* [16] *qui* etc. *ait* (Sched. *a//*). Inst.: qui aliqua

§. 140. Conf. §. 1. I. de empt. et vendit.

§. 141. *Item* — — — *absurdum uideri.* §. 2. I. de empt. et

(ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοί,
ἄλλοι μὲν χαλκῷ, ἄλλοι δ' αἴθωνι σιδήρῳ,
ἄλλοι δὲ ῥινοῖς, ἄλλοι δ' αὐτῇσι βόεσσιν,
ἄλλοι δ' ἀνδραπόδεσσιν).

|diuersae [17] scholae auctores dissentiunt [18], aliutque
esse e|xistimant permutationem rerum, aliut emptio-
nem [18a] et |uenditionem: alioquin [18b] *non posse* [19]
12 rem expe|diri, permutatis rebus, quae uideatur res
uenisse, e*t* *qu*|ae [20] pretii nomine data esse [21]; sed
rursus [22] utramque |uideri [et] uenisse, et utramque [23]
pretii nomine datam |esse, absurdum uideri [24]. set
16 *ai*t [25] Caelius Sabinus, si rem |Ti*tio* uenalem haben-
t*e* [26], ueluti fundum, acceperim, et |pretii nomine ho-
minem forte dederim, fundum |quidem uideri uenisse,

parte *exercitum* (Sic Bien. Hal. et Cuj.: *aliquam partem exercitus*) *Achivorum vinum sibi comparasse* ait, *permutatis quibusdam rebus, his verbis.* Sequuntur versus Iliad. *H*, 472—475. a librario nostro pro more suo omissi. [17] Ed. I.: *et* reliqua. |diuersae Sched. *ct* (et) *r*(vel *p*)*cl/*(vel *h* pro *l/*)*ū*(?— Librarius haud dubie scripsit *reliq̄* i. e. reliqua) |*diusae* (diuersae) Verba *et reliqua,* quae in Inst. non leguntur, Baumbachio monente, e contexto removi: non enim Gaji esse videntur, sed librarii Graeca a se omissa significantis. [18] Inst. *contra sentiebant;* et mox *existimabant.* [[18a] Sched. *e⁊nem*, i. e. emtionem] [[18b] Sched. *alioquè/n*] [19] Ex Inst. Sched. ductus incertos exhibent hos *//re//*a*m*(vel *///*) [20] *et quae*: Sic Inst. Sched. *e*—|*ae* [21] Cod.: data c *ēē* [22] *sed rursus.* Inst. *nam* [23] Cod.: et *utramq̄* [Sic unus apud Schrad. codex Regimontanus et multa exemplaria olim impressa, haec quidem recte omisso *et* ante *venisse.* Gösch. cum vulgaribus libris *utramque* omisit. Vitiosam scripturam, quia antiquissima est, restitui: conjunctionem circum duxi.] [24] Inst. *rationem non pati.* [25] Sched. *//*(vel *u* pro *v//*)*t* [26] Cod.: |*tibi* uenalem *habenti*

vendit. Conf. Paulus, L. 1. §. 1. de contrah. empt. *unde illud est*

etc. Conf. Servius, ad Georg. Lib. III, vers. 306.

hominem autem pretii nomine da|tum esse, *ut* fun- d*us*[27] acciperetur.

|——— ——— ——— ——— [1] 20

|§. 142. Locatio autem et conductio similibus regulis L consti|tu*u*ntur: nisi enim merces certa statuta sit, non uidetur |locatio et conductio contrahi. §. 143. Vnde si alieno arbitrio |merces promissa sit, uelut quanti 24
166. XXVI. b. Titius[2] aestimauerit, ||quaeritur, an locatio et conductio contrahatur. qua de causa |si fulloni[3] polienda curandaue[4], sarcinatori sarci|enda uestimenta dederim[5], nulla statim mercede |constituta[6], postea tantum[7] daturus, quanti[8] inter nos[9] conue|nerit, quaeritur an locatio et conductio contrahatur[10]. §. 144. Vel si |rem tibi utendam dederim, et inuicem aliam rem u|tendam acceperim, quaeritur an locatio et conducti|o 8
contrahatur. §. 145. Adeo autem emptio et uenditio et locatio et con|ductio familiaritatem aliquam inter se habere ui|dentur[11], ut in quibusdam causis quaeri

[Scripsi *titio*. Edd. *a te*] [27] *ut fundus*. Sched. *ꞁ* fund*ꞁ*

§.§. 142—147. [1] Linea vacua. [2] Sched. *quatitius* In Cod., ut opinor, fuit *quātitius*, pro *quāti* (quanti) *titius*. [Immo vide Ind. sigl. in *t* = Tit.] [3] Cod. *fulloin* [4] Inst.: curandave, *aut*. [5] Cod. *dederim'* (dederimus). Inst. *quis dederit*. [6] Inst.: constituta, *sed*. [7] Sched. *tꞁ* Bl. *tt̄* [8] Sched. item Bl. *quanti* [Hoc notari potius debuit quam ex Inst. scribi *quantum*, quod fecit Gösch.] [9] Inst. *eos*. [10] *quaeritur* etc. Inst.: *non proprie locatio et conductio contrahi intelligitur, sed eo nomine actio praescriptis verbis datur.* [11] *Adeo* etc. Inst.: Adeo aut. *aliq. familiarit. int. se hab. vident.* empt. et

§. 142. Conf. L. 2. pr. locat. conduct. (ex Nostri Reb. cottid.) pr. I. de locat. et conduct. Epitome, II, 9, §. 15.

§. 143. *Vnde — — contrahatur*. Conf. §. 1. I. de locat. et conduct. *qua de causa* etc. cit. §. 1. I.

§. 144. Conf. §. 2. I. de locat. et conduct.

§. 145. *Adeo — — — an locatio et conductio*. §. 3. I. de locat. et conduct. Conf. cit. L. 2. locat. conduct. §. 1. *veluti* etc. Conf. cit. §. 3. I.

soleat, utrum em|ptio et uenditio contrahatur, an locatio et conductio. uel|uti si qua res in perpetuum locata sit: quod euenit in praediis[12] |municipum, quae ea lege locantur, ut, quamdiu id[12a] uecti|gal praestetur, neque ipsi conductori, neque heredi eius praedium |auferatur[13]. sed magis placuit locationem conducti|onemque esse. §. 146. Item[14] si gladiatores ea lege tibi |tradiderim, ut in singulos, qui integri exierint, |pro sudore denarii xx mihi darentur[15]; in eos uero singulos, |qui occisi aut debilitati fuerint, denarii[16] mille: quae|ritur, utrum emptio et uenditio, an locatio et condu|ctio contrahatur. et magis placuit, eorum, qui integri exierint, lo|cationem et conductionem contractam uideri; at eorum, |qui occisi aut debilitati sunt, emptionem et uenditionem |esse: idque ex accidentibus apparet, tamquam sub condicione[17] 167. XVII. a. ||facta cuiusque uenditione an locatione[18]. iam[19] |enim non dubitatur, quin sub condicione res ueniri aut locari[20] |possint. §. 147. Item quaeritur, si cum aurifice mihi[21] conuenerit, |ut is ex auro suo certi

vend., *item* loc. et cond. [12] *sit* etc. Ed. 1.: sit: *qualia sunt* praedia Sched. *s// */*(vel *p*)**///*****(?)/// *p̀dia* Bl.: sit *q* (quod) *ēuenit* in *p̄dii/* (praediis). {[12a] Hoc pronomen Puchta in versum proximum traiciendum judicat, *id praedium auferatur*, ubi legitur in §. 3 Inst. 3, 24. Huschk. malebat *quam diu inde vectigal praestetur: pro his domino* habent Inst., *pro his* Paulus l. 1 pr. D. 6, 3.] [13] Cod. *autferatur* [14] Cod.: item *querit'* Sed vid. vers. 19. [15] Sched. *denari* (denarii) *x̄x̄ m* (pro *ḿ* i.e. mihi) *darent* (Bl. *darent'*). [16] Ed. 1.: ******** Sched. *dena ria* (vel *o*) *x* (vel *s*) Bl. *denarios* [17] Sched. *condic* Bl. *condi c*(?)one?* [18] *uenditione* etc. Cod. *uenditionem an locationem* [Reduxi *an*. Edd. *aut*] [19] Sched. *ıa* Bl. *ıā* [20] Cod. *locumari* [21] Sched. *m* Bl. *ḿ* Inst. *Titius* [*Titio* Bamberg.]

§. 147. *Item* ——— *uenditio- nem contrahi.* §. 4. I. de locat. et

ponderis certaeque for|mae anulos mihi [22] faceret, et
acciperet [22a] uerbi gratia dena|rios cc [23], utrum emptio
et uenditio [23a], an locatio et con|ductio contrahatur [24].
Cassius ait, materiae quidem emptionem [25] |uenditio- 8
nem contrahi, operarum autem locationem et condu-
|ctionem. sed plerisque placuit [26], emptionem et uen-
ditio|nem contrahi. atqui si meum aurum ei dedero,
mercede |pro opera constituta, conuenit, locationem
con|ductionem contrahi. 12

|[1] §. 148. Societatem coire solemus aut totorum 8
bonorum [2], aut |unius alicuius negotii, ueluti manci-
piorum emendorum aut uen|dendorum [3]. §. 149. Magna
autem quaestio fuit, an ita coiri possit socie|tas, ut 16
quis maiorem partem lucretur, minorem |damni prae-
stet. quod Quintus Mucius etiam (*contra naturam so-
cietatis esse censuit. sed Seruius Sulpicius, cuius*) [4]

[22] Inst. *ei*. [[22a] *acceperit* Dig., itaque in Inst. Schraderus, neque aliter Theophilus.] [23] *denarios cc*. Inst. *aureos decem* (Hal.: *decem* aureos). [[23a] Cod. *uendito*] [24] Inst. *contrahi videtur* (Hal. *videatur*). [25] Inst.: emptionem *et*. [26] *sed* etc. Inst. *sed placuit, tantum*. [Tempus perfectum licet Inst. confirment, Gaium *placet* scripsisse puto, ut dixi II, 244 n. 3[a].]

§.§. 148—154. [1] Spatium, quod inter vers. 12. et 13. intercedit, cum solito majus sit, effectum inde est, ut haec pagina viginti tribus tantum versibus constet. [2] In Inst. additur: *quam Graeci specialiter κοινοπραξίαν* (Hal. *κοινωνίαν*) *appellant*. [3] *negotii* etc. Inst.: *negotiationis*, veluti mancipiorum *emendorum vendendorumque, aut olei, vini*, (Hal.: olei, *aut* vini, *aut*) *frumenti emendi vendendique*. [4] Hujus argumenti fuisse, quae excidere hoc loco passa est librarii incuria, ex Inst. apparet.

conduct. Conf. cit. L. 2. §. 1. locat. conduct. *atqui si meum aurum* etc. Conf. cit. §. 4. I. et cit. L. 2. §. 1.

§. 148. pr. I. de societ. Conf. Epitome, II, 9, §. 16.

§. 149. Conf. §. 2. I. de societ. *quod Quintus Mucius* etc. Conf. Paulus, L. 30. pro socio. *nam et ita posse coiri societatem* etc. Conf. Epitome, II, 9, cit. §. 16.

praeualuit senten|tia, adeo ita coiri posse societatem existimauit, ut di|xerit, illo quoque modo coiri posse,
20 ut quis nihil omnino da|mni praestet, set lucri partem capiat, si modo opera eius |tam pretiosa uideatur, ut aecum sit, eum cum hac pactione |in societatem ad-
23 mitti. nam et ita posse coiri[5] societa|tem constat, ut unus pecuniam conferat, alter non conferat, ||et tamen 168. XVII. b.
lucrum inter eos conmune sit: saepe enim opera ali|cuius pro pecunia ualet. §. 150. Et[6] illut certum est, si de parti|bus lucri et damni nihil inter eos con-
4 uenerit, tamen[7] aequis |ex partibus commodum *et*[7a] incommodum inter |eos commune esse. sed si in altero partes expressae fue|rint, uelut in lucro, in altero uero omissae, in eo[8] quoque, quod |omissum est, si-
8 miles partes erunt. §. 151. Manet autem socie|tas eousque, donec in eodem *con*sensu perseuerant[9]. at cum[10] |aliquis renuntiauerit societati, societas soluitur[11]. |sed plane si quis[12] in hoc renuntiauerit societati, ut ob|ueniens aliquod lucrum solus habeat,
12 ueluti si mi|hi[13] totorum bonorum socius, cum ab aliquo heres esset |relictus, in hoc ren*unt*iau*e*rit societati, ut hereditatem |solus lucrifaciat, cogetur[14] hoc lucrum communica|re. si quid uero aliut lucrifecerit[15],
16 quod non captaue|rit, ad ipsum solum pertinet. mihi

[5] Cod. *coire* [6] [*et* a Gösch. omissum Hefft. restituit.] [7] Cod. *tm̄* i. e. tamen Nieb. mavult *tum*. [[7a] *et* Böcking. Cod. et Edd. *ut*] [8] Cod. *eod.* [9] Inst. *consensu perseveraverint.* [Cod. et Edd. *sensu*] [10] Ed. 1. **cum** Sched. **(?) Bl. c' [11] Inst.: *solvitur* societas. [12] Inst.: quis *callide.* [13] Ita Cod. Bl. Sched. *(?)|*hi* In Inst. *mihi* non legitur. [14] Inst. *lucrifaceret, cogitur.* [15] Inst. *lucrifaciat.*

§. 150. Conf. §.§. 1. 3. I. de societ.

§. 151. §. 4. I. de societ. Conf. Epitome, II, 9, §. 17.

uero[16] quidquid omni|no post renuntiatam societatem
adquiritur, soli con|ceditur. §. 152. Soluitur adhuc
societas etiam[17] morte socii; |quia qui societatem
contrahit, certam personam sibi e|ligit §. 153. Dici- 20
tur et capitis diminutione solui societatem, |quia ci-
uili ratione capitis diminutio morti *********** dici-
tur: *s*et[18] |si athuc consentiant in societatem[18a], noua
uidetur inci|pere societas. §. 154. Item si cuius ex
sociis bona publice, aut |priuatim uenierint, soluitur 24
169. CXVIII.a. societas.[19] sed h*oc quoque casu*[20] ||societas, de *qua*
*l*oquim*ur*, *noua*[21] consensu contrahitur nu|do, iuris-

16 [Cod. mihi ůero] Inst.: *Ei* vero, *cui renuntiatum est.* 17 Sched. *et* Bl. *ēt* 18 *morti* etc. Ed. 1.:: morti ******** ************ Sched.: morti *c*ac//a/l/*(vel *h* pro *l/*)* *d//a*(?)*//* [Sic.] Bl.: morti *e*(vel *t*, vel *f*)*ale*(vel c, vel *g*)*s*(vel *a*)*.p*(vel *q* pro *s.p*)*ef*(vel *r*, vel *b*)*e*(vel c)*r*(vel *h*, vel c)*e*(vel /) *d/c*(vel *e*, vel *o*)*/t*(vel *n*, vel *ta*, vel */p*, vel *m*, vel *s/*.pro */t*)*u*(vel *n*, vel */t*)*r* *o*(vel *u*, vel */et*) Quantum ad posteriores ductus attinet, non dubito, quin legendum sit *dicitur* *'et;* priorum autem explicatio magnam difficultatem habet. An: quia c. r. c. d. *mortis species fere* dicitur? Conf. Vlp. L. 63. §. ult. pro socio. [Ex his nihil certi elicere possum. Simplicissimum est morti *adsimula*ri dicitur, vel ut fere Hefft. morti *aequi*per*a*ri. Huschkius mortis *īstar* (instar) *ha*bere dicitur.] [18a Sched. *in societate*] 19 Quae sequuntur utrum ad hanc paragraphum pertineant, an ejus potius argumenti sint, ut a verbo *sed* nova incipere debeat paragraphus, definire non ausim. Videntur sane magis ad contrahendam, quam ad solvendam societatem spectare. 20 Sched.: sed *h* c* ***o*(vel *d*)c*(?) [Pro asteriscis posui quod Hefft. et Huschk. conjecerunt, *h'q̄q̄.casu* Inst. habent *sed hoc casu.*] Sequens pag. in Ed. 1. inter eas connumeratur, quae bis rescriptae sint: Bl. vero eam bis rescriptam esse negat. 21 Ed. 1.: societas de ***************

§. 152. §. 5. I. de societ. Conf. Epitome, II, 9, cit. §. 17.
§. 153. *Dicitur — societatem.* Conf. Epitome, II, 9, cit. §. 17. §. 7. I. de societ. *quia ciuili ratione* etc. Conf. supra §. 101. *set si adhuc* etc. Conf. §. 8. I. de societ.
§. 154. Conf. cit. §. 8. I. *consensu contrahitur nudo.* Conf.

que gent**ium est** *********[22] omnes homines na|turali ratione *possunt*[23].

4 M |§. 155. M*andatum*[1] consistit, *siue*[2] nostra gratia mandemus, siue ali|*ena*[3] ************ negotia geras, siue ut[4] alteri|us[5] ********************* obligatio[6], et inuicem |alter *alteri*[7] tenebimur[8] ********************[9]

8 |mihi bona fide praestare oportere[10]. §. 156. Nam[11]

[Ed. 2 societas ******************] Sched.: societas *de u///* *c (vel*o*)*q́m//r*(vel*p*) */or*(vel*p*, vel *d*)*q* [Mihi manifestum videbatur his subesse *de qua loq́mur noba* Klenz. conjecerat *denuo;* tum Hefft. *quemadmodum prior,* Huschk. *c'trahi p'est q̧* (contrahi potest, quia)] [22] Ed. 1.: nu|do *********************** Sched.: nu|do *//p*(vel *r*)**s* cc*q* — — — — — — Bl.: nu|do iuris *o*(vel *e*)*g*(vel c)*en*(vel *u*)*n* — (An *ē. gentium?*) — — — [23] Sched. *do*(?)**s*(vel c)/*c*(?)*nt* Incipienti a littera *q* in Sched. ante vocem *consensu* posita (vid. not. 21.) sic fortasse legendum videbitur: *q̧* (quia) consensu c. n., iuris *gentiū* (gentium) *ē.* (est): *ǹ* (nam) *consentire* omnes h. n. r. p. [Novem asteriscis deletis scripsi de Huschk. sententia *iurisq̄. gentium ē.* Post haec perierit *ǹ* (vel *q̧*) *c'sentire*, vel *c'sentire ǹ* (enim). Huschk. volebat *consentire uero.*]

§.§. 155—162. [1] Sched. *M*(?)**c In Cod., ut opinor, est: *M̄dat.* [2] Sched. */*qe* [3] Sched. *ali*|— [4] Sched. *u/* [5] Ita Cod. Bl. Sched. *alteri*|— [6] Bl.: ***ndatu*(vel *m* pro *tu*— An: mandatum?) ******r/d****** obligatio Fortasse sic legendum: Mandatum c., s. n. g. m., s. aliena, *id ē.* (est), [Malim *nam* vel *itaq̄.*] *siue ut mea* negotia geras, siue ut alterius, *mandem tibi, erit ẋ* (inter) *nos* obligatio. [7] Sched. /**teri* [8] Sched. *te//e///mur* Bl. *teneuimur* [9] Sched. — — — — — — —*q/n/c* Bl. */d/nq* (An: ideoque?) *tuh*(vel *a*)*/r/f*(vel *t*)*en/sat' q*(An: quod?) *ne*(An: te?) [Huschk. parum probabiliter *in id q̄tum* (quantum) *p̄* (paret) *me tibi atq̧* (atque) *te*] [10] Legendum videtur vel *oporteret,* quod Bluhmio placet, vel *oportet.* Ceterum de sententia hujus loci sic judicat Bl., Gajum compensationis in mandati judicio admittendae mentionem injicere. Ego in id propensior sum, ut

Epitome, II, 9, §.§. 16. 17. §. 18. L. 2. pr. mand. (ex Nostri Reb. cottid.) pr. I. eod.
§. 155. Conf. Epitome, II, 9,

si tua gratia tibi man|dem, superuacuum[12] est man-
datum: quod enim tu tua gratia factu|rus[13] sis, id
ex tua[14] sententia, non[15] ex meo mandatu face|re
*uideberis. it*aque si otiosam pecuniam domi te ha-
|*bere mihi dixeris, e*t ego te hortatus fuerim, |ut 12 V
eam fenerares[16], quamuis eam[17] ei mutuam dederis,
a quo |seruare non[18] potueris, non tamen habebis
mecum manda|ti actionem[19]. itaque[20] et si hortatus
sim, |*ut rem a*liquam emeres, quamuis[21] non ex- 16

Gajum de formula ad mandati judicium comparata loqui putem. [11] Sched. *n* [12] Sched. *sp⁎/acum* [13] Sched. *fac/u|⁎//s* Lege *facturus.* Hollw. [14] *ex tua.* Sched. *extra* [15] *n̄.* Sched. *//* [16] *facere* etc. Sched.: *face*|—————————— —— domi *tu /⁎a* |———— ———— ———— ———— |*U⁎ ⁎⁎u ⁎enerares* In Ed. I. contexto est: face|*re* ⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎ domi tu ⁎⁎⁎ |———— ———— ———— ———— |⁎⁎⁎⁎⁎ *f*enerares In annotationibus vero conjeci: facere *uideberis. quare si otiosam pecuniam* domi tu *habueris, et ego te hortatus fuerim, ut eam* fenerares Bl. haec habet: face|re ⁎⁎⁎⁎ *⁎⁎aque* (itaque) si otiosam *ped⁎n/a⁎⁎* (pecuniam) domi *ten'a*|—(An: tenea|s-?)——————————*o* ego te hortatus *fuerim* (vel *na* pro *im*) |*U⁎* (ut) *⁎a⁎ɔ* (eam) fenerares Falsa igitur opinione deceptus fui, cum in 1. Ed. annotationibus, lineae 12. partem posteriorem vacuam videri, scriberem. Eodem errore factum est, ut ad restituendum hunc locum pauciora verba sufficere existimarem, quam quibus re vera opus est. Iam sic legendum censeo: facere *uideberis* (Hoc verbum, quamvis spatii a Bluhmio demonstrati fines egrediatur, tamen ad sententiam declarandam necessarium est). *itaque* si otiosam *pecuniam* domi te *habere mihi dixeris et* ego te hortatus fuerim, *ut eam* fenerares. [17] Sched. */am* [18] Sched. *⁎er//ar⁎* (seruare) *⁎on* (non) [19] Sched. *man|⁎⁎* (In Cod., ut opinor, est *manda|ti*) *⁎c//o*(vel c)*⁎⁎em* (actionem). Post haec sequitur spatium vacuum. [20] Sched. *Ita⁎* [Melius *Item*] [21] Cod. *q* Scriptum tamen oportebat: *qu.* [Conf. Inst.]

§. 156. *Nam ——— eam emisse, non tamen.* Conf. cit. L. 2. mand. pr. et §. 6. item pr. et §. 6. I. eod. *et adeo haec* etc. cit. §. 6. I.

pedierit tibi, eam emis|se, non tamen **************
**[22]. et adeo haec ita sunt, ut quae|ratur[23], an man-
dati teneatur[24], qui mandauit tibi, ut *Titi*|o pecu-
20—22 niam[25] **fenerares**[26]. ********************** |————
———— ———— ———— |*** qu*ia* non[27] aliter Titio
24 credidisses, quam si tibi mandatum esset. |§. 157. Il-
lud ****************** mandetur[28], quod contra bo-
nos mores ||est[29], non contrahi obligationem: uelut 170. CXVIII.b.
si tibi[30] mandem, ut Titio fur|tum, aut[31] iniuriam
facias. §. 158. Item si qui*d* pos*t*[32] mortem meam
|faciendum mandetur[32a], inutile mandatum est, quia
4 generaliter |placuit, ab heredis persona obligationem
incipere non |posse.[33] §. 159. Sed[34] recte quoque
consummatu*m* man|datum[35] si, dum adhuc integra
res sit, reuocatum fuerit, |euanescit. §. 160. Item si

[22] In Cod. sic esse puto: *m̄dati tibi tenebor* [Conf. Inst.] [23] Inst. *quaesitum sit.* [24] Cod. *teneant'* [25] Sched.: ut —|*o* pecuniam Inst.: ut *pecuniam* Titio. [Sed aliter libri.] [26] Ex Inst. [27] Sched. (vers. 21.) *paliter* ———————— ——*aenc* (vers. 22.) *paret* ———————— *ncmco**cn*(vel *//*)*//cn* (vers. 23.) *t*s q* (pro *q*, ut opinor) *n* (pro *n̄*.) In Inst. post verbum *fenerares* ita legitur: *Sed obtinuit Sabini sententia, obligatorium esse in hoc casu mandatum:* quia non etc. [28] Sched.: illud —————*sdcc*** mdet* Sententiae convenit, ut legamus: Illud *constat, si tale quid m̄det'* (mandetur). [29] Sched. c Bl. *ē* [30] *uelut* etc. Sched. *ī/// // tibi* Bl. *ūut//'/bi* Librarius, cum scribere deberet *ūū* (uelut) *'i tibi*, errore lapsus syllabarum *'i* et *ti* ordinem invertit. [31] Sched. *āt* (autem). [32] Cod. *pos* [[32a] Edd. Item si quis p. m. m. (*aliquid mihi*) faciendum mandet Cod. *si quis*, et *m̄det*] [33] Sequitur spatium vacuum. [34] *Sed* in Inst. deest. [35] Cod.: *consummatur* mandatum

§. 157. Conf. §. 7. I. de mand. Epitome, II, 9, cit. §. 18.
§. 158. *quia generaliter* etc. Conf. supra §. 100.
§. 159. §. 9. I. de mand. Conf. Epitome, II, 9, §. 19.
§. 160. §. 10. I. de mand. Conf. Epitome, II, 9, cit. §. 19.

adhuc integro mandato[36] mors |alterutrius alicuius[37] 8
interueniat, id est, uel eius, qui[38] mandarit[39], uel
|eius[40], *qui*[41] mandatum susceperit, soluitur manda-
tum. sed utilita|tis causa receptum est, ut[42] si mortuo
eo, qui mihi mandaue|rit, ignorans[43] eum decessisse,
exsecutus fuero[44] man|datum, posse me agere man- 12
dati actione: alioquin iusta |et probabilis ignorantia
lin. 14. 15 bis rescr. sunt. damnum mihi atferret[45]. |et h*ui*c simile est, quod

Inst. *mandatum contractum.* [36] Cod. *mandatum* [37] Cod.: alterutrius *alicuius* [Hoc *alterutrius alicujus* malebam adnotandum proponere quam cum Gösch. delere *alicuius*. L. 13 D. 1, 3 *aliquid unum vel alterum*.] In Inst. ap. Hal. *alterutrius* legitur, ap. Cuj. et Bien. *alterius*. [38] Cod. *q́* In Ed. 1. annotationibus perperam dicitur, Cod. habere *cui*. Confudi hocce *qui* cum sequente. Vid. not. 41. [39] Ita Cod. Bl. Sched. *man dauit* Ed. 1.: mandau*e*rit Sic, sine syncope, in Inst. legitur. [40] Sched. *e* Inst. *illius.* [41] Cod. *cui* Conf. not. 38. [42] In Cod. nostro, nec non in quibusdam Inst. Codd., adjicitur *ut*: cui tamen repugnat accusativus cum infinitivo, qui sequitur vers. 12. [Conjunctionem restitui. Comment. IV, 61 *in quo illud continctur, ut habita ratione ejus quod—oporteret, in reliquum eum condemnare.* L. 1. §. 2 D. 36, 1 *placet ut actiones quae—dari solent, eas—dari.* L. 62 pr. D. 35, 2 *hoc esse servandum, ut si—fuerint, si quidem—sint, dividi oportere.* L. 3 §. 1 D. 47, 21 *cavetur ut si—fecerit, ei capital esse.* Vatic. fragm. §. 127 *hoc jure utimur, ut si—habeat, onera procedere.* Hyginus de controvers. agror. §. 31 Bl. *hoc comperi in Samnio, uti quos agros—adsignaverat, eos—possideri.* Siculus Flaccus p. 1 Turn. *neque erat justum ut his qui—rupere pacem ac bellum intulere, idem praestari.* Columella V, 5, 9 *convenit ut a summa parte, qua decisa—est, quidquid—citaverit, conservari et—dividere.* Livius V, 15, 11 *sic traditum esse, ut quando—abundasset, tum si—emisisset, victoriam dari.* Gellius III, 2 *ita videtur divisisse, ut qui—natus sit, is ei dies natalis sit, contra vero qui—nascatur, eo die videri natum.*] [43] *qui* etc. Inst.: qui *tibi mandaverat, tu* ignorans. [44] Cod. *furo* Inst. *fueris*; et mox *te.* [45] *damnum* etc. Cod.: damnum mihi n̄(non) *atferet*

plerisque[46] placuit, si debitor me|us manumisso dispensatori meo per ignorantiam solue|rit, liberari eum[47]; cum alioquin stricta iuris ratione |non posset[48] liberari eo, quod alii soluisset, quam cui soluere de|be-
C ret[49]. |§. 161. Cum autem is, cui recte mandauerim, egressus fuerit man|datum, ego quidem eatenus cum eo habeo mandati actionem, |quatenus mea interest, inplesse eum mandatum, |si modo implere potuerit: lin.22-24. bis rescr. sunt.
at ille mecum agere non potest. |itaque si mandauerim tibi, ut uerbi gratia fundum |mihi sestertiis c emeres, tu *sestertiis* CL[50] emeris, non habebis mecum ||mandati actionem, etiamsi tanti uelis mihi dare fundum, qu|anti emendum tibi mandassem. 171. XVIII a.
idque maxime Sa|bino et Cassio placuit. quodsi minoris eme|ris, habebis me|cum scilicet[51] actionem, quia[52] qui mandat, ut c milibus[53] emere|tur, is utique manda*re*[54] intellegitur, uti minoris, si posset[55], |emeretur. §. 162. In summa sciendum (*est, quotiens faciendum*) aliquid gratis |dederim, quo nomine, si mercedem sta-

Inst.: *tibi* damnum adferret (Cuj. *adferat*). [46] *plerisque* in Inst. omissum est. [47] *placuit* etc. Inst.: placuit, si *debitores, manumisso dispensatore Titii*, per ignorantiam *liberto solverint*, liberari *eos*. [48] Cod. *p'sent* In Inst. propter praecedens plurativum *debitores* itidem *possent* legitur. [49] *eo quod* etc. Inst., omissa voce *eo*, sic habent: *quia* alii *solvissent*, quam cui solvere *debuerint*. [50] *sestertiis c* etc. Sched.: *ss* $\bar{c}$. *emere*⁎ tu *sc* cl Bl.: $\overline{ss}$ (sestertiis) $\bar{c}$ *emere'* tu *se* (pro $\overline{ss}$ i. e. sestertiis) cl [51] Cod. *scl.* Inst.: habebis *scilicet cum eo.* [52] Inst. *quoniam.* [53] *ut* etc. Inst.: ut *sibi* centum *aureorum fundus.* [54] Cod. *mandari* Inst. *mandasse.* [55] [Edd. pos-

§. 161. *Cum — — — Cassio placuit.* Conf. §. 8. I. de mand. Epitome, II, 9, §. 20. Paulus, L. 3. §. 2. mand. item Gajus noster L. 4. eod. (ex Reb. cottid.) *quodsi minoris* etc. cit. §. 8. I. §. 162. Conf. §. ult. I. de mand.

tuissem [56], |locatio et conductio contraheretur, mandati esse actionem: |ueluti si fulloni polienda curandaue uestimen|ta, aut sarcinatori sarcienda (*dederim*).

|§. 163. Expositis generibus obligationum, quae E ex contractu [1] |nascuntur, admonendi sumus, adquiri nobis non solum |per nosmet ipsos, sed etiam per eas personas, quae in nostra po|testate, manu, mancipioue sunt [2]. §. 164. Per [3] liberos [4] quoque homines |et alienos seruos, quos bona fide possidemus, adquiritur |nobis; sed tantum ex duabus causis, id est, si quid ex operis suis, |uel ex re nostra adquirant. §. 165. Per eum quoque seruum, in quo |usumfructum [5] habemus, similiter ex duabus istis |causis nobis adquiritur. §. 166. Sed qui nudum ius Quiritium in seruo |habet [5a], licet dominus sit, minus tamen iuris in ea re |habere intellegitur, quam usufructuarius et bo|nae fidei possessor. nam placet, ex nulla causa ei [6] adqui|ri posse: adeo ut, etsi nominatim ei dari stipulatus |fuerit seruus, mancipioue nomine eius [7]
172. XVIII. b. acceperit, ||quidam existiment [8], nihil ei adquiri [9].

sit] Sic Inst. Sched. item Bl. *p's'* i. e. *posset*. [56] Ed. 1.: statu*erem* Sched. *statu***m* Bl. *statui''em*

§.§. 163—167. [1] Inst.: contractu *vel quasi ex contractu*. [2] *potestate* etc. Inst.: *potestate sunt*, *veluti per servos* etc. [3] Inst.: *Item* per. [4] Cod. *libeos* [5] Inst.: usumfructum *vel usum* [[5a] Cod. *habent*] [6] *causa ei*. Sched. *c̄ al'a e'* Bl. *c̄*(causa) *al*(vel *t*, vel c)*'a e'*(vel *t*) [7] Cod. *nomeneiu'* [8] Cod. *existimant* [*Vt* cum indicativo I, 13 *fiunt*, 40 *potest*, 59 *possunt*, 115 *nanciscitur*, 123 *possunt*, II, 78 *debet*, 112 *debent*,

§. 163. pr. I. per quas person. nob. obligat. acquir. Conf. supra Commentar. II. §. 86.

§. 164. §. 1. I. per quas person. nob. obligat. acquir. Conf. supra Commentar. II. §.§. 86. 92.

§. 165. §. 2. I. per quas person. nob. obligat. acquir. Conf. supra Commentar. II. §.§. 86. 91.

§. 166. Conf. supra Commentar. II. §. 88.

§. 167. Communem seruum |pro dominica parte dominis adquirere certum[10] est; ex|cepto eo, quod uni
4 nominatim stipulando, |aut mancipio accipiendo[11], illi soli adquirit[12], |uelut cum ita stipuletur[13]: TITIO DOMINO MEO DARI[14] SPON|DES? aut cum ita mancipio accipiat: HANC REM EX IVRE QVIRITIVM LVCII TITII |DOMINI MEI ESSE AIO, EAQVE EI
8 EMPTA ESTO HOC AERE AENEA|QVE LIBRA. illut quaeritur *an* quod domini nomen adie|ctum e*ff*icit[15], idem faciat unius ex dominis |iussum intercedens. nostri praeceptores perinde ei, qui iusse|rit, soli at-
12 quiri existimant, adque si nominatim |ei soli stipulatus esset seruus, mancipioue acce|pisset[16]. diuersae scholae auctores proinde utrisque |adquiri putant, ac si nullius[17] iussum interuenisset.

§. 168. Tol|litur autem obligatio praecipue solu-
16 tione eius, quod debeatur[1a]. |unde quaeritur, si quis consentiente creditore a|liut pro alio soluerit, utrum ipso iure liberetur, quod |nostris praeceptoribus placet[1b]; an ipso iure maneat |obligatus, set aduersus

IV, 66 *placet.*] [9] Cod. *adquri* [10] Sched. *ccr/* Bl. *cert* [11] *stipulando* etc. Cod. mendose: stipulando *ū mancipi|ando* *ā* mancipio accipiendo Inst.: stipulando aut *per traditionem* accipiendo. [12] Sic Inst. Cod. *adquiritur* [13] Inst. *stipulatur.* [14] Inst. *dare.* [15] *an* etc. Cod.: *tam q dominó* nomen adie|ctum *domini etfecit* [Sic.] [16] Cod. *acci|pisset* [17] Cod. *nullis*

§. 168. [[1a] Inst. *debetur.* Conf. §. 169. 170.] [[1b] Legendum *placuit,* quia sequitur *visum est.* Gaius enim in his

§. 167. *Communem* — — — *SPONDES?* §. 3. I. per quas person. nob. obligat. acquir. *HANC REM* — — — *LIBRA.* Conf. supra Commentar. I. §. 119. *illud quaeritur* etc. Conf. cit. §. 3. I. L. ult. C. per quas person. nob. acquir. (Iustinian.) *nostri praeceptores* — — — *accepisset.* Conf. Pomponius, L. 6. de stipulat. servor.

§. 168. Conf. pr. I. quib. mod.

petentem exceptione |doli mali defendi debeat, quod diuers*ae* sch*olae* *au*|ctoribus uisum est[1].

§. 169. Item[1] per acceptilationem tollitur obli|gatio. acceptilatio autem est ueluti[2] imaginaria solutio. quod |enim ex uerborum obligatione tibi debeam, id si uelis mi|hi[3] remittere[4], poterit sic fieri, ut pa-
173. XXXVI.a. tiaris[5] haec uerba *m*||e[6] dicere: QVOD EGO TIBI PROMISI, HABESNE ACCEPTVM? et |tu respondeas: HABEO[7]. §. 170. Quo[8] genere, ut diximus, (*tantum hae obligationes soluuntur, quae ex uerbis consistunt*)[9], non[10] |etiam ceterae. consentaneum

certam consuetudinem tenet. II, 79. III, 133 *placuit — visum est.* L. 5 §. 1 D. 41, 1 *placuit — putaverunt.* II, 218 *existimaverit — placuit.* L. 7 §. 7 D. 41, 1 *senserunt — placuit.* III, 218 *putaverunt — placuit.* L. 28 §. 4 D. 45, 3 *negavit — respondit.* L. 46 D. 23, 2 *negavit — visum est.* Recte Gösch. III, 149 *censuit — existimavit.* Contra utrobique praesentia habes in his. L. 11 §. 2 D. 2, 1 *placet — placet.* L. 25 D. 40, 2 *ait — sentit.* III, 70 *ait — ait.* L. 19 pr. D. 22, 1 *ait — putat.* L. 63 §. 12. 13 D. 36, 1 *scribit — ait.* IV, 114 *existimant — sentiunt.* De *putant* et *existimant* dixi II, 231 n. 7[a]. In adjunctis quae diversitas interveniat, exposui IV, 79 n. 36.] [1] Sched. *e* Bl. *ē*

§.§. 169—172. [1] Sched. item Bl. *fit* Lege *īt*. i. e. item. [2] *acceptilatio* etc. Inst.: *Est autem* acceptilatio. [3] *tibi* etc. Inst.: *Titio debetur,* id si *velit Titius.* [4] Ita Cod. Bl. Sched. *reoq*(vel *u*)*t/er*(vel *p*)*e*(vel *o*) [5] Inst. *patiatur.* [6] *uerba me.* Sched. *ūba ?||e* Bl. **b(?)*(?)*(?)||e* Inst.: verba *debitorem.* [7] *et* etc. Inst.: et *Titius respondeat,* Habeo. *Sed et Graece* etc. [8] Cod. *quod* [9] *diximus* etc. Sched. *dixim'*** [Sic.] Bl. *dixim'* Verba *tantum* etc. ex Inst. deprompsi. [Gösch. dederat *tantum eae soluuntur obligationes.* Cum Schradero optimos libros secutus sum.] [10] Ed. 1. **non** Sched. ** Bl. *n*

obligat. toll. Epitome, II, 10, pr. Vlpianus, L. 26. §. 4. de condict. indeb. et L. 1. §. 5. de pecun. constit. L. 17. C. de solut. (Dioclet. et Maxim.)

§.§. 169. 170. §. 1. I. quib. mod. obligat. toll.

4 enim uisum est, uerbis factam |obligationem posse aliis[11] uerbis dissolui. set *et*[12] id, quod ex |alia causa debeatur[13], potest in stipulationem deduci et |per acceptilationem (*dissolui.* §. 171. *Ex*) imaginaria solutione tamen[14] mulier |sine tutoris auctoritate acceptum facere non potest; cum alioquin solui ei sine
8 tutoris auctoritate |possit. §. 172. Item quod debetur, pro parte **************** re|cte solui*tur*[15]: an autem[16] in partem acceptum fieri p*ossit quae*|sit*um* est[17].

§. 173. (*Est*)[1] etiam alia species imaginariae solutionis per ae*s*[2] |et libram. quod et ipsum genus
12 certis in causis rece|ptum[3] est: ueluti si quid eo[4]

[11] Inst.: *aliis* posse. [Aliter melior pars librorum.] [12] *set et.* Sic Inst. Sched. item Bl. *'et* [*sed* Schraderus cum paucis libris.] [13] *quod* etc. Inst.: quod *alia* ex causa *debetur.* [14] *solutione* etc. Ed. 1.: solutio(*ne dissolui*). §. 171. S*et* tamen Sched. *solut/os//* $\overline{tm}$ Bl.: solutione $\overline{tm}$ (tamen). Quantum ad extremam paragraphum 170. attinet, monendum est, verba *imaginaria solutione* in Inst. non legi. [Scilicet Gösch. editione secunda dederat per acceptilationem imaginaria solutione (*dissolui*). §. 171. Tamen] [15] *Item* etc. Sched.: $\overline{it}$.(item) *q debet* pro parte *debet po*(vel /)///*llo*(?)/(vel /)//(vel c) re|cte *soluit* Bl. post alterum *debet* sic habet: *rect/ll//g/* re| Andr. conjicit: pro parte *creditori uolenti* recte soluitur; Huschk.: pro parte *debitor uolenti* recte *soluit.* [16] Sched. *a at* (Lege: an autem. Heis.) Bl. *a* $\overline{at}$ [17] *possit* etc. Sched. *po*(?)** /**(?)|*sit.* $\overline{e}$ Lege: *p'sit* (possit) $\overline{q}$|*sit.* (quaesitum) $\overline{e}$. Heis. In Inst. loco hic inferius allegato sic legitur: *Sicut autem,* quod debetur, pro *parte recte* solvitur, *ita* in *parte* (Cuj. *partem*) *debiti acceptilatio* fieri *potest.*

§.§. 173—175. [1] Nempe geminanda est sigla $\overline{e}$, quam habuimus in fine praecedentis §. Heis. [2] Cod. *ae* [3] Cod.

§. 171. Conf. supra Commentar. II, §. 85.

§. 172. Conf. cit. §. 1. I. quib. mod. oblig. toll.

§. 173. Conf. Livius, Lib. VI, cap. 14. item Festus, sub voce Nexum est. (pag. 165[a] Müll.)

nomine debeatur, quod per ae*s*[5] et libram |gestum e*st*[6], siue quit[7] ex iudicati causa debitum (*sit*)[8]. §. 174. Athibe*ntur* autem |non minus quam quinque testes et libripens[9]. deinde is, qui liberatur[10], |ita oportet[11] loquatur: QVOD EGO TIBI TOT[12] MILIBVS EO NOMINE[13] **** |***************[14] SOLVO 16
LIBEROQ*VE*[15] HOC AERE AENEAQVE |LIBRA. HANC TIBI LIBRAM PRIMAM POSTREMA*M* ****** |DE LEGE IVRE OBLIGATVR[16], deinde asse percutit

rece|pt/sum [4] Malim *eius.* [5] Cod. *ae* [6] Cod. *e̅t.* i. e. *etiam* [Fortasse *e̅e̅t*] [7] *siue quid.* Sched. *s///*(vel *n* pro *//*)*e q/*, ducta per litteras *q/* lineola transversa. Bl.: siue *qt* [8] Sched. *debit* [Fortasse *debebit'*] [9] Sched.: *athibem at* |*n̅* minus *q quinq̅* testes *ed libripens* Vnde vel: *athibem'* (adhibemus) etc. *et libripendem* legendum est, vel, quod mihi quidem praestare videtur: *athibent'* (athibentur) etc. *et libripens.* Bl. vers. 13.: *athibema*(vel *u*)*t*(vel *r*); vers. 14.: *libripens*(vel *a*) [10] Sched. *liberat* [11] Sched. item Bl. *o̅* [12] Sched. */o/* Bl.: tot [13] Ita Cod. Bl. Sched. *no*(?)*m*(?)*/*(?)*n⁎*(?) [14] Sched. */⁎⁎⁎*(?) |*m*(?)*eoon*(vel *u*)*men*(?)*v//*(?)*/* Bl. *u̅er*(vel *dar/* pro *u̅er*)|*m*(vel */d*)*eo*(vel *e*, vel *g*)*o*(vel *u*)*nm*(vel *ar*, vel *un*, vel */n*)*e///⁎mas* [Huschk. *iure nexi sum damnas.* Vix dubito quin scribendum sit *u̅*(vel) *eo i|udo* (iudicio) *d* (damnatus) *sum, eos nu̅mos* Magno *d'.damnatus,* Papias *d. e. damnatus est.* Conf. n. 19.] [15] Sched. *liueroq* [16] *primam* etc. Sched.: primam *p'tr*(?)*eman*(vel *u* — Lege: postremam. Sav.) *qcer/n|d'elegeturobl/gat'* Apud Bl. vers. 18. principium tale est: *delege/ure*(vel *o*)*ll/gat'* Verbum *postremam* in Ed. I. contexto non legitur. [Huschk. *primam postremamq* (que) *secun|du̅ legem publicam.* Mihi legendum videtur Hanc *ubi* libram primam *p'tremam feri* (ferii,) *n̸* (nihil) |de lege *iur* (iure) *obligat'* Interim satis habui post *libra* distinguere et postrema verba restituere, quae minimam controversiam admittunt.]

§. 174. Conf. supra Commentar. I. §. 119. et Commentar. II. §. 104. *PRIMAM POSTREMAM.* Conf. Livius, Lib. I, cap. 24. [*DE LEGE.* Conf. L. 1. §. 16. de flumin. *OBLIGATVR.* Conf. Varro, de Lingua Lat. Lib. VII, pag. 382 Sp. Festus, in voc. Nexum aes. (pag. 165[a] Müll.)]

libram, eum*que* |d*a*t e*i*, a quo liberatu*r*, ueluti[17] sol-
20 uendi causa. §. 175. Similiter lega|tarius heredem eodem modo liberat de legato, quod per damnatio|nem relictum est, ut tamen ****************************** |****[18] esse significat ********************* se[19] di-|cat. de eo tamen t*antum*[20] potest hoc[21] modo libe-
24 rari[22], quod pondere, nu|mero constet; et ita si certum sit. quidam et de eo, ||quod mensura constat, 174. XXXVI.b.
idem[23] existimant.

§. 176. Praeterea no|uatione tollitur obligatio; ueluti si quod tu mihi debeas, a |Titio dari stipulatus
4 sim[1]. nam interuentu nouae personae no|ua nascitur

17 *eumque* etc. Sic nunc Bluhmio et Sandero auctoribus scripsi. In Ed. 1. est: cum *|******* liberatum ueluti Sched. *cump̀* (Bl. *p̀* vel *q* — eumque) | *det* (dat) *el* (ei) *a* *q* (vel *g/* Bl. — quo) *liberatum* (Bl. *liberatu/m*, vel *co*, vel *ss* pro *m* — liberatur) *ūuti* (Bl. *nut/* — ueluti). 18 *ut* etc. Sched. *ut*(?) *tm̄* (? — tamen) *scl* *//*(vel *a**** pro *sc* etc.) *cut* *///*(vel ////// pro *cut///*) *d/cau/s*(vel *////d* pro c etc.) *cu*(vel *//*)*//*(vel */*) *d*(vel *o*)*c/*(?)*/*(?)*/*(?)**/a*|*t/* *sc* 19 Sched. *//a* *ħ* *///ao* *d*/u* c(vel *d*)*am*a*(vel */*)*a/** *ēē* Ductus maximam partem sunt incerti. [18.19 Hic cum ea tantum intellegerem quae scire nihil refert, *scl. sicut* ************** *damna*|*tū se ēē* significat *ita ħ* ********* *damnatū /e*, Rudorffius reliqua supplevit, ut totum esset hujus modi. ut tamen *scl.* (scilicet), *sicut iudicatus stia* (sententia) *damnà*|*tū se ēē* (esse) significat, *ita ħ* (heres) *iudo* (iudicio) *defti* (defuncti) *damnatū /e* di|cat. Itaque ubi Gösch. dederat *esse*, scripsi *se*. Magno p. 1591 *d. f. defunctus vel defuncta.*] 20 In Cod. haud dubie est *t̄t*; Sched. autem exhibent *t/* 21 *hoc.* Ita Sched. Sed haud scio, an in Cod. sit: *ħ* (heres) *eo* 22 Cod. *librari* 23 Sched. item Bl. *ind* pro *id.*, ut opinor. [Immo *interdum* pro *intellegendum.*]

§.§. 176 — 179. 1 *si quod* etc. Inst.: si *id*, quod tu *Sejo* debeas (Hal.: quod *tibi Sejus debebat*. Bien.: quod tibi Sejus

§. 175. Conf. Cicero, de Legib. Lib. II, cap. 20. 21.
§. 176. §. 3. I. quib. mod. obligat. toll. Conf. Epitome, II, 9, §. 11. *ueluti si quod mihi debes, a Titio post mortem eius — — sti-*

obligatio, et prima tollitur translata |in posteriorem. adeo ut in*ter*dum[2], licet posterior sti|pulatio inutilis sit, tamen prima nouationis iure tol|latur: ueluti si quod mihi debes[3], a Titio post mortem eius, uel a muli|ere pupilloue[4] sine tutoris auctoritate[5] stipulatus 8
fuero[6]. quo casu rem |amitto[7]: nam et prior debitor liberatur, et posterior |obligatio nulla est. non idem iuris est si a seruo stipula|tus fuero[8]: nam tunc proinde athuc obligatus tenetur[9], |ac si postea a nullo 12
stipulatus fuissem[10]. §. 177. Sed si eadem |persona sit, a qua postea stipuler[11], ita demum nouatio |fit, si quid in posteriore stipulatione noui sit; for|te si condicio, uel sponsor, aut dies[12] adiciatur, aut *de*trahatur[13]. |§. 178. Sed quod de sponsore dixi, non 16
constat. nam diuersae scolae |auctoribus placuit, nihil ad nouationem proficere sponso|ris adiectionem aut detractionem[13a]. §. 179. Quod autem diximus, si con-

debeat), a Titio dari stipulatus *sit* (Hal. et Bien. *sis*). [2] Sched. item Bl. *indum* [3] *si* etc. Inst.: si *id*, quod *tu Titio* (Bien. *tibi Titius*) debes (Cuj. *debeas*, Bien. *debeat*). [4] *a Titio* etc. Inst. *a pupillo*. [5] *sine* etc. Sched. item Bl. *s. t. a.* [6] In Inst. ap. Hal. et Cuj. est *fuerit*, ap. Bien. *fueris*. [7] Sched. *re.* |*am**/o*(vel //) Bl.: *rē*(rem) |amitto Inst. *res amittitur.* [8] *si* etc. Inst.: si a servo *quis fuerit* stipulatus. [9] Sched. *te//c/* Bl. *tenet* Inst.: tunc *prior perinde obligatus manet.* [10] *a nullo* etc. Inst.: *nullus* stipulatus *fuisset.* [11] Inst. *stipuleris.* [12] Sched. *ū* sponsor *a* dies [non ferenda conjunctionum diversitate.] Inst.: *aut* dies, *aut fideiussor.* [13] Cod. *trahatur* [13a Codex *detractation* quod Gösch. non ausus

pulatus fuero. Conf. supra §.§. 100. 107. 108. 119. *non idem iuris est si a seruo* etc. Conf. §.§. 119. 179.

§. 177. cit. §. 3. I. quib. mod. obligat. toll.

§. 179. *Quod — — — prior obligatio.* cit. §. 3. I. quib. mod. obligat. toll. *qui consequenter* etc. Conf. supra §. 176. *Non magis* etc. Conf. supra §. 93.

|dicio adiciatur nouationem fieri, sic intellegi *oportet*,
20 |ut[14] ita dicamus factam nouationem, si condicio ex-
|titerit: alioquin si defecerit, durat prior obliga|tio.
sed uideamus, num is, qui eo nomine agat, doli mali,
aut pa|cti conuenti exceptione possit summoueri, *et*
24 ui|de*a*tur[14a] inter eos id actum, ut ita ea res petere-
tur, si posterioris ||stipulationis extiterit condicio. Ser- 175. XLIII. b.
uius tamen Sulpicius |existimauit, statim, et pendente
condicione, nouatio|nem fieri, et si defecerit condicio,
4 ex neutra causa[15] agi |posse: eo modo rem perire.
qui consequenter et illut re|spondit, si quis id, quod
sibi Lucius Titius deberet, a seruo fuerit |stipulatus,
nouation*e*m[16] fieri, et rem perire, quia cum seruo
|agi non potest. sed in utroque casu alio iure uti-
8 mur. non magis his |casibus nouatio fit, quam si id,
quod tu mihi debeas, a peregrino, |cum quo spon-
sus[17] conmunio non est, SPONDES uerbo stipu|latus
sim.[18]

§. 180. Tollitur athuc obligati|o litis contestatione,
12 si modo legitimo iudicio fuerit a|ctum. nam tunc obli-
gatio quidem principalis dissoluitur, |incipit[1] autem
*t*eneri reus liti*s*[2] contestatione: set si |condemnatus
sit, sublata litis contestatione, inci|pit ex causa iudicati
teneri. et hoc (*est*), qu*od* ap*u*t[3] ueteres *scrip*tum[4]

erat corrigere.] [14] *oportet, ut.* Sic Inst. Sched. c̄(vel s̄) |/(vel *f*)/*t* Bl.: c̄(vel ē)*t* |ut Librarius, ut opinor, scripsit: *ōt* (oportet) |ut [[14a] Cod. et Edd. *uidetur*] [15] *neutra causa.* Sched. *nc/⁎t*(vel /)/*a*(?) *c̄s⁎* Bl. neutra *c̄sa* [16] Cod. *nouatio num* [17] Cod. *sponsio* [*Sponsus* vel *sponsi* scribendum est ex emendatione Savinii. Illae casus genitivi formae extant l. 7 D. 50, 16. Gösch. dederat sponsio*nis*] [18] Sequitur spatium vacuum.

§.§. 180. 181. [1] Cod. *incipiat* [2] Cod. *litib.* [3] *quod aput.* Cod. *q̄ā p;* pro *q̄. āp̄.* [4] Cod. *s̄c̄.tum* Lege *scriptum.*

est[5]: ante |litem contestatam dare debitorem opor- 16
tere; post litem con|testatam condemnari oportere;
post condemnationem iudicatum |facere oportere.
§. 181. Vnde[5a] fit, ut si legitimo iudicio debitum pe-
ti|ero, postea[6] de eo ipso iure agere non possim, quia
inutiliter inten|do[7], DARI MIHI OPORTERE; quia litis 20
contestatione dari oportere de|siit. aliter atque si im-
perio continenti iudicio ege|rim: tunc enim nihilomi-
nus obligatio durat, et ideo ipso |iure postea agere
possum[8]; sed debeo per exceptionem[9] rei iudica|tae 24
uel in iudicium deductae summoueri. quae autem le-
176. XLIII. a. gitima (*sint*)[9a] ||iudicia, et quae imperio contineantur,
sequenti conmentario |referemus.

|§. 182. Transeamus nunc ad obligationes, quae T
ex delicto oriun|tur; ueluti si quis furtum fecerit, bona 4
rapuerit, damnum |dederit, iniuriam commiserit: qua-
rum omnium re|rum uno genere consi*stit*[1] obligatio;
cum ex contractu obligatio|nes in IIII genera dedu-
cantur, sicut supra exposuimus.

|§. 183. Furtorum autem genera Seruius Sulpi- 8 F
cius et Masurius Sabinus IIII esse |dixerunt, manife-
stum et nec manifestum, conceptum et obl|atum[1]:
Labeo duo, manifestum, nec manifestum; nam con-
ceptum et o|blatum species potius actionis esse[2] furto

Sav. [5] Sched. c̄. Bl. ē [[5a] *oportere. Vnde.* Sched. *ōeunde*·(vel *e*')] [6] Sched. *rea* Bl. *p'ea* [7] Cod. 7̄|*do* [8] Cod. *p'sumus* [9] Cod. *excon* [[9a] Edd. (*sint*) legitima]

§. 182. [1] Sched. *7s/////*

§.§. 183—188. [1] Cod. *obli|gatum* [2] *duo* etc. Inst.: *Furtorum autem genera* duo *sunt* (Hal.: *duo sunt* genera): ma-

§. 281. *Vnde* — — — *summoueri.* Conf. infra Commentar. IV. §.§. 106. 107. *quae autem sint* etc. Vid. Commentar. IV. §.§. 104. 105. 109.

§. 182. Conf. Epitome, II, 10, §. 1. pr. I. de obligat. q. ex delict. nasc. *sicut supra exposuimus.* Vid. §. 89.

§. 183. *Furtorum* — — *et nec*

12 cohaerentes, | quam genera furtorum; quod sane ue-
rius uidetur [3], sicut | inferius apparebit. §. 184. Mani-
festum *fur*tum [4] quidam id es|se [5] dixerunt, quod *dum*
fi*t* deprehenditur [6]. alii *uero* [7] ulterius, | quod [8] eo loco
deprehenditur, ubi fit; uelut si in [9] oliueto oliuarum,
16 | in uineto uuarum furtum factum est, quamdiu in eo
oliueto, aut | uineto fur sit; aut [10] si in domo furtum
factum sit, quam|diu in ea domo fur sit. alii adhuc
ulterius **eous|que** [11] manifestum furtum esse dixe-
20 runt, donec perferret [11a] eo, quo perferre | fur desti-
nasset. alii adhuc ulterius, quandoque eam rem | fur
tenens uisus fuerit; quae sententia non [12] optinuit.
set et illorum | sententia, qui existimauerunt, donec
perferret [12a] eo, quo fur desti|nasset, deprehensum
24 fur*tum* [13] ****************** | ********* a*l*iquam *****

nifestum *et* nec m. N. c. e. o. s. p. actionis *sunt*. [3] Verba *quod s. u. u.* in Inst. omissa sunt. [4] Ed. 1.: **Manifestum** *fur*tum Sched. — — *fructum* Bl. *man/*(vel *m* pro *n/*)*fructum* Lege: *manif.*(manifestum) *furtum* [5] Sched. ē|** Bl. ē|*se* [6] *quod* etc. Sched.: *q̊d/m*(vel *n/* — quod dum) *f//* (fit) *dep̀henditur* [Sic.] Similiter Gell. loco hic infer. alleg.: *Manifestum autem furtum est, ut ait Massurius, quod deprehenditur dum fit.* [7] *alii uero.* Sched. *ali //* (pro *ů*, ut opinor). [8] Sched. *q*(?) [9] Sched. *in** [10] Sched. *fuerit a sit a* Lege: *fur sit ā.* (aut). Hollw. [11] [Edd. *****|*] An *pgre//|i?* An *eous|q̄.?* [Hoc recepi: nam ita solet Gaius. v. II, 67. 213. III, 151. l. 27 pr. D. 9, 4. l. 3 §. 2. l. 5 §. 4 D. 41, 1. Minus bene Huschk. *tamdiu*] [11a. 12a *perferretur* Huschkius, sine causa, ut intellego.] [12] *quae* etc. Sched. *q* (quae) *sa* (sententia) *n* (non) [13] Ed. 1.:

manifestum, conceptum et oblatum. Conf. Epitome, II, 10, §. 2. Paulus, Sent. recept. II, 31, §. 2. ***duo*** etc. §. 3. I. de obligat. q. ex delict. nasc. ***sicut inferius apparebit.*** Vid. §.§. 186. 187.

§. 184. ***Manifestum*** — — — ***uisus fuerit.*** Conf. cit. §. 3. I. de obligat. q. ex delict. nasc. Paulus, Sent. recept. II, 31, cit. §. 2. Gellius, Lib. XI, cap. ult. Epitome, II, 10, cit. §. 2. ***unius diei an*** etc. Conf. Paulus, L. 4. de furt.

177. XXXIV.a. *****[15] dubitationem, ||unius diei an[16] etiam plurium dierum spatio id terminan|dum sit. quod eo pertinet, quia saepe in aliis ciuitatibus surre|ptas res[17] in alias ciuitates uel in alias prouincias destinat |fur[18] per- ferre. ex duabus itaque superioribus opinionibus |al- terutra adprobatur: magis tamen plerique posteriorem probant. |§. 185. Nec[19] manifestum furtum quod[20] sit, ex iis, quae diximus, intellegitur. nam |quod manifestum non est, id[21] nec manifestum est.[22] §. 186. Conceptum furtum |dicitur, cum aput aliquem, testibus praesentibus, furtiua[23] res quae|sita et inuenta est[24]. nam in eum propria actio constituta est, quamu|is fur non sit, quae appellatur concepti. |§. 187. Oblatum furtum dicitur, cum res furtiua tibi ab aliquo[25] ob- la|ta sit, eaque aput te concepta sit[26]; utique si ea men|te data tibi[27] fuerit, ut aput te potius, quam *aput*[28] eum, qui dede|rit[29], conciperetur. nam tibi, aput quem concepta est[30], propria |aduersus eum,

furem Sched. *fur* — 15 Sched. |**********b*(vel*h*) (Bl. |** *d***bat* — dicebat?) *a/*(vel */*)*/quam*(vel ** — aliquam) */ımoccıs*(?)*/t* (Bl. — — — *et*) [Rei conveniunt haec. *m̄f.tum* (manifestum) *esse inprobata* *ē*(est) *q*(quod) *dicebat'*(dicebatur) aliquam *atmitteret* (admittere)] 16 Ed. 1.: dubitation*em*- ||****** dicta * Sched. *dubitation***/**(?) ||*U///os dicta** Bl. *dubitationej* ||*U/t/os d/c/a/*(?) */*(?) [Tredecim asteriscis deletis scripsi *Unius diei an*] 17 Cod. *supre|pte ress* [Edd. subrep*tas* res Conf. pag. 181, 2. 3.] 18 Ed. 1.: destina*nt* |fur*es* Sched.: *dest/na//* |fur Bl.: destinat |fur 19 Sched. *n/* Bl. *n* 20 Cod. *q̄* Inst. *quid.* 21 Inst.: id *scilicet.* 22 Sequitur spatium vacuum. 23 Cod. *fur tibu'a* 24 Inst. *sit.* 25 Inst.: *ab aliquo* tibi. 26 Cod.: sit *uel* 27 Inst.: *tibi* data. 28 Cod. *p̄ʒ* pro *ap* i. e. aput. 29 Inst. *dedit.* [*dederit* major pars librorum.] 30 Inst. *sit.*

§. 185. cit. §. 3. I. de obligat. q. ex delict. nasc. Conf. L. 8. de furt. (ex Nostri Commentar. ad Edict. prov.) Epitome, II, 10, cit. §. 2.

§.§. 186. 187. §. 4. I. de obli-

qui optulit, quamuis fur non sit, constituta est ac|tio, (*quae*)[31] appellatur oblati[32]. §. 188. Est *etiam*[33] prohibiti furti[34] aduersus eum, qui fur|tum quaerere[35] uolentem prohibuerit.

P |§. 189. Poena manifesti furti ex lege[1] xII tabularum capitalis erat. nam |liber uerberatus addicebatur ei, cui furtum fecerat. |utrum autem seruus efficeretur ex addictione, an ad|iudicati loco constitueretur, ueteres quaerebant. **** |************************[2] postea inprobata est, aspe|ritas poenae, et tam ex serui persona, quam ex liberi[2a] qu|adrupli actio Praetoris

N edicto constituta est. || §. 190. Nec manifesti furti 178. XXXIV.b.

poena per legem (*XII*) tabularum dupli inrogatur; |quam[2b] etiam Praetor conseruat. §. 191. Concepti et oblati poena ex lege xII tabularum |tripli *est;*

[31] Ex Inst. [32] Cod. *obl/t/* [33] Sic Inst. Sched. *et,* pro *et.*, ut opinor. [34] Inst.: prohibiti furti *actio*. Bien. verbum *furti* omisit. [35] Inst.: quaerere *testibus praesentibus*.

§.§. 189—194. [1] Sched. *lege*(?)* Bl. *lege/* [2] [Ed. 1 et 2 in eum |autem, qui *********************] Sched.: *in eū* (eum) |*at* (autem) *q* (qui) *uerberat* ————— Bl. |****erberata* Quid si in Cod. scriptum ponamus *serb̄.* (pro *serū*. i. e. seruus) *erat?* Sequitur fortasse: *animadūtebat'* (animaduertebatur) *s'* (sed). [Fortasse *serū* (seruum) |*aeq̄* (aeque) *uerberat.* (uerberatum) *e saxo deiciebat* (deiciebant).] [[2a] Cod. *liber/ń*] [[2b] Sched. |*q'* Sed in fine versus primi, qui constat litteris 38, quarum prima in margine sinistro est, Schedae habent *inrogatur* *(?)*(?) Potest

gat. q. ex delict. nasc. Conf. Epitome, II, 10, cit. §. 2. Paulus, Sent. recept. II, 31, §.§. 3. 5.

§. 188. cit. §. 4. I. de obligat. q. ex delict. nasc.

§. 189. Conf. Gellius, Lib. XI, cap. ult. Theophilus, IV, 12, pr. Servius, ad Aeneid. Lib. VIII, vers. 205. Isidorus, Origin. Lib. V, cap. 26. §. 5. I. de obligat. q. ex delict. nasc. item infra Commentar. IV. §.§. 111. et 173.

§. 190. Conf. Gellius, Lib. XI, cit. cap. ult. Cato, de Re rust., in Praefat. cit. §. 5. I. de obligat. q. ex delict. nasc. item infra Commentar. IV. cit. §. 173.

§. 191. Conf. Gellius, Lib. XI, cit. cap. ult. Paulus, Sent. recept. II, 31, §. 14. item infra Commentar. IV. cit. §. 173.

quae[3] similiter a Praetore seruatur. §. 192. Prohibiti actio |quadrupli ex edicto Praetoris introducta[4] (*est*); lex autem eo nomine nul|lam poenam constituit. hoc solum praecipit[4a], ut qui quaerere |uelit, *nu*dus quaerat, linteo[4b] cinctus, lancem habens; |qui si quid inuenerit, iubet id lex furtum manifestum esse[5]. |§. 193. Quid sit autem linteum, quaesitum est. set uerius *est*[6], consu|ti genus esse, quo necessariae partes tegerentur[7]. quare[8] lex |tota ridicula est. nam qu*i* uestitum quaerere prohibet, is et nu|dum quaerere prohibiturus est[9]: eo magis, quod ita quaesita res in|uenta maiori poenae subiciatur. deinde quod lancem si|ue ideo haberi iubeat, ut manibus occupantis nihil su|biciatur, siue ideo, ut quod inuenerit ibi[10] imponat, neutrum |eorum procedit, si id, quod *quaeratur*[11], eius magnitudinis aut naturae sit, ut |neque

esse *eā*|*q·* (eamque).] [3] *est quae.* Sched. *ee. qua* Bl. *ēē qua* [Hic quoque scribi potest *ē eaque* Infra p. 181, 18 (§. 205 n. 9) Cod. habet *eaqua*] [4] Cod.: ex *e p̄r. inutroducta* [[4a] Cod. *pcepit* Edd. praecepit] [[4b] Cod. *linteoš*] [5] Sched. *ee*, Bl. *ēēt* [6] *est.* Sched. item Bl. *s* [Sed Sched. post *s* addunt *eam*, quod utrum in codice esset Blumius non videtur quaesivisse.] [7] Sched. et Ed. 1. *necessarias* partes *tegerent* Bl.: necessariae partes *tegerent* Librarius haud dubie scripsit *tegerent'* (tegerentur). [8] Sched. *q̄r* (vel *ꝶ*) Bl. *q̄ꝶ* [9] *nam qui* etc. Ita Sander. legendum censet; et recte, ut nunc mihi videtur. Ed. 1. sic habet: nam qu*em* u. q. p., is et nu|du*s* quaerere prohibitus est. In Sched. est: *n qu* bestitum qrere phibet* is et nu|dum *qrere prohibitus ē* Bl. dubitat, utrum inter ductus *qu* et *bestitum* media aliqua littera in Cod. posita sit, nec ne. [10] Sched. *ınuenerıt bı* Bl. *ınueneꝶ* (inuenerit) *ıbı* [11] Sched.

§. 192. Conf. Lex Rom. Burgund. Tit. XII. (Schult. XIII.) Gellius, Lib. XI, cit. cap. ult. et Lib. XVI, cap. 10. Festus, sub voc. Lance et licio.

§. 193. Conf. Festus loco allegato.

subici, neque ibi inponi[12] possit. certe non dubitatur,
|cuiuscumque materiae sit ea lanx, satis legi fieri.
§. 194. Pro|pter hoc tamen, quod lex ex ea causa
manifestum furtum esse iubet, |sunt, qui scribunt, fur-
tum manifestum aut lege, aut natura (*intellegi*): lege
20 id ipsum, |de quo loquimur, natura illud, de quo su-
perius expo|suimus. sed uerius est, natura tantum
manifestum furtum |intellegi. neque enim lex facere
potest, ut qui manifestus fu|r non *sit*[13], manifestus
24 sit; non magis, quam[13a] qui omnino fur non sit, |fur
sit, et qui adulter aut homicida non *sit*, adulter uel
||homicida sit. at illut sane lex facere potest, ut per- 179. XLV. b.
inde |aliquis poena teneatur atqu*e* si[14] furtum, uel
adulteri|um, uel homicidium admi*s*isset[15], quamuis ni-
hil eorum admiserit.
F 4 |§. 195. Furtum autem fit non solum, cum quis
intercipiendi causa |rem alienam amouet; *s*et[1] gene-
raliter cum qui[2] rem ali|enam[3] inuito domino con-
trectat. §. 196. Itaque si quis re[4], qu|ae aput eum
8 deposita sit, utatur, furtum commit|tit. et si quis uten-
dam rem acceperit, eamque in alium |usum transtu-
lerit, furti obligatur: ueluti si quis ar|gentum utendum
acceperit, (*quod*) quasi amicos ad cen|am[5] inuitaturus
12 rogauerit, et[6] id peregre secum tule|rit: aut si quis

qrat Bl. *qrat'*; pro *q*(quod) *q̄rat'* (quaeratur). [12] Cod. *ibin poni* pro *ibi inponi*. [13] Cod. *s/* [[13a] Edd. quam (*ut*)] [14] Sched. *atquasi* [15] Cod. *admisset*

§.§. 195—202. [1] Cod. *admouet et* Legendum *amouet set*, ut est in Inst. [2] Sched. item Bl. *qui* [Edd. quis] [3] Inst.: *alienam* rem. [4] Cod. *rem* [5] Cod. *cen|dam* [6] *ueluti* etc. Inst.: veluti s. q. a. u. *acceperit quasi* a. a. c. *inuitaturus, et.*

§. 195. §. 6. I. de obligat. q. ex delict. nasc. Conf. Epitome, II, 10, §. 3. item Gellius, Lib. XI, cit. cap. ult. §. 196. *Itaque — — — furti obligatur*. Conf. cit. §. 6. I. de

ecum gestandi gratia[7] commodatum[8] lon|gius *se*cum aliquo[9] duxerit; quod ueteres scripserunt de |eo, qui in aciem[10] perduxisset. §. 197. Placuit tamen eos, qui *r*ebus[11] |commodatis aliter uterentur, quam utendas acce|pissent[12], ita furtum committere, si intelle- 16
gant, id |se[13] inuito domino facere, eumque si intellexisse*t* |non[14] permissurum: et si permissurum crederent[15], extra |furti crimen uideri: optima sane distinctione, quia |furtum sine dolo malo[16] non com- 20
mittitur. §. 198. Set *et*[17] si credat ali|quis, inuito domino se rem *con*trectare[18], domino autem |uolente id fiat, dicitur furtum non fieri. unde illut |quaesitum[19] est, cum Titius seruum meum[20] sollicitarit, |ut[21] quasdam res mihi[22] subriperet et ad eum per- 24
180. XLV. a. ferret, (*et seruus*)[23] ||id ad me pertul*er*it[24], ego[25],

7 Inst. *causa*. 8 Inst.: commodatum *sibi*. 9 Cod.: longius *cum* aliquo Inst. *longius aliquo*. 10 Inst.: aciem *equum*. 11 Cod. pro *qui rebus* habet *quibus* 12 Inst. *acceperint*. 13 Inst.: si *se* intelligant id. 14 Sched. *intellexissen* |n̄ [Sic.] 15 Inst.: *at* [Schrad. *ac*] si permissurum *credant*. [Böck. mavult *at si* vel *set si*] 16 Inst.: sine *affectu furandi*. 17 *Set et*. Sic ap. Hal. et Cuj. in Inst. legitur; Bien. ed. [item Bamberg. codex cum aliis]. vocem *et* non habet. In Cod. est *set* 18 Cod.: se rem *trectare* Inst.: se rem *commodatam* (Hal.: commodatam *sibi*) contrectare. 19 In Cod. additur *et p̄batum:* quod neque Inst. agnoscunt, neque admittit sententia. 20 Inst.: servum *Maevii*. 21 Ed. 1.: sollicitauer|it (*ut*) Sched. *colligitaper*(vel *r*)|*it* Bl.: *colligitaret* |ut Inst.: sollicitauerit ut [Ed. 2 *sollicitauerit*, |ut] 22 Inst. *domino*. 23 Ex Inst. 24 Sched. *p̄tulit* Bl. *p̄tulit* Inst.:

obligat. q. ex delict. nasc. Epitome, II, 10, §. 4. [Scaevola apud Gellium, Lib. VII, cap. 15.] *uel-uti* etc. cit. §. 6. I. Conf. Epitome, II, 10, §. 5. [Brutus apud Gellium ibidem.]

§. 197. §. 7. I. de obligat. q. ex delict. nasc.

§. 198. Conf. L. 20. C. de furt. (Iustinian.) *Set — — — an neutro*. §. 8. I. de obligat. q. ex de-

[26] *d*um uolo [27] Titium in ipso delicto |deprehendere,
permiseri*m* *ser*uo [28], quasdám res ad eum perfe*r*|re,
4 utrum [29] furti, an serui corrupti iudici*o* [30] |teneatur
Titius mihi, an [31] neutro. responsum, neutro eum |te-
neri: furti ideo, quod non inuito me res contrecta-
ret [31a]; ser|ui corrupti ideo, quod deterior seruus fa-
I ctus non est. |§. 199. Interdum autem [32] etiam [33]
8 liberorum hominum furtum fit; uelut si quis |libero-
rum nostrorum, qui in potestate nostra sunt, siue
eti|am uxor, quae in manu nostra sit, siue etiam iu-
dicatus, uel |auctoratus meus [34] subreptus *f*uer*it* [35].
§. 200. Aliquando etiam [36] *su*ae [37] rei |quisque fur-
12 tum [38] committit; ueluti si debitor rem, |quam credi-
tor*i* pignori [39] dedit, subtraxerit, uel si bonae fidei
pos|sessori rem meam possidenti subripuerim. unde
|placuit eum, qui ser*u*um [40] suum, quem alius bona

ad *Maevium* pertulerit. [25] Inst. *Maevius*. [26] [Edd. (*autem*)] Ex Inst. ed. Hal. [Non habent libri.] [27] *cum uolo*. Sic Sched.; sic Bl. quoque. Ed. 1.: *d*um uolo [Hoc restitui.] Inst. *dum vult*. [28] *permiserim seruo*. Ed. 1.: permisero *ser*uo Cod. *pmiserumuo* Inst.: *permiserit* servo [29] *utrum*. Sched. *qeumtrum* In Cod. fortasse est *qèumtrum* [30] Sched. *corrupti* *iudiciu*.. Bl. *corrupt'u/udicium* [31] *Titius* etc. Inst. *Titius, an*. [[31a] Immo *contrectarit*.] [32] *autem* deest in Inst. [33] Sched. *et* Bl. *ēt* [34] *siue etiam uxor* etc. Haec in Inst. omissa sunt. [35] Cod. *uuer/* [36] In Inst. ap. Hal. *Aliquando autem etiam*; ap. Cuj. et Bien. *Aliquando et* legitur. [37] Cod. *sae* [38] Inst.: *furtum* quisque. [Aliter codices plerique.] [39] Cod.: *creditor* pignori Inst.: creditori *pignoris causa*. [40] Cod. *serdum*

lict. nasc. conferenda etiam ad reliquam huj. §. partem.

§. 199. §. 9. I. de obligat. q. ex delict. nasc. *auctoratus meus*. Conf. Acron, ad Horat. Serm. Lib. II, sat. 7, vers. 58. 59. Paulus, Collat. Tit. IV, §. 3. Vlpianus, Collat. Tit. IX, §. 2. aliique veter. scriptor. loci a Pithoeo et Schultingio in annotation. ad Coll. allegati.

§. 200. *Aliquando — — subtraxerit*. §. 10. I. de obligat. q. ex delict. nasc.

fide possi|debat, ad se reuersum celauerit, furtum com-mit|tere. §. 201. Rursus ex diuerso interdum[41] (*rem*) alienam occu|pare et usucapere concessum est, nec creditur fur|tum fieri: uelut res hereditarias, quarum *non prius*[42] nactus pos|sessionem[43] necessarius heres esset; nam[44] necessa|rio herede extante placuit, ut pro herede usucapi possit. d*ebi*|tor *quoque, qui* fid*uciam, quam* credit*ori*[45] mancipauerit, aut in i*u*|re cesserit, d*etinet, ut*[46] superiore commentari|o rettulimus, sine furto possidere et usucapere potest. |§. 202. Interdum furti tenetur, *qui*[47] ipse furtum non

181. XLVI. b. fecerit[48]: qualis ||est, cuius ope, consilio furtum factum est. in quo nu|mero est, qui nummos tibi excussit, ut eos alius surri|peret[49]; uel opstitit tibi, ut alius surriperet[50]: aut oues aut |boues tuas fugauit[51],

41 Cod. *inēdum* 42 Sched. *7̄7*(vel *h*)*p*(vel *r*)*7̄m*(vel */m* pro *7̄m*) [Sic.] Sav. et Heis. legendum censent *nondum*. Conf. supra Commentar. II. §. 52. [Mihi verius visum *n̄ pr/u* Itaque delevi quinque asteriscos. Huschk. *q́s ṕus* (quis prius), quod cum schedis parum convenit.] 43 Sched. item Bl. *p|sessionem* *ꝯ* [Litteram virgula transfixam satis tuto omitti puto. Itaque asteriscum delevi. Huschk. *q̄*. (quam)] 44 *heres* etc. Sched. *heꝶ e*s*(vel c)*et* (esset) *n* (pro *ǹ*, ut opinor, i. e. nam). 45 *debitor* etc. Sched. *d****|tc*(vel *e*)*r*(vel *p* — debitor. Hollw.) */***(vel *//* pro */***)*m* (In Cod. aut *q̊que* scriptum esse putaverim, aut: *q̄q̄*.) *q* (pro *q́* i. e. qui) *f*(vel */*)*/da*(?)*n*(?)*//c* (fiduciam) */*(?—pro *g*, ut opinor, i. e. quam) **sed/tc///* (creditori. Hollw.) 46 Sched. *d******///* [Sic.] 47 Sched. c In Cod. haud dubie est *q́* 48 Inst. *fecit*. [*fecerit* libri tantum non omnes.] 49 *qui nummos* etc. Inst.: qui *tibi* nummos excussit, ut *alius* eos *raperet*. 50 *uel opstitit* etc. Inst.: *aut tibi obstiterit*, ut alius *rem tuam exciperet*.

§. 201. *uelut res hereditarias* — — — *usucapi possit*. Conf. Commentar. II. §.§. 52. 57. 58. *ut superiore commentario rettulimus*. Vid. Commentar. II. §.§. 59. 60.

§. 202. *Interdum* — — — *dari debeat*. §. 11. I. de obligat. q. ex delict. nasc. Conf. Epitome, II, 10, §. 6. *sed si quid per lasciuiam* etc. Conf. infra §. 219. item

ut alius eas exciperet. et hoc ue|teres scripserunt de eo, qui[52] panno rubro fuga|uit armentum. sed si qui*d*[53] per lasciuiam, et non data o|pera, ut furtum
8 committeretur, factum sit[54], uidebimus, |an[55] utilis Aqu*iliae actio* dari debeat[56]; cum per legem Aquiliam[57], |quae de damno lata (*est*), etiam culpa puniatur.

F |§. 203. Furti autem a*ctio*[1] ei conpetit, cuius interest rem saluam esse, li|cet dominus non sit. itaque
12 nec domino aliter conpetit, |quam si e*ius* in*ter*sit[2], rem non perire. §. 204. Vnde constat, credito|rem de pignore subrepto furti agere[3] posse[4]. adeo |quidem, ut quamuis[5] ipse dominus, id est[6], ipse debitor eam

[51] *oues* etc. Cod.: *obes aut* |*uobes tuas* fugauit Inst.: oves tuas *vel* boves *fugaverit*. [Veronensem et optimos Inst. codices secutus sum. Gösch. dederat *aut oues tuas aut boues*] [52] Sched.: qui *eo* Bl.: qui *co* (An *cum?*) [53] Cod. *quis* Inst.: quid *eorum*. [54] Inst.: *admitteretur*, factum *est*. [55] *uidebimus an*. Ed. I.: ********* |* Sched. *u/de///*** |*ā* Bl. *uideui mus* |*ā*.(an) [56] *utilis* etc. Sched.: utilis *atque deari* debeat Bl. et Caplick. legendum putant: utilis *actio* d. d. Ego vero de Crameri sententia scribendum existimavi: utilis *Aquiliae actio* d. d. Conf. L. 51. de furt. Ed. I. sic habet: utilis ***** dari debeat In Inst. post verba *factum est* (vid. not. 54.) sequitur: *in factum actio dari debet*. [57] Cod. *aliquiliam*

§.§. 203 — 207. [1] *actio*. Sched. *ao//e* Bl. *aou*(vel *//*)*e* [2] *eius intersit*. Cod. *eum insit* [3] *furti agere*. Sic etiam in Inst. Bien. Ap. Hal. autem et Cuj. legitur: furti *actione* agere. [4] In Inst. additur: *etiamsi idoneum debitorem habeat*: *quia expedit ei pignori potius incumbere, quam in personam agere*. [5] Cod. *queū*; pro: *qū*. [6] *ipse* etc. Haec in Inst. omissa sunt.

L. 50. §. ult. de furt. (ex Vlpiano) et L. 51. eod. (ex Nostri Commentar. ad Edict. prov.) *cum per legem Aquiliam etc.* Conf. infra §. 211.

§. 203. §. 15. I. de obligat. q. ex delict. nasc.

§. 204. §. 16. I. de obligat. q. ex delict. nasc.

|rem subripuerit, nihilominus creditori conpetat acti|o 16
furti. §. 205. Item si fullo polienda[7] curandaue, aut
sar|cinator sarcienda uestimenta mercede certa ac|ce-
perit[8], eaque[9] furto amiserit, ipse furti habet actio-
nem, |non dominus: quia domini nihil *interest, ea*[10]
non perisse[11], cum iudi|cio locati a fullone aut sar- 20
cinatore suum *per*sequi |possit[12]. si modo is fullo aut
sarcinator (*ad*) rem praestandam[13] |sufficiat[14]: nam
si soluendo non est[15], tunc quia ab eo dom*inus*
|s*uu*m[16] consequi non potest[17], ipsi furti actio con-
182. petit.[18], quia hoc |casu ipsius interest, rem saluam 24
XLVI. a. esse.[19] §. 206. Quae de[20] fullone ||aut sarcinato-
re[21] diximus, eadem transferemus et ad eum, cui
|rem commodauimus[22]. nam ut illi[23] mercedem ca-

7 Cod. *pulliendа* 8 Sched. *ac|cepit* Bl. *ac|cepit* 9 Cod. *eaqua* 10 *interest ea.* Sched. */dc*(vel *e*)*/a* Bl. */dc̄/*(vel *e*, vel *s*)*a* Inst.: interest *eam rem.* 11 Inst. *perire.* [*perisse* Schrader. ex uno codice.] 12 *suum* etc. Cod.: suum *sequi p'sset* Inst.: *rem suam* persequi possit (Cuj. et Bien. *potest*). [Maluit *consequi* Böck.] 13 *sarcinator* etc. Sched.: *sarcitor* rem *pstandc*(?)** Bl.: *sarcitor* rem *pstandam* 14 *si modo* etc. Inst.: *Sed et bonae fidei emptori subrepta re* etc. *Fulloni vero et sarcinatori non aliter furti* (Hal.: furti *actionem*) *competere placuit, quam si solvendo sint* (Hal. *fuerint*), *hoc est, si domino rei aestimationem solvere possint.* 15 Inst. *sint*; et mox *eis.* 16 Sched. *dom*****(?)|*s/m* Bl. *dom̄**o*(vel *m*)|*s/m* Putet aliquis, legendum esse: *dom̄.*(dominus) *rem suam*; at apud siglarum explanatores nusquam verbum *dominus* litteris *dom̄.* notatum reperio. Inst.: *suum* dominus. 17 Inst. *possit.* 18 Inst.: ipsi *domino* furti *competit* actio. 19 In Inst. additur: *Idem est et si in partem* (Hal. *parte*) *solvendo sit* (Cuj. *sint.* Hal. *fuerit*) *fullo aut sarcinator.* 20 *Quae de.* Cod. *de que* 21 Sched. *a sarcitore* Inst.: *et* sarcinatore. 22 Inst.: ea-

§. 205. §. 17. I. de obligat. q. ex delict. nasc. §. 206. §. 18. I. de obligat. q. ex delict. nasc.

pien|do custodiam praestant, ita is[24] quoque utendo
4 commodum |percipiendo[25] similiter necesse habet[26],
custodiam |praestare. §. 207. Sed is, aput quem res
deposita est, custodiam |non praestat, tantumque[27]
in eo obnoxius est, si quid ipse |dolo[28] fecerit. qua
8 de *causa* (*si*) res[29] ei subrepta fuerit, quae res|ti-
tuenda est, eius[30] nomine depositi[31] non *t*ene|tur,
nec ob id eius interest, rem saluam esse: furti ita-
que[32] age|re non potest; *s*et ea[33] actio domino
conpetit.

§. 208. In summa |sciendum est, qua*e*situm[1] esse,
12 an impubes rem alie|nam *am*ouendo[2] furtum faciat.
plerisque placet[3], quia fur|tum ex ad*f*ectu[4] consistit,
ita demum obligari |eo crimine inpuberem, si proxi-
mus pubertati[5] |sit, et ob id intellegat, se delinquere.

dem *et ad eum, cui commodata res est, transferenda veteres existimabant.* [23] *ut illi.* Sched. *u/ //l*(?)*/* Bl. ut */ll//*(vel ū pro *//*) Inst.: ut *ille fullo*; et mox: *praestat.* [24] Sched. *//a hi* Bl.: ita *hi* Inst.: ita *is.* [Nescio cur Gösch. dederit *ita hic*, cum posset *ita his* scribere. Hoc igitur recepi.] [25] *utendo* etc. In Inst. ap. Hal. legitur: *qui commodatum utendi caussa accepit*; ap. Cuj.: qui commodatum *utendum percipit*; ap. Bien.: qui *commodum utendi percipit.* [26] Sched. item Bl. *necessese habent* [27] Cod.: *pstatum* tantumque Inst.: praestat, *sed tantum.* [28] Inst.: dolo *malo.* [29] *causa* etc. Sched. item Bl. *ḡ ꝶ* Legendum: *c̄.* (causa) *si ꝶ* (res); ut est in Inst. [30] *quae* etc. Inst.: *quia restituendae ejus rei.* [31] *nomine depositi.* Cod. *non omnino e depositie* [32] *itaque* in Inst. non legitur. [33] Sched. item Bl.: *et* ea Inst.: sed *furti.*

§. 208. [1] *sciendum* etc. Sched. item Bl.: *seiendum* est *quasitum* [2] *alienam amouendo.* Sched. item Bl.: *alie|n ouendo* [3] *plerisque placet.* Inst.: *Et* placet (Hal. *placuit*). [4] Cod. *adiectum* [5] Cod. *mpubertati*

§. 207. §. 19. I. de obligat. q. ex delict. nasc.

§. 208. §. 20. I. de obligat. q. ex delict. nasc.

|§. 209. Qui res alienas rapit, tenetur *etiam* [1] 16 Q
furti. quis enim magis |alienam rem inuito domino
*con*trectat [2], quam qui rapit [3]? itaque [4] |rect*e dict*um
est [5], eum improbum furem esse. set [6] propriam |actionem [7] eius *de*licti nom*in*e [8] Praetor introduxit, quae
appella|tur ui bonorum raptorum. et est intra annum 20
quadru|pli actio [9], post annum simpli. quae actio utilis est, etsi quis u|nam rem [10], licet minimam, rapuerit.

|§. 210. Damni iniuriae actio constituitur per le- D
gem Aquiliam, cu|ius primo capite cautum est, (*ut*) [1] 24
183. XLI. a. si quis hominem alienum, ||eamue [2] quadrupedem,
qua*e* [3] pecudum numero sit, |iniuria occiderit, quanti
ea res in eo anno pluri|mi fu*e*rit [4], tantum domino
dare damnetur. §. 211. Is [4a] iniuria autem |occidere in- 4
tellegitur, cuius dolo aut culpa id accide|rit. nec ulla
alia lege damnum, quod sine iniuria datur, re|prehen-

§. 209. [1] Sched.: tenetur *et* Bl. tamen in Cod. transversae lineolae super litteris *et* positae vestigium deprehendere sibi visus est. Itaque librarius sic scripsisse putandus erit: tenetur *ēt.* (etiam) Inst.: tenetur *quidem* etiam. [2] Cod. *tretat* [Sic.] [3] Cod. *q́ rapit* Inst.: qui *vi* rapit. [4] Sched. *ita* Bl. *itaq̄* Inst. *ideoque.* [5] *recte* etc. Ita Inst. Sched. |*rectum ē* [6] Inst.: Sed *tamen.* [7] Sched. *propria* |*āone* Bl. *propriā āone*(vel *ē*) [8] *delicti nomine.* Cod. *lecti nomen* [9] *actio* deest in Inst. [10] *etsi* etc. Cod. *'etsi qui' u|nuam* rem Inst. *etiamsi* q. u. r.

§.§. 210—214. [1] Ex Inst. [2] *hominem* etc. Inst.: *alienum* hominem *alienamve.* [3] Cod. *qua* [Sic.] [4] Sic Inst. Sched. item Bl. *fuit* Librarium *fūit* (i. e. fuerit) scripsisse, transversam autem lineolam super littera *u* positam evanuisse puto. [4a. Ita codex. Sed pronomen delendum est, nec ha-

§. 209. pr. I. de bon. vi rapt. §. 210. pr. I. de lege Aquil. Conf. L. 2. pr. ad leg. Aquil. (ex Nostri Comment. ad Edict. prov.) §. 211. Conf. §.§. 2. 3. I. de lege Aquil.

ditur [5]. itaque inpunitus est, qui sine culpa et dolo ma|lo casu quodam damnum committit. §. 212. Nec solum corpus |in actione huius legis aestimatur, sed sane *si* [6] seruo occi|so plus dominus capiat damni [7], quam pretium serui *sit*, id [8] quoque |aestimatur: uelut si seruus meus ab aliquo heres insti|tutus, antequam iussu meo hereditatem cerneret, occis*us* [9] |fuerit; non enim tantum ipsius pretium aestimatur, sed et |hereditatis amissae quantitas. item si ex gemellis, uel ex comoe|dis, uel ex symponiacis [9a] unus occisus fuerit, non solum |occisi fit aestimatio, sed eo amplius [10] conputatur, quod ce|teri, qui supersunt, depretiati sunt. idem iuris est etiam si [10a] ex pari |mularum unam, uel etiam ex quadrigis equorum [11] u|num occiderit. §. 213. Cuius autem seruus occisus est, is liberum |arbitrium habet, uel capitali crimine reum facere |eum, qui occiderit, uel hac lege damnum persequi. §. 214. Quod autem |adi*ec*tum [12] est in hac lege: QVANTI IN EO ANNO PLVRIMI EA RES |FVERIT [13], illut efficit, si [13a] clodum puta, aut luscum

bent Inst. cit. §. 2.] [5] Cod. *re|p̄h̄dic,* pro *rep̄h̄dit'* [6] Cod. *i* [7] *capiat damni.* Haec verba in Ed. 1. contra Cod. fidem inverso ordine leguntur. [8] Cōd. *sid* Huschk. legendum putat *sit id.* [Hoc recepi. Edd. non habent *sit.*] [9] Cod. *occisos* [[9a] Cod. *syponiacis* Edd. *symphoniacis*] [10] Cod.: amplius *q́* [Inst. amplius *id quoque.*] [[10a] Edd. si(*quis*). *quis* nec Instit. habent]. [11] Cod. *quadrigis aequorum* [Gösch. cum meliore parte codicum Institutionum dedit *quadriga equorum.* Sed codici parendum fuit.] [12] Cod. *adistum* [13] Inst.: quanti (Hal.: quanti *id*) in eo anno *plurimi fuerit.* L. 2. pr. ad leg. Aquil.: quanti *id* in eo anno *plurimi fuit.* L. 21. pr. eod.: quanti (Cod. Flor.: quanti *is homo*) in eo anno *plurimi fuit* (Cod. Flor. *fuisset*). [[13a] Edd.

§. 212. Conf. §. 10. I. de lege Aquil.

§. 213. Conf. §. 11. I. de lege Aquil.

seruum oc|ciderit, qui in [14] eo anno integer fu*erit* [15], (*ut non quanti mortis tempore, sed quanti in eo anno plurimi fuerit,*) aestimatio fi|at.[15a] quo fit, ut 24
quis plus in*ter*dum *con*sequatur [16], quam ei damnum
184. XLI.b. ||datum est.

|§. 215. Capite secun*do* [1a] (*in*) adstipulatorem, qui C
pecuniam in frau|dem stipulatoris acceptam fecerit, quanti ea res esse*t*, tan|ti [1] actio constituitur. §. 216. 4
Qu*a* [2] et ipsa parte legis damni nomine actio|nem introduci manifestum est [3]. sed id caueri non fuit necessari|um, cum actio mandati ad eam rem sufficeret; nisi quod ea le|ge aduersus infitiantem in duplum agitur.

|§. 217. Capite tertio de omni cetero damno ca- 8 C
uetur. itaque si |quis seruum, uel eam quadrupedem, quae pecudum nu|mero (*est, uulnerauerit, siue eam quadrupedem, quae pecudum numero*) *non est* [1], uel-

(*ut*) si (*quis*)] [14] *qui in.* Cod. *quin* [15] Sched. item Bl. *fuit* Olim tamen Codicem *fūit* exhibuisse suspicor. [Certe sic Inst.] [[15a] *aestimatio fiat.* Haec verba Gösch. minus recte ante ea collocavit quibus defectum codicis supplevit. Supplemento praemisi conjunctionem *ut*, quam Gösch. posuerat post *illud efficit.* Sed *quanti mortis tempore* cur Gaium scripsisse credam nihil causae video. Inst. habent *quanti is hodie erit:* unde poterat scribi *quanti is tum erit.*] [16] Cod.: ut *quis̄* plus *indum sequat'*

§.§. 215. 216. [[1a] Sched. *secunclo*] [1] Sched. *ēeta|ti,* pro *ēet tñti* i. e. esset tanti. [2] Cod. *q̷* [3] Sched. *introdu cim'fe* Lege: introduci *m̄f.* (manifestum) *ē.* (est). Sav.

§.§. 217—219. [1] *numero est* etc. Sic Inst. Sched. *numero*

§. 214. Conf. §. 9. I. de lege Aquil. *QVANTI — FVERIT.* Conf. Noster cit. L. 2. pr. ad leg. Aquil. Vlpianus, L. 21. pr. eod.

§. 215. Conf. §. 12. I. de lege Aquil. Vlpianus, L. 27. §. 4. eod. item supra §. 111.

§. 216. Conf. supra cit. §. 111. *nisi quod ea lege* etc. Conf. infra Commentar. IV. §.§. 9. 171.

§. 217. §. 13. I. de lege Aquil.

ut canem, aut feram bestiam, uel*ut* ursum, leo|nem [2], uulnerauerit uel occiderit, ex hoc [3] capite actio |constituitur. in ceteris quoque [4] animalibus, item in omni|bus rebus, quae [5] anima carent, damnum iniuria datum |hac parte uindicatur. si quid enim ustum, aut ruptum, aut |fractum (*fuerit*) [6], actio hoc capite constituitur: quamquam potuerit |sola rupti appellatio in omnes istas causas sufficere; |ruptum (*enim intellegitur, quod quoquo modo corruptum*) [7] est. unde non so**lum usta, aut** rupta, aut fracta [8], set |et*iam* [9] scissa et collisa [10] et effusa et ****** aut perempta [11] |atque deteriora facta hoc uerbo continentur. §. 218. Hoc tamen capite |non quanti in eo anno, sed quanti in diebus xxx proxumis e|a [12] res fuerit, damnatur [13] is, qui damnum dederit. ac ne |PLVRIMI quidem uerbum adicitur. et ideo quidam ** [13a] puta|uerunt, liberum esse ********************** [14] die|bus ****************** adiceret, *quo* [15] plurimi ||res fuit, uel a*l*ium, 185. XLVIII.b.

de (pro *n̄. ē.*, ut videtur). 2 *uelut* etc. Cod.: *ūursum* (pro *ūū. ursum*, ut opinor, i. e. uelut ursum) leonem Haec in Inst. non leguntur. 3 *uel* etc. Inst. *aut occiderit, hoc.* 4 Inst.: quoque *omnibus.* 5 Cod. *qua* 6. 7 Ex Inst. 8 *unde* etc. Inst.: Vnde non solum *fracta, aut* usta. 9 Sic Inst. Sched. *et*, pro *ēt.*, ut videtur. 10 Sched. *o*(vel c)*llisa* Inst.: collisa. 11 *effusa* etc. Sched.: effusa et *******a* *ā*(aut) *pempta*(perempta) Brinkm. lacunam sic explet: *deiecta* [Aptius fuerit *diruta.* Vide l. 27 §. 31 D. 9, 2.] Inst.: effusa et *quoquo modo* perempta. 12 *ea* deest in Inst. 13 Inst. *obligatur.* [13a Huschk. *d. s.* (diuersae scholae). Gösch. malebat *d. s. a.* (diuersae scholae auctores).] 14 Sched. ductus incertos exhibent hos: *ıus***auc** *dıdc**c***ı(vel *l*)**a* [Immo litterae *did* certae visae sunt.] Bl. sic habet: **********dıdah*(vel *b*)*ısxexıa* 15 Sched.: die|bus ———

§. 218. *Hoc* — — *dederit*. §. 14. I. de lege Aquil. *ac ne* — *adicitur*. §. 15. I. de eod. *et ideo* — — — *quo minoris fuit*. Conf. Theophilus ad §. cit. *sed Sabino* etc. cit. §. 15. I.

quo[16] minoris fuit[17]. sed Sabino[18] placu|it, perinde habendum[19], ac si *etiam*[20] hac parte PLVRIMI[21] uerbum |adiectum esset[22]: nam legis latorem contentum fuis|se[23], (*quod prima parte eo uerbo usus* 4
esset)[24]. §. 219. Et[25] placuit, ita demum ex ista[26] lege actionem esse, si quis[27] |corpore suo damnum dederit. *at*qui[28], alio modo damno |dato, utiles actiones dantur[29]: uelut si quis alienum homi|nem, *aut*[30]
pecudem incluserit et fame necauerit[31], |aut iumen- 8
tum tam uehementer egerit, ut rumperetur;[32] (*aut*)[33] |si quis alieno seruo persuaserit, ut in arborem ascen|deret, uel in puteum descenderet, et (*is*), si[34] ascen-

——— adiceret *..o*(vel *q*—quo) De verbo *adiiceret*, quamquam illud in contextum recepi, dubito. [16] *eum quo*. [Sic Gösch. Scripsi cum Hefft. *aliū quo*.] Sched. *am*(vel *p*/)*o*(vel *u*) *quod* [17] Loci sententia haec videtur: quidam putauerunt, liberum esse *iudici arbitrium*, *ex* diebus XXX *proxumis uel eum eligere*, quo p. r. f., u. eum, q. m. f. [18] Inst.: Sabino *recte*. [19] Inst. *habendam aestimationem*. [20] Cod. pro *si* *ēt*. (etiam), ut in Inst. legitur, exhibet *set* Excidit itaque littera *i*. Ceterum librarium *sēt*., non *set*, scripsisse crediderim. [21] Cod.: plurimi *p* [22] Inst. *fuisset*. [23] Cod.: nam *legibus* latorem etc. Inst.: Nam *plebem Romanam*, *quae*, *Aquilio tribuno rogante* (Hal. *interrogante*), *hanc legem tulit*, *contentam* fuisse. [24] Ex Inst., nisi quod ibi est: *usa* esset. [*usa est* Schrad. cum libris plerisque omnibus.] [25] Malim *Set*. Inst. *Ceterum*. [26] Malim *ipsa*. Inst.: demum *directam* ex *hac*. [*Directam* omittit Bamberg.] [27] Inst.: quis *praecipue*. [28] Cod. *q́*, pro *atq́*, ut videtur; nisi quis delendam potius existimet siglam *q́*. [Hefft. *quia*. Aptissimum est *ƺ*(contra).] Inst.: *Ideoque in eum*, *qui*; et mox: *damnum dederit*. [29] Inst. *dari solent*. [30] Cod. *an* [31] *si quis alienum* etc. Inst.: si quis *hominem* alienum, aut *pecus ita* incluserit, *ut* fame *necaretur*. [32] In Inst. adjicitur: *aut pecus in tantum exagitaverit*, *ut praecipitaretur*. [33] Ex Inst. [34] Cod. et *si* Equidem librarium festinantius

§. 219. §. 16. I. de lege Aquil.

dendo | aut descendendo ceciderit[35], aut mortuus fue-
12 rit, aut[36] aliqua | parte corporis laesus sit[37]. item[38] si quis alienum | seruum[39] de ponte *aut*[40] ripa in flumen proiecerit[41], et is suf|focatus fuerit, *hunc* corpore suo damnum dedis|se eo quod proiecerit[42], non difficiliter intellegi potest[43].

I 16 | §. 220. Iniuria autem committitur non solum cum quis pugno pulsa**tus, aut** | fuste percussus, uel etiam uerberatus erit[1], sed et si cui conui|cium factum fuerit; siue quis bon*a* alicuius[2] quasi debi|toris, sciens
20 eum ips*e*[3] nihil debere sibi, proscripserit[4]; | si-

scribentem litterarum ordinem invertisse puto: nam sensus utique *is* postulat, ut est in Inst. [Edd. et *is* Addidi *si*, de Savinii sententia.] [35] Cod. *cecideri;* pro *ceciderit:* quae tamen vox ita demum recte videretur apposita, si sequeretur particula *et;* nunc rectius abesset, sicut abest ab Inst. [Scilicet aeque omisso *si*.] [36] Inst. *mortuus, aut;* omisso verbo *fuerit.* [Sed habent libri.] [37] Inst.: laesus *fuerit* [Alii *erit:* pauci omittunt.], *utilis actio in eum datur.* [38] Cod. *itemp* Inst. rectius *Sed* exhibent: sequens enim species a praecedentibus longe diversa est. [39] In Inst. ed. Hal. et Cuj. adjicitur verbum *aut*, quod Bien. ed. non agnoscit. [40] Cod. *an* Inst.: aut *de.* [41] Inst. *dejecerit.* [42] *hunc* etc. Cod.: **u*(vel *q*)*h/c* corpore suo damnum *dedi/*|*set* eo etc. Inst.: *eo quod projecit,* corpore suo damnum dedisse. [Malim *tū hic*] [43] Inst.: non *difficultur* intellegi potest (Cuj. et Bien. *poterit*): *ideoque ipsa lege Aquilia tenetur* etc.

§.§. 220—222. [1] *pugno* etc. Sched.: pugno *pulsa?* (pulsatus aut) | fuste *pcussus* (percussus) *u* (uel) *et.* (etiam) *r*(vel *t*) *uberatus* (uerberatus) erit. Inst.: pugno pulsatus (Cuj. et Bien. ed. loco verbi *pulsatus* exhibent *puta*), aut *fustibus caesus,* vel e. v. e. [Schrad. Gaium quoque *puta* scripsisse suspicatur.] [2] *bona alicuius.* Cod. *uonalicuius* [3] Cod. *ipsi* [Gösch. omiserat.] [4] *siue quis* etc. Inst.: sive *cujus* bona quasi debitoris, *qui nihil deberet, possessa fuerint ab eo, qui intelligebat, nihil* eum *sibi*

§. 220. §. 1. I. de injur. [*pugno — aut fuste.* Conf. Collatio, II, 5, 5.

ue[5] quis ad infamiam alicuius libellum aut carmen |scripserit[6]; siue quis matremfamilias aut praetextatum[7] |adsectatus fuerit[8]; et denique aliis pluribus modi|s[9]. §. 221. Pati aut*em*[10] iniuriam uidemur non solum per nosmet ip|sos, sed et*iam*[11] per liberos nostros, quos 24
186. XLVIII. a. in potestate habemus; ||item per uxores nostras, *quamuis* in manu no*n* sint[12]. itaqu|e si ******* filiae meae[13],

debere. [5] Inst. *vel si.* [6] Inst.: scripserit, *composuerit, ediderit, dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret.* [7] *matremfamilias* etc. Cod. *matremfamiliam* etc. [*Patribus familiis* Cicero in Verr. lib. III, §. 183 teste Prisciano VI, p. 679. Item Varro de ling. Lat. VIII, p. 446 testatur dici *pater familias* et *patres familias*, sed *patri familiai*, quasi esset *pater familia*, non *patri familias*. Apud Gaium, nisi me fallit Elvers, alii casus obliqui non leguntur, nisi *de filiae* vel *filias familias* p. 158, 9. Sed fallit: *filior' familias* est p. 217, 2.] Inst.: matr. fam. a. praetextatum *praetextatamve.* [8] Inst.: fuerit: *sive cujus pudicitia attentata esse dicetur.* [9] Inst.: modis *admitti injuriam manifestum est.* [10] Cod. *a* [11] Sic Inst. Sched. *et;* pro $\overline{et}$., ut opinor. [12] [*quamuis* etc. Sched. *q.*(?) in manu *nostra* sint Edd. quae in m. nostra *sunt.* Sed his exemplum subjectum repugnat; quod Schrad. ad §. 2 Inst. 4, 4 sensit. Itaque pro *q.* scripsi $\overline{qu}$.(quamuis): $\overset{o}{n}$, quo et *non* et *nostra* notari poterat, librarium perverse interpretatum esse judicavi.] *Pati autem* etc. Inst.: *Patitur* autem *quis injuriam non* solum per *semet ipsum*, sed etiam per liberos *suos*, quos in potestate *habet*, item per *uxorem suam: id enim magis praevaluit.* [13] *si* etc. Sched.: si *uelt*(vel *t*)*iae* filiae meae [Hoc est *si uel Titiae* vel *siue Luciae Titiae*. Vid. Ind. sigl. in *t* = Tit. Neutrum commodum est: nec recte Huschk. *si Meuiae*, cum pater non dicatur Maevius. Librarius si mentem correctoris percepisset, debebat omittere *uel tiae*, cum ita, ni fallor, scriptum videret, *si tiae meae* (*uel filiae* superscr.). Cur Böckingius malit *si uerbi gratia*, non intellego, cum librarium *siueltiae* scripsisse certum sit.] Inst.: *si filiae alicujus.*

ubi legendum est *velut manu fustive si os fregit.*] *siue quis bona — — proscripserit.* Conf. Cicero, pro Quintio, cap. 15.

quae Titio nupta est, iniuriam fece|ris, non solum filiae nomine tecum agi iniuriarum |potest, uerum etiam meo quoque et Titii[14] nomine[15]. §. 222. Seruo autem ipsi |quidem[16] nulla iniuria intellegitur fieri, sed domino per eum[17] |fieri uidetur: non tamen iisdem modis, quibus etiam per liberos |nostros uel uxores[18] iniuriam pati uidemur[19], sed ita cum |quid atrocius commissum fuerit[20], quod aperte in *con*tum|eliam domini fieri uidetur[21]; ueluti si quis alienum seruum |uerberauerit: et in hunc casum formula[22] proponi|tur. at si qui seruo[23] conuicium fecerit, uel pugno eum per|cusserit, non proponitur ulla formula; nec teme|re petenti[24] datur[25].

P |§. 223. Poena autem iniuriarum ex lege XII tabul*arum*[1] pro|pter membrum quidem ruptum talio erat: propter os uero fra|ctum aut conlisum trecentorum assium poena e|rat, uelut[1a] si libero os fractum

[14] *agi iniuriarum* etc. Inst.: *injuriarum* agi potest, *sed* etiam *patris* quoque et *mariti*. [15] Cod. *nomen* [16] Ed. I.: Seruo autem (*ipsi*) |*quidem* Sched.: seruo *at* |*q*. Bl.: seruo $\overline{at}$ ipsi |c'(?) [$\overline{at}$ *ipsi* in margine.] Inst.: *Servis* autem *ipsis* quidem. [17] *intellegitur* etc. Inst.: *fieri* intelligitur, s. d. p. *eos*. [18] *liberos* etc. Inst.: *liberos et* uxores. [19] Verba *iniuriam pati uidemur* in Inst. omissa sunt. [20] Inst.: fuerit (Bien. *sit*) *et*. [21] *in contumeliam* etc. Cod. *min* $\bar{tu}$|*eliam* etc. Inst.: *ad* contumeliam domini *respicit*. [22] Inst. *actio*. [23] *quis seruo*. [Sic Edd.] Cod. *quiseruo* [24] Sched. *potenti* [25] *non proponitur* etc. Inst.: *nulla in eum actio domino competit*.

§.§. 223—225. [1] Cod. *ex legum* $\overline{XII}$ *tabulas* [[1a] Scribendum videtur *utique*. Supra p. 177, 12 (n. 26) librarius scripsit *uelutique*, ubi debebat esse *utique*. $\bar{u}$*ut* recte deletum est IV, 76 n. 8, difficile ad explicandum IV, 157 n. 69a. Conf. II, 218 n. 10.]

§. 221. §. 2. I. de injur.
§. 222. §. 3. I. de injur.
§. 223. *Poena* — — *fractum*. §. 7. I. de injur. *Poena* — — *talio erat*. Conf. Gellius, Lib. XX, cap. 1, princip. et Lib. XVI, cap. 10.

erat; at si seruo *cl*[2]: propter |ceteras uero iniurias xxv assium poena er*at*[3] con|stituta. et uidebantur illis temporibus, in magna |paupertate, satis idoneae 20
istae pecuni*ari*ae poenae. |[4] §. 224. Set nunc alio iure utimur. permittitur enim no|bis a Praetore *ipsis*[5] iniuriam aestimare, et iudex uel tan|ti condemnat, quanti nos aestimauerimus[6], uel minoris pro|*ut* ill*i* 24
187. XXXIX.a. *uisum*[7] fuerit. set cum atrocem iniuriam Praetor ||aestimare soleat, si simul constituerit, quantae pe|cuniae nomine fieri debeat uadimonium, hac ipsa quantita|te[8] taxamu*s*[9] formulam, et iudex, qu*amuis*[10] possit uel mino|ris damnare, plerumque tamen propter 4
ipsius Praetoris au|ctoritatem non audet minuere condemnationem. |§. 225. Atrox autem[11] iniuria aestimatur uel ex facto, uelut si quis ab a|liquo uulneratus, aut uerberatus fustibusue caesus |fuerit[12]; uel 8
ex loco, uelut si cui in theatro, aut in foro[13] in|iuria

[2] Cod. *el*. [3] Cod. *er/t* [4] Cod. *pecuniae penae* |*ne* [5] *nobis* etc. Ed. 1.: ho|bis ******* Sched.: no|bis *apps**s* Bl.: no-|bis a *p̄r̄* (praetore) *ses* (Lege *ipsis*). [6] *Set nunc* etc. Inst.: Sed *postea Praetores permittebant ipsis, qui* injuriam *passi sunt, eam* aestimare, *ut* judex vel tanti (Hal. et Cuj.: tanti *reum*) *condemnet*, quanti *injuriam passus aestimaverit.* [7] *prout* etc. Sched.: *p*|*illu* uisum Bl. *p*|*illuut*sum* Inst.: prout *ei* visum. [8] *hac* etc. Sched.: *ac* (pro *hac*. Sav.) ipsa *q//a*|*te* Bl. in Cod. agnovit *qtitate* (quantitate). [9] Cod. *taxamur* [10] Sched. *qui* In ipso Cod. fortasse est *qui/*, vel *q̄ū.*: utraque scriptura *quamuis* significat. [11] *autem* deest in Inst. [12] *uulneratus* etc. Inst.: vulneratus *fuerit* (Hal. *sit*), *vel fustibus* caesus.

Festus, sub voc. Talionis. (pag. 363a Müll.) *propter os — — seruo cl.* Conf. Paulus, Collat. Tit. II, §. 5. *propter ceteras — constituta.* Conf. Gellius et Collatio, loc. cit. *et uidebantur illis temporibus* etc. Conf. cit. §. 7. I.

§. 224. Conf. Paulus, Collat. Tit. II, §. 6. *Set — — — uisum fuerit.* Conf. cit. §. 7. I. de injur. *set cum atrocem* etc. Conf. Vlpianus, Collat. Tit. II, §. 2. item Lex Rom. Burgund. Tit. V.

§. 225. §. 9. I. de injur.

facta sit; uel ex persona, uelut si magistratus iniu|riam passus fuerit, uel senatoribus ab humili perso|na facta sit iniuria[14].

|| ——————— ——————— 188. XXXIX.b.

——————— ——————— [15]

[13] *aut* etc. Inst.: *vel* in foro, *vel in conspectu Praetoris.*

[14] *uel senatoribus* etc. Inst.: vel *si senatori* ab humili persona (In Cuj. et Bien. ed. verbum *persona* omittitur) *injuria* facta sit, *aut parenti patronove fiat a liberis vel libertis. Aliter enim* etc. In Cod. versus finem hujus paginae majoribus litteris scriptum extat: *lib III explic* (Ita Bl. Sched. *lib. III explic.*)

[15] Pagina vacua.

GAII INSTITVTIONVM COMMENTARIVS QVARTVS.

189.
LII. a. ——————— ——————— ——————— ——————— [1]
|§. 1. — quot genera actionum sint, uerius uidetur,
duo esse: in |rem, et in personam. nam[2] qui IIII esse
dixer*unt*[3] ex sponsionum |generibus, non animaduer- 4
terunt, quasdam species actio|num inter[4] genera se
rettulisse. §. 2. In personam actio est, qua agimus,
|quotiens cum aliquo[5], qui nobis uel ex contractu,
uel ex delicto obli|gatus est, (*contendimus*), id est,
cum intendimus, dare, facere, praestare oporte|*r*e[6]. 8
§. 3. In r*em* actio est, cum aut corporalem rem in-

§.§. 1—5. [1] Quod annotavi in Ed. 1., vacuam videri hanc lineam et sequentis principium, id ita esse pro certo affirmat Bl. Praeter rubricam, si quam Gajus apposuit, tale quid deperditum esse crediderim: *Superest, ut de actionibus loquamur* (Conf. pr. I. de act.). *Quodsi* [immo *Si*] *quaeritur.* [2] Sched. *n*(?) pro *ǹ*, ut opinor. [3] Sched. *dixer'tn* [4] Sched. */* Cod. haud dubie *ƚ* [5] *qua* etc. Ed. 1.: qua agimus |********** alioue Sched. *qua agim'* (agimus) |*uuo//exs*(?)*e*(?) *alioue* Bl.: |quotiens c' (cum) aliquo Itaque jam, deleto pronomine *qua* et transposito verbo *agimus*, legendum existimo: *quotiens cum aliquo agimus* [Ita Ed. 2. Restitui quod habet Codex, addito ubi facile excidere potuit *contendimus.*] [6] *cum* etc. Sched.: c' (cum) intendimus dare facere *p̀star/e* *ō*|*e (pro *ō.re* i. e. oportere). Eadem plane verborum structura in Institutionibus loco infra al-

§.§. 1. 2. Conf. §. 1. I. de act. §. 3. Conf. §.§. 1. 2. I. de act.

tendimus no|stram ess*e*, **aut i*us [7] aliquod nobis conpetere, uelut utend*i*, aut uten|di fruend*i*, *eu*ndi [8], agendi, aquamue ducendi, uel altius |tollendi, **uel*
12 *pr**ospiciendi [9]. item actio ex diuerso aduersario |est neg*ati*ua. §. 4. Sic itaque discretis actionibus certum est, |**non pos**se nos [10] rem nostram ab alio ita [11] petere: SI PARET |EVM DARE OPORTERE. nec enim, quod nostrum est, nobis dari potest; cum solum |id dari nobis intellegatur, quod (*ita datur, ut*) [12] no-
16 strum fiat; nec res, |quae nostra (*est*) [13], amplius (*nostra*) fieri potest [14]. plane odio furum, quo magis |pluribus actionibus teneantur, effectum est, ut extra poe|nam dupli aut quadrupli, rei recipiendae nomine fu|res ex hac actione etiam [15] teneantur: SI PARET
20 EOS DARE OPORTERE: |quamuis sit etiam aduersus eos haec actio, qua rem nostram |esse petimus [16].
A |§. 5. Appellantur [17] autem in rem quidem actiones uindicationes, |in personam uero actiones, quibus dare
24 fieriue oportere inten|dimus, condictiones [18].

legando invenitur. Vid. not. 18. [7] *esse* etc. Sched.: $\overline{\text{ec}}$ * **us* Lege: $\overline{\text{ee}}$. (esse) $\overline{\text{a}}$. (aut) *ius* [8] *uelut* etc. Sched.: $\overline{\text{uu}}$ (uelut) *utend** (utendi) *a* (?—aut) *utē|di fruend** (fruendi) **/nd/* (eundi). [9] $\overline{\text{u}}$. (uel) *prospiciendi*. Sched. * ***ospiciendi* [10] $\overline{\text{n}}$. (non) *p'se* (posse) *nos* Sched.: * *'se nos Inst.: non posse *actorem*. [11] *rem* etc. Inst.: *suam* rem *ita* ab *aliquo*. [12.13] Ex Inst. [14] *nec enim* etc. Inst.: Nec enim, quod *actoris* est, *id ei* dari *oportet: quia scilicet dari cuiquam id intelligitur*, quod ita datur, ut *ejus* fiat: nec res, quae *jam actoris* est, *magis ejus* fieri potest. [15] *ex* etc. Sched.: ex hac $\overline{\text{aone}}$ $\overline{\text{et}}$ (vel *et*) Inst.: *etiam hac* actione. [16] *quamuis* etc. Inst.: quamvis sit *adversus eos* etiam haec *in rem* actio, *per quam* rem *suam quis* esse *petit*. [17] Inst. *Appellamus*. [18] [Edd. quibus dari etc.]

§. 4. §. 14. I. de act. *nec enim* — *dari potest*. Conf. supra Commentar. III. §. 99.

§. 5. §. 15. I. de act. *in personam uero* etc. Conf. infra §. 18.

§. 6. Agimus autem interdum, ut rem tantum con-
190. LII. b. ‖sequamur; interdum ut poenam tantum; alias ut rem et poe|nam [1]. §. 7. Rem tantum persequimur uelut actionibus (*quibus*) [1a] ex contractu agimus [2]. |§. 8. Poenam tantum [3] consequimur uelut actione furti, et ini|uriarum, et secundum quorundam [4] opinionem *actione* 4
ui bono|rum raptorum: nam ipsius rei et uindicatio et condictio no|bis conpetit. §. 9. Rem uero et poenam

Sched. item Bl.: quibus *dare* fieriue etc. Inst.: quibus *dare facere* oportere *intenditur,* condictiones: *condicere enim est denuntiare* etc. [Nulla causa est cur aut *dare* aut *fieri* reiciatur: conjuncta colorem habent vel antiquitatis vel neglegentiae. Rhet. ad Herenn. III §. 5 *res magnas et celsas sequi et appeti oportere.* Cicero de invent. II §. 61 *sumi oportebit et ratiocinari — et videre.* §. 74 *tractari oportebit et adhibere.* §. 79 *sumi oportebit —, postea — defendere.* §. 99 *induci ab accusatore oportebit —, deinde inducere.* Varro de ling. Lat. X p. 553 Sp. *conferri non oportet ac dicere.* Hyginus de limit. p. 198 G. *propter quod hujus agri vectigalis mensuram a certis rigoribus conprehendere oportet ac singula terminis fundari.* Varro de re rust. I, 49, ipso *oportet* omisso, *tum de pratis stipulam rastellis eradi atque addere faenisiciae cumulum.*]

§.§. 6—9. [1] *ut* etc. Sched. *u/ ro(?)m e/ p**|na* Bl.: ut rem et *poe|na*(vel *ā*) [[1a] Addidi *quibus.* Item l. 7 §. 8 D. 41, 1 scribendum *velut si vina miscuerunt*, nec ferendum IV, 41 n. 5 *velut haec pars formulae est,* et recte additum *si* IV, 73 in fine et 116. Diversum dicendi genus est in I, 122. IV, 17 in fine, 54. 66.] [2] *agimus.* Ed. 1.: ***** Sched. *ac/*** Bl. *agim'* [3] Sched. *t*t* Bl. *t̄t* i. e. tantum. [4] *et* etc. Ed. 1.: et *ad* quorundam Sched.: et ' quorundam Bl.: et 3. (secundum. Vid.

§. 6. Conf. §. 16. I. de act.
§. 7. Conf. §. 17. I. de act.
§. 8. Conf. §. 18. I. de act. *et secundum quorundam — raptorum.* Conf. pr. I. de bon. vi rapt. et §. 19. I. de act.
§. 9. Conf. cit. §. 19. I. de act. *ex his causis* etc. Conf. infra §. 171. item Paulus, Sent. recept. I, 19, §. 1. ubi pro *depensi* male *depositi* legendum esse putaverunt Cujacius et qui eum secuti sunt. *iudicati.* Conf. Cicero, pro Flacco, cap. 21. *depensi.* Cf. supra Commentar. III. §. 127. *damni iniuriae.* Conf. supra Commen-

persequimur uelut ex his |causis, ex quibus aduersus infitiantem in duplum agi|mus: quod accidit per actionem iudicati[5], depensi, damni |in*iur*iae ********* legat*a*rum nomine, quae per damna|tionem[6] certae relictae[7] sunt.

§. 10. Quaedam praeterea sunt actio|nes, quae ad legis actionem exprimuntur; quaedam sua ui[1] ac po|testate constant. quod ut manifestum fiat, opus est, ut |prius de legis actionibus loquamur.

A |§. 11. Actiones, quas in usu ueteres habuerunt, legis actio|nes appellabantur, uel ideo[1] quod legibus proditae erant, qui|ppe[2] tunc edicta Praetoris, quibus

Indic. siglar.) quorundam [5] Ed. 1.: indicati, *item* Sched. *ıudıcarı·ı* Bl. *ıudıcart·ı*.(vel *tX* pro *t·ı*.) [6] In Sched. primae vers. 9. litterae desiderantur; reliquus versus sic habet: *ae ūa*(?) *qua*(vel *ıı*)*ıab*(?)*a* legatorum *nom* (nomine) *q̄* (quae) *p* (per) damna| Bl. praeter syllabam *in*, quam in ipso versus principio sibi agnoscere visus est, ductus verbum *legatorum* proxime praecedentes exhibet hos: *ır*(?)c(vel *ı*)*a*(vel *r*)*u*(vel *e*, vel *s*, vel *b*)*s*(vel *a*)*a* Mihi illud quidem planum videtur, legendum esse *damni*| *iniuriae*; reliqua vero explicare non audeo. [Ed. 2. in*iur*iae ————— legatorum etc.; nimio quidem spatio relicto, si verum est litteras *ae* ad *iniuriae* vocabulum pertinere. In Addendis p. 519 posuit ex Blumianis exsculptum *rerum* legat*a*rum. Sed ita supersunt haec, *ūa*(?)*q*(*ı*). Itaque verius puto *ū* (uel) *p̄ec̄arum* (pecuniarum) legat*a*rum] [7] Cod. *certe relictae* [Edd. cert*a* relict*a*]

§. 10. [1] *quaedam* etc. Ed. 1.: quaedam *quae sua* ui Sched.: *q̄dam ııu*(vel c)*a* ui Bl.: *q̄dam* sua ui

§.§. 11. 12. [1] Ita Cod. Bl. Sched. *ı*(?)*oeo* [2] Sched. item Bl. *q́*|*p̀* Ed. 1.: qui|*a* Bluhmio et Baumbachio monentibus

tar. III. §. 216. item §. ult. I. de obligat. quasi ex contractu et §.§. 23. 26. I. de act. *legatarum* etc. Conf. supra Commentar. II. §. 282. item citati Institutionum loci et Epitome, II, 7, §. 8.

§. 10. Conf. infra §.§. 32. 33.

§. 11. *Actiones — — proditae erant.* Conf. Pomponius, L. 2. §. 6. de orig. jur. *eo quod lex XII tabularum* etc. Conf. Plinius, Hist. nat. Lib. XVII, cap. 1. vers. fin. Lib. XIV, cap. 1. pr. Paulus, L. 28. §. 6. de jurejur. et

conplures[3] actiones introductae |sunt, nondum in usu habebantur; uel ideo quia[4] ipsarum |legum uerbis accommodatae erant, et ideo immu|tabiles. proinde atque leges obseruabantur[5]. unde cum[5a] qui[6] de |ui- 20
tibus[7] succisis ita egisset, ut in actione uites nomi|naret, responsum est, eum rem perdidisse[8], quia de|buisset arbores nominare eo, quod lex XII tabularum, ex qua |de uitibus succisis actio conpeteret, genera-
191. liter de[9] ar|boribus succisis loqueretur. §. 12. Lege 24
LXXVIII. b. autem agebatur modis ||quinque: sacramento; per iudi-
b. r. cis[10] postulationem; per con|dictionem; per manus[11] iniectionem; per pignoris ca|ptionem.

|§. 13. Sacramenti actio generalis erat: *de*[1] qui- 4 s
bus enim rebus[2] |ut aliter ageretur lege cautum non erat, de h*is*[3] sacra|mento agebatu*r*. eaque actio per-

reposui *quippe*. Conf. Ind. śiglar. [3] Sched. item Bl. *ↄplur/s* [4] Ita Cod. Bl. Sched. *q*(vel *u*)*///a* [5] Sched. item Bl. *obseruant'* [[5a] *cum* Hefft. Sched. et Edd. *eum*] [6] Sched.: *l* Bl. *q́* [7] Sched. *uilibus* [8] *responsum* etc. Ed. I.: responsum *f*uit, rem perdidisse Sched.: responsum *s*(vel *c*)*u/t*(vel *m* pro */t*) rem *pdidi/se c'* Bl.: responsum *eum* rem *pdidi/se e'*(est) Verbum *est* suo loco restitui; vocem *eum* autem a librario male repetitam (vid. vers. 19.) expunxi. [Vide n. 5a. *Eum* reduxi, sed *est* eo loco quo Gösch. posuerat reliqui. *Responsum* sine verbo III, 198.] [9] *competeret* etc. Sched. */p*(vel *r*)*etere general//*(?)*/*(?)*oc* Bl.: *ↄpeteret generaliꟻ de* [10] Cod. *iudices* [11] Ita Cod. Bl. Sched. *///anus*

§.§. 13—17. [1] Cod. *ad* Legendum *de*. Sav. [2] *quibus* etc. Sched. *qu/b*(?)*u⁎ ⁎ pc/⁎/* Bl. *quibu⁎ ⁎ rebu/* [3] Sched.

L. 1. 11. arbor. furtim caesar. Vlpianus, L. 3. pr. eod. Gajus, L. 2. 4. eod. (ex ipsius Commentar. ad Leg. XII. Tab.)

§. 12. *sacramento*. Vid. §.§. 13—17. *per condictionem*. Vid. §.§. 18—20. *per manus iniectionem*. Vid. §.§. 21—25. *per pignoris captionem*. Vid. §.§. 26—29.

§. 13. *hoc tempore — — — debitum petat*. Conf. infra §.§. 171. et 180. *nam qui uictus — — dabantur*. Conf. infra §. 16. item Festus, sub voc. Sacramentum. (pag. 344. 347. Müll.) Varro, de

10 **inde periculosa erat[4] |falsi ******[5] atque hoc tempore periculosa est actio cer|tae creditae pecuniae propter**
12 **sponsionem, qua periclita|tur reus[6] si temere neget, (*et*)[7] restipulationem, qua pe|riclitatur actor si non debitum petat[8]: nam qui uictus erat |summam sacramenti praestabat[9] poenae nomine; *eaque* |*in publicum cedebat, praedes*que eo nomine Praetori *daban-***
16 **|*tur*[10], non ut nunc sponsionis et restipulationis poe|na lucro cedit *aduersario*[11], qui uicerit[12]. §. 14. Poena autem sa|cramenti aut quingenaria erat, aut quinqua-**

*h*** [4] In Sched. ita comparati sunt vers. 7—9: |— — — /// *atq·h' tempore periculosa c aa. cer|tae creditae pe*uuine p̄p̄ sponsionem qua peri;clitatur actor si n̄ debitum petat n qui uictu' cr*t|* Quae tamen omnia sequentibus versibus 10—12. in Cod. iterum exhibentur, et quidem emendatiora. [5] Sched. *fals//cq(?)**///* An *falsiloquis?* Sav. Bl. *fals/*(vel *n* pro *s/*)***m///* (vel *ɣ*) Idem in alia schedularum parte sic habet: *fals/a*(vel *n* pro */a*)***m///*(vel *ɣ* pro *//*) [*Falsi* quia satis certum erat, recepi. Huschk. *falsi c'uictis* (conuictis). Malim *falsi nomine.* Hollw. *kal.niosis* (calumniosis).] [6] Sched. *periclita|ret r*(vel *p*, vel *f*)*e/*c* Legendum *periclitat' reus* Sav. Cod.: *periclita|ret'* reus Bl. [7] Sched. item Bl. *neget* Geminandae sunt litterae *et.* Sav. In Ed. 1. voculam *et* sequitur praepositio *propter,* quam tamen neque Sched. agnoscunt, neque in ipso Cod. invenit Bl. [8] Sched. item Bl. *petat'* [9] *summam* etc. Sched. ***/***m sacram// p(?)s(?)/*b*/* Lege: *sum̄am sacram̄ti* (sacramenti) *p̀stabat.* Sav. Sic (*summam* etc.) in Cod. scriptum extat. Bl. [10] *eaque* etc. Sched.: *ca*****(eaque) |*/*/*(in) */**b//***h(?)** (publicum) ***//cba/* (cedebat) ***csq̄* (In Cod. haud dubie est *p̀desq̄.*) eo *nōm* (nomine) *p̀tor* (Legendum *p̀tori*) *dab**|t////*(dabantur). [11] *lucro* etc. Sched. *luero* (lucro) *ced//* (cedit) *aduetear/* (aduersario) [12] Cod.: uice

Ling. Lat. Lib. V. (pag. 179. ed. Speng.) De sacramento vide etiam Isidorum, Origin. Lib. V, cap. 24.
§. 14. *Poena — — — contendebatur.* Conf. §.§. seq. 15. 16. item Festus et Varro loc. cit. nec non Valerius Probus, in litter. Q. N. T. S. Q. P. (ap. Gothofred. pag. 1476.)

genaria. **num**[13] |de rebus mille aeris plurisue quin-
gentis assibus, |de minoris **uero**[14] quinquaginta as- 20
sibus sacramento con|tendeb*atur:* nam **ita** lege XII
tabularum cautum erat. *sed si de libertat|e* hominis
*contro*uersia[15] erat, etsi pretiosissimus homo esset,
|tamen ut L assibus sacramento contendere*tur*[16] ea-
192. *dem* lege cau|tum est[17] fauoris *causa, ne satisdatione* 24
LXXVIII. a. b. r. *onerarentur*[18] adsertores ||——— ——— ——— 1—10
——— |*************************************** i|stae[19] 12
omnes actiones *********************** |———
——— ——— ——— |************************** 13—17
captus ****** |——— ——— ——— ———[20] 19—23
|********************* §. 15. ad iudicem accipiundum 24
193. CVII. a. ||uenirent.[20a] postea u*ero*[21] reuersis dabatur ****
XXX.[22] iu|dex: *idque* per[23] legem Pinariam factum

rit *ut* [13] Sched. *? Cod., ut opinor, *ǹ* [14] Sched.: de *minoris* * In Cod. tamen *de minorib.* *ů* scriptum esse puto. [Dedi *minoris* cum Hefft.] [15] *sed* etc. Sched.: *n*(vel *a*)/ */* */*c**|c homines *sūsia* In Cod., ut opinor, est: *ſ' ſi de lib.tat|e* hominis *ʔūsia* (controuersia). Sav. [16] Sched. *contendere** pro *contenderet'* [17] *eadem* etc. Ed. 1.: cautum erat *|**** Sched. *ca*****e*a//|tume* Bl.: *e*(vel c)*au* (Lege *ead.* i. e. eadem) lege cau |tum *ē* (est). [18] *fauoris* etc. Sched. *faboris* c //c *cpl*(?)/*s*(?) **a//sne orarent'* Lege: *fauoris c̄. ne satisdatione onerarent'* Sav. [Hefft. *pluris datione* vel *praedis datione.*] [19] Sched. -|*stac* [20] Sched.: (vers. 17.) *****onecassac* — — — — — — — — — — (vers. 18.) — — — — — — — — — — *cp*(?) captus — — (vers. 19.) — — — — — — *n/o*(vel *d*)*o///n* — — — — [[20a] Sched. *ueni*(vel *e*)*re*(vel *i*)*nt*] [21] Sched. *ŭ.* vel *ū.*, pro *ů*, ut opinor. [22] Sched.: *dabat'* *u/a*(?)*t.*(?) *xxx*. Bl.: *dabat' uear*(vel *qcxu*) XXX Sententiae convenire crederes: *post diem* trigesimum. Vid. Ascon. loc. hic inferius alleg. [Hefft. *a xu* (decemuiris) XXX (die trigesimo),

§. 15. *dabatur* **** XXX. *iudex.* Conf. Asconius, in Verrin. Lib. I, cap. 9. (pag. 164, 10. Orell.) *illud ex superioribus intellegimus.* Vid. §. 14. *postea tamen quam iudex datus esset* etc. Conf. Asconius loc. cit. Gellius, Lib. V, cap. 10.

est; ante eam autem |legem *******[24] dabatur iudex.
4 illut ex superioribus in|tellegimus, si de re minoris quam (*m*) aeris[25] agebatur, quin|quagenario sacramento, non quingenario eos con|tendere solitos fuisse. postea tamen quam iudex datu*s*[26] esset, |comperen-
8 dinum diem, ut ad iudicem uenirent, |denuntiabant. deinde cum ad iudicem uenerant, antequam aput |eum *causam*[27] perorarent, solebant breuiter ei et quasi per |indicem rem exponere: quae dicebatur causae colle|ctio[28], quasi causae suae in breue coactio.[29]
S 12 |§. 16. Si in rem agebatur, mobilia quidem et mouen-

Huschk. *is* (iis) *ex* $\overline{xu}$ *xxx*. In his diei vocabulum, nisi ex superioribus mente repetendum, omitti non potuit. Conf. Puchta, Institut. vol. I, p. 185.] [23] *idque per*. Sched. ***//, vel c(vel *a*)*qo*(vel *u*)*p*. In Cod. scriptum puto *idq̄. p̄* Sav. [24] Sched. 7/(vel n̄ pro 7/)c(vel *a*)/(vel *a*)//*m* Bl. *n**sum* Buttmanno legendum videtur *7festim* (confestim), Hollwegio *statim*. [Heffero *nondum*.] [25] Cod.: minoris *q̄. aerés* Lege: minoris *quam mile* aeris. Manifestum enim est, post siglam *q̄*. excidisse numerum *m̄*. Conf. supra §. 14. Sav. [26] Cod. *datum* [27] Sched. *q*(?); pro *c̄*. [28] An *coniectio*? Conf. Asconius et Gellius locis hic inferius allegatis, item L. 1. de R. I. [29] Duplex in instituenda sacramenti actione forma obtinuisse videtur, altera si in personam, altera si in rem ageretur: ad hanc quae in sequentibus traduntur, ad illam vero quae hoc articulo con-

§. 16. Conf. Gellius, Lib. XX, cap. 10. *SECVNDVM — VINDICTAM INPOSVI*. Conf. Valerius Probus, in litter. S. S. C. S. D. E. T. V. (ap. Gothofred. pag. 1476.) *POSTVLO — VINDICAVERIS*. Conf. Cicero, pro Muraena, cap. 12. *VINDICTAM*. Conf. Boethius, Commentar. in Topic. Cicer. Lib. I. (pag. 288, 43.) *QVANDO TV — — — nominabant*. Conf. supra §. 14. *deinde eadem sequebantur — ageretur*. Conf. §. 15. *postea Praetor — — — et fructuum*. Conf. infra §.§. 91. 94. item Festus, sub vocib. Vindiciae, Superstites. (pag. 376a et 305a Müll.) Cicero, in Verrem, Lib. I, cap. 45. et ad eum locum Asconius (pag. 191, 15.) Valerius Probus, in litter. P. P. L. V. (ap. Gothofred. pag. 1476.) *alios autem — in publicum cedebat*. Conf. supra §. 13. *festuca*. Conf. Plautus, Mil. Act. IV, sc. 1, vers. 15. Persius, Sat. V, vers. 175. *unde in centumuiralibus iudiciis* etc. Conf. Sue-

tia, quae modo in |ius adferri adduciue possent, in
iure uindicaban|tur ad hunc modum. qui uindicabat,
festucam te|nebat. deinde ipsam rem adprehendebat,
uelut hominem, |et ita dicebat: HVNC EGO HOMINEM 16
EX IVRE QVIRITIVM MEVM ESSE AIO |SECVNDVM
SVAM CAVSAM, SICVT DIXI. ECCE TIBI VIN-
DICTAM |INPOSVI. et simul homini festucam inpo-
nebat. ad|uersarius eadem similiter dicebat et faciebat.
cum |uterque uindicasset, Praetor dicebat: MITTI- 20
TE[30] AMBO HOMI|NEM. illi mittebant. qui prior uin-
dica(*uerat, ita alterum interroga*)bat: POSTVLO[31],
ANNE |DICAS, QVA EX CAVSA VINDICAVERIS. ille
respondebat[32]: IVS PEREGI[33] SICVT VIN|DICTAM
INPOSVI. deinde qui prior uindicauerat, dicebat:
194. CVII.b. |QVANDO TV INIVRIA VINDICAVISTI, ||D AERIS 24
SACRAMENTO TE PROVOCO. aduersarius quoque di-
cebat: |SIMILITER[34] EGO TE. seu L asses sacra-
menti nomina|bant[35]. deinde *e*adem sequebantur, quae
cum in personam[36] ageretur. postea |Praetor secun- 4

tinentur, refero. 30 Cod. *mitte* 31 *uindicauerat* etc. Sched. *uindicabat p'tulc*(vel *u*) 32 Cod. *R*; qua sigla hoc loco haud dubie ea mente usus est librarius, ut significaret verbum *respondebat.* Vid. Index siglarum. 33 Ed. 1.: ******** Sched. *u*(vel *u*)*s fecit*(vel *i*) Bl.: ius *pegi* 34 Cave, ne ad verbum *dicebat* referas vocem *similiter:* ea enim pars est ipsius formulae; ideoque ad verbum *prouoco*, quod subaudiendum est, referri debet. Vnterholzner. 35 Sched.: *se*ɩc(?)*l.* asses sacramenti nomina|bant Equidem excidisse aliquid, locumque ita restituendum esse puto: *set d̄.* asses sacramenti nomina(*bant in reb. m̄. aeris plurisue in minorib. l̄, nomina*)bant. Sav., nihil abesse existimans, sic legit: *seu l̄.* asses sacramenti nominabant. [Hoc deletis quinque asteriscis recepi.] 36 [Edd. deinde sequebantur quaecumque (*si*) in personam] Sched. *d̄d. adseq̄bantur*

tonius, in Octaviano, cap. 36. Martialis, Lib. VII, epigr. 63.(62), vers. 7. Statius, Silv. Lib. IV, eclog. 4, vers. 43.

dum alterum eorum uindicias dicebat, id est, in|terim aliquem possessorem constituebat, eumque iu|bebat praedes[37] aduersario dare litis et uindiciarum, |id est, rei et fructuum: alios autem praedes ipse Praetor ab utro|que accipiebat sacramenti, quod id in publicum cede|bat. festuca autem utebantur quasi hastae loco, signo |quodam iusti dominii; *ma*xim*e* (*enim*)[38] sua esse credebant, |quae ex hostibus cepissent: unde in centumuiralibus iudici|is hasta praeponitur.[39] §. 17. *Si*[40] qua res talis erat, |ut (*non*) sine incommodo posset in ius adferri uel addu|ci, uelut si columna, aut grex alicuius pecoris esset, pars a|liqua inde sumebatur: deinde in eam partem, quasi in |totam rem praesentem, fiebat uindicatio. itaque ex gre|*g*e[41] uel una *o*uis[42] aut capra in ius adducebatur, uel et*iam*[43] pilus |inde sumebatur et in ius adferebatur. ex naue uero et |columna aliqua pars defringebatur. similiter si de |fundo, uel de aedibus, siue de hereditate controuersia erat, |pars aliqua inde sumebatur et in ius adferebatur, |et in eam partem perinde atque in totam rem praesentem |fiebat uindicatio: uelut ex fundo gleba sumebatur, et e|x aedibus tegula, et si de hereditate controuersia erat, aeque[44]

qc'q in *psona* Baumb. ultimam *q* spuriam esse suspicatur, eaque ejecta legendum putat: deinde sequebantur *q*. (quae) *c'* (cum) in personam. [Recte: sed praeterea cum Klenzio scribi debet *d̄d. ead.* sequebantur.] [37] Cod. *psides* [38] Sched. *oxx/m*(?)c Legendum: *maxime enim.* Sav. [39] Sequitur spatium vacuum. [40] *Si.* Sched. *S* [41] *itaque* etc. Sched. *itaq̄uex gre|cae* [42] Cod. *quis* [43] Sched. *et*, pro *ēt.*, ut opinor. [44] Folium, quod hanc olim excipiebat paginam, deperditum esse

§. 17. *similiter si de fundo* etc. Conf. Gellius, Lib. XX, cap. 10. Festus, sub voc. Vindiciae. (pag. 376,24 Müll.) Cicero pro Muraena, cap. 12.

195. XCVI. b. ||*************** qualem *******************

| ——— ——— ——— ———[1] 2. 3

| §. 18. Et haec quidem actio proprie *con*dictio[2] uocabatur: nam actor[3] aduer|sario denunti*a*bat, ut ad iudicem capiendum die x|xx. adesset. |nunc uero non proprie condictionem dicimus actionem in personam (*esse*[3a], *qua*) |intendimus, dare no*bis* oportere: nulla[4] enim hoc tempore eo |nomine denuntiatio fit[5]. §. 19. Haec autem legis actio constituta |est per legem Siliam et Calpurniam: lege quidem Silia cer|tae pecuniae, lege uero Calpurnia de omni certa re. |§. 20. Quare autem haec actio desiderata sit, cum de

(margin: 4 … N … 8 … 12)

constat: de qua re videnda est Praefatio. Cujus folii argumentum triplex fuisse mihi persuadeo: tractatus de sacramenti actione continuatio et finis; deinde actionis, quae per judicis postulationem fieri dicebatur, descriptio; denique illius articuli, in quo condictionis indolem Gajus noster exposuit, pars prior: posteriorem exhibet pag. 195.

§.§. 18—20. [1] Sched.: (vers. 1.) *u*(vel *o*)*o*(?)*om***d*(vel c) ////*//// qualem ///** *capiendiudicio*(?) (vers. 2.) *******o*(?)*oq**c̄*/*d* // *dic****q*(?)**c*/(vel *p*, vel *r*)*dd*//*m*********ē*(?)*de* (vers. 3.) c********d*/c(vel *o*)c// c*āta*(?)*d*c/**/ //**//c*p*(vel /)**a*(?)*al*//**u*(vel *q*)*ua*//*a* [2] Sched. **dictio,* pro 7*dictio* [3] Cod. *auctor* Et mox *denuntiebat* [[3a] *esse* addidi ex Inst. Hoc cum omitteret Gösch. scribere debebat *dicimus in personam actionem.*] [4] Sched.: intendimus / *d no**** ō *nullam* Legendum: *intendimus* d̄. (dari) *nobis* ō. (oportere) *nulla.* [Cum Hefft. scripsi *dare* et hic et ubicumque codex habebat d̄ Hac pagina v. 12. 13 *nouis* dari ō, item *dari* p. 175, 20 bis, p. 200, 7: infra p. 222, 12 *nobis* dare *ore*, item *dare* p. 189, 7. 23. 200, 9. 201, 3. 208, 1. 212, 14. 228, 10. 11. 235, 1. 2. Vtrumque recte dicitur.] [5] *nunc* etc. Inst.: nunc vero *abusive dicimus*, condictionem actionem in personam esse, qua *actor intendit,* dari *sibi* oportere: n. e. h. t. e. n. d. f.

§. 18. *nam* — *denuntiabat.* cit. §. 15. I. Conf. supra §. 5. Conf. §. 15. I. de act. *nunc* etc.

eo, quod nobis da|ri oportet, potuerimus sacramento, aut per iudicis postulationem |agere, ualde quaeritur.

§. 21. P*er*[1] manus iniectionem aeque (*de*) |his rebus agebatur, de quibus ut ita ageretur, lege *ali*-*qua*[2] |cautum est; uelut iudicati lege XII tabularum. quae actio talis erat. qui |agebat, sic dicebat: QVOD TV MIHI IVDICATVS SIVE DAMNATVS |ES SESTERTIVM X MILIA, QVAE DOLO *MALO*[3] NON SOLVISTI, OB EAM REM EGO TIBI SESTERTIVM |X MILIVM IVDICATI MANVS[3a] INICIO; et simul aliquam partem |corporis eius prendebat. nec licebat iudicato ma|num sibi depellere, et pro se lege agere; set uindi|cem dabat, qui pro se causam agere solebat: qui uindi|cem non dabat, domum[4] ducebatur ab actore et uin|ciebatur[5]. §. 22. Postea quaedam leges ex aliis quibusdam[6] causis ||pro iudicato manus iniectionem 196. XCVI. a:

§.§. 21—25. [1] Sched. *p̓* (pri), pro *p̧* (per). [2] Cod. *aq̄lia* Mihi vero, quominus recta esse possit haec scriptura, adversari videtur totius loci constitutio. Quid quod, ista lectione admissa, Lege Aquilia anteriores dicendae erunt Lex Furia de sponsu, quaeque hanc praecessit, Apuleja, item Publilia? De quo valde dubito. Itaque librarium, in exaranda hac et sequente pagina toties turpi errore lapsum, in eo quoque peccasse opinor, quod *aq̄lia* scripsit, cum scribere deberet *aliqua*. Quod tamen ne nimis fidenter contendam, Hugonis et Savinii facit auctoritas, qui Codicis lectioni standum esse existimant. Conf. Hugonis historia jur. Rom. Ed. 9. pag. 303. not. 6. [Ed. 11. p. 401, v. 26.] [3] *dolo malo*. Sched. *doc;* pro *d̄. m̄.*, vel *d̄m̄*. [[3a] Sic schedae.] [4] Cod. *dominum* [5] Cod. *uin|diciebatur* [6] Cod.

§. 21. *Per manus iniectionem.* Conf. Servius, ad Aeneid. Lib. X. vers. 419. Vlpianus, L. 10. §. 1. de in jus voc. Paulus, L. 7. qui sine manumiss. et L. 9. de servis export. L. un. §. 4. C. de Lat. libert. toll. (Iustinian.) *uelut iudicati lege XII tabularum* etc. Conf. Gellius, Lib. XX, cap. 1. *IVDICATI MANVS.* Conf. §. 24. *nec licebat — agere.* Conf. §.§. 24. 25. *set uindicem dabat.* Conf. Festus, sub voce Vindex. (pag. 376[a] Müll.) §. 22. *lex Publilia.* Conf. supra

in quosdam dederunt: |sicut lex Publilia in eum, pro[7] **quo sponsor** *dependis*|set, *si* in[8] sex mensibus proximis, quam pro eo depensum |esset, non soluisset sponsori pecuniam: item lex Fu|ria de sponsu aduersus eum, qui a sponsore plus |quam uirilem partem exegisset: et denique conplu|res aliae leg*es*[9] in multis causis talem actionem de|derunt. §. 23. Set aliae leges[10] ex quibusdam *caus*is[11] |constituerunt quasdam actiones per manus iniecti|onem, sed puram[12], id est, non pro iudicato: uelut le*x* (*Furia*) testamentaria[13] |aduersus *e*um[14], qui legatorum nomine mortisue causa plus |*M*[15] assibus cepisset, cum ea lege non esset exceptus, ut ei |plus capere liceret: item lex Marcia aduersus faenera|tores, ut si usuras[16] exegissent, de his reddendis |per manus iniectionem cum eis ageretur. §. 24. Ex quibus le|gibus, et si quae aliae similes essent, cum agebatur, manum |sibi depellere et pro se lege agere (*licebat*). nam et[17] actor in ipsa |legis actione non adiciebat hoc uerbum PRO IVDICATO, |sed nominata causa, ex qua agebat, ita dice-

qb.deam [7] *pro.* Sched. item Bl. *p* [8] Cod.: *dependi*s|*set* *s* in [9] Cod. *legis* [10] Cod.: leges *in multis causis* Mendum inde ortum est, quod ita scriptum extat in praeced. vers. Sav. [11] Cod. pro *causis*, vel, quod idem valet, *c̄si*s, exhibet *si* [12] Malim *iniectionem puram*, omissa vocula *sed.* [13] *lex* etc. Cod. *legett̄aria* Excidit nomen *Furia*: vid. vers. 23. [14] In Cod. pro *adūsus eum* [vel *adū eum*] scriptum est *adūsum* [15] Cod. perperam *c* Vid. supra Comm. II. §. 225. [16] Cod.: ut si *us*u*ras* [17] Bl. voculam *et*, quam in annotationibus ad Ed. I. suspectam dixi, in Cod. extare affirmat.

Commentar. III. §. 127. *lex Furia de sponsu.* Conf. ibid. §.§. 121. 122.

§. 23. *lex* (*Furia*) *testamentaria* — — — *liceret.* Conf. §. 24. item supra Commentar. II. §. 225. Lex *Marcia* anno urbis 402. assignanda videtur, ob locum Livii, Lib. VII, cap. 21. Haub.

§. 24. Conf. §.§. 21. 25.

20 bat:[17a] OB EAM REM |EGO TIBI MANVM INICIO: cum hi, quibus pro iudicato actio da|ta erat, nominata causa, ex qua agebant, ita inferebant: |OB EAM REM EGO TIBI PRO IVDICATO MANVM INICIO. nec |me praeterit, in forma[18] legis Furiae testamentariae PRO
24 IVDICA|TO uerbum inseri, cum[19] in ipsa lege non sit: quod uidetur ||nulla ratione factum. §. 25. Sed postea 197. CX. a.
lege ******[20], exce|pto iudicato et eo, pro quo depensum est, ceteris omnibus, |cum quibus per manus
4 iniectionem agebatur, permissum est[21], |sibi manum depellere et[22] pro se agere. itaque[23] iudica|tus et is, pro quo depensum est, etiam[24] post hanc legem uindicem |dare debebant: et nisi darent, domum ducebantur. |itque[24a] quamdiu legis actiones in usu erant,
8 semper ita ob|seruabatur[25]: unde nostris temporibus is, cum quo |iudicati depensiue agitur, iudicat*um*[26] solui satisda|re cogitur.

P |§. 26. Per pignoris capionem lege agebatur de
12 quibusdam re|bus moribus, (*de quibusdam*) lege.

[17a Ita Schedae. Edd. *adiiciebat*, errore Göschenii.]
18 *forma.* Sic; pro *formula.* Conf. Corn. van Bynkershoek ad L. 2. §. 7. de orig. jur. in Praetermissis ad eam Legem. (Opuscul. Tom. II. ed. Hal. pag. 21. 22.) 19 Cod.: cum r
20 Sched. *ual*(vel *ı*)*l*(vel *ı*)*ıa* Bl. *ual*(vel *ı*)*l*(vel *e*, vel *ı*)*ıa* [Idem notat satis perspicue scriptum esse *uallia*, vix fieri posse ut sit *uayia* aut *ualeia*.] An *uillia?* An *uelleia?* An, quod Huschkio placet, *ualgia?* Sav. Gajum de lege *aquilia* loqui suspicatur. Conf. supra not. 2. [Hefft. *Varia*.] 21 Sched. ⁎̄ Bl. *ē* 22 Ita Cod. Bl. Sched. *cı* 23 *itaque.* Ed. 1.: *sed is*, qui ,Sched. *tısq* Bl. *itaq̄* 24 Sched. *eet̄.*; pro *ē. et̄.* [24a Sched. *itaq* Edd. itaque] 25 Cod. *obseruabantur*
26 Cod. *iudicatı*

§. 25. Conf. supra §. §. 21. 22. Conf. infra §. 102.
unde nostris temporibus etc.

§. 27. Introducta est moribus rei mili|taris. nam et[1] propter stipendium *l*icebat[2] militi, ab eo, qui dis|tri*b*uebat[3], nisi daret, pignus capere: dicebatur autem |ea pecunia, quae stipendii nomine dabatur, aes milita|re. item propter eam pecuniam licebat pignus capere, ex[4] |qua e*quus*[5] emendus erat: quae pecunia dicebatur aes e|questre. item propter eam pecuniam, ex qua hordeum equis erat |conparandum: quae pecunia dicebatur aes hordiarium. §. 28. Lege autem |introducta est pignoris capio uelut lege XII tabularum ad|uersus eum, qui hostiam emisset, nec pretium red|deret: item aduersus eum, qui mercedem non redde|ret pro eo iumento, quod quis ideo l*o*casset[6], ut inde pecuniam |acceptam in da*p*em[7], id est, in sacri-
198. CX. b. ficium inpenderet. ||item lege **********[8] data est pignoris captio publicanis |uectigal*ium* *pu*b*l*icorum populi Romani[9] aduersus eos, qui aliqua |lege *u*e*ctig*ali*a*[10] deberent. §. 29. Ex omnibus autem istis cau|sis

§.§. 26 — 29. [1] [*et* omisit Göschen. anacoluthi odio.] [2] Sched. *ó/cebat* Bl. *d́/cebat* [3] Ed. I.: qui *tr*|*ibu*ebat Sched. *q́* **/(vel *t*)|/(?)*r//e*(?)*bat* Bl. *q́ dis*|*truebat* (Lege: distribuebat). [Legendum puto vel *q́ id is* (iis) *tribuere deuebat*, vel *q́* (id est *cui:* cf. p. 238, 6. 121, 21. 23, 6) *id tribuebat*', sive *id adtribuebat*' Niebuhrius Rom. hist. vol. I, n. 1006 ed. sec. *qui aes tribuebat*; quod mihi non videtur explere sententiam.] [4] Voculam *ex* in Ed. I. imprudens omisi. [5] Sched. item Bl. *ec/u/s* Lege *equus* Sav. [6] Cod. *lacasset* [7] Cod. *darem* Legendum *dapem.* Sav. [8] Sched. *****toria* An *plaetoria?* [Dirks. *censoria*, Klenz. *quoque Thoria*] [9] *uectigalium* etc. Sched. *uectigal*****(?) *l*(?)*/udl/c*(vel *o*, vel *b*)*or*' *p*(vel *r*)*r*(vel *p*) Lege: *uectigalium publicor' pr.* (populi romani). Sav. [10] Sched.

§. 27. *nam propter stipendium — — — aes militare.* Conf. Gellius, Lib. VII, cap. 10. *aes equestre.* Cf. Festus, sub voc. Equestre aes. *aes hordiarium.* Conf. Idem, sub voc. Hordiarium aes.

§. 28. *item lege — publicanis.* Conf. Cicero, in Verrem, Lib. III, cap. 11.

§. 29. *nefasto — agere.* Conf.

certis uerbis pignus capiebatur; et ob id plerisque |placebat, hanc quoque actionem legis actionem esse. quibusdam |autem (*non*) placebat:[10a] primum quod pignoris captio extra ius |peragebatur, id est, non aput Praetorem, plerumque etiam absente[11] |aduersario, cum alioquin ceteris actionibus non aliter uti |pos*sent*[12], quam aput Praetorem, praesente aduersario: praeterea nefa|*s*to[13] quoque d*ie*[14], id est, quo non licebat lege agere, pignus capi |poterat.

S |§. 30. Set istae omnes legis actiones paulatim in odium ue|nerunt. namq*ue*[1] ex nimia subtilitate ueterum, qui tunc iura con|diderunt, eo res perducta est, ut uel qui minimum errasset, *l*|it*em*[2] perderet. itaque per legem Aebutiam et duas Iulias subla|tae sunt istae legis actiones, effectumque est, ut per concepta uer|ba, id est, per formulas litigaremus. §. 31. Tantum ex du|abus causis permissum est[3] lege |agere: damni in-

ı(vel *a*, vel *s*)c(vel *d*)c(vel *o*)c*ıı ual ıı* Legendum *uectigalia*. Sav. [[10a] Hanc sententiam cum nimis paucis verbis conceptam dixissem, Gösch. inter alia temptabat quibusdam autem *legis actionem non esse* placebat, Hollw. quibusdam autem *contrarium* placebat.] [11] Cod. *abſentem* [12] *cum* etc. Sched.: *c*'(cum) alioquin ceteris *aonibus*(actionibus) *ñ*(non) *aliт* (aliter) uti |*p's*ı*t* (possit. Malim *posset*). [Scilicet Gösch. addiderat *aliquis* post *alioquin*.] Brinkm. et Huschk. nihil excidisse putant. Ille pro *non* legendum existimat *nemo*; hic tertiam verbi *posse* personam cum secunda mutat. [Dedi *possent*.] [13] Cod. *nefa*|*cto* [14] Cod. *de*

§.§. 30—33. [1] Sched. *ńq*(nam qui) In Cod. fuerit *ńq* vel *ńq̄*. i. e. namque. [2] Sched. *erraſſet* |*ı*(vel *a*)*t* Cod., ut opinor: *erraſſet l*|*iт̄*.(litem). [3] Inter *pmissum ē*. et *lege* in Cod.

Varro, de Ling. Lat. Lib. VI. (pag. 210 Speng.) et Ovidius, Fastor. Lib. I, vers. 47. 48.

§. 30. Conf. Commentar. I. §. 184. *namque — — — litem perderet*. Conf. supra §. 11. *per legem Aebutiam*. Conf. Gellius, Lib. XVI, cap. 10.

§. 31. *si centumuirale iudicium — — peregrinum*. Conf. infra

fecti, et si centumuirale iudicium fit * |******** [4] cum ad centumuiros itur, ante lege agitur [5] sacra-|mento aput Praetorem urbanum uel peregrinum. propter damn*um* ue|ro infect*um* [6] nemo uult lege agere; set potius *stipu*la|*tione* [7], quae in edicto proposita est, obligat aduersarium |****** quod *et* commodius [8] ius** 20 24

199. LXXVII.b. b. r. **et p*l*enius [9] est. per pignoris [10] ||——————** 1—24

——————— ——————— ———————

200. LXXVII.a. b. r. ||§. 32. apparet. Item [11] in ea forma [12], quae

perperam inserta sunt haec: *id legis āonem facere* [4] Ed. 1.: iudicium ****|******** Sched.: iudicium *ho*(vel *a*)*rū*. |**(?)c(?)/(vel *a*)*n*(vel *s/*)/(?)/(?)*ec*(vel *o*) Bl.: iudicium fit *pu/*(vel *p* pro *p*, et *ʌ* pro */*)|*m*(vel */o*)*/o*(vel *e*)**ueo* [Huschk. temptat *p/n*|*de hodieq* (proinde hodieque), vel *p̄p̄*|*ea* (propterea) *hodieq̄* Sed hoc de plebe vocabulum Gaio adscribere non audeo.] [5] *cum* etc. Ita Hollw. in Addendis ad Ed. 1. In ipso Ed. 1. contexto sic est: **************** ante lege agit Sched.: *c*' ad *gent/ure*(vel *o*)*(?) *s*(?)*/ a*(?)*ntc* lege *agit* Bl.: c*(vel *q*') ad *geN*ᵘ*uiros /t*(vel *aq*, vel *ag* pro *it*) ante lege *agtt*' [6] *propter* etc. Cod.: *pp**(? – propter) [Scilicet *ppꝑ*] *damni* uero *infecti* [Ita §. 179 *jus jurandum de calumniae,* l. 14 D. 19, 5 *de damni injuriae agi posse,* Collat. 10, 2, 1 Pith. cod. *de depositi convenitur,* apud Frontinum p. 79 Goes. codex *de finium regundo agatur.*] [7] Sched. *ſ//u*(vel c)*la*|****(?)*e* Lege *ſtipulatione*. Sav. [8] Sched.: |———*q̄* (quod) et commodius Bl. *c**mɔg* [Hefft. *per mag* (magistratum). Malim *de damno*] *q̄ n*(vel *ʌ/*, vel *t/*)*s c'mmodius* [Sic.] [9] Sched.: ius ** *p*(vel *r*)*eniuſ* Lege: ius *et plenius*. Sav. [10] In seq. pag. nihil legi potuit. Idem tamen, de quo hic agitur, in ea continuari argumentum, docent §.§. 32. 33. [11] Sched. [post *apparet*] *7t* Bl. *cjt* vel *ut* An *uelut?* Novae paragraphi numerum in Ed. 1. post verbum *apparet* collocatum nunc praeposui. [Ed. 2. §. 32. apparet ** Mihi, cum ea quae Blumius diversis temporibus sibi conspicere visus esset considerarem, manifestum videbatur in Cod. esse *apparet7 jt* Eadem diastoles

§. 95. item Gellius, loc. cit. Cicero, pro Caecina, cap. 33. Oratio pro domo, cap. 29.

§.§. 32. 33. Conf. supra §. 10. *siue enim pecuniam — petamus.* Conf. supra §. 19.

publicano proponitur, tali*s* |fictio est, ut quanta pecunia olim, si pignus captum |esset, id pignus is, a quo captum erat, luere deberet, |tantam pecuniam [13] condemnetur. §. 33. Nulla autem formula ad |condictionis fictionem exprimitur [14]. siue enim pecuniam, siue rem |aliquam certam debitam [15] nobis petamus, eam ipsam [16] |dari nobis oportere intendimus, nec ullam adiungimus [17] |condictionis fictionem. itaque simul intellegimus, e|as formulas, quibus pecuniam aut rem aliquam nobis dare [18] oportere in|tendimus, sua ui ac potestate ualere. eiusdem na|turae sunt actiones commodati, fiduciae, negotiorum ge|storum et aliae innumerabiles [19].

H |§. 34. Habemu*s* ad*h*uc [1] alterius generis fictio-

nota extat p. 226, 7 (IV, 111 n. 11), et p. 172, 1 (III, 169 n. 1) Sched. habent *fit,* quod puto esse 7 *it*] [12] Vid. supra ad §. 24. n. 18. [13] *captum esset* ete. Sched.: *dar//m* |*eet.* (esset) id pignus is a *o*(vel *d*)*uo*(vel *d*) *c*(? vel ⁎⁎)*ap*(vel *r*)*/u*(?)*m* ⁎*r*(vel *p*)*at* ⁎⁎(?)*/cre* debe ret |*/⁎n/*(?)*am*(vel *o*⁎, vel *u*⁎) *pec⁎m*(?) Lege: *captum* eet. id pignus is a *quo captum erat luere* deberet |*tantam pec.am* Sav. Ita Cod. Bl. [14] Sched.: ad |*dictionis p⁎o//o*(?)*n expm//'* Lege: ad 7|*dictionis fictiōn. expmit'* Sav. Bl. ad |*)d/ctionis fiction. expmit'* [15] *aliquam* etc. Ed. 1.: aliam certam *debitam* Sched.: aliquam certam *mutuam* Verbum *aliquam* retinendum esse recte monuit Brinkm. At vox *mutuam* aliena est a Cod., in quo Bl. agnovit *deuitam* [16] *petamus* etc. Ed. 1.: petamu*s*, cum ipsam Sched. *pc*(?)⁎*a*(?)*mu/* c(vel */*)*am*(vel *o*⁎, vel *u*⁎) */p*(?) */*(vel */*)*a* Bl.: *petamu/* eam *ip/ā* [17] *nec* etc. Ed. 1.: nullam a*dhibemus* Sched. *n ullam ac*(vel *o*)⁎(?)*///ncm*(?)⁎⁎⁎(?) Bl.: *n'* (nec) ullam *ad/u*(vel *r* pro */u*)*n*(vel */s*)*g*(vel *e*)*/*(?)*m*: (adiungimus). [18] Sched. item Bl. *dare* [Ed. dari] [19] *aliae innumerabiles.* Ita Cod. Bl. Ed. 1.: aliae iuris ciuilis innumerabiles Sched.: aliae */c/numerabiles.*

§.§. 34—38. [1] *Habemus adhuc.* Sched. *Habemu⁎ adh⁎uc*

§. 34. Conf. supra Commentar. III. §. 32. et loc. ibi alleg. item Theophilus, III, 9, §. 2.

nes[2] *in* quibus|dam formulis: uelut cum is, qui ex
edicto bonorum possessionem p*etiit*[3], ficto |se herede
agit. cum enim praetorio iure *et*[4] non legit*imo*[5] suc-
|cedat in locum defuncti, non habet dire*ctas*[6] actio- 16
|nes, et neque id, quod defuncti fuit, potest[7] intendere
suum |*e*sse, neque id, quod defunct*o d*ebebatur,
potest intendere *dare sibi* oportere[8]: *ita*|que *ficto* se
herede[9] intendit, uelu*ti hoc* m*odo*: IV*D*EX[10] ESTO.
SI AVL|VS AGERIVS[11], id est, ipse actor, *LVCIO TI-* 20
TIO HERES *ESSET*, TV*M* S*I* FVND*VM*[12], |DE QVO
AGITVR, EX IVRE QVIRITIVM *EIVS ESSE OPOR-*

[2] *alterius* etc. Sched. *alc/* — — c(?)*ncu*(vel o)/(?)*s f/***ⁿ*(vel *m* pro **ⁿ*)*o*(?)*c* Bl.: *al⊧ius a* generis fictiones [Huschk. alterius *ēt*. (etiam) generis] [3] *qui* etc. Sched.: c(vel *q*)*u/* ex c*ḋ bṗ*(vel *ṙ*) *p**//*(vel *u* pro *//*) In Cod. sine dubio est: *qui ex ēd.*(edicto) *b̄p. petit* (pro *petiit*). Sav. [4] Sched. item Bl. *es* [5] Sched. *leg/t**o* Bl. *leg/t/*ɔo* [6] *habet directas* Sched. *hauent d/r/*(?) */*(?)*a/* Bl. *hauent d/re**a/* [7] *et neque* etc. Sched.: *e/ n*(vel */**)*e*(?)*q**(?) id *q d*(vel o)**/u*(vel o)*nc//* *f/*(?)*/*/p*(vel *p̄p*, vel *r̄r*, pro */p*) Lege: *et neq̄* id *q defuncti fuit p̄* (potest). Hollw. Ita Cod. Bl. [8] *esse* etc. Sched. c — — — — — */ o*(vel *u*)c*be*(vel *o*)*b*(?)*at' p* intendere c */*(vel */*)*///* ō Lege: *ēe. neq̄. id q defuncto debebat' p̄.*(potest) intendere *d̄.*(dari) *ʃibi ō.*(oportere). Hollw. [Ed. 1 et 2 *dari*] [9] *itaque* etc. Sched. *ia*|*q̄* (pro *itaq̄.*, ut opinor) **/o*(?)*/o* (ficto) *s*(vel c)*e*(vel c) *hd*(vel o)*e*(vel c — herede). [10] *ueluti* etc. Sched. *uu//* (pro *ū.uti* i. e. ueluti) **/* (pro *h'*, ut videtur, i. e. hoc) *ḿ* (pro *m̊*, ut opinor, i. e. modo) */uoex* (iudex). [11] *esto* etc. Ed. 1.: *ESTO* *****|*** certus Sched. c*s/o /* auu*|*us acertus* Hollw. in Addendis ad Ed. 1.: esto *q* (quod) *aul*|*us agerius* Bl.: esto *ʃ/*(vel *q̄*) *aul/*|*us* agerius [12] [Ed. 1 et 2 horum nihil habent praeter vocabulum *actor*] Sched.: actor */s*(?)*l*(vel */*)*/*(?)*/ħ*eū*(?)*a*(vel c')*****n**** Bl.: actor */n/llo*(vel *q̀*, vel *h*)*/te*(vel *a*)*r*(vel *t*)*ea**n*(vel */t*)*d* (vel *e*)*o* Idem in alia schedularum suarum parte extremum versum sic exhibet: *euusfund** Bluhmius librarium sic scripsisse conjicit: actor *l.* (lucii) *t.i* (titii) [Scribendum *l.tio*] *ħ* (heres) *ēēt* (esset) *t̄* (tum) *si eū* (eum) [Rectius Huschk. *tū si*] *fundū* (fun-

TERET. *uel* si *in personam* *ag*atur,[13] |praeposita si-
mili *fictione* ****[14] ita subicitur: TVM SI PA|RET
NVMERIVM NEGIDIVM AVLO (*AGERIO*) SESTER-
TIVM X MILIA DARE OPORTERE[15]. §. 35. Simili-
24 ter et bonorum emptor |ficto se herede agit. set in-
terdum et alio modo agere solet[16]. ||nam ex persona 201. LV. a.
eius, cuius[17] bona emerit, sumpta inten|tione[18], con-
uertit condemnationem in suam personam, |id est, ut
quod illius esset, uel illi dare[19] oporteret[20], eo no-
4 mine aduer|sarius huic condemnetur: quae species
actionis ap|pellatur Rutiliana[21], quia a Praetore Pu-
blio Rutilio, qui et[22] bono|rum uenditionem intro-

dum) [13] [Ed. 2 DE QVO AGITVR, EX IVRE QVIRITIVM FVISSE —
— — — — —] Haec in Ed. 1. non leguntur. Sched.: |de *o*(vel c)*u*(vel *n*, vel //)o *ag*(vel *s*)/*tu*// *e*(?)*x*(?) /(vel c)q̄(vel //) *f*/(vel c)/*//c //c̄ (vel ū)*c(vel *s*)/*s*//*d*(?)c(vel o)7*e*/(?)/**a*//c/? Bl.: |de quo agitur ex /q̄ (iure quiritium) *eu/sse//ç***** *easitaqueuu*(uel *era* pro *uu*)*trat* Idem alio loco: ex 7q *fuisse* ****** *s/t*(vel *u* pro /*t*)*dodeuat/*'(vel *q*')c*u*/(?) Idem scribendum conjicit: *eius* *ēē* (esse) *ōet* (oporteret) *ū* (uel) *si in psonā* [Immo *psonam*] *agat*' (agatur) [14] [*praeposita* etc.] Ed. 1.: proposita simul *************** Sched. *pposita s/mul/* // c//*e*(?)*na*(vel c) *l*/(vel *f*)*d*(vel *o*)//(vel *o*, vel *u*) Bl. *pposita s/m/l*——— /*lla* Legendum puto: proposita simili *formula* [Sic Ed. 2. Blumius in Add. Ed. 2 *p̄posita* (praeposita) *simili fictione* *f.ula* (formula) Egregie, excepto ultimo vocabulo. Rectius Heffterus *intentio* (scilicet *ītio*): Hollw. malebat *tunc* vel *deinde*.] [15] Sched. *t*/ *pa*(?)|*ret* *n̄* (numerium) *n̄* (negidium) *a* (aulo) *s*(?)*s* (sestertium) *x* *mil* (milia) *d* (dare) *ō.re* (oportere). [16] Ita [*solet*] Cod. Bl. Ed. 1.: *potest* Sched. *to*et* [17] Sched. *qu/* Bl. *cūi* (cuius). [18] Ita Cod. Bl. Sched. /*n/en*|*tione* [19] Sched. *dare* [Ed. 1 et 2 dari] [20] Sched. *or*** Bl. *ō.ret* [21] Sched. item Bl. *ap*|*pellaturutiliana* [22] *qui et*. Sched. ć/ *e*/ Bl.: *q́*

§. 35. Conf. supra Commentar. III. §.§. 80. 81. item Theophilus loc. ibi alleg. (III, 12, pr.) De Publio Rutilio Praetore conf. L. 1. §. 1. de bon. libertor.

duxisse dicitur, conparata *est*[23]. |superior autem species[24] actionis, qua ficto se herede bonorum emptor |*agit*[25], Seruiana uocatur. §. 36. (*Eiusdem ge- 8
neris est quae Publiciana uocatur*).[26] datur autem haec actio ei, qui ex iusta causa |traditam sibi rem nondum usucepit, eamque amis|sa possessione[27] petit. nam quia non potest eam ex iure Quiritium suam esse in|tendere, fingitur rem usucepisse, et ita quasi ex iure Quiritium do|minus factus esset, inten*dit* hoc 12
modo[28]: IVDEX ESTO. SI QVEM |HO*M*INEM[29] AVLVS AGERIVS[30] EMIT, *ET IS* EI[31] TRADITVS EST, ANNO POSSEDIS|SE*T*, TVM[32] SI EVM HOMINEM, DE QVO AGITVR, EIVS[33] EX IVRE QVIRITIVM ESSE OPORTERET |*et* *r*eliqua[34]. §. 37. Item ciuitas Romana peregrino fingitur, si eo |nomine agat, aut 16
et

[23] Sched. *ee.* Bl. *ēē* (esse). [24] *autem species.* Sched. *a*(?)*t*(?) *spemes* Bl. *āt* species [25] *emptor agit.* Sched. *emp ler*(vel *p*)|*(?)*g*(?)*/s* Bl. *empTor*|**g/s* [26] Tale quid excidisse manifestum est. Sav. [Gösch. dederat *est Publiciana actio.* Cum Hefft. paulo aliter formare maluisset, hunc secutus sum.] [27] Sched. item Bl. *admi/*|*sat*(vel */*) *p'session.* [28] *intendit* etc. Sched.: *̄**n*(vel *u*) hoc *m̊* Bl. 7(vel /, vel *f*)*c(vel /)**(?) *h m̄* Lege: *ī.dit* (intendit) etc. Sander. Conf. supra §. 34. et Commentar. III. §. 181. not. 7. [29] Sched. *hc*ɔ*/nem* Bl. *hoc*/nem* [30] *aulus agerius.* Cod. *āā.* [31] *emit* etc. Sched. *emitus* (vel *emtis*) *e*(vel c)/(vel *t*) Ed. I.: EMIT *QVIQVE* EI; conjiciebam enim, in Cod. scriptum esse: *emit q́q̄* (quique) *ei* Quam conjecturam, quantum ad vocem *quique*, refellunt Bluhmii schedulae, quippe quae sic habeant: *em/tts* ei Scripturae vitio ipse Bl. ita mederi conatur, ut pro *ts* reponat *is*. Locus tamen ne sic quidem sanus efficitur. [Addidi *et is* cum Huschkio.] [32] Sched. *p'sed/r'*|*se** **um* Lege: *p'sed/r'*|*set tum.* Sav. Bl.: |*se** tum [33] Sched. *c'* Bl. *e'* (eius). [34] *et reliqua.* Sched. *e** **eliqua*

§. 36. Conf. §.§. 3. 4. I. de act.

§. 37. Conf. Cicero, in Verrem, Lib. II, cap. 12.

cum eo agatur, quo nomine nostris le|gibus actio[35] constituta est, si modo iustum sit, eam actionem |etiam ad peregrinum extendi: uelut si furti[36] agat |peregrinus[37], aut cum eo agatur. in (*peregrinum*)[38] formula
20 ita concipitur: IVDEX ESTO[39]. SI PA|RET (*OPE*) CONSILIOVE DIONIS HERMAEI FILII[40] FVRTVM FA|CTVM ESSE PATERAE AVREAE, QVAM OB REM EVM, SI CIVIS ROMANVS ESSET, |PRO FVRE DA-
I MNVM DECIDERE OPORTERET et reliqua. |item si
24 peregrinus furti agat, ciuitas ei Romana fin|gitur. similiter si ex lege Aquilia peregrinus damni ||iniuriae 202. LV. b.
agat, aut cum eo agatur, ficta ciuitate Romana iudici|um datur. §. 38. Praeterea aliquando fingimus, ad*uers*arium |nostrum *capite* deminutum[41] non esse.

[35] Sched. *ac* Bl. *$\overline{no}$* [36] Cod. *furtum* [37] Sched. *p(?)erec.* Bl. *pereg.* [38] Sched. item Bl. *agat in* [Edd. agat*ur*, Addidi quod sententia postulabat, *in peregrinum.*] [39] *iudex esto.* Sched. *ı*(vel *t*)*e* [40] *consilioue Dionis* ** *filii* [Sic Ed. 2.] Ed. 1.: CONSILIOVE ****************** Sched.: consilione *dıho nıscr.meıfilio* Bl.: consilione *dıhonıser.filio* Legendum videtur *Dionis* et *filii.* Intermediis ductibus patris nomen contineri existimo. Nieb. An: Dionis *Seruii* filii? Bl. Ego, ne Bluhmio assentiar, eo impedior, quod peregrino nomine opus est. [Ex quadam Blumii notula, qua conjecit scribendum esse *Dionis Hermetis filii,* apparet eum litteras *meı* temere praeterisse. Itaque frustra Nieb. *Seruio filio* vel *Seruio Ofilio* et Huschkius *Seruilio*, quorum loco expectes *Aulo Agerio.* Scripsi *ermei filii.* De Hermaeo nomine vide C. Keilium in specimine onomatologi Graeci cap. I.] [41] *aduersarium* etc. Ed. I.: ad contrarium (*debitorem*) |*nostrum capite* deminutum Sched. *ad ɔtrariū* |*ao* (vel *e*)*strıc*(?)*ııı o*(?)*$\overline{d}$* Bl.: *ad ɔtrarium* |nostrum o. *$\overline{d}$* Librarius scribere debebat non *o. $\overline{d}$.* sed *$\overline{k}$. $\overline{d}$.* i. e. capite deminutum. Praeterea etiam illud *ad ɔtrarium* (contrarium) vitiosum esse, animadverterunt Hugo et Brinkm., de quorum sententia nunc

§. 38. Conf. supra Commentar. III. §. 84. et Commentar. I. §. 162.

nam si ex contractu nobis obligatus obli|gataue sit, et 4
capite deminutus deminutaue fuerit[42], uelut mulier
|per coemptionem, masculus per adrogationem, desinit
iure |ciuili debere nobis, nec directo intendere ***[43],
dare |eum eamue oportere: sed ne in potestate eius
sit, ius nostrum cor|rumpere, introducta est contra 8
eum eamue actio *ut*ilis[44], |rescissa capitis deminu-
tione, id est, in qua fingitur capite deminutus demi-
nutaue |non esse.

§. 39. Partes autem formularum hae sunt: demon-
stratio, in|tentio, adiudicatio, condemnatio. §. 40. De-
monstratio |est ea pars formulae, quae praecipue id*eo* 12
inseritur, ut[1] demon|stretur[2] res, de qua agitur. uelut
haec pars formulae: |QVOD AVLVS AGERIVS NVME-
RIO NEGIDIO HOMINEM VENDIDIT[3]. item haec:
QVOD AVLVS AGERIVS (*APVT*) NVMERIVM NEGI-
DIVM |*HO*MINEM DEPOSVIT[4]. §. 41. Intentio est
ea pars formulae, |qua actor desiderium suum con- 16
cludit. uelut haec pars |formulae[5]: SI PARET, NV-
MERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO SESTERTIVM

reposui *aduersarium*. [42] Sched. item Bl. *fuint* (pro *fūint* i. e. fuerint). [43] Sched. *u//*(?) Bl. *un*, vel *q/* Sententiae conveniret *lic*. i. e. licet. [Huschk. *possumus*; bene, modo ne dixisset id potuisse ita scribi, *p'/u'* Blumio placebat *intenderemus*.] [44] *contra* etc. Sched.: *ao* (actio) ꝣ (pro ꝣ̄ i. e. contra) eum eamue *ao* (actio) *utili/* Bl.: *ao* etc. eamue *āō* */tc/l/s*

§.§. 39—44. [1] *praecipue* etc. Haec in Ed. I. contexto non extant; in annotationibus tamen, ita legendum esse, conjeci. Sched. *p̀c/p/tq́ dl/'/*(vel *l* pro */'/*)*n*(vel *//*)*ccr*(vel *p*)*/*(?)*t'*(vel */*)*/*(?)**(?) Bl.: *p̀cipue /d/*(vel *l*)*l/*(vel *u* pro *l/*)*nserit'* ut [2] Sched. *demo |straretur* [3] Sched.: *q* (quod) *a* (aulus) *a* (agerius) *n* (numerio) *n* (negidio) hominem uendidit [4] Sched.: *q ā ā n̄ n̄* |***minem* deposuit [5] Sched.: formulae *ē* [6] Sched.: si paret *n̄ n̄ ā ā*

§. 40. Conf. Paulus, Collat. Tit. II, §. 6.

X MILIA DARE OPORTERE[6]. item haec: |QVIDQVID PARET NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO DARE FACERE (*OPORTERE*)[7]. item haec: SI PARET, HOMINEM |EX IVRE QVIRITIVM AVLI AGERII ESSE[8]. §. 42. Adiudicatio est ea pars formulae, qua
20 |permittitur iudici rem alicui ex litigatoribus adiudi-|care: uelut si inter coheredes familiae erciscundae[9] agatur, aut inter socios communi diuidundo[10], |aut inter uicinos finium regundorum. nam illic *ita est:* QVAN*TVM*[11] |ADIVDICARI OPORTET[12], IVDEX
24 TITIO ADIVDICATO. §. 43. Condemna|tio est ea pars formulae, qua iud*ici*[13] condemnandi || absoluen- 203. LI. a.
diue potestas p*er*mittitur[14]. uelut haec pars |formulae: IVDEX NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO SESTERTIVM X MILIA CONDEMNA: SI NON PARET, |ABSOLVE[15]. item haec: IVDEX NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO[16] DVMTAXAT (*X MILIA*) CON-
4 DEMNA[17]: S|I NON PARRET, ABSOLVITO[18]. item haec: IVDEX NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO

ss (sestertium) *x̄* milia *d̄* (dare) *ō* (oportere) [7] Sched.: *q́dq́d* paret *n̄ n̄ ā ā d̄f.* (dare facere). [8] Sched.: si paret *homin* |ex *iq a a ee* [9] *familiae erciscundae.* Sched. *f ede* [10] *communi diuidundo.* Sched. *c̄ d°* [11] *nam* etc. Haec in Ed. 1. desiderantur. Sched. sic habent: *ǹ*(vel *ad*)*ıllıı*⁎*ı*(vel *p*)*ı*c(vel *e*)*qlam* Lege: *ǹ* (nam) *illic ita ē.* (est) *qtum* (quantum). Hollw. Huschk. Vnterholzner. Conf. infra §. 51. [12] Sched. *ōtet* [13] Sched. *iudex* [14] Sched. *promittit'* [15] Sched.: iudex *n̄ n̄ ā ā ss x mil ↄdemna* si *n* paret |absolue [16] Sched.: iudex *n̄ n̄ ā ā* [17] *dumtaxat* etc. Ed. 1.: ⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎⁎ CONDEMNA Sched. *dumıax* (Sic; non *a*⁎⁎, ut est in annotationibus ad Ed. 1.)*anı ↄdemna* Bl. *du*(vel *eı* pro *u*)*mtaxant* (dumtaxat) *ↄdemna* Verba *x milia* vel simile quid excidisse cum Huschkio existimo. Pro *condemna* malim *condemnato.* Ceterum conferenda est infra §. 51. [18] Sched.

§. 42. Conf. §. 20. I. de act. et §. §. 4. 5. 6. eod. de offic. jud.

[X MIL'IA] CONDEMNA|TO [19] et reliqua, ut non adiciatur ** §. 44. Non *tamen* [20] istae omnes par|*t*es [21] simul inueniuntur, sed quaedam inueniuntur, quaedam |non inueniuntur. certe intentio aliquando sola inue|nitur, sicut in praeiudicialibus formulis: qualis est, 8
qua *qua*|eritur [22], aliquis libertus sit, uel quanta dos sit, et ali|ae complures. demonstratio autem et adiudicatio et |condemnatio nu*m*quam [23] solae inueniuntur: nihil (*enim*) omni|no [24] sine intentione uel con- 12
demnatione ualet (*demonstratio*) [25]; item con|demnatio sine [demonstratione uel] intentione [uel |adiudicatione] nullas uires habet [26]: ob id [26a] numquam so|lae inueniuntur.

r|*/ n parret* absoluito 19 Sched. *iud* (iudex) n̄ n̄ ā ā x̄ m̄ *ʔdemna*|*to* [*x milia* delendum esse viri docti tantum non consentiunt. Scilicet librarius ea, si correctoris mentem cepisset, superiori formulae reddere debebat: vide n. 17.] 20 Sched. post *adiciat'* sic: d̄/ (vel o7 pro d̄/) n̄ /m̄* (vel /n̄* pro /m̄*) In Cod. sic scriptum puto: *si* n̄. (non) p̄ (paret) ā. (absoluito). Sav. [His Gösch. ed. 2 subjecerat (*neque tamen semper*), cum Vnterholzn. voluisset (*nec tamen* (vel *sed uix*) *unquam*). Sed postea idem Vnterh., rejecta Savinii emendatione, intellexit illud n̄ /m̄* esse n̄ t̄m̄ (non tamen). Itaque restat explicandum d̄/ vel o7 Id Puchta putabat esse (x̄)m̄, Vnterh. d̄t (dum taxat), Blum. et Huschk. d̄t (x̄ m̄), Gösch. q̄t. (quantum).] 21 *istae* etc. Ed. 1.: *********** par|tes Sched. */s/u*(vel c)c(?)*q*(vel */)**(?)*n/ p*(vel *pc*)*ar*|*/es* (partes). Bl. *Iste* (istae) *omn*s par*| 22 *qua quaeritur* Sched. *qua*|*eritur* 23 Cod. *nuncq* 24 *nihil* etc. Ed. 1. nihil ****|** Sched. *n* (nihil) *a*n/*|*no* Bl.: *n* omni|no (Scriptum oportebat *n n omnino* i. e. nihil enim omnino; librarius autem errore lapsus siglam *n* semel tantum posuit.) 25 Verbum *demonstratio* Ed. 1. contexto insertum non est. 26 Verba *uel adiudicatione* jam olim offenderunt Niebuhrium et Brinkmannum. Nuper in disceptionem vocata sunt ab Vnterholz-

§. 44. *certe intentio* — — — *aliae complures*. Conf. Theophilus, IV, 6, §. 13.

S 16 |§. 45. Sed eas quidem formulas, in quibus de
iure quaeritur, *in ius*[1] conce|ptas uocamus. quales
sunt, quibus intendimus nostrum esse a|liquid ex iure
Quiritium, au*t* nobis dare oportere[2], aut pro fure
damnum (*decidere oportere*[3]*: in*) quibus iu|ris ciuilis
intentio est. §. 46. Ceteras uero in factum conceptas
20 |uocamus, id est, in quibus nulla talis intentionis con-
cept*io*[4] |est; (*sed*)[4a] initio formulae nomina*t*o eo,
quod factum *est*[5], adi*ciun*|tur[6] ea uerba, per quae
iudici damnandi absoluendiue po|testas datur. qualis
24 est formula, qua utitur patronus contra |libertum, qui
eum contra edictum Praetoris in ius uocat: ||nam in 204. LI. b.
ea ita est: RECVPERATORES SVNT*O*[7]. SI PARET,
ILLVM PATRONVM |AB ILLO LIBERTO[8] CONTRA
EDICTVM ILLIVS PRAETORI*S*[9] |IN IVS VOCA-

n e r o, qui sic legendum existimat: item condemnatio *uel adiudicatio* sine demonstratione uel *intentione nullas* uires *habent*. Equidem malim: item *adiudicatio* uel condemnatio sine demonstrat. uel intent. null. uir. habet. [Res videtur exigere ut scribamus (*adiudicatio autem*,) item condemnatio, sine intentione nullas uires habet. Librarius omittendo peccavit; corrector, cujus simillimum facinus vidimus II, 218 n. 10, inepte interpolando.] [26a Quod dixi ad II, 204 n. 5a, a Böckingio quoque animadversum video.]

§.§. 45—47. [1] Sched. *uui'* Legendum *in iu'*. Conf. §. 47. S a v. [2] *aut* etc. Sched.: *au* (pro *aut*) nobis *d* (dari) ō. (oportere) Ed. 1.: dare o. [Hoc restitui.] [3] Conf. supra §. 37. Ed. 1.: *decidere o*. [Ed. 2. *decidi o*.] [4] Sched. ɔ*cepto*, pro ɔ*cep*ɔ, ut opinor, i. e. conceptio. [4a Edd. est; sed Sched. |ē] [5] Sched.: *nomina/o* (nominato) eo *q* factum c̄*(?—pro ē.) [6] Sched. *ad/m*(vel *q/*)///|tur Ductus *tur* certi sunt, ceteri incerti: sensus postulat, ut legamus *adiiciuntur*. [7] Sched. *recu peratores̄* [8] Cod.: ab illo *patrono liUerto* [9] Sched. *pr**(?)*(?)

§. 46. *qualis est formula, qua utitur patronus* etc. Conf. infra §. 183. item §. ult. I. de poen. temere litigant. Vlpianus, L. 25. §. 1. de obligat. et act. et L. 24. de in jus voc. Modestinus, L. 25. eod.

TVM ESSE, RECVPERATORES ILLVM LIBERTVM
|ILLI PATRONO SESTERTIVM X MILIA[9a] CONDE- 4
MNATE: SI NON PARET, ABSOLVITE[10]. ceterae
quoque |formulae, quae sub titulo de in ius uocando
propositae sunt, |in factum conceptae sunt: uelut ad-
uersus eum, qui in ius |uocatus neque uenerit, neque
uindicem dederit; i|tem contra eum, qui ui[10a] exe- 8
merit eum qui in ius uoca|tur. et denique innumera-
biles eiusmodi aliae for|mulae in albo proponuntur.
§. 47. Sed ex quibusdam causis Praetor |et in ius,
et in factum conceptas formulas proponit, uel|*ut*[11] 12
depositi et commodati. illa enim formula, quae ita
con|cepta est: IVDEX ESTO. QVOD AVLVS AGERIVS
APVT NVMERIVM NEGIDIVM[12] MENSAM |ARGEN-
TEAM DEPOSVIT[13], QVA DE RE AGITVR, QVID-
QVID OB E|AM REM NVMERIVM NEGIDIVM AVLO
AGERIO DARE FACERE OPORTET EX FIDE BONA,
EIVS IVDEX[13a] NVMERIVM NEGIDIVM |AVLO AGE- 16
RIO CONDEMNATO, NISI RESTITVAT[13b]: SI NON
PARET, ABSOLVITO[14], in ius concepta est. at illa

[9a Savin. (System V, p. 79) *V milia* ex §. 3 I. 4, 16. l. 12. 24. 25 D. 2, 4.] 10 Sched.: patrono *ss* (sestertium) *x mil condemnate* (pro *condemnāto*) si *n p* (paret) *a* (absoluunto). [Hollwegio illud c visum est esse *e*: quem secutus sum. Edd. CONDEMNATO et ABSOLVVNTO.] [10a *qui ui.* Ita Böcking. Cod. ambigue *qu/* Edd. *qui.*] 11 Sched. *u|e//* In Cod., opinor, est *ū|ut* 12 Sched.: iudex esto *q āa* (aulus agerius) *ap* numerium *n* (negidium). 13 Sched. *deposuisset* [13a Edd. BONA EIVS, ID IVDEX Deleto *id* correxit Huschk. de legis Rubriae formulis p. 34. In Cod. interstitio est inter *id* et *iud.*] [13b Cod. *nr* Edd. ** Huschkius in Studiis I, p. 316 et de legis Rubriae formulis p. 38 *nisi restituat.*] 14 Sched.: *q́dq́d* ob e|am rem

§. 47. Conf. infra §. 60. *QVA DE RE AGITVR.* Conf. Cicero, pro Muraena, cap. 13. [*NISI RESTITVAT.* Conf. Vlpianus, L. 1. §. 21. depos.]

|formula, quae ita concepta est: IVDEX ESTO. SI PARET, AVLVM AGERIVM A|PVT NVMERIVM NEGIDIVM MENSAM ARGENTEAM DEPOSVISSE, EAMQVE DOL|O MALO NVMERII NEGIDII AVLO AGERIO REDDITAM NON ESSE, QVANTI EA RES ERIT, TAN-
20 TAM |PECVNIAM IVDEX NVMERIVM NEGIDIVM AVLO AGERIO CONDEMNATO: SI NON PARET, ABSOLVITO[15], in factum |concepta est. similes etiam commodati formulae |sunt.[16]

§. 48. Omnium autem formularum, quae condemna|tionem habent, ad pecuniariam aestimationem
24 con|demnatio[1] concepta est. itaque etsi corpus aliquod petamus, ||*uelut f*undum, *hominem*, uest*em*, a*u*- 205. LXVI. a. b. r.
rum, *argen*tum, iu|dex non ipsam rem condemnat *e*um, cum *quo* actum est[2], |sicut olim fieri solebat, (*sed*)[3]
4 aestimata re pecuniam eum |condemnat. §. 49. Condemnatio autem uel certae pecuniae in form*u*|l*a* ponitur, uel incertae[4]. §. 50. Certae pecuniae in ea

n̄. (numerium) n̄ (negidium) ā (aulo) ā (agerio) d̄ (dare) f̄ē (facere) *o* (oportet) ex fide bona eius *id* *iud.* (iudex) n̄ n̄ |*a* ā condemnato *nr* *s* (si) *n* (non) p̄ (paret) ā. (absoluito). [15] Sched.: iudex esto si paret *a a* a|put *n n* mensam argenteam deposuisse *eamq.* *d.*|*o* (dolo) m̄ (malo) *n n a a reddita* (pro *redditā.*) n̄ *ee* quanti ea *r* (res) erit *tantā.* |*p̄ēcam* iudex n̄ n̄ ā ā *ꝯdemnato* s̄ n̄ p̄ ā
[16] Sequitur spatium vacuum.

§.§. 48—52. [1] Sched. *con*|*demnation* [2] [Ed. 2 peta||tur ********************************** iu|dex etc.] Ed. 1.: peta*tur* ||———— ———— ———— ———— Bl.: ||*Tu run*(vel *nt*, vel *n* pro *un*)*dum* *m*(?)*cꝯ*** *ueste*//*atx*/**a*/ *mutatum* iu|dex *n* (non) ipsam rem condemnat *umcu*(vel *o*)*u*(vel *m*)*s*'(vel *p*')*u* actum ē (est). Lege: condemnat *eum cum quo* etc. [In Add. Ed. 2 p. 521 Gösch. annotavit in Schedis infra syllabas *peta* appositas esse litteras *mu*. Vnde legendum conjecit *petamu* ||Ūn̄ (uelut) *fundum* ——*uestem*——————— Cetera Huschk. supplevit ex II, 13.]
[3] *sed* in Ed. 1. non legitur. [4] *Condemnatio* etc. Ed. 1.:

formula, |qua certam *pecuniam petimus;* nam illic
ima parte *formu*|lae ita *est*[5]: IVDEX NVMERIVM
NEGIDIVM AVLO AGERIO SESTERTIVM X MILIA
CONDEMNA: SI NON |PARET, ABSOLVE[6]. §. 51. In- 8
certae uero condemnatio pecuniae dupli|cem significa-
tionem habet. est enim una *cum*[7] aliqua |praefinitione,
quae uulgo dicitur cum taxatione;[8] uelut si *incer*|tum
aliquid petamus[9]. nam illi*c *ima parte fo**rmulae |ita 12
est: *E*IVS[10] IVDEX NVMERIVM NEGIDIVM AVLO
AGERIO DV*MTAXAT* X MILIA CONDEMNA: SI NON

Condemnatio **ue*r*o* uel certae* pecuniae **esse* |*potest, uel inc*er-tae.* Sched.: condemnatio **c *s*r/a* pec*(?)////a** **** |———— *cpc*** Bl.: condemnatio *at* (autem) *u* (uel) certae *pec* (pecuniae) in *form*|*l** (formula) ponitur *u.* (uel) incertae [5] *Certae pecuniae* etc. Ed. 1.: Cert*ae* pec*uniae* ******** |———— ———— ———— ———— |********** Sched. *c*rc(?)** pc**u* ——— — |——— *a/*pc/*/*us n /ll/c /m(?)a pap/*cuc****|——— Bl.: certae *pecunie* in ea *form*|*q̀* certam **c*'af*(vel *p*)**r*ul/s n̄ /ll/s /m*(vel *u*)*a paru*(vel *ta*)*e r*(vel *f*)*/r***|*lae* ita *c̄* Ego librarium sic scripsisse existimo: certae *pecunie* in ea *form.* (formula) |*q̀* (qua) certam *p̄ec.am* (pecuniam) *petim'* (petimus) *n̄* (nam) *illic* ima *partae* (parte) *formu*|*lae* ita *ē.* (est). [6] Sched.: index *n n a a ss x̄* milia condemna *ri no* |*p* absolue [7] *cum.* Sched. *quac* [8] Quae sequuntur, a verbo *uelut* usque ad verba *diuersa est quae* in principio vers. 13. posita, absunt ab Ed. 1. [9] *uelut* etc. Sched. *//* ——— |*///** al/qu/* p****mus* Bl.: *u*(vel *l/*)**ut*(vel *t/r* pro *ut*) si */nc*(vel *s*)*q*|*tum* aliquid *putamus* [Sic.] Lego: *ū.ut* (uelut) si *incer*|*tum* aliquid *petamus* [10] [*nam* etc.] Sched. *n/ll/* ——— ——— |*//ac/* Bl.: **/ll/****** [Immo **/ll/********** ne hunc versum credamus constare litteris 35. Blumius majora spatia non solet accurate indicare.] ***rmulae* (formulae) |*/*(vel *t*)*t*(vel */*)*a* (ita) *c̄ō/*(vel *r* — concipiuntur?) An: *nam illic ima pars formulae ita concipitur?* Conf. vers. 6. [Ed. 2 ante *formulae* habet decem asteriscos, qui debebant esse 14. Hinc apparet ita scribendum fuisse ut fecit Huschkius de legis Rubriae formulis p. 34. Vbi hunc

§. 51. *cum taxatione.* Cf. Festus, sub voce Taxat. (pag. 356[b] Müll.)

|PARET, ABSOLVE[11]. *diu*ersa est, quae[12] infini*ta est; uel*ut si rem[13] aliquam a pos|sidente nostram esse petamus, id est, si in rem agamus, |uel ad exhibendum. nam illic i*t*a est: QVANTI *EA* RES *E*RIT,
16 |*TANTAM* *PECVNIAM* *IVDEX* NVMERIVM NEGIDIVM *AVLO* *AGERIO*[14] CONDEMNA: SI NON PARET, |ABSOLVITO[15]. §. 52. Quid er*go* est? iudex[16] si condemnat, certam p*ecuni*|am[17] condemnare debet, etsi certa pecunia in conde|mnatione[18] posita
20 non sit. debet autem iudex attendere, |**ut*, *cu**m[19] certae pecuniae condemnatio posita |sit, neque maio-

secutus posui *ē e/'*, erant asterisci duo.] [11] Sched. ——— ——————————— |*p̄ ā //* Bl.: iudex *n̄ n̄ ā ā du*(vel *ē*)*c***** milia condemna si *nn*(?)|*p̄ ā ū* [Sic.] Lege: iudex etc. *dumtaxat* (Conf. supra §. 43.) *x* milia condemna si *non* (In Cod. fortasse est *nō*) |*paret absolue* (Ita litteras *ā ū* explico; quamvis aliis locis vocem *absolue* a librario per solam litteram *a* expressam deprehendamus). [12] *diuersa* etc. Sched. *//***c*//*x*(vel *a*)*c*// Bl.: **/**err*(vel *tit*, vel /*q* pro *rr*)*a* (diuersa) *e* (est) *q* (quae). [13] *infinita* etc. Sched. /*nf*(?)/*n*//*a* (infinita) *c* (pro *ē*.) */*ut* (pro *ū.ut*) si *r* (pro *r̄*. i. e. rem). [14] Sched.: quanti **c* (ea) *rc/* (pro *rer*) *crit* (erit) |***n/am* (tantam) ***cnm***c** (pecuniam) *n̄ n c/** (pro *a. a.*) [Immo ubi est ***cn m***c** faciendum *pecn iudex* cum Huschkio de actionum formulis quae in lege Rubria exstant p. 33.] [15] Ed. I.: CONDEMN*A* ************* |— Sched. *condemn*— ——————|— Bl.: *condemnasi n* paret |*absoluit* (absoluito). [16] Ed. 1.: ———— §. 52. Iudex [Ed. 2. §. 52. ******* iudex]. Sched.: *q̓dcpc**// iudex Bl.: *q̓d er*(vel *p*)*eu e*(vel *o*) iudex [17] *si* etc. Sched.: si *condemn*———————|- Bl.: si condemnat certam *p***'|*am* (Librarius haud dubie scripsit *pēc.*|*am* i. e. pecuniam) [18] *pecunia* etc. Sched. *pec*****n*****on***|—*e* Bl.: *pe*(vel *c*)*c/*(vel *u* pro *c/*)*a* (Librarius scripserit *pēc.ia* i. e. pecunia) in conde|mnatione [19] *attendere* etc. Haec in Ed. 1. non leguntur. Sched. *****endcr*(vel *p*)/| Bl. *a tendere* [Sic, membrana ante quam

§. 52. *iudex* —— *posita non sit*. Conf. §. 32. I. de act. condemnatione constringi. Conf. infra §. 57.

ris, neque minoris summa petita |condemnet [20]: alio-
quin litem suam facit. item si taxatio |posita sit, ne
pluris condemnet, quam taxat*um* sit: ali*as* enim |si- 24
206. LXVI. b. b. r. mili*te*r litem [21] *s*uam facit [22]. minoris autem damna-
re [23] ||ei p*ermi*ssu*m* est **** [24] **********************
*** |——— ——— ——— ——— |********** [25]
******* intendere debent ******** |************** con- 4
*dem*natione [26] constringi *** |——— ——— 5—7
——— ——— [27]

|§. 53. Si quis intentione p*lus* conplexus *fuer*it,* 8 S
causa cadit [1], |*id* est* [2], *rem* perdi*t,* nec a Praetore

conscriberetur pertusa] (attendere) |*****m* (ut cum). [20] *con-demnatio* etc. Ed. 1.: ——————— |**neque m**aioris, *neque* mi*noris* ——————— |— Sched. ——— *na/*(vel *p*) *op***** |—— *a/or/s nc/f*(?) *m/*——— *mao* ——— |—— [Sic.] Bl.: condemnat io (Ita Cod.; interrupta propter perforatam hoc loco membranam litterarum serie) posita |sit *neq* (neque) maioris *neq* (neque) minoris summa petita *| *7demne*(?)*t* (condemnet). [Sic.] [21] *item* etc. Ed. 1.: i*tem* si ——— |— *ne* pluris ———— q*uam* taxat ———— |——— litem Sched.: *//·* si */* ——|— ——*n*(?)*c plures* —— *q taxat* ——— |——— *litem* [Sic.] Bl.: *it* (item) si *taxati*(vel *7*)*o*(vel *s*) |posita sit ne *plures 7demnet q̄* (quam) *taxat/***' (taxatum) sit *al/ns* (alias) [Sic. Notavit Bl. illud *n* litterae *a* simile non esse. Scilicet librarius scripsit *alios*] *a/* (enim) |*s/m/l***t***r* (similiter) *l***tem* [22] *suam facit.* Ed. 1.: suam facit * Sched.: */uam facit/* (Ita etiam Bl. Manifestum tamen est, abundare ductum */*). [23] Ed. 1.: damna Sched. *damna?* Bl.: damnare [24] Verba *ei* etc. desunt in Ed. 1. Sched. ||**/ p///*****um* * *a/***s* Bl. *E/ p*(vel *q*)***o*(vel *p*)*ssunt ē āyc** Lego: *ei pmissum* (permissum) *ē* (est) etc. [25] Sched. |*/r//pcr//////a** Bl. |*up formula*(vel */*)*s* [26] Sched. **on*****natione* [27] Sched. (vers. 6.) *******/*ccp* ——————————— (vers. 7.) *u/q***u***// | Bl. (vers. 5. princip.) ******/*nd* (vers. 6. pr.) ***/*cem* (vers. 7.) *u/* (vel *s*)*qu*(vel *a*)*elu*

§.§. 53—60. [1] Sched. *p***/* (plus) *7plexus* ///// — (fuerit) —— [Vnterh. ex Inst. *c̄ cadit* Quod recepi.] [2] [Sic Vn-

in in*tegrum* re*stit*uitur, praeterquam** [3] |*quibusd*am casibus [4], in q*uibus Prae*tor e**dicto succ*ur*rit** **** [5]
11. 12 |———— ———— ———— ———— |modis petitur: re * tempo*re* [6] ******************* |***** quae enim ***************************** [7] |ex parte
16. 17 res est, totam *rem* [8] ****************** |———— ———— ———— ———— |dari promissum ***************************** |———— ————
20 ———— ———— [9] |DARE SPONDES? DARE SPONDEO [10] *************** |———— ————

terh. ex Inst. Hollw. *et*|*ob id* ex §. 68. Edd. ***] Sched. |**c [3] Sched. *pc/o pd// ncc*(?) *a*(vel *x*) *pr /n /n/ccpo r*(vel *p*)*///* ——— Lege: *rem pdit nec a pr. in integrū. ṕtituitur* Hollw. Conf. loc. Inst. hic infer. alleg. [Supererant quinque asterisci. Vnterh. *nisi in*. Malui *pterq̄*] [4] Ed. 1.: ****** casibus Sched. |******m cas/b*(vel *o* — casibus) Bl. |*c***am* (Fuerit *q̄bdam* i. e. quibusdam) *cas/b* [5] Sched. *(?)*//** *q***** ***on c* ——————— Bl. */n q//*** *xf*(vel *t*)*or e*(vel c) ——— *//p* —— [Scripsi *in quib. ṕtor edicto succurrit*] [6] Ed. 1.: modis *petitur* ********** Sched. *mod/** *pc//a* ——— Bl. modis *petit'* re *s' tempo*** Conf. Inst. loc. cit., ubi ita legitur: *Plus autem quatuor* modis petitur: *re, tempore, loco, causa.* [7] Verba *quae enim* in Ed. 1. non extant. Sched. |*m///ho****aco/o/* ———————— Bl. |*m/l/b.ot/a* (vel *qua*, vel *dua* pro *ot/a*)*c*(vel *e*)*e*(vel c)*nt*(vel */m* pro *nt*)*a*(?)**a*(?)*ntur* ***mf*(vel *e*) —————— Idem in posteriore schedularum parte sic habet: |*fd/ub:* quae *es*(enim). [8] Ed. 1. *ex parte res* *** ******** Sched. *ca /ar/c p* ———— Bl.: ex parte res est totam *r m* (Sic. Lege *rem*) In Inst. loc. alleg. est.: *aut si is, cujus* ex parte res est, totam *eam, vel majore ex parte, suam esse intenderit.* [9] Ed. 1.: |nec in; sequentibus stellulis 34. Sched. *nec in s/oc/pc/a////***///s* ——————— Bl. *negn/s/*(vel *t*)*d* (vel *o*, vel *q*)*e*(vel *s*, vel c)*t*(vel */*, vel *l*)*p*n//dl/t/*(vel *u* pro *t/*)*su* ——— ——— [10] Bl.: dare *ſ pondes* (Sic. Causa eadem est, de qua ad praecedentis paginae vers. 20. dictum est.) *desspondeo*

§. 53. Conf. infra §. 56. item §. 33. I. de act. Paulus, Sent. recept. 1, 10. Consultatio, cap. 5.

——— ———[11] |dare * plus ********[12] *** ****************** |——— ——— ——— 23. 24

207. XLIV.a. ———[13] ||petere id *etiam*[14] non adiecto loco. Causa[15] plus petitur uelut si quis |in intentione tollat electionem debitoris, quam is[16] ha|bet obligationis iure. uelut si quis ita stipulatus sit: SESTERTIVM |X 4
MILIA, AVT[17] HOMINEM STICHVM DARE SPONDES? deinde alter|utrum ex his[18] petat: nam quamuis petat, quod minus est, plus tamen |petere uidetur, quia potest aduersarius interdum facilius |id praestare, quod non petitur. similiter si quis genus stipula|tus 8
sit, deinde speciem petat. uelut si quis p*urpur*am[19] stipu|latus sit generaliter, deinde |Tyriam specialiter T
petat: quin etiam l*ic*et[20] uilissimam petat, |idem iuris est propter[21] eam rationem, quam proxime diximus. |idem iuris est si quis generaliter hominem sti- 12
pula|tus sit, deinde nominatim aliquem petat, uelut Stichum, |quamuis uilissimum. itaque sicut ipsa stipulatio concepta |est, ita et intentio formulae concipi debet. §. 54. Illud satis |apparet, in incertis formulis 16

Equidem ultimam hujus scripturae partem sic explico, quasi scriptum esset: $\overline{de}$ (dare) *spondeo* In Ed. 1. est: DARE SPONDES? ********** Sched. ita habent: dare /—*pondes*——— In Inst. loc. alleg. legitur: *verbi gratia si is, qui ita stipulatus fuerit: Ephesi* dare spondes? *Romae pure intendat, sibi dari oportere.*

11 Sched. |*d***m*****a*(vel *x*)*pc*//————————— Bl. |—— *aro* 12 Sched.: dare *o*(?—An *oportet*?)*pl*(?)*uo* (plus) *rc***p*(vel *r*)****n* 13 Sched. (vers. 23.) *p*(?)*ul**//**//*dc*//**r* ——————————— (vers. 24.) **s*****b****dc*/*c***e***/*cpl* ————————— Bl. (vers. 23.) ****cnanorul* 14 Sched.: id $\bar{e}$/ (pro $\overline{et}$., ut opinor). [Hollw. *pure* ||petere, id $\bar{e}$. (est) Inst. *pura actione recte agit*.] 15 Sched. c, pro $\bar{c}$ 16 *quam is.* Sched. *qm*(vel //)//‘ 17 Sched. *ss* |$\bar{x}$ *mil* $\bar{a}$ 18 Sched.: *al*‡|*utr*’ (alterutrum) *eor*’ ex his [Neutrum habent Inst.] 19 Sched. *p*////*/*am* 20 Sched. *le*(vel *c*)*t* 21 Sched.: iuris $\bar{e}$ *pa* *pp* (pro $\overline{pp}$. i. e. propter). 22 *dare* etc.

plus peti non posse, quia |cum certa quantitas non petatur, sed quidquid aduersari|um dare facere oporteat intendatur[22], nemo potest plus intendere. idem |iuris est et si in rem incertae partis actio data sit;
20 uelut *potest*[23] |heres, quantam[24] partem petat in eo fundo, quo *de*[25] agitur, |*ne*scius[26] esse: quod genus actionis in paucissimis causis da|ri solet. §. 55. Item palam est, si quis aliud pro alio intenderit, |nihil eum
24 periclitari, eumque ex integro agere posse, quia |**** ********************** si[27] is, qui hominem Stichum ||petere deberet, Erotem petierit; aut si quis ex testamento dare[28] |sibi oportere intenderit, cui ex sti- 208. XLIV. b.
pulatu debebatur[29]; |aut si cognitor, aut procurator

Sched. *d* $\bar{f}$ *ōteret intendat* [*Oporteret* hic non ausim reicere.] [23] *uelut potest.* Ed. 1.: uelut si [Hoc servato Hefft. scribit *nescius esset*]. Sched. *ūut*(vel *r*)*/?* Iam in Cod. ita scriptum esse puto: *ūut* (uelut) *p̄*. (potest). [24] *heres quantum.* Ed. 1.: ** aut quartam Sched.: *lea* quantam Sav. in Addendis ad Ed. 1. *q́s* (quis) *quantam* conjecit. Bl. sic habet: *h̄s* (vel *leo* pro *h̄s*) quan tam [25] *de.* Cod. *d* [26] Sched. *a*(?)**c*(vel */*)*c/u*(?)*s* Lege *nescius*. Sav. (in Addendis ad Ed. 1.) [Bl. **scius*] [27] Sched. |*c*(?)*p*(vel *r*)*l//can/**ua/*(?)*/os*(?)*cm*(vel **)*a/**(?)*l*(vel *t*)*ur*(vel *d*)*/* */ (si). Bl.: |——— *agi* ——— si [Vnterh. et Hollw. *nihil in iudium* (iudicium) *deducit'* (deducitur) *ūū* (uelut) si Huschk. *c' r. etiā* (cum re etiam) *antiqua* *āo* (actio) *remanet* *ūū* (uelut) si] *Item palam est* etc. Inst.: *Si* quis a. p. a. i., n. e. periclitari *placet, sed in eodem judicio, cognita veritate, errorem suum corrigere ei permittitur* (Bien. *corrigere permittitur*; Cuj.: corrigere ei *permittimus*): *veluti* si. [28] [Ed. 1 et 2 dari] Sic Inst. Sched. *dare* [29] Sched.: cui ex stipulatu *deberedeb*(?)*at'* Inst.: *quod*

§. 54. *Illud* ——— *nemo potest plus intendere.* Conf. Cicero, pro Roscio Comoedo, cap. 4. *si in rem incertae partis actio data sit.* Conf. Noster, L. 76. §. 1. de rei vindicat. (e Commentar. ad Edict. prov.) item Paulus, L. 8. §. 1. communi divid.

§. 55. *Item* ——— *ex stipulatu debebatur.* §. 35. I. de act. *aut si cognitor* etc. Conf. infra §. 86.

intenderit, sibi dare [29a] oportere. §. 56. Set |plus qui- 4
dem intendere, sicut supra diximus, periculosum |est: minus autem intendere licet; sed de reliquo intra eius- |dem praeturam agere non permittitur. nam qui ita agit, per ex|ceptionem excluditur, quae exceptio appellatur litis diuiduae. |§. 57. At si in condemnatione [29b] plus 8
positum [30] sit, quam *oportet* [31], a|ctoris qui*dem* [32] periculum nullum est, sed (*reus, cum*) [32a] iniquam formu|lam acceperit, in integrum restituitur, ut minuatur con|demnatio. si uero minus positum fuerit, quam oportet, hoc solum (*actor*) |consequitur, quod posuit: 12
nam tota qui*dem* [33] res in iudicium deducitur, |constringitur autem condemnationis fine, quam iudex egre- |di [34] non potest. nec ex ea parte Praetor in integrum restituit: facilius enim |reis Praetor succurrit, quam actoribus. loquimur autem exce|ptis minoribus xxv 16
annorum; nam huius aetatis hominibus |in omnibus rebus lapsis Praetor succurrit. |§. 58. Si in demon- S
stratione plus aut minus positum sit, |nihil in iudicium deducitur, et ideo res in integro ma|net: et hoc est, 20
quod dicitur, falsa demonstratione rem non |perimi. § 59. Sed sunt, qui putant, minus recte conprehendi.

ex stipulatu *debetur*. [[29a] Ed. 1 et 2 dari Sched. $\bar{d}$] [[29b] Sched. *ad s/'n condemnationem*] [30] Sched. *petitum* Legendum *positum*. Conf. vers. 11. 12. 18. Hollw. [31] Sched. *q *s/(?)c/(?)* In Cod. fuerit *q* (quam) *$\bar{o}$tet* (oportet): sic in fin. vers. 11. scriptum extat. Hollw. [32] Sched. item Bl. *q$\bar{n}$*, pro *q$\bar{d}$*. (quidem), ut opinor. [[32a] Satis est (*qui*).] [33] Sched. item Bl. *$\overline{qo}$.*; pro *$\overline{qd}$*. [34] Sched. item Bl. *egfe|d/* Lege

§. 56. Conf. §. 34. I. de act. *sicut supra diximus*. Vid. §. 53. *sed de reliquo* etc. Conf. infra §. 122.

§. 57. *At — — nullum est.* Conf. infra §. 68. *constringitur autem condemnationis fine.* Conf. supra §. 52. *nam huius aetatis hominibus* etc. Conf. supra Commentar. II. §. 163.

[§. 59. *Labeoni — depositi.* Cf. L. 1. §. 41. depos. Rudorff.]

nam |qui forte Stichum et Erotem[35] emerit, recte
uidetur ita |demonstrare: QVOD EGO DE TE HOMI-
24 NEM EROTEM EMI; et |si uelit, de Sticho alia for-
mula idem[36] agat: quia uerum est, eum, ||qui duos 209. LXXI. a. b. r.
emerit, singulos *quoque*[37] emisse: idque *ita* *ma*|xi-
me[38] Labeoni uisum est. sed si is, qui unum emerit,
4 |de duobus egerit, falsum demonstrat. idem et in |aliis
actionibus est, uelut commodati, depositi. §. 60. Sed
nos[39] |aput quosdam scriptum inuenimus, in actione
de|positi et denique in ceteris omnibus, quibus damna-
tus |unus*qui*sque[40] ignominia notatur, eum, qui plus,
8 quam oporteret, de|monstrauerit, litem perdere. uelut
si quis, una re[41] de|posita, duas res[42] deposuisse
demonstrauerit: |aut si is, cui pugno mala percussa
est, in actione iniuria|rum, esse aliam partem corpo-
12 ris[43] percussam sibi, de|monstrauerit. quod an debea-
mus credere uerius esse, |diligentius requiremus. cer*t*e
cum du*a*e *s*int[44] depo|siti formulae, alia in ius con-
cepta, alia in factum, sicut |*su*pra[45] quoque notaui-
16 mus, et in ea *qui*dem[46] formula, quae i|n i*u*s[47] con-
cepta est, initio res, de q*u*a agitur, demonstr*e*|tur[48],
tum designetur, deinde inferatur iuris conten|tio his

egredi. Sav. [35] Cod. *erot* Ceterum supra lineam, a verbo *erot* usque ad verbum *uidetur*, adscriptum aliquid cernitur, quod legi non potuit. [36] *idem*. Ed. 1.: ** Sched. */d* Bl. */d*, vel *qd* Fuerit *id̄*. i. e. idem. Sand. [37] Sched. *q*(vel *//*)*(?)*/*; pro *q̄q̄*., ut opinor, i. e. quoque. [38] Sched. *//a* (ita) *m*(?)* |*x*(vel *a*)*/s/*(?)c (maxime). [39] Sched. *//*/*; Cod., ut opinor, *nos* [40] Sched. *unus*sq*; pro *unusq́sq̄*. [41] Sched. item Bl. *re/* [42] Sched. *re*(?)*s*(?) *res* [43] Cod. *corporalis* [44] *certe* etc. Sched. *cer*(vel *p*)*/a*(vel *s*)*e* (certae, pro *certe*) c' (cum) *dux*(?)*e* (duae) *r*(?)*/nt* (sint). [45] Sched. ***/pra* [46] Sched. **d̄*; pro *qd̄*. [47] *quae in ius*. Sched. *q́uae ///|n /*s* [48] *de* etc. Sched.:

§. 60. *sicut supra quoque notauimus*. Vid. §. 47.

uerbis: QVIDQVID OB *EAM* REM ILL*VM* MIHI DARE |FACERE OPORTET; in ea[49] uero, quae in factum concep*ta est*, *********** |******************* *res,* 20
de *qua agitur*[50], designetur |his uerbis: SI PARET, ILLVM APVT ILL*VM*[51] DEPOSVISSE: du|bitare non debemus, quin si quis in formula, quae in |factum composita est, plures res designauerit, quam de|posue- 24
210. rit, l*item* perd*at*; quia[52] in intentione pl*us*[53] ****[54]
LXXI. b. || —————————— —————————— 1—24
b. r. —————————— ——————————
211.
LXVIII. a. || —————————— —————————— 1—24
b. r. —————————— ——————————[55]
212.
LXVIII. b.
b. r.

||§. 61. contin*etur, ut*[1] *h*abit*a ra*tione *eius,* quod *inui***cem acto**|rem *ex* eadem causa *praestare* opor*teret, in reliquum* eum, cum[2] |quo actum est, con-

de *q*(vel *o*)***a agit' demonstra|tur* [49] *ob* etc. Sched.: ob **m (eam) rem *ille* mihi *d* |*f o* in *eam* [50] *concepta* etc. Sched.: *concep*** (concepta) *. (pro *ē.*) *sio*(vel *d*)/*o**(vel *m* pro *o**)/*n///* | *o//**/*cn//** *n/****l/***c (Legendum videtur: *sine demonstratione in* [Huschk. et, Böcking. *quasi*] *intentione*) [An potius *simul in in|tentione q.* (quod) *fact.* *ē.* (factum est) *et?*] *p***s* (res) de *q**(vel *m* pro *q**)* (qua) *dc**/'(vel c' — pro *agit'*) [51] Cod. *illam* [52] *litem* etc. Sched. *l*****c** (litem) *pdn*(?)/ (perdat) *qā* (pro *q̄a.* i. e. quia) [53] Ed. 1.: **** Sched. **l***o* Bl. *pl***s* [54] Sched. *p*(?)*** Bl. *po*** Fuerit: *posu||it*; vel simile quid. [Postea Gösch., item Blum. et Hefft., *posuisse uidetur*. Huschk. *posuisse quodammodo uidetur.*] [55] Bl. (vers. 24.) ——————————————*po*****

§.§. 61—68. [1] Sched. *cont/nc*(vel *g*)* /// Lgendum *continet' ut*. Praecedentis paginae ultima verba talia esse: *In quo et illud*, ex §. 30. I. de act. conjicere licet. [2] *habita* etc. Sched.: *l/ab///* (habita) *p**//*o*(vel c)*n** (ratione) **uc** (eius) *q* (quod) /***/*** ****|*rem* (inuicem actorem) c(?)c (ex) eadem c (causa) *s*(?)*s//p*c (Cod. haud dubie habet *p̀stare*) *opc/* (In Cod. fuerit *ōret*

§. 61. Conf. Paulus, Sent. recept. II, 5, §. 3. *continetur ut.* Conf. §. 30. I. de act. *habita ratione* etc. §. 39. I. eod.

demnare [3]. §. 62. Sunt autem bonae fidei iudicia haec: ex em|pto, uendito, locato, conducto, negotiorum gestorum, |mandati, depositi, fiduciae, pro socio, tutelae, *conmo*|dati. §. 63. |*Ta*men [4] iudici null*am* *********** conp*ens*atio|nis [5] r*atio*nem [5a] habere ******** formulae uerbis [6] |praecipitur [7], sed quia id bonae fidei iudicio [8] conueniens uidetur, id*eo* [8a] of|ficio eius contineri creditur. §. 64. Alia causa est illius actionis, |qua argentarius experitur: nam is cogitur cum conpen|sa-

i. e. oporteret. Inst. *oportet* exhibent. [Libri optimi *oporteret.*]) *o*(?)*n* (in) ***ol//*ü//m*(vel /// — reliquum) eum *cu* (pro *cū.*) [3] Supple *debeat*. [De hac anacoluthi specie dictum III, 160 n. 42.] In Inst. ap. Cuj. et Bien. verbum finitum aeque desideratur; Hal. autem pro *condemnare* edidit *condemnat*. [*Condemnaret* optimi.] Ceterum in Inst. adjicitur: *sicut jam dictum est*. [4] [Ed. 2 mandati etc. tutelae ******* |*** §. 63.] Ed. 1.: mandati, depositi, fiduciae, pro socio, tutelae ****** |*** depensi ****************** ********* |*** Sched.: |mandati depositi fiduciae *p* socio tu telae *p***** |*dati depen*/ f*duciae pco*(?)——————— |*/o/* Bl.: |mandati depositi fiduciae *p* socio *tutelao* *r*(vel *p*)*e*(?)*s*(?)*e*(?)*ü*|*dati depositi fiduciae p socio tutelae ****u//*|*/m*(vel *q/*) Verum itaque vidit Baumb., quippe qui dudum suspicatus sit, in principio vers. 6. recurrere vocem *depositi*. [Vbi notatum est *p*(*r*)*eseu*|*dati* et ****u//*, curiosius aestimatis litterarum spatiis vix aliud esse potest quam *|modati* Ergo superest */m*, id est *t̄m* (tamen).] [5] *iudici* etc. Haec in Ed. 1. non leguntur. Sched. *//d/c///*/***m* ——————— |*n/s* Bl.: iudici *nullum*(vel *ru*)*e*(?)*m*(vel *n*)* [Immo ***, nisi plures] */nutum* *co*(vel *a*)*np***cat/o*|*n/s* (compensationis) [Sic. Licet formare ita, iudici *nullam etiam in*r*dum* (interdum) etc. Ex his recepi *nullam*.] [[5a] Sched. *r*(vel *p*)****o*(vel *m* pro **o*)*nu*(vel *e*)*m*] [6] *habere* etc. Sched.: habere *n*(?)*t*(?)*l*(vel */*)**p*(vel *r*)*/m*(vel **o*) formulae *//cb*/* Bl.: habere *s*p̄*(vel *l*)*er*(?)***m*(vel */o*) formulae *ueb/s* [habere *lct* *u* (licet: neque) *enim*] [7] Sententia haec est: in b. f. judiciis arbitro, ut compensationis rationem habeat, *non* formulae verbis praecipi. [8] Sched. *iud.* [[8a] Cod. et Edd. *id*]

§. 62. Conf. §. 28. I. de act. Cicero, de Offic. Lib. III. cap. 17.

tione agere, *id est, ut* conpensatio uerbis formu|lae comprehendatur. itaque argentarius, ab initio conpensatio|ne facta, minus intendit[9] sibi dare[10] oportere. ecce |enim[11] si sestertium[12] x milia debeat Titio, atque ei[13] xx debeat Titius, ita in|tendit[14], si paret 16
Titium sibi x milia dare oportere[15] amplius, quam ipse |Titio[16] debet. §. 65. Item ** bonorum emptor cum deductione agere debe|t, id est, *ut* in hoc solum aduersarius condemnetur, quod su|perest[17], de-

[9] agere etc. Ed. 1.: agere ***** compensatio ************** |** *************************** compensatio|ne facta minus intendit Sched.: **cr(vel p)c ol*** conpensatio ///rcn***p^/* |—l(?)*/*iad — ——————————|ne fac/a m///*/s /nte(vel c)nd*/ Bl.: agere ***** conpensatio *erbis formu|lae c*p'*en(vel a)da(?)t(?)u(?)r(vel l) ****aa(vel d)r(vel //)g(vel /)/ ab initio 7pensatio|ne facta minus intendit Lego: agere cum [Hefft. ita ut. Malui id ē ut] conpensatio uerbis formu|lae cōphendatur (comprehendatur) itaq̄. (itaque) arg. (argentarius) ab initio etc. [10] dari. [Sic Ed. 2.] Sched. et Ed. 1. dare [11] ecce enim. Ed. 1. **** |* Sched. cco(vel c)c |* Bl.: ecce| [12] sestertium. Sched. s̄.c [13] Sched. atq (atque) c/ (ei). [14] debeat etc. Sched. debea/ (debeat) //(? — In Cod. fuerit t̄. i. e. titius) *// (ita) de|fendit (pro intendit) [15] sibi etc. Sched.: siui x̄ mil. d̄. o. [16] quam etc. Sched. q/cp*(?) |//u* In Cod., ut opinor, est: q (quam) ip/e |titio [17] [Ed. 2 Item debet cum deductione agere uelut bonorum emptor, |ita, ut etc.] Ed. 1.: Item ****** deductione ************** |*********** hoc solum ********************** quod su|perest Sched.: item u(vel c/)cbcc deductione nc(vel o)a(?)gc(?) p***/l/(vel h pro l/)u* |——. hoc solum ad//er/(?)/x(?)p//* c**n(?)cmnc/ q /u(vel //)|pē Bl.: item debe (debet) c' (cum) deductione agere ///(vel uu pro ///—An: uelut?) be (bonorum emptor) |//*** (Legendum videtur: ita ut) [Postea Blumius, ut refert Gösch. in Add. Ed. 2 p. 251, ita. itemqe (itemque) be (bonorum emptor) c' (cum) deductione agere iube|tur ut Verius puto item de (bonis) be c' deductione Tum Hollw. agere debe|t ita ut Mihi /*** aptius ita formari videbatur, i ē ut] in hoc solum aduerùarius (aduersarius) c*'demnet (condemnetur) q (quod) /u|pē (superest).

20 ducto eo, quod inuicem *s*ibi defraudatoris no|mine[18]
debetur[18a]. §. 66. Inter conpensationem autem, quae
argentario inter|ponitur[19], et deductionem, quae obicitur *bonorum emptori*[20], illa d*if*feren|tia[21] est, quod
in conpensationem hoc solum uocatur, quod eiusdem
|generis et naturae est. ueluti pecunia cum pecunia
24 conpen|s*a*tur[22], triticum cum tritico, uinum cum uino:
adeo[23], ||ut quibusdam place*at*[24], non omni modo 213. XLVII.a.
uinum cum uino, aut |triticum cum tritico conpensandum, sed ita si eius|dem naturae qualitatisque sit. in
4 deductionem autem |uocatur et quod non est eiusdem
generis. itaque si[25] pecuniam |petat bonorum emptor[26], et inuicem frumentum, aut uinum i*s*[27] |debeat, deducto[28] quanti id erit, in reliquum *ex*|*p*eritur[29]. §. 67. Item uocatur in deductionem et id, quod
8 in diem de|betur: conpensatur autem hoc solum, quod
praesenti die debe|tur. §. 68. Praeterea conpensatio-
nis[30] quidem ratio in intentio|ne ponitur: |quo fit, ut
12 si facta conpensatione plus nummo uno |intendat ar-

[18] Cod. *no|m/n/* [[18a] *sibi* et *debetur* in Add. p. 524 Göschenius, qui edidit *tibi* et *debet*] [19] Sched. *x|ponit* Malim *opponitur*. Hugo. [Immo *.pponit'* (proponitur).] [20] Sched. *a*(vel *s*)***r*(vel *p*)*/* Legendum *bonorum emptori*; in Cod. enim *beori* scriptum esse puto. Cf. pag. seq. vers. 5. et 14. Sav. [21] Sched.: illa * *d**ferē|tia* (differentia). [22] Cod. *'pen|setur* [23] Sched. *ac//*o*(vel *u*) Ed. I.: ****** Legendum *adeo*. Hugo. Ita Cod. Bl. [24] Ed. I., Sched., Bl. *placet* [25] Sched.: si *ů* [26] Sched. *be* i. e. *bonorum emptor*. Sav. [27] Sched. *//* [Edd. *tibi*] [28] [Edd. deducto *eo*; recte, sed minus veri similiter.] Sched. *deduc//*(vel *t*)*orc*(vel *e*) [Hoc *rc* puto esse *rg*, de quo dixi ad I, 43 n. 16.] [29] Sched. *cx*(vel *a*)*|/erit'* [30] Cod. *conpen*

[§. 66. *conpensationem — et deductionem*. Conf. L. 15. Ratam r. h. L. 11. Cod. depositi Rudorff.]

§. 68. *quo loco plus petenti periculum non interuenit*. Conf. supra §. 57.

gentarius, causa cadat et ob id rem perdat. |deductio
uero ad condemnationem ponitur, quo loco plus |pe-
tenti periculum non interuenit; utique bonorum *em-*
*pt*ore agen*te*[31], qui, |licet de certa pecunia agat, in-
certi tamen condemnatio|nem concipit. 16

§. 69. Quia tamen superius mentionem habui|mus
de actione, qua in peculium filiorum familias seruo-
rum|que agatur[1], opus est, ut de hac[2] actione et de
ceteris, quae eorum|dem nomine in parent*es*[3] domi-
nosue dari solent, |diligentius admoneamus. §. 70. In- 20
primis itaque si iussu pa|tris dominiue[4] negotium ge-
stum erit, in solidum |Praetor actionem in patrem
dominumue conparauit: |et recte, quia qui ita nego-
tium gerit, magis patris domi|niue, quam filii seruiue 24
214. XLVII. b. fidem sequitur. §. 71. Eadem ratione ||comparauit
duas alias actiones, exercitoriam **et** |institoriam[5].
tunc autem exercitoria locum habet, cum |pater do-
minusue filium seruumue[6] magistrum |naui[7] praepo- 4
suerit, et quid cum eo eius rei gratia, cui praepo|situs

sitationis [31] *bonorum* etc. Sched. *be*(vel c)⁎*r*(vel *p*)c (In Cod. fuerit *b̄eore* i. e. bonorum emptore. Sav.) *agen*⁎⁎ (agente). Conf. not. 20.

§.§. 69 — 74. [1] Sic [id est *agitur*] Inst. Sched. *agat'* [2] Sched. *ac,* pro *hac,* ut est in Inst. [3] Cod. *parent/s* [4] Cod. *dominisue* [5] Sched. ⁎⁎ (ėt) |*institutoriam* *Eadem ratione* etc. Inst.: Eadem ratione *Praetor* duas alias *in solidum* actiones *pollicetur: quarum altera exercitoria, altera institoria appellatur.* [6] *tunc autem* etc. Inst.: *Exercitoria* tunc locum habet (Hal. et Cuj.: *habet* locum), cum *quis* servum *suum.* [7] Cod. *nauis* Inst. *navi.* [*Navis* cum Bambergensi et duobus

§. 69. pr. I. quod cum eo contractum est. *superius.* Primam actionis de peculio mentionem vel pag. 211., vel pag. 210. contineri suspicor. Conf. §. 36. I. de act.

§. 70. Conf. §. 1. I. quod cum eo contractum est.

§. 71. §. 2. I. quod cum eo contractum est.

fuit[8], negoti*or*um gestum erit[9]. cum enim ea quoque
res |ex uoluntate patris dominiue contrahi uideatur,
|aequissimum **Praetori**[10] uisum est, in solidum actio-
8 nem dari[11]. quin |etiam, licet extraneum quis quem-
cumque magistrum naui[12] |praeposuerit, siue ser-
uum siue liberum, tamen ea Praeto|ria actio in eum
redditur[13]. ideo autem exercitoria actio ap|pellatur[14],
12 quia exercitor uocatur is[15], ad quem cotti|dianus nauis
quaestus peruenit[16]. institoria *uero* f*o*r|mula tum[17]
locum habet, cum quis tabernae[18], aut cuili|bet ne-
gotiationi filium seruumue **suum, aut**[19] quem|libet
extraneum, siue seruum, siue liberum praeposuerit[20],

aliis Schraderus.] [8] Sched.: *ppo|situm p*(vel *r*, vel *f*) fuit Inst.: praepositus *erit* (Bien. *erat*). [9] *negotium gestum erit* Ita Cod. Male tamen. Legendum erit vel: *et cum* eo e. r. g., c. p. fuit, negotium gestum *fuerit*; vel: et quid cum eo e. r. g., c. p. *fuit, gestum fuerit*. In Inst. est: *contractum fuerit*. Conf. infra vers. 16. 17. [Scripsi *negotiorum*. Potest etiam *negotii*.] [10] Ed. 1.: *aequissimum* ** In Cod. fuerit: aequissimum *pr̄*. (praetori). Vnterholzner. [11] *cum enim* etc. Haec in Inst. omissa sunt. [12] Sched.: *quisquam* ——— (Desiderantur litterae intermediae circiter 13.) *u** [Scripsi quis *quemc'q̄* etc. Gösch. dederat quisquam **magistrum na**ui] [13] *quin etiam* etc. Hanc sententiam in fine hujus articuli posuerunt Institutionum auctores, qui ita eam formarunt, ut institoriam quoque complectatur actionem. Ipsa verba haec sunt: *Istas tamen duas actiones* (Bien.: Istas *autem actiones*) *Praetor reddit et si liberum quis hominem, aut alienum servum navi aut tabernae aut cuilibet negotiationi praeposuerit: scilicet quia eadem aequitatis ratio etiam eo casu interveniebat* (Hal. *interveniat*). [14] Inst. *exercitoria vocatur*. [15] Inst.: *appellatur* is (Hal.: *is* app.). [16] Inst. *pertinet*. [17] Sched.: *institutoria* // (Cod. ů, ut opinor) *f***r*|mula (formula) tum Inst. *Institoria tunc*. [18] Inst.: tabernae *forte*. [19] Si huic versui solitum tribuas litterarum numerum, ad explendam lacunam non sufficiet verbum *aut*; desiderabuntur enim litterae 5, non 3. [Scripsi *suum ā*] [20] *ne-*

|et quid cum eo eius rei gratia[21], cui praepositus est[22], con|tractum fuerit[23]. ideo autem institoria[24] **appellatur, quia, qui**[25] |tabernae praeponitur, institor[26] appellatur[27]. quae *et ipsa* |formula in solidum est[28]. §. 72. Praeterea tributoria **quoque actio**[29] |in patrem dominumue *Praetoris edicto* ************* ***** |*****[30] constituta est, cum filius seruusue **in peculi**|ari[31] **merce sciente patre dominoue negotia-*

gotiationi filium etc. Inst. *negotiationi servum* (Hal.: servum *suum*) *praeposuerit*. Conf. not. 13. [21] Inst. *causa*. [22] Inst. *erit*. [23] Sic Inst. Sched. *fuit*; Cod., ut opinor, *fūit* [24] Cod. *in stitutoria* [25] Ex Inst. Desiderantur circiter litterae 10; unde in Cod. sic scriptum esse conjicio: *appellat' q̄ā. q́* [26] Cod. *p̄ponit'* (praeponitur) *institutor* Ed. 1. mendose exhibet *proponitur*. [27] *tabernae* etc. Inst. *negotiationibus praeponuntur, institores vocantur*. [28] *quae et ipsa* etc. Haec in Inst. non leguntur. Sched.: quae //// |formula etc. [29] Desiderantur litterae circiter 8. [30] Sched.: dominumue *p*(vel *r*)*o*// ——— ———|*busue* [Huschk. *p̄r* (praetoris) *edicto de eor. mercibus re*|*busue* Dedi quae necessaria sunt, *p̄r ed* Cetera vereor ne fuerint *ↄstituta ē c' filius ser*|*busue*] [31] [Sched. |ari *q́*(vel *u*)*o*/(vel *r*)*m*(vel //).*mcr*(vel *p*)/*e sc*// Haec quamvis praeter *ari* valde incerta visa sint, putem ita resolvi posse, *peculi*|ari *q́dem merce s' sci*—] *Praeterea* etc. Inst.: *Introduxit et aliam actionem Praetor, quae tributoria vocatur. Namque si servus* in peculiari. In reliqua quidem huj. pag. parte, nec non in universa pag. seq. nihil legi potuit: sed cum, quae ibi evanuerint, non solum quantum ad sententiam attinet, verum etiam maximam partem verbis tenus servata esse videantur in Inst., lacunam inde explere non dubitavi. Institutionum tamen auctores, ne verbosa fieret disputatio, in solam servi dominique personam direxerunt sermonem (conf. pr. et §. 6. I. quod cum eo contractum est.): quod cum a Gaji nostri instituto alienum esse animadverterem, filii patrisque mentionem suo quoque loco adjeci. Quae praeterea mutanda visa sint, sequentes notae indicabunt. [32] Inst.: *negotietur, et*

§. 72. §. 3. I. quod cum eo contractum est.

tur. nam si quid[32] *cum eo eius rei causa contractum erit, ita Praetor ius dicit, ut quidquid in his mercibus erit, quodque inde receptum erit, id inter* 215. LXXIII.a. *patrem dominumue, si quid ei debebitur, et ceteros* b. r. *creditores pro rata portione distribuatur. et quia ipsi patri dominoue distributionem permittit, si quis ex creditoribus queratur, quasi minus ei tributum sit, quam oportuerit, hanc ei actionem accommodat, quae tributoria appellatur.* §. 73. *Praeterea introducta est actio de peculio deque eo, quod in rem patris dominiue uersum erit: ut, quamuis sine uoluntate patris dominiue negotium gestum erit, tamen, siue quid in rem eius uersum fuerit, id totum praestare debeat, siue quid non sit in rem eius uersum, id eatenus praestare debeat, quatenus peculium patitur. in rem autem patris dominiue uersum intellegitur, quidquid necessario in rem eius impenderit filius seruusue: ueluti si mutuatus pecuniam creditoribus eius soluerit, aut aedificia ruentia fulserit, aut familiae frumentum emerit, uel etiam fundum aut quamlibet aliam rem necessariam mercatus erit. itaque si ex decem ut puta sestertiis, quae*[33] *seruus tuus a Titio mutua accepit, creditori tuo quinque sestertia soluerit, reliqua uero quinque quolibet modo consumpserit, pro quinque quidem in solidum damnari debes, pro ceteris uero*

quid. [33] *sestertiis, quae.* Inst. *aureis, quos.* Et mox: *mutuos; aureos; reliquos; toti* decem *aurei; versi; totos* decem *aureos.* Quod aureis sestertia substitui, qui Commentar. III. §. 102. cum §. 5. I. de inutilib. stipulat., nec non ejusdem Commentar. §. 113. cum §. 5. I. de fidejussor. contulerit, non impro-

§. 73. §. 4. I. quod cum eo contractum est. *licet — — condemnationes.* Conf. §. 74.

quinque eatenus, quatenus in peculio sit. ex quo scilicet apparet, si tota decem sestertia in rem tuam uersa fuerint, tota decem sestertia Titium consequi posse. licet enim una est actio, qua de peculio, deque eo, quod in rem patris dominiue uersum sit, agitur, tamen duas habet condemnationes. itaque iudex, aput quem ea[34] *actione agitur, ante dispicere solet, an in rem patris dominiue uersum sit: nec aliter ad peculii aestimationem transit, quam si aut nihil in rem patris dominiue uersum*[34a] *in-*
216. *tellegatur, aut non totum. cum autem quaeritur,*
LXXIII.b. *quantum in peculio sit, ante de**||ducitur, quod patri
b. r. dominoue[35], quique **in potestate eius sit, a fi**|lio seruoue debetur[36]: et quod superest, hoc[37] solum peculium **esse** |intellegitur[38]. **aliquando tamen id, quod ei**[39] debet filius ser|uusue, qui in potestate 4
patris dominiue **est, non**[40] deduci|tur ex peculio: uelut (*si*) is, cui debet, in huius ipsius peculio |sit[41].

§. 74. Ceterum **dubium non est, quin is quoque, qui*

babit, spero. [34] Inst.: *de* ea. [[34a] Gösch. dedit *uersum esse*. Sed meliores libri verbum ignorant.] [35] Sched.: *q* patri *domino***(?)*e* Inst. *quidquid servus domino*. [36] *quique* etc. Sched.: *quiq* (quique) ———————|*lio* (Desiderantur litterae circiter 16. In Cod. scriptum puto: *in potest. e' sit a fi|lio*) seruoue *debet* (debetur). Inst.: *eive, qui* in potestate ejus *sit, debet*. [37] Inst. *id*. [38] Sched.: peculium ** |intellegitur. Inst. *peculium intelligitur*. [39] Ex Inst. Cum litterae desiderentur circiter 13, in Cod. ita scriptum esse pono: *aliqd tm. id q ei* [40] Desiderantur litterae 2. In Cod. fuerit *ē. n̄. debet* etc. Inst. *debet servus*, qui in *potestate* (Cuj. *potestatem*) *domini sit*, non. [41] Sched. *peculi** |*s***t uelut* etc. Inst.: veluti si *is in* hujus ipsius (Hal. *in ipsius*) peculio sit. [42. 43] Ex

§. 74. *Ceterum ——— de in rem uerso agere potest*. §. 5. I. quod cum eo contractum est. *et potest ——— habere*. cit. §. 5. I. conferenda et in reliquó hoc articulo, *ut supra diximus*. Vid. §. 73.

*iussu patri**s[42] |dominiue contrax**erit, cuique insti-*
8 *toria, uel exerci**|toria[43] formula[44] competit, de peculio, aut de in rem uerso[45] |agere possit. sed nemo tam stultus erit, ut qui aliqua |illarum actionum sine
11—13 dubio solidum consequi possit[46], |in difficultatem se deducat[47] probandi[48], **in rem patris dominiue uersum esse, uel habere filium seruumue peculium, et tantum habere, ut solidum sibi s**|*olui possit*[49]. Is quoque, cui tributoria actio conpetit, de pecu|lio, uel[50] de in rem uerso agere potest. sed huic sane plerum-
16 que |expedit, hac potius actione uti, quam tributoria. nam in tri|butoria eius solius peculii ratio habetur, quod in his mer|cibus **continetur**[51], quibus negotiatur filius seruusue, **quod**|que[52] inde receptum erit:
20 at in actione peculii, totius. |et potest quisque tertia forte, aut quarta, uel *etiam* minore par|te peculii negotiari, maximam uero partem **in praediis, uel**[53] |in a*l*iis[54] rebus habere[55]. iu*d*ici *autem* si[56] potest

Inst., nisi quod ibi est: qui *jussu domini contraxerit.* [Scripsi *contraxerit,* quod Inst. libri tantum non omnes habent. Gösch. contrax**it*] [44] Inst. *actio.* [45] *aut* etc. Inst.: *deque eo, quod* in rem *domini versum est.* [46] Sched.: *p̷it u* [47] *sed nemo* etc. Inst.: Sed *erit stultissimus, si omissa actione, qua facillime* solidum *ex contractu* consequi possit, *se ad* difficultatem *perducat.* [48] Sched. *pbando* Inst. *probandi.* [49] Ex Inst.: patris tamen filiique mentionem de meo inserui. Conf. not. 31. Sched. in principio vers. 14. ductus exhibent hos: **//m(?)c̄c/* [50] Inst.: competit, *aeque* de peculio *et.* [51] In Cod., ut opinor, est *'7tinet';* desiderantur enim litterae circiter 6. [52] *q|q̄.* Sched. **|q* [53] Requiruntur litterae 7. Itaque scriptum conjicio: *in p̀dis ū.* [54] *alis.* Sched. *a///* [55] *et potest* etc. Inst.: Et potest quisque tertia forte *parte peculii,* aut quarta, vel etiam *minima negotiari, majorem autem* partem in praediis *et* (Hal. *vel*) *mancipiis, aut fenebri pecunia* habere. Bien. pro *tertia, parte* etc. edidit *tertiam, partem* etc. [56] Sched.

adprobari, id, quod [57] |*debeatur*, *totum* [58] in rem patris dominiue uersum esse, ad |hanc actionem transire 24
217. LVI. a. debet. nam, ut supra diximus, ||eadem formula et de peculio et de in rem uerso agi|tur [59].

§. 75. Ex maleficiis filiorum familias seruorumue, ueluti [1] |si furtum fecerint [2], aut iniuriam commiserint, no|xales actiones proditae sunt, uti liceret patri do- 4
minoue [3] aut |litis aestimationem sufferre, aut [4] noxa*e* dedere. *e*|*rat* enim [5] inicum, nequitiam eorum ultra ipsorum corpo|ra parentibus dominisue [6] damnosam esse. §. 76. Consti|tutae sunt autem [7] noxales actio- 8
nes aut legibus, aut edicto. |legibus: uelut furti lege XII tabularum; damni iniuriae | [8] lege Aquilia. edicto Praetoris: uelut iniuriarum et ui bonorum ra|ptorum. §. 77. Omnes autem noxales actiones cap*ut* [9] sequun-

lo//⁎cm⁎s⁎ Bl. /(vel *l*)*u*(vel //)//*cc⁎⁎ad* [Id est *iudici at.*(autem) *si* Hoc recepi.] [57] *potest* etc. Ed. 1.: ⁎ approbari id ⁎ Sched.: *p adpbari* id *q* Bl.: *p̄ adpbari* id *q* (Lege: *potest* a. i. *quod*). [58] Sched. |————// Bl. |⁎⁎*ur*(vel *o*)*at*(vel *n* pro *at*)*pr u⁎c//* [Loco duodecim asteriscorum haec posui, *deueatur totū* Conf. §. 73, item Inst. et Theoph.] [59] Ed. 1.: *uti*|*mur* Sched. /⁎/⁎(?)|*ur* Bl. *agi*|*tur*

§.§. 75—79. [1] Sched. *seruorum ūū//* Bl. *seruorumū ūuti* Inst.: Ex *maleficiis servorum*, *veluti.* [2] Inst.: fecerint, *aut bona rapuerint, aut damnum dederint.* [3] *uti* etc. Inst. *quibus domino damnato permittitur.* [4] In Inst. ap. Cuj. *aut hominem*; ap. Hal. *aut ipsum hominem*; ap. Bien. *aut hunc hominem* legitur. [5] Sched. *noxa⁎ deder/* c|//*a/ ⁎* Inst.: *Namque* erat. [6] Inst. *corpora dominis.* [7] Inst.: *Sunt autem* constitutae. [8] Sched. item Bl.: iniuriae *ū*|*ut* (uelut). [9] Sched. item Bl. *capita* [Hoc Gösch. ferri posse negabat allata l. 1 §. 18 D. 16, 3. Adde l. 7 §. 1 D. 4, 5. l. 43 D. 9, 4.] [10] Inst.:

§. 75. *Ex———dedere.* pr. I. de noxal. act. *erat* etc. §. 2. eod.

§. 76. §. 4. I. de noxal. act.

§. 77. §. 5. I. de noxal. act. *primo commentario tradidimus.* Vid. Commentar. I. §. 160.

tur[10]. |nam si filius[11] tuus seruusue noxam[12] commiserit, qu|amdiu in tua[13] potestate est[14], tecum est actio: si in alteri|us potestatem peruenerit, cum illo incipit actio esse: si sui |iuris coeperit esse, directa actio cum ipso est, et noxae |deditio extinguitur[15]. ex diuerso quoque directa actio no|xalis esse incipit[15a]. nam si pater familias noxam[16] commi|serit, et hic se in adrogationem tibi dederit, aut[17] ser|uus[18] tuus esse coeperit, (*quod*)[19] quibusdam casibus accidere pri|mo commentario[20] tradidimus, incipit tecum[21] no|xalis actio esse, quae ante directa fuit[22]. §. 78. Sed si filius patri, |aut seruus domino noxam commiserit, nulla actio |nascitur[23]: nulla enim omnino inter[24] me et eum, qui *in*[25] pote|state mea est, obligatio nascitur[26]. ideoque etsi in alienam ||potestatem peruenerit, aut sui iuris esse coeperit[27], neque cum 218. LVI. b.

Omnis autem *noxalis actio* caput *sequitur*. [11] Ita Cod. Bl. Sched. *//l/us* [12] Inst.: Nam *si servus tuus* noxam (Cuj. et Bien. *noxiam*). [13] Ed. 1.: **tua** Sched. *** Bl. *ttua* vel *tu/a* [14] Inst. *sit.* [15] *ei sui iuris* etc. Inst.: *At* (Bien. *aut*) si *manumissus fuerit, directo ipse tenetur*, et *extinguitur* noxae deditio. [[15a] Sched. *ee. incincipit*] [16] Inst.: Nam si *liber homo noxiam.* [17] Ita Cod. Bl. Sched. *a//** [18] *et hic* etc. Inst.: et *is servus.* [19] Ex Inst. [20] *accidere* etc. Inst.: *effici* primo *libro.* [21] Ita Cod. Bl. Sched. */ecum* [22] *noxalis* etc. Inst.: *esse* noxalis actio, quae *antea* directa *fuisset.* [23] *Sed* etc. Inst.: *Si servus* domino *noxiam* commiserit, *actio* nulla nascitur. [24] *nulla* etc. Ed. 1.: nulla *enim inter* Sched.: nulla *///*/*/m*(vel *u**)*n///*/* Bl.: nulla *e/*(enim) omnino *x*(inter) [25] *qui in.* Cod. *q́n* [26] *nulla enim* etc. Inst.: *Namque* (Bien. *nam*) inter *dominum* et eum, qui in potestate *ejus* est, *nulla* obligatio *nasci* (Bien. *esse*) *potest.* [27] *potestatem* etc. Inst.:

§. 78. *Sed* — — — *agere me non posse.* §. 6. I. de noxal. act. *unde quaeritur* etc. Conf. Paulus, L.18. de furt. Neratius, L.64. eod. Tryphoninus, L.37. de noxalib. act.

ipso, ne|que cum eo, cuius nunc in potestate est[28], agi potest. unde quaeritur, |si alienus seruus filiusue noxam commiserit mi|hi, et is postea in mea esse coeperit potestate, utrum interci|dat actio, an quiescat. nostri praeceptores intercidere pu|tant, quia in eum casum deducta sit, in quo actio[29] consi|stere non potuerit: ideoque, licet exierit de mea potesta|te, agere me non posse[30]. diuersae scholae auctores, quamdiu in mea potestate sit, quiescere |actionem putant, cum ipse mecum agere non possum[31]: cum |uero exierit de mea potestate, tunc eam resuscita|ri. §. 79. Cum autem filius familias ex noxali causa mancipio datur[32], diuersae scholae auctores |putant, ter eum mancipio dari debere, quia[33] lege XII |tabularum cautum sit, (*ne aliter filius de potestate patris*) exeat, quam si ter *fu*er*it*[34] mancipatus. Sabin*us*[35] |et Cassius ceterique nostrae scholae auctores suffi|cere unam mancipationem (*putant*); crediderunt enim |tres[36] lege XII tabularum ad uoluntarias mancipationes per|tinere.

potestatem *servus* pervenerit, aut *manumissus fuerit.* 28 Inst. *sit.* 29 Ed. 1.: **actio** Sched. ⁎⁎ Bl. *a7* 30 *unde quaeritur* etc. Inst.: *Vnde si* alienus *servus noxiam tibi* commiserit, et is postea in *potestate tua* esse coeperit, *intercidit* (Hal. *interdicitur*) *actio: quia* in eum casum deducta sit, in *quo consistere* non *potuit.* Ideoque, licet exierit de *tua* potestate, *agere non potes: quemadmodum* etc. 31 Cod. *p'sum* [Gösch. dedit *possim.* Dixi ad II, 60 n. 13[a].] 32 Sched. *det* Bl. *dat'* 33 Sched. *qu//*(?) Bl.: quia *e* 34 Sched. *fuit* pro *fuit,* ut opinor. 35 Sched. *sau/nr* 36 [Ed. 1 et 2 mancipationem crediderunt; tres |enim] Cod. inverso ordine *enim*|*tres* exhibet. Quem ordinem probat Hugo, ut qui sic scribendum arbitretur: Cum autem filius familias etc. diuersae scholae auctores putant etc. quam si ter fuerit mancipatus; Sabinus etc. sufficere unam mancipationem, crediderunt enim, tres etc. [Harum neutra

§. 79. Conf. supra Commentar. I. §.§. 140. 141. 132. 135.

H |§. 80. Haec ita de his personis, quae in pote-
state (*sunt*), siue ex contra|ctu, siue ex *m*aleficio ea-
20 rum *controuer*sia esset. quod uero [1] ad *eas* [2] |perso-
nas, quae in manu mancipioue sunt, *quotiens* aut *ex*
contractu, aut [3] |ex *malef*icio earum [4] ageretur, nisi
ab eo, cuius iuri subi|ectae sin*t*, *in soli*d*um* [5] defendan-
tur, bona, quae earum *fu*|tura *f*oren*t*, si *eius* iuri [6] sub-
24 iectae non essent, *uene*unt [7]. |sed cum resciss*a capitis* 219.
1—23 *deminutione* [8] imperio continenti iud*ic*||*io* [9] ———— CXXV. a. b. r.

ratio cum perpetuo Gaii usu convenit. Nam Göscheniana exigit ut v. 12, ubi est *putant*, scribatur *putaverunt:* vide quae dixi III, 168. Hugonianam improbandam docui II, 231. *Putant*-*putant* eodem loco firmavi. *Putant: crediderunt enim* his exemplis tueri possum. II, 79 *putant: idque placuit. putant: idque visum est.* L. 68 §. 3 D. 30 *sensit: unde ait.* II, 218 *existimaverit: nam, inquit.* III, 140 *negavit: quam sententiam probat. putat: cujus opinionem secutus est.*]

§.§. 80. 81. [1] *siue ex contractu* etc. Ed. I.: siue ex con*tra*|*ctu*, siue ex *maleficio* ***************** Sched.: siue ex *co*(vel *c/*)*ulla*|*mu* siue ex **a**//***///(vel *m* pro ///)***o*(vel *r*)/*n* — — c — Bl.: siue ex contra|ctu siue ex c****leficio* (maleficio) *ear.* (earum) /*no*(vel *e*, vel c)*m*(vel *o/*)/(?)*s/a* (Lege *ↄtrouͨsia* i. e. controuersia) *ēet* (esset) *q* (quod) *ů* (uero) [2] Sched. **a** [3] Ed. I.: sunt **** ********** cum| Sched. *s̄* (sunt) //////*s a*(?) /*c*(vel /) //*/(?)*cum* An: *si legitimo iudicio?* Conf. vers. 24. [Feci pro 17 asteriscis *q͛tiens ā ex ↄtractu ā*] [4] Ed. I.: |************ earum Sched. |c(vel *s*)*x o*(?)***l*///(vel *a*)c(vel *s*)/*u ear.* [Sic.] Bl.: |ex — — — — Lege: ex *contractu ear.* (earum) [Immo ex *maleficio* Sententiam Huschk. perceperat.] [5] *sint* etc. Ed. I.: sunt, ***** ****** Sched. *s/n*(vel *u*)*unco*//*c*(vel *e*)*um* Lege: *sint in solidum.* Vnterholzner. [6] *quae* etc. Sched. *q̄* (quae) *car* (earum) /*(?)|*tura* (futura) *co*(vel *u*)*ren/* (forent) si *coiure* (eo iure; pro *eius iuri*). [7] Sched. /(?)*u*(vel //, vel /*a*)*n/a*(?)N Lege *ueneunt.* Vnterholzn. [8] Sched. *rc/ss/*(vel c, vel *o*) *p*(?)*np* /(vel *s*)/(?)*s*(?) Bl. *rc/sac.p*(vel /) *foro* [Huschk. *℞cissa kap dm* quod recepi.] [9] Sched. *iud**c||-

§. 80. *nisi ab eo — — ueneunt.* Conf. supra Commentar. III. §. 84.

——— ——— ——— [10] |— — — — 24

220. CXXV. b. — — — enim — — — — — — [11] ||— — — — — — —

b. r. §. 81. *quamquam* diximus ****** *permis*|sum fuisse, ei mortuos homines dedere, tamen [12] etsi quis |*eum* dederit, qui [13] fato suo uita excesserit, aeque libera*tur* [14].

|§. 82. **Nunc admonendi sumus, agere posse* 4 *quemlibet aut suo nomine, aut alieno** [1]. |alieno, uel-

[10] Bl. e vers. 12. eruit haec: *u*(vel *n*, vel *et*)*/n*(vel *u*)*dexsi* — — — — — *ers* — — — [11] *enim* deest in Ed. 1. Bl.: enim *e***s*(vel *a*)*//aten*(vel c)*ouer/t*(vel *u* pro */t*) [12] Ed. 1.: || ——— ——— ——— ——— |§. 81. *** fuit ei mortuos homines dederet *** Sched.: || ——— ——— ——— ——— |*sum fuit e/* mortuos homines *dederetm*(vel ///) Bl.: || C(vel Ɛ) ——— *pa*** $\overline{qq}$ (quamquam) diximus(?) *f/s*(vel *re* pro *f/s*)**$\overline{a}$ ******r*|*sum* (permissum) $\overline{fu/e}$ (fuisse) *e/* mortuos homines dedere *tm* (tamen). Vocem *permissum*, quae mihi indubia videtur, verbum aliquod, cui negandi vis insit, praecedere necesse est. [*Fuisse* isto modo notari posse non didici. Itaque ex hac parte rectius Hollw. *quamuis, ut supra* $\overline{qq}$ (quoque) diximus, *reo* $\overline{n}$ *permissum fuit et* mortuos, nisi quod cum Böckingio scribendum est $\overline{fuit}$ (fuerit). Sed in his ea quae Huschkio debentur, *reo non*, negatione alieno loco posita, item adjectiva conjunctio *et* vel *etiam*, ferri non possunt. *f/s***$\overline{a}$ potest esse *num*$\overline{q}$ (numquam): *e/mortuos* puto librarium male scripsisse, cum deberet esse *emortuos*. Huschk. *demortuos*] [13] Sched. |*cu** dederit *q* [Videndum an scribi possit |*u/*$\overline{u}$ (uiuum) *dede*R (dederit) *isq.* (isque)] [14] Sched. *libera*

§.§. 82—87. [1] Ex Inst., praeterquam quod ibi est: quemlibet *hominem*. Ego vocem *hominem*, qua sane carere possumus, omisi, cum vix reliqua capiat unius versus spatium. [*hominem* omittunt aliquot apud Schraderum codices. *quemlibet hominem* ab antiquissimo Bambergensi abesse dicitur. Gaium scripsisse puto *agere licere*, ut in proximis, ubi Inst. item habent *posse*.]

§. 81. Conf. Iulianus, L. 39. §. 4. de noxalib. act. Vlpianus, L. 42. §. 1. eod.

§. 82. pr. I. de iis, per quos agere possumus. Conf. Vlpianus, L. 123. pr. de R. I.

uti cognitorio [2], procuratorio, tutorio, |curatorio: cum olim; *quo tempore erant legis* actiones, in |usu fuisset, alterius nomine agere non licere, **nisi** [3] pro po-
8 pul|*o et libertatis causa* [4]. §. 83. Cognitor autem certis uerb*is* [5] in litem cora*m* [6] |aduersario substituitur. nam actor *ita* [7] cognitorem |dat: QVOD EGO A TE [8] uerbi gratia FVNDVM PETO, IN EAM REM |LVCIVM TITIVM *TIBI* COGNITOREM DO; ad*uersarius*

[2] *cognitorio* deest in Inst. [3] *cum olim* etc. Sched.: cum olim *q//c*(vel *o*)*/*o///* *(?)*o**/* /c*/s aon*cc in | usu fuissent *alter* nom* agere *n licere** Ed. 1.; cum olim, q*uamdiu erant leg*is action*es*, in | usu fuisset, alterius nomine agere non licere, **nisi** Hanc lectionem merito reprehendit Brinkm., qui sic scribendum existimat: c. o., quamdiu *tantum* legis actiones in usu *fuissent*, alterius nomine agere non *liceret*. Quamquam autem nunc de cetero ipse Brinkmanno adstipulor, in contextum tamen non recepi vocem *tantum*, quippe quae mihi neque sententiae satis convenire videatur, neque ductibus, quos Sched. exhibent: ex his potius elicerem *adhuc*, nisi mihi displiceret istius verbi cum verbo *quamdiu* copulatio. [Ed. 2 c. o., *quamdiu* ****** *leg*is act. in |u. fuissent, a. n. a. n. licere*t*, (*nisi*)] Illud sane neminem fugiet, rectam scribendi rationem pro *fuissent* requirere *essent*. Multa tamen ejusmodi intacta reliqui; incertus enim sum, utrum ipsi Gajo, an librarii negligentiae tribuenda sint. Restat, ut de Inst. dicam. Ibi sic legitur: cum *olim in* usu *fuisset,* alterius nomine agere non *posse*, nisi. [Scripsi *quo temp̄ erant* — *fuisset* — licere *n*] [4] *pro* etc. Sched. *p* (pro) *popu*|*q* (populo) *cs* (et) ****//s* (In Cod. fuerit *lib.tis* i. e. libertatis) *c̄* (vel *q̄* — causa). Inst.: pro populo, *pro libertate, pro tutela.* [5] *autem* etc. Ed. 1.: *************** Sched.: ***(?) *ccp*(vel *r*)*//* */d*** Hollw. in Addendis ad Ed. 1.: *q̄d.* (quidem) certis *ūbis* (uerbis). Bl.: *āt* (autem) certis *ub*** [6] Sched. *cor*(vel *p*)*a** [7] Sched. *//* [8] Sched.: *q* (quod) *ege* (ego) a *tç* (te)

§. 83. Conf. Festus, sub voc. Cognitor. Asconius, in Divinat. cap. 4. (pag. 104, 8 Orell.) Interpres ad L. 7. C. Th. de cognitor. et procurator. Vatic. Fragm. §.§. 318. 319.

|ita: QVANDO TV A ME FVNDVM PETIS, IN EAM 12
REM PVBLIVM MAE|VIVM COGNITOREM DO[9]. potest, ut actor ita dicat: QVOD EGO |TECVM AGERE[10] VOLO, IN EAM REM COGNITOREM DO[11]; ad|uersa*rius* i*t*a[12]: QVAN*DO* TV MECVM AGERE *VIS, IN EAM REM*[13] |COGNITOREM DO. nec interest, prae- 16
sens an absens cognitor |detur. sed si absens datus fu*e*rit[14], cognitor ita erit, si co|gnouerit **et susce*pe*rit*[15] officium cognitoris. |§. 84. Procurator uero *n*ullis P
certis uerbis in litem *consti*|tuitur[16]; sed ex solo man- 20

[9] *Lucium Titium* etc. Ed. 1.: LVCIVM TITIVM ********************************* |itaque **si** *tu* a *me* fundum p*etas* *********************** |TITIVM COGNITOREM DO. Sched.: lucium titium ***b* *a*q*///o**m **o /**m*(?)/*p*(vel *r*)/*ap*(vel *r*)/*l*(?)*/ |ita *q** ///* a *mc* fundum *p*(vel *r*)*c**s /*////*(vel *m* pro *///*)*****b/ p*(vel *r*)**/bl///o/ mo|t/t/um* cognitorem do Hollw. in Addendis ad Ed. 1.: lucium titium *tibi cognitorem do aducrſariuſ* |ita *q*(quod) *tu* a *me* fundum *petis ī*(in) *cam rē.*(rem) *tibi publium ma|euium* cognitorem do. Bl.: lucium titium **b/*(tibi) cognitorem do *ad****ā*****(aduersarius) |ita *q̄a*$_o$(quando) tu a me fundum petis in eam rem publium me|uium cognitorem do [10] *tecum agere.* Ita Cod. Bl. Desunt haec verba in Ed. 1. Sched. sic habent: *cc//****er/* [11] Formula haec ad eam speciem pertinet, si in personam agitur. Sav. [12] Sched. *ad|uers//////s//a* Lege *aduersarius ita.* Sav. [13] *quando* etc. Haec in Ed. 1. desiderantur. Sched. **ā*(?) */u mc////* — — — — — — — Bl.: *q̄a*, (Librarius scripserit *q̄a*$_o$ i. e. quando. Conf. not. 9.) tu mecum agere *u***'(uis) *******m* [Sic.] In fine hujus versus sic scriptum puto: *ī* (in) *eā.*(eam) *rem* [14] Sched. *fuit*; Cod., ut opinor, *fūit* [15] *et susceperit.* Sic legendum censet Heis. Sched. post spatium, quod litteras capit circiter 7. (non 9, ut in annotationibus ad Ed. 1. dicitur), exhibent *p*(vel *r*)**r*(vel *p*)*//* [16] Sched. —|*tuit* In Cod. fuerit '*(*ti|*tuit*'; quamvis in fin. vers. 19. ad solitum litterarum numerum explendum non nisi duae desiderentur litterae. [Mirum

§. 84. Conf. §. 1. I. de iis, per quos agere possumus. item Festus, loc. cit. et Interpres ad cit. L. 7. C. Th. de cognitor. et procurator.

dato, et absente, et ignorante aduersa|rio, constituitur.
quin etiam sunt, qui putant, *uel eum* [17] procura|torem
uideri, cui non sit mandatum, si modo bona fide acce-
dat a*d* |negotium, et caueat ratam rem dominum ha-
24 biturum. |igitur ets*i non* edat mandatum pro*curato*r
******* [18] ||quia saepe mandatum initio litis in obscuro 221. LXXXIX. a.
T est, et poste|a aput [19] iudicem ostenditur. |§. 85. Tu-
tores autem et curatores quemadmodum constituantur,
4 Q |primo commentario reltulimus [20]. |§. 86. Qui autem
alieno nomine agit, intentionem quidem ex persona
domi|ni sumit, condemnationem autem in suam perso-
nam con|uertit. n*am* [21] si uerbi gratia Lucius Titius
8 (*pro*) Publio [22] Maeuio agat, ita |formula concipitur:

si Gaius vel hoc scripsit, vel quod Hollw. malebat *substituitur*. Verum puto *da|tur*] [17] *uel eum.* Ed. I.: *et eum* Sched. *⁄*o*⁄* Conjicio *ū.*(uel) *cum* [18] *igitur* etc. Ed. I.: ******* ******* mandatum ****************** Sched.: *c**c//(?)ll*c/*//* mandatum *p*(vel *⁄*)*lc*(?)*r*(vel *p*)****s*(?)*p*(?)*c*//l*(?)***(?)*a*(?) [Sic.] Bl.: *⁄*(?) *g*(vel *q*, vel *c*)*⁄*(vel *f*)*tur*(vel *rct* pro *tur*)*s*(?)*u*ed*(vel *aue* pro **ed*)*at* mandatum .****re* ***h*** Lege: *igit'* (igitur) *etsi n̄* (non) *aueat* (habeat) mandatum *agere t̄m* (tamen) *p'se* (posse). Nieb. [Rectius Hollw. *etsi n̄ edat* mandatum; quod recepi. Sed ita quoque hic versus non plures litteras habet quam 31. Itaque apparet, quo loco schedae habent *plcr**sp*, Blumium spatio non accurate indicato exhibere ****r*, cum deberet esse ********r* Quare posui *pcurator,* delevi *agere tamen posse.* Supersunt in schedis Gösch. haec, *c*//l*a*, apud Blumium *c**h***; quae ita fere formari licebit, *expiri p* (experiri potest), vel *ei dat' āo* (datur actio).] [19] Ed. I.: poste*a* |aput Sched.: *p'te* |aput Bl.: *p'te|a* aput [20] Sched. *tutor, curator, con⁄tituatu** exhibent; Bl. *tutoℛ, curatoℛ, con ⁄tituantur.* In Inst. sic legitur: *Tutores et* curatores quemadmodum constituantur, primo *libro expositum est.* [21] Sched. // Bl. *n'* Legendum *ñ* i. e. nam [22] Sched. item Bl.: titius *p̄l.*

§. 85. §. 2. I. de iis, per quos agere possumus. *primo commentario rettulimus.* Vid. Commentar. I. §. 144. sq.

§. 86. Conf. Theophilus, IV, 10, §. 2. item supra §. 55.

SI PARET NVMERIVM NEGIDIVM PVBLIO MAEVIO
SESTERTIVM X MILIA DARE OPORTERE, IVDEX
NVMERIVM NEGIDIVM LVCIO TITIO SESTERTIVM
|X MILIA CONDEMNA; SI NON PARET, ABSOLVE[23].
in rem quoque si agat, intendit, Publii *Maeuii*[24] rem
|esse ex iure Quiritium, et condemnationem in suam
personam |conuertit. |§. 87. Ab aduersarii quoque 12 A
parte si interueniat aliquis, cum quo actio consti|tui-
tur, intenditur, dominum dare oportere; condemnati|o
autem in eius personam conuertitur, qui iudicium ac-
cepit. |sed cum in rem agitur, nihil (*in*) intentione[25]
facit eius persona, |cum quo agitur, siue suo nomine, 16
siue alieno aliquis |iudicio interueniat: tantum enim
intenditur, rem actoris esse.

|§. 88. Videamus nunc, quibus ex causis is, cum V
quo agitur, uel hic, qui a(*git, co*)|gatur[1] satisdare.
§. 89. Igitur si[2] uerbi gratia in rem tecum a|ga*m*[3], 20
satis mihi dar*e* debes. a*e*quu*m*[4] enim uisum est, (*te*)
de eo, quod[5] |interea tibi rem, quae an a*d* te perti-

[23] *Si paret* etc. Sched.: s̅(si) o̅(pro p̅ i. e. paret) n̅(numerium) n̅(negidium) p̅(publio) m̅(maeuio) *ss* (sestertium) x̅ m̅(milia) d̅(dare) o̅(oportere) ı̅(iudex) n̅(numerium) n̅(negidium) */(pro l̅. t̅., ut opinor, i. e. lucio titio) *ss* (sestertium) |x̅ m̅(milia) c̅(condemna) s̅(si) n̅(non) p̅(paret) a̅(absolue). Bl. in vers. 8. agnovit siglas p̅(paret) et l̅ t̅(lucio titio) [24] *publii maeuii.* Sched. p̅l̅. (publii) *///e/* Bl. *pl̅ ute/* [Sic.] [25] Cod. *n̸*(nihil) *intention.*

§.§. 88—102. [1] Sched. item Bl. *a|gat* [Ed. 1 et 2 a|git] [2] [Edd. satisdare (*cogitur*). §. 89. Igitur si] Sched.: satisdare *igit'* si Bl.: satisdare igitur si Librarius, ut mihi videtur, verborum *cogitur* et *igitur* similitudine deceptus, prius excidere passus est. Hugo vero nihil excidisse, sed librarium pro *cogitur* perperam *igitur* scripsisse existimat. [3] Sched. item Bl. *a|gat* [4] *dare* etc. Cod. *dari deues aquun* [5] In Ed. 1.

§. 87. Conf. Theophilus, loc. cit.

§. 89. *ut si uictus* etc. pr. I. de satisdat.

neat dubium (*est*), posside|re conceditur, cum satisdatione mihi cauere: ut si uictus |sis, nec rem[6] ipsam
24 restituas, nec litis aestimationem suf|feras[7], sit mihi
potestas, aut tecum agendi, aut cum sponsoribus ||tuis[8]. 222. LXXXIX. b.
§. 90. Multoque magis debes satisdare mihi, si alieno
C nomine iudi|cium accipias[9]. |§. 91. Ceterum cum in
rem actio duplex *sit*[10], aut enim per formulam peti-
4 to|riam agitur, aut per sponsionem, si quidem per formulam petito|riam agitur, illa stipulatio locum habet, quae appellatur iu|dicatum solui[11]: si uero per sponsionem, illa, quae appellatur |pro praede litis et uindiciarum. §. 92. Petitoria autem formula haec est,
8 |qua actor intendit, rem suam esse. §. 93. Per sponsionem uero |hoc modo agimus. prouocamus aduersarium tali spon|sione: SI HOMO, QVO DE AGITVR, EX IVRE QVIRITIVM MEVS EST, SESTERTIOS XXV NVM|MOS[12] DARE SPONDES? deinde formulam edi-
12 mus, qua[13] |intendimus, sponsionis summam nobis dare[14] oportere. |qua formula ita demum uincimus, si probauerimus, |rem nostram esse. |§. 94. Non[15]

vocula *quod* male ad sequentem versum trahitur. [6] Cod. |sis *rem n'* (nec) [7] Cod. *sufferras* [8] *ut si uictus* etc. Inst.: ut si victus *esset* (Cuj. et Bien. vocem *esset* omittunt), nec rem ipsam *restitueret,* nec litis *aestimationem* (Cuj. et Bien. addunt *ejus*), *potestas esset petitori,* aut *cum eo* agendi, aut cum *fidejussoribus ejus.* [9] *Multoque* etc. Inst.: *Multo* magis *is, qui in rem actione conveniebatur, satisdare cogebatur,* si alieno nomine judicium *accipiebat.* [10] Sched. /// [11] Sched. *sol.* [12] *sestertios* etc. Sched. *ss* (sestertios) *xx.u nū.|mor'* (pro *nū.mos,* ut opinor). [Hollw. *CXXV*] [13] Cod. *quia* [14] Sched. *dare* [Ed. 1 et 2 dar*i*] [15] Sched. $\overline{N}$ [Id est *Non.* Edd. Nec]

§. 90. cit. pr. I. de satisdat. §. 91. *quae appellatur iudicatum solui.* Conf. cit. pr. I. de satisdat. *pro praede litis et uindiciarum.* Conf. supra §. 16. infra §. 94. item Cicero, in Verrem, Lib. I, cap. 45. §. 92. Conf. supra §. 41. item Cicero, in Verrem, Lib. II, cap. 12. §. 94. *ideo autem* etc. Conf.

tamen haec summa sponsionis exigitur. nec [15a] enim
poenalis est, |sed praeiudicialis [16], et propter hoc so- 16
lum fit, ut per eam de re iudi|cetur. unde etiam is,
cum *quo agitur*, **non** *restipulatur*. *ideo* [17] |autem
appellata est pro praede litis uindiciarum [18] stipulatio,
quia [19] in lo|cum praedium successit; *quia* [19a] olim,
cum lege agebatur, pro lite et *uin*|diciis [20], id est, pro 20
re et fructibus a possessore petitori daban|tur prae-
des [21]. |§. 95. Ceterum si aput centumuiros agitur, C
summam sponsionis non per |formulam petimus, sed
per legis actionem: sacramento enim re|*um* prouo- 24
camus [22]; eaque sponsio sestertiorum cxxv nummo-
223. CV. a. rum [23] fit *scilicet* ||propter legem [24] ********** [25].

[15a Sched. *n* Edd. non] 16 Sched. *poenal//* pro *poenalis* et *piudicia//s* pro *piudicialis* exhibent. 17 *is cum* etc. Ed. 1.: is, cum *quo agitur* **************** *ideo* Sched.: is cum *q*(vel c)*oc*(?) *a*(?)*d*(?)//*c*(vel /)/* ** *ca*(?)///(?)*l(?)*a*(?)* **de* Lege: is cum *quo agitur* n̄.(non) *restipulat'* (restipulatur) *ideo*. Sav. 18 *litis uindiciarum*. Sic, non inserta vocula *et*, quam Ed. 1. hoc loco contra Cod. fidem exhibet, etiam aput Ciceronem legitur, in Verrem, Lib. I, cap. 45. 19 Sched. **a*; pro *q́a* [19a Sched. *q*· id est *qͅ* Gösch., deleto in fine sententiae *praedes*, hic *qui* scribere maluit quam repetitam conjunctionem ferre. Est tamen haec repetitio Gaiani moris. Vide II, 54. 84. l. 78 D. 35, 2.] 20 Sched. *u**|*diciis* 21 Sched. a *p'sessor/** petitori *dab*(?)*ā*|*t' p̀des* 22 *sacramento* etc. Ed. 1.: sacramento **** |** prouocat * Sched. *rac*(vel *d*)*aa*(?)*m̄/o* /* *p*(vel *r*)*e*|*re* *puocatu*(vel *o*) Bl.: *racram̄to*(vel / — sacramento) *ñ* (enim) *re*|*re* (reum?) *puócam* (vel *ta* pro *m* — prouocamus). 23 *eaque* etc. Sched.: *e*(vel c)*aq̄*. [Bl. *eaq̄*] (eaque) sponsio *ss*(vel **s* — sestertiorum) *c̄*(vel *ō*)*xxu*. *numm̄* (nummorum). 24 [Ed. 2 fieri solet ||propter legem] Ed. 1.: fit ****||** legem Sched.: *f//* ****||*p̄r*(vel *p̄p*) legem Bl.: *fit so*(vel *g*, vel *q*)*let*(vel *le*, vel *ra*, vel *r/* pro *let*) ||*p̄r* legem Ego librarium sic scripsisse mihi persuadeo: *fit solet* ||*p̄p*. (i. e. pro-

supra §. 16. item §. 91.
§. 95. Conf. supra §. 31. item

Cicero, in Verrem, Lib. I, cap. 45, et de Oratore, Lib. I, cap. 38.

1 |§. 96. Ipse autem, qui in rem agit, si suo nomine agit, satis non dat[26]. §. 97. Ac |nec si per cognito-
4 rem quidem agat*ur*, *n*ulla[27] satisdatio uel ab ipso, |uel a domino desideratur. cum enim certis et quasi sol-
lemni|bus uerbis in locum domini substituatur cogni-
P tor, |merito domini loco habetur. |§. 98. Procurator uero si agat, satisdare iubetur[28], ratam rem domi-
8 |num habiturum. periculum **enim est**[29], ne iterum
domi|n*us* de eadem re experiatur[30]. quod periculum
10. 11 (*non*) interuenit, si |per cognitorem actum fuit; quia
12 de *q*ua re quisque per cognito|rem egerit[31], de ea non magis amplius actionem habet, quam si ipse |egerit. §. 99. Tutores et curatores eo modo, quo et pro-

pter) *legem*; at pro *fit* reponendum existimo *fieri*. [Immo *fit sclct* (vel *sclc.* — scilicet) *pp. legem*] [25] Ed. I.: * repertam Sched. c(vel *g*)*repertam* Bl.: *crepu*(vel *i*)*riam* (An *Papiriam*?) De lege Papiria in explicando hoc loco cogitaverunt etiam Dirksen. et Vnterholzner. Huschkio vero legendum videtur *Crepereiam* vel *Crepeream*. Quantum ad nomen Creperejus sive Crepereus (?) conferendi sunt Cicero, in Verrem, Act. I, cap. 10. Tacitus, Annal. Lib. XIV, cap. 5. Iuvenalis, Sat. IX, vers. 6. Marini, Gli Atti e Monumenti de' Fratelli Arvali, Part. II, pag. 655. Item inscriptio L. 2. C. Th. de divers. rescript. [Vide III, 123 n. 51.] [26] *Ipse* etc. Inst.: Ipse a., q. i. r. *agebat*, s. s. n. *petebat*, *satisdare* non *cogebatur*. [27] Sched. *agat*//*ulla* [28] Inst.: si *in rem agebat*, satisdare *jubebatur*. [29] Sched. **** Cod., ut opinor, *e* (enim) *ē*. (est). Inst.: enim *erat*. [30] Inst. *experiretur*. [31] Librarius verba *actum fuit quia de qua re quisque per cognitorem* bis scripsit. In Sched. sic est: actum fuit *qa* (quia) de *u*(?)*u*/(? — pro *qua*) re *quisū* (pro *quisq*.) *p* co|gnitorem *actum fuit qa de sua re quisq' p cognito|rem* egerit

§. 96. pr. I. de satisdat.

§. 97. Conf. L. un. C. de satisdando (Dioclet. et Maxim.). item Vatic. Fragm. §. 317. *cum enim* — — *cognitor*. Conf. supra §. 83.

§. 98. Conf. cit. L. un. C. de satisdat. item Vatic. Fragm. §. 333. *Procurator* — — — *experiatur*. cit. pr. I. de satisdat.

§. 99. cit. pr. I. de satisdat.

curatores[32], satis|dare debere, uerba edicti faciunt[33]. sed aliquando illis sa|tisdatio remittitur[34]. |§. 100. Haec 16 H
ita si in rem agatur[35]: si uero in personam, ab actoris quidem |parte quando satisdari debeat quaerentes, eadem |repetemus[36], quae diximus in[37] actione, qua in rem agitur. §. 101. Ab |eius uero parte, cum quo agitur, si quidem alieno nom*ine*[38] aliquis interueni|at, 20
omni modo satisdar*i* debet[39], quia nemo alienae rei sine sa|tisdatione defensor idoneus intellegitur. sed si quidem cum *cogni*|*t*ore[40] agatur, dominus satisdare iubetur; si uero cum procu|ratore, ipse procurator. idem et de tutore et de curatore |iuris est. §. 102. Quodsi 24
224. CV. b. proprio nomine aliquis iudicium *accipiat*[41] ||in personam, certis ex causis satisdari solet[42], qua*s* ipse Praetor |significat. quarum satisdationum duplex causa

[32] [Sic Inst.] Cod. *pcur* [33] Inst. *faciebant.* [34] Inst.: aliquando *his agentibus* satisdatio *remittebatur.* [35] Inst.: Haec ita *erant*, si in rem *agebatur.* [36] In Inst., verbis *quando* etc. omissis, est: eadem *obtinebant.* [37] *in.* Ita Cod., non *de,* ut est in Ed. 1. [38] Cod, *nomen* [39] [Ed. 1.: *satisdare debet.* Correxit Gösch. in Add. Ed. 2. Cod. *sd debet*] Inst.: *interveniret* omni modo satisdare (Hal. et Bien. *satisdaret*). [*Satis daret* libri omnes. Debebat esse *satis dabatur.*] [40] Sched. *dom*|*/o*(vel *u*)*re* Legendum *cognitore.* Sav. [41] Sched.: iudicium *al/q///d*(vel o)*a*(vel /)*r*(vel *p*)/'/(vel *n* pro /'/)//*a*(?)/ Equidem in Cod., verbo *aliquis* perperam repetito, sic scriptum esse conjicio: iudicium *aliquis accipiat* Inst.: iudicium *accipiebat.* [42] *certis* etc. Inst. *judicatum solvi satisdare non cogebatur.*

§. 100. *Haec — agatur.* cit. pr. I. de satisdat. *si uero* etc. §. 1. I. eod.

§. 101. Conf. Cicero, pro Quintio, cap. 7. Modestinus, L. 10. judicat. solvi. Vatic. Fragm. §. 317. *Ab — — quia nemo.* cit. §. 1. I. de satisdat. *alienae rei — intellegitur.* §. 5. I. eod.

§. 102. *Quodsi — — solet.* cit. §. 1. I. de satisdat. *uelut iudicati depensiue.* Conf. supra §. 25. *cuiusue bona a creditoribus possessa proscriptaue sunt.* Conf. Cicero, pro Quintio, cap. 8. Vlpianus, L. 33. §. 1. de reb. auctor. jud. possid. *siue cum eo* etc. Conf. Vlpianus, L. 31. eod.

3. 4 est: nam aut propter |genus actionis satisdatur, aut
pro*pter* persona*m* quia suspe|cta sit [43]. propter genus
actionis: uelut iudicati depensiue, aut |cum de mori-
bus mulieris agetur. propter personam [44]: uelut si
cum |eo agitur, qui decoxerit, cuiusue bona (*a*) [45]
8 creditoribus pos|sessa proscriptaue sunt; siue cum eo
herede agatur, quem Praetor suspe|ctum [46] aestima-
uerit.

0 |§. 103. Omnia autem iudicia aut legitimo iure
consistunt, aut im|perio continentur [1]. §. 104. Legi-
12 tima sunt iudicia, quae in urbe Ro|ma, uel intra [2] pri-
mum urbis Romae miliarium, inter omnes |ciues Ro-
manos, sub uno iudice accipiuntur: eaque lege Iulia
iudici*aria* [3], |nisi in anno et sex mensibus iudicata
fuerint, expi|rant [4]. et hoc est, quod uulgo dicitur,
16 e lege [5] Iulia litem anno |et sex mensibus mori [6].

[43] Hic iterum quaedam bis scripsit librarius. In Sched. sic est: nam *a* (Bl. $\overline{a}$ — aut) *pp* (Bl. $\overline{pp}$ — propter) |genus *$\overline{a}$onis* (actionis) *satisdaret'* (Corrige: *satisdat'*) $\overline{a}$ (aut) *p* (Bl. *ꝑ* i. e. pro. — Corrigo: $\overline{pp}$. i. e. propter. Conf. vers. 6.) *persona* (Corrigo: *per sonā*. i. e. personam. Conf. vers. 6.) *q$\overline{a}$* (quia) *su/pecta* |sit $\overline{pp}$. *genus $\overline{a}$onis satisdaret'* $\overline{a}$ *p* (Bl. *ꝑ*) *persona q$\overline{a}$ /u/pe|cta sit* [44] *propter personam.* Sched. *pp psonam* [45] *bona a.* Sched. *bona* [46] *Praetor suspectum.* Sched. *//o*(?)*/p*(vel *r*)*/*(?)|*c//*(vel *s*)**m*(vel **/s*) Bl. $\overline{pr}$. */u/pe|ctum*

§. §. 103 — 109. [1] Sched. item Bl. *continunt'* [2] Sched. item Bl. *ẋ*; quae sigla non *inter* tantum significat, sed pro *intra* quoque ponitur. Conf. Index siglarum. [3] Cod. *iudicia* [4] Ita Cod. Bl. Sched. *e*(?)*x*(?)*p?|rant* [5] *dicitur* etc. Ed. 1.: dicitur, ciuium Romanorum e lege Sched.: *dicit'cr* e lege Bl.: *dicit'ur* e lege [6] Sched. *mo*(vel c)*rit'* Bl. *morit* Legendum *mori.* Hanc locutionem, *litem mori,* a veterum ICtorum usu non

§. 103. Conf. supra Commentar. III. §. 181. et huj. Commentar. §. 80. Legitimi judicii mentionem facit Vlpianus, Fragm. XI, §. 27.

§. §. 104. 105. Cf. infra §. 109.

§. 105. Imperio uero continentur re|cuperatoria, et quae sub uno iudice accipiuntur interueni|ente peregrini persona iudicis aut litigatoris. in ea*dem*[7] |causa sunt, quaecumque extra primum urbis Romae miliarium |tam inter ciues Romano*s*[8], quam inter peregri- 20
nos accipiuntur. ideo |autem[9] imperio contineri iudicia dicuntur, quia tamdiu ua|lent, quamdiu is, qui ea praecepit[10], imperium habebit. §. 106. Et[11] |si quidem imperio continenti iudicio actum[12] fuerit, si|ue[13] 24
in rem, siue in personam, siue ea formula, quae in[13a]
225. LXXXVIII. a. fa||ctum concepta est, siue ea, quae in ius habet intentio|nem, postea nihilominus[14] ipso iure de eadem re a|gi potest. et ideo[15] necessaria est exceptio rei iudicatae, uel[16] |in iudicium deductae. §. 107. At 4
uero (*si*)[17] legitimo iudicio in personam[18] |actum sit

alienam fuisse, probant L. 3. §. 1. quae in fraud. creditor. et L. 2. judicat. solvi. [7] Sched. item Bl. *ea* [8] Sched. */am* (tam) /(pro ✗) *c. romanum* [Bl. *tam ✗ c. romanum*] [9] *accipiuntur* etc. Ed. 1.: accipiunt*ur* qu|*ae* Sched. *accipiunt***(?)/(vel /)*q**(?)|*s*(vel /)c̄(vel /) Bl.: *accipiunt'* ideo |*āt* [10] *is* etc. Ed. 1.: is, qui ea ****** Sched. *his q́ e*(vel c)*a pse*(vel *o*)*rit* Bl. pro *pserit* habet *pcepit* Itaque legendum *praecepit*. [11] *habebit* etc. Sched. *habeb*(vel *t*)// *c*/(?) Bl.: habebit et [12] Sched. *pactum* Bl. *,pactum* Librarius aliquoties, ubi *p* (per) scribendum erat, siglam *,p* (pro) adhibuit: itaque hoc loco vocem *peractum* significare voluisse videtur. Ipsum tamen Gajum verbo *peragi* ita usum esse, ut non exprimeret subjectum, dubito. Vnde *actum*, quod in 1. Ed. legitur, retinendum existimavi. Conf. seq. pag. vers. 5. [13] Ita Cod. Bl. Sched. **|*ue* [[13a] Edd. (*quae*) in Sched. *in* Bl. *q̀ in*] [14] Cod. *nihiloo minus* [15] *re* etc. Ed. 1.: re *actio da*|bitur. et ideo Sched. *r** *c****(?)*(?)|*bit'** *et ideo* Bl.: re a|gi p̄ (potest) ~ *ideo* [Sic. Dissensum miror.] [16] *iudicatae uel.* Sched. /////(vel *o*/, vel *m* pro ///)/(?)/*/*c** *u* Bl.: indicatae *ū* [17] *At* etc. Ed. 1.: At *si*

§.§. 106. 107. Conf. supra Commentar. III. §. 181.

ea formula, quae iuris ciuilis habet in|tentionem, postea ipso iure de eadem re agi non poſest, et ob |id exceptio superuacua est. si uero uel in rem, uel in fa-
8 ctum a|ctum fuerit[19], ipso iure nihilominus postea agi potest, et ob id ex|ceptio necessaria est rei iudicatae,
A uel in iudicium de|ductae. |§. 108. Alia causa fuit olim legis actionum. nam qua de re actum semel
12 |erat, de ea postea ipso iure agi non poterat: nec omnino |ita, ut nunc[20], usus erat illis temporibus exceptio|num. §. 109. Ceterum[21] potest ex lege quidem esse iudicium, sed legitimum |non esse; et contra
16 ex lege non esse, sed legitimum esse. (*si*) |uerbi[22] gratia[22a] ex lege Aquilia, uel Ouinia[23], uel Furia in prouin|ciis agatur, imperio continebitur iudicium:
I |idemque iuris est et si Romae aput recuperatores agamus, |uel aput unum iudicem interueniente pere-

Sched.: at *q*(vel *q́*) Bl.: at *ᵹ*(uero). [18] *in personam.* Sched. —— In Ed. 1. est: **in personam**; Sav. enim conjecit *in p̸onā.* Hanc scripturam nunc in ipso Cod. deprehendit Bl. [19] Sched. *fuit* Bl. *fuit* [20] *nec* etc. Ed. 1.: * omnino |********* Sched.: *ǹ*(vel *n̄*) omnino |*//a*(vel c) */**un*(vel *//*)c Bl.: *n'* (nec) omnino |ita ut nunc [21] Ed. 1.: C*etera* Sched. c****ra* Bl. *ceter*(vel *r̄* — ceterum) [22] Sched. item Bl. *uerbis* [[22a] Gösch. dedit uerbi gratia (*si*). Non solet ita Gaius, sed *si verbi gratia* II, 235. III, 36. 112. IV, 86. 89. 119. 126. 131. 152; item *quod verbi gratia* II, 121: contra *verbi gratia ne* IV, 122, quod simile est iis quae ascripsi II, 193 n. 6.] [23] *uel Ouinia.* Sched. *u ollinia* Bl. *ū oU*(vel *ll*)*inia* Incognitum est nomen O*ll*inius. Itaque legendum Ou*i*nia. Neque offendere nos debet majuscula *U* in media verbi parte posita; nam hujusmodi scripturam a librarii nostri more non abhorrere, exempla docent haec: pag. 109. vers. 1. *sufficeRe.* pag. 118. vers. 1. *fideicommiSSa;* *ceRta.* pag. 146. vers. 5. *liŪtus.* pag. 148. vers. 1. *succeSSores.*

[§. 108. *nam qua de re actum —— non poterat.* Conf. Donatus ad Terentii Andr. III, 1, 7. Eun. I, 1, 9.]

grini persona. |et ex diuerso si ex ea causa, ex qua nobis edicto Praetoris datur |actio, Romae sub uno iudice inter omnes ciues Roman*os*[24] |accipiatur iudicium, legitimum est.

§. 110. Quo[1] loco admonendi |*sumus*, eas quidem actiones, quae ex lege senatusue consul|tis[2] proficiscuntur, perpetuo solere Praetorem accommodare[3]:
228. LXXXVIII. b. ||eas uero, quae ex propria ipsius iurisdictione pendent, plerum|que intra[4] annum dare[5]. §. 111. Aliquando tamen **praetoriae actiones** |imitantur ius legitimum[6]: quales sunt eae, quas **Praetor bonorum posse**s|soribus[7] ceterisque, **qui**[8] heredis loco sunt, **accommodat. fur**|ti[9] quoque manifesti actio, quam-

[Dirks. in Rhen. Museo I. p. 37 n. 122 *Atinia.*] [24] Cod. *romanuſ*

§.§. 110. 111. [1] Inst. *Hoc.* [2] Inst.: senatusve *consulto sive ex sacris constitutionibus.* [3] Inst.: solere *antiquitus competere, donec sacrae constitutiones tam in rem, quam in personam* (Bien.: quam *personalibus*) *actionibus certos fines dederunt.* [4] Sched. */* Bl. *x* Conf. supra ad §. 104. not. 2. [5] Inst.: intra annum *vivere: nam et ipsius Praetoris intra annum erat imperium.* [6] *Aliquando* etc. Ita Vnterholzner. in Addendis ad Ed. 1. In Ed. 1. contexto est: Aliquando tamen ******* ************ |imitatur etc. Sched.: aliquando *tm* (tamen) —— ———— |*imitat* etc. Inst.: Aliquando tamen *et in perpetuum extenduntur, id est, usque ad finem ex* (Bien. vocem *ex* omisit) *constitutionibus introductum.* [7] *quas* etc. Sched.: quas **** *** |*soriben* In Ed. 1. contexto posui: quas *posses*|sori bonorum; at in annotationibus conjeci: quas *b.* (bonorum) *posses|soribus* Bl. post vocem *quas* sic habet: ********s|soribus* Itaque jam non dubitavi reponere *quas bonorum possessoribus.* Inst.: quas bonorum *possessori.* [Addidi *praetor* ex emendatione Vnterholzneri, ita, quas *pr. b. p'ses*|] [8. 9] Ex Inst.

§. 109. Conf. §.§. 104. 105.
§. 110. pr. I. de perpet. et temporal. act.

§. 111. *Aliquando* — — — *perpetuo datur.* cit. pr. I. de perpet. et temporal. act. *et merito*

uis ex ipsius Praetoris iurisdictione |*pro*ficiscatur[10], perpetuo datur: et merito, cum pro capitali poena |pecuniaria constituta sit[11].

N 8 |§. 112. Non omnes actiones, quae in ali**quem aut ipso iure com**|petunt[1], aut a Praetore dantur, etiam[2] in heredem **aeque competunt, aut da**|ri[3] solent. est enim certissima iuris regula, ex maleficiis[4] |poenales actiones in heredem nec conpetere ********
12 **; |uelut[5] furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum, damni iniuriae: s**ed* |*heredibus**[6] actoris[7] huiusmodi actiones compe*tunt*[8], |nec denegantur, excepta iniuriarum actione, et si qua alia |similis inueniatur actio[9].

A 16 |§. 113. Aliquando tamen (*etiam*)[10] ex contractu actio neque heredi, neque in heredem |conpetit[11]. nam adstipulatoris heres non habet actionem; *et*[12] spon|soris *et* fidepromissoris[13] heres non tenetur.

10 Sched. *7(?)ficiscat'*; Cod., ut opinor, *pficiscat'* 11 Sched. *sint* Bl. *sint 7*

§.§. 112. 113. 1 Ex Inst. 2 Inst. *et.* 3 Ex Inst. 4 Sic Inst. Sched. *malefici?* 5 Sched.: in *hdem* (heredem) nec *7petere* — — — (An: *n'*, i. e. nec, *dari solere?*) [Rudorff. mavult *nec praetorem dare*] |*uu* (uelut). Inst.: in heredem *rei non* (Bien. *heredem non*, omissa [non multis libris auctoribus] voce *rei*) *competere: veluti.* 6 *sed heredibus.* Sic Inst. Sched.: *s****|*********** [Prius in schedas relatum fuit *s h(?) d(?)/(?)* |*o*(vel *d*)*emo*(vel *u*, vel *q*)*/demc/*] Bl. — |*de/ac* — — [Ex his apparet in codice non esse id quod Inst. habent.] 7 *actoris* in Inst. non legitur. [Habet Taurin. codex.] 8 Sched. *comp* — — \ 9 *actio* abest ab Inst. 10 Ex Inst. [Omittunt aliquot Inst. codd.] 11 Inst.: actio *contra heredem non competit.* 12 Sched. */c/* 13 Sched. *p̄r* Bl. *p̄r* vel *7̄p* (Poste-

etc. Conf. Theophilus, ad cit. pr. I.

§. 112. §. 1. I. de perpet. et temporal. act. *est enim certissima* — — — *damni iniuriae.* Conf. L. 111. §. 1. de reg. jur. (ex Nostri Commentar. ad Edict. prov.)

§. 113. *Aliquando — competit.* cit. §. 1. I. de perpet. et temporal. act. *Adstipulatoris — actionem.*

|§. 114. Superest, ut dispiciamus[1a], si ante rem
iudicatam is, cum quo agi|tur, post acceptum iudicium
satisfaciat actori, quid officio |iudicis conueniat: utrum
absoluere; an ideo potius da|mnare, quia iudicii acci-
piendi tempore in ea causa fuit, |ut damnari debeat.
nostri praeceptores absoluere eum |debere existimant:
227. LXXXIII. a. nec interess*e*, cuius generis f*ue*rit[1] iudicium. et ||hoc
est, quod uolgo dicitur, Sabino et Cassio placere,
omni|a iudicia esse absolutoria[2]. ******************
|****************** idem sentiunt ** in ***** |* iudi-
ciis liberum est officium iudicis. tantumdem |———
rem actionibus putant — — — — —[3] |————
———— ———— ————[4] |ad sol*[5] *****
****************************** |quibus ***************
**********************[6] |————— petentur et ad —

rioribus ductibus haud dubie vera Cod. scriptura continetur: sententia enim, ut pridem vidit Sav., verbum *fidepromissoris* postulat, quod litteris *f.p.* significari a Petro docemur.)

§. 114. [[1a] Sched. *despiciam*] [1] *interesse*; *fuerit*. Cod. *x̄ē*; *fit* Scriptum oportebat *x̄ēē.*; *fūit.* [2] *Superest* etc. Inst.: Superest, ut *admoneamus*, *quod* si ante rem judicatam is, cum quo *actum est*, *satisfaciat actori*, *officio* judicis *convenit*, *eum absolvere*, *licet* judicii accipiendi tempore in ea causa *fuisset*, ut damnari debeat (Hal. *deberet*): et hoc est, quod *ante* (Hal. *antea*) vulgo *dicebatur*, *omnia* judicia *absolutoria* esse. [3] Sched.: (vers. 3.) ———*f**/*/ūdat* (An: *de bonae fidei īud. āt.* i. e. de bonae fidei iudiciis autem?) idem sentiunt (scilicet diversae scholae auctores) *q**(?—An *q́a*?) in c(vel c')///*u*(vel */) (vers. 4.) *d* (An: *hi/ q́|d.* i. e. his quidem?) iudiciis *liber'* (liberum) *ē*(vel c̄ — est) officium iudicis tantumdem (vers. 5.) c/(vel c)—— (An: *etiam de in*?) rem *āonibus* putant *qa* (An *q́a*) ///(?)*qqs*—— [4] Sched. c/*s*/o(vel *d*)/*p*(vel *r*)***(?)*menr*(vel *p*)/*u*(?)c**a*(?)*e*/**s*//c/*u*/ ——— [5] Sched.: ad *sol/* [6] Sched. *q̄b.*(quibus) *q*(?)———— *nen/////*

Cf. supra Commentar. III. §. 114. Commentar. §. 120.
sponsoris — *tenetur*. Cf. ejusd.

——————[7] |** interdum *[8] ************************
11—13 **** |———— ———— ———— ————[9]
|—————— nobis ——————[10] |petimus his
16 ————————————[11] |actori quam ***********
17. 18 ****************** |———— ———— ————
————[12] |paratu*** actori ********************
20 ****[13] |* ex *************[14] ***********************
|———— ———— ———— ————[15]
|actum fuit.

|———— ———— ———— ————[1]
S 24 |§. 115. Sequitur ut de exceptionibus dispiciamus.

§. 116. Conparatae ||sunt autem[1] exceptiones defendendorum eorum[2] gratia, cum quibus |agitur. saepe enim accidit, ut quis iure ciuili tene|atur, sed iniquum 228. LXXXIII. b.

—————— [7] Sched.: ———— *petent'* et ad *//c//* —— —— [8] Sched. */n(?) /n/*pd*(vel c)*um* (interdum) *ꝍ* (An *enim?* An *nihil?*) [9] Sched. (vers. 11.) ***uasc/n/* ———————— ——— (vers. 13.) ——————*n(?)c(?)/(?)n(?)d(?)* ——— *c///n/c//a* [10] Sched. ———————*/ nob/** (nobis) *pm/t* —— (An *pmittitur?*) —— Bl. post *nob/** habet: ***//*ub* [11] *petimus his* in Ed. 1. non legitur. Sched. *pe/ur/* ——————————— Bl.: *petim* his *u/////q* ——————————— [12] Sched. in principio vers. 17. *lcc*q* et in posteriore vers. 18. parte *u/u/c///c* exhibent. [13] Sched.: *paratu**/* (An *paratusit?* — Bl. *r*****al/*) actori *s* — —— (An *satisfacere?*) ———— [14] Sched. |*ū* (An *uel?*) ex *tt*(vel c — An *t°t* i. e. testamento?) *soca*(vel *x*)*m*(vel */u*)*///u/c* Bl. |*ūex*(vel *a*)*t̄tauta* Id., loco nostro post aliquod tempus iterum inspecto, in Schedulas suas contulit haec: |*d*(?)exc̄cauea/* (An *iu|dex est caueat?*) [15] Sched. in principio vers. 21. ductus exhibent *cctatas* Bl. |*xcta/bs*

§. 115. [1] Linea vacua.

§.§. 116—119. [1] Inst.: *autem* sunt. [*sunt autem* optimi.] [2] Sic Inst. Sched. item Bl. *defendendor' reor'* Bl. eo inclinat,

§. 115. pr. I. de except.
§. 116. *Comparatae* ——— *iudicio condemnari.* cit. pr. I. de except. *uelut si* ——— *defendi debere.* §. 2. I. eod. *item si pactus fuero* etc. Conf. §. 3. I. eod.

sit, eum iudicio condemnari[3]. uelut (*si*) stipu|latus sim 4
a[4] te pecuniam tamquam credendi causa numera|tu-
rus, nec numerauerim[5]: nam eam pecuniam a te pe|ti
posse[6] certum est, dare enim te oportet[7], cum ex
stipulatu[8] te|neris[8a]; sed quia iniquum est, te eo
nomine[9] condemnari, |placet, per exceptionem doli 8
mali[10] te defendi debe|re. item si pactus fuero tecum,
ne id, quod mihi debeas, a |te petam, nihilominus id
ipsum a te petere possum da|re[11] mihi oportere, quia
obligatio pacto conuento non tollitur: |sed placet, de- 12
bere me petentem per exceptionem pa|cti conuenti
repelli. §. 117. In his quoque actionibus, quae (*non*)
in perso|nam sunt, exceptiones locum habent. uelut
si metu me coe|geris, aut dolo induxeris, ut *t*ibi[12]
rem aliquam mancipio |de*st*in*em*: si *enim*[13] eam rem 16
a me petas, datur mihi exceptio, |per quam, si me-
tus causa te fecisse uel dolo malo arguero[14], repel-

ut Gajum ipsum *reorum* scripsisse existimet. [3] *ut quis* etc. Inst.: ut, *licet ipsa persecutio, qua actor experitur, justa sit, tamen iniqua sit adversus eum, cum quo agitur.* [4] Sched. *ap* Bl. *a* [Immo Sched. *sim apa te*, Bl. *sim a te*, mirabili dissensu. Si Gösch. schedis confidimus, scribendum est *sim aps te.* Vide III, 37 n. 4.] [5] *uelut* etc. Inst.: *Idem juris est, si quis quasi credendi causa pecuniam* (Hal.: pecuniam *a te*) *stipulatus fuerit, neque numeraverit.* [6] Sched.: pe|ti *p's*⁎ Bl.: pe|ti *p'se* Inst.: *petere* posse *eum*. [7] Sic Inst. Sched. item Bl. *ōret* i. e. oporteret. [8] Inst. *stipulatione.* [[8a] Ita Sched. Vide ad II, 60 n. 13a. Edd. *tenearis*, cum Inst.] [9] Inst.: *eo nomine* te. [10] *doli mali.* Inst. *pecuniae non numeratae* (Bien.: *non numeratae* pecuniae). [11] Malim vel *dare te*, vel *dari.* [Non opus.] [[12] Sched. *ut ibi*]. [13] Sched. item Bl.: mancipio |*dem*/(? Bl. / vel *l*)*nan* si *n* [Edd. mancipio d*a*rem ⁎⁎⁎⁎ si ⁎ Feci mancipio *destinem* si *n*] [14] Ita Cod. Bl. Sched.: *arguere*

§. 117. Conf. §.§. 4. I. I. de except. *item si fundum litigiosum* etc. Conf. Fragm. de Iure Fisci §. 8.

I leris. |item si fundum litigiosum sciens a[15] non pos-
sidente |emeris, eumque a possidente petas, opponi-
20 tur tibi ex|ceptio, per quam omni modo summoueris.
E |§. 118. Exceptiones autem alias in edicto Praetor ha-
bet propositas, |alias causa cognita[16] accommodat.
quae omnes uel ex legibus, uel ex his, |quae legis
24 uicem optinent, substantiam capiunt, |uel[17] ex iuris-
dictione Praetoris proditae sunt[18]. ||§. 119. Omnes 229. CXII. a.
autem exceptiones in contrarium concipiun|tur, qu*am*
adfirmat[19] is, cum quo agitur. nam si uerbi gratia
|re*us* dolo malo aliquid actorem facere dicat, qui
4 for|te[20] pecuniam petit, quam non numerauit[21], sic
exceptio con|cipitur: SI IN EA RE NIHIL DOLO MALO
AVLI AGERII FACTVM SIT, NE|QVE[22] FIAT. item
si dicatu*r*[23] contra pactionem pecunia[24] |peti, ita
concipitur exceptio: SI INTER AVLVM AGERIVM ET
8 NVMERIVM NEGIDIVM NON CONVENIT[25], NE E|A
PECVNIA PETERETVR. et denique in ceteris causis

15 Sched. item Bl. ñ 16 Cod. c̄c̄. i. e. causa cognita.
17 Sched. // Bl. *u*(vel *q*) 18 *quae omnes* etc. Inst.: *Quarum quaedam* ex legibus, vel ex *iis,* quae legis vicem obtinent, *vel ex ipsius Praetoris jurisdictione* substantiam capiunt.
19 *concipiuntur* etc. Ed. 1.: concipiu**ntur* |*eius**, quod adfirmat Sched.: *concipiu?*|** *q* adfirmat Bl.: *concipiun*|*t* *q́*adfirmat (Lege: qui*a* adfirmat). [Scripsi *q̀* (quam), cum Heffțero.]
20 *qui forte.* Ed. 1.: quod fraudis |causa Sched. *qf.*|*c* Bl.: *q*(qui) *for*|*te* 21 *petit; numerauit.* Ita Sched. Ed. 1.: pet*at*; numerau*erit*. 22 *dolo* etc. Ed. 1.: DOLO **MALO** AVLI **AGERII** ACTVM SIT, NE|QVE Sched.: dolo *****(?) *a** factum sit *nc?*|*q̄*.(vel ō) Bl.: dolo malo *āā* (auli agerii) factum sit *ne*|*q̄*.
23 *dicatur.* Ed. 1.: dicat. Sched. *dicatut* 24 Ed. 1.: pecuniam Sched. *pecunia?* 25 Sched.: si /(Bl. *x* — inter) *āā*. (aulum agerium) et *n̄*(numerium) *n̄*(negidium) *n̄*(non) *ʾuenit* (Ma-

§. 118. *quae omnes* etc. §. 6. I. de except.

simi|liter cóncipi solet. ideo scilicet, quia omnis[26]
exceptio|o obicitur quidem a reo[27], sed ita[28] formu-
lae inseritur, ut condici|onalem faciat condemnationem,
id est, ne aliter iudex |eum, cum quo agitur, con- 12
demnet, quam si nihil in ea re, **qua** |de agitur, dolo
actoris factum sit; item ne aliter iu|dex eum con-
demnet, quam si nullum pactum con|uent*um* *de*[29]
non petenda pecunia factum erit.

§. 120. Dicun|tur autem exceptiones aut perem- 16
ptoriae, aut dilatoriae. §. 121. Per|emptoriae sunt,
quae perpetuo ualent, nec euitari pos|sunt: uelut quod
metus causa, aut dolo malo, aut quod contra legem
se|natusue consult*um*[1] factum est, aut quod res iudi-
cata est, uel in[2] |iudicium deducta est; item pacti 20
conuenti, quo pactum |est[3], ne omnino pecunia pe-
teretur. |§. 122. Dilatoriae sunt exceptiones, quae ad D
tempus nocent. |ueluti illius[4] pacti conuenti, quod
factum[5] est uerbi gratia |ne intra quinquennium pe- 24
230. CXII. b. teretur: finito enim eo tempore ||non habet locum ex-
ceptio. cui similis exceptio est litis[6] di|uiduae et rei

lim *7uenerit*). [26] Cod. *omnes* [27] Ed. 1. ex Savinii conjectura: **a r***eo* Sched. * *c*u*(vel c) Bl.: a reo [28] *sed ita.* Sched. *s* /(?)/* Bl.: *s* ita [29] Sched. *cō*|*uen/te* Bl. *cō*|*uen/t* (vel /)*ē* Legendum *conuentum de.*

§.§. 120—125. [1] Sched. item Bl. *consulto* pro *consultū.* [2] *uel in.* Ed. 1.: *uel *in** Sched. // **(?) Bl.: *ū* in [3] *quo pactum est.* Sched. *q* (Bl. *q*) *pactū* | *ē* Haud scio an scribendum sit: *quod factum* est. Conf. vers. 15 et 23. [4] Sched. item Bl. *ūū/* (ueluti) *sillius* [5] *quod factum.* Ed. 1.: quo pactum Sched. *q pactum* Bl.: *q* (quod) factum [6] *litis.* Sched. *uut* Bl. *liti/*

§. 120. Conf. §. 7. I. de except.

§. 121. Conf. L. 3. de except. (ex Nostri Commentar. ad Edict. prov.) item §. 8. I. de except.

§. 122. *Dilatoriae — — — non habet locum exceptio.* Conf. §. 9. I. de except. item cit. L. 3. de except. *nam si quis — — — litis diuiduae.* Conf. supra §. 56.

residuae. nam si quis partem rei petierit, |et intra
eiusdem praeturam reliquam partem petat, hac ex-
4 |ceptione summouetur[7], quae appellatur litis diuiduae.
I |item si is, qui cum eodem plures lites habebat, de
quibusdam |egerit, de quibusdam distulerit, ut ad alios
iudices e|ant[8], si intra eiusdem praeturam de his, quae
8 ita distulerit, a|gat, per hanc exceptionem, quae ap-
O pellatur rei residu|ae, summouetur. |§. 123. Obser-
uandum est autem ei, cui dilatoria obicitur exceptio,
|ut differat actionem: alioquin si obiecta[8a] exceptione
12 ege|rit, rem perdit. nec enim[9] post illud tempus, quo
integra re, e|uitare poterat, adhuc ei[10] potestas agendi
superest, re |in iudicium deducta et per exceptionem
N perempta[11]. |§. 124. Non solum autem ex tempore,
16 sed etiam ex persona dilatoriae |exceptiones intelle-
guntur. quales sunt cognitoriae: |uelut si is, qui per
edictum cognitorem dare non potest, |per cognitorem
agat; uel[11a] dandi quidem cognitoris ius ha|beat, sed
eum det, cui non licet cognituram suscipere. nam si
20 |obiciatur exceptio cognitoria, si ipse talis erit[12], ut

[7] Cod. *summoueat'* [8] [Edd. *|****] Sched. item Bl. *e|gant* Bl. conjicit *eant*; Hugo *ageret*; Brinkm. *ageret, agerentur, agantur.* [[8a] Cod. *sibiecta*] [9] *nec enim.* Ita nunc, Bluhmio auctore, Schedarum scripturam, quae sic habet: *n̄ ɴ*, explico. In Ed. 1. est: nam *nulla* [10] *adhuc ei.* Ita Cod. Bl. Sched. *ao*(vel *ō*, vel *d*, vel *d̄*)*ou*(vel //)cc/ Ed. 1.: *exceptionem* [11] *potestas* etc. Ed. 1.: potestas agend*ae* superest re|i in iudicium deductae et per exceptionem peremptae. Sched.: potestas agendi *supe* re |in iudicium *deductae* et *p* exceptionem *pemptae* [[11a] Ed. 1 et 2 uel (*si quis*)] [12] Cod. *erat* [Ed. 1 et 2 *sit.* Hefft. *erit.* Ita §. 119 in f. *si — factum sit, — si — factum erit.*

§. 123. Conf. §. 9. I. de except. §. 124. Conf. §. 10. I. de except. et cit. L. 3. de except. item Auctor ad Herenn., Lib. II, cap. 13. Quintilianus, Institut. orator. Lib. III, cap. 6, §. 71. Paulus, Sent. recept. I, 2, §. §. 1 — 3. Vatic. Fragm. §. §. 323. 324.

ei non |liceat cognitorem dare, ipse agere potest: si
uero cognito|ri non liceat cognituram suscipere, per
alium cognitorem, |aut per semet ipsum liberam habet
agendi potestatem, |et tam hoc, quam illo modo euitare 24
231. LXXXII.a. (*potest*) exceptionem. quodsi dissi||mulauerit *ea*m et
per cognitorem eger**it, rem perdit**[13]. |§. 125. Se*d* S
peremptoria[14] quidem exceptione cum r*eus* ********
|non fuit[15] usus, in integrum restitu*itur* *********
|***[16] exceptionis gratia: dilatoria uero si non *fuit* 4
u*sus*[17], |an in integrum restitu*a*tur[18], quaeritur.

|§. 126. Interdum euenit, ut exceptio, quae prima I
facie iusta uide|atur, inique noceat actori[1], quod cum
accidat[2], alia adiecti|one[3] opus est adiuuandi actoris 8
gratia: quae adiecti|o replicatio[4] uocatur, quia per

§. 102 *cum — agetur, si — agitur, sive — agatur.* §. 141 *cum — agetur, cum — petitur.*] [13] *quodsi* etc. Ed. 1.: * si dissi||mulauerit, cum ei per cognitorem *agere* ********* Sched.: *qsi di*ſſ*i*||*mulauerit cum e*ſ(vel *t*) *p* cognitorem **ger* — — — Lege: *qsi* (quodsi) *di*ſſ*imulauerit eam et p* (per) cognitorem *egerit rem pdit* (perdit). Hollw. [14] Sched. *Sempemptoria* In Cod. haud dubie est *Sempemptoria*; ita ut geminanda sit sigla *p*. [Edd. Semper peremptoria. Recte Huschk. *Sed* peremptoria] [15] [Edd. exceptio noc*et*; i*deoque si reus ea* |non fu*e*rit] Sched.: *exceptis*(vel *o*) *nec*(?)*r*(vel *p*)ſ ſ*csp*(vel *r*)*c* */(?) *o*(vel *u*)ſ* * |non *fuit* In Cod. sic scriptum esse conjicio: exceptio *nocet ideoq̄.* ſ*i reu*ſ *ea* |non *fūit* [Quae posui, satis clare scripta sunt, *exceptione c r*ſſ*cs* Restant explicanda haec, *p*(*r*)*c**/*o*(*u*)ſ** Rudorff. *re integra*] [16] [Edd. restitu*itur recuperan*|dae] Sched.: *restitut*ſ *on*ſ(?)*s*(?)*****(?)|*dae* [Fortasse *restituit*' *a p̄r* (praetore) *obiciē*|dae] [17] Sched.: si *n**(?) ſ*u*(vel ſſ)** *u*ſ*u*ſ Cod., ut opinor, habet: si *n̄. fūit u*ſ*u*ſ [Edd. *fuerit*] [18] Sched. *ꝓtituit*'

§.§. 126 — 129. [1] *actori* deest in Inst. [2] [accidit Edd.] Sic Inst. Sched. *accidat* Conf. not. 15. [3] Inst. *allegatione.*

§. 126. *Interdum — — — ex posteriore pacto.* pr. I. de replicat. [*si ei — tradita esset.* Conf. L. 25. de act. empt. et vend.]

eam replicatur atque resolui|tur uis[4a] exceptionis. nam si uerbi gratia pactus sim te|cum, ne pecuniam, quam mihi debes, a te peterem, deinde postea |in contrarium pacti *simus*[5], id est, ut petere mihi liceat, et, si |agam tecum, excipias tu, ut ita demum mihi condemneris, si |non conuenerit, ne eam pecuniam peterem, nocet |mihi exceptio pacti conuenti; namque[6] nihilominus hoc uerum |manet, etiamsi postea in contrarium pacti simus: sed |qu*ia*[7] iniquum est, me excludi exceptione, replicatio mihi |datur ex posteriore pacto[8] *hoc* modo[9]: SI NON POSTEA CONVENERIT, VT |EAM PECVNIAM PETERE LICERET. |item si argentarius pretium rei, quae in auctione |ue*n*ierit[10], persequatur, obicitur ei exceptio, ut ita demum |[10a] emptor damnetur, si ei res, quam emerit, tradita e**sset; quae** |*est*[11] iusta exceptio: sed si in auctione praedictum est, ne ante |emptori traderetur res, quam si pretium soluerit, replicatione ||tali argentarius adiuua- 232. LXXXII.b.
tur: AVT SI[12] PRAEDICTVM EST, NE ALI|TER EM-

4 *quae* etc. Inst. *quae replicatio.* [4a Sched. *ius*, itaque Gösch. cum Edd. Inst. Sed recte Schraderus cum Theophilo *vis*.] 5 Sched. *sumus* 6 Sched. *n̄q̄* 7 Cod. *qua*
8 *nam si uerbi gratia* etc. Inst.: *Veluti cum* pactus *est aliquis cum debitore suo, ne ab eo pecuniam petat,* deinde postea in contrarium pacti *sunt*, id est, ut *creditori* petere *liceat: si creditor agat, et excipiat debitor,* ut ita *demum condemnetur*, si non conuenerit, ne eam (Bien. *illam*) pecuniam *creditor petat,* nocet *ei* exceptio; *convenit enim ita:* namque nihilominus hoc verum manet, *licet* postea in contrarium pacti *sint:* sed quia iniquum est, *creditorem excludi, replicatio ei dabitur* ex posteriore pacto *convento.* 9 Sched. *q̊*(vel *q*)*m̊* In Cod. fuerit *h'*(hoc) *m̊*
10 Sched. *auctionem*(?)|*uenerit* [10a Sched. |*/**] 11 Sched.: tradita *e* (pro *ē* i. e. *est*. Sed legendum *sit*) *** (In Cod., ut opinor, est *q̄*. *q̄d*. i. e. quae quidem) |c(? — pro *ē*.) [Scripsi *ēet* *q̄*.|*ē*.] 12 *nisi*. [Sic Ed. 1 et 2.] Sched. **n*(?)*/s/* Bl. aut si

PTORI RES TRADERETVR, QVAM SI PRETIVM EM-
PTOR SOL|VERIT. §. 127. Interdum autem euenit, ut
rursus[13] replicatio, quae prima |facie iusta sit, ini- 4
que reo[14] noceat. quod cum accidat[15], adiecti|one[16]
opus est adiuuandi rei gratia, quae duplicatio uo|ca-
tur. §. 128. Et si rursus[17] ea prima facie iusta ui-
deatur[17a], sed |propter aliquam causam inique acto-
ri[18] noceat, rursus adiectione[19] |opus est, qua actor 8
adiuuetur, quae dicitur triplicatio. §. 129. Quarum
|omnium adiectionum[20] usum interdum etiam ulterius,
|quam diximus, uarietas negotiorum introduxit.

|§. 130. Videamus etiam de praescriptionibus, quae V
receptae sunt |pro actore. §. 131. Saepe enim ex una 12
eademque obligatione |aliquid iam praestari oportet,
aliquid in futura praestati|one[1] est. uelut cum in sin-
gulos annos, uel menses certam |pecuniam stipulati
fuerimus: nam finitis quibusdam |annis, aut mensibus, 16
huius quidem temporis pecuni|am praestari oportet,
futurorum autem annorum sane quidem o|bligatio con-
tracta intellegitur, praestatio uero adhuc nul|la est. si
ergo uelimus id quidem, quod praestari oportet, petere
et |in iudicium deducere, futuram uero obligatio|nis 20

[Ita Hefft.] [13] *Interdum* etc. Inst.: *Rursus interdum evenit,* ut. [14] *reo* deest in Inst. [15] Sic [accidit] Inst. Sched. item Bl. *accidat* Conf. not. 2. [16] Inst. *alia allegatione.* [17] Sic Inst. Cod.: si rursus *si* [[17a] Cod. *videatur*] [18] Inst.: *actori* inique. [Inverso ordine optimi.] [19] Cod.: rursus *ex* adiectione Inst.: rursus *alia allegatione.* [20] Inst. *exceptionum.*

§.§. 130—137. [1] Sched. *pstan*|*cnc* Bl. *pstati*|*one* [Sic.]

§. 127. §. 1. I. de replicat.
§. 128. §. 2. I. de replicat.
§. 129. §. 3. I. de replicat.
§. 130. [Conf. Charisius, Lib. II, pag. 140[b] Lindem.] *quae receptae sunt pro actore.* Cf. infra §. 133.
§. 131. *EA RES AGATVR.* Conf. Cicero de Finibus, Lib. II,

praestationem in incerto relinquere, necesse[2] |est, ut cum hac praescriptione agamus: EA RES AGATVR, CVIVS[3] |REI DIES FV*I*T[4]. alioquin si sine hac prae-
24 scriptione ege|rimus ea scilicet formula, qua incertum petimus, ||[5] *cuius* in*ten*t*io*[6] his uerbis concepta est: QVIDQ*VID PARET* **NVMERIVM NEGIDIVM** |*AVLO AGERIO* DARE FACERE OPORTERE[7], totam obligationem, id est, e*tiam* |*futurorum* a*nnorum*[8] in hoc 233. CXXII. a. b. r.
4 iudicium *deducimus*[9] et[10] ******* |——— ——— ——— ——— |**************************************[11] *i*|*t*em[12] si uerbi gratia ex empto agamus[13],

[2] Ita Cod. Bl. Sched. *nec*/*c* [3] *ea* etc. Sched.: **a/**ga******(?) Sav. conjecit: *ea res agat'* (agatur) *cūi* (cuius); et sic in Cod. scriptum invenit Bl. [4] Sched. *f/et* Bl. *f'tet* vel *fⁿ/et* Legendum *fuit*. Conf. §.§. 136. 137. [5] Fol. CXXII. bis rescriptum esse et a Bluhmio edoceor, et ipse olim in schedis meis annotavi: quod, cum ederem librum, me praeteriit. [6] Sched. *c////n//cn//o*(vel //) In Cod., ut opinor, est: *cūi. intentio.* Hollw. [7] *quidquid* etc. Sched. *q́d*d* c(?)*a*(?)*r*(vel *p*)*/(vel /)***? |*x. x.* dare facere *otere* Legendum: *q́dq́d* (*ob*) *eā. rem n̄. n̄.* |*ā. ā.* dare facere *ōtet.* Hollw. Conf. huj. pag. vers. 12. item supra §. 47. [Rectius Hefft. ex §. 41 *q́dq́d paret n̄. n̄.* etc. *ōtere*] [8] *etiam futuram.* Sic legendum censet Hollw. Sched. *e//a*?* |*p*(vel *r*)*/**/*p*(vel *f*)*a///* [Immo *etiam futuror' ann* (annorum)] [9] *deducimus.* Sched. *u*(?)*c*//c//o//*(vel *q* pro //)*s* [10] *et.* Ita Cod. Bl. Ed. 1.: ** Sched. *c/* [11] Sched. (vers. 3.) *qan/c/*(?) c(vel *o*) (vers. 4.) ——————————— *l**m̊*(vel *q̊*)*f/c* — (vers. 5.) —— *s*(?)*s***(?)*pcc**/u*(vel //) ——————————— Bl. (vers. 3.) *q̀ant u/s* (quamuis?) (vers. 4.) *puadega**/ē***nm/*(vel */m* pro *m/*)/(vel *l*)*n* (vel //)*a*(vel *s*)*ol* ——————— (vers. 5.) *p*(vel *u*)*e**a***eaq*(?)*re///u* *****/// ———— [Hefft. *quantumuis in obligatione fuerit, tamen id solum consequimur, quod litis contestatae tempore praestari oportet, ideoque remouemur postea agere uolentes.*] [12] Sched. -|**cm* [13] *ex* etc. Haec in Ed. 1. desiderantur.

cap. 1. (Imprimis inspicienda est Davisii editio) *CVIVS REI DIES FVIT.* Conf. Cicero, de Oratore, Lib. I, cap. 37.

_ut_ nobi_s_ fund_us_[14] |mancipio detur, debemus[15] *_ita_
_praescr_*ibe|re[16]: EA RES AGATVR DE FVNDO MAN- 8
CIPANDO: _ut_[17] postea, si ue_li_|mus[18] uacuam pos-
sessionem nobis trad*_i_, _de_* trad_enda_[19] _e_|_a_ uel _ex sti-_
pulatu ue*_l_ _ex_* emp_t_o a_gere possimus_. _alioquin_[20]
|p_rotin_us[21] totius illius iuris obligatio, ill_a_ in_cer_|ta[22] 12
actione: QVIDQVID OB EAM REM NVMERIVM NEGI-
DIVM AVLO AGERIO DARE FACERE[23] OPORTET,
per litis |_contestatio_n_em_ consumitur[24]: ut postea no-
bis agere uolen|*_tibus de_*[25] uacua possessione tra-
denda nulla supersit |actio[26]. §. 132. Praescr_iptio_n_es_

Sched. _*//(?)/*/oa(?)c**//*/s_ Bl.: ex empto agamus [14] _ut_ etc. Sched. _**/_ (ut) _nob**_ (nobis) _fund(?)**_ (fundus). [15] Sequitur spatium vacuum. [16] Sched. _************/b*|r_(vel _p_)_c_ [17] Sched. _m̄cip///do_ (mancipando) _//(?)/_ (ut) [18] _uelimus._ Sched. _ue_— |_m/(?)/(?)s_ [19] Sched. _trad**_ (In Cod. _tradi de_ scriptum esse crediderim) _trad**/*/_ (tradenda) [20] Sched. _?|c_———_c_—— _c_(vel _o_)_p_(vel _r_)————————— Bl. |_/ u */ /***** ue* ** ep/e_ (vel _o_) _a**u_(vel _e_)_* **/ubl/_(vel _n_ pro _l/_)_sn_(vel _/t_)_*ps_ [Formavi in hunc modum. _e_|_a ū ex s̄t̄īptu uel ex epto agere p'sim' alioquin_ Haec Hefftero et Huschkio debentur.] [21] Vocem _possumus_, quae in Ed. 1. legitur, cum nunc suspecta mihi sit, omisi. Sched. |_posumus_ Bl. |_r_(vel _p_)_e_(vel _o_)_sumus_ [Feci _protinus_] [22] Ed. 1.: iuris ********************** |** Sched.: iuris _**d_ (?)/(vel _l_)/_c_(?)_**///_ _/ll*/n_(vel _//_)_c_(vel _s_)_***?_|_/a_ Bl.: iuris obligatio _/lle/n**_|_ta_ (Legendum videtur: ita concep|ta). [Sic Ed. 2. Ego Huschkium secutus sum.] [23] Sched.: quidquid ob eam rem _n n a a d f_ [24] _oportet_ etc. Sched. _ōre/ /(?)/(?) /n_(vel _a_) |_***///onc consumit_ Ed. 1.: oportet, _res_ in|_ten_tione consumitur. Iam vero in Cod. sic scriptum opinor: _ōtet_ (oportet) _p_ (per) _in_ |_tentionē._ (intentionem) _consumit'_ (consumitur; quae vox referenda est ad verbum _obligatio_ a Bluhmio in vers. 11. erutum). [Ita Ed. 2. Feci monstrante Rudorffio _ō_ (oportet) _per liti/_ |_⁊testāonē_ (contestationem) _consumit'_] [25] Desiderantur litterae circiter 6. [26] _nulla_ etc. Ed. 1.: nulla ******* |************* Sched.: nulla _st/p///_ |———— Bl.: nulla _sup/it_ (supersit) |_aō._ (actio.

autem appellatas |esse[27] ab eo, **quod a**nte[28] formulas praescrib*u*ntur[29], plus quam manife|stum est.[30]

§. 133. Sed *h*is[31] quidem temporibus, sicut supra quoque |*in*dic*aui*mus[32], omnes praescriptiones ab actore profi|ciscuntur. olim aut*em* quaedam et pro reo op-poneban|tur[33]. qualis illa er*at*[34] praescriptio: EA RES AGATVR, SI IN **EA RE**[35] PRAEIV|DICIVM HEREDITATI NON FIAT: q*u*ae[36] nunc in speciem excepti|onis deducta est, et locum habet, cum petitor heredita|tis alio *gen*ere[37] iudicii praeiudicium[38] *he*-

Sequitur spatium vacuum). [27] Ed. 1.: Prae*scriptiones autem appellatas es*|*se* Sched. *p*************s* */* */*o*(?)*c*//(?)*n*(?)****?|*ec* Bl. *p̀scr****ēes* ** *appellata*/|*ee* Librarius sic scripsisse putandus est: *p̀scrip⁊nes* (praescriptiones) *āt.* (autem) *appellata*/|*ēe.* (esse). [28] *quod ante.* Sched. *c*(?)* **nte* Cod., ut opinor: *q ante* [29] Sched. *p̀scribent* - [30] Sequitur spatium vacuum. [31] Sched. *iis* [32] Sched. **d/x//*****us* [Aptius et rei et spatio *īdicauimus* quam quod Gösch. dedit *diximus.*] [33] *proficiscuntur* etc. Haec, excepta voce *olim,* in Ed. 1. desiderantur. Sched.: *p*(vel *r*)/*c*|*/*sc*(?)*cp*(vel *r*)/**as* olim *a* — *a*** *c*(vel *o*)* *p*(vel *r*) *p*(vel *r*)*cc*(vel *o*) **p*(vel *r*)*p*(vel *r*)*c**/*c****/?|/*ur* Bl.: *pfi*|*ciscuntur* (proficiscuntur) olim *n̄* (Lege: autem) quaedam et *p* (pro) reo opponeban|tur [34] Sched. *er/t* [35] Ed. 1.: EA RES AG*ATVR* ******* Sched.: ea res *a**/* *******d*(?) Bl.: ea res *agat'* *s*(vel *r*)**** Post verbum *agatur* Heis. legendum existimat *si modo*. Hollw. in Addendis ad Ed. 1. conjicit *quod;* et sic nunc in contexto posui. Conf. loci Digestorum hic inferius allegati. Bl., librarium *set* *q̄* (quod) scripsisse, opinatur. [Scripsi *s/'n ea r*] [36] *praeiudicium* etc. Sched.: *p̀/**/|*dicium* (praeiudicium) *hditati* (hereditati) *n* (non) fiat *qo*(vel *p*)*ae* (quae). [37] Sched. *q*(?)*cacr*(vel *p*)* Lege *genere*. Sav. [38] Ed. 1.: indicii, *quod* praeiudicium Sched. *iud*(vel *o*)/*c*/* *p*(vel

§. 133. *sicut supra quoque indicauimus.* Vid. §. 130. *omnes praescriptiones ab actore proficiscuntur.* Conf. Cicero, de Oratore, Lib. I, cap. 37. *QVOD* [*SI IN EA RE*] *PRAEIVDICIVM* etc. Conf. Gajus L. 1. §. 1. fam. herc. (ex ipsius Commentar. ad Edict. prov.) Iulianus, L. 13. de except. Vlpianus, L. 25. §. 17. de hered. petit. Africanus, L. 16. et L. 18. de except. Praeterea

234. *reditati*[39] faciat; uelut |cum[40] *res singulas *petat;* 24
CXXII. b. *esset** enim iniquum ——————[41] ||[42] —————— 1—23
b. r. —————— —————— —————— |***************** 24
235. ************* §. 134. *inten*||tione[43] formulae deter-
Fol. extra Cod., non rescr. a. *minatur is, cui*[44] dare oportet; et |sane domino dare oportet, quod seruus stipulatur. at in |praescriptione de pacto[45] quaeritur, quod[46] secundum natura|lem 4
significationem uerum esse debet. §. 135. Quae*cum*que[47] autem[48] di|ximus[49] de seruis, eadem de ceteris quoque personis, quae |nostro iuri subiectae |sunt, 5
dicta intellegemus. §. 136. Item admonendi sumus, |si 8
cum ipso agamus, qui incertum p*ro*miserit, ita nobis |formulam[50] esse propositam, ut praescriptio[51] inserta sit for|mul*ae*[52] loco demonstrationis, hoc modo: IVDEX ESTO. QVOD AVLVS AGERIVS DE NVMERIO

r, vel *q*)*u*/crum* Bl.: iudicii *piudicium* [39] Sched. **o//a//* Librarius scripserit *h̄ditati* [40] Ed. 1.: faciat *** |— Sched. *fac/a/ u*(vel *o*)**/* |— Bl.: faciat *ūū* (uelut) |cum [41] [*res* etc.] Sched.: —*/nq*(vel *//*)*//**s* —— *u*(vel */l/*) iniquum *p*(vel *r*)***////a**/*— Bl. *anrnl*——————*l///q*m*(vel */o*) *pun*(vel *u*)*/u*(vel *n*)*s*(vel */*)*f*(vel *p*)**e* (vel *o*)** [Gösch. cum edit. 1 et 2 solum *iniquum* exhibuisset, ab Heffter o suscepi haec, *ꝑ singulas petat ēēt u*] [42] Vid. not. 5. [43] *intentione.* Sic legendum esse in Addendis ad Ed. 1. monuit Sav. In Ed. 1. contexto male posui *demonstratione*. Sched. ||*tione* [44] Ms. *det* ——(Deperditae videntur litterae intermediae 6.) *t ie cui* Legendum: *determinat' is cui.* Zeitschr. *d*.. ....*n* [45] Malim *facto.* Sav. [46] *tione formulae* etc. Haec ap. Maff. desiderantur. [47] Ms. *q̄e'q̄*; pro *q̄c'q̄* Maff. *quia quae* [48] Ms. *āt* Maff. *ante* [49] Zeitschr. *dicimus*; et sic ap. Maff. quoque legitur. [50] Ms.: incertum *ꝑmisserit* (pro *ꝑmiserit*) ita *n̊* (nobis) |*formul.* Maff.: incertum .....*ita formulam* [51] Maff. *praescriptis* [52] Ms., Maff., Zeitschr.

conferenda est L. 12. pr. C. de petit. heredit. (Iustinian.)
§.§. 134—144. Conf.: Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft, herausgegeben von Savigny, Eichhorn u. Goeschen.

NEGIDIO IN|CERTVM STIPVLATVS EST, CVIVS REI DIES FVIT, QVIDQVID OB EAM REM NVMERIVM
12 NEGIDIVM |AVLO AGERIO DARE FACERE OPORTET[53] et reliqua. §. 137. Si cum sponsore aut[54] fideiussore agatur, |praescribi[55] solet[56] in persona
H quidem[57] sponsoris |hoc modo: EA RES AGATVR, QVOD AVLVS AGERIVS DE LVCIO TITIO INCERTVM STIPVLATVS |*EST*, QVO NOMINE NVMERIVS NEGIDIVS SPONSOR EST, CVIVS REI DIES FVIT[58];
16 in persona |uero fideiussoris: EA RES AGATVR, QVOD NVMERIVS NEGIDIVS PRO LVCIO TITIO INCER-

formula [53] *hoc modo* etc. Ms.: hoc m̊ (modo) ī (index) ē (esto) *q* (quod) ā (aulus) n̄ (agerius) de n̄ (numerio) n̄ (negidio) ī|*certe* (pro īcertū. i. e. incertum) *stip* (stipulatus) *e* (est) *m* c̄ūī (cuius) rei dies fuit *q́q́d* (pro *q́dq́d* i. e. quidquid) ob eam rem n̄ (numerium) n̄ (negidium) | *a* (aulo) ⁻⁎ (pro n̄. i. e. agerio) d̄ (dare) f̄ (facere) ō (oportet). Zeitschr.: hoc modo ī ē *q* n̄ ā de n̄ n̄ ī *certistipem* c̄ūī rei dies fuit *q' q' d* ob eam rem n̄ n̄ n̄ ∴ ∴ ∴ ō Maff.: hoc n̄ ī ē *q* n̄ ā de n̄ n̄ . . . (Haec sic interpretatur Maff.: hoc *nomine in eum, qui actione agat* de *non numerata pecunia*) *stipem* . . . . [54] Verba *et reliqua* etc. apud Maff. non leguntur. Ms.: et *reliq̄ā* si *c'* sponsore n̄ Olim sic scribendum putabam: et reliqua. *At* si etc. (Zeitschr. pag. 142. not. 25.) Verum, postquam animadverti, librarium sigla n̄ ad significandam voculam *at* in nulla alia operis parte usum esse, addubitare coepi, an recta esset ista interpretatio. [55] Ms. *agat* (pro *agat'*) | *p̄sc'ribi* (pro *p̄scribi*) Zeitschr. *agat p'scribi*. Maff. *agat perscribi* [56] Maff. reliquam hujus articuli partem non exhibuit. [57] *persona quidem*. Ms. *p̄s q̄d* [58] *hoc modo* etc. Ms.: hoc m̊ (pro m̊) ea res *agēt'* (Legendum *agat'* Conf. pag. 232. vers. 22. pag. 233. vers. 8. et huj. pag. vers. 16.) *q* n̄. n̄ de lucio *tit o* (Sic; pro *titio*) incertum *stip*. |c̄ (pro *e*.) quo n̄ōm̄ (nomine) n̄ n̄ sponsor ē c̄ūī. rei dies fuit Zeitschr.: hoc *mea* res *aget' q*

Tom. III. pag. 140—146. Maffei, Opuscoli ecclesiastici, pag. 90. Nouveau Traité de Diplomatique. Tom. III. pag. 208.

TVM |FIDE SVA ESSE IVSSIT, CVIVS REI DIES FVIT [59]: deinde formula |subicitur [60].

|§. 138. Superest, ut de interdictis dispiciamus [1].

§. 139. Certis igitur ex causis [1] |Praetor aut Pro- 20
consul principaliter [2] auctoritatem suam fi|niendis controuersiis interponit [3]. quod tum maxime fa|cit, cum de possessione aut quasi possessione inter aliquos [4] con|tenditur. et in summa aut iubet aliquid fieri, aut fieri prohi|bet. formulae autem uerborum et conceptio- 24
236. Fol. extra Cod., non rescr. b. nes, quibus in ||ea re utitur, interdicta *decretaue* uocantur [5]. §. 140. (*Vocantur*) autem decreta, cum |fieri [6]

n̄ n̄ de lucio *titio* incertum *stip* ē etc. [59] *ea res* etc. Ms. ea *ꝑ agat q̄ n̄ n̄ ꝑ l̄.* (lucio) *tio* (titio) *incertū.* |*f* (fide) sua *ēē* ius sit *cui heresde* (pro *rei dies*) fuit [60] Ms. *subigit'* Zeitschr. *subigit'*

§. 138. [1] Inst.: *Sequitur*, ut *dispiciamus* de interdictis *seu actionibus, quae pro his exercentur.*

§.§. 139—141. [1] Ms. *ig̃* (igitur) ex *c̄r̃*' Maff.: igitur ..... [2] Ms. *p̃ncipaliṫ* [Sic.] Maff. *principali* [3] Zeitschr. *proponit* Ed. I. quoque exhibet: proponit Ms. *p̃ponit* Maff. *praeponit:* eamque lectionem probant Haub. (Zeitschr. pag. 360 et 366.), Buttm., Cram. [Hoc Gösch. editione secunda probavit, quia librarius, ubi debebat esse p̃, aliquotiens scripsisset ꝑ, p. 90, 4. 111, 7. 50, 19. Sed Hollwegius scriptura anno 1841 denuo inspecta virgulam transversam supra mediam versuram litterae *p*, non infra, a laeva sursum ductam vidit: ex quo intellegitur librarium, cum male scripsisset *p*, quod debebat esse *ↄ*, virgula superius ducta errorem indicare voluisse, ut legeretur *ↄponit.* Recte igitur] Capl. legendum censet *ↄponit* i. e. interponit. [4] Ms. *ↄ aliquoꝛ* Maff. *aliquorum* [5] *quod tum maxime* etc. Inst.: *Erant autem interdicta formae atque conceptiones verborum, quibus Praetor aut jubebat aliquid fieri, aut fieri prohibebat:* quod tum (Hal. et Cuj. *tunc*) maxime *faciebat* (Hal. et Bien. *fiebat*), cum de possessione, aut quasi (Bien.: quasi *de*) posses-

§. 138. pr. I. de interd. cit. pr. I. de interd.
§. 139. *quod tum maxime* etc. §. 140. Conf. §. 1. I. de interd.

aliquid iubet, uelut[7] cum praecipit, ut aliquid exhibe|atur, aut restituatur: interdicta uero[8], cum prohi-
4 bet fieri, uelut[9] cum praeci|pit, ne sine uitio[10] possidenti uis fiat, neue in loco |sacro aliquid fiat. unde omnia interdicta aut restituto|ria, aut exhibitoria, aut prohibitoria uocantur. §. 141. Nec tamen cum |quid[11] iusserit fieri, aut fieri prohibuerit, statim peractum
8 |est negotium, sed ad iudicem recuperatoresue itur, et ibi[12] |editis formulis quaeritur, an aliquid aduersus Praetoris e|dictum factum sit, uel an factum non sit, quod is fieri iusserit. |et modo cum poena agitur,
12 modo sine poena: cum poe|na, uelut[13] cum per sponsionem agetur[14]; sine poena, uelut[15] cum |arbiter petitur. et quidem[16] ex prohibitoriis interdictis semper |per sponsionem agi solet; ex restitutoriis uero

sione inter aliquos *contendebatur*. [6] *et conceptiones etc.* Ms.: et conceptiones *q̄b* in ||ea re *utit' ꝯdicta dec* —.— (Deperditae videntur litterae 6. Scriptum fuisse existimo *decretaue*) *uocant'* (Hanc vocem semel posuisse satis habuit librarius, cum repetere deberet) *āt* decreta *c'*.|fieri Zeitschr.: et conceptiones quibus in ea re utitur interdicta *dicuntur*. Vocantur autem decreta cum fieri. Maff.: et conceptiones *verborum in* ea *re dicta* . . . fieri [7. 9] Ms. *ūū* i. e. uelut. Maff. *veluti* [8] Ms. *ꝯdicta ū* (pro *ů*) Maff. *Non dicta ut* [10] Ms. *debitio* Recte tamen jam Maff. monuit, legendum esse *uitio*. [11] Ms.: nec *t̄m* c' |quid Maff.: nec . . . . quid [12] Ms.: *recuperatoꝭue item ēt.* ibi Zeitschr.: recuperatoresve *item etiam* ibi Ap. Maff. in tabula aenea est: *recuperatoꝭue emct* ibi In ipso autem contexto locum sic exhibuit Maff.: *recuperatoremve* . . . . . . ibi Equidem certissimam Heisii emendationem (Zeitschr. p. 299.) in contextum recipere non dubitavi. [13] Ms. *ūū* Maff. *veluti*. [14] Ms. *aget'* Zeitschr. *agetur*; et sic ap. Maff. quoque legitur. [Gösch. agitur. Vide ad §. 124 n. 12.] [15] Ms. *ūū* Maff. *veluti* [16] Ms. *q̄d* Maff. *quod*

§. 141. *et modo cum poena etc.* Conf. infra §. 162. sq.

uel exhi|bitoriis modo per sponsionem, modo per for-
mulam a|gitur, quae arbitraria uocatur. 16
|§. 142. Principalis igitur diuisio in eo est, quod [1] P
aut prohibitoria sunt interdicta, |aut restitutoria, aut
exhibitoria [2]. §. 143. Sequens in eo est diuisio, |quod
uel [3] adipiscendae possessionis causa conparata sunt,
uel |retinendae [4], uel reciperandae [5]. |§. 144. Adipi- 20 A
scendae possessionis causa interdictum accommodatur
|bonorum possessori, cuius [6] principium est [7] QVORVM
BONORVM: eius|que uis et potestas haec est, ut quod
quisque ex his bonis [8], qu|orum possessio alicui data 24
237. XLIX. a. est [9], pro herede aut pro possessore [10] ||possideret [11],
id ei, cui bonorum possessio data est, restitu|atur [12].
pro herede autem possidere uidetur tam is, qui heres

§.§. 142—160. [1] Ms.: diuisio *'n* eo *ē q* Maff.: divisio ..... quod [2] *Principalis* etc. Inst.: *Summa autem* divisio *interdictorum haec* e., q. a. p. *sunt*, *aut* r., a. e. [3] Ms. *ū*. i. e. uel. Maff. *aut* [4] *sunt* etc. Ms.: sunt *ū*: |retinendae *p'sessionis c̄ ẋdictum'* Zeitschr.: sunt, vel retinendae *possessionis causa interdictum* Verba *p. c. i.*, quae seq. vers. recurrunt, huic loco minime conveniunt: unde ea in contexto omisi, Hauboldi secutus auctoritatem, qui librarii, bis scribentis, quae semel scribenda essent, errorem subesse existimat. (Zeitschr. pag. 364.) [5] *Sequens* etc. Inst.: Sequens *divisio interdictorum haec* est: quod *quaedam* adipiscendae possessionis causa comparata sunt, *quaedam* retinendae, *quaedam recuperandae.* [6] *interdictum* etc. Maff.: interdictum *etc.* (Sic) *cui* [7] *cuius principium est.* Inst. *quod appellatur.* [8] *ut* etc. Inst.: ut quod *ex iis bonis* quisque. [9] Ms. *ēs/* Zeitschr.: est *si*. Vocula *si* in Inst. non legitur. [10] *eiusque uis* etc. Haec ap. Maff. desiderantur. [11] Sic [possideat] Inst. Sched. item Bl. *psideret* [12] *data* etc. Sched. *d**a c r**///(?)|atur* Bl.: data *e ꝑtitu|atur* Inst.: data

§. 142. §. 1. I. de interd.
§. 143. §. 2. I. de interd.
§. 144. §. 3. I. de interd. *cuius* *principium est QVORVM BONORVM.* Conf. Vlpianus, L. 1. pr. quor. bonor.

est, quam is, qui pu|tat[13], se heredem esse: pro pos-
sessore is[14] possidet, qui sine causa aliquam rem[15]
4 |hereditariam, uel etiam totam hereditatem, sciens ad
se non pertinere, possidet. |ideo autem adipiscendae
possessionis uocatur[16], quia ei tan|tum[17] utile est,
qui nunc primum conatur, adipisci[18] rei posses|sio-
nem[19]. itaque si quis adeptus possessionem amiserit,
8 de|sinit ei id interdictum utile esse[20]. §. 145. Bono-
rum quoque emptori simi|liter proponitur interdictum[21],
quod quidam possessorium uo|cant. §. 146. Item ei[22],
qui publica[23] bona emerit, eiusdem condi|cionis inter-
dictum proponitur, quod appellatur sectorium, quod
12 |sectores uocantur, qui publica bona mercantur. |[24]
§. 147. Interdictum quoque, quod appella|tur Saluia-

est, *restituere debeat.* [13] Sched. **|*tat* [Bl. *pu|tat*] *uidetur tam* etc. Inst. *videtur is, qui putat;* omissis verbis *tam is* etc. [14] Cod. *his* [15] *sine* etc. Sched.: sine c *aliq re-* Bl.: sine c̄(causa) *aliq̄* (aliquam) *re'* (rem). Inst.: *nullo jure* rem [16] Inst.: vocatur *interdictum.* [17] *quia* etc. Ed. 1.: quia (*ei tan*)|tum Sched. *quia* | *tum* Bl.: q̀ (quia) ei *ta|tum* (tantum). [18] Cod. *adipisçe* [19] Sched. *p'r**|sionem* Bl. *p'rer|sionem* [20] *amiserit* etc. Inst.: amiserit *eam, hoc interdictum* ei *inutile est.* [21] *emptori* etc. Sched. *emptop sım|lıer pponit ınıdıctum* Bl.: emptori simi|liter *pponit*(?—proponitur) *int*(?)*dictum* (interdictum). [22] Ita Cod. Bl. Sched. *e*(vel c)*t*(?) [23] An *publice?* Conf. vers. 12. Baumb. [*Publice* non est *a populo*, sed aut *auctoritate populi* aut *in publico* aut rarissime (ut apud Sueton. in Caes. 83, Cic. accusat. III, 27, 66. Terent. in Ad. III, 3, 89, Vellei. II, 3, 1, Tacit. ann. III, 31, Varron. de ling. Lat. V p. 40 Sp.) *in publicum.* Sector emit publica bona populi Romani, quae publice veneunt.] [24] *qui publice* etc. [Scripsi *publica.*] Sched. item Bl.: qui

§. 146. *sectores uocantur* etc. Conf. Cicero, pro Roscio Amerino, cap. 36. Asconius, in Verrin. Lib. I, cap. 20. et 23. (pag. 172, 6. et 177, 13. ed. Orell.) Festus sub voce Sectores.

§. 147. §. 3. I. de interd.

num, apiscendae[25] possessionis (*causa*)[26] conpara|tum est, eoque utitur dominus fundi de rebus coloni, quas |is pro mercedibus fundi pignori futuras[26a] pe|pigisset. |§. 148. Retinendae possessionis causa solet R interdictum reddi, cum ab |utr*a*que[27] parte de proprietate alicuius rei controuersia est, |et ante quaeritur, uter ex litigatoribus possidere, et u|ter petere debeat: cuius rei gratia comparata sunt VTI |POSSIDETIS et VTRVBI[28]. §. 149. Et quidem VT*I*[29] POSSIDETIS interdictum de fun|di uel aedium possessio*ne*[30] redditur, VTRVBI uero de re|rum mobilium possessione[31]. §. 150. Et si quidem de fundo uel
238. XLIX. b. aedibus ||interdicitur, eum potiorem esse Praetor iubet, qui eo tempo|re, quo interdictum redditur, nec ui, nec clam, nec precario[32] ab aduersario |possideat: si uero de re mobili, *tunc*[33] eum potiorem esse iu|bet, qui maiore parte eius anni nec ui, nec clam, nec precario[34] ab aduer|sario poss*e*d*i*t[35]: idque satis ipsis[36]

publice bona mercantur |*q publicė uona mercantur* [25] Inst. *adipiscendae.* [26] Ex Inst. [Potest abesse.] [[26a] Cod. *pignoris futurams*] [27] Sched. item Bl. *utroq* [28] *Retinendae* etc. Inst.: Retinendae possessionis causa *comparata sunt interdicta Vti possidetis et Vtrubi:* cum ab utraque parte d. p. a. r. controversia *sit*, et a. q., u. e. l. p., e. u. petere debeat. [29] Sched. *ute* Bl. *ut* [30] Cod. *possess/or//s* [31] *Et quidem* etc. Inst.: *Sed interdicto* quidem V. p. d. f. v. a. possessione *contenditur*, Vtrubi vero *interdicto* de r. m. p. [32] *nec ui* etc. Sched. *n u n c n p* [33] Sched. * Bl. /(?) Librarium *t*ᶜ scripsisse puto, i. e. tunc. [34] *nec ui* etc. Sched. *n̄ ū n̄ c̄ n̄ p̄* [35] Sched. item Bl. *p'sidet* Lege *possedit*. Sav. [Nihilo minus idem Sav. postea ostendit praesens tempus aliquo modo defendi posse, R. d. Besitzes p. 500 n. 1. ed. sextae.]

§. 148. §. 4. I. de interd.

§. 149. cit. §. 4. I. de interd.

§. 150. Conf. Paulus, Sent. recept. V, 6, §. 1. cit. §. 4. I. de interd.

uerbis interdictorum si|gnificatur. §. 151. *At*[37] in
VTRVBI interdicto non sol*um* *sua* *cui*que[38] posses-
si|o prodest, sed etiam alter*ius*, quam iustum est ei
8 accedere[39]: uelut eius, |cui heres extiterit; eiusque,
a quo emerit, uel ex ********* |aut donatione accepe-
rit[40]. itaque si nostrae possessioni iun|cta alterius
iusta possessio exsuperat aduersarii pos|sessionem, nos
N 12 eo interdicto uincimus. |nullam autem propriam pos-
sessionem habenti accessio tem|poris nec[41] datur, nec
dari potest: nam ei, quod nullum est, nihil accedere
potest. |set *et*[42] si uitiosam habeat possessionem, id
est, aut ui, aut clam, aut preca|rio ab aduersario ad-
16 quisitam, **non** d*atur*: **nam ei possessio**[43] |sua nihil
prodest. §. 152. Annus autem retrorsus numeratur.
itaque si |tu uerbi gratia anni mensibus possederis
prioribus v, et |ego VII posterioribus[44], ego potior
ero qu*antitat*e |mensium possessionis; *nec* tibi in hoc
20 interdicto *prodest*, quod *prior tu*|*a eius* an*ni* *p*osses-
sio *est*[45]. §. 153. Possidere autem uidemur non so-

[36] Sched. item Bl. *ipsius* [37] Ed. 1.: *Sed* Sched. *s/* Bl. *s/* vel *a*(?)*t* [38] *non* etc. Sched. *n*(?—non) *sol*(?)c(?)* **ua*(?) *qq* (Cod., ut opinor, *solū. sua cuiq.*) [39] *alterius* etc. Sched.: *alteris q* iustum e ei *accedere* [40] *emerit* etc. Sched.: emerit *u ex* |*donatione* |*a* (aut) donatione acceperit [Gösch. *uel ex* omiserat. Errorem librarii viri docti variis modis corrigunt, Hefft. *traditione*, Vnterh. *permutatione*, Huschk. *solutione*.] [41] Ed. 1. perperam *non* exhibet. Cod. *n*' i. e. nec. [42] *set et*. Sched. *set* [43] *non datur* etc. Sched. * *d****//r* — — — (Desiderantur litterae circiter 10). In Cod. sic scriptum puto: *n̄. datur n̄ ei p'ret'io* [44] *prioribus* etc. Haud scio an legendum sit: *posterioribus* v, et ego VII *prioribus*. Conf. Theoph. loc. hic inferius alleg. [45] *potior* etc. Sched.: potior ero

§. 152. Conf. Theophilus, IV, 15, §. 4. Paulus, Sent. recept. V, 6, cit. §. 1.

§. 153. §. 5. I. de interd. *secundo commentario rettulimus*. Vid. Commentar. II. §.§. 89. 90. 94. 95.

*lum si ip*si |possideamus [46], sed etiam si nostro nomine aliquis in possessi|one [47] sit, licet is nostro iuri [48] subiectus non sit, qualis est |colonus et inquilinus. per eos quoque, aput quos deposuerimus, |aut 24
quibus commodauerimus, aut quibus *gratuitam* habi-
239. XCII. a. ta||tionem *constituerimus*, | [49] ipsi possidere uidemur [50]. et hoc est, quod uolgo dicitur, |retineri possessionem
posse per quemlibet, qui nostro no|mine sit in pos- 4
sessione [51]. quin etiam plerique puta*nt*, animo *quoque retine*|ri possessionem, quod nostrorum ********* ************** |******** animo solo, qu*ia* uol*uerimus*, *ex quo discessimus*, r|*euerti*, retinere pos*sessionem* uideamu*r* [52]. apis*ci uero possessionem* per quos pos-

qu(?)*l/b*/(?)*l(?)e(?) [Sic.] |mensium *possionis* (possessionis) //(?) tibi in *h'* (hoc) *ꝯdicto* (interdicto) */dc q* *//r(vel *p*) *u*(?)/(?)|/(?) // *an///* *o(vel c)*ss/o*(?) c [Vbi Gösch. asteriscos posuerat, scripsi haec partim ab Huschkio monstrata, *quantitate*, *n'*, *pdē q ṕor tu|a ei' anni possio ē*] [46] *Possidere* etc. Inst.: Possidere autem *videtur quisque* non solum si *ipse possideat*. [47] Cod. *p'se*/*/ |*onem* [48] *licet* etc. Cod.: *l* (licet) *in* (pro *is*) nostro *iure* *sed etiam* etc. Inst.: sed *et* si *ejus* nomine aliquis in possessione sit, licet is *ejus* juri. [49] *aut quibus gratuitam* etc. Sched.: *ā* (aut) *q̄b* (quibus) c(vel *o*)*ca/**/aut* (Legendum *gratuitam*. Sav.) habita||tionem *p*(vel *r*)*tituerimus* (In Cod., ut opinor, est *ꝯstitue rimus*) *ā quibus /o*(vel c)*/a/////am habita|tionem* Quae verbum *ꝯstituerimus* sequuntur, cum meram repetitionem continere videantur eorum, quae praecedunt, in contexto omisi. [Böcking. aut quibus *ufm̄ ū usū* (usumfructum uel usum) *aut* habitationem *ṕsti terimus* (praestiterimus)] [50] Sched. *deuimur* [Edd. *uidebimur*] *per eos* etc. Inst.: Per eos quoque, apud quos *deposuerit quis*, aut quibus *commodaverit, ipse* possidere *videtur*. [51] *et hoc* etc. Inst.: Et hoc est, *quod dicitur, retinere* possessionem posse *aliquem* per quemlibet, qui *ejus* nomine sit in possessione. [52] *quinetiam* etc. Sched.: *q́nēt pleriq puta*** (putant) *a*(?)*n*(?)/(?) *m*(?)*o*(?) ——— (Desiderantur litterae circiter 8) |*r/* (In Cod., ut opinor, est *q̄q. retine|ri*) *p'sessione* (In Cod. fuerit *p'sessionē*.) *q*.

8 *simus*[53]; |secundo commentario rettulimus[54]. nec ulla dubita|tio est, quin animo *possessionem* a*pisci***non**
R poss*imus*[55]. |§. 154. Recuperandae possessionis causa solet interdictum dari[56], si quis[57] ui |deiectus sit[58]. nam ei proponitur interdictum, cuius principium **est**[59]:

nostror' ***(?) ma(vel c) //.(?)***c/ a̅t̅(vel e̅t̅ pro a̅t̅) **/(?)/(?)q̅(vel o)n (vel //)/(?)a(?)m(? — An *quoniam*?) |pc/c(vel e)***(?)/ animo solo *qu.* (quamuis) uol***(?)r(vel p)//o(vel //) c(vel o)c r c//*c//uq/ (Hi ductus [post *uol*] incerti fere sunt omnes) |****(?) retinere p'** (An *p'se*? An p̅s̅ i. e. possessionem?) uideamu* (uideamur) [Huschk. *q.* (quae) nostrorum *pceptor'* (praeceptorum) s̅a̅ e̅ (sententia est.) d̅ a̅t̅ s̅ a̅ ꝯrium (diuersae autem scholae auctoribus contrarium) *placet ut* animo solo quamuis *uoluerim'* (uoluerimus) *ad rem reuerti* t̅m̅ (tamen) retinere *ps n* (possessionem non) uideamur. Ego scripsi *quod* ubi Edd. habebant *, tum q̅a̅. (quia) ubi Gösch. dederat *quamuis,* denique pro asteriscis *uoluerim' ex q̊ di/ce//m' r|eūti,* et *p's̅n* (possessionem). Quae restant ita expleri posse puto, *no stror' ūbi* (uerbi) *gr̅a̅* (gratia) *aestiuor' et ib̅norum* (hibernorum) |*saltuum* Conf. l. 1 §. 25 D. 43, 16.] Inst.: *Quinctiam animo* quoque (Hal.: quoque *solo*) retineri possessionem *placet, id est, ut quamvis neque ipse sit in possessione, neque ejus nomine alius, tamen si non relinquendae* (Cuj. *derelinquendae*) *possessionis animo, sed postea reversurus inde discesserit*, retinere possessionem *videatur.* [53] *apisci* etc. Sched. ap/s*******/ quo/ p'/** Cod., ut opinor: *apisci ů p̅s̅ p quo/ p'/im'* Inst.: *Adipisci* vero possessionem per quos *aliquis potest.* [54] Inst.: secundo *libro exposuimus.* [55] [Edd. quin animo *solo adipisci possessionem nemo possit.*] Ex Inst. Sched.: quin *a(?)n(?)imo* /(vel //)m(?)******u(vel o)n/(?)/(?)* a(?)//c(?)c* * pse*** [Id est *possessionem apisci n̅ p'semus*] [56] *interdictum dari.* Inst. *interdici.* [57] *si quis.* Cod.: si quis*quis* Inst.: si quis *ex possessione fundi vel aedium.* [58] Inst. *fuerit.* [59] *e̅.* Sched. *

§. 154. *Recuperandae* ——— *possessionem.* §. 6. I. de interd. *cuius principium est:* VNDE TV ILLVM VI DEIECISTI. Conf. Vlpianus, L. 1. pr. de vi. *si modo* etc. Conf. Fragm. legis Thoriae (ap. Goes. pag. 332.) Cicero, pro Caecina, cap. 31. et 32. ad Familiar. Lib. VII, epist. 13. Paulus, Sent. recept. V, 6, §. 7.

|VNDE TV ILLVM VI DEIECISTI: per quod is, qui 12
deiecit[60], cogitur |ei restituere rei possessionem[61]; si
modo is, qui deiectus est, nec ui, |nec *_clam_*, nec
precario (_ab aduersario_) _posside*ret rem uel fun-_
_d*_um,[62] quo, si aut[63] ui, aut clam, aut precari|o
possideret, *_esset inpun_*e d*_eiectus_*.[64] §. 155. Inter-
dum tamen *_etiam_* ei, _quem ui_ dei|_ecerim,_ quamuis _a_ 16
_me_[65] ui, aut clam, aut precario possideret, cogeret[66]
|restituere possessionem: uelut si armis eum ui deie-
cerim. nam Praetor |**********************************
************ omni |modo ******************************
********* |——— ——— ——— ———[67] 20. 21

[60] Cod. _deiecisti_) [61] _nam_ etc. Inst.: Nam ei proponitur _interdictum Vnde vi, per_ quod i., q. d., c. e. _restituere possessionem._ [62] _nec ui_ etc. Sched. _n ū|n *_ (In Cod. haud dubie est _c_ i. e. clam) _n p **s(?)/dc_ — — — _um_ [Sic.] (Sententia tale quid postulat: _ab ipso possederit_). [Addidi _p'sideret r. ū. fúndum._ Sed _ab aduersario_, quod sententia exigit, dubitari non potest quin librarius omiserit.] [63] Sched. _q si aute_ pro _autē._, ut videtur. [Göschen. dedit _quodsi autem,_ soloece. _E_ praepositionem tantisper removi, donec didicero _e vi possidere_ Latine dici. Certe simile est _ex nullius injuria quicquam ei datum_ apud Livium XLV, 44, 11. _ex sua sponte_ apud Paulum R. S. V, 22, 2. _a_ (_sua_) _sponte_ Varro de L. L. VI, p. 245. 246. 248 Sp. _de tua sponte_ apud Charisium p. 195. _de dolo malo_ et _a dolo malo vi deiectus_ apud Ciceronem pro Tullio §. 29. 30.] [64] Sched. _p'sideret *********ed******_ [Sic. Edd. possederit cum 16 asteriscis, quorum duo typographi errore ex secunda exciderunt. Hefft. _impune deiicitur._] [65] Sched. _/dum_ (interdum) _t̄m_ (tamen) *** _e*_ c(?)r(vel _p_)/(?) /// _dc|**cs(?)/c/ qu u mc_ [Addidi _a me_ ex Klenzii conjectura, _ei q̄m_ ab Heffter o, _dei|ecerim_ a Gösch. formatum, _ēt., ui_ et _q̄u_ (quamuis) meo periculo.] [66] An _cogar_? [Huschk. _cogar rei._ Klenz. et Blum. _cogor ei._ Hoc qui probare volet, debebit in superioribus cum Hefft. scribere _si quem_, non _ei quem._ Mihi _cogor_ simplicissimum videtur.] [67] Sched.

§. 155. Conf. Cicero, pro Caecina, cap. 8. et 32.

T |§. 156. Tertia diuisio interdictorum in hoc *est, quod
*aut** simplic*ia*[68] sunt, aut duplicia. |§. 157. Simpli-
cia **sunt**[69] uelut[69a] in quibus alter actor, alter reus
24 est. qua|lia sunt omnia restitutoria **aut**[70] exhibito-
ria. nam actor ||est[71], qui desiderat aut exhiberi, aut 240. XCII. b.
restitui: reus is est[72], a |quo desideratur, ut exhibeat,
P aut restituat[73]. |§. 158. Prohibitoriorum autem inter-
4 dictorum[74] alia duplici*a*, alia[75] sim|plicia sunt[76].
§. 159. Simplicia sunt, quibus[77] prohibet Praetor, in
loco sacro, |aut[78] in flumine publico, ripaue eius ali-
quid facere *reum*[79]. |nam actor *est*[80], qui desiderat,
ne quid fiat: reus is, qui[81] aliquid |facere conatur.

(vers. 18.) *a/p*(vel *r*)*u*(vel *o*)/*//*n*(?)*/*o*(vel *r*)/(?)*/(?)*l*/c(?)///*n*(vel //)/*a* *u*/*s*(?)*m*(vel ///)*r*(vel *p*)*a*//*o*(vel /)*r*(vel *q*)/(vel *n*, vel *n*, vel *u*)*h*(vel *b*)*n*(vel //)c(vel *o*)////(?)// *omni* (vers. 19.) *m̊* (omnimodo) — — — — — — /*qu* — — /*n*(vel //)**mc(vel *o*)*o*(vel *b*)*a*(?)c(?)*ar*/*a*(vel c) (vers. 20.) — — — — — — — — — — — c*/*q*(vel c/, vel *a*/)//(vel c)/*(?) Quantum ad vers. 21. attinet, cujus pars postrema vacua nobis visa est, Sched. ductus exhibent hos, incertos omnes praeter ultimos tres: —*n*/* /**cc*////c***/*h**/*des* [68] *in hoc* etc. Sched.: in *h* ****(?) *s/m pl/c*** In Cod., ut opinor, est: in *h'* ē. *q n̄ simplicia* Sav. Inst.: *haec* est etc. [69] *s̄.* Sched. * [[69a] Esse etiam alio modo simplicia et duplicia Rudorffius docet, Zeitschr. f. gesch. Rechtsw. IX, p. 10 seqq.] [70] *ā* Sched. * [71] *nam* etc. Inst. ed. Hal.: Nam actor *is* est; Cuj. et Bien.: Nam*que* actor est. [72] *reus* etc. In Inst. ap. Hal. est: reus *autem* is est; ap. Cuj. et Bien.: reus *est* is. [73] *ut* etc. Inst.: ut *restituat*, *aut* exhibeat. [74] Sched. post *rdictorum* exhibent /*d*(vel o)*um* (interdum). [75] *duplicia alia.* Cod. *duplicialia* [76] *alia duplicia* etc. Inst.: *alia simplicia sunt*, alia duplicia. [77] *sunt quibus.* Inst.: sunt *veluti cum.* [78] Inst. *vel.* [79] Sched.: facere *eu* Bl.: facere *eū* (An *reum*?) [Sic.] Inst. *fieri.* [*reum* Hefft. recte addidit.] [80] *actor est.* Cod. *actorem* [81] *reus* etc. In Inst. ap. Hal. et Cuj. legitur: reus *est*, qui; ap. Bien. *reus qui.*

§.§. 158—159. §. 7. I. de interd.

§. 160. Duplicia sunt uelut VTI POSSIDETIS interdictum |et VTRVBI. ideo autem duplicia uocantur, 8
quia par utrius|que litigatoris in his condicio est, nec quisquam praecipue re|us uel actor intellegitur, sed unusquisque tam rei, quam actoris |partes sustinet: quippe[82] Praetor pari sermone cum utro|que[83] loquitur. 12
nam summa conceptio eorum interdictorum haec |est: VTI NVNC[84] POSSIDETIS, QVOMINVS ITA POSSIDEATIS, VIM[85] FIERI |VETO: item alterius: VTRVBI HIC[85a] HOMO, DE QVO AGITVR, A|PVD QVEM MAIORE PARTE[86] HVIVS ANNI FVIT, QVOMINVS IS[87] |EVM DVCAT, VIM[88] FIERI VETO[89]. 16

|§. 161. Expositis generibus interdictorum, sequitur, ut de |ordine et de exitu eorum dispiciamus. et incipiamus |a si*m*plicibus[1]. §. 162. Igitur (*cum*) restitutorium, uel exhibitori|um interdictum redditur, uelut 20
ut restituatur ei possessio, |qui ui[2] deiectus est, aut

[82] Sched. *ou/np*(vel *r*)*e* Legendum *quippe*. Sav. Ita Cod. Bl. [83] Cod. *utrou/*|*q̄* [84] Sched. item Bl.: uti *n* Librarius, ut opinor, sic scripsit: uti *n*ᶜ (nunc). Dig.: uti *eas aedes, quibus de* (Hal. *de* quibus) *agitur, nec vi, nec clam* (Hal.: *nec clam,* nec vi), *nec precario alter ab altero.* [85] Cod. *uin* [[85a] Cod. *hisc*] [86] *maiore parte.* Cod. *maiores partes* [87] Sched. *//.* Bl. *//* [88] Cod. *uin* [89] *utrubi* etc. Dig.: utrubi hic homo, de quo (Sic Hal. Cod. Flor. *quo* de) *agitur, majore* parte hujus (Sic vulgo legitur. Cod. Flor. autem, item Hal. ed., *hujusce* exhibet. In Cod. Rehd. est *unius*) anni fuit (Hal. *fuerit*), quominus i. e. d., v. f. v.

§.§. 161—170. [1] Cod. |*a sinpublicibus* [2] *ut* etc. Ed. 1.: ut restituatur possessi*o ei*, |qui; omissa per errorem voce *ui*. Sched.: ut *restitueret posses/*?* |*q* ui Bl.: ut *restituat'* ei *pos*

§. 160. *Duplicia — — — sustinet.* §. 7. I. de interd. *VTI — VETO.* Vlpianus, L. 1. pr. [item L. 3. §. 6.] uti possidetis. [Aelius Gallus apud Festum, in Possessio (pag. 233ᵃ. Müll.).] *VTRVBI* etc. Vlpianus, L. 1. pr. de utrubi. §. 161. Conf. §. 8. I. de interd.

exhibeatur libertus, cui patronus |operas indicere uellet[3], modo sine periculo res ad exi|tum perducitur, modo cum periculo. §. 163. Namque si arbitrum po-
24 stula|uerit is, cum quo agitur, accipit formulam, quae
appellatur ||*arbitraria*[4]: nam iud*ic*is arbitrio si quid 241. CXX. a. b. r.
restitui uel exh*i*|beri[5] deb*eat, id*[6] sine *poena*[7] exhibet *uel* restituit, |et ita[8] absoluitur[9]: quodsi nec resti-
4 tuat[10], neque exhibeat, q*uan*|ti[11] ea res est condemnatur[12]. set actor q*uoque*[13] sine p*o*ena expe|ritur cum eo, qui[14] neque exhibere, neque restituere quicquam

ses/io | *q́* ui [3] *uult.* [Sic Edd.] Sched. *ulet* Bl.: *ūlet* (i. e. uellet). [4] *arbitraria.* Sic legendum. Sav. Sched. *a*——— Bl. *a⁎b⁎⁎⁎⁎r/a* Quae sequuntur, a uerbo *nam* usque ad verba *et ita* in principio vers. 3. posita, in Ed. 1. non extant. Sched. sic habent: ————————————— | *mp*(vel *r*)*l⁎c* ——————————————— | *c/ ⁎⁎a* [5] *nam* etc. Bl.: *n* (nam) */ud⁎⁎/s* (iudicis) arbitrio si *qd* (quid) restitui *ū* (uel) *exh⁎|ue*(?)*r*(?)⁎ (exhiberi). [6] *debeat id.* Ita legendum censet Hollw. Bl. sic habet: *de b⁎⁎⁎//*(?)⁎ [7] *sine poena.* Bl. primum deprehendere sibi visus est ductus *s/n*(vel /c)c *per/⁎ua*(vel *o*); at loco nostro iterum atque iterum inspecto in schedulas rettulit haec: sine *re//⁎ua* (Sic; non *o*). Hollw. legendum existimat vel: sine *periculo*; vel: sine *poena.* Posterior lectio magis probanda videtur. Conf. vers. 4. [8] *exhibet* etc. Bl.: *exhibeat* (Corrige *exhibet*) */⁎* (Librarius, ut opinor, scripsit *ū* i. e. uel) restituit |et *it*(vel /)*a* [9] *absoluitur.* Sched. et Ed. 1.: absoluit Bl. *absoluit'* [10] *quodsi* etc. Sched. *o*(?)*s/ n pc*(vel *s*)*s/⁎/u*(vel //)*a⁎* Bl.: *qsi* (quodsi) *n'* (nec) restituat [11] *neque* etc. Ed. 1.: nec *exhibeat, quan*|*ti* Sched. *n⁎⁎/*(vel *q*) *o*(?)*/h*(vel *b*)—— | // Bl.: *neq̄* (neque) exhibeat *q⁎⁎a|t/* Librarius haud dubie scripsit *quā|ti* i. e. quanti. [12] Sched. et Ed. 1.: condemnat Fuerit *condemnat'* (condemnatur). Bl. [13] *quoque.* Ed. 1.: ⁎⁎ Sched. c(vel *o*)*s* Bl. *q*(vel *g*, vel *o*)*à*(vel *s*) Librarium *q̄q.* (quoque) scripsisse conjicio. [14] *sine* etc. Sched. *c/ncp*(vel *r*)*c⁎na* (Lege *sine poena.* Sav.) *expe|rit* (experitur) c (cum) *co* (eo)

§.§. 162. 163. Conf. supra §. 141.

—|—; praeterquam si calumniae [15] *iudicium* [16] ei oppositum fuerit [17]. |———— ———— ———— ———— |***[18] calumniae iudicio [19] ************** 8
********[20] |quasi hoc ipso confessus uideat*ur*, *restituer**e *se** [21] |uel exhibere debere. sed alio iure utimur; et recte |*****************************[22] et arbitrum quisque |****************[23] |§. 164. Obseruare 12 O
debet is, qui *uolet arbitrum petere*, *ut sta*|*tim* [24]

q.(qui) Bl.: sine p*ena expe|rit' c' eo q` [15] *quidquam* etc. Haec in Ed. I. desiderantur. Sched. //eq o**|p(vel r)//p(vel r)/ rr* *al(?)o(?)/m(?)— Bl.: q́cq̀ (quicquam) of|fert q̀s/ calumniae Lego: *nisi* calumniae [*Offert*, quod Gösch. dedit, non videtur ferri posse. Huschk. *oportet*; bene, nisi quod is pronominis casus qui est *quem* singulari littera non notatur: esse autem scriptum *q.* vel *q* dictum est n. 14. Mihi certum videtur his ductibus qui ita relati sunt, p(r)t(/)q̀(r)s(r)/(*), contineri p̀ᵽq̀ *si*: idque recepi, cum Gösch. dedisset *nisi*. Superest *of*|*fe* vel o**|p(r)//; quod puto esse *debe*|*ret*] [16] Sched. *udicium [17] Sched. *fuit*. Sic etiam in Ed. 1. legitur. Probabile tamen est, librarium scripsisse *fūit*, i. e. fuerit. [18] Sched.: |———— ———— ———— ————|*dum* Bl.: |der/saeb**ucṡj/***l***u**ce**et(?) pd(vel //)/t (An *perdit*?) /u|*dum* Potest, ut librarius ductibus *iudum* verbum *iudicium* significare voluerit; potest, ut *indum* scripserit i. e. *interdum*. [19] *calumniae iudicio*. Ita Cod. Bl. Sched. et Ed. 1.: calumniae ******** [20] Bl. //*u(vel n)**l**/**nep'cu (vel n/, vel /o pro cu)lo(vel u)u** [18. 20 Huschk. *diuersae q́dem* (quidem) *scole auctoribus placet ꝓhiben*|dum calumniae iudicio *eum* q́ (qui) *arbitrum p'tulaūit* (postulauerit)] [21] *uideatur* etc. Sched. *uideat***// (uideatur) pcmn/(vel c)cp* (restituere) *(se). [22] Sched. |//cscue(?)///*co(?)es//or(vel p)cmal(vel /)///c/ Bl. |/(?)e(vel n pro /e)t (vel e)s/al*a***c*dent/oremta(vel l)m(vel /t)/c(vel g)/ [23] Sched. et Ed. 1.: |———— ———— ———— ———— Bl. |p(vel u) e(vel o)stq̀qu/ace(vel ò)n*** (Reliqua linea vacua est). [24] *qui* etc. Sched.: qui //cl** (uolet) *ṗb**r* (pro *arbitrū*.) po(?)/or* (petere) *////a (Ductus ad similitudinem verborum *ut ita* tam prope accedunt, ut, quin ea in contextum reciperem, impetrare a me non potuerim, licet dubitationem moveat sequens illud *antequam*)

petat, antequam ex *iure* ex*e*at, id *est*, an*te***quam*[25] *a** P*raetore dis*|cedat: sero *e*nim[26] petentibus non
16 indulge*bitur*[27]. §. 165. I*taque* si *ar*|bi*trum*[28] non *pet*ierit, sed *t*aci*t*us de iure exi*erit*[29], cum periculo |res ad exitum perducitur. nam actor prouocat aduersari|um sponsione, *ni* contra**edictu**m Praetoris non[30] ex*h*ibu*e*|rit aut non[31] res*titu*erit[32]: ille autem aduer-
20 sus sponsionem[33] |aduersarii restipulatur. deinde actor quidem[34] sponsionis |*formulam edit*[35] aduersario; i*ll*e *h*uic inuicem[36] re|stipulationis. sed actor sponsionis *formulae subicit*[37] |et aliut iudicium de re resti-

|*um* (Cod., ut opinor, habet *e*|*um*). [Edd. *ut ita e*|um Böcking. vere *ut* ʻ*ta*|*tim*] [25] *ex* etc. Sched.: ex ///*p*c (iure) *excat* (exeat) id c (pro ē) *an*/c(vel /)** (pro *anteq*). [26] *a Praetore* etc. Sched. * *p*(vel *o*)*p*.*p*c c*u*|*cedat sepo* c*n* Legendum *a pr.re* (i. e. praetore) *di*ʻ|*cedat sero en* Sav. [27] Sched. *indulge*//ʼ [28] *Itaque* etc. Sched. /*ll*(?)// *s*(vel *a*)/ ***|*b*(?)/**o*(?)* In Cod., ut opinor, est: *itaq̄. si ar*|*bitrū.* [29] *non* etc. Sched.: *n* /(?)c//c*r*/*t s* /*ac*//*us* de iure *ex*/c*p*// Lege: *n̄. petierit s*ʼ *tacitus* de iure *exierit*. Sav. [30] *sponsione* etc. Ed. 1.: (*ad*) sponsionem ********************* Sched. *sponsionem*cc*n*//**a*c**/*/*u*(vel *o*)*/**pp*.*n* Bl.: sponsione *m*c(vel *o*)*ent*/(vel *u* pro *t*/)*ra* ——— *mpr.n*. [Sic.] Lege: sponsione *si* [Huschk. *ni*] *contra edictum pr.* (praetoris) *n̄*. (non). Hollw. Sav. [31] *exhibuerit* etc. Ed. 1.: *exhibue*-|*rit* ** Sched. c*x*//*b*(vel *d*)*?|*r*// *a n* Bl. |*rit a* (aut) *n̄* (non). [32] Sched. *res*///*u*(vel //)*o*(?)*r*(vel *p*)// [33] *ille* etc. Haec in Ed. 1. non leguntur. Sched. //(?)*l*c *a*/ *aduc****/**s*(vel c)***n*//c(vel *o*)*p*(vel *r*)*(?)/// Bl.: ille *at̄* (autem) aduersus *spon*ʻ*ionem* [34] *quidem*. Ed. 1.; ** Sched. *q*(vel *q̊*)*o*(vel ō) Bl. *qd*ʼ [35] *formulam edit*. Ita legendum censet Hollw., Ed. 1.: **************** Sched. *o*****//*l****/*d*// (Bl. pro *d*// habet *do*) [36] *ille* etc. Haec in Ed. 1. non extant. Sched. /*ll*c *l*(?)**u*(vel //)/c /*nu*(vel //)/c/c(vel *o*)* Bl.: /*u*(vel *n*/ pro /*u*)*e m*(vel *r*)*u*(vel *d*)/c(vel *o* — huic) inuicem Lege: *ille huic* inuicem. Hollw. [37] *sponsionis* etc. Ed. 1.: sponsionis ****************** Sched. *sponsionis*(?) *f*(?)***d*(?)***s*(?)c**s*//(?)//**** Bl. *sponsioniq*(vel *u*)*d*(vel ē)*f*(vel *r*)*g*(vel *e*)*****m**** Lego: *sponsionis*

242. CXX. b. b. r. tuenda uel exhibenda: |ut, si sponsione *uicerit*, nisi 24
ei res [38] exhibeatur aut restituatur [39] ||————— 1—21
243. ———— ———— ———— || ————— 1—21
LXXXI. a. b. r. ———— ———— ————[40] |aut denegantur
********[41] ******************* |———— ———— 23. 24
244. LXXXI. b. lin. 1—13 bis rescr. sunt. ———— ———— ||[42] ***** §. 166. res ab eo
fructus licitando *[43] tantis*per*[44] in ********[45] |*****
****** aduersario suo fructuaria stipu*latio*|ne[46] *******
potestas haec *******************[47] |***************** 4
*****************[48] aduer|sarios qui *************** con-

formulae subiungit. Hollw. [*subicit* Huschk.] [38] *uicerit* etc. Ed. 1.: ************** *res* Sched. */*cr*(vel *p*)** **n*(vel *//*)*s/ c/ r* Bl. *ano*(?)*p*(?)* *n/*(vel */n*, vel */q* pro *n/*)*s/ e*(vel c)*/ ꝑ* Lege: *uicerit nisi ei res.* Hollw. [39] In Cod. tale quid sequi existimo: *aduersarius quanti ea res sit condemnetur.* Hollw. [40] Sched. (vers. 1.) |****** *u/a/ur*(vel *p* — An *utatur?*) *cq̀qp̀o*(?)*//* Bl. (vers. 21.) |*me*(vel *u*)*neam* [41] Ed. 1. verba *aut denegantur* non habet. Bl.: aut *d*(vel c)*enegantar aca*(vel */*)*t*(vel */*)*//eo* [42] Quae sequuntur usque ad verbum *QVAE* [*NISI*] (in med. vers. 8.) Bluhmio debentur. Spectant autem ad idem argumentum, quod vers. 14. et seq. exponitur. Qua de causa notam paragraphi 166. in Ed. 1. versu 14. collocatam nunc in versum 1. transtuli. [43] Sched. ||c(vel *s*)***/ /****S*(vel *b*)****//*(vel *l*)*/c/**n***** Bl.: ||*e**/s* res ab *e*(?)*o*(?) *f̄* (fructus) *ligitando* (licitando) *ꝑ*(vel *ꭓ*, vel */e*) [44] Sched. */cn*(?)*/*sp* Bl. *t*(vel */*)*ant*(vel */*, vel *a*)*/sr* Librarium *tantisp* (tantisper) scripsisse puto. [45] Sched. */a*(vel *n*) *po* — Bl.: in *po/senem* (An *possonem* i. e. possessionem?) [46] Sched. |c(vel *s*)*//////c*(vel *s*)*/m aduersa/n*(vel *//*)c *s*///*(vel o pro *//*) *f*(?)**//c* ——— |**(?)c Bl.: |*st*(vel */*)*//*(vel *r* pro *//*)*///pst*(vel */*)*m* aduersario suo fructuaria *st/pu*****|*ne* (stipulatione) [47] Sched. *r//c///u/s/*(?)*/ po*(vel *s*)*/cs*a*(vel *s*)*s h*(?)*acc ***s* ——— Bl.: *r*tosc/* potestas haec **ea* (vel *t*, vel */*)*s/ee* ———— [48] Sched. |———————————— — */*(?)*u*(?)***(?) Bl.: |*ess/***a p*(vel *p*)*nun******* (An *pnuntiatum* i. e. pronuntiatum?) ****/*amat/m/*(vel c*qu*, vel *x/on*, vel *x/r/* pro *t/m/*)*am*

§. 166. [*sponsione* — *FACTA ESSET.* Conf. Cicero, pro Caecina, cap. 16, §. 45. Huschkius.]

tentio' fructus licita|tionis *est* [49], scili*cet* q*uia* [50] *****
******** esse *** [51] *t*antisp*er* * [52] |*********** uendit
8 *********** postea alter [53] |alterum sponsione prouocat [54]: *N*ISI [55] ADVERSVS EDICTVM PRAETORIS *POS*|SIDENTI*B*V*S* NOBIS (*VIS*) FACTA ESSET. inuicem ambo resti*pu*la*n*|tur [56] aduersus sponsionem uel
**************** cum [57] |una inter eos sponsio ******
12 *** stipulatio **** |***** fit **************************

[49] *aduersarios* etc. Sched. */*(?)*d* — | — *os* *****(?)*(?)*q*(?)cc*/*/c(vel /)c**(?)*d*(?) *can/d*(?)*o//c*(vel o) *u**(?)/(?)/*csu*(vel //)/ *uo*^(vel //)*a*|// —— Bl.: aduer|sarios qui *craecaeu*(vel *q*, vel *r*)/*t*(vel *u* pro /*t*)*and/* contentio *fructu'* licita|tionis *e* (est?) [50] *scilicet quia.* Bl. *scil q*(vel *q̊*)*a* [51] Bl. *nnem*(vel *or* pro *m*)*oleunt*(vel 7)/*r*(vel //)*m*(vel *h/*) *ēe* (esse) *ru/* [52] Bl. */anti/p* (Conjicio: *tantisp* — tantisper) *r* [53] Sched. | ——————————— *al* ——— Bl.: |*p***es*****e/rf* (vel *r*) uendit *e*(?)*q*(?)***qalagat p'tea* (postea) *alt* (pro *alꝑ* i. e. alter). [54] Sched. |*a*(?)/(vel *l*)/*c/*(vel *r*)' c(vel *s*)/**c(vel *s*)/(?)*os*(vel *a*)*e* /***q*(?) *es*(vel *a*)*t* Bl.: |*alter'* (alterum) sponsione *ꝓuocat* (prouocat) [55] [Ed. 2. Q*VAE*] Sched. *o*(vel //) Bl. *q*. Quae sequuntur postulare videntur, ut legamus *quae:* eaque interpretatio eo facilius admitti poterit, quod verbum *quae* pag. 205. vers. 13. simili sigla exprimitur. Conf. ad §. 51. not. 12. [56] *aduersus* etc. Ed. 1.: aduersus *********** |*************** facta *** inuicem a me ****** |*** Sched.: aduersus /*o*(vel *d*)/*c///m o/ u*(?)|*s/d*(?)*cn//s* ///*(?)*b/s* facta *e//* inuicem *amcc* —— |/*ur* Bl. aduersus edictum *pr* (praetoris) *ꝑ*|*ec*(vel *d*)*ent/s* [Sic] (interdicentis) nobis facta *ēet* (i. e. esset) inuicem *am*S(vel *b*)*o*(vel *u*) *restitua*(?)*|*tur* (restituantur). Legendum videtur: esse*nt* inuicem *si non* restituantur. [[55]. [56] Ed. 2 Q*VAE* ADV. EDICT. PRAET. INTERD*I*CENTIS NOBIS FACTA ESSE*N*T INVICEM *SI NON* RESTITVA*N*TVR. Huschkio debemus haec, *&* (nisi) aduersus ed. praet. interdicentis *bis* (uis) facta *esset.* Tum Fabricius inuicem *ambo restipulantur.* Sed litterae *no* eici non debuerunt: itaque scripsi *p'*|*sidentib. nobis uis*] [57] *aduersus* etc. Ed. 1.: ********* sponsionem ***************** Sched.: c(?)*o//epsc*s sponsionem *oc* —————— Bl.: aduersus sponsionem uel *st/************(An *stipulationem?*) *ac cū* (cum). An

*****[58] |fundo **[59] ********************************** |restitui *******************[60] iudex, aput quem de ea[61] |*re agitur*[62], illud scilicet requirit, (*quod*) Praetor interdicto conplexus |est, id est, uter eorum eum 16
fundum easue aedes per id tempus, |quo interdict*um* redditur[63], nec ui, nec clam, nec precario[64] possideret[65]. cum iudex[66] |id explorauerit, et forte[67] secundum me iudicat*um* |sit[68], aduersarium *quidem*[69] et sponsionis et restipulatio|nis summas, quas cum eo 20
feci[70], condemnat, et conue|nienter me sponsion*is*[71] et restipulationis, quae |mecum[72] factae sunt, absoluit. et hoc amplius, si aput aduersa|rium meum *p*ossessio
245. *est*[73], quia[74] is fructus licitatione ui|ci*t*[75], nisi resti- 24
LXXIV. a, b. r. tuat mihi possessionem, Cascelliano siue[76] ||secutorio

at. (autem) *cu?* [58] *una* etc. Haec in Ed. 1. non leguntur. Sched. |*un** /(vel *f*) *ca** *s/u*(?)*ns/* — — — — — — — — — /*d****(?) |——— ——— ——— ——— Bl.: *una* ✗(inter) eos sponsio *nem*(?)*ea/os/ stipu*(?)*l*(?)*atio*(?) *n****|**deam*(vel *n*) fit Fortasse legendum *restipulatio*. [59] Ed. 1. verbum *fundo* non habet. Bl. *f*(?)*undo*(vel *e*) *ab* [60] *restitui* deest in Ed. 1. Sched. |*p**/***e* — — — — — ////* Bl. |*Rt/tu/* ******d****uae*****ar*(vel *n*)/(vel *t*)*t*(vel /) [61] *de ea*. Ita Cod. Bl. Sched. *d*(vel *o*)/ *es*(vel *x*) [62] *re agitur*. Sched. *cc ac*(?)/(?)/' (pro *agit'*, ut videtur). [63] Sched. /*d/cto*(?) *reddit'* Bl. ✗*dicto reddit'* [Ed. 1 et 2 interdict*um* redderetur] [64] *nec ui* etc. Sched. *n u n c*(?) *n p*(?) [65] Sched. *p's/der*(vel /)*e*(vel c)*t*(vel /) Bl. *p'sideret* [Ed. 1 et 2 possederit] [66] *cum iudex*. Ita Cod. Bl. Ed. 1.: *quodsi* Sched. /***(?)/(?)/*oc*(?). **(?) [67] *forte* Ita Cod. Bl. Sched. *fu*(?)*r/c*(vel *a*) [68] *iudicatum sit*. Sched. /*ud*(?)/*c* — |*s//* Bl.: *iudicat/**(?)|*sit* [69] Sched. ** Bl. *ud*(vel c, vel /) Fuerit *qd*. i. e. quidem. [70] *cum* etc. Sched. *a cc*(?)*(?) *r*(vel *f*)*cc*(vel *e*)/(vel *t*) [Sic.] Bl.: *c'* eo feci [71] *me sponsionis*. Sched. *rc sponsiones* Bl.: me *sponsiones* [72] Sched. *me*(vel c)*c*; pro *mec'*. [73] *possessio est*. Sched. *f*(vel *f*)*ōss/o* (pro *p̄ossio* i. e. possessio) *c̄*(pro *e*.) [74] *quia*. Sched. item Bl. *q̃* [75] Sched. //*c//a*(?)//*c*(vel /)*nc* //(vel c)?|*c//* Lege: *licitatione ui|cit*. Sav. Bl.: licitatione ui| [76] *Cascelliano siue*.

iudicio condemnatur. §. 167. Ergo is, qui fru|ctus li-
citatione uicit, si non probat, ad se pertinere posses-
4 si|onem, sponsionis et restipu*lat*ionis et fructus |licita-
tionis summam poenae nomine soluere, **et** |praeterea
6. 7 possessionem restituere iubetur: et hoc amplius |fructus,
quos *inter*ea percepit, reddi*t*. summa enim fructus [77]
8 |licitationis non pretium est fructuum, sed poenae no-
|mine soluitur, quod quis aliena*m* [78] possessionem per
hoc tem|pus retinere et facultatem fruendi na*n*cisci
co|natus est. §. 168. Ille autem, qui fructus licitatione
12 uictus est, si non |probar*it* [79], ad se pertinere posses-
sionem, tantum spon|sionis et restipulationis summam
poenae nomine |debet. §. 169. Admonendi tamen su-
mus, liberum esse ei, qui fru|ctus licitatione uictus erit,
16 omissa fructuaria sti|pulatione, sicut [80] Cascelliano siue
secutorio iudicio |de p*ossessione reci*per*and*a *ex*peri-
tur, ita [81] ********** [82] |fructus licitatione ag*ere* [83]:
in quam *rem* [84] proprium iudicium |conparatum est,

Ita Cod. Bl. Sched. c(vel *e*)*a*(vel *x*)*scclliano* /(?)/*u** [77] *fructus quos* etc. Sched.: (vers. 6.) fructus quos **ea* (pro *ꝉea*) *pcepit* (pro *pcepit*) *redd//* (reddit) summa *e** fru(v. 7.)ctus *quos /ea* [Sic] *pcepit redd// summa e* fructu/* Vides, librarium verba *quos interea* etc. perperam iterasse. [78] Cod. *aliennn* exhibet; et mox, lin. seq., *namci/ci* [79] *est* etc. Sched. **///|*p*(vel *r*)*(vel *)*pbaret* Bl. *e* (est) */i n* (non) |*pbàbaret* [Ed. 1 et 2 probat Hefft. *probauerit*] [80] Sched. *sicut*, vel *si cui* [81] *de possessione* etc. Ed. 1.: **************** perinde ************** Sched. *dc pa***u*(vel *a/*)*o/*** *pc***/per/nd** ***c(?)*p***(?)*p*(vel *r*)//' */ta*(?) [Sic.] Bl. e principio huj. vers. exhibet haec: de *p̄ac***/o* Lege: *de p'sessione* (possessione) *reciperanda experit'* (experitur) *ita*. Hollw. [82] [Ed. 2 **** *** de] Sched. *s*(?)***c(vel /)*c(?)*p̀/c*(?)? [Sic.] Bl. in extremo hoc versu sic habet: *e* de [Delevi *de* praepositionem loco non suo positam. Mihi scribendum videtur *de f̄um* (fructuum) *p̀tio* (pretio) *e*] [83] Ed. 1.: ***** Sched. *ng***p** Bl. *a/*(vel *n* pro *a/*)*crɔ* (Legendum *agere*). [84] *in* etc. Sched. **n* (in) *q̀* (quam) *r*(vel *p*)/** (rem).

quod appellatur fructuarium; quo nomine |actor iudi- 20
catum solui satis accipiet[85]. dicitur autem et hoc iu-
dicium secu|torium, quod sequitur sponsionis uictoriam:
sed non aeque |Cascellianum uocatur. |§. 170. Sed s
quia nonnulli, interdicto reddito, cetera ex interdicto
246. face|re[86] nolebant, atque ob id non poterat res ex- 24
LXXIV.b. b. r. pediri, Praetor[87] ||******************** compara-
uit interdicta[88] |———— ———— ———— 2—9
————[89] |****************** et cetera ex in-
terdicto ***[90].
|———— ———— ———— ————[91] |** 11. 12
sine causa *****************************[92] |————
———— ———— ————[93] |**************
************** fuerint ****[94] |———— ———— 16—24

[85] *quo* etc. Sched. *q̊* *n̄om* |actoris satis *accipiat* (Bl. *accipiat'*). Quid haec sibi verba velint, non satis intelligo. [Ed. 1 et 2 quo nomine actoris satis accipiatur. Correxit Huschkius, primum litteris *is* omissis, quas postea optime interpretatus est. Conf. Index siglarum, in *i s*] [86] *cetera* etc. Sched.: *c*tcra* ex ***//d/ct*(vel /)o *fac*|re* Bl.: cetera ex *Xdicto* face|re [87] Sched. *//̄* Bl. *p̄r⃗* Quae sequuntur pag. 246. et 247. absunt ab Ed. 1. [88] Bl.: ||*llog*(vel *q*)*au*(vel *t/*)*/tcxp/rap/p*** **omparauit* (comparauit) interdicta [89] Bl. (vers. 2.) *dum* ******* *p'se/* (posset?) — — — — — — *///t*(vel *r*)*up*(vel *r*) (vers. 3.) — — — — — — — — — — — *ep*(vel *r*) (vers. 4.) *so/leae* — — — — — — — — — — — — (vers. 5.) *aqp*(vel *e*)*r/m/rel/c*(vel *κ̄*, vel */g* pro */c*)*u/t*(vel *n* pro */t*)*q̄n*(vel */nω̄r/* pro *u/tq̄n*)*/sc*(vel *s*)*ap*(vel *f*)*ar*(vel *R*, vel *n*)*e*(vel c, vel /)*n*(vel *a*)***//*(vel *u* pro *//*)*/amnoocim* (vers. 8.) — — — — — — c(?)*/pcosetnunc*(vel *s*)*/un/co********** (vers. 9.) — — — — — — — — — — — — — *qu*(vel *q*)*rterd/em*(?)* [90] Bl.: |— — — — *//r* et cetera *ex*(vel *t/s*, vel *t/a*, vel *m* pro *ex*) interdicto *f*(vel *p*, vel *r*)*/r*(vel *u** pro */r*) [91] Bl. (vers. 11.) — — — — — — — *r/o*(vel *d*)*/cato* — — — [92] Bl. |*ur*(vel *p'*, vel *f*) *s*(vel c)*/ne cau*(?)*s*(?)*a*(?) *///l/eer*(vel *g*, vel *e*)*am*(vel */r*, vel *ra*, vel *ro* pro *am*)*tur*(vel *s*) *dup*(vel *p*, vel *r*)/(vel *e*, vel *s*)*u*(vel *r*)*m* (duplum?) — — — — [93] Bl. |*pr\ro* — — — — — *calrulb*(vel *s*)*a*(vel *p*)*a*(vel *o*)*s*(vel *n* pro *as*)*ora* — — [94] Bl.: |— — — — *m* — — */nadsut//d////*(vel *dū*, vel */m* pro *////*) fue

1—8 ———— ———— [95] || ———— ———— 247. CXIII. a.
———— ———— |*** sponsori [96] ************* b. r.
10—21 **************** | ———— ———— ————
———— |*********** etiam iuris ****************
23. 24 ** [97] | ———— ———— ———— ————

||§. 171. **** dupli *************** [1] uelut si iudicati, aut depen|si [2], aut damni iniuriae, aut legatorum per damnationem |relictorum nomine [3] agitur: ex quibus- 248. CXIII. b. b. r.
4 dam causis sponsionem |facere permittitur [4], uelut de pecunia certa credita et pecunia |constituta: sed certae [5] quidem creditae pecuniae tertiae partis; con|stitutae uero pecuniae partis dimidiae. §. 172. Quodsi neque spon|sionis, neque dupli actionis periculum ei [6],

rint r*** [95] Bl. (vers. 22.) |pare//(vel u pro //)sct***ate/m/(vel r)re/mamo(vel d)//ñ [96] Bl.: |r(vel p)/a sponsori [97] Bl.: |****r**par(vel p)t(vel /) et(vel a)/a(vel r/, vel ꝑ pro /a)m iuris /ue(vel d)aa — — — —

§.§. 171—173. [1] Ed. 1.: **************************** Sched. ||***/c(vel s)*//pl/c/ac*cm/s*//(vel n pro //)c//* Bl.: ||est(vel /)s dupli c/ac/(vel l)o(vel c)/*ce*****p(vel p̄) (An: reo infitiante, ex quibusdam ||c̄sis (causis) dupli actio cōstituit' (constituitur)? Conf. §. 1. I. de poena temere litigant. [2] uelut etc. Ita in annotationibus Ed. I. conjeci; in contexto autem est: ********* depen|si Bl.: ūu (uelut) si iudica* (indicati) ā (aut) depē| [3] aut damni etc. Sched. *u/(vel /u pro u/ — aut) dam*//n///r(vel p)/ac (damniniuriae) n (aut) l/quor(vel p)*** (legatorum) p(vel r — per) d*m (vel u*)na///**/*// (damnationem) |c(?)c(vel p)l/**/*/***/a(?)m(? — In Cod. scriptum puto relictorū. nōm.) [4] Sched. pmittit [5] Sched. certa [Sic.] [6] dimidiae etc. Ed. 1.: dimidiae. ************* |*********************** §. 172. periculum eius Sched.: dimidiae qa/*/c*npcna|c/cn*s(?)**c̄**mo(?)/a**/q//** periculum c/ Bl.:

§. 171. uelut — agitur. Conf. supra §. 9. et loci ibi allegati. item §. 1. I. de poena temere litigant. sponsionem facere permittitur de pecunia certa credita tertiae partis. Conf. Cicero, pro Roscio Com., cap. 4. 5. item supra §. 13.

§. 172. permittit Praetor — ire. Conf. cit. §. 1. I. item Paulus, L. 44. §. 4. fam. hercisc.

cum quo agitur, con|iungatur [6a], *aut* [7] ne statim *qui*dem [8] ab initio pluris quam simpli sit |actio, permittit Praetor, iusiurandum [9] exigere, non calumni|ae causa [10] in*fit*ias *ire* [11]. unde qu*ia* [12] heredes, uel qui heredum loco *ha*|bentur [13], nu*m*quam p*oen*is [14] obligati sunt, [15] item feminis pupilli*s*|que [16] *remitti solet* p*oena* [17] sponsionis, i*u*be*t* modo eos i*urare* [18]. |§. 173. Statim au*tem* [19] ab initio pluris quam simpli actio est [20] uelut furti ma|nifesti quadrupli, nec manifesti [21] dupli, con-

dimidiae *qa*(vel *ri*)*ncoNTon?*|*c/on*******f* dupli ****** periculum — Lege: dimidiae *q'i* (quodsi) *neq̄*. (neque) *'pon*|*sionis neq̄*. (neque) dupli *āōnis* (actionis) periculum *ei* [6a Sched. *cō*|*iungatur* Puto *iniungatur:* nam alterum vix Latinum.] [7] Sched. *a** [Edd. ac Rectius *a*.] [8] Sched. **d* In Cod. fuerit: *q̄d*. [9] Cod. *iurisiurandum* [10] *causa se*. Ita legendum censet Brinkm. Ed. 1.: causa * Sched.: causa c Bl.: causa *e* [Delevi *se*, quod ferri non potest, vide §. 176. 186. Fortasse addi debet *ad*. vide l. 44 §. 4 D. 10, 2.] [11] *infitias ire*. Sched. *in*///*as* /*pe* [12] Ed. 1.: ** Sched. *qu*, vel *q*//, vel *m*/ Legendum *quamuis*. Bl. [Immo *qa*.] [13] Sched. **|*bent'* [14] [Ed. 2 *dupli non amplius*] Verba *dupli* etc. desunt in Ed. 1. Sched. *a*(vel c)//*sq*(?)*qpa*//*s* Bl. *n*(vel c/)*u*(vel *d*)*ṽl*/ (dupli) *ñ* (non) *apl*/*u* (pro *āpliu'* i. e. amplius). [Haec multis nominibus displicent. Feci *numq poenis*] [15] *sunt*. Sched. *s* Punctum, quod in Ed. 1. post verbum *sunt* positum est, nunc, Bluhmio auctore, cum commate commutavi. [16] Sched. *pupilli**|*q* [17] *remitti* etc. Ed. 1.: ************** Sched. *exp*(?)*o*(?)**n***/**/*cs* Bl. *******ole** *p***** (Lege: *rem̄ti*, i. e. remitti, *solet poena*). [18] *iubet* etc. Sched.: ///*bc t̄m* (iubet tamen) eos //(?)/(?)*r*(vel *p*)*a*/*c*(? — iurare). [Vbi erat *tamen*, posui *modo*, quod scriptum est *m̄* pag. 201, 12. Et videndum est an etiam p. 162, 21 (III, 129 n. 4) littera *m̄* significetur *modo*.] [19] *Statim autem*. Sched. *ca**/*s*(?)**ch* Bl.: sta tim *ā* [20] Inst.: *est* actio. [21] Cod. *n'* (nec) *Manifesti* (Sic; voce *Manifesti* a praecedente 9 litterarum spatio separata.)

§. 173. cit. §. 1. I. de poena temere litigant. *uelut furti* — — *tripli*. Conf. supra Commentar. III. §.§. 189 — 191.

|cepti et oblati tripli[22]. nam ex his causis et aliis
16 quibusdam[23], siue |quis neg*et*[24], siue fateatur, pluris
quam simpli est actio.
A |§. 174. Actoris[1] quoque calumnia[2] coercetur: modo calumniae iudi|cio; modo contrario; modo iureiurando; modo restipulatione. |§. 175. Et quidem ca-
20 lumniae iudicium aduersus omnes actiones lo|cum habet; et est decimae partis *causae*[3]; aduersus interdicta |aut*em* quartae[4] partis causae[5]. §. 176. Liberum est *illi*[6], cum quo agitur, aut |calumniae iudicium opponere, aut *iusiurandum*[7] exigere, non calumni|ae causa
C 24 agere[8]. |§. 177. Contrarium autem iudicium ex certis causis constitui*tur*[9]: ||uelut[10] si iniuriarum aga- 249. XCIII. a.
tur; et si cum muliere eo nomine[11] agatur, |quod dicetur[12] uentris nomine in possessionem missa dolo malo |ad alium possessionem transtulisse; et[13] si quis

[22] *concepti* etc. Haec in Inst. omissa sunt. [23] Sic etiam in Inst. Bien. Ap. Cuj. est: ex *causis* his etc.; ap. Hal.: ex his *et aliis quibusdam* causis. [24] Cod. *negat*

§.§. 174—181. [1] Inst.: *Item* actoris. [2] Cod.: calumnia c [3] Sched. *p*(vel *o*)*/*(vel */*)** In Cod. *c̄sae* scriptum puto i. e. causae. Sav. [4] *interdicta* etc. Ed. 1.: *interdicta* |*uero* quartae Sched.: *ad/c/a* |*/*r*(vel *p*)* quartae Bl. *Xdicta* |*ā qrtae* [5] Sched. c̄ Ergo legendum *causae*. Sav. [6] *est illi*. Ed. 1.: est ** *ei* Sched. item Bl. *ē*(est) *///* Huschk. legendum putat: est *āt.*(autem) *ei*; Bl.: est *illi* Equidem illam lectionem anteponerem, nisi haec ad ductus, qui in Cod. conspiciuntur, propius accederet. [7] *aut iusiurandum*. Sched. *a //*(Bl. *H̄* vel *ū*) [8] *non* etc. Sched.: *n̄* calumni|ae *c* agere [9] Sched. *7st/tu//*— [10] Sched. ||*Ull** Bl. ||*UU* [11] Sched. *nom** Bl. *nōm* [12] *quod dicatur*. [Sic Edd.] Sched. * *dicetur* Bl. *q dicetur* [13] *trans-*

§. 174. *Actoris — coercetur.* §. 1. I. de poena temere litigant. *iureiurando.* Conf. loc. cit.

§. 175. *Et — — decimae partis causae.* Conf. cit. §. 1. I. de poena temere litigant. Consultatio, cap. 6. (Vid. Ius civ. Antejust. pag. 1485. et 1488.) Nov. 112. cap. 2.

§. 176. Conf. infra §. 179.

eo nomine |agat, quod dicat, se a Praetore in posses-
sionem missum ab alio quo |admissum non esse. |sed S
aduersus iniuriarum quidem action*em*[14] decimae partis
datur; |aduersus uero duas istas quintae. |§. 178. Se- 8 S
uerior[15] autem coercitio est[16] per contrarium iudi-
cium. n*am*[17] |calumniae iudicio x. partis nemo da-
mn*a*tur[18], nisi qui in|tellegit, non recte se agere, sed
uexandi aduersarii gra|tia actionem instituit, potiusque
ex iudicis errore, uel i|niquitate uictoriam sperat, quam 12
ex causa ueritatis[19]: calu|mnia enim in adfectu est[20],
sicut *f*urti[20a] crimen. contra|rio uero iudicio omni
modo damnatur actor, si causam non tenu|erit; licet
ali*qu*a[21] opinione inductus crediderit, se recte a|gere. 16
§. 179. Vtique autem ex quibus causis contrario iudicio
agere potest[22], etiam |calumniae iudicium locum ha-
bet: sed alterutro *ta*n*tum*[23] iu|dicio agere permittitur.
qua ratione si iusiurandum |de calumnia[24] exactum
fuerit[25], quemadmodum calumni|ae iudicium non da- 20
tur, ita et contrarium non dari[26] debet. |§. 180. Re- R

tulisse; *et*. Ed. 1.: transtulisse; *item* Sched. *tr tulisse/c*⁎ Bl. *transtulissetet* [14] Sched. *aönis* Bl. *āonis* [15] *Seuerior* Ita Cod. Bl. Sched. *Seuerico* [16] *coercitio est*. Sched. *coer cet/o* (coercitio) c. (vel c/ — Bl. ē) [17] Cod. *non* [18] Sched. item Bl. *damnet'* [19] *causa ueritatis*. Sched. item Bl. *c ue ritatis* Malim *causae ueritate*. [20] *adfectu est*. Sched. *ad fectum* c̄ Bl. *adfectum* ē [[20a] Sched. *purti*] [21] *licet alia*. Ed. 1.: ⁎⁎⁎⁎⁎ Sched. *talia* Heis. conjecit. *l.* (licet) *alia*; eamque scripturam nunc in Cod. agnovit Bl. Praestaret: licet *falsa*. [Immo *aliqua*. Ita Gaius l. 36 D. 41, 3 *aliquo errore deceptus, aliqua existimatione deceptus*.] [22] [Sched. *agere* p̄] Supple *reus*. [Malim *agi*.] [23] Cod. *t̄m* i. e. *tamen*. [24] Cod. *ca lumniae* [25] Sched. *fuit*.; Cod., ut opinor, *fuit*. [26] [Edd.

§. 178. *sicut furti crimen*. Cf. supra Commentar. III. §.§. 197. et 208.

§. 179. *quemadmodum calumniae iudicium non datur*. Conf. supra §. 176.

stipulationis quoque poena ex certis causis fieri solet. et que|madmodum contrario iudicio omni modo condemnatur |actor, si causam non tenuerit, nec requiri-
24 tur, an scierit, non |recte se agere; ita etiam restipulationis poena omni ||modo damnatur actor. §. 181. **** 250. XCIII. b.
si ab *actore* ***[27] *restipulatio*|nis poena petatur, ei[28] neque calumniae iudicium opponitur, neque |iurisiurandi religio *in*iungitur[29]. nam contrarium iudicium
4 *in* |his causis locum non habere, palam est.
Q |§. 182. Quibusdam[1] iudiciis damnati ignominiosi fiunt: uelut |furti, ui bonorum raptorum, iniuriarum[2]; item *pro soc*io, fiduciae, tutelae, man**|dati, depositi[3]. sed furti[4], aut ui bonorum **raptorum, aut iniuriarum*
8 *non solum**[5] damna|ti notantur ignominia, sed et**iam*

dari non] Cod.: *non* dari [27] *actor* etc. Ed. 1.: actor. §. 181. ******************* Sched. post vocem *actoR* ductus incertos exhibent hos: *a*(vel *s*)/*u*(?)*m*(vel ///)**(?)/(?)/*cup*(vel *r*)*/*ucr*(vel *p*)/*m* Bl.: *actoR a*/(vel *n* pro *a*/)*n*(vel *a*)*m* (nam?) si ab *ac**re* (actore) //(vel *e* pro //)/(vel *t*, vel *a*) [28] *restipulationis* etc. Sched. *s*(?)/(?)*st*pulatio*|*onis* (restipulationis) *poen* ([i.e. poenam] poena) *pe*(?)*tat'* *e*(vel c)/(vel *t*) [29] *religio iniungitur*. Ita Sav. Sched. *religioniiungit'*

§. 182. [1] Inst.: *Ex* quibusdam. [2] Inst.: injuriarum, *de dolo*. [3] *item* etc. Sched.: item* *p s*c*——————— (Ad explendum solitum litterarum numerum requiruntur litterae 15) |*dati* depositi Legendum: item *p socio tutelae man*|*dati* depositi. Sav. Conf. L. 1. pr. de his qui notantur infamia. [Addidi *fiducie*. Fuerit scriptum *m̄dati*] Inst.: item *tutelae*, *mandati*, *depositi*, *directis non contrariis actionibus*, (Hal.: actionibus. *Item*) *pro socio, quae ab utraque parte directa est: et ob id quilibet ex sociis eo judicio damnatus, ignominia notatur.* [4] Inst.: furti *quidem*. [5] Ex Inst., omissis tamen verbis *aut de dolo*, quae ibi post vocem *iniuriarum* adjecta leguntur. Sched. *u b*——

§. 180. Conf. supra §. 13. item Consultatio, cap. 6. (Vid. Ius civ. Antejust. p. 1488.)

§. 182. §. 2. I. de poena temere litigant.

pacti*[6] *********** |scriptum est[7]. et recte: plurimum *enim interest, utrum ex delicto*[8] |aliquis, an ex contractu debitor *sit*[9] **** illa parte |edicti id ipsum *******[10] ****************** |——————— ——————— 12
——————— ———————[11] |****************************
***** fideiusso|rio[12] nomine iudicio conuenitur[13]. etenim **************

|§. 183. In summa sciendum est, eum, qui ******* 1
************ a|gere et[1] eum, qui uocatus est, ********** 16
*****[2] |——————— ——————— ——————— ——————— 17. 18
|******[3] patrono et liberto *************** |***** et[4] 20

—— Desiderantur litterae fere 12; unde in Cod. sic scriptum esse conjicio: u b r̄. (ui bonorum raptorum. Librarius praeced. vers. eodem compendio usus est) ā. iniuriar'. n̄. ʳol. (solum). [6] Ex Inst. Sched. s̷(sed) et——— [7] Legendum videtur: sicut in (vel idq̄. ita in; vel, quod Heisio placet, ita e✱ in [Sed Gaius non solet dicere ita enim, sed nam ita.]) ed̄. (edicto) p̄r̄. (praetoris) | scriptum est. In Inst. nihil ejusmodi legitur; ibi enim verbum pacti excipiunt verba et recte. [8. 9] Ex Inst. [10] Sched.: ipsum nob(?)*nam [11] Sched. |c*n/o(vel s)cuc/— ———qpl(?)*b——————— [12] Verbum fideiussorio in Ed. I. non extat. Sched. (vers. 13.) /orda//c/o*/(?)om//cl/(vel h pro l/)/ber*// ——————(vers. 14.) r/o Bl. (vers. 13.) tordaeg(vel o)p/—————— ——————f/du/o (vers. 14.) r/o (fideiussorio). [13] Ed. I.: interuenit Sched. pucnit Bl. ȷ(vel p, vel p)uen/t (conuenitur). Locus eo pertinere videtur, quod infamia is tantum notatur, qui suo nomine damnatus est.

§.§. 183—187. [1] eum etc. Ed. I.: cum **************** ****** |****** Sched. c(vel e)um q /(?)*ll(?)or(vel p)ou*/**ul(?)u*p (vel r)l(?)/c/cr(vel p)cc/ Bl.: eum q (qui) a*l/q*ratarum(vel tc)// tur* a|gere et [2] Sched.: est o(vel d)———————— Bl.: est nral/ap/gacl(vel n pro cl)e(vel s)g(vel a)e(vel c) [3] Sched. (vers. 17.) ////(vel c)e(vel o)p̄r̄(vel r̄r̄, vel sr pro p̄r̄)p*s(?)co(?)//*/****req(?)/**ca— ——— (vers. 18.) pm/ssor/(?)****n/u(?)s(?)u(?)s(?)***rcn/—————

§. 183. Conf. §. ult. I. de poena temere litigant. item supra §. 46. infra §. 187. §. 184. Conf. Comm. III. §. 224.

in *eum*, qui aduersus ea egeri*t*, *poena* con*stitut*a *est* [5].
Q |§. 184. Qui autem in ius uocatus fuerit (*ab*) aduersa-
ri*o* [6], ni eo [7] die fini|uerit negotium [8], uadimonium ei
faciendum est, id est, ut |promittat se certo die sisti.
24 §. 185. Fiunt aut*em* [9] uadimonia quibusdam |ex causis
pura, id est, sine satisdatione; quibusdam cum satis-
datione; ||quibusdam iureiurando; quibusdam recupe- 251. XLII. a.
S ratoribus |suppositis, id *est*, u*t* qui non *stet*erit, is
protinus a recuperatori|bus in summam [10] uadimonii
4 condemnetur: eaque singula di|ligenter Praetoris edicto
significantur. §. 186. Et si quidem iudi|cati depensiue
agetur, tanti fi*e*t [11] uadimonium, quanti ea |res erit:
si uero ex ceteris causis, quanti actor iurauerit non
ca|lumniae [12] causa postulare sibi uadimonium pro-

— (vers. 19.) */*(vel *t*)*co/uc* Bl. (vers. 17.) *//s*(vel c)*tos/psocam*(vel *u/*) *//*****,*ruac*****/g*(vel *g*)*e* (vers. 18.)—————————————*a/* (vel *e*)*s*(vel *a*)*/*(vel *t*)*u*(vel *q*)*e* (vers. 19.) *t/aonec* An *actione cum?* [Horum majorem partem Hollw. ita formandam censet. *quas sine* (vers. 18.) *permissu praetoris in ius uocare non licet uelut pa*(vers. 19.)*tronus*] [4] *patrono* etc. Ed. 1.: patrono *** liber ****************** |****** *et* Sched.: patrono *** *liber*—————— |*n/e//c ct* Bl.: patrono et *liber*o* (liberto) *e*(vel *o*, vel *s*)*n///* (vel *n* pro *//*)*o*(vel *e*)*t***r///*(vel *m* pro *///*)*a*|*n/ano* et [Porro Hollw. patron*a* it̄. (item) liberi *ac parentes patroni pa*|*tronae* et] [5] *in eum* etc. Sched.: in *eam* (pro *eum*) *q́ adusus* (pro *adūsus*) ea *eger/** (egerit) ***c//a* (poena) *cun/a**na** (In Cod. fuerit *con/tituta ē.*) [6] *fuerit* etc. Sched. *fuit adusar//*** Bl. *fuit adusarius* [7] *ni eo.* Ed. 1.: *nisi eo* Sched. *n*(vel *ǹ*)*ec̄*(?).(?)*o* Bl.: ni *e*(vel *a*)*o*(vel *d*) [8] *fini*|*uerit negotium.* Hanc lectionem in annotationibus ad Ed. 1. Sav. proposuit, cum quo jam consentio. In Ed. 1. contexto est: finis ue|nerit negotio. Sched. sic habent: *f*(vel c)*inis*(vel c)*ue*|*nerit negotio*(vel c, vel *u*)*m* Bl.: *finisue*|*uerit* negotium [Hefft. *finitū f*|*uerit*] [9] Ed. 1.: **uero** Sched. * Bl. *ā* [10] *id est* etc. Sched.: */c. u*(vel *//*)*/ q n s/c/er/*(vel *t*)*/ /s* (In Cod. sine dubio est: *iē. ut q́ n̄. steterit is* Sav.) *ꝓtinus* a recuperatori|bus in *summa* (pro *summā.*). [11] Sched. *fiat* [12] Sched. **|*lumniae*

mitti[13]. nec tamen (*pluris, quam partis dimidiae, nec*)[13a] plu|ribus, quam sestertium c milibus[14] fit 8
uadimonium. |itaque si centum milium res erit, nec 1
iudicati depensiue |agetur[15], non plus quam sestertium quinquaginta mil*ium*[16] fit uadimonium. |§. 187. Q*uas*[17] Q̄
autem personas sine permissu Praetoris inpune in ius uocare |non possumus, easdem nec[18] uadimonio in- 12
uitas[19] obligare |[20] possumus, praeterquam si Praetor aditus permittit.[21]

[13] Sched. *pm////* In Cod., opinor, est *pmitti*. Sav. [[13a] Ita Huschkius post minus firmas Göschenii et Heffteri suspiciones.] [14] Sched. *ss* (sestertium) *c̄* (Haud tamen scio, an n hoc numero erraverit librarius. Conf. vers. 10.) *m̄* (milibus). [15] Cod. *ageret'* [16] Cod. *ss* (sestertium) *qnquaginta m/l//* pro *miliū.*, ut opinor). [17] Sched. *qa** [18] Cod. *ne* [19] Sched. */nu/*(vel */u*, vel *m*, vel */// pro u/*)*cas* Legendum *inuitas*. Sav. [20] Cod.: obligare |*n̄* [21] Reliquum folium a litteris vacuum est: ductus enim, qui posteriorem implent hujus paginae partem, nullam propriam habent significationem, sed tales sunt, quales in fine libri vel operis alicujus pingere solent librarii.

§. 187. Conf. supra §. 183.

FRAGMENTVM

VETERIS IVRISCONSVLTI

DE IVRE FISCI.

FRAGMENTVM
VETERIS IVRISCONSVLTI
DE IVRE FISCI. *

H ———— ———— |§. 1. Heredi eius, qui Fol. prior. columna 1.
4 e ui*ta cedens* [1] |non poterat [2], deferendi [3] |potestas concessa est, nisi os|tendi [4] possit, eius uigoris [5] |decessisse defunctum [6], |ut deferre se ualeret [7].

§. §. 1—4. [1] Ms.: |hdi (heredi) e' (eius) qui *equi* [littera *q* per inductionem deleta] ——; deperdita enim est posterior huj. vers. pars. Lacunam [post *eius qui*] verbis *se deferre* Savinio auctore explevi. [Feci *e uita cedens.*] [2] Verba *qui se deferre non poterat* sic accipienda sunt: qui *morte praeventus* se deferre non poterat. Sav. [3] Ms. *defe**ndi* Legendum *deferendi.* Nieb. [4] Ms. *nis*os|tendi* Legendum *nisi ostendi.* Nieb. [5] Ms. *u* —— [Gösch. paulo ante dedit (*non*)est, tum hic uo*luntatis*, postremo *uoluerit* ubi scripsi u*aleret.*] [6] *defunctum.* Ms. *de* —— [7] Verbum ipsum, quod post vocem *se* requiritur, in Ms. nunc non extat: primae tamen litterae reliquum est vestigium; idque ad litterae *u* similitudinem accedit. Baumb. de universo hoc loco sic judicat, legendum esse: Heredi eius, qui *consequi praemium* |non poterat, deferendi |potestas *concessa est,* nisi os|tendi possit, eius uoluntatis |decessisse defunctum, |ut

* Conf. Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft, herausgegeben von Savigny, Eichhorn und Goeschen. Tom. III. pag. 150—158.

§. 1. Conf. Paulus libro septimo ad legem Iuliam et Papiam, L. 13. §. 5. [immo §. 6.] de jure fisci.

|§. 2. Antequam quis ab alio *defe*|ratur [8], ipse se 8 A
defer|re [8a] debet: alias [9] sero |ad auxilium delatio|nis 12
confugit [10]. quodsi per |errorem [11] se detule|rit, nihil
ei officit in|considerata diligentia.

|§. 3. Ius patrum non minui|tur, si se is deferat, 16 I
qui |solidum id, quod relic|tum est, capere non potest.
sa|ne si post diem [12] centensi|mum patres caducum [13] 20
|uindicent, omnino [14] |fisco [14a] locus non est.

col. 2. |§. 4. Si se is deferat, cui taci||*tum* ———— [15] 24 S
|———— ————

|§. 4[a]. *Si* **Praeses in prouincia per supposi**|tam S 4
*per*sonam **comparasse* |*quid ar**gu**atur, fisco con-*
|*demnatur** eius rei **aesti*|*matio**nis [16]. ter uero f**ru-*
stra |*citato* [17], *qua**dru*p*lum **poe*|*nae** nomine (*con*)se- 8
qui fis*cum* *o*|*por*tet [18].

deferre se *noluerit*. [8] Ms. *o*(?)—|*ratur* Legendum *deferatur*. Nieb. [Hollwegii apogr. *ò͜ e*|*ratur*] [[8a] Ms. *deŕferre*] [9] Ms.: debet *ali* alias [10] Ms. *ɔfungit* [11] Ms.: per *er* |errorem [12] Ms.: si *p*' (post) diem [13] Ms. *caduc* [et fortasse *a* in extrema membrana, quae periit.] [14] Ms. *omnin*(?)*. Legendum *omnino*. Nieb. [[14a] Ms. *fiscus*, *u* littera in o mutata.] [15] Hujus nec non sequentis versus nihil reliquum est. Illud tamen nemo non videt, ICtum de eo loqui, cui tacitum fideicommissum relictum est. [16] Ms. (vers. 3.) /—————— (vers. 4.) *tacɔ***son*——— (vers. 5.) ——*gu*——— (vers. 6.) —— **e*' rei —— (vers. 7.) ——*n*(?)*is* [Haec ita formavi. *Si p̄ses in p̄ūa p supposi*|tam pson *compasse* |*quid arguat' fisco con*|*demnat'* e' rei *aesti*|*mationis* Horum Gösch. nihil dederat nisi *eius rei*.] [17] Ms. ∓ *ů*(uero) *f*——|—- [Ex his Gösch. recepit *uero*. ∓ (ter) ad tria edicta referendum esse Böckingius vidit.] [18] Ms.

§. 2. Conf. cit. L. 13. de jure fisci pr. et §. 10.

§. 3. *Ius patrum*. Conf. Gajus, Institut. Commentar. II, §.§. 206. 207. 286. Vlpianus, Fragm. I, §. 21. XXV, §. 17. Iuvenalis, Sat. IX, vers. 88.

§. 4. Conf. [Paulus libro singulari de tacitis fideicommissis, L. 49. de jure fisci.] Callistratus, L. 1. pr. de jure fisci. item cit. L. 13. eod. §.§. 6. 7.

[§. 4[a]. Conf. Hermogenianus, L. 46. §. 2. de jure fisci. *qua-*

§. 5. Bona *eorum*, |*qui* [1] cum fisco contrahun*t* -
12 |—— -- uelut [2] *pig*|*n*oris iure fisco *obligan*|*tur* [3]: non
solum ea, quae |habent [4], sed ea **quoque**, quae postea
16 |habituri sunt [5].
E |§. 6. *E*dicto [6] diui Traiani caue*tur*, |ne qui pro-
20 uincialium *cum* [7] |seruis fiscalibus contrah*ant* [8], |nisi
adsignante procura|tore [9]. quod fa*c*tum **uel** [10] |dupli
24 damno, uel rel*i*|quorum e*x*solutione [11] pe*n*|satur [12]. et
1—8 ideo, qui *cum* [13] ||———— ———— [14] |—— cogitur col. 3.

dru⋆*lum* -- (vers. 9.) — *nom.sequifis* -- (vers. 10.) — *tet* Legendum: *quadruplum eius rei nomine consequi fiscum oportet*. Heis. Ego hanc lectionem in contextum recepi; ita tamen, ut verba *eius rei*, quippe minus certa, omitterem: fieri enim potest, ut in Ms. fuerit: *poe*|*nae* nomine. [Hoc recepi.] Praeterea illud admonendum est, in Ms. syllabam *tet* a sequentibus vacuo spatiolo separari.

§.§. 5—7. [1] *eorum qui*. Ms. *e* — |⋆*u*(?)*i* [2] Ms. *ꞩhun* — (contrahunt-)|⋆*euacuar*/*a*(?) [an *de* |*re pecnaria* (pecuniaria)?] *ūū* (uelut) [3] *pignoris* etc. Ms.: —|⋆*oris* /*ū* fisco *o*—|-/*r* Lege: *pignoris iure fisco obligantur*. Heis. Quantum ad siglam *iū*, conferenda est ad §. 11. not. 2. [4] Ms. *h*(?)*abe*ⁿ*t* [5] Ms.: ea *q*. (quae) *po*(?)*ste* — (postea-) |⋆*p'eà* (Librarius verba *quae postea* bis scripsisse videtur) habituri *s* (sunt) *n*(?) — [Immo *s*⋆*n*(?) (id est *suN*). In *p'ea* vocabulo additum est antisigma' Ergo ante hoc versu 16 '*q̄* (quae) fuisse suspicor, versu autem 15 *postea* *q̊q*. Nam *quoque* Böck. recte addidit.] [6] Ms. |⋆*dicto* Legendum *edicto*. Nieb. [Edd. §. 6. --|edicto] [7] *cauetur* etc. Ms. *cau*- (Olim sic fuisse puto: *cauet'*) |*n*(?)*e* *q́* (qui) *p̄ual*(?)*i*(?)*um* (prouincialium. Conf. ad §. 8. not. 8.) ⋆*um* (cum) [8] Ms. *ꞩ̄h*- Olim, ut opinor, fuit: *ꞩ̄haN* [9] Ms. *pc̄* [Superest spatium ad minimum unius litterae *a*] |*tore* [10] Ms. *fa*⋆*tum*(?) Legendum *factum*. Nieb. [Addidi *ū*] [11] Ms. *rel*⋆|*quorum* (reliquorum) *e'* (eius) *solutione* [Ita Gösch. Feci *exsolutione*] [12] *pensatur*. Ms. *p*(?)-|*satur* [13] Ms. *cu*⋆ [14] Ms. (vers. 1.) —— //*a*/ —— (vers. 2.) ———

druplum. Conf. Marcianus, L.46. de contrah. empt.]

§. 5. Conf. L. 2. C. in quib. caus. pignus (Antonin.). item Vlpianus, L.28. de jure fisci.

— - [15] |—— ad eum — - [16] |—— p*er*uenit hoc - - [17]
|— *C*aesaris [18] ab — - |——— rerum [19] — |—— 12
itemque — - [20] |— - rerum — - [21] |- *ad*hibentur ad 16
- - [22] |——- ab his - - [23] |- - donatum — [24] |— -
possumus nisi - [25] |— *e*adem portio [26] |- *Ca*esa- 20
ris [27] fiat.

|§. 7. **Qui** mutuam pecuniam contra *e*dic|*t*um [28] Q
col. 4. dispensatori ui|carioue eius crediderit [28a] ||——— 24
——— [29] |———— quia quod ⁎ |*cred*idit non
amisit [30].

|——— ——— [1] |§. 8. **Qui contra e*di- 4 Q
ctum diui Augus|*ti rem* litigiosam [2] a |**non possi**-

ed —- (vers. 3.) ——*u/s/dc* —- (vers. 4.) ——*ʃa* ——- (vers. 5.) ——*sa/c* —— (vers. 6.) —- *oʃax* —- [seruo contraxerit ⁎?] - (vers. 7.) ——*/*(?)*n cu* —— (vers. 8.) —- *meo/* —— [15] Ms. |- - *ere* [reddere?] *cogit'* (cogitur) *na*(?)— [16] Ms.: |—- *u* ad eum *lc*— [17] Ms. |- - *or̄ p*(?)*uenit* (?—peruenit) *h'*(hoc) *t*— [*temp'* (tempore)?] [18] Ms.: |- - *a*(?)*esaris* (caesaris) [*ser̄* (serui) caesaris?] [19] Ms.: ab *ad*(?)— |—- *atione* [admi|nistratione?] *rerū* (rerum) [20] Ms. |- - *um*(?) [fis|calium? Böcking.] *itemq.* (itemque) *jc*- [21] Ms.: |—- rerum *jm*— [22] Ms.: |- - *hibent'* (Legendum videtur *adhibent'* [vel *phibent'*]) ad *e*— [23] Ms.: |- - *lar/* ab his *e*— [24] Ms. |- - *d*(?)*on*(?)*a*(?)*tum u*— [25] Ms.: |- - *e p'su*(?)*m'* (possumus) nisi — [26] Ms.: |- - *adem* portio? [*eadem* addidi.] [[20-26] Hollw. itemque conmu|*nium* rerum con*mer*|*cio pro*hibentur: adeo *nec* |*stipu*lari ab his *nec quod* |*fuerit* donatum u*indi*|*care* possumus, nisi -|— *e*adem portio] [27] Ms. |—- *saris* (caesaris). [28] *Qui* etc. Ms. ⁎ (Evanuerit sigla *q́* i. e. qui Hollw.) *mutua*(?)*m* *pec* (pecuniam) *ʃ* (contra) *ⅹdic*|⁎*um* (interdictum) [Correxi *edictum*] [[28a]. Ms. *cred/id^e rit*] [29] Ms. ||——ↄ(?)*/n/oenpl*(?) [30] Ms.: (vers. 2.)?*/*(?)*/*(?)*/*(?)*/*(?)⁎*s*(?)*en/t'* *qk* (quia) *q̸* (quod) ⁎ [ei?] (vers. 3.) - - */d//* (Legendum |*credidit*. Hollw.) *n̄* (non) amisit

§. 8. [1] Haec linea vacua esse videtur. [2] *Qui* etc. Ms.

§. 8. *Qui ——— compellitur.* Conf. Gajus, Institut. Commentar. IV, §. 117. Callistratus, L. 1. pr. de jure fisci. item Tit. Dig. et

*de*nte conparauit [3], prae|*terqua*m (*quod*) [4] emptio nul-|lius momenti est, poenam |quinquaginta sestertiorum [5] fisco re|praesentare conpellitur [6]. res autem |litigiosa uidetur, de qua |aput suum iudicem **quaestio** [7] |delata est. sed hoc in prouincialibus |fundis [8] praua usurpa|*t*ione [9] optinuit.

A |————————— [1] |§. 9. Absentes fugitiuos |uenumdari aut conparari [2] |amplissimus ordo |prohibuit [3]: denuntiata |*in* [4] emptorem uendi|toremque [5] poena sestertiorum quinquaginta [6]; |quae hodie fisco uindi [7]

|-- (Lacunam sic expleo: *qui* ꝯ i. e. qui contra. Hollw.) **dictum daugꝰ* |--*m*(?)*litigiosam* (Legendum: *edictum diui augusti rem litigiosam.* Nieb.) [3] Ms. *n* |--*s*(?)*ente* (Dubitari potest, utrum *possidente* legendum sit, an *n̄. p'sidente* i. e. non possidente. Sav. Conf. loc. Gaji hic inferius alleg.) *ꝯpauit* (comparauit). [Audeo scribere *non possidente.*] [4] Ms. *p̄*|--*m* . Lego: *p̄terq̧* (praeterquam) *q̧* (quod). Hollw. [Immo *p̄*|*ꝑquam*, ut librarius *quod* omiserit.] [5] Ms.: emptio nul|lius *momti* (momenti) *ē* (est) *poen* (poenam) |*lta* (quinquaginta. Littera *l* in Ms. a transversa lineola secatur. Eadem forma recurrit vers. 23. Conf. ad §. 9. not. 6.) *sꝑorum* (sestertiorum). [6] Ms. *ꝯpellit'* [7] Verbum *quaestio*, quod Heisio auctore recepi, in Ms. nunc quidem non legitur; fieri tamen potest, ut post vocem *iudicem* evanuerit sigla *q°* [8] Ms. *pūal** (Olim sic fuerit: *pūalib.* i. e. prouincialibus. Conf. ad §. 6. not. 7.) |*f*(?)*undis* [9] Ms. *usurpa*|**ione*

§. 9. [1] Linea vacua. [2] Ms. *n̄* (aut) *ꝯpari* (comparari). [3] Ms. *phibuit* [4] Ms. ***(?)*n* [5] Ms. *ūdi*|*toremq̄* [6] Ms.: poena *·s̄s̄* (sestertiorum) *l̄ta* (quinquaginta. De littera *l* videnda est ad §. 8. not. 5.) [7] Lege: *uindicatur.* Nieb.

Cod. de litigiosis. *res — delata est.* Conf. Nov. 112, cap. 1.

§. 9. Conf. Paulus, Sent. recept. I, 6. a., §. 2. et L. 19. §. 3. commun. divid. Gajus, L. 35. §. 3. de contrah. empt. Vlpianus, Collat. Tit. XIV, extr. §. 3. et L. 2. de lege Fabia. item L. 6. C. eod. (Dioclet. et Maxim.)

Fol. posterior. col. I.

||§. 10. excepto castrensi |peculio bona sua *con*-
|ferre debebu*nt* [1].

|§. 11. Caesare a liberto su*o ex as*|se herede 4 C
instituto, *filia* |iure (*adcrescendi*) ad semissem *uo*-
|catur [2]: cum extraneis [3] uero ins|tituto, filia ex se- 8
|misse extraneis [4], |non et*iam* [5] Caesari adcrescit [6]:
|quodsi plus semisse Cae|sar accepit, in id, quod plus 12
|est, etiam Caesari adcrescit [7].

|§. 12. Libertae Caesaris tam |manumissione, quam [8] L
beneficio con|iunctionis effecta*e* [9] |si testatae decedant, 16

§.§. 10—13. [1] Ms. *bon(?)a* sua |*ferre* (Legendum *conferre.* Hugo. In fine vers. 2. evanuisse videtur siglum *ɟ*) *debebu*- (debebunt). Locum ad collationis necessitatem, in Caesaris patroni utilitatem, liberti filio impositam, trahendum existimat Heis. [2] *Caesare* etc. Ms.: *Caes̄.* (Caesare) a *lib̄to* (liberto) *su*—-|*se* (Lege: *suo ex asse.* Sav.) *h̄de* (herede) *ↄ̄tuto* (instituto)—— (filia. Sic legendum recte censet Hollw.) |*ru̅* (iure. Conf. ad §. 5. not. 3.) ad *semisse*—-|*cat* (Lege: *semissem uocat'* Hollw.) [Siquis suspicari velit in fine versus quarti scriptum esse *adcp̄cdi*, tum *filia* a librario praetermissum esse dicendum erit.] [3] Ms. *extranei* [4] *filia* etc. Ms.: *filiam* ex *s(?)e*|*missem extranei* [5] Ms. nunc quidem *et* exhibet; olim tamen in eo conspicuam fuisse puto siglam *ēt.* i. e. etiam. Conf. vers. 13. [6] Ms. *adcp̄c/t(?)* [7] Ms. *ēt* (etiam) *caes̄.* (caesari) *adcp̄c/t(?)* [8] Ms.: |*lib̄t(?)ae* (libertae) caesaris tam |*m̄missione* (manumissione) *q̄* (i. e. *quam:* ita enim hoc loco siglam istam accipiendam esse, recte vidit Heis.) [9] Ms. *effecta* Legendum *effectae.* Sententiae lucem affert locus Taciti hic (Annal. XII, 53.): *Inter quae refer*-

§. 10. *excepto castrensi peculio.* Conf. Tertullianus, L. 4. pr. de castrensi pecul. Vlpianus, L. 1. §. 15. de collat. item L. ult. C. de collat. (Iustinian.)

§. 11. Conf. Gajus, Institut. Commentar. II. §. 124. Epitome, II, 3, §. 1. Vlpianus, Fragm. XXII, §. 17. Paulus, Sent. recept. III, 4. b., §. 8. Lex Rom. Burgund. Tit. XLV. (Schult. XLIV.) Theophilus, II, 13, pr.

§. 12. *Libertae beneficio coniunctionis effectae.* Conf. Tacitus, Annal. Lib. XII, cap. 53. Paulus, Sent. recept. IV, 10, §. 2. *si testatae decedant dimidium.* Cf. Gajus, Institut. Commentar. III, §. 44. Vlpianus, Fragm. XXIX, §. 3. *sane patris* etc. Conf.

20 |dimidium; si intesta|tae, *to*tum[10] fisco uin|dicatur. sane patris et |patroni ignorantis |ius non minuitur.

A 24 |§. 13. Ancilla Caesaris, quae v li|beros habuerit, col. 2.
1—11 in nu[11] ||———— ————[12]

12 |§. 13[a]. **cum pri**uato contrac**tum quid* |*est, fis**co stipul*a*ntur[13].

E |§. 14. E*orum* bonorum, **quae** |*ad fiscum* pertinere
16 di*cun*|tur, si controuersia moueatur, |an*te* sententiam nec obsig|na*ri*, nec describi, aut in|corporari possunt[1].

tur ad patres de poena feminarum, quae servis conjungerentur: statuiturque, ut ignaro domino ad id prolapsae in servitute; sin consensisset, pro libertis haberentur. Eodem pertinent haec Pauli verba (Sent. recept. IV, 10, §. 2.): *Ad filiam ancillam, vel libertam ex senatusconsulto Claudiano effectam legitima matris intestatae hereditas pertinere non potest.* Heis. [10] Ms. **ɔtum* Lege *totum.* Heis. [11] Ms.: |ancilla caesa ris *q̄*(quae) *ū*(i. e. quinque. Nieb.) li|beros *habūit*(habuerit) *innu* Maff.: ancilla Caesaris, *quae liberos habuit* [Addidi quae Gösch. omiserat, *in nu* Apparet esse *in numerum liberorum:* sed rem non capio.] [12] Ms. (vers. 9.) --*n*— ——— (vers. 10.) --*ι*(?) ———— (vers. 11.) --*p̄sna*(?—An *persona?*) ——— [13] Ms. |-- *uato* (An *priuato?*) *ꝯ̄* (contra) c—— |-- *co stipul*ntɥ* (stipulantur). [Fortasse (vers. 11.) --*ps̄*(possunt.) nam *poen*(poenam) *si* |*c'*(cum) *priuato ꝯctum*. *q̄d*(quid) |*ē*(est) *fisco* stipul*a*ntur Conf. L. 1 pr. de jure fisci. Edd. (vers. 12) |———contra ---|—— stipul*a*ntur.]

§.§. 14—17. [1] *Eorum* etc. Ms.: *e—m*(?—eorum) bono rum * (Evanuisse videtur sigla *q̄*. i. e. quae) |*a**(ad) *f*(vel *t*)*ι*- (Olim, ut opinor, fuit *fisc'*. i. e. fiscum) *ptinere*(pertinere) *diu**|t'* (dicuntur) *s**(si) *ɔusia* (Olim in Ms. sic fuisse existimo: *ꝯūsia* i. e. controuersia) moueatur |*an*-*sam*(i. e. ante sententiam. Hollw.) *n'*(nec) *obsig*|*na*- (obsignari) *n*(?—nec) describi *ā*(aut) in|corpo

Paulus, Sent. recept. II, 21. a., §.§. 9. 7.

§. 13. *Ancilla — habuerit.* Conf. Maffei, Opuscoli ecclesiastici, pag. 90. [Conf. Columella Lib. I, cap. 8, §. 19. Rudorff.]

[§. 14. Conf. Paulus, Rec. sent. V, 12, §. 6. L. 7. C. de jure fisci (Constantin.).]

idem ser|uat*ur* [2], **cum a sententia *prouo*|catio inter-** 20
ponitur [3].

|§. 15. Pro his bonis, quae fiscus in|quietat, ma- P
col. 3. **nus op*po*|nere** [4] **nemo quidem prohibe||*tur*** [5] **— — —** 24
— | ———— ———— |— - - 2—8

§. 16. *d*ecerni: sed *in* |**nulla praeterqua**m** [6] **filio-**
rum |**uel parentum** **suor*u*m causa** [7] **|libertorumue** 12
ade*sse iu*ben|*tur*, et si adfuer*int*, *in*fa|mia plectun*tur*.
***sa*ne** [8] **|hoc principa*li* b*ene*fi*c*io |impetrare non pro*hi*-** 16
ben|tur [9].

rari *p's̄* (possunt). [2] Ms. *ser|u(?)at*/* Legendum *seruatur*. Heis. [3] Ms.: cum a *ea* /(?)*uc|ca(?)tio* ✗*ponitur* Lege: cum a *sententia prouocatio interponitur*. Hollw. [4] Ms.: manus *op(?)-|nere* [5] Ms. *ꝑhib* || — [Edd. prohib||*etur* Sed post *b* litteram spatium superest, et hic librarius vocabula per syllabas dividit.] [6] Ms. (vers. 3.) — — — — *uan* - (vers. 4.) — — - - *c(?)e(?)uuN* - (vers. 5.) — — — */oc* — [fisci aduocati?] *rx*(vel *a*) (vers. 7.) — — - - *o.p* — - (vers. 8.) — - - *ma*/uos* [Videtur esse *ma quos*] *a*x*(vel *a*) (vers. 9.) — — - *e*ern/s*n* (vers. 10.) — — - - ɔ [*decerni* etc. addidi.] [7] Ms. *filior* (filiorum) (vers. 11.) — — - [Scripsi *ū parentū*] *suo-m* (? — suorum) *c* (Legendum videtur *et*) [Sic Edd. Feci *causa*] [8] Ms.: *lib̄tor* (libertorum) ei [Potest esse *u* i. e. *ū* (ue). Ita scripsi.] *adec -/be|/ur et(?)* si *adfu - - nfa|mia plectun(?)* — *n(?)e* Lego: ei *adēē.* (adesse) *ꝑhibē|tur* (prohibentur) [Hoc spatii angustia non patitur. Scripsi *iubē|tur*] et si *adfūint* (adfuerint) *infa|mia plectunt'* (plectuntur) -- Hollw. [Tum ubi est ***nē* recte Böck. *sane*.] Totius loci sententiam hanc esse puto: *si quis cum fisco controuersiam habeat, aduocati fisci, exceptis causis* filiorum *et nepotum* suorum et libertorum, ei adesse prohibentur etc. Sav. [9] Ms.: hoc *principa*i* (principali) *b-io* (Scriptum haud dubie fuit *b̄fcio* i. e. beneficio) |impetrare *n̄* (non) *ꝑ-bē|tur* (Olim: *ꝑhibētur*). Inter haec et quae sequuntur vacuum intercedit spatiolum.

[§. 15. Conf. L. 5. C. de jure fisci (Dioclet. et Maxim.).]

§. 16. *sed in nulla — iubentur.* Conf. [Paulus, libro singulari Regularum, L. 10. pr. de postul.] L. 1. C. de advocat. fisci (Antonin.). L. 13. C. de advocat. diversor. judiciorum (Leon. et Anthem.) L. 3. §. 1. C. de advocat. diversor. judicum (Anastas.). L. 5. §. 1. C. eod.

§. 17. Fisci aduo*c*ati [10], |quibus ad tempus of*fi-*
20 *cium* [11] |mandatum est, quia s*al*ari|um non accipi*unt* [12],
|contra fiscum adesse non pro*hi*|bentur [13].
24 §. 18. Capi*te* *le*|*gis* censoriae caue|*tur*, ut non
*t*an*t*um, cum quid ||praestatur, cuius rei omis|sa pro- col. 4.
fessio *fuerit*, actio conmis|*si* intra quinquennium lo-
4 cum |**habeat*, *sed** *et* [1] earum rerum |*nomi*ne [2], quae
per fraudem |**tota** ablata [3] sunt, uel professi|oni sub-
8 tracta [4], qua|d*r*uplum fisco de*p*en|d*a*tur [5], alias duplum.
A |§. 19. A debitore [1a] fisci in frau|dem datas liber-
12 tates re|trahi placuit [1]. sane ipsum |ita emere [1b], ut
manumittat, |aut fideicommissam [2] libertatem prae-
stet [2a], non est |prohibitum. [3]

[10] Ms. *adu-a*(?)*ti* [11] Ms. *t*(?)*emp* (tempus) *of--n*(?—Ms. sine dubio olim aut *officiū*. exhibuit, aut *officium*). [12] Ms. *s*⁎*lar*/|*um*(?—salarium) *no*(?)*n*(?) *acc*/*p*⁎/*n*(?)/ (accipiunt). [13] Ms. *pɔ*/|*bentur* Sequitur vacuum spatiolum.

§. 18. [1] *Capite* etc. Ms.: *cap*//*e* (capite) /*e*|-*s* (legis) censo riae *caue*|/ (Lego *cauet*') ut *n* (non) /*an*/*um* (tantum) c' (cum) quid ||*p̄statur* (praestatur) *cui* (cuius) rei omis|sa *pfessio* (professio) intra *ɉmis*|—-//*a* [Puto esse *ɉmis*|*si* *fūit* *a* (actio)] *ū.n*/*um* (quinquennium) *loc*' (locum) |——c(?)/(?) [Hoc est |*habet* *s*' *et* Supplementa recepi, sed mutato vocabulorum ordine, et ut scriberem *habeat* et paulo post (not. 5) *dependatur*.] [2] Ms. |——*ne* [3] [*tota* addidi. Edd. ablata*e*] [4] [Edd. subtracta*e*. Sed v. Cort. ad Sallust. Iug. 41, 1.] [5] Ms. *defen*|*dit*' Legendum *dependit*'. Hollw.

§. 19. [[1a] Ms. *deuitore*] [1] Ms. *plit* [[1b] Dig. ita *ab alio* emere *mancipium*.] [2] Ms. *f̄c* [[2a] *aut* etc. Haec Dig. post *prohibitum* ita corrupta exhibent, *ergo tunc et* libertatem praest*are* *possit* (Hal. et vulg. *poterit*).] [3] Sequitur vacuum spatiolum.

(Ejusd.) *hoc principali* etc. Cf. L. 2. C. de advocat. fisci (Valerian. et Gallien.).

[§. 17. Conf. L. 1. L. 2. C. de advoc. fisci.]

§. 18. *quinquennium*. Conf. L. 2. C. de vectigal. (Sever. et Antonin.) *alias duplum*. Conf. Marcianus, L. 16. §. 10. de publican.

§. 19. Paulus libro quinto Sen-

§. 20. Ab eo, qui[1] |reus criminis pos|tulatus ad- 16
uersam sententiam[2] |meruit, tempore reatus |quocum-
que[3] mo|do alienata a fisco cum |quadruplis fructibus 20
|reuocantur.

|§. 21. Fideiussorem[1] eius, qui cum |dispensatore F 24
*contraxit, ip[2]

§. 20. [1] Ms. *q(?)* [2] Ms. *sa(?)* [3] Ms. *quoc'*

§. 21. [1] Ms. *fideiussor.* [2] Ms. *ʒxit* (contraxit) *ıp* (An *ipsum?*)

tentiarum, L. 45. §. 3. de jure fisci. *A debitore — placuit.* Conf. Marcianus, L. 11. §. 1. qui et a quibus manumissi liberi non fiunt. item L. 2. C. de servo pignori dato manumisso (Sever. et Antonin.).

INDEX

LEGVM SENATVSCONSVLTORVM PRINCIPALIVM CONSTITVTIONVM ET PERSONARVM

QVAE IN GAII INSTITVTIONIBVS ET IN FRAGMENTO VETERIS IVRISCONSVLTI DE IVRE FISCI MEMORANTVR.

Numeri Romani ad Gaji Commentarios referendi sunt. Litterae *Fr. de I. F.* Fragmentum de Iure Fisci significant.

A.

C.

Dissensionis inter suos praeceptores (Sabinianos) et diversae scholae auctores (Proculianos) mentionem Gajus injicit locis his: I, §. 196. II, §.§. 15. 37. 79. 123. 195. 200. 217. 219. 220. 221. 222. 223. 231. 244. III, §.§. 87. 98. 103. 141. 167. 168. 177. 178. IV, §.§. 78. 79. (114. 163.)

INDEX SIGLARVM
QVAE IN GAII CODICE REPERIVNTVR.

Primus numerus paginam margini nostrae editionis adscriptam significat; sequentes numeri versus indicant. Sicubi ex eadem voce eademve syllaba in uno versu plus semel posita aliqua suboriri poterat ambiguitas, numero versum designanti ea, quae tollendae dubitationi inservirent, adjecta sunt. Velut inter eos versus, qui pro litteris *am* siglam *ā.* exhibeant, paginae 111. versum 2. allegatum invenies ita: 111, 2 (*etiam*). Cujus rei causa haec est: in illo versu duo verba leguntur, quorum utroque, si plene scribantur, continentur litterae *am*; librarius autem in solo verbo *etiam* usus est sigla *ā.* Item: librarius pag. 217. vers. 8. sic scripsit: *ā.* legibus *aut* edicto. Hic igitur versus in eorum numero collocatus est, qui vocem *aut* per siglam *ā.* expressam contineant; at propter alterum illud *aut* eodem versu sine compendio scriptum, ad numeros 217, 8 adjecta sunt haec: (*aut* legibus). Quae exempla ad rem illustrandam sufficient.

ā. = Agerius.

Vid. *āā*.

ā.; *ā*; *a'*; *a.*; *a* = am (in fine vocabuli vel versus).

etiā. etc. 107, 15. 111, 2 (*etiam*). 204, 19 (*tantam*). 217, 24. *nu'quā* etc. 26, 21. 47, 18. 55, 20. 62, 9. 91, 4. 105, 1 (*suam*). 121, 20. 125, 2. 156, 19. 163, 13. 167, 1. 170, 2 (*meam*). 182, 18. 193, 17 (*vindictam*). 200, 6 (*ipsam*). 213, 4 (Conf. *pec̄.* = pecuni). 225, 4. 230, 5. *anqua'* (pro *tanquā.*) 27, 23. *c'a.* etc. 19, 15. 30, 24. 101, 20 (*etiamsi*). 232, 14. 249, 16. *romana* etc. 6, 24. 11, 9. 27, 22. 42, 13 (*amplius*). 46, 23. 54, 8. 74, 9. 78, 23 (*mandatelam*). 24 (bis: *custodelamque meam*). 82, 13. 100, 13 (*illam*). 105, 20. 126, 4. 131, 3. 142, 6. 158, 6. 161, 22. 162, 20. 177, 18 (*nam*. Sched. *na?*). 190, 2. 194, 3. 197, 24. 200, 5. 204, 19 (*redditam*). 208, 9. 222, 14. 228, 14. 229, 6 (*pecuniam*. Sched. *pecunia?*). 251, 3. 13.

ā.; *ā*; *a.*; *a* = an (conjunctio).

ā. 181, 8. *ā* 159, 13. *a.* 173, 9. *a* 82, 18.

ā; *a* = an (litterae).

ā|no etc. 67, 6. 95, 1 (*mancipii*). 116, 16. 157, 19. 177, 1. 184, 6. 222, 20. *acilla* etc. 23, 4. 6 (bis). 24, 22. 31, 16 (*mancipantur*. Sched. *mancipa?|tur*). 37, 11 (*remancipantur*. Sched. *remancipat'*). 12 (*mancipantur*. Sched. *mancipatur*). 42, 14. 54, 6. 72, 20. 77, 10. 112, 23. 126, 3. 150, 18. 165, 24. 180, 20. 184, 3 (*tanti*. Conf. not. 1.) 190, 1. 2. 15 (*appellabantur*). 196, 21 (bis). 197, 6 (*debebant*). 204, 4. 237, 5. 241, 3.

ā; *a* = auc.

ātore 7, 17. *ātoribus* 174, 17. *ato℞* (auctores) 165, 9.

ā = auct.

āore 90, 2.

ā; *a.*; *a* = auctore etc. *

Magno: *at̄.* = auctor tutor.

ā 74, 9. 84, 16. 173, 7 (in fine). *a.* 174, 8. *a* 72, 24. 73, 9. 12. 74, 1. 2. 5. 6. 11. 14. 82, 4. 173, 7 (initio). 218, 8. 11.

Conf. *d̄sā*; *s̄.tā*; *ta*

a = Aulo.

Gothofredus pag. 1527., Probus, Petrus: *a.* = Aulus.

200, 23.

Vid. *āā*.

* Adjectum hoc *etc.* illud indicat, littera *a* praeter eum, qui praecedit, verbi *auctor* casum alios quoque exprimi. Atque similis est istius additamenti in similibus locis significatio.

adū = aduersus.
Putschius pag. 1665: *adū* = aduersum.
177, 16. 184, 7. 196, 11?

ae = auctoritate.
151, 19.

alı̄t = aliter.
30, 4.

alter⁎ = alterius.
220, 7.

ann.; *ann* = annorum. Vid. Commentar. I. §. 18. not. 2.
Gothofredus pag. 1528.: *ann.*; Putschius: *ann̄.* = annorum. Petrus: *ann.* = annos, vel annorum. Probus: *ann.* = annis.
ann. 95, 17. 21. *ann* 4, 7. 82, 4.
ann/ 82, 1. 4. (Vid. not. 9. 12.)

ant. = Antoninus.
Magno, Gothofredus pag. 1528.: *ant.* = Antonius.
85, 16.

āō., *aō.*; *āō*, *āo*, *aō*; *ao.*; *ao* = actio. (*āō.nes* = actiones. *āōnis* = actionis. etc.)
Magno: *p. ao.* = patris actio.
āō., *aō.* 195, 9. 12. 198, 16. 217, 15. 221, 12. 233, 15. *āō*, *āo*, *aō* 171, 4. 176, 11. 181, 18. 182, 10. 19. 23. 184, 4 (initio). 189, 4. 5. 8. 11. 12. 19. 20. 23. 190, 2. 11. 16. 23. 191, 4. 6. 10. 195, 4. 7. 16. 196, 18. 20. 198, 5 (legis *actionem*). 18. 200, 16. 201, 4. 8. 17 (bis). 202, 8 (Vid. not. 44.). 207, 21. 209, 4. 214, 10 (initio). 216, 14. 217, 8. 13. 14. 21. 22. 218, 5. 222, 23. 223, 12. 18. 224, 3. 4 (Vid. not. 43.). 5. 225, 21. 23. 226, 15. 16. 227, 5. 230, 11. 233, 12. 248, 9. 13. 16. 249, 6. *ao.* 184, 11. 190, 20. 191, 7 (Vid. not. 4.). 217, 16. *ao* 119, 1. 156, 2. 177, 24. 181, 10. 23. 184, 4 (in fine). 185, 4. 6. 189, 17. 190, 3. 8. 10. 14 (in fine). 192, 12. 196, 7. 9. 197, 7. 198, 5 (quoque *actionem*). 8. 200, 11. 201, 7. 202, 8 (Vid. not. 44.). 207, 19. 209, 5. 10. 212, 10. 213, 17. 214, 1. 10 (in fine). 216, 10. 16. 19. 24. 217, 4. 11. 218, 9. 220, 6. 222, 3. 225, 11. 226, 5. 8. 11. 13. 14. 17. 248, 19. 249, 11.
acne pro *āō.ne* 190, 4.

āō = actionem.
213, 22. 214, 7.

āō; *ao* = atio.
damnāōnem 108, 15. *raone* 88, 20. *damnaonem* (vel *damnaqnem*. Conf. 7̄ = tio) 108, 3.

auct. = auctores.
Putschius pag. 1665: *auct.* = autor.
84, 6.

aut = autorem (auctorem).
Petrus: *aut.* = autor.
51, 20.

aut = autoritatem (auctoritatem).
Probus: *aut.* = autoritas. Putschius pag. 1665.: *auct.* = auctoritatibus.
51, 1.

aut = autem.
Vid. *t̄* = tem.

aɣ = actio. (*aɣnem* = actionem. *aɣnibus* = actionibus.)
Putschius pag. 1665.: *a9.n̄.* = actionem.
161, 3. 162, 18. 182, 21 (*actio* post). 184, 6. 218, 6. 228, 13.

b

b̄ = banum.
Vid. *urb̄*

b̄ = bene.
Probus, Petrus: *b̄.*; *b.* Gothofredus pag. 1529., Papias: *b.*
b̄ficium 161, 13.

b̄; = ber.
Vid. *lib̄* = liber.

b. = berta, bertatem.
Vid. *lib.* = liberta; *lib.* = libertatem.

b = bis.
Vid. *nob*

b = bo.
bn̄ (bonorum) 93, 21. *bna* 176, 4.
Conf. *n̄* = norum.

b = bona.
Probus: *b̄.*; *b.* Magno: *b.*; *b* Petrus, Papias, Putschius pag. 1667.: *b.*
93, 23. 94, 2. 21. 168, 23. 171, 15.
Vid. *b̄f̄*

b = bono.
Vid. *br.*

b.; *b* = bonorum.

Probus, Magno, Petrus, Papias: *b.*
b. 201,7. *b* 250,7.
Vid. *be*; *bp.* = bonorum possessio; *bp* = bonorum possessores; *u b. r*

b. = bularum, bulas.
Vid. *tab.*

b.; *b* = bus.
Magno (in: *factib.*), Putschius pag. 1667.: *b.* Petrus *b.*; *b9.* Conf. praeterea Magno sub littera *b.*
testib. etc. 7,6. 16,24. 17,6. 23,19 (*quibusdam*). 40,16. 62,2.4.5. 63,1. 70,9. 72,11. 73,5 (bis). 74,19. 75,7. 77,14. 80,13.14. 85, 9.12. 95, 18 (*hominibus*). 97, 15. 98, 9 (*diebus*). 11. 105, 6 (*duobus*). 109, 5 (*duobus*). 111, 23 (*duobus*). 112, 4. 117, 12. 118, 20. 135, 10. 139, 1. 143, 18. 146, 9 (*casibus*). 161, 16 (Vid. not. 2.). 163, 12. 165, 1. 166, 24. 171, 4. 173, 15. 177, 4 (bis: *duabus*; *opinionibus*). 8 (*testibus*). 184, 13 (*omnibus*). 190, 15. 191, 23. 194, 24. 195, 15 (*quibus*). 202, 20. 208, 16 (*minoribus*). 17 (*omnibus*). 224, 16. 228, 22. *principalib* etc. 15, 12. 29, 6 (*puberibus*). 31, 9 (bis: *testibus*, *ciuibus*). 33, 4. 35, 13 (bis). 40, 14. 41, 1 (*Vestalibus*). 3. 49, 21 (*hostibus*). 62, 6. 76, 19. 78, 19 (*testibus*). 20. 79, 12. 82, 13 (*militibus*). 17. 18. 83, 8. 16. 90, 18 (bis: *quibus casibus*. Vid. not. 25.). 96, 7 (*diebus*). 23. 114, 1. 115, 3. 118, 19 (*posterioribus*). 126, 19. 129, 1. 162, 19. 163, 22 (*locationibus*). 165, 21. 168, 3. 172, 21. 184, 12. 20. 189, 17 (*actionibus*). 191, 20 (*assibus*). 193, 3. 194, 11 (*centumuiralibus*). 195, 15 (*rebus*). 196, 20. 197, 2. 198, 3. 208, 16 (*hominibus*). 221, 24. 237, 24. 238, 17 (*prioribus*). 239, 23.
Vid. *omb*; *qb.*; *serb.*

be = bonorum emptor.
Magno *be.*
212, 17. 213, 5.
Alius compendii idem significantis, hujus videlicet: *beor* vel *beor*, vestigia extare videntur pag. 212. vers. 21. et pag. 213. vers. 14. (Vid. quae loc. cit. annotavit Savinius.) Cui convenit, quod verba *bonorum emptio* a Magnone sic scribuntur: *beo.*

bf; *bf*; *bf*; *b.f.*; *bf.*; *bf* = bonae fidei, bona fide.
Magno: *bf*; *bf.* Probus, Petrus, Papias, Putschius pag. 1667.: *b.f.*
bf 72, 8. 74, 19. *bf* 180, 14. *bf* 180, 12. *b.f.* 75, 24. *bf.* 212, 13. *bf* 76, 2. 5. 12. 18. 169, 8. 212, 9. 220, 22.

bl. pro *pl.* = plebis.

94,17. 112,12.19. 126,12. 127,2. 207,1. 212,2. 224,2.19. 226, 22. 248,23. 249,12.

Vid. $\overline{cn}$ et $\overline{cc}$.

$\bar{c}$ = cautum.

Magno (in litter. $\overline{c.d.r.\bar{n}.c.}$; $\overline{c.q.r.f.}$ et *i.c.e.*): $\bar{c}$.; *c.* **41,3.**

c. = cem.

iudic. **193,8.** *uindic.* **197,5.**

$\bar{c}$ = centum.

Magno: $\bar{c}$. *u. iud.* = centumuirale iudicium. Probus: *c. u.* = centumuirum etc.

$\bar{c}$ (centum) **98,11.** $\bar{c}$*uiralib* (centumuiralibus) etc. **194,11. 198, 19. 222,22.** $\bar{c}$ pro $\bar{m}$ (mille) **196,12** (Vid. not. 15).

c = cepti.

Vid. *excon*

c = ceptionem.

Vid. *exc*

c.; *c* = cet.

lic. **2,22.** *scilic.* **163,19.** *scilic* **68,6.**

c = cione.

condic **167,2.**

c = cit.

Vid. *explic*

$\bar{c}$. = ciuilis, ciuili.

Vid. $\overline{ic}$.

^{c}; *c.*; *c* = ciuis etc.

Probus (in litter. *a. c.* aliisque), Petrus, Papias: *c.*

$\bar{c}$ **21,24. 23,23** (*ciuis*). *c.* **18,12** (si *ciuis*). **224,20.** *c* **7,14. 17,22** (*ciue*). **19,2. 21,23.**

Vid. $\overline{cr}$. = ciuis Romanus.

$\bar{c}$ = ciuitas etc.

Vid. $\overline{cr}$ = ciuitas Romana.

$\bar{c}$ = clam.

Vid. $\bar{n}\,\bar{u}\,\bar{n}\,\bar{c}\,\bar{n}\,\bar{p}$

$\bar{c}$. = cognita.

Vid. $\overline{cc}$.

c = con.

Petrus: *c* = con.

cphensa (conprehensa) **6,23.**

c̄a = causa aut.
162, 22.
caes. = Caesaris.
Probus, Petrus, Gothofredus pag. 1530.: *caes.* = Caesar.
2, 15. 55, 17.
cap. = capite.
184, 19.
cass̄. = Cassio.
171, 3.
c̄c. = causa cognita.
Magno: *c̄.c̄.* Probus (inter Notas in Edictis perpetuis), Putschius p. 1567.: *c. c.*
228, 22.
c̄d° = communi diuidundo.
Putschius pag. 1667.: *c. d.*
202, 21.
cos. = consulto.
Vid. *senatuscos.*
c̄p = ceptionem.
Vid. *exc̄p*
c̄r.; *c̄r*; *c̄r̄.*; *c̄r̄*; *cr.*; *c.r.*; *c.r*; *cr* = ciuis Romanus, ciuis Romana etc.
Probus, Magno, Petrus, Gothofredus pag. 1530., Putschius pag. 1667.: *c.r.* = ciuis Romanus etc. Magno, Petrus, Papias: *r.c.* = Romani ciues.
c̄r. 14, 15. 23, 23 (*ciue Romano*). 152, 7. 14. *c̄r* 7, 17. 15, 10. 15. 21, 4. 24, 17. 34, 6. 140, 19. 141, 10. 22. 142, 5. 10. 143, 4. 146, 5. 147, 4. 152, 5. *c̄r̄.* 146, 18. *c̄r̄* 140, 16. *cr.* 18, 13. 23, 17. 24, 21. 50, 17. 89, 21. 142, 23. 146, 16. 147, 5. 152, 9. 201, 21. 224, 13. *c.r.* 18, 1. 2. 91, 11. *c.r* 19, 12. 34, 10. *cr* 3, 21. 14, 22. 18, 12 (fit *ciuis Romana*). 22. 19, 5. 6. 9. 20, 21. 21, 2. 22, 9 (bis). 24, 4. 14. 23. 29, 6. 31, 8. 141, 11. 146, 10.
c̄r̄nus 21, 14. *c̄r̄n* 140, 19.
c̄r̄; *cr.*; *cr* = ciuitas Romana etc.
Papias: *cr. cr.* = citra ciuitatem Romanam. Petrus, Papias: *r.c.* = Romana ciuitas.
c̄r 7, 18. 25, 11. 34, 2. *cr.* 18, 15. *cr* 20, 5. 25, 3. 146, 24.
c̄ui.; *c̄ui*; *cui*; *c̄ui*; *cui.* = cuius.
Magno: *c̄ui.*; *cui9.* Putschius pag. 1669.: *c̄ui.* Petrus, Papias: *cui.*

cui̅. 226, 24. 235, 15. *cui̅*, *cui*, *cu̅i* 201, 1. 218, 2. 21. 232, 22. 235, 11. 17. 236, 22. 239, 11. *cui*. 237, 19.

d

d = dam.

Vid. *adeund*

d̄.; *d̄*; *d* = dare.

Magno, Petrus, Putschius pag. 1671.: *d* = dare.

d̄. 212, 16. *d̄* 202, 17. 204, 15. 208, 3. 221, 8. 235, 12. *d* 195, 8. 200, 23. 203, 18. 207, 18. 209, 18. 233, 12.

Vid. *s̄d* Conf. *d̄f*.; *d̄f̄ēo*; *d̄f̄ō*; *d̄.o*.

d̄.; *d̄*; *d*.; *d* = dem.

Putschius pag. 1669.: *d*.

ead̄. 225, 2. *id̄* 76, 2. 158, 2. 14. 18 (bis: *idem* dabis; *idem* promittis). *eiusd*. etc. 3, 14. 7, 5. 13. 13, 3. 14, 19. 82, 24. 101, 9. 161, 14 (*eodem* anno). 22. 174, 12. 193, 19. *eiusd* etc. 14, 6. 4, 24. 7, 15. 42, 19. 68, 5. 93, 14. 146, 1. 158, 15. 16. 161, 14 (bis: *idem*; *eundem*). 170, 20. 174, 10. 195, 10. 203, 16. 208, 24.

Vid. *q̄d*. = quidem.

d̄ = deminutio, deminutus.

Vid. *k̄.d* = capitis deminutio; item *kd̄* = capite deminutus.

d = dex, dic, dici, dicio, dicium.

Vid. *iud*. etc.

d. = dicto.

Vid. *ēd*.

d̄. = dimidiae.

Vid. *p̄d*.

d. = dita.

Vid. *hd*.

d = ditat.

Vid. *hd̄em*

d̄ = diuersae.

Vid. *d̄sā*

d̄; *d* = diuus, diui.

Putschius pag. 1669.: *d̄*; *d*. Probus, Magno, Petrus, Papias: *d*.

d̄ 23, 7. *d* 160, 10. 161, 2.

d̄ = do.

Vid. *qd̄* = quando.

ita potius explicandas putem: doloue malo tuo.
$\overline{dm}$ 249, 2. $\overline{d.m}$ 228, 17. $\overline{dm}$ 72, 8. 74, 8. *ḋṁ* 109, 14.
$d\overline{m}$ 174, 22. 179, 20. *d.m* 83, 20. *dm* 72, 5.
doc pro $\overline{dm}$ 195, 18. Conf. not. 3.

$\overline{d}.o.$; $\overline{d}\overline{o}$; $d\overline{o}$. = dare oportere.
Probus (in litter. *a.t.m.d.o.*), Petrus (in litter. *m.d.o.*), Putschius pag. 1671.: *d.o.*
$\overline{d}.o.$ 212, 16. $\overline{d}\overline{o}$ 202, 17. 221, 8. $d\overline{o}$. 203, 18.
Conf. $\overline{d}$. = dare; $\overline{o}$. = oportere.

$\overline{d}s\overline{a}$; *dsa* = diuersae scholae auctores.
Magno, Putschius pag. 1671.: *d.s.a.*
$\overline{d}s\overline{a}$ 84, 16. *dsa* 72, 24. 218, 8. 11.
Conf. $\overline{a}$ = auctore.

$d\overline{t}.$; *dt* = dumtaxat.
Probus, Magno, Papias, Putschius pag. 1669.: *dt.* Petrus: *dtↄ.*
$d\overline{t}.$ 42, 8. 9. *dt* 42, 13.

e

e = edicto.
Petrus: *e.e.* = ex edicto.
178, 4.

$\overline{e}.$; $\overline{e}$; *ė*; *e.*; *e:*; *e* = em.
uxorē. etc. 16, 19. 28, 21 (*decem*). 109, 17 (*quidem*). 226, 16. *patrē* etc. 10, 2. 18, 18. 31, 24. 71, 14 (*sementem.* Sched. *semtē*). 80, 5. 85, 8. 93, 7. 95, 11 (*autem*). 97, 3 (*diem*). 105, 6. 106, 11. 107, 1 (*aestimationem*). 24 (*rem*). 111, 23 (*eadem*). 113, 9. 125, 6. 130, 8 (*idem.* Sched. *idē*). 142, 9 (*partem*). 164, 20 (*empta.* Sched. *ē?|ta*). 165, 15. 174, 8. 176, 20. 189, 11. 193, 15 (*hominem*). 212, 21 (*eiusdem*). 226, 16. *imitationė* 79, 14. *morte.* etc. 113, 20. 194, 22 (*praesentem*). 220, 10. *re:* 237, 3. *ciuitate* etc. 6, 24. 8, 19. 10, 13. 11, 1. 16, 7 (*uxorem*). 19, 13 (*potestatem*). 23, 14. 16 (*condicionem*). 26, 3 (*ciuitatem*). 27, 17. 29, 12 (*coemptionem.* Sched. *coeptionem*). 33, 24. 40, 20 (*pubertatem*). 43, 6. 49, 4 (*tutorem*). 52, 12 (bis: *tutorem*; *iisdem.* Vid. not. 12.). 64, 8. 65, 14 (*legem*). 67, 18. 75, 3. 80, 22. 89, 16. 91, 14 (*tempore*). 99, 7. 106, 1. 13. 107, 4 (*portionem*). 114, 6. 154, 23. 161, 21 (*obligationem*). 165, 10 (*emptionem.* Sched. *eṫnem*, i. e. *emtionem*). 168, 22. 169, 6. 171, 8. 181, 18. 182, 19. 195, 13. 201, 6. 207, 18 (*idem*). 212, 3 (*empto.* Sched. *e|pto*). 22 (*conpensationem*). 213, 7 (*deductionem*). 216, 11.

**10. 22. 24. 182, 6. 8. 9. 18. 20. 21. 24. 189, 5. 7 (bis). 8. 17. 190, 12 (*est*).
191, 10. 24. 194, 4. 7. 195, 10. 16. 196, 10 (*est*). 197, 3. 24. 198, 7. 10.
16. 17. 200, 2. 202, 9. 17. 203, 8. 20. 21 (initio). 23 (*est*). 204, 1. 16. 17.
24. 205, 2. 206, 1. 207, 11. 12. 15. 19. 209, 2. 16. 212, 3. 19. 214, 7.
217, 15. 218, 2 (*est*). 220, 16. 221, 20. 222, 15. 18. 224, 15. 225, 1.
22. 226, 19. 24. 227, 4. 228, 7. 229, 19 (iudicata *est*). 21. 23. 230, 1.
10. 231, 8. 17. 232, 5. 8. 19. 22. 233, 17. 22. 235, 15 (sponsor *est*).
236, 8. 17. 18. 22. 24. 237, 2. 6. 238, 16. 240, 9. 13. 21. 244, 16 (*est*
uter). 245, 8. 11 (initio). 19. 248, 13. 16. 21. 249, 8. 13. 250, 9 (initio).**
ė **10, 21 (*est*). 108, 1 (*potest*). 139, 19. 178, 8. 21 (*est*). 237, 15.** *e'*
89, 9 (*prodest*). 190, 21. *e.* **90, 9 (*est*). 109, 24. 119, 19. 127, 8.
157, 3. 163, 11. 201, 3. 208, 5.** *e* **1, 5. 18. 2, 1 (*est* ut). 11. 7, 2.
21. 22. 24. 15, 22. 17, 3. 19, 16. 20, 21 (*est*). 21, 3. 22, 14. 23, 11.
15. 24, 2 (bis). 9. 22. 26, 2. 27, 4 (initio). 10. 28, 3. 31, 6. 8. 34, 17.
37, 8 (bis). 18. 19 (*est*). 41, 19. 42, 13. 14. 43, 6. 11. 21. 22. 48, 14. 49,
19. 22. 50, 13. 55, 17. 61, 17. 65, 12 (*est*). 66, 14. 21. 68, 19. 71, 7.
72, 9. 74, 3. 9 (initio). 75, 1 (*potest*). 8. 77, 3. 21. 22. 78, 10. 11. 79,
19. 23. 80, 3 (*est*). 6 (*est*). 14. 82, 18. 83, 4 (*est*). 21. 89, 17. 90, 10. 13
(*est*). 16. 92, 14 (*potest*). 93, 5. 94, 9 (*est*). 17 (*est*). 22 (*est* et). 95, 2.
96, 4. 10. 17 (*potest*). 97, 1. 12. 98, 5. 100, 19. 101, 22. 103, 9. 15.
104, 12. 14 (bis). 20. 106, 1 (Conf. not. 3.). 7. 108, 7 (*est*). 21 (*est*). 112,
18. 113, 1. 114, 14. 117, 13. 120, 24 (*est*). 123, 11 (*est*). 126, 11. 22.
128, 3. 8. 21. 129, 6. 15. 18. 134, 4. 16 (*est*). 135, 15. 137, 23. 138, 19.
149, 10. 154, 14. 155, 3. 156, 13 (*est* quia). 21 (*est*). 22. 157, 21 (plus
est). 158, 4 (loco *est*). 159, 22. 160, 19. 161, 4. 13. 162, 1. 8. 163, 2.
169, 9. 170, 14. 174, 10 (bis). 176, 16. 177, 15. 22. 180, 17. 181, 2.
182, 5. 183, 6. 16. 18. 21. 186, 2. 189, 14. 193, 2. 197, 2. 20. 198, 1.
14. 23. 24. 201, 13. 202, 8. 12. 15. 19. 24. 203, 19. 204, 21. 205, 9.
18 (dinersa *est*). 14. 15. 17. 207, 5. 22. 208, 9. 24. 209, 14. 23. 212,
10. 213, 4. 214, 16. 19. 21. 216, 2. 217, 24. 222, 10. 223, 24. 224,
2. 225, 3. 7. 9. 18. 226, 10. 228, 6. 229, 11. 20. 230, 13. 231, 23.
232, 1. 14. 233, 1. 2. 235, 11. 237, 1. 238, 7 (bis). 13. 239, 2. 9. 13
(*est*). 23. 240, 1 (bis: *est* qui; is *est*). 241, 4. 244, 6. 16 (*est* id). 245,
11 (in fine). 248, 20. 250, 4. 15.**
e⁎ **20, 24. 21, 2. 58, 18. 149, 3.**

Vid. *ēēt.* = est etiam; *ie* = id est; item *m'f̄ē*

ē = estate.

Vid. *potē*

ē = esto.

Vid. *īē* = iudex esto.

104, 23. 105, 19. 108, 12. 116, 16. 124, 9. 125, 7. 128, 22. 129, 7. 130, 8. 154, 9. 158, 16. 162, 14. 178, 9. 18. 198, 5. 202, 19. 204, 3. 19. 209, 12. 218, 4. 222, 8. 225, 14. 233, 16. 237, 8. 238, 3.

Vid. *eent*; item *eet* = esset.

eent*, *eent*, *eent*, *eent*, *eent*; *eent.*; *eent = essent.

eent etc. **19, 9. 64, 23. 82, 1. 136, 22. 145, 17. 21** (*essent* si). **196, 16. 218, 23.** *eent.* **147, 11. 12.** *eent* **1, 24. 7, 5. 127, 2. 147, 5.**

eet.*, *eet.*; *eet*, *eet*, *eet*; *eet.*; *eet = esset.

Magno: *eet*.

eet., *eet.* **67, 24. 104, 18. 105, 15. 112, 7. 193, 6. 196, 4. 197, 5.** *eet*, *eet*, *eet* **85, 16. 89, 21. 104, 5. 135, 22. 168, 12. 169, 23. 184, 3** (Conf. not. 1.). **194, 14. 201, 3. 12. 21. 218, 19.** *eet.* **89, 22** (institutus *esset*). **196, 12. 200, 3.** *eet* **20, 6. 118, 23. 135, 12. 141, 6. 185, 3. 191, 22. 221, 1.**

eet pro *ee*. **178, 7** (Vid. not. 5.). *ee* **116, 24.**

eet. = est etiam.

197, 5 (Conf. not. 24.).

egiss. = egisset.

190, 20.

ei = eius.

Papias: *ei.* Magno: *ei9*. Petrus: *eimo.* = eiusmodi.

182, 8.

e.i.q = ex iure Quiritium.

Petrus et Probus: *e.i.m.c.u.* = ex iure manu consertum uocare.

193, 16.

c.q **148, 13.** Conf. *iq*.

en = enim.

Magno: *en9*. Putschius pag. 1671.: *en*.

50, 23. 75, 10. 168, 1. 178, 22. 182, 16. 183, 12. 184, 14. 204, 12. 217, 23. 221, 20. 228, 6. 232, 12. 245, 6. 7 (Vid. not. 77.). **249, 13.**

cn **241, 15.**

et.*; *et*; *et'*; *et.*; *et = etiam.

Magno: *et.*; *et*. Petrus, Papias, Putschius pag. 1571.: *et*.

et. **42, 1. 48, 13. 74, 16. 83, 15. 161, 11. 181, 9.** *et* **7, 18. 23, 17. 28, 19. 74, 9. 75, 10. 85, 16. 159, 19. 163, 8. 15. 167, 17. 168, 18. 171, 13. 173, 3. 10. 180, 7. 9. 10. 182, 16** (Conf. not. 1.). **183, 17. 186, 4. 189, 19. 20. 214, 8. 232, 11. 239, 4.** *et'* **165, 3.** *et.* **118, 17. 171, 1. 178, 2. 183, 16. 185, 17. 186, 6. 207, 10. 237, 4.** *et* **1, 21.**

f = filius.

Vid. $\overline{ff}$

$\overline{f}$ = fructua.

Vid. $\overline{uf}$ = usufructua.

$\overline{f}$ = fructus etc.

244, 1.

Vid. $\overline{uf}$. = ususfructus.

$\overline{f}$ = furtum.

Probus (secundum ed. Ernst.): *f.f.* = furtum fecit. Magno (secundum Gothofred. ed.): *m$\overline{fti}$.f.* = manifesti furti. (In ed. Lugd. Bat. a. 1599. et ap. Putsch., omissa ultima *f*, sic est: *m.$\overline{fti}$* = manifesti furti.)

176, 19.

f$\overline{am}$ = familiam.

Magno: *f. f$\overline{am}$.*; Petrus: *f. fam.* = filius familias. Papias: *f.f.fam* = fama filius familiarum. (?)

43, 8.

$\overline{fc}$.; *$\overline{fc}$*; *fc̄*; *fc.*; *fc* = fideicommissum etc.

Magno, Petrus, Papias: *fc.* Probus (secundum ed. Ernst.): *f.c.* = fideicommissum. (In aliis editionibus *fideicommissus* legitur.) Idem: *n.f.c.* = nostrae fidei commissum.

$\overline{fc}$. 119, 7. 12. 121, 18. 122, 2. 15. 124, 21. 24. 125, 3. 7. *$\overline{fc}$* 101, 14. 118, 23. 119, 14. 21. 122, 6. 123, 3. 4. 13. 16 (in fine). 124, 20. 125, 2. 9. 11. *fc̄* 125, 13. *fc.* 124, 15. 23. *fc* 118, 21. 121, 13. 122, 7. 8. 123, 15. 16 (initio). 124, 3. 5. 126, 13. 18. 20.

$\overline{fe}$ = facere.

204, 15.

Conf. $\overline{dfeo}$

f ede = familiae erciscundae.

Magno: *$\overline{f}$hc̄d.*; Putschius pag. 1671.: *f.h c.* = familiae herciscundae.

202, 21.

$\overline{ff}$ = filius familias.

Probus, Petrus, Papias: *f.f.*

79, 23.

$\overline{fi}$ = fide.

$\overline{fi}$pmissor (fidepromissor) 159, 20.

$\overline{fi}$; *fi* = fideius.

Petrus, Papias: *fir.* = fideiussores.

gr = grinus.
Vid. *peregr*

gra = gratia.
Magno: *gr̄a.* Putschius pag. 167.: *grā.*
169, 9. 231, 4. 10.

h

h̄ = hen.
re|p̄h̄dic (reprehenditur) 183, 6.

h̄; h = he. Tab. III. A. 1.
Petrus: *hr.* = heres.
h̄redum etc. 89, 13. 90, 11. 101, 11. 135, 7. 13. 142, 18. 150, 13. 162, 5. 183, 10. 226, 17. *hredes* etc. 75, 4. 102, 8. 105, 23. 121, 7. 143, 14.

h̄; h = her.
h̄es 66, 21. *hedi* 112, 24.

h̄; h̄; h'; h = here.
Putschius pag. 1673.: *hdi* = heredi.
h̄des etc. 41, 17. 18. 4, 24 (Vid. not. 11.). 51, 15. 63, 10, 15 (*heredem*). 67, 23 (*heres*). 68, 2. 77, 11. 78, 12. 80, 8. 19. 21. 82, 19. 24. 83, 1. 3 (*heredem* instituo). 12 (*heredes*). 16. 85, 14 (bis). 86, 6. 88, 7 (in fine). 9 (*heredes*). 89, 6. 11. 18 (*exheredatus*). 90, 6. 93, 12. 94, 19. 20. 95, 8. 10. 96, 14 (bis). 97, 22. 24. 98, 21. 99, 9. 101, 9 (*heredum*). 103, 14. 108, 12. 111, 6. 116, 16. 118, 4. 16. 119, 2 (*hereditatem*). 9. 120, 5 (*hereditatem*). 129, 18. 130, 8. 131, 4. 6. 135, 24. 139, 13. 143, 3 (*heredes*). 4. 12. 170, 4. 180, 20 (bis). 200, 15. 201, 7. 207, 20. 224, 8. 226, 16 (*heredi*). 236, 24. 237, 2 (*herede*). 3. *h̄dem* etc. 84, 10. 18. 24. 145, 3. 166, 14. *h'* 123, 19 (*exheredari*). *hde* (heredem) etc. 10, 13. 66, 24. 67, 4 (*hereditariarum*). 79, 18. 83, 8. 84, 10 (*exheredet*). 14. 85, 3. 6. 86, 12 (*exheredari*). 88, 9 (*exheredari*). 95, 5. 96, 11. 98, 23. 99, 15 (*heredes*). 101, 9 (*exheredatorum*). 10. 17. 102, 15. 105, 16. 111, 15. 20. 112, 20. 124, 2. 10. 127, 24 (*heredum*). 129, 13. 132, 1 (*heredes*). 2. 134, 1. 143, 3 (*hereditate*). 21 (*hereditate*). 159, 1. 200, 19. 226, 4. 9. 11. 16 (*heredem*). 233, 21. 22. 248, 10 (bis).
Vid. *hd.* et *h̄d̄*

h = hered.
Petrus: *hem. m.* = heredem meum.
her 112, 8.

7 (Vid. not. 4.). 195, 8. 208, 11. 20. 212, 22. 216, 2. 238, 19. 239, 2. 244, 22. 245, 5. 20. *h̄* 108, 23. *h̄* 132, 9. *h* 2, 16. 13, 8. 68, 21. 172, 7. 181, 23. 191, 10. 201, 12. 227, 1. 239, 22.

had = Hadriani.

Probus: *ha.*; Magno: *h̄dnus* = Hadrianus.

13, 9. 160, 10. 161, 2.

hadr = Hadriani, Hadriano.

7, 17. 25, 13.

hd. = heredita.

hd.tem 96, 3.

h̄d̄ = hereditat.

h̄d̄em 84, 20.

here; *h̄e* = heredi.?

heretas 142, 5. *h̄etas* 129, 14.

here = heredita.?

heretem 62, 23.

h̄ui; *hūi*; *hui* = huius.

Magno: *hūi*. Putschius pag. 1673.: *hui*.

h̄ui 208, 16. *hūi* 48, 3. 232, 16. 240, 15. *hui* 216, 5.

i vocalis.

i = id.

Vid. *iē*

i = ii.

pūcis (prouinciis) etc. 2, 12. 14. 17. 3, 4 (bis). 8. 4, 13. 16. 6, 2. 7, 9. 11, 12. 22, 20. 31, 15. 32, 6. 33, 5. 16. 34, 13. 21. 35, 13. 22. 41, 2. 48, 4. 10. 49, 19. 24. 50, 8. 9 (bis). 52, 12. 54, 3 (*iisdem*). 55, 20. 59, 3. 61, 17. 22. 62, 2. 21. 63, 2. 6. 10. 65, 1. 76, 24. 77, 19. 78, 2. 80, 4. 19. 91, 24. 93, 4. 5. 94, 5. 95, 2. 14. 96, 21. 103, 13. 19. 23. 108, 16. 18. 109, 18. 110, 4. 8. 118, 4. 5. 119, 15 (ter). 121, 22. 122, 11. 123, 16. 132, 8. 134, 24. 135, 23. 140, 1. 11. 18. 142, 9. 145, 10. 150, 7. 14. 156, 11. 157, 10. 158, 12. 163, 8. 167, 14. 170, 17. 172, 6 (*Titii*). 173, 4. 177, 6. 186, 4. 6. 194, 10. 195, 24. 197, 15. 200, 14. 235, 21.

ī.; *ī*; *i* = im.

enī. 14, 12. *rī.* 169, 15. *nominatī* 85, 22 (Conf. not. 29.). *eni* 66, 4. *parti* 147, 21 (initio).

ī; *i* = in.

Probus, Petrus, Putschius pag. 1675.: ī.; *i.* Papias: *īt* = inter; *i.* = in. Magno: *i.*

ī|puberem etc. 27, 2. 37, 5 (*uindicanti*). 39, 12 (*inuito*). 79, 12. 109, 4 (*interuenit*). 20. 112, 15 (*singulis*). 201, 23 (*fingitur*). 235, 10. *i* 18, 3. 42, 4. 78, 15 (*relinquuntur*). 96, 16 (*intestato*). 193, 22 (*uindictam*). 194, 4 (*interim*). 209, 22 (quae *in*). in medio versu 15, 22 (*inter* patrem). 52, 16. 80, 16 (*uendiderint*). 90, 16. 97, 14. 114, 16. 136, 18. 194, 18 (*inde*).

Vid. *fuit* = fuerint.

ī = inde.

Vid. *pī*

ī = inten.

īdo 175, 19. Adde pag. 201. vers. 12. ubi conferenda est not. 28.

Tab. III. A. 2. *ẋ*; *'*, */* = inter.

Petrus (in: *ẋe*): *ẋ*; item: *i.* Probus, Magno: *ẋ.*

ẋ 1, 6. 10, 18. 11, 13. 16, 9. 18, 7. 19, 16. 20, 15. 22, 3. 21. 47, 22. 85, 16. 88, 11. 94, 11. 119, 20 (*interponi*). 21 (*interponantur*). 120, 17 (*inter*). 130, 19. 152, 6. 164, 4 (*internuntium*). 172, 10. 174, 24. 180, 7. 24. 181, 10. 182, 9. 190, 1. 200, 24. 202, 21 (bis). 22. 207, 6. 212, 20 (in fine). 217, 23. 220, 16. 221, 12. 17. 223, 9. 225, 19. 21. 226, 24. 229, 7. 232, 3. 9. 235, 22. 236, 1. 3. 13. 17. 20 (Vid. not. 4.). 21. 237, 11. 22. 238, 19. 240, 3. 244, 11. 17. 245, 23 (ex *interdicto*). 248, 20. *'*, */* 14, 13. 15, 20. 22 (*inter* eas). 24. 16, 3. 11. 15. 21, 4. 23, 20. 44, 10. 88, 5. 159, 12. 22. 170, 8. 172, 14. 174, 3. 189, 5. 24. 212, 20 (*inter* conpensationem). 213, 14. 218, 4. 224, 12. 17. 20 (bis). 231, 6. 237, 8. 13. 18. 238, 1. 2. 6. 11. 239, 10. 15. 22. 240, 7. 12. 20. 245, 7 (Conf. not. 77.). 23 (*interdicto* reddito).

ẋ = intra.

Probus: *ẋ*; *i.* Magno: *ẋ*ᵃ; *i.* Petrus: *i*; *i9.* etc. Papias: *i.*

224, 12. 226, 2.

iē; *ie* = id est.

Putschius pag. 1675.: *i. e.*

iē 222, 20. 231, 12. 250, 24. *'k̄* 212, 18. *ie* 238, 14. 250, 22. *ic.* 251, 2.

iē = isse?

Vid. *fuie*

īg.; *īg* = igitur.

Magno: *īg.* Petrus, Putschius pag. 1675.: *ig.*

īg. 236, 17. *īg* 160, 4. 235, 19. 240, 19.

imp̄.; *i̅m̅p̅*; *imp.*; *imp* = Imperator etc.
Putschius pag. 1673.: *imp̄.* Magno: *im̄p.*; *imp.* Probus, Petrus, Papias, Gothofredus pag. 1535.: *imp.*
imp̄. 152, 19. *i̅m̅p̅* 83, 17. 146, 8. *imp.* 2, 8. *imp* 20, 7. 27, 5. 85, 16. 93, 1.

indum = interdum.?
174, 5. 183, 24.

in ē dum = interdum.
180, 16.

insit = intersit.?
181, 12.

i̅t̅.; *it.*; *it* = item.
Petrus, *it̄.* Magno: *it.*
i̅t̅. 167, 3. 173, 8. *it.* 130, 11. 196, 13. 198, 1. 201, 15. 213, 7. 240, 14. *it* 9, 22. 44, 13. 196, 4. 197, 16. 22. 203, 4. 205, 22. *jt* 200, 1.

i consonans.

ī = iudex.
221, 8.
Vid. *īē*

i = iurandum.
Vid. *ii.*

ī. = ius etc.
Vid. *c̄ūī.*; *ei*; *h̄uı*; *ı̅c̅*; *ii*; *ı̄q.*

ı̅c̅.; *ı̅c̅*; *īc*; *ic* = iuris ciuilis, iure ciuili.
Putschius pag. 1675.: *i.c.* = ius ciuile.
īc. 92, 18. 104, 14. 23. 110, 3. 7. *ı̅c̅* 91, 22. *īc* 82, 15. *ic* 88, 19. 92, 1. *iū* 83, 6 (i. e. iure. Vid. Sigl. Fr. de I. F.).

īē; *ie* = iudex esto.
Probus, Petrus, Papias: *i.e.*
īē 235, 10. *ie* 201, 19.

ii = iusiurandum.?
Putschius pag. 1673.: *ii.* Petrus, Papias, Gothofredus pag. 1536.: *i.i.* Magno: *īī.* = iurisiurandi.
248, 22 (Conf. not. 7.).

ı̄q̄.; *ıq̄*; *iq̄*; *iq.*; *iq* = ius Quiritium, iure Quiritium.
Putschius pag. 1675., Magno, Papias (in litter. *l. i. i. q.*): *i. q.*
ıq̄. 103, 16. 171, 19. *ıq̄* 103, 13. 172, 6. 201, 11. 222, 10.

k

kap dim. = capitis diminutio.
43, 19.
kap dimidia 43, 21. ***p|dim* 43, 22.
k̄.d; kd̄ = capitis deminutio (diminutio), deminutione.
k̄.d 168, 21. *kd̄* 139, 14. 202, 9.
q.d 139, 15.
Conf. *k̄.*
kd̄; kd = capite deminutus (diminutus) etc.
Probus, Magno, Petrus, Papias: *k.d.*
kd̄ 202, 4 (*capite deminutus*). *kd* 47, 3. 90, 23. 202, 9 (*capite deminutus*).
q.d 139, 9. *o.d̄* 202, 3.
Conf. *k̄.*
k.dm. = capite deminuti.
130, 11.
Conf. *k̄.*

l

l. = lam.
Vid. *formul.*
l = lex.
Probus, Magno (in litter. *pc.l.*), Petrus, Papias (in litter. *pc.l.*), Putschius pag. 1675.: *l.*
196, 13.
l. = li.
ill. 65, 4. *pupill.* 147, 1.
l = lia, liam, lias, lier.
Vid. *mil, iul, paterfamil, ml̄, mul.*
l.; l = licet.
Putschius pag. 1675.: *l.*
scil. 244, 15. *l.* 249, 15. *scil* 11, 14. 244, 6. *l* 208, 5. 230, 19. 238, 22.
Vid. *scl.*
l. = lio, lium.
Vid. *fil.* et *pecul.*
l̄.; l̄; l.; l; l' = Lucius etc.
Probus, Magno, Petrus, Papias, Gothofredus pag. 1536.: *l.*
l̄. 235, 16. *l̄* 221, 8. *l.* 105, 12. 109, 16. 117, 21. 221, 7. *l* 41, 21. 98, 9. 107, 21. 172, 6. *l'* 175, 5.

m̄; *ṁ* = malo, mali.

Probus (in litter. *g. m.* aliisque), Magno (in litter. *m. ho.* aliisque), Petrus (in litter. *mul. m.* aliisque), Papias (in litter. *m. h.* aliisque): *m.* = malus, malo, malum, mala, malae.

m̄ 204, 19. *ṁ* 71, 22.

Vid. *dm̄*

m̄; *m* = man.

Putschius pag. 1677.: *m* = man. Magno: *m̄c.* = mancipium. Petrus: *mc.* = mancipio. Papias: *mc.* = mancipatio; *md.* = mandatum.

m̄cipio etc. 13, 15. 31, 17. 37, 3. 62, 6. 85, 18. 167, 14. 170, 1. 3 (*mandet*). 9 (bis). 20. 171, 14 (*mancipioue*). 218, 13. 20 (*mancipioue*). 233, 8. *mcipio* etc. 32, 24. 35, 22. 37, 20. 24. 61, 24. 69, 19. 73, 9 (nec *mancipi*). 169, 23. 24. 170, 11. 12. 19 (*mandatum*). 220, 20. 22.

Conf. *mcip.*

m = mana etc.

Vid. *rm*; *rom'*.

m̄; *m* = mani.

m̄festi 226, 5. *mfestum* 233, 16.

Vid. *m̄f.* = manifes; *m̄f.* = manifestum; item *m'fe*

m̄; *m* = manu.

Magno, Putschius pag. 1677.: *m.*

m̄mittat etc. 4, 14. 10, 10. 18. 24. 39, 9 (*manumittit*). 10. *mmittuntur* etc. 4, 18. 20. 7, 3. 21. 9, 24. 10, 1. 2. 4. 11, 2. 7. 10. 12. 13. 22. 24. 13, 2. 33, 12. 35, 16. 37, 1. 23 (*manumissus*). 39, 9 (*manumittitur*). 46, 10. 47, 17. 102, 3.

Vid. *m̄m̄* = manumis; *mm* = manumissa; *m̄m̄* = manumissio; *m̄m̄* = manumit; *mm* = manumitten; *mm* = manumittit; *mmne* = manumissione.

m̄; *m* = matri.

Petrus: *mm°n.* = matrimonium.

m̄manio (pro *m̄monio*) etc. 15, 15. 20, 20. 23, 21. *mmonio* 16, 4.

Vid. *m̄m̄* = matrimo; *m̄m̄* = matrimonii.

m = meis.

Probus: *m. n.* = meo nomine. Petrus: *m.* = meum, vel meam. 72, 15.

m̄; *ṁ*; *m* = men.

Magno: *m̄.*; Putschius pag. 1677.: *m.* = men. Gothofredus pag. 1534.: *flam. dial.* = Flamen dialis.

tormtis etc. 3, 11. 71, 11. 14. 85, 12. 89, 10. 102, 23 (*testamentis*). 117, 15. 134, 14. 140, 3. 151, 8. 158, 8. 161, 11. 24. 162, 20. 163, 15. 176, 1. 191, 14. 222, 23. *testamto* 121, 24. *tam* etc. 32, 19. 40, 19. 55, 18. 83, 4. 99, 24. 113, 11. 122, 21. 126, 9. 138, 16. 20. 143, 12. 150, 14.

testatm pro *testamto* 94, 19.

Vid. *tesmt.*; *tm.* = tamen.

m = ment.

testam. 39, 6 (In Cod., ut opinor, fuit *testamo*).

m = mento, mentum.

Vid. *tem*; item; *tm* = testamentum.

m = milia, milibus.

Probus: *m*. Gothofredus pag. 1537.: *m*; *m*. 203, 4. 221, 8. 9. 251, 8.

m = miliam.

Vid. *fam*

m = min, mine.

Vid. *nom*; *nom*

m. = minuti, minutio.

Vid. *kap dim.* et *k. dm.*

m = mis, missa, missae, missio.

Vid. *mm* = manumis; *mm* = manumissa; *mm* = manumissio; *mmne* = manumissione.

m = mit, mitten, mittit.

Vid. *mm* = manumit; *mm* = manumitten; *mm* = manumittit.

m = mm.

comissum 186, 8. *comodati* 204, 12.

m = mo, monii.

Vid. *mm* = matrimo; *mm* = matrimonii.

m = morum.

Vid. *numm*

m. = mula.

Vid. *form.*

m'; *m:*; *m* = mus.

Magno: *m9*. Putschius pag. 1677.: *m*.

dicem' etc. 3, 21. 7, 15. 10, 5. 11, 16 (*diximus*). 13, 16. 14, 22. 24. 26, 8. 11. 27, 9. 68, 8 (*recipimus*). 70, 19. 74, 11. 17. 19. 75, 5. 6. 76, 10. 77, 9 (*referemus*). 17. 82, 12. 84, 3. 99, 14. 100, 15.

18. 101, 3. 10. 14. 15. 105, 23. 117, 20. 23. 124, 17. 130, 1 (*admonuerimus*). 158, 16. 19. 20. 159, 18. 161, 12. 163, 24. 167, 13. 171, 12. 15. 173, 2. 176, 7. 177, 6. 180, 23. 182, 1 (bis). 185, 24. 186, 23. 189, 5 (Vid. not. 5.). 190, 2. 195, 7. 221, 4. 238, 23. *adiungim:* 200, 7. *debem* etc. 14, 13. 18. 21, 4. 22, 16. 26, 9. 76, 18 (*possidemus*). 19. 77, 11 (*petierimus*). 83, 15. 99, 13 (*habemus*). 100, 7. 16. 101, 11. 169, 4. 174, 22. 195, 13. 205, 14 (*agamus*). 222, 13 (*probauerimus*). 24. 226, 19. 227, 15.

ḿ; m = mihi.

Magno: *ḿ.; $\overline{m}$.* Petrus: *ḿ; m.* Papias: *mi.* Probus (in litter. *a. t. m. d. o.*), Putschius pag. 1675.: *m.*

ḿ 75, 23. 162, 24. 167, 3. 170, 10. 171, 1. 174, 2. 175, 8. 195, 17. 222, 1. 228, 9. 11. 231, 11. 12. 13. 17. 244, 24. *m* 166, 18. 170, 24. 228, 16.

m̊; $\overline{m}$; ḿ; m = modo.

Magno: *m°.* Petrus: *m°;* item (in litter. *qm.; q°. m.*): *m.* Putschius pag. 1677.: *m°.* Probus (in litter. *q. m.*): *m.*

m̊ 2, 2. 3, 19. 24 (bis). 30, 19. 39, 16. 55, 14. 58, 20. 63, 2. 68, 12. 13. 76, 5. 90, 22. 91, 10. 99, 4. 101, 18. 162, 20. 163, 13. 170, 22. 173, 20. 23. 175, 4. 201, 17. 228, 20. 230, 24. 231, 18. 235, 10. 239, 19. 240, 22. 23. 248, 17. 249, 14. 22. 250, 1. *$\overline{m}$* 201, 12. 162, 21? 248, 12 (Conf. not. 18.)? *ḿ* 200, 19. 235, 14. *m* 6, 10 (Conf. not. 1.). 88, 5. 160, 3. 167, 19. 200, 24. 213, 1. 220, 22. 239, 13. 248, 18 (ter).

ma$\overline{g}$.; mag = magis.

ma$\overline{g}$. 158, 3. 182, 16. *mag* 6, 11.

*mag*** = magistratum.

Probus, Petrus: *mag.;* Putschius pag. 1677.: *m$\overline{ag}$.* = magistratus. 59, 11.

mcip. = mancipio.

37, 24.

Conf. *$\overline{m}$* = man.

$\overline{mf}$.; $\overline{mf}$; m$\overline{f}$.; mf.; mf = manifes.

Magno: *mfti.* = manifesti.

$\overline{mf}$.tum 177, 6. 178, 18. *$\overline{mf}$tum* etc. 176, 9 (bis). 177, 7 (quod *manifestum*). 18. *$\overline{mft}$* 177, 7 (nec *manifestum*). *mf.tum* 178, 21. *mftum* etc. 176, 10 (duo *manifestum*). 178, 1. 22. 23.

Conf. *$\overline{t}$* = tum.

$\overline{mf}$.; $\overline{mf}$; mf = manifestum.

mn = manumissoris.
141, 17.

mo = modo.
Magno, Papias.
55, 23.

mul. = mulier.
Probus, Magno, Petrus, Papias, Gothofredus pag. 1538., Putschius pag. 1677.
51, 20.

n

n̄ = nam.
Vid. *ṅ* = nam.

n.; *n* = ne.
Magno: *bn̄.* = bene. Vid. praeterea quae notavi sub litter. *nq*
p'session. (possessione) etc. 201, 10. 221, 15. 237, 24. *tradiт'n* (traditione) 74, 22. *interrogation* 152, 1. *nq* 166, 14 (*neque* heredi).

n̄ = nec.
Vid. *n'*

n = Negidium.
204, 13.
Vid. *n̄.n̄*

n̄; *n.*; *n* = nem.
Putschius pag. 1681.: *qn̄.* = quaestionem; *stpn̄.* = stipulationem.
usucapion̄ 65, 8 (Conf. not. 7.). *iurisdiction.* etc. 2, 12. 14. 18, 6. 22, 7. 161, 7. 167, 7 (*emptionem*). 174, 18 (*detractionem*). 19. 20. 175, 17. 187, 5. 193, 21. 195, 14. 196, 1. 10. 200, 5. 201, 14. 17. 213, 13. 221, 5. *emancipation* etc. 16, 16. 22, 13. 44, 13. 61, 24. 104, 18. 164, 23 (*uenditionem*. Conf. not. 6.). 165, 5 (*uenditionem*). 166, 23 (*uenditionem*). 167, 7. 8 (*locationem*). 170, 1. 173, 5. 174, 18 (*adiectionem*). 175, 23. 195, 7 (bis). 196, 15. 200, 8. 202, 5 (bis). 18. 204, 23. 212, 20. 21. 233, 2. 239, 13.

n = nia, niam.
Vid. *iun* et *pec.n*

n = niniae.
Vid. *fuf. can.*

n̄.; *n̄*; *ṅ*; *n.*; *n* = non.

ǹ = na.

poeǹ 250, 2.

ǹ; *n̄*; *ṅ*; *n*; *n'* = nam.

Magno, Putschius pag. 1677.: n̄. Petrus, Papias: *n*.

ǹ 177, 6. 189, 5. 191, 21. 195, 4. 7. 196, 17. 197, 13. 198, 13. 201, 10. 202, 3. 22. 208, 12. 16. 216, 24. 223, 16. 225, 11. 231, 10. 15. 241, 17. n̄ 62, 20. 64, 8. 178, 5. 167, 22. 205, 6. 232, 15. 239, 17. 240, 12. ṅ 77, 15. 208, 6. n 2, 15. 4, 1 (*persounm*). 7. 6, 15. 7, 1. 13, 12. 14, 3. 7. 19. 15, 2. 19. 16, 21. 18, 17. 22, 21. 24, 6. 25, 19 (*nam* horum). 26, 24. 28, 9. 30, 22. 39, 22. 40, 6. 50, 3. 61, 16. 65, 6. 22. 66, 11. 67, 18. 68, 4 (*alienam*). 69, 1. 77, 7. 78, 11. 82, 19. 89, 11. 97, 20. 102, 20. 106, 15. 123, 4. 140, 19. 141, 11. 160, 13. 19. 162, 12. 163, 16. 164, 17. 169, 8. 171, 22. 174, 3. 11. 16. 176, 10. 177, 9. 14. 178, 10. 180, 19. 181, 22. 182, 2. 12. 189, 3 (bis). 190, 5. 191, 9 (Vid. not. 4.). 13. 201, 1. 204, 1. 207, 5. 208, 21. 216, 16. 217, 12. 17. 226, 17. 240, 23. 241, 1. 248, 15. 250, 3. n' 221, 7.

ǹ = **nec.?**

Vid. *n'*

ǹ = **non.?**

Vid. *n̄*. = non.

n' = **nam.?**

Vid. *ǹ* = nam.

n'; *n*; *ǹ* = **nec.**

Magno: *n*ɔ; Petrus, Papias: *n*. = nec. Probus: *n*. = neque.

n' 2, 7. 6, 14. 13, 22 (*necisque*). 14, 1. 15, 3. 19, 20. 64, 20. 74, 10. 89, 17. 106, 14. 15. 112, 4. 168, 8. 189, 14. 15. 196, 22. 197, 21. 200, 7. 202, 6. 208, 14. 220, 16. 221, 23 (bis). 225, 12. 226, 24. 228, 5. 238, 13. 239, 8. 241, 3. 248, 14. 249, 23. 251, 7. 9. n 6, 5 (ter). 11. 11, 5. 15, 22. 24, 8. 122, 21. 177, 6. 222, 15. 238, 2 (ter). 239, 13. 14 (bis). 244, 17 (ter). ǹ 11, 10. 230, 12.

Conf. n̄ ū n̄ c̄ n̄ p̄

n' = **nunc.?**

Vid. *n̊*

N = **nam.**

Conf. Magno sub litera *n*.

10, 22. 67, 20. 147, 7.

= **non.**

251, 6.

no = nómini.?

nob (nominibus) 162, 19.

Conf. *b.* bus.

nob = nobis.

Magno: *nob.*

39, 24.

nom = nomen.

Vid. *m̄* = men.

nom = nomin.

nome 163, 9.

nōm̄; *nom̄.*; *nom̄*; *nom'*; *nom.*; *nom* = nomine.

Putschius pag. 1671.: *flam.* = flamine.

nōm̄ 162, 3. 191, 14. 15. 195, 9. 235, 15. 245, 4. 13. 19. 249, 1.
nom̄. 201, 16 (*nomine* agat). *nōm̄* 173, 12. 222, 1. 239, 3. 249, 2.
nom' 163, 19. 249, 3. *nom.* 189, 18. 201, 16 (quo *nomine*).
nom 178, 4. 184, 4. 190, 9. 201, 3. 220, 7. 221, 5. 238, 21. 250, 14.

nq = neque.

Probus (in litter. *q. nq. a. nq.* aliisque), Magno, Papias: *nq.* Petrus, Putschius pag. 1677.: *nq̄.*

166, 14 (*neque* heredi).

Conf. *n.* = ne et *q̄:* = que.

nr = nisi restituat.

Petrus *n. r.* = non restituerunt.

204, 16.

numm̄ = nummorum.

222, 24.

n̄ ū n̄ c̄ n̄ p̄; *nuncnp* = nec ui nec clam nec precario.

Putschius pag. 1677.: *n. ū.* = non ui. Magno: *n̄ū.*; Petrus, Papias: *n. u.* = non uis. Putschius pag. 1677.: *n̄.c̄.* = non clam. Petrus: *n. c. n. p.* = non clam nec precario.

n̄ ū n̄ c̄ n̄ p̄ 238, 4. *nuncnp* 238, 2. 244, 17.
*nū|n*np* 239, 13.

Conf. *n'* = nec.

n̆q̆; *nq* = namque.

Magno, Petrus, Papias: *n. q.*

n̆q̆ 231, 15. *nq* 78, 11.
n̆q́ 198, 13 (Conf. not. 1.).

Conf. *n̆* = nam et *q:* = que.

O

ō; *o* = on, vel om.

Papias: *no* = non.

nō etc. 4, 7. 6, 18. 10, 20. 27, 18 (*commune*). 68, 13 (*nondum*). 73, 13. 83, 23 (*non*). 97, 24. 110, 2 (*confirmantur*). 10 (*non*). 115, 8. 125, 19. 142, 16. 146, 6 (*consecutus*). 193, 5 (*contendere*). 208, 10. 222, 9. 229, 14 (*conuentum*). 235, 22 (*contenditur*). 248, 7 (*coniungatur*). 14. *co|silium* etc. 9, 24. 16, 23 (*constitutionibus*. Sched. *co?|stitutionib.*). 28, 5. 42, 15. 50, 2. 70, 7. 73, 3 (*condictionem*. Sched. *co?|dictionem*). 89, 13. 100, 8 (*non*). 117, 19 (*congesta*). 123, 17. 151, 6 (*contrahitur*). 158, 14 (*spondes*). 164, 19. 202, 12. 204, 12 (*concepta*). 205, 7 (*non*). 226, 17 (*sponsoris*).

Sched. pag. 157. vers. 7. 8. pro *cō|petit* exhibent *c*|*petit*

distinctioe (distinctione) 179, 19.

ō; *o* = opor.

ōtere etc. 189, 14. 23. 202, 23. 207, 18. 208, 11. 232, 13. 235, 2.

otet etc. 232, 19. 233, 2.

ō.; *ō*; *o* = oporte.

ō.re 200, 23. *ō.ret* 201, 3. *ōr.e* 175, 20 (dari *oportere*).

ōrē 175, 16. *ō|*e* (pro *ō|re*) etc. 189, 7. 19. 200, 7. 9. 201, 14. 22. 202, 7. 208, 2. 3. 221, 13. 228, 6 (Vid. not. 7.). *ore* etc. 175, 17. 201, 3. 209, 7. 212, 2. 222, 12. 228, 11.

ō = oporter.

Magno: *ōē* = oportere.

ōe 175, 18.

ō.; *ō*; *o*. = oportere.

Probus (in litter. *a. t. m. d. o.*): *o*.

ō. 203, 18. *ō* 195, 8. 200, 18. 202, 17. 221, 8. *o*. 212, 16.

Conf. *d. o*.

ō; *o* = oportet.

Putschius pag. 1677., Probus, Magno, Petrus, Papias: *o*.

ō 173, 15. 195, 13. 233, 12. 235, 12. *o* 204, 15. 209, 19.

Conf. *dfēo*; *dfō*

ōffo = officio.

Probus, Petrus, Papias: *off.* = officium.

226, 20.

omb̄ = omnibus.

Magno: *ōmb9*. Putschius pag. 1679.: *omb*.

158, 5.

$\overline{or}$ = oportere.
175, 20 (mihi-*oportere*).
$\overline{o}\overline{r}\overline{e}$; $\overline{or}$.*e*; $\overline{o}$.*re*; $\overline{o}$*re*; *ore* = oportere.
Vid. $\overline{o}$. = oporte.

p

$\overline{p}$; *p* = paret.
$\overline{p}$ 204, 16. 20. 205, 13. 221, 8. 9. *p* 204, 4. 205, 8.
Conf. $\overline{s}$ $\overline{n}$ $\overline{p}$ $\overline{a}$

$\overline{p}$ = partis.
Vid. $\overline{pd}$.

p = pater.
Probus, Petrus, Gothofredus pag. 1539.: *p*. Magno: *p* $\overline{f}$ *m*. = paterfamilias.
pfamilias 217, 17.

$\overline{p}$ = pecunia.
Probus, Petrus, Gothofredus pag. 1539.: *p*.
164, 24.

$\overline{p}$ = pellati.
Vid. $\overline{app}$

$\overline{p}$ = per.
Vid. *p* = per.

$\overline{p}$. = perator.
Vid. *im*$\overline{p}$.

p. = pillarum.
Vid. *pup*.

p. = pio.
Vid. *mcip*.

p. = pite, pitis.
Vid. *cap*; *kap*.; *kap di*; *kap dim*.

p = poe.
p$\overline{n}$*ali* 34, 1 (Conf. not. 14, ubi pro *pnal* scribendum *p*$\overline{n}$*al*).

$\overline{p}$. = populus.
Vid. $\overline{p.r}$.

$\overline{p}$ = pore, pus.
Vid. *tem*$\overline{p}$

$\overline{p}$ = poss.
$\overline{p}$*essionem* 244, 24.

p; p'; p'; p̄; p; p = prae.

Petrus, Putschius pag. 1979.: p̄. Probus: p̄de. l. u. = praede litis uindiciarum (Vid. Notae in Edictis perpetuis). Magno, Papias: p. Magno: pr̄. = praeter.

ptorum etc. 2, 11. 13. 4, 22. 7, 9 (*Praesidem*). 14, 10. 15, 3. 19, 20. 25, 10. 26, 10. 23. 28, 21. 31, 19. 24. 37, 12. 47, 19. 20. 48, 20. 49, 13. 51, 10. 54, 3. 12 (bis). 59, 12. 19. 21. 61, 6. 14. 24 (*praedia*). 62, 2. 6. 63, 14. 65, 7. 68, 21. 69, 1. 5. 70, 23. 24. 71, 3. 5 (*praeterea*). 80, 18. 83, 3. 84, 12. 22. 23. 86, 7. 88, 12. 93, 19. 103, 17. 105, 16. 106, 3. 107, 2. 109, 10. 11. 16. 18. 20. 22. 110, 14. 19. 20. 21. 111, 3. 9. 19. 112, 5. 113, 14. 121, 1. 122, 3. 124, 21. 22. 23. 24. 129, 12. 130, 21. 24. 143, 9. 146, 3. 154, 19. 155, 8. 17. 21. 159, 16. 161, 4. 10 (*praedictum* non). 163, 17. 164, 7. 165, 3. 166, 14 (bis). 167, 17 (*praestet*). 20. 169, 8. 172, 10. 15. 18. 174, 1. 177, 8. 24. 178, 3. 182, 5. 19. 189, 7. 190, 10. 191, 14. 15 (*Praetori*). 194, 6. 7. 16. 22. 196, 23. 198, 9 (bis: *praesente*; *praeterea*). 200, 15. 202, 2. 12. 203, 8. 207, 7. 208, 6. 17. 212, 9. 213, 8. 9. 214, 4 (bis). 9 (*praeposuerit*). 16. 18. 19. 218, 5. 220, 16. 222, 7. 18. 19. 21. 226, 23. 230, 3. 7. 231, 23. 232, 11. 13 (bis). 17. 18. 19. 21. 22. 23. 233, 15. 16. 18. 20 (bis). 235, 3. 13. 20. 236, 2. 3. 238, 1. 240, 9. 245, 5. 251, 4. 13 (*praeterquam*). *p'* 11, 7. *p'* 182, 6. *p̄* 27, 15 (*Praesidem*). 111, 11. 143, 10. 161, 5. 7. 9. 10 (*praedictum* sit). 12. 163, 7. 166, 12. 181, 21. 185, 21. *p* 90, 4. 111, 7. *ptor* (Praetorem) etc. 7, 9. 10, 20. 14, 8. 19, 6. 31, 21. 49, 15. 58, 15. 61, 24 (*praediis*). 71, 5 (*praedia*). 85, 3. 7. 103, 5. 143, 22. 150, 18. 154, 15. 167, 17 (*praeualuit*). 178, 5. 182, 3. 205, 10. 214, 15. 222, 16. 224, 22. 232, 1. 233, 23. 241, 6.

p; p̄; p; p = pre.

adphendere etc. 32, 1. 50, 5. 68, 15. 79, 4. 113, 24. 129, 12. 147, 14. 152, 8. 157, 3. 164, 15. 16. 18. 165, 1. 13. 14. 17. 18. 167, 21. 168, 5. 176, 14. 15. 23. 180, 2. 183, 9. 12. 16. 193, 15. 197, 21. 208, 21. 231, 20. 24. 232, 2. 239, 14 (aut *precario*). 16. 245, 8. *cp̄hensa* (conprehensa) etc. 6, 23. 183, 6. *ptiosa* 50, 19. *ptiosioribu'* etc. 51, 15. 164, 24. 165, 4. 191, 22. 238, 14.

p'; p = pos.

Magno: *p*. Vox *possunt* ap. Magnonem sic scribitur: *psꝯ.*, item *ps̄.*; ap. Putschium pag. 1678.: *ps̄.*; ap. Petrum et Papiam: *ps.* *p'tea* etc. 1, 24. 6, 11. 10, 8. 14. 13, 22. 20, 9. 27, 9. 11. 13. 30, 19. 20. 22. 33, 24. 35, 19. 59, 21. 61, 16. 62, 9. 10. 13. 23. 63, 20.

p' = potest.

Vid. *p̄*. = potest.

p; *p*; *p̄*; *p* = per. Tab. III. A. 7.

Magno, Putschius pag. 1679.: *p* Petrus: *p*; *p*.

pmissum etc. 2, 19. 7, 1. 23, 6. 27, 7. 28, 9. 32, 17. 40, 14. 47, 20. 58, 9. 62, 10. 20. 23. 64, 11. 68, 8. 72, 8. 75, 21 (*pertineat*). 76, 4. 11. 17. 77, 2. 6. 10. 13. 16. 79, 3. 8. 80, 21 (*per*). 83, 10. 20 (*per*). 103, 4 (*per* uindicationem). 6. 11. 12. 24. 104, 5. 105, 9. 106, 11. 110, 4. 9 (*per* damnationem). 10. 111, 9. 10. 112, 5. 115, 9. 119, 12 (*per*). 13. 120, 6. 121, 1. 122, 6. 7. 8. 123, 4. 8. 16. 125, 14. 17. 126, 1. 24. 129, 14. 130, 13. 21. 139, 10. 145, 5. 15. 146, 24. 151, 16. 157, 2. 160, 18. 162, 21 (*persona*). 23 (*personam*). 163, 8. 12. 15 (*peregrinos*). 20. 164, 3. 4. 168, 16. 171, 16. 24. 172, 10. 21. 173, 10. 18. 174, 3. 176, 19 (*perferret*). 178, 20. 179, 18 (bis). 24. 180, 1. 2 (bis). 181, 6. 8. 12. 18. 182, 23. 183, 20. 186, 6. 11. 187, 10. 189, 23. 190, 21. 193, 9 (bis). 22. 195, 13. 196, 15. 197, 3 (*per*). 7. 198, 15 (*per*). 16. 18. 203, 22. 208, 6 (*permittitur*). 213, 12. 218, 20. 221, 5. 14. 222, 3. 223, 10 (in fine. Vid. not. 31.). 225, 19 (*persona*). 229, 16 (dilatoriae *peremptoriae*). 230, 8. 231, 9. 233, 14. 235, 5. 15. 236, 8. 12. 13. 14. 15 (bis). 251, 1. 11 (*personas*). *pferre* etc. 177, 4. 196, 9. 222, 6. 224, 23 (Vid. not. 12.). 236, 7. *p̄* 175, 23.

p|aeque etc. 1, 7. 2, 9. 24 (*personas*). 3, 1. 2. 4, 1. 6, 3. 6. 9 (*per*). 24. 7, 9. 9, 24. 11, 2. 13, 8 (*pertinere*). 10 (*pertinere*). 12. 13. 14. 17. 21. 23. 15, 20. 24. 16, 2. 9. 16. 17, 5. 18, 2. 8. 9. 10. 13 (bis: *per*; *permittitur*). 15. 22. 19, 4 (*per*). 7. 10 (*permittitur*). 11. 21, 20. 22, 2. 21. 23, 1. 19. 23. 24, 5. 9. 14. 15. 23. 25, 19. 26, 4. 23. 27, 20. 29, 4. 5. 30, 6. 16 (*personae*). 17. 21. 31, 4. 14. 16. 22. 33, 3. 35, 13. 37, 9. 38, 10. 39, 12. 40, 7. 17. 20. 22. 41, 18. 42, 2. 21 (bis). 43, 1. 16. 20. 44, 23. 46, 2. 3. 13. 20. 22. 24. 47, 8. 48, 9. 11. 15. 17. 49, 7. 50, 13. 18. 51, 14 (bis). 54, 1. 8. 11. 55, 14. 59, 6. 20. 21. 61, 13. 62, 12. 22. 63, 1. 3. 9. 24. 65, 14 (*per*). 66, 2. 22. 67, 23. 69, 2. 5. 70, 16. 17. 21. 71, 15. 22. 74, 8. 13. 16. 17. 18. 75, 6. 9. 12. 13 (bis). 15. 76, 6. 9. 14. 18. 19. 22 (bis). 78, 6 (bis). 80, 8. 82, 15. 83, 20 (*pertinere*). 84, 2. 23. 24. 85, 9. 16. 18. 21. 86, 3. 88, 12. 20. 22. 89, 4. 5. 19. 90, 15. 91, 6. 93, 1. 94, 20. 22. 95, 18 (Vid. not. 55.). 100, 13. 101, 13. 14. 22. 102, 6. 103, 4 (*per* damnationem). 21. 104, 4. 17. 105, 1. 4. 6. 14. 23. 106, 5. 9. 21. 107, 3. 5. 6. 9. 18 (bis). 24. 108, 2. 3. 13. 15. 20. 109, 7. 16. 21. 110, 18 21. 112, 11. 13. 22. 114, 23. 24 (bis). 115, 16. 116, 2. 118, 2. 119, 9. 12 (*permissa*). 121, 13.

236, 3. 7. 13. 17. 24 (bis). **237, 9. 238, 16. 244,** 8. **245, 12. 251, 2.**
fideipmissoribus etc. **161, 8. 177, 3. 194, 1. 196, 2. 217, 4. 235, 8. 9**
(Dubitari tamen potest, sigla, qua hoc loco expressa est particula *pro*, utrum ad hanc formam: *p*, an ad illam: *.p* proprius accedat.). **250, 6.** *pūcis* (prouinciis) etc. **2, 12. 16. 7, 12. 24** (*probare*). **8, 5. 10, 1. 18. 14, 8. 13. 15, 1. 18, 14. 19, 11. 16. 19. 22. 20, 6. 9. 24. 21, 21** (bis). **22, 21. 31, 7. 37, 12. 44, 23. 54, 3. 55, 19. 20. 58, 3. 59, 3** (bis). **5. 12. 61, 9. 11. 20. 62, 1. 10. 65, 6. 14. 67, 12. 68, 2. 69, 7. 71, 3. 75, 14. 23. 76, 2. 78, 2. 79, 19. 81, 1. 82, 20. 85, 4. 86, 2. 88, 12. 89, 20. 23. 90, 3. 93, 8. 94, 3. 96, 7. 14. 99, 1. 100, 16** (*propriaque*). **109, 21. 110, 4. 118, 17. 121, 17. 124, 5. 23. 127, 1. 2. 12. 128, 16. 22. 130, 13. 134, 5. 22. 142, 8. 12. 17. 145, 4. 148, 3. 155, 16. 158, 13. 15** (*fidepromittis*). **159, 2. 5. 7. 9. 17. 18. 160, 24. 161, 2. 14. 16. 163, 8. 164, 22. 165, 24. 172, 17. 173, 1. 174, 17. 177, 5** (*approbatur*). **17. 22. 178, 3. 10. 15. 185, 13. 186, 10. 190, 15. 195, 4. 21. 22. 196, 1. 10. 22. 197, 2. 4. 5. 23. 200, 22. 201, 22. 203, 18. 204, 5. 10. 11. 206, 18. 207, 11. 208, 3. 212, 5. 216, 11. 22. 220, 7. 19. 21. 222, 13. 19. 20. 224, 8. 225, 16. 226, 1. 6** (*pro*). **228, 21. 24. 232, 12. 233, 18. 19. 237, 2. 3. 11. 19. 238, 7. 12. 239, 11. 240, 3. 4. 245, 2. 18. 250, 18. 23. 251, 7.**

p' = pri.
Magno: *p'*. Papias: *p̄*.
pṕaetatis (proprietatis) etc. **61, 20. 21. 46, 8. 75, 14. 21. 23. 100, 17. 22. 117, 21. 162, 17. 190, 11. 13. 195, 4. 7. 200, 5. 213, 20. 217, 19. 221, 4. 223, 24. 224, 19. 226, 1. 231, 6. 232, 3. 6. 235, 20. 236, 22. 237, 6. 238, 17. 239, 11. 245, 18.**

p̄ap.; *p̄ap* = Papia.
Gothofredus pag. 1539.: *pap.*
p̄ap. **40, 23.** *p̄ap* **107, 14.**

paterfamil = paterfamilias.
90, 18.

p̄d. = partis dimidiae.
135, 24.

pec. = pecu.
Vid. *pec.n*

pec = pecun.
pecia **205, 18.**

p̄ec.; *p̄ec*; *pēc*; *pec.*; *pec* = pecuni.
p̄ec.a etc. **197, 15. 200, 4. 228, 4.** *p̄ecam* **204, 20. 231, 11.**

pēcae 163, 10. *pec.ne* etc. 191, 11. 212, 23 (bis). 248, 4 (et *pecunia*). 5. *pecae* 205, 8.
pecā (pecuniam) 213, 4.

pēc., *pēc.*; *pēc*; *pec.*; *pec* = pecunia etc.
Petrus: *pēc.*; *pec.* Probus, Papias, Gothofredus pag. 1539.: *pec.*
pēc., *pēc.* 200, 9. 213, 15. *pēc* 159, 21. 161, 21. *pec.* 74, 3. 197, 18. 19. 23. *pec* 161, 18. 187, 1. 205, 4.

pec.n = pecuniam.
205, 3. ***cn* 205, 16.

pecul. = peculium.
213, 17.

pereg.; *pereg* = peregrinus, peregrinae.
Petrus: *peg.*
pereg. 201, 19. *pereg* 34, 5.

peregr, *pegr* = peregrinus, peregrina.
peregr 25, 3. *pegr* 19, 11.
Conf. *p* = per.

pl = placu.
Vid. *plit*

pl. = placuit.
Magno. Conf. praeterea Putschius pag. 1679.
166, 21.

pl. = plebis.
Vid. *bl.*

pl. = Publii, Publio.
221, 7. 9 (Conf. not. 22. 24).

plit; *plit* = placuit.
plit 174, 17. *plit* 171, 3.

p.lit = praeualuit.
Ita litteras *p.lit* pag. 158. vers. 3. interpretatus sum: punctum enim post litteram *p* positum vix patitur, ut legamus *placuit*. Neque obstat praecedens vocula *magis*. Conf. L. 3. §. 1. de jure fisci et §. 2. I. de injuriis. [Scripsi *placuit*.]

pōs (pro *pōs*); *pōs*; *pos.*; *pos* = posses.
pōssio 244, 23. *pōssio* 85, 15. *pos.sionem* 249, 4. *possionis* 238, 19. *possionem* 245, 9. **ossio* 238, 20.

poss = possessi.
possonem 238, 12. 14.

pot.; *pot.* = potest.
pot. 100, 23. 173, 23. *pot.* 66, 6.

pr^m^ = Praetorem.
37, 4.
pro u = prouinciae.
Magno: *q. prou.* = quam prouinciam. Gothofredus pag. 1537.: *leg. prou.* = legatus prouinciae.
37, 13 (Conf. not. 69.)
p̄s = possessionem.
239, 17.
p̄st = potestate.
180, 8.
pup. = pupillarum.
51, 4.
p̀s = Praesidem.
Papias: *ps.* = Praeses. Probus: *prs.* = Praeses; *prss* = Praesides.
37, 12 (Sched. *p̀s?* Conf. not. 69.).
p'̄s = possessio.
Magno: *i.ps.* = in possessione. Putschius pag. 1679.: *p̄s̄sn.* = possessionem.
p'̄sne 239, 4.
p's' = posset.
171, 5.
p̄s = persona.
235, 13.
pc̄ratoris = procuratoris.
4, 12.
Conf. *p* = pro.
pcur = procuratores.
Gothofredus pag. 1531., Putschius pag. 1669.: *cur.* = curator.
223, 13.
Conf. *p* = pro.
pī = proinde.
72, 11.
Conf. *p* = pro.
pucias; pūcis = prouincias, prouinciis.
Magno: *pū.* = prouincia. Papias: *pu.* = prouinciae. Petrus: *qm. pu.* = quam provinciam.
pucias 177, 3. *pūcis* 2, 12. 16.
Conf. *p* = pro.

q

q̇; *q* = qu.

Magno: *qis.* = quis.

q̇as 75, 13. *qeratur* 169, 17. *qa*ₓ (quas) 251, 11.

Conf. *u* = uu.

q̄ = qua.

Vid. *q*

q̄.; *q̇.*; *q̄*; *q̇*; *q.*; *q̀*; *q*; *q* = quae.

Magno: *q̄q9.* = quaeque; *q̄d.* = quaedam. Putschius pag. 1679.: *q̄q̄.* = quaeque. Probus, Magno, Petrus, Papias, Gothofredus pag. 1540.: *q.* = quae. Papias: *qn.* = quaenam. Putschius pag. 1681.: *qd.* = quaedam.

q̄. 13, 3. 104, 7. 175, 24. 179, 23. 189, 16. 193, 12. 194, 11. 197, 17. 204, 12. 208, 7. 222, 5. 6. 228, 13. 235, 5. 236, 16. *q̇.rat* 178, 6. *q̄* 13, 5. 17. 18. 15, 20. 17, 5. 31, 1. 17. 59, 3 (sunt *quae*). 66, 23 (bis). 67, 1. 82, 1. 83, 21. 94, 23. 100, 12. 104, 16. 119, 12. 139, 20. 160, 17. 162, 6. 18. 163, 13. 166, 1. 171, 13. 172, 8. 16. 176, 1. 3. 177, 6. 21. 180, 9. 181, 9. 182, 19. 190, 9. 11 (bis). 193, 10. 195, 16. 18. 197, 19. 200, 1. 202, 12. 203, 6 (bis). 16. 22. 204, 5. 17. 212, 20. 21. 217, 21. 218, 18. 20. 22. 224, 17. 225, 1. 23. 226, 1. 228, 22. 235, 4. 236, 9. *q̇* 182, 21. 195, 24. 204, 22. 224, 11. 232, 3. *q.* 148, 19. 151, 4. 163, 2. 213, 18. *q̀* 177, 8. 198, 23. *q* (sic Bl., non *q*) 205, 13. *qsitum* etc. 2, 5. 15 (bis). 13, 12. 13. 20. 16, 5. 9. 10. 17, 2. 19, 14. 22, 19. 28, 8. 31, 23. 55, 23. 64, 19. 83, 4. 89, 8. 91, 1. 7. 94, 22. 106, 4. 110, 4. 114, 3 (*quae*). 128, 3. 129, 7. 149, 6. 155, 10 (*quae* sane). 159, 7. 18. 166, 10. 19. 176, 21. 178, 5. 10. 11 (*quaerere*). 186, 2. 194, 3. 205, 10. 209, 19. 221, 21. 230, 7. 8. 232, 8. 240, 24.

q̄.; *q̄* = quam.

Vid. *q* = quam.

q̄:; *q̄.*; *q̄*; *q̇*; *q.*; *q̀*; *q̄.*; *q*; *q* = que.

Petrus: *nq̄.* = neque. Putschius pag. 1679.: *q̄q̄.* = quaeque. Magno: *itq.* = itaque. Putschius loc. cit.: *q̄m̄.* = quem. Probus (in litter. *atq.* aliisque), Magno (in litter. *d. f. q.*), Petrus, Papias (uterque in litter. *nq.*), Putschius pag. 1669. (in litter. *dq.*): *q.* = que. Petrus, Papias: *qm.* = quem. Magno: *q̄q9.* = quaeque; *q'.* = que.

itaq̄: 182, 9. *cuiusc'q̄.* (cuiuscumque) etc. 27, 9. 64, 9 (*neque* mancipauero). 80, 22. 119, 7. 179, 6. 8. 193, 20. 194, 5 (*eumque*). 8. 195, 14. 198, 15. 201, 9. 204, 7 (*neque* uindicem). 24. 213, 3. 20. 222, 24.

31, 13.
Vid. iq.

q.; q = quod.
Vid. q = quod.

q = qua.
Vid. q

q = quae.
Vid. q. = quae.

q = quam.
Vid. q = quam.

q = que.
Vid. q: = que.

q = quia.
Vid. qk

q = qua. Tab. III. A. 10.
Vid. q

q = quae.
Vid. q. = quae.

q; q.; q.; q; q; q.; q = quam.

Magno: q Papias: q. Probus (in litter. p. q.), item Magno: q. umq etc. 2, 7. 4, 8. 7, 6. 10, 22 (*quam* duos). 11, 1 (bis). 8. 33, 2. 37, 21. 62, 2. 65, 10. 69, 2. 88, 17. 96, 13. 101, 17. 105, 22. 110, 22. 112, 4. 5. 117, 3. 119, 14. 120, 6. 10. 122, 22. 126, 18. 20. 130, 21. 136, 23. 143, 10. 146, 5. 16 (*tamquam* ciues). 17. 151, 21. 152, 7. 16. 155, 7 (*quam* si). 157, 11. 161, 18. 21. 163, 4. 173, 14. 176, 17. 177, 23. 203, 14. q. 193, 4. 195, 19. q 18, 6. 180, 12. 205, 23. 237, 3. q 177, 13. 193, 6. 8. 197, 7. 198, 9. 200, 9. 201, 21. 207, 11. 223, 12. 228, 4. 17. 229, 4. 12. 230, 3. 24. 231, 11. 24. 232, 2. 7. 10. 237, 2. 240, 10. 241, 5. 6. 14 (*antequam* ex). 245, 18. 248, 16. 249, 12. 251, 10. q 178, 2. 228, 15. *tamq.* etc. 18, 13. 62, 22. 108, 12 (*umquam* esse). 150, 15. 224, 20. q 2, 22. 3, 21. 6, 11. 21. 8, 19. 9, 24. 10, 22 (*quam* decem). 11, 3 (bis). 5 (*quam* c). 24 (*quam* x). 14, 5. 16, 2. 7. 14. 18, 7. 20. 19, 8. 23, 18. 25, 5. 11. 29, 6. 30, 6. 31, 19. 39, 4. 41, 14. 50, 16. 23. 51, 10. 58, 3. 62, 12. 63, 7. 65, 4. 67, 8. 69, 9. 70, 23. 80, 14. 82, 3. 16. 85, 18. 88, 8. 22. 93, 12. 14. 22. 94, 19. 95, 3. 97, 2. 14. 17. 99, 4. 100, 13. 103, 23. 104, 16. 107, 10. 108, 12 (*umquam* fuerit). 109, 3. 111, 4. 20. 113, 3. 23. 114, 19. 24. 116, 8. 120, 17. 121, 16. 123, 23. 124, 19. 125, 7. 126, 22. 134, 2. 139, 12. 141, 15. 142, 11. 24. 145, 9. 150, 9. 155, 5. 6. 7 (*quam* ali-

158,8. 160,4. 162,3.9. 164,7. 169,24. 172,17. 173,1.4.8.12.15. 20. 174,16. 176,12.15. 177,2. 178,14. 185,15. 189,9.14.15. 190, 15. 22. 195,12. 197,23. 201,3. 202,14(formulae | *quod*). **203,21. 204,13.24. 207,21. 208,20.23. 209,12. 212,1.18.19.22** (bis). **213, 7.8. 216,1.2.17.22. 220,10.18. 221,20** (*quod* interea). **227,1. 228, 9. 229,2.18** (bis). **19.23. 230,24. 231,7. 232,4. 235,14. 236,17. 237,9.11** (bis). **13. 238,13. 239,12. 241,3. 245,9.19.21. 249,2.4.**

q̄n̄ p (pro *q̄. n̄p.* i. e. quod aput) **175,15.**

q; *q* = quot.

q **50,1. 161,6. 189,2.** *q* **11,19.**

Vid. *qq*

qk; *q̀*: *q* = quia. Tab. III. A. 9.

Magno: *qs*. Putschius pag. 1679.: *qc*. Petrus: *q*.

qk **55,16.19. 65,20. 67,7.8. 70,3. 71,8. 139,15. 145,5. 161,22. 163, 9.13. 168,19.21. 170,3. 175,6.19.20. 177,2. 179,19. 181,19.23. 182,12.** *q̀* **237,5. 244,23.** *q* **34,13. 66,10. 169,23. 222,19.**

q̄k = Quiritium.?

Vid. *īq*.

q̊; *q̀*; *q̄*; *q*; *q* = qua.

Magno: *q*ᵃ. Petrus: *qa*. Papias, item Petrus (in litter. *d. q̄. r.*): *q̄*. Magno, Putschius pag. 1679.: *q̄s*. = quas. Probus, Magno, Papias (omnes in litter. *d. q. r.*), item Petrus: *q*. = qua. Petrus, Papias: *qm*. = quam. Putschius pag. 1681.: *qr̄*. = quare.

q̊si etc. **1,9. 21,8. 27,11. 89,1.21. 95,7. 97,19** (*quarum*). **109,19. 112,8.19. 141,18. 180,24. 196,19. 216,9.** *exae|q̊ta* etc. **2,3. 17,15.16. 97,17. 101,15. 151,10. 161,13. 194,12. 205,6. 208,13. 225,11.** *q̄R* (quare) etc. **178,9. 197,18. 235,12** (Conf. not. 54.). *q* **184,4. 248,21.** *qlem* etc. **14,24. 112,10. 163,5. 169,17. 185,11. 207,2.**

q́; *q.*; *q*; *q* = qui.

Magno, Putschius pag. 1679.: *q'*. Papias: *qi*. Petrus, Papias (in litter. *n. q. u.*), Gothofredus pag. 1541.: *q*. Petrus: *qs*. = quis. Magno: *q̄*. = qui.

q́n etc. **2,8.22. 3,5** (*qui* liberi). **9.12.17. 4,2.6.15** (bis: *quinque* senatorum; *equitum*). **23. 7,16** (*qui*). **10,12.22. 14,1.9.16. 18,21. 21,3. 23,24. 24,5. 25,17.18. 26,11.20. 27,11. 28,24** (bis. Vid. not. 15.). **31,11** (*qui* appellatur). **24. 37,22. 50,8** (*quinque*). **51,21. 54,5. 64,24. 67,5.24. 69,4. 71,9. 72,11.24. 75,8. 80,19. 83,19. 84,10. 90,10. 96,16** (*qui* ab). **102,23. 109,21. 112,4. 122,1. 126,**

54, 14. 61, 24. 74, 10. 89, 20. 94, 18. 109, 8. 114, 18. 181, 22. 207, 16. 213, 16. 23. 221, 1. 223, 20. 226, 22. 229, 2 (Conf. not. 19.). **240, 8. 245, 23.** *qa* **6, 3. 11, 22. 17, 4. 201, 10. 218, 6. 223, 10. 11** (Vid. not. 31.). **244, 6.**

q̄a; *q̄a* = quando.

q̄a 220, 12. *q̄a* 220, 15.

q̄b.; *q̄b.*; *q̄b*; *qb̄*; *q́b.*; *q́b*; *qb.*; *qb* = quibus.

Magno: *q̄b9*. Putschius pag. 1681.: *qb.*

q̄b. 195, 24. 197, 3. 11. 203, 18. 20. 221, 18. 227, 8. *q̄b.* 249, 16. *q̄b* 189, 23. 190, 16. 198, 5. 200, 9. 209, 6. 213, 1. 235, 24. 238, 24 (*quibus* gratuitam). 240, 4. 248, 3. 15. *qb̄* 203, 17. 217, 19. *q́b.* 23, 15. *q́b* 3, 10 (bis). 75, 18. 90, 23. 250, 24. *qb.* 186, 6. 190, 7. 204, 10. 232, 15. *qb* 2, 19. 13, 4. 15, 12. 196, 8. 203, 16. 228, 1. 230, 5. 238, 24 (*quibus* commodauerimus).

q̄e'q̄ (pro *q̄c'q̄*); *qc'q* = quaecumque.

q̄e'q̄ 235, 4. *qc'q* 19, 14. 194, 3 (Conf. not. 36.).

Conf. *q̄* = quae; *c'* = cum; *q̄;* = que.

q̄d; *qḋ* = quad.

q̄drupedem 184, 9. *qḋrupli* 178, 4.

qd̄ = quando.

aliqd̄ 180, 10.

q̄d.; *qd̄.*; *q̄d*; *qd̄*; *q̄.d*; *qd'.*; *qd'*; *q́d*; *qd.*; *qd* = quidem.

Putschius pag. 1681.: *q'd.* Petrus: *q. qd.* = quandoquidem.

q̄d. 175, 12. 193, 12. 213, 9. 221, 5. 225, 14. *qd̄* 158, 18. 186, 15. *q̄d* 158, 6. 159, 12. 160, 19. 164, 16. 165, 18. 181, 14. 189, 22. 208, 4. 222, 4. 223, 3. 21. 224, 23. 225, 23. 229, 10. 231, 2. 232, 17. 19. 235, 13. 236, 13. 249, 6. *qd̄* 158, 18. *q̄.d* 24, 20. *qd'.* (Bl. *qd'*) 237, 22. *qd'* 241, 20. *q́d* 17, 10 (Sched. *q́d?*). 40, 21. *qd.* 13, 20. 159, 13. 230, 18. 248, 5. *qd* 4, 15. 16, 15. 23, 5. 159, 3. 167, 7. 184, 22. 195, 4. 223, 16. 19. 233, 17. 237, 24. 248, 19.

qā pro *q̄d.* 208, 9. *q̄v.* pro *q̄d.* 208, 12. *d̄* 209, 15.

q̄q.; *q̄q*; *q̄q*; *qq*; *qq* = quamquam.

Petrus: *q̄q.*; *qq.*; *qq.* Magno: *qq.* Papias: *q. q.*

q̄q. 184, 15. *q̄q* 116, 3. *q̄q* 220, 1. *qq* 74, 11. *qq* 65, 17. 93, 15. 120, 5.

q̄q.; *q̄q*; *q̄q̄*; *q̊q̄.*; *q̊q.*; *q̊q*; *q̇q̇*; *q̇q̇*; *q̇q*; *qq̇*; *qq.*; *qq* = quoque.

Magno: *q̄q.* Petrus: *q̄q.*; *qq.*; *qq.* Papias: *q. q.*

q̄q. 168, 6. 186, 4. 221, 9. 12. 235, 5. 249, 21. *q̄q* 16, 9. 31, 17. 34, 22. 39, 13. 100, 23. 102, 7. 162, 15. 167, 19. 170, 5. 171, 14.

184, 12. 194, 1. 214, 5. 216, 14. 238, 23. 248, 17. *q̄q̄* 10, 5. 198, 10. *q̊q̄.* 217, 16. *q̊q.* 66, 8. 70, 15. 95, 9. *q̊q* 18, 14. 49, 21. 66, 5. 160, 8. *q̇q̇* 183, 9. *q̇q̇* 31, 6. *q̇q* 18, 8. *qq̇* 228, 13. 237, 8. *qq.* 14, 6. 171, 17. 233, 17. 237, 13. *qq* 19, 21. 22, 13. 34, 20. 35, 2. 114, 6. 134, 6. 152, 18. 159, 14. 164, 3. 182, 3. 198, 5. 204, 4. 209, 15. 226, 5.

qqque 55, 22.

q̄ꝶ; ⁎r̄ = quare.

Putschius pag. 1681.: *qr̄.* Magno, Petrus: *qr.* Probus: *q. r.* Magno: *q̄r̄ꝛ.*

q̄ꝶ 178, 9. *⁎r̄* 140, 20.

Conf. *q̊; r* = re.

q̄ū.; q̄.ū.; q̄ū; q̄ū; qū; qu.; qu = quamuis.

Putschius pag. 1679.: *qu.* Magno: *qūi.*

q̄ū. 41, 9. 161, 16. 179, 3. *q̄.ū.* 18, 22. *q̄ū* 189, 20. *q̄ū* 164, 16. *qū* 177, 15. 207, 5. *qu.* 207, 14. 239, 6. *qu* 34, 11. 159, 4. 169, 13. 226, 5. 248, 10.

qū; q̄ū; qu = que.

atqū 79, 12. *itaq̄ū* 194, 16. *susceptoqu* 51, 16.

qu = qui.?

qus 62, 2. *adquri* 172, 1.

q̄u = Quiritium.

Vid. *īq.*

q.; qo = quaestio.

Magno, Petrus, Putschius pag. 1681.: *q.* Papias: *q.*

q. 3, 11. *qo* 167, 15.

qq = quamquam.

Vid. *q̄q.* = quamquam.

qq; q.q; qq = quotquot.

qq 129, 20. *q.q* 159, 24. *qq* 159, 21.

q́b.; q́b = quibus.

Vid. *q̄b.*

q́cq = quicquam.

112, 4.

Conf. *q́* et *q* = quam.

q́d = quidem.

Vid. *q̄d.*

q́ṕ = quippe.

190, 16.

q̊c'q̄; *q̊cq* = quocumque.
q̊c'q̄ 3, 19. *q̊cq* 103, 14.
q̊c'q̄ pro *qc'q̄* 13, 23.
Conf. *c'* = cum; *q̄:* = que; et *q̊*
q̊q̄.; *q̊q.*; *q̊q*; *q̊q̊*; *q̊q̊* = quoque.
Vid. *q̄q.* = quoque.
q̊r' = quorum.
2, 12. 14. 19. 158, 12.
Conf. *q̊* et *r'* = rum.

r

r̄. = ram.
Vid. *libr̄.*
r. = raptorum.
Vid. *ub.r*
r = ratores.
Vid. *pcur*
r = re.
Probus, Magno, Papias (omnes in litter. *d.q.r.*), Petrus in litter. *d.q̄.r.*), Gothofredus pag. 1541. in litter. *q.d.e.r.f.p.d.e.r.i.c.*), Putschius pag. 1669. (in litter. *c.d.e.r.n.e.*): *r.* Putschius pag. 1681.: *rr.* = rerum; *rb.* = rebus.
au|ctor etc. 22, 10. 2, 22. 31, 14 (hoc *aere*). 83, 16 (*rescribto*). 134, 18. 173, 18. 178, 9.
r̄; *r'*; *r.*; *r* = rem.
Petrus: *r̄.* Probus (in litter. *o.e.r.*), Magno, Petrus, Papias, Putschius pag. 1681.: *r.*
soror̄ 15, 11. *minor'* 10, 9. *fratr.* etc. 4, 11. 25, 14. 39, 10. 193, 12. 194, 16. 196, 19. 200, 5. 205, 14. 216, 15. 23. 217, 1.
sororue etc. 4, 11. 7, 9. 16, 22 (in fine). 109, 3. 5. 113, 15. 147, 14. 175, 16. 205, 13. 221, 17. 222, 14. 230, 22.
r = riani, riano.
Vid. *hadr*
r. = rius.
Vid. *alter.*
r = ro.
Vid. *rm*
r̄ = Roma.
Probus, Petrus, Papias: *r.*
r̄nus 21, 24.

Magno: *℟.* = respondit. Petrus: *℟* = responsum, respondit. Papias: *℟.* = responsum. *r.* = responsio, respondet. Idem: *ia.r.* = iam respondit.

193, 22.

R = rit.

178, 14 (*inuenerit*).

ŕ = rint.

Conf. Putschius pag. 1681.

fueŕ 6, 21. 7, 6. *duxeŕ* 7, 4.

rat = ratam.

223, 7.

rm = Romana.

Petrus: *rm.l.* = Romanae leges.

130, 10.

rom'.; *rom.*; *rom* = Romanum etc.

rom'. 3, 24. *rom.* 202, 1. *rom* 4, 8. 7, 7. 69, 17.

romr' (Romanorum) 4, 15. Conf. *r'* = rum.

R; *℟*; *℞*?

123, 1. 2 (Vid. not. 1.). 113, 8 (Vid. not. 1.). 132, 22 (Vid. not. 10.).

s; *ſ*.

s = sacratissimi, sacratissimo.

Conf. Probus in litter. *lc.s.*, *l.s.*, *s*, *s.l.*, *s.q.s.* etc., *ss.*; Magno in litter. *i.l.s.* et *csl.*; Petrus in litter. *d.n.p.f.s.*, *e.s.ae.mr.*, *lc.s.*, *s.d.*, *s.m.*; Papias in litter. *i.l.s.*, *l.s.*, *l.s.pal.*, *s.cm.*; Gothofredus pag. 1541. in litter. *rat.s.r.* et pag. 1542. in litter. *s.p. p.s.*: quibus locis littera *s* significantur voces: sacer, sacrum, sacri, sacro, sacra, sacrorum, sacrarum, sacris.

14, 3. 22, 10.

s. = saris.

Vid. *caes.*

s̄ = satis.

Vid. *sd̄*

s = scholae.

Vid. *d̄sn̄*

s̄ = sed.

Vid. *s'*

s̄ = senatus.

Vid. *sc̄.*

ṡ; s = senten.
ṡtiae 2, 20. *stiam* 2, 22.

s̄; s = sententi.
Magno, Petrus: *sā.;* Papias: *sa.* = sententia.
s̄ae 2, 18. *sa* 176, 21. 22.

s̄ = Sentia.
Vid. *n̄s*

s = sessi, sessio, sessionem.
Vid. *poss; p̄s; p's̄*

s. = set.
Vid. egiss.

s̄; s = si.
Probus: *s.*
s̄ 204, 20. 221, 8. 9. *s* 194, 12. 204, 16.
Conf. *s̄ n̄ p̄ ā*

s = sidem.?
Vid. *p̀s*

s̄ = sine.
Vid. *s̄. t̄a*

s̄; s = sint.?
Petrus: *s*
s̄ 3, 9. 10. *s* 13, 17.

s = siue.?
85, 10.

s̄ = sona.
Vid. *p̄s*

s̄ = sses.
Vid. */ōs̄* (pro *pōs̄*).

s = sta.
Vid. *potes*

s. = sum.
Vid. *fideicommiss.*

s̄.; s̄; s̈; ṡ; s.; s = sunt.
Putschius pag. 1683.: *s̄.; s.* Probus, Magno, Petrus, Gothofredus pag. 1542. (in litter. *s. p. p. s.*), Papias: *s.*
s̄. 2, 18. 13, 5 (initio). 16, 16. 55, 7. 171, 14. 190, 10 (in fine). 198, 16. 217, 8. 224, 11. 229, 22. 236, 17. *s̄* 3, 5 (nati *sunt*). 7. 6, 23. 14, 23. 16, 12. 17, 19. 30, 19 (*possunt*). 32, 18. 61, 24. 69, 21. 75, 16. 83, 22. 88, 7. 91, 19. 95, 10. 128, 2. 149, 6. 178, 19. 183, 16 (*super-*

sunt). 202,10. 203,17. 208,21. 212,3. 218,20. 224,8.19. 228, 1. 229,17. 240,4 (*sunt* simplicia). 244,22. *s̈* 3,6. 14,21. *ṡ* 3, 15.18. 84,5. 232,11. *s.* 26,8. 131,22. 143,22. 200,11. 217,4. 228,24. *s* 2,3. 3,3.4. 5 (ingenui *sunt*). 6,1.2.10.11.14. 13,4.5 (in fine). 13 (bis). 15. 16. 19. 20. 14,1. 16,2. 17,12 (bis). 25,18. 51, 18. 52,21 (*sunt*). 54,5. 55,23. 58,1.3.13. 14 (incorporalia *sunt*). 59, 1.3 (*sunt* ea). 4. 91,2.7 (*sunt* ea). 8. 95,4.8. 99,24. 117,19. 126, 9 (bis). 128,9. 131,23. 134,24. 139,13. 149,8. 162,11. 166,23. 169, 17. 180,8. 183,16 (*sunt*). 190,17. 204,5.22. 218,22. 220,21. 226, 3. 228,14. 230,16. 239,22.24. 240,7. 248,11.

s̄ = sunto.

204,1 (Conf. not. 7.).

s'; *s.* = set.

Vid. *p's'*; *egiss.*

s'.; *s'*; *s'*; *s̄*; *s*; *s*, *ſ* = sed.

Magno: *s9*. Putschius pag. 1683.: *s̄*; *s.*

s'. 3,1. *s'* 1,24. 2,10. 4,17. 10,4. 14,5. 16,10. 18,7. 23,23. 68,9. 75,23. 88,8. 98,5. 103,24. 104,7. 106,10. 107,3. 122,7 (Conf. not. 11.). 161,13. 164,1. 166,15. 168,5.10. 170,5.9. 171, 13.16. 174,22. 183,8.12. 202,7. 203,6. 204,10. 212,9. 223,14. 249,6. *s'* 11,7. *s̄* 18,4. 22,7. *s* 94,7. 123,14. 221, 15. 222,16. 225,15. 236,8. 245,21. *s*, *ſ* 3,21. 11,15. 13,14. 22,23. 83,15. 102,22. 158,4. 161,11. 163,9. 164,12. 171,19. 174,16. 175,23. 178,21. 186,7. 203,16. 220,17.20. 222,23. 223, 21. 225,14. 228,3.7.12. 229,10. 230,15.19. 231,16.23. 232,6. 233,17. 238,21. 240,10. 241,10.16.22. 245,23. 249,10. 250,7.8.

Tab. III. A. 12. *s* = sed.

Vid. *s'*

s = est?

178,8 (uerius *est*).

sab = Sabinus, Sabino.

176,8. 185,1.

sc. = senatusconsul.

sc.t. (senatusconsulto) 7,20.

Conf. *t.* = to.

s̄c.; *s̄.c̄*; *s̄c*; *sc.*; *sc*, *ſc* = senatusconsultum etc.

Probus, Putschius pag. 1681.: *sc.* Probus, Magno, Petrus, Papias, Gothofredus pag. 1541.: *s.c.*

s̄c. 19,11. 108,13. 110,2.6. 120,5.23. 143,2. *s̄.c̄* 6,14. *s̄c*

7, 17. 18, 7. 21, 1. 22, 18. 47, 20. 55, 12. 90, 2. 110, 18. 111, 21. 118, 20. 24. 119, 13. 120, 2. 12. 124, 6. 126, 15. 143, 7. 145, 2. *sc.* 13, 4. 121, 3. 12. 145, 9. 15. 146, 18. 19. 24. *sc, ſc* 22, 8. 10. 22. 24, 3. 17. 25, 2. 48, 17. 89, 20. 104, 15. 111, 17. 126, 7. 142, 19. 143, 6. 145, 6. 7. 11.

sc̄. = scrip?

sc̄.tum 175, 15.

scil. = scilicet.

Vid. *l.* = licet.

scilic. = scilicet.

Vid. *c.* = cet.

scl. = scilicet.

Petrus, Papias, Putschius pag. 1683.: *scl.* Magno: *sc̄l.*

171, 4.

sd̄; *sd̄* = satisdare.

Petrus, Papias: *ia.sd.* = iam satisdandum. Putschius pag. 1683.: *sd9.* = satisdatio.

sd̄ 223, 20. *sd̄* 222, 1.

senatusc. = senatusconsulto.

18, 18.

senatuscos. = senatusconsulto.

146, 22.

sēr = seruius.

Probus, Gothofredus pag. 1542.: *ser.*

176, 8.

ser̄; *ſer* = seruus, seruum.

Petrus (in litter. *fid. ser.*), Gothofredus pag. 1542, Putschius pag. 1683.: *ser.*

ser̄ 180, 6. 185, 13. *ſer* 183, 22.

serb.; *ſerb* = serbus (seruus), serbum (seruum).

serb. 76, 1. 214, 15. 217, 22. *ſerb* 93, 5.

serū = seruus, seruum.

183, 18. 184, 9.

set, *ſet* = set et.

15, 11. 16, 18. 27, 17. 173, 4. 179, 20.

Haec scriptura vel ita explicanda erit, ut geminandas esse dicamus litteras *et*, vel ita, ut librarium scripsisse *s'et*, apostrophum autem litterae *s* adjunctam evanuisse ponamus.

se'dum = secundum.

193, 17.

t. = tate, tatem.
Vid. *potest.*

t̄. = taxat.
Vid. *dt̄.*

t = tela.
Vid. *tut* = tutela.

t̄.; *t̄*; *t.*; *t* = tem.
Magno: *t.* Putschius pag. 1677.: *mt̄.* = mentem.
p't|at. (potestatem) 94, 24. *t̄pore* 159, 21. *ciuitat.* etc. 6, 15. 11, 14. 119, 24. 160, 13. 174, 7. 195, 19. *ciuitat* etc. 7, 1. 6. 91, 9. 101, 1. 208, 22. 230, 23. 240, 3.
Vid. *at̄.* = autem et *tt̄.*

t = ten.
hortsia 2, 1. *(enttiam* 145, 18.

t̄. = test.
Vid. *pot̄.* = potest.

t̄ = testa.
Vid. *t̄m* = testamentum.

t = testamen.
Vid. *tt* = testamentum; *t̄taria*; *tto*

t = testament.
Vid. *t'*; *t̊*; *t̄o*

t̄. = testate, testatem.
Vid. *pot̄.* = potestatem.

t = testator.
te 54, 10.

t = Tit.
tius 126, 23. 165, 24. *tio* 174, 7. 235, 16. *tiae* 186, 2 (Vid. not. 13).

t̄ = Titio.
Probus: *t* = Titius.
221, 8.

t.; *t* = to.
sc. t. (senatusconsulto) 7, 20. *delict.* 189, 6. *testament* 42, 17. 19. *delict* 176, 3.

t = tor.
tute (pro *tutē.* = tutorem) 52, 12.
Vid. *tut.* = tutor

t̄. = tos.
Vid. *exht̄.*

15.16. 197,17.19. 198,4.20 (*agitur*). 200,4.5.18.22. 201,6.8(bis). 202,2.12.13(*agitur*).20. 203,1.5.6 (quaedam *inueniuntur*).15.23(bis). 204,10. 206,13. 207,7. 208,2.10(bis). 12(*consequitur*).13.19.22. 209,7.16. 212,9(bis).10.11 (*experitur*). 21 (*obicitur*). 22. 213, 7(*experitur*). 8 (*conpensatur*). 9.13.18.24. 214,18(*praeponitur*). 217,16. 24. 218,2.11.21. 221,2.8.13(*constituitur*).14.19(*igitur*). 222,5(bis). 6.10.15.17(*iudicetur*). 19.21.22. 223,4.5.6.9.15.16.18.21.22(bis). 224,3.4(Vid. not. 43.). 6.8.11.15 (Conf. not. 5.). 16.17.20.21. 225,17 (*continebitur*).20.24. 226,6(*proficiscatur*).9.15.20. 227,1.9.24. 228, 16.19. 229,2(bis).5.7.8.10(*obicitur*).13.24. 230,4(bis).10.20. 231, 5(bis). 9(bis).18.22.24. 232,8(bis).18.22. 233,7.8.20(*agatur*). 235, 3.14.18.23. 236,1 (bis. Conf. not. 6.). 3 (*restituatur*). 6.11.12.16(*uocatur*). 237,6.11(*proponitur*).23. 238,16. 239,2.11. 240,12.20(bis). 21. 241,3.5.24 (bis). 244,17. 245,5.9.19.20(bis).21. 248,3.7.11. 249,1(bis).9.14.20.22.23. 250,1.2(bis).3.8. 251,3.4.5.10. *puat.* 89,20. *moriebant* 112,10. *tenet.* etc. 122,1. 159,19. 185,8. *pagebat* (peragebatur) 198,7. *utunt* etc. 1,9.11. 2,23. 3,9. 9, 24. 11,6.23. 13,24. 17,10. 20,20. 21,3. 22,15(initio). 24,3.10. 25,11. 26,13(*rogatur*). 15(*adoptatur*). 28,19(*dicitur.* Conf. not. 12.). 29,22. 30,2. 32,2.3(*dicitur*). 13. 33,3.6.9.16. 34,3. 37,6(bis). 40, 12. 49,8(*dabatur.* Sched. *dabat?*). 22. 50,21. 52,10. 55,4. 63,22. 68,22(*appellatur*). 70,1. 76,9.16. 78,3.6.7.22. 83,16.17. 84,18. 85,18. 86,1. 88,17. 90,22. 98,22.24. 100,19. 102,22.24. 104,6. 108,16. 112,6(*uidebatur*). 113,12. 116,12. 120,2.3. 125,1(bis: *dicitur; aguntur*). 127,7. 131,19. 134,13. 135,23. 136,17. 139,17. 143,13. 148,13. 159,7.16.24. 161,19. 163,8.13. 165,3. 169,24. 170,3. 171,6. 173,8(quod *debetur.* Vid. not. 15.). 9.12. 174,11. 175, 12. 176,1.15. 177,5.21. 178,9.14. 179,2.11(*prohibiturus*). 180,4. 182,23. 183,5.15. 184,4.8.12.14.15.21.22. 185,6.16. 186,5.12. 189, 17. 190,24(*loqueretur*). 198,20(*itur*). 200,1. 201,4.11.14.19(*agatur*). 202,1.21. 203,7.8. 204,14. 205,10. 212,11(*cogitur*). 18.20. 21 (*interponitur*). 214,6.10.18(*appellatur*). 216,1.5.17. 218,22. 220,20.21. 221,17.18.19(*cogatur*).22. 222,4. 223,7.19. 224,7.13. 225,22. 226,3.14. 229,10(*inseritur*). 230,9. 231,21(*persequatur*). 233,13.16. 235,1.12.16. 237,9. 238,13. 240,2.10.23. 241,4.17. 245,22. 248,4.16.17. 250,14.

ꝑ; *t* = ter. Tab. III. A. 15.

Magno: *pꝑ.* = praeter. Idem: *t̄.*; Petrus: *tꝰ.*; Putschius p. 1683.: *t'*; *t.* = tur. Papias: *īt.* = inter; *prt.* = praeter.

te; *te.*; *te* = testamentum, testamenta.
te 89,7. *te.* 89,17. *te* 91,7.
tem; *te* = testamentum.
tem 91,12. *te* 90,6.
temp; *temp'*; *temp* = tempus, tempore.
temp 160,16. 161,23. *temp'* 244,16. *temp* 18,9. 229,24.
tes = testa.
Vid. *tesmt.*
tes = testamen.
Vid. *test*; *test'*
tesmt.; *test.*; *test*; *test.*; *test* = testamentum etc.
tesmt. 82,15. *test.* 90,4. *test* 82,16.21. 90,19.28. *test.* 41,9. 51,8. 78,20. 79,24. 82,4. 83,7. 84,1.8.20.24. 89,6. 90,1. 96,11. *test* 78,8. 83,13.18. 84,22. 90,5. 91,23.
test; *test* = testamento.
test 90,9. *test* 90,13.
test' = testamenti.
30,5. *test't* 79,15.
tm.; *tm*; *t.m*; *tm.*; *tm.*; *tm* = tamen.
Magno: *tm.* Putschius pag. 1683.: *tm.*
tm. 175,1. 178,18. 179,14. 213,15. 222,15. *tm* 7,18. 10,17. 22,1. 47,14. 55,21. 70,6. 74,7. 83,7. 88,5. 91,6. 98,5. 99,6. 107,13. 111,2.21. 116,20. 146,5. 162,2. 168,1.3. 171,20. 173,6. 23. 174,6. 177,5. 184,19. 191,23. 193,6. 214,9. 236,6. 239,15. 245,14. 251,7. *t.m* 186,6. *tm.* 143,16. *tm.* 7,20. 169, 14. 187,4. 213,16. *tm* 22,16. 65,22. 73,5. 82,15. 92,11. 93, 18. 97,4. 105,3. 112,21. 124,13. 126,21. 156,18 (bis. Vid. not. 40.). 169,17. 207,5. 220,2. 226,2.16.
m 6,4. *m* 30,24.
tm; *tm* = testamentum, testamento.
tm 139,19. *tm* 138,9.
to = testamento.
89,18.
tp; *tr* = trans (tran).
Magno: *tp*
tpscripticium 163,15. *trscripticiis* etc. 162,19.20.24.
tt; *tt* = tantum.
Putschius pag. 1683.: *tt* = tantus.
tt 166,4. 171,16. 190,3. *tt* 160,19 (Conf. not. 39.). 189,24

u vocalis.

mos). 235, 16. *gentiū* etc. 1, 8. 3, 1. 6. 4, 13. 16, 20 (*cum*). 33, 3. 51, 19. 67, 14. 69, 3 (*cessum*). 77, 7 (*legatorum*). 24 (*tertium*). 88, 19. 104, 24. 123, 5 (*legatum*). 124, 19. 126, 15. 129, 8 (*nostrum*). 136, 6. 141, 15 (*seruorum*). 142, 21 (*ciuium*). 151, 17. 161, 19 (*certum*). 164, 17. 171, 12 (*solum*). 172, 1. 176, 4 (*damnum*). 177, 7 (*furtum*). 21. 178, 19 (*ipsum*). 180, 4 (*cum*). 183, 18 (*liberum*). 186, 5. 7. 8 (*contumeliam*). 208, 4. 226, 23. 229, 20. 244, 10. 249, 18. 251, 10 (*uadimonium*). *cu.* etc. 28, 20. 6, 20 (*u.*|*quam*). 162, 16 (*iudicium*). 208, 24 (*cum*). *gentiu* etc. 13, 20. 4, 24 (*relictum*). 22, 22 (bis). 24, 15. 28, 11 (*cautum*). 12 (*manum*). 29, 7 (*manum*). 34, 7. 41, 22. 44, 20 (*obitum*). 47, 3. 48, 19 (*manifestum*. Sched. *manife'tu?*). 49, 15. 58, 11. 68, 10 (*eum*). 76, 9 (eum *seruum*). 83, 4. 17. 88, 4. 89, 8. 103, 19. 108, 9. 117, 6 (tibi *legatum*). 21 (*primum*). 131, 2. 149, 5 (*eorum*). 161, 22 (*debitum*). 24 (*fundum*). 177, 7 (quod *manifestum*). 182, 24 (*alienum*). 185, 1. 196, 16 (*manum*). 204, 1 (*patronum*). 207, 24. 212, 2 (*cum*). 4 (*gestorum*). 224, 19 (*miliarium*). 226, 1. 231, 15. 235, 3. 239, 11 (*principium*).

ū; *u* = un.

Magno: *hūc* = hunc.

coniū|*ctus* etc. 107, 14. 111, 22. 237, 22. 238, 9. *coniucta* etc. 25, 1. 105, 7 (*disiunctim*). 107, 2. 109, 5. 134, 10.

ū = usum.

ūfructum 61, 20.

Vid. *uc* = usucape; *ūc* = usucapere; *ūc.* = usucapio. *ūf* = usufructua; *ūf.* = usufructus.

ū = ut.

3, 9.

Vid. *ūū*.

u = uu.

distingunt etc. 24, 13. 34, 16. 17. 42, 24. 43, 13. 47, 5. 61, 22. 72, 14. 78, 16. 83, 11. 89, 11 (*superbac***m*). 94, 17. 95, 8. 113, 19. 119, 12. 122, 12. 124, 17. 19. 128, 7. 130, 3. 135, 6. 8. 136, 12. 147, 12. 150, 17. 151, 15. 18. 166, 12. 169, 9.

uꝛ = ur. Tab. III. A. 16.

4, 20 (*manumittuntur*) etc.

u' = us. Tab. III. A. 17.

13, 8 (*senatus*) etc.

Sched. locis aliquot pro *u'* vel *u'* exhibent *u?*, vel *u* Sunt fere loci hi:

1, 4 (*ipsius*). 3, 23 (*seruus*). 15, 19. 19, 2. 74, 21. 77, 9 (*quibus*). 96, 6

x

ꭗ — Tab. III. A. 18.

= xis.

175, 2.

= xisti.

Putschius pag. 1671.: *exmo* = existimo. Magno: ꭗ = existimauit.

174, 1.

y

y = ym.

syponiacis (symphoniacis) 183, 14.

ɔ

ɔ; ȷ = con. — Tab. III. A. 19.

Putschius pag. 1667.: 9 = con.

ɔ|*muni* etc. 1, 10. 2, 7. 19. 3, 1. 22. 4, 1. 7, 20 (*Consulibus*). 9, 18. 10, 3. 17. 14, 3. 16, 4. 15. 18, 6. 19, 21. 21, 23. 23, 14. 24, 10 (*concipiuntur*). 26, 1. 4. 32, 23. 68, 13. 14 (*conduxerit*). 82, 24. 97, 21. 105, 18. 109, 8. 132, 9. 138, 20. 146, 20. 151, 4. 6. 158, 6 (? Vid. not. 17.). 166, 8 (*conductio*). 167, 23 (bis: *constat*; non *conferat*). 168, 1. 3. 170, 1. 172, 1. 173, 3. 174, 15. 16. 175, 9. 176, 1 (*conmentario*). 6 (*consistit*). 177, 15. 178, 2 (bis). 8. 179, 6. 180, 17. 181, 10. 11. 15. 183, 15. 184, 19. 185, 3. 17. 186, 11. 16. 23. 187, 5. 189, 9. 24 (*condictiones*). 190, 5. 6. 16. 23. 191, 1. 194, 24. 195, 7. 197, 19. 198, 13. 16. 201, 2 (bis). 6. 202, 16. 203, 2. 3. 4. 12 (*condemnatione*). 16. 20. 23. 204, 11. 20. 205, 4 (*condemnat*). 22. 23. 206, 8. 208, 13 (*constringitur*). 21. 209, 14. 212, 13 (*conpensatione*). 23. 221, 6 (*conuertit*). 11. 226, 11. 17. 227, 24. 228, 11. 229, 7 (bis). 231, 12. 13. 15. 248, 5 (in fine). 24 (*constituitur*). 250, 3. *ȷecutu* etc. 158, 24. 200, 4 (*condictionis*). 250, 14.

Ɔtitutio (*Contitutio*, pro *Constitutio*) 2, 6.

ɔ = ctio.

Vid. *aɔ*

ɔ = cun.

Vid. *seɔlum.*

ɔ = io.

obligatɔne 74, 10. *obseruatɔ* 82, 16.

ɔ̄; ɔ = tio.

Magno: c̄9. = cautio; c̄9ns̄ = cautiones.

|*dicaɔ̄nem* 103, 9. *iurisdicɔn.* (iurisdictionem) etc. 2, 14. 4, 5.

74, 13.22. 82, 11.17.18. 83, 14. 85, 13. 94, 3.11. 97, 9.20 (*cretione*). 103, 12. 105, 6.23. 106, 3.5.9. 107, 5.6.23. 108, 2. 109, 7.22. 110, 9 (*damnationem*). 14. 119, 19. 120, 8.17.20. 121, 3.5. 122, 8. 127, 11. 151, 1.7 (bis). 158, 2.6 (? Vid. not. 17.). 159, 4. 168, 24. 165, 10 (*emptionem*. Conf. ē. = em.). 170, 20. 171, 8 (*actionem*). 177, 16.

damnaqnem 108, 3 (? Conf. ão = atio).

ƻ

Tab. III. A. 21. 22. ƻ = catio.

uindiƻnem 110, 9. (Sic in Sched. meis pag. 110. vers. 9. verbum *uindicationem* scriptum est, non, ut in Ind. siglar. Ed. 1. praefixo pag. CL. significatur, *uindiƻnem*. Neutri vero scripturae convenit siglae syllabas *catio* indicantis figura ea, quae Comite Bevilacqua Lazisio teste in ipso Cod. deprehenditur: hanc Tab. III. sectio A. sub num. 20. exhibet.)

ƻ̄ = commissorum.

Vid. *fidƻ*

ƻ̄; ƻ = contra.

Putschius pag. 1667.: ƻ.

ƻ̄ 17, 8. 85, 13. 165, 23. 166, 1.5.8.11.21.22. 167, 10. 169, 24. 176, 6. 189, 6. 190, 2. 202, 3. ƻ 22, 5. 139, 19. 159, 11. 161, 19. 163, 24. 164, 3.13. 165, 6. 167, 7.8.12. 169, 1. 171, 8.11. 202, 8.

<.

= secundum.

Bluhmius, hujus siglae usum in Fragmentis Vaticanis frequentem esse, testatur.

190, 4.

*

Tab. III. A. 24. Haec nota pag. 34. vers. 5. inter verba *pereg* (peregrinae) et *homo* a librario superne interposita haud scio an illud significet, inverso ordine verba ita legenda esse. Conf. not. 19.

INDEX SIGLARVM
QVAE IN FRAGMENTO VETERIS IVRISCONSVLTI DE IVRE FISCI REPERIVNTVR.

Numeri Romani folia, Arabici columnas versusque designant.

---

a

a = actio?
II. 4, 3 (Vid. not. 1.).

a̅ = aut.
I. 4, 19. II. 2, 18. 4, 14.

a̅p̅ = aput.
I. 4, 13.

a̅t̅ = autem.
I. 4, 11.

b

b = bus.
fructib II. 4, 20.
Conf. *q̅b̅*

b = bene.
Vid. *b̅f̅*

b̅ = ber, berta.
Vid. *lib̅*

b̅f̅ = benefi.
Petrus, Papias: *bfc.*; Probus: *bf.*; Petrus: *b.f.* = beneficium.
b̅fcio II. 1, 15.
b-io II. 3, 15.

c

c = causa.
II. 3, 11.

c̅ = cen.
Magno: *c̅trio* = centurio.
c̅tensi|mum I. 1, 20.

c̅⁎ = cura.
Vid. *pc̅⁎tore*

c'; *c* = cum.
c' I. 2, 11. II. 1, 7. 3, 24. 4, 3. 19. 20. *caduc* I. 1, 21?

caes̅. = Caesari, Caesare.
II. 1, 4. 13.

cui = cuius.
II. 4, 1.

d

d̅. = dem.
Vid. *i̅d̅.*; *q̅d̅*

d̅; item *d* ex obliquo secta = diui.
d̅ I. 4, 5. *d* I. 2, 17.

e

e = em.
fraude II. 4, 5.

e̅; *e* = en.
p-be̅tur II. 3, 16. *-ibe|tur* (iubentur) II. 3, 11.

e̅ = est.
I. 1, 4. 19. 23. 4, 9. 14. II. 1, 13. 3, 19. 4, 14.

e' = eius.
I. 1, 2. 5. 2, 6. 23 (Conf. not. 11.). 3, 24. II. 4, 23.

e̅e̅ = esse.
ade̅e̅ II. 3, 21. *adec* II. 3, 12.

$\overline{et}$; *et* = etiam.
$\overline{et}$ II. 1, 13. *et* II. 1, 10.

f

f = fi.
Vid. $\overline{bf}$

$\overline{fc}$ = fideicommissam.
II. 4, 14.

h

h̄ = here.
h̄di I. 1, 2. *h̄de* II. 1, 5.

h' = hoc.
I. 3, 11. 4, 14.

i vocalis.

$\overline{ı}$ = insti.
Putschius pag. 1675.: *ı̄t.* = institutus.
ı̄tuto II. 1, 5.

ı = inter.
I. 3, 22 (Vid. not. 28.). II. 2, 21.

$\overline{ıd}$. = idem.
Petrus, Putschius pag. 1675.: *id.* Papias: *i. d.*
II. 2, 19.

i consonans.

i = ius.
Vid. *cui.*

$\overline{iu}$ = iure.
I. 2, 13. II. 1, 6.

l

l., quam transversa lineola secat = lum.
Vid. *quadrupl.*

$\overline{l}$, quae similiter a transversa lineola secatur = quinquagin.
Tab. III. C. *l̄ta* I. 4, 10. 23.

$li\overline{b}$ = liber.
li̅bto etc. II. 1, 4. 14. 3, 12.

$li\overline{b}$ = liberta.
li̅btes II. 4, 11. *li̅btem* II. 4, 14.

m

$\overline{m}$ = man.
m̄datum II. 3, 19.

$\overline{m}$ = men.
mom̄ti I. 4, 9.

$\overline{m.}$ = mine.
Vid. *nom̄.*

m' = mus.
Vid. *p'sum'*

$m\overline{m}$ = manumis.
mm̄sione II. 1, 15

$\overline{mm}$ = manumit.
m̄m̄tat II. 4, 13.

n

n = nam.
I. 2, 4. 4, 9.

$\overline{n}$; *n* = non.
n̄ I. 1, 3. 16. 19. 23. 2, 14. 4, 3. II. 1, 10. 22. 3, 16. 21. 4, 14.
n II. 3, 24.

n'; *n* = nec.
n' II. 2, 17. *n* II. 2, 18.

nom̄. = nomine.
I. 2, 9.

p

$\overline{p}$ = potest.
I. 1, 19.

$\overline{p}$ = prae.
I. 4, 7. 11. II. 4, 1. 14.

p = pus.
Vid. *temp*

p'; *p* = pos.
p'sit etc. I. 1, 5. 3, 19. II. 2, 19. *ps̄* II. 2, 11 (Vid. not. 12.).

p' = post.
I. 1, 20. 2, 16 (Vid. not. 5.).

ıb. III. C.
p = par.
ɔpauit (conparauit) I. 4, 7.
ɔpari (conparari) I. 4, 19.
Conf. *ɔ* = con.
p; *p* = per.
ptinere etc. II. 2, 15. 4, 5.
puenit etc. I. 3, 11. II. 2, 11.
p = pro.
pūalium (prouincialium) etc. I. 2, 18. 20. 4, 14. 21. II. 2, 22. 24. 3, 7 (Vid. not. 6.). 16. 21. 4, 2. 6. 15.
p̊ = potes.
p̊tas I. 1, 4.
pēc̄ = pecuniam.
I. 3, 22.
plit = placuit.
II. 4, 12.
p's̄; *ps̄* = possunt.
p's̄ II. 2, 19. *ps̄* II. 2, 11 (Vid. not. 12.).
p'sum' = possumus.
I. 3, 19.
Conf. *p'* = pos.
*pc̄*tore* = procuratore.
Putschius pag. 1679.: *pc̄* = procurator.
I. 2, 20.
Conf. *p*
pūalium = prouincialium; *pūali** = prouincialibus.
pūalium I. 2, 18. *pūali** I. 4, 14.
Conf. *p*

q

q̄; *q.*; *q* = quae.
q̄ I. 4, 24. II. 1, 23. 2, 22. 4, 5.
q. I. 2, 15. *q* I. 2, 14.
q̄; *q.* = que.
ūdi|toremq̄ (uenditoremque) I. 4, 23. *itemq.* I. 3, 14.
q̀.' = qua.
I. 4, 12.
q = quam.
anteq I. 1, 8. *q* II. 1, 15.
q = quod.
qsi etc. I. 1, 12. 18. 4, 2. II. 1, 11. 12.
q‹ = quia.
I. 4, 2. II. 3, 19.
q́; *q* = qui.
q́s etc. I. 1, 8. 17. 2, 18. *q* II. 4, 15.
q̄b̄ = quibus.
II. 3, 18.
q̄d̄ = quidem.
II. 2, 24.
quadrupl. = quadruplum.
II. 4, 7.
Conf. *l.* = lum.

r

r. = rem.
fideiussor. II. 4, 23.
r'; *r* = rum.
quor' I. 2, 23. *rer'* II. 4, 4.
filior etc. II. 3, 10. 11.
R = res.
I. 4, 11. II. 1, 10. 13.

s

s̄. = sare, sari.
Vid. *caes̄.*
s̄ = sunt.
p's̄ etc. II. 2, 11 (Vid. not. 12.). 19. 4, 6.
Conf. *p'* = pos.
s' = sed.
I. 2, 15. 4, 14. *s** II. 3, 9.
s; *s* = sententi.